ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, ד' טבת, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

כבוד הנדיב הנעלה איש המעלה וו"ח אי"א
עסקן נמרץ עומד בפרץ בעל מדות תרומיות וכו'
הא' יצחק ני"ו אלמאליח

שלום וברכה!

מכתבו קבלתי ומפני רוב הטרדות לא היו עתותי בידי להקדים המענה וכ' יענה סלחתי.

לפלא בעיני אשר מע"כ שם לב לקטע העתון באה"ק ת"ו המטיח דברים כלפי היחס של כ' וכן כלפי היחס שלי בענין עלית הנוער. וכל המכיר בטיב העתון הזה משליך הדברים מאחרי גוו. אבל הפקידים ומנהלי המשרדים יודעים האמת, והעובדה היא שעומדים אנו ביחסים מצויינים עם לשכת עלית הנוער, ובית הספר למלאכה וכן בית הספר לחקלאות שאנו מקימים באה"ק ת"ו יוכיחו.

ובנוגע להכחשה בעתונות, הנה הנסיון הורה כי העצה היעוצה היא להסיח דעת מענין כזה ולא להחשיבו על ידי הכחשה ודין ודברים עם העתון, וגם הם בעצמם יודעים האמת והדברים הם מהשפה ולחוץ, ומלבד שפוליטיקה כזו היא מהדברים שאין להם סוף, הרי העתון ברשותם והכזב והשקר כלי זינם, וחבל על הטרחה. ויושב בשמים ישחק.

מוסג"פ העתק מכתב כללי בקשר עם יום הגאולה י"ט כסלו, אשר בטח ימצא בו ענין רב.

וכבוד ושלום לכמ"ע ולב"ב שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה הבאים ישרש יעקב, אור ליום ג' פרשת וארא,
כ"ד טבת, ה'תשל"ט 5

התוועדויות

שיחת ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה 13
משיחת ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשנ"ב 22

לקוטי שיחות

שמות, כרך טז, ג 32
שמות, כרך טז, ד 39
כ"ד טבת, כרך טז 42

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת שמות 49
לוח לתהלים היומי 87
תניא יומי 88
לוח 'היום יום' 99

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 102
שלושה פרקים ליום 106
פרק אחד ליום 163
ספר המצוות 182

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבת 186
גמרא עם ביאור - מסכת נדרים 196
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 225

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 224
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 225
תורה אור 228

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 233

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 234

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 235

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 237

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 238
ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק 239
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 242

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 47
ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 48
נביאים וכתובים 184
עין יעקב - מסכת ברכות 194
חומש לקריאה בציבור 244
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 253
לוח זמנים 254
סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש 255

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. אור ליום ג' פרשת וארא, כ"ד טבת, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה[1]. וּמְבָאֵר בְּזֶה בַּעַל הַהִילּוּלָא בְּתוֹרָה אוֹר סוֹף פָּרָשַׁת שְׁמוֹת[2], דְּצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּיכוּת בְּחִינַת הַשְׁרָשָׁה לְבִיאַת מִצְרַיִם (שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י: הַבָּאִים לְמִצְרַיִם), כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: הַבָּאִים לְמִצְרַיִם). וּמַמְשִׁיךְ, הִנֵּה כְּתִיב[3] כֹּה אָמַר ה' בּוֹרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיוֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁבְּיַעֲקֹב נֶאֱמַר בְּרִיאָה וּבְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר יְצִירָה, וַהֲלֹא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל הוּא גָּדוֹל מִבְּחִינַת יַעֲקֹב, וְכַמּוּבָן גַּם מִפַּשְׁטוּת הָעִנְיָנִים, שֶׁיַּעֲקֹב הוּא עַל שֵׁם וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו[4], מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל הוּא עַל שֵׁם כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל[5], וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה עַל פִּי הָרְמָזִים שֶׁבַּדָּבָר, שֶׁיַּעֲקֹב הוּא אוֹתִיּוֹת יו"ד עָקֵב[6], וְיִשְׂרָאֵל אוֹתִיּוֹת לִי רֹאשׁ[7] [וּבִפְרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר עִנְיָנָם בְּתוֹרָה אוֹר[8] וְלִקּוּטֵי תּוֹרָה[9] מְבַעַל הַהִילּוּלָא], וְאַף עַל פִּי כֵן, הִנֵּה עַל בּוֹרַאֲךָ אוֹמֵר יַעֲקֹב, שֶׁקָּשׁוּר עִם בְּרִיאָה, וְעַל יוֹצֶרְךָ אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, שֶׁקָּשׁוּר עִם יְצִירָה (שֶׁלְּמַטָּה מִבְּרִיאָה).

ב) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר, הִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם הַזֶּה וְכוּ'. וּמוּבָן

ביאור בדרך אפשר

נאמר בנבואת ישעיה, והיא הפטרת פרשת השבוע, פרשת שמות, הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל:

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה[1] (ופירש רש"י: "הלא ידעתם מה עשיתי בראשונה הבאים למצרים, אשר השריש יעקב, צצו ופרחו שם עד אשר מלאו פני תבל תנובה"), **וּמְבָאֵר בְּזֶה בַּעַל הַהִילּוּלָא** אדמו"ר הזקן שהיום, כ"ד טבת, הוא יום ההילולא שלו (נסתלק בשנת תקע"ג) **בְּתוֹרָה אוֹר סוֹף פָּרָשַׁת שְׁמוֹת**[2], **דְּצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּיכוּת בְּחִינַת הַשְׁרָשָׁה** במובן של נטיעה למטרת צמיחה **לְבִיאַת** בני ישראל לארץ **מִצְרַיִם (שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ** המילה **הַבָּאִים** בפסוק זה, בני ישראל שבאו למצרים, **כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: הַבָּאִים לְמִצְרַיִם).?**

וּמַמְשִׁיךְ אדמו"ר הזקן במאמר הנזכר ב'תורה אור', **הִנֵּה כְּתִיב**[3] במקום אחר בנבואת ישעיה **כֹּה אָמַר ה' בּוֹרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיוֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁבְּיַעֲקֹב נֶאֱמַר בְּרִיאָה** הלשון 'בוראך' **וּבְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר יְצִירָה** 'ויוצרך', **וַהֲלֹא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל הוּא** ענין **גָּדוֹל** ונעלה יותר **מִבְּחִינַת יַעֲקֹב, וְכַמּוּבָן גַּם מִפַּשְׁטוּת הָעִנְיָנִים** בפשוטו של מקרא הקשורים לשמות אלו, **שֶׁיַּעֲקֹב הוּא עַל שֵׁם וְיָדוֹ** של יעקב, כשנולד **אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו**[4] התאום שלו שנולד יחד אתו, ככתוב בתורה, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל הוּא עַל שֵׁם כִּי שָׂרִיתָ** לשון שררה וגדולה **עִם אֱלֹקִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל**[5], ומובן בפשטות שהשם ישראל ניתן על שם דברים נעלים הרבה יותר מאשר הענין שעל שמו ניתן השם יעקב **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה עַל פִּי הָרְמָזִים שֶׁבַּדָּבָר,** ואם לפי פשוטו 'ישראל' נעלה בהרבה על 'יעקב', קל וחומר שכך הוא לפי הרמז שהוא ענין יותר עמוק ויותר נעלה מהפשט **שֶׁיַּעֲקֹב הוּא אוֹתִיּוֹת יו"ד עָקֵב**[6], **וְיִשְׂרָאֵל אוֹתִיּוֹת לִי רֹאשׁ**[7] והרי העקב הוא החלק הנמוך והנחות ביותר בגוף ואילו הראש הוא החלק הגבוה והנעלה ביותר בגוף **[וּבִפְרָט** גדולה מעלת 'ישראל' על 'יעקב' **עַל פִּי הַמְבוֹאָר עִנְיָנָם** של שני שמות אלו, לפי פנימיות הענינים **בְּתוֹרָה אוֹר**[8] **וְלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[9] ספרים של מאמרי חסידות **מְבַעַל הַהִילּוּלָא], וְאַף עַל פִּי כֵן,** למרות גודל המעלה של 'ישראל' על 'יעקב' **הִנֵּה עַל בּוֹרַאֲךָ אוֹמֵר יַעֲקֹב, שֶׁקָּשׁוּר** הלשון 'בוראך' **עִם בְּרִיאָה, וְעַל יוֹצֶרְךָ אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, שֶׁקָּשׁוּר** הלשון 'יוצרך' **עִם יְצִירָה (שֶׁלְּמַטָּה מִבְּרִיאָה),** שהרי סדר ארבעת העולמות הכליים, מלמעלה למטה הוא אצילות־בריאה־יצירה־עשיה, וצריך ביאור מדוע לגבי יעקב שלמטה מישראל נזכר לשון בריאה שלמעלה מיצירה ואילו לגבי ישראל שלמעלה מיעקב נאמר הלשון יצירה שלמטה מבריאה.?

ב) וּמַמְשִׁיךְ אדמו"ר הזקן **בַּמַּאֲמָר** הנזכר ב'תורה אור', **הִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם הַזֶּה וְכוּ'. וּמוּבָן קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים,** בין התחלת המאמר

---

1) ישעי' כז, ו — הפטרת פ' שמות. 2) נג, ג ואילך. 3) ישעי' מג, א. 4) תולדות כה, כו. 5) וישלח לב, כט. וראה תו"א מקץ לו, ג. 6) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. 7) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח שם. לקו"ת שלח מח, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב — בשם הזהר. 8) שם. ויצא כא, א. שמות נג, סע"ד ואילך. ועוד. 9) שם, א ואילך. נצבים נד, ד. ר"ה נה, סע"ד. סב, ג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אודות ביאת בני ישראל למצרים ('הבאים ישרש יעקב') להמשך אודות ירידת הנשמה לעולם הזה, **שֶׁבְּדוּגְמַת יְרִידַת** כלל **יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה** של כל יהודי בפרט **לָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁיּוֹרֶדֶת** הנשמה שהיא ירידה גדולה ביותר, ובלשון הגמרא הדבר דומה לירידה **מֵאִיגְּרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא**[10], מגג גבוה לבור עמוק, **שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה** מצד עצמה **הִיא** 'אדם' מלשון **אֲדַמָּה לְעֶלְיוֹן**[11], היינו נעלית ביותר ודומה לקדוש ברוך הוא בעצמו **וְעַד** כדי כך היא מעלת הנשמה והשייכות שלה ל'עליון' **(כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעַל הַהִילּוּלָא** אדמו"ר הזקן **בַּתַּנְיָא**[12]) **שֶׁהִיא** הנשמה האלוקית של כל יהודי **חֵלֶק אֱלַקַּה מִמַּעַל (שֶׁזֶּהוּ לְשׁוֹן הַכָּתוּב**[13] באיוב, **וּמוֹסִיף בָּזֶה** אדמו"ר הזקן **פֵּירוּשׁ הָעִנְיָן** שהנשמה היא 'חלק אלוקה ממעל') **מַמָּשׁ**, ואין זה רק משל ומליצה, **וּמִשָּׁם** משורשה ומקורה הגבוה ביותר למעלה באלוקות **יָרְדָה** הנשמה **לְמֵיצַר הַגּוּף**, לגוף שמיצר ומגביל **שֶׁנִּמְצָא** הגוף **בְּעַצְמוֹ בִּמְצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ (שֶׁאֲפִילּוּ כְּפִי שֶׁהוּא** הגוף **בַּקְּדוּשָׁה, חֲרֵי זֶה בִּמְצָרִים וּגְבוּלִים דִּקְדוּשָׁה**[14] כמבואר בתורת הסוד שגם בקדושה יש בחינה של 'מצרים', מיצר וגבול, ומזה נשתלשל שגם בגוף האדם יש את מיצר הגרון). **וְהַכַּוָּנָה בְּזֶה** המטרה והתכלית של ירידת הנשמה למטה **לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי** לעבוד את ה') **עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ.**

וְהִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת מֵבִיא בַּמַּאֲמָר, שעל ידי זה הנשמה זוכה לעילוי הגדול האמור לעיל **מֵבִיא** אדמו"ר הזקן **בַּמַּאֲמָר** הנזכר, **שֶׁבַּגְּמָרָא**[16] **הִמְשִׁילוּ מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְפֵירוֹת כו'**, ואמרו **מַאי פֵּירוֹת** מה הם פירות, **מִצְוֹת** (וזה לשון הגמרא: אמר רבי יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה [בפרשת עגלה ערופה] תביא עגלה בנחל, אמר הקדוש ברוך הוא, יבוא דבר שלא עשה פירות [עגלה בת שנה שלא ילדה] ויערף במקום שאין עושה פירות [נחל איתן, מקום קשה] ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות [והרגוהו]. מאי פירות, אילימא [אם נאמר] פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסריס [על הרוג שהיה זקן או סריס שאינם מולידים] הכי נמי דלא ערפינן [גם כן אין עורפים, והרי למעשה כן עורפים] אלא מצוות").

וְלָכֵן, כְּשֵׁם שֶׁבְּפֵירוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ בקרקע, **וְאַחַר כָּךְ** בהתחלת הצמיחה **יָצִיץ וּפָרַח עַד שֶׁנַּעֲשִׂים פֵּירוֹת** גמורים, **הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ** בדוגמה הזריעה וההשרשה בקרקע, **וְאַחַר כָּךְ יָצִיץ וּפָרַח עַד שֶׁנַּעֲשִׂים פֵּירוֹת** והרי זה בדוגמת ירידה תחילה ואחר כך עליה. **וּכְשֵׁם שֶׁהָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ שֶׁבְּפֵירוֹת הוּא** זריעה והשרשה **בָּאָרֶץ דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִדְּבָר אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם**[17]

---

1 קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים, שֶׁבְּדוּגְמַת יְרִידַת יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם
2 יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם הַזֶּה,
3 שֶׁיּוֹרֶדֶת מֵאִיגְּרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא[10], שֶׁהֲרֵי
4 הַנְּשָׁמָה הִיא אֲדַמָּה לְעֶלְיוֹן[11], וְעַד (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב
5 בַּעַל הַהִילּוּלָא בַּתַּנְיָא[12]) שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלַקַּה
6 מִמַּעַל (שֶׁזֶּהוּ לְשׁוֹן הַכָּתוּב[13], וּמוֹסִיף בָּזֶה
7 פֵּירוּשׁ הָעִנְיָן) מַמָּשׁ, וּמִשָּׁם יָרְדָה לְמֵיצַר הַגּוּף,
8 שֶׁנִּמְצָא בְּעַצְמוֹ בִּמְצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה
9 הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ (שֶׁאֲפִילּוּ
10 כְּפִי שֶׁהוּא בַּקְּדוּשָׁה, חֲרֵי זֶה בִּמְצָרִים וּגְבוּלִים
11 דִּקְדוּשָׁה[14]). וְהַכַּוָּנָה בְּזֶה — הָעִנְיָן דִּירִידָה
12 צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁעַל יְדֵי הַיְרִידָה נַעֲשִׂית עֲלִיָּה, וְעַד
13 לַעֲלִיָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ הָאִיגְּרָא
14 רָמָה שֶׁמִּשָּׁם יָרְדָה הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהַבֵּירָא
15 עֲמִיקְתָּא. וַעֲלִיָּה זוֹ נַעֲשִׂית (עַל פִּי מַאֲמַר
16 הַמִּשְׁנָה[15] אֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי) עַל יְדֵי
17 לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ.
18 **וְהִנֵּה** בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת מֵבִיא בַּמַּאֲמָר,
19 שֶׁבַּגְּמָרָא[16] הִמְשִׁילוּ מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת
20 לְפֵירוֹת כו', מַאי פֵּירוֹת מִצְוֹת. וְלָכֵן, כְּשֵׁם
21 שֶׁבְּפֵירוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ,
22 וְאַחַר כָּךְ יָצִיץ וּפָרַח עַד שֶׁנַּעֲשִׂים פֵּירוֹת, הִנֵּה
23 עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת, שֶׁצָּרִיךְ
24 לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ, וְאַחַר כָּךְ יָצִיץ וּפָרַח עַד
25 שֶׁנַּעֲשִׂים פֵּירוֹת. וּכְשֵׁם שֶׁהָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ
26 שֶׁבְּפֵירוֹת הוּא בָּאָרֶץ דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִדְּבָר
27 אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם[17] אֵינוֹ מַצְמִיחַ, הִנֵּה עַל

---

38 **נַעֲשִׂית** בסופו של דבר **עֲלִיָּה, וְעַד לַעֲלִיָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ,** עליה
39 גדולה ביותר, ללא כל יחס והשוואה לגבי הירידה, ויתר על כן, עליה **אֲפִילּוּ**
40 **שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ הָאִיגְּרָא רָמָה** הגג הגבוה **שֶׁמִּשָּׁם יָרְדָה הַנְּשָׁמָה**

---

10) ראה חגיגה ה, ב. 11) של"ה כ, ב. שא, ב. ובכ"מ. 12) רפ"ב. 13) איוב לא, ב. 14) ראה גם תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. פרשתנו (וארא) נז, ב ואילך. יתרו עא, ג ואילך. 15) קידושין בסופה. 16) סוטה מו, סע"א. 17) לשון הכתוב — ירמי' ב, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כלשון הכתוב בנבואת ירמיה **אֵינוֹ מַצְמִיחַ, הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּמִצְוֹת, שֶׁקִּיּוּמָן** בפועל והפעולה וההשפעה שיש לקיומן **הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי** בני ישראל **אֵלּוּ שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם אֶרֶץ לְגַבֵּי הַקָּבָּ"ה** — והשם 'ארץ' הוא על שם **שֶׁרָצְתָה לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ**[18] (כדברי המדרש "ויקרא אלקים ליבשה ארץ, למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה"), ומצינו שבני ישראל נקראים 'ארץ' במקור נוסף, **וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב**[19] בנבואת מלאכי, הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל **כִּי תִהְיוּ אַתֶּם לִי**[20] **אֶרֶץ חֵפֶץ (וְכַיָּדוּעַ תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב בָּזֶה**[21] כתוב 'כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות', כשם שהחכמים הגדולים ביותר לעולם לא יגיעו לאוצרות הטבעיים הגדולים שהשם יתברך טבע בארץ, שהכל היה מן העפר, כך אף אחד לא יכול להגיע לאוצרות הגדולים הנמצאים ביהודי, שיהודים הם הארץ חפץ של הקדוש ברוך הוא. ברצוני לעשות מיהודים שיתנו את היבול שארץ חפץ של הקדוש ברוך הוא יכולה לתת), **שֶׁאֶרֶץ חֵפֶץ עִנְיָנָהּ שֶׁבָּהּ נִמְצָא** טמון **כָּל דָּבָר יָקָר,** וכך כל יהודי יקר ביותר אצל הקדוש ברוך הוא, **וְעַד לְהַפִּירוּשׁ שֶׁחֵפֶץ הוּא עִנְיָן נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי**[22], כמאמר חכמינו ז"ל שזהו פירוש לשון הכתוב לגבי הקורבנות שהם 'ריח ניחוח' לקדוש ברוך הוא, **שֶׁזֶּהוּ** עשיית רצון ה' הגורמת לו נחת רוח **עִנְיָן קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כִּלְשׁוֹן בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ** לעשות ולקיים את המצוות, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ, אַתֶּם דַּוְקָא,** הפסוק מדייק ומתייחס כאן לבני ישראל בלשון 'אתם' לרמז לענין שאמרו חכמינו ז"ל **אַתֶּם קְרוּיִין אָדָם**[23] (כדברי הגמרא, "היה רבי שמעון בן יוחאי אומר, קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל [שעל כך נאמר 'אדם כי ימות באוהל] שנאמר 'ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם', אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם" (כדברי המשנה: "המתפלל וטעה סימן רע לו, ואם שליח־ציבור הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו"), **וְלָכֵן דַּוְקָא הֵם** בני ישראל **יְכוֹלִים לְקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת, עַלֵּיהֶם נֶאֱמַר**[25] **הֱיוּ מְכַבְּדִין אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן שְׁלוּחֵי (כְּפִי שֶׁמֵּבִיא בַּעַל הַהִילּוּלָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה בִּתְחִלַּת** המאמרים לחומש **וַיִּקְרָא**[26]**). וּכְהַלָּשׁוֹן הַמּוּבָא**[27] ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן **בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ תְּפִילִין (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת),** שהדבר נחשב מצוה **שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא כְּשֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל** יהודי **מַנִּיחַ אוֹתָם עַל רֹאשׁוֹ,** והמצוות מביאות גילוי אלוקות **מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁמּוּנָּחִים** התפילין **עַל הַשּׁוּלְחָן לֹא נִתְהַוֶּה מִזֶּה שׁוּם גִּילוּי כְּלָל כו'** וטעם הדבר הוא כי רק מעשה המצוות על ידי יהודי הוא מצוה. **וּכְשֵׁם שֶׁהָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ וְעַל יְדֵי זֶה יָצִיץ וּפָרַח** העליה והצמיחה שנפעלת על ידי מעשה המצוות **הוּא דַּוְקָא בָּאָרֶץ הַלֵּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה (אַף שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה), כַּמּוּבָן גַּם מֵהַמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ** שבספר התניא **דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל** בפרק הפותח במאמר הזוהר **אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד**[28], וכדברי אדמו"ר הזקן שם: "פירוש, עשר ספירות דאצילות, חיוהי הן האורות, וגרמוהי הם הכלים, שכולן אלקות, מה שאין כן בבריאה יצירה עשיה", והיא אגרת **(שֶׁכָּתַב** אדמו"ר הזקן **בְּכִסְפָּא פְּיֶיעֶנָא** זמן קצר **לִפְנֵי הַהִסְתַּלְּקוּת**[29]**), שֶׁעִנְיָן הַצְּמִיחָה הוּא דַּוְקָא בָּאָרֶץ**

---

18) ב"ר פ"ה, ח. 19) מלאכי ג, יב. 20) כן הוא גם בתו"א שם נג, ד. ובכ"מ. 21) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סימן נז. וש"נ. 22) ספרי ופרש"י עה"פ פינחס כח, ח. 23) יבמות סא, א. 24) ברכות לד, ב. וש"נ. 25) תנחומא ויגש ו. 26) א, ג. שם ב, א. 27) תו"א שם. 28) סימן כ (קלב, א). 29) דרמ"צ קע, רע"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בָּאָרֶץ הַלֵּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשָּׁמַיִם (וזה לשונו: "יש כח ועוז בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד... להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה..."), **הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה** כשם שהצמיחה היא דוקא למטה בארץ **הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַנְּשָׁמָה גּוּפָא**, עצמה, **שֶׁצְּרִיכָה לִירֵד לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא** לבור עמוק, היינו ירידה גדולה ביותר, **וּלְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף** גשמי, וההתלבשות היא **בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרֵאת** הנשמה **בְּשֵׁם יַעֲקֹב, מִלְּשׁוֹן עָקֵב,** החלק הנמוך והנחות ביותר בגוף, **שֶׁזֶּהוּ** ההתלבשות של הנשמה בגוף גשמי היא **בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ, כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּצִיּוּר הָעוֹלָמוֹת** דמות ותבנית במקביל לגוף האדם, **עוֹלָם הַזֶּה הוּא עִנְיַן הָעֲקֵבִים (דִּקְדוּשָׁה), וְדַוְקָא שָׁם** במקום הכי נחות **נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב** פריחה וצמיחה, ענין העליה שאחרי הירידה.

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, העליה והצמיחה שבאה אחרי הירידה, ונפעלת על ידי קיום המצוות בעולם הזה, **דְּהִנֵּה, הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, מִלְּשׁוֹן עָקֵב,** מתוך ירידה למטה **וְהַיְינוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁהָעָקֵב** שבגוף האדם הוא החלק הנחות ביותר שבגוף, שהרי **אֵין בּוֹ לֹא הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּרֹאשׁ וְלֹא הָרֶגֶשׁ שֶׁבַּלֵּב,** שהם הדברים החשובים והנעלים שבאדם **וְעַד שֶׁזֶּהוּ** העקב **עִנְיָן שֶׁל הֵיפֶךְ הַחַיִּים שֶׁבָּאָדָם גּוּפָא** עצמו (**כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן**[30], וזה לשונו: "הקדוש ברוך הוא... יצר באדם כל מה שברא בעולמו... מלאך המוות בעולם, מלאך המוות באדם זה עקיביו של אדם..."), **כָּךְ גַּם קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא בַשָּׁמַיִם הִיא**[31], התורה ומצוותיה, כלשון הכתוב, **אֶלָּא דַּוְקָא לְמַטָּה בָּאָרֶץ, בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, בְּדוּגְמַת גַּרְעִין כִּפְשׁוּטוֹ** שזורעים בארץ בשביל שאחר כך תהיה צמיחה בגרעין עצמו **שֶׁאֵין בּוֹ לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ**[32]. **וְדַוְקָא כַּאֲשֶׁר גַּרְעִין זֶה נִמְצָא בָּאָרֶץ, שֶׁהִיא אֶרֶץ חֵפֶץ,** שיש בכוחה להצמיח **וּבְאוֹפֶן דְּיַשְׁרֵשׁ, שֶׁעִנְיָנוֹ** של הגרעין שאין טעם וריח **בָּעֲבוֹדָה הוּא קַבָּלַת עוֹל** מלכות שמים **וּבִיטּוּל**[33] של המציאות האישית לרצון העליון, ולא עבודה של השכל והרגש שהיא המקביל לטעם וריח, **אֲזַי נַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ יָצִיץ וּפָרַח,** צמיחה ועילוי, **וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה קוֹמָה שְׁלֵימָה,** 'ציור' שלם של אדם, עם כל המעלות והשלימות, **הַיְינוּ, לֹא רַק בְּחִינַת יַעֲקֹב, מִלְּשׁוֹן עָקֵב, אֶלָּא גַּם בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל (יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל), לִי רֹאשׁ, כְּפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה** ונפעלת השלימות באדם **עַל יְדֵי תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת בַּעֲבוֹדָתוֹ,** בעבודת ה' בקיום המצוות, **שֶׁפּוֹעֶלֶת** עבודת ה' בשלימות פועלת **גַּם בּוֹ** באדם **בְּעַצְמוֹ תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת. וְיִתֵּירָה מִזֶּה,** ולא זו בלבד שעל ידי העבודה בקיום המצוות האדם מגיע לידי שלימות, 'ציור קומה' שלם שאינו רק 'עקב' (יעקב) אלא גם 'ראש' (ישראל), אלא העילוי גדול עוד יותר, **כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב וּמָלְאוּ פְנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה,** המושג 'תנובה' של פירות בתורה שנאמר לאדם הראשון **פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשׁוּהָ**[34] **שֶׁהָיָה מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁפּוֹעֵל** האדם ויש לו השפעה **בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ,** היינו בסביבתו הקרובה בלבד **אוֹ אֲפִילוּ בְּאֶרֶץ חֵפֶץ כִּפְשׁוּטָהּ,**

1 הַלֵּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשָּׁמַיִם, הִנֵּה עַל
2 דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַנְּשָׁמָה גּוּפָא, שֶׁצְּרִיכָה
3 לִירֵד לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא וּלְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף בְּאוֹפֶן
4 שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם יַעֲקֹב, מִלְּשׁוֹן עָקֵב, שֶׁזֶּהוּ בָּעוֹלָם
5 הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ, כַּיָּדוּעַ
6 שֶׁבְּצִיּוּר הָעוֹלָמוֹת, עוֹלָם הַזֶּה הוּא עִנְיַן הָעֲקֵבִים
7 (דִּקְדוּשָׁה), וְדַוְקָא שָׁם נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ
8 יַעֲקֹב.
9 ג) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם
10 הַמִּצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב,
11 מִלְּשׁוֹן עָקֵב, וְהַיְינוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁהָעָקֵב אֵין בּוֹ לֹא
12 הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּרֹאשׁ וְלֹא הָרֶגֶשׁ שֶׁבַּלֵּב, וְעַד שֶׁזֶּהוּ
13 עִנְיָן שֶׁל הֵיפֶךְ הַחַיִּים שֶׁבָּאָדָם גּוּפָא (כִּדְאִיתָא
14 בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן[30]), כָּךְ גַּם קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא
15 בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא בַשָּׁמַיִם הִיא[31], אֶלָּא דַּוְקָא לְמַטָּה
16 בָּאָרֶץ, בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, בְּדוּגְמַת גַּרְעִין כִּפְשׁוּטוֹ
17 שֶׁאֵין בּוֹ לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ[32]. וְדַוְקָא כַּאֲשֶׁר
18 גַּרְעִין זֶה נִמְצָא בָּאָרֶץ, שֶׁהִיא אֶרֶץ חֵפֶץ, וּבְאוֹפֶן
19 דְּיַשְׁרֵשׁ, שֶׁעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה הוּא קַבָּלַת עוֹל
20 וּבִיטּוּל[33], אֲזַי נַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ יָצִיץ וּפָרַח, וְעַד
21 שֶׁנַּעֲשֶׂה קוֹמָה שְׁלֵימָה, הַיְינוּ, לֹא רַק בְּחִינַת
22 יַעֲקֹב, מִלְּשׁוֹן עָקֵב, אֶלָּא גַּם בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל
23 (יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל), לִי רֹאשׁ, כְּפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל
24 יְדֵי תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁפּוֹעֶלֶת גַּם בּוֹ
25 בְּעַצְמוֹ תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת. וְיִתֵּירָה מִזֶּה, כְּהֶמְשֵׁךְ
26 הַכָּתוּב וּמָלְאוּ פְנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה, שֶׁזֶּהוּ עַל דֶּרֶךְ
27 הַצִּיּוּוּי פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשׁוּהָ[34]
28 שֶׁהָיָה מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד
29 שֶׁפּוֹעֵל בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ, אוֹ אֲפִילוּ בְּאֶרֶץ

30) ספל"א. 31) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב. 32) תו"א שם נד, ב־ד. 33) ראה לקו"ת שה"ש נ, ב. אוה"ת שמות ע' צג. 34) בראשית א, כח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דְּקָאֵי שהכוונה היא **עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** עליה נאמר בתורה שהיא **אֶרֶץ אֲשֶׁר גּוֹ' עֵינֵי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה**[35], **אֶלָּא פְּעוּלָּתוֹ** והשפעתו של האדם, על ידי עבודתו בקיום המצוות למטה, **מַגַּעַת בְּתֵבֵל, בְּכָל הָאָרֶץ כּוּלָּהּ,** בכל העולם כולו, **וְעַד שֶׁפְּנֵי תֵבֵל** האופן שבו נראה כל העולם **נַעֲשִׂים בְּאוֹפֶן דְּוּמְלָאוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[36] בנבואת ישעיה **מָלְאָה הָאָרֶץ** כל העולם **דֵּעָה אֶת הֲוָיָ', וּבְאוֹפֶן דִּתְנוּבָה,** אותיות המילים **תְּנ"וּ בָ"ה, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּדְּרוּשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל**[37] (שם מבואר: "וזהו ומלאו פני תבל תנובה. תנובה הוא ענין הפרי גם תנ"ו ב"ה (להיות נקלט) בבחינת תבל שהוא בחינת כנסת ישראל הנקראת ארץ חפץ להיות נקלט ונשרש בה בבחינת גלוי").

ד) אַךְ לאחר שנתבאר באריכות התוכן הפנימי של הכתוב 'הבאים ישרש יעקב', עדיין **צָרִיךְ לְהָבִין דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן** בכתוב זה **יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח גּוֹ', בִּלְשׁוֹן עָתִיד, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁקָּאֵי** כוונת הכתוב היא **עַל הַבָּאִים מִצְּרַיְמָה, הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היה לו, לכתוב, לומר **בִּלְשׁוֹן עָבָר, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְיַשְׁרֵשׁ** שצריך ביאור מדוע כתוב בלשון עתיד (ולא נאמר **הִשְׁרִישׁ**[38] בלשון עבר) **וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְיָצִיץ וּפָרַח** שגם בזה צריך ביאור מדוע הכתוב מדבר בלשון עתיד (ולא נאמר **צָצוּ וּפָרְחוּ**[38] בלשון עבר).?

וּלְהָעִיר, שֶׁיֵּשׁ פֵּירוּשׁ בְּפַשְׁטָנֵי הַמִּקְרָא[39] **שֶׁהַבָּאִים הַיְינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים** (כמו שפירש במצודת דוד: "... ורצה לומר בימים הבאים... כאומר, אם מאז לא הערתי כל חמתי, כל שכן בימי הגאולה ארחם עליהם ויתן יעקב את שרשו

ביאור בדרך אפשר

חֵפֶץ כִּפְשׁוּטָהּ, דְּקָאֵי עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶרֶץ אֲשֶׁר גּוֹ' עֵינֵי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה[35], אֶלָּא פְּעוּלָּתוֹ מַגַּעַת בְּתֵבֵל, בְּכָל הָאָרֶץ כּוּלָּהּ, וְעַד שֶׁפְּנֵי תֵבֵל נַעֲשִׂים בְּאוֹפֶן דְּוּמְלָאוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[36] מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הֲוָיָ', וּבְאוֹפֶן דִּתְנוּבָה, תְּנ"וּ בָ"ה, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּדְּרוּשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל[37].

ד) **אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח גּוֹ', בִּלְשׁוֹן עָתִיד, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁקָּאֵי עַל הַבָּאִים מִצְּרַיְמָה, הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר בִּלְשׁוֹן עָבָר, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְיַשְׁרֵשׁ (הִשְׁרִישׁ[38]) וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְיָצִיץ וּפָרַח (צָצוּ וּפָרְחוּ[38]). וּלְהָעִיר, שֶׁיֵּשׁ פֵּירוּשׁ בְּפַשְׁטָנֵי הַמִּקְרָא[39] שֶׁהַבָּאִים הַיְינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים, וְעַל פִּי זֶה מוּבָן מַה שֶׁכָּתוּב יַשְׁרֵשׁ יָצִיץ וּפָרַח בִּלְשׁוֹן עָתִיד, בַּיָּמִים הַבָּאִים. אֶלָּא שֶׁלְּפִי פֵּירוּשׁ זֶה נִמְצָא שֶׁזֶּהוּ מִקְרָא קָצָר, שֶׁחִסְרָה תֵּיבַת הַיָּמִים[40]. אֲבָל לְאִידָךְ גִּיסָא, לְפִי פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י (שֶׁלְּפִי זֶה מְבָאֵר בַּעַל הַהִילּוּלָא בְּמַאֲמָר זֶה) הַבָּאִים לְמִצְרַיִם, צָרִיךְ בֵּיאוּר בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח גּוֹ' וּמָלְאוּ, לְשׁוֹן עָתִיד, הֲרֵי יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[41] הָיוּ בֶּעָבָר, וּבֶעָבָר הָרָחוֹק [שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם[42], שֶׁהַצּוֹרֶךְ בְּזֵכֶר הוּא לֹא בְּעִנְיָן שֶׁנִּמְצָא בְּגָלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא בְּעִנְיָן שֶׁהָיָה בֶּעָבָר וְצָרִיךְ לִהְיוֹת נִשְׁמָר בְּזִכְרוֹנוֹ, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעֵצָה לְחַזֵּק אֶת הַזִּכָּרוֹן כּוּ'], וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר כָּאן בְּנוֹגֵעַ לְהַבָּאִים מִצְרַיְמָה — יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח גּוֹ' וּמָלְאוּ גּוֹ', בִּלְשׁוֹן עָתִיד וצריך ביאור מהו טעם הדבר.?

וּלְהָעִיר שֶׁאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לְיָצִיץ וּפָרַח, אֵין לְתָרֵץ שֶׁהַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁתֵּי מִלִּים אֵלֶּה בִּלְשׁוֹן עָתִיד הוּא בִּגְלַל שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם שאליה היא הכוונה במילים אלה, היינו שאחרי הירידה ('הבאים') למצרים היתה עליה ויציאה, **לֹא** להיות מתפשט למרחוק. וישראל יציץ ויפרח, רצה־לומר ימשלו עד למרחוק ויגדלו עד מאד"), **וְעַל פִּי זֶה מוּבָן מַה שֶׁכָּתוּב יַשְׁרֵשׁ יָצִיץ וּפָרַח בִּלְשׁוֹן עָתִיד, בַּיָּמִים הַבָּאִים. אֶלָּא שֶׁלְּפִי פֵּירוּשׁ זֶה נִמְצָא שֶׁזֶּהוּ מִקְרָא קָצָר, שֶׁחִסְרָה תֵּיבַת הַיָּמִים**[40], ולכן פירוש זה יש בו קושי ודוחק. **אֲבָל לְאִידָךְ גִּיסָא,** מצד שני, **לְפִי פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י (שֶׁלְּפִי זֶה מְבָאֵר בַּעַל הַהִילּוּלָא בְּמַאֲמָר זֶה) הַבָּאִים לְמִצְרַיִם,** אמנם אין את הקושי שהפסוק הוא 'מקרא קצר', אבל מצד שני **צָרִיךְ בֵּיאוּר בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח גּוֹ' וּמָלְאוּ, לְשׁוֹן עָתִיד, הֲרֵי יְמֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**[41] **הָיוּ בֶּעָבָר, וּבֶעָבָר הָרָחוֹק** לפני שנים רבות, בשנת ב'תמ"ח לבריאת העולם **[שֶׁלָּכֵן** בגלל מרחק השנים הגדול מאז יציאת מצרים **צָרִיךְ לִהְיוֹת זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם**[42], **שֶׁהַצּוֹרֶךְ בְּזֵכֶר הוּא לֹא בְּעִנְיָן שֶׁנִּמְצָא בְּגָלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא בְּעִנְיָן שֶׁהָיָה בֶּעָבָר** ויש חשש שיישכח, במיוחד אם זהו דבר שהיה בעבר הרחוק, **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת נִשְׁמָר בְּזִכְרוֹנוֹ** ולא יישכח, **שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעֵצָה לְחַזֵּק אֶת הַזִּכָּרוֹן כּוּ'], וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר כָּאן בְּנוֹגֵעַ לְהַבָּאִים מִצְרַיְמָה — יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח גּוֹ' וּמָלְאוּ גּוֹ', בִּלְשׁוֹן עָתִיד וצריך ביאור מהו טעם הדבר.?**

וּלְהָעִיר שֶׁאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לְיָצִיץ וּפָרַח, אֵין לְתָרֵץ שֶׁהַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁתֵּי מִלִּים אֵלֶּה בִּלְשׁוֹן עָתִיד הוּא בִּגְלַל שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה גְּאוּלָּה שְׁלֵימָה,

35) עקב יא, יב. 36) ישעי' יא, ט. 37) תו"א שם נד, א. נה, א. 38) פרש"י עה"פ. 39) תיב"ע, ראב"ע, רד"ק ומצו"ד עה"פ שם. וראה אוה"ת שמות ח"ז ע' ב'תקלב. 40) ראה מצו"ד: "תחסר מלת בימים". 41) מיכה ז, טו. 42) בא יג, ג. וראה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הָיְתָה גְּאוּלָה שְׁלֵימָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר ״יציץ ופרח״ **בִּלְשׁוֹן עָתִיד,** את עבודת ה׳, ולכן יציאת מצרים מצד עצמה **הָיְתָה גְּאוּלָה שְׁלֵימָה** ולכן אין לקבל את הביאור האמור שהכוונה לגאולה העתידה. **וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר יָצִיץ וּפָרַח בִּלְשׁוֹן עָתִיד,** וצריך ביאור מהו טעם הדבר.?

ה) **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה**[50] (כדברי הזוהר, למה נקראת תורה, משום שמורה ומגלה במה שהיה סתום ולא נודע), **וּבְנוֹגֵעַ לְכָל הַפְּרָטִים שֶׁבַּתּוֹרָה** גם הדברים שלכאורה עניינם הוא סיפור מאורעות שהיו בעבר **נֶאֱמַר שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית**[51], כי כל פרט בתורה הוא הוראה לכל זמן ולכל מקום **וְעַד שֶׁאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לִימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַזִּכָּרוֹן** של העבר, **זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ד׳)],** גם זה איננו רק ענין שהיה בעבר, אלא **נֶאֱמַר** בנבואת מיכה **מִיָּד** בהמשך ל׳כימי צאתך מארץ מצרים׳ **אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת**[41], **הַיְינוּ, שֶׁזּוֹהִי** יציאת מצרים **הוֹרָאָה שֶׁמְּמֻנָּה לְמֵדִים וְיוֹדְעִים כֵּיצַד לְהִתְכּוֹנֵן לַנִּפְלָאוֹת שֶׁיִּהְיוּ בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עַל יְדֵי זֶה שֶׁנּוֹתְנִים טְעִימָה** (כנוסח התפילה לגבי שבת **טוֹעֲמֶיהָ**[52]) **מִזֶּה בִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ בֶּעָבָר, כְּדֵי לֵידַע אֵיךְ יִהְיֶה לָעָתִיד לָבוֹא, כֵּיוָן שֶׁזֶּה** יציאת מצרים שהיתה בעבר **נוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה עַתָּה,** בכל זמן, בכל דור ודור **לֵידַע כֵּיצַד לִפְעוֹל בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ** כל הזמן, שהוא, כדברי הגמרא, **שִׁיתָא אַלְפֵי שְׁנֵי דְּהָוֵה עָלְמָא**[53], **וּבִכְפָרָט** כיצד לפעול

ביאור בדרך אפשר

1 **וְלָכֵן נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן עָתִיד, כֵּיוָן שֶׁקָּאֵי רַק עַל**
2 **הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, שֶׁהֲרֵי אַדְרַבָּה, אִילּוּ זָכוּ הָיְתָה**
3 **הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם בְּאוֹפֶן שֶׁזּוֹ הָיְתָה הַגְּאוּלָה**
4 **הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה (אִם לֹא הָיָה אַחַר כָּךְ הָעִנְיָן**
5 **שֶׁשִּׁינָה זֹאת כּוֹ׳)**[43], **וְנִמְצָא, שֶׁבִּשְׁעַת יְצִיאַת**
6 **מִצְרַיִם (לְאַחֲרֵי הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב), שֶׁהָיְתָה**
7 **בְּאוֹפֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה**[44], **וְעַל**
8 **אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה (תַּעֲבְדוּן אֶת**
9 **הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה**[45]**), שֶׁאָז הָיָה הָעִנְיָן**
10 **דְּחָרוּת עַל הַלּוּחוֹת**[46]**, אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא**
11 **חֵירוּת**[47]**, שֶׁפָּסְקָה זוּהֲמָתָן**[48]**, וְנַעֲשָׂה מַעֲמָד**
12 **וּמַצָּב שֶׁל חֵירוּת מִכָּל הָעִנְיָנִים הַמְבַלְבְּלִים**[49]**,**
13 **הָיְתָה גְּאוּלָה שְׁלֵימָה. וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר יָצִיץ**
14 **וּפָרַח בִּלְשׁוֹן עָתִיד.**

15 **ה) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא**
16 **מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה**[50]**, וּבְנוֹגֵעַ לְכָל הַפְּרָטִים**
17 **שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית**[51]**, וְעַד**
18 **שֶׁאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לִימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**
19 **[שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ**
20 **אֶת הַזִּכָּרוֹן, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**
21 **סָעִיף ד׳)] נֶאֱמַר מִיָּד אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת**[41]**, הַיְינוּ,**
22 **שֶׁזּוֹהִי הוֹרָאָה שֶׁמְּמֻנָּה לְמֵדִים וְיוֹדְעִים כֵּיצַד**
23 **לְהִתְכּוֹנֵן לַנִּפְלָאוֹת שֶׁיִּהְיוּ בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית**
24 **וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עַל יְדֵי זֶה**
25 **שֶׁנּוֹתְנִים טְעִימָה (טוֹעֲמֶיהָ**[52]**) מִזֶּה בִּימֵי צֵאתְךָ**
26 **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ בֶּעָבָר, כְּדֵי לֵידַע אֵיךְ יִהְיֶה**
27 **לָעָתִיד לָבוֹא, כֵּיוָן שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה עַתָּה,**
28 **לֵידַע כֵּיצַד לִפְעוֹל בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ**
29 **שִׁיתָא אַלְפֵי שְׁנֵי דְּהָוֵה עָלְמָא**[53]**, וּבִכְפָרָט בִּזְמַן**
41 שירדה לעולם בעת חטא עץ הדעת, פסקה מבני ישראל בעת מתן תורה,
40 **זוּהֲמָתָן**[48], כדברי הגמרא שהזוהמא
39 לשחרור וחירות ברוחניות **שֶׁפָּסְקָה**
38 בעת מתן תורה זכו בני ישראל
37 **תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵירוּת**[47], כי
36 על שני הלוחות, ולפי הדרש **אַל**
35 לאותיות של עשרת הדברות החרוטות
34 **הַלּוּחוֹת**[46], ולפי פשוטו הכוונה
33 **הָעִנְיָן** האמור בתורה **דְּחָרוּת עַל**
32 הר סיני), **שֶׁאָז** במתן תורה **הָיָה**
31 **אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה**[45],
30 מצרים שלאחר היציאה, **תַּעֲבְדוּן**
29 הוא למשה רבינו עוד לפני יציאת
28 היציאה ממצרים, כדברי הקדוש ברוך
27 **תּוֹרָה** (שהיה המטרה והתכלית של
26 בדרגה נעלית ביותר **בִּשְׁעַת מַתַּן**
25 יציאת מצרים היו בני ישראל בדרגה
24 יציאת מצרים היו בני ישראל בדרגה
23 **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** ואם בעת
22 רש״י ״בגבורה גבוהה ומפורסמת״,
21 **יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה**[44], ופירש
20 **בְּאוֹפֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
19 מצרים **יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב), שֶׁהָיְתָה** יציאת
18 **הַבָּאִים** שעליה נאמר
17 **יְצִיאַת מִצְרַיִם (לְאַחֲרֵי** הירידה
16 עמד...)[43], **וְנִמְצָא, שֶׁבִּשְׁעַת**
15 הקדוש ברוך הוא את בניהם לארץ
14 והבית נבנה על ידי אדם ולכן לא
13 ומשהרגיזו לפניו במדבר מתו, והכניס
12 בית קדוש ולהורידו משמי הרקיעים...
11 קדושים של מעלה, ורצה לבנות להם
10 ברוך הוא לעשותם בארץ כמלאכים
9 ישראל יצאו ממצרים רצה הקדוש
8 **זֹאת כּוֹ׳** וכדברי הזוהר שכאשר בני
7 **הָיָה אַחַר כָּךְ הָעִנְיָן שֶׁשִּׁינָה**
6 **הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה (אִם לֹא**
5 מצרים עצמה **הָיְתָה הַגְּאוּלָה**
4 **אִילּוּ זָכוּ** בני ישראל **הָיְתָה הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם בְּאוֹפֶן שֶׁזּוֹ** יציאת
3 מצרים שכבר היתה בעבר, אבל הסבר זה לא מתקבל, **שֶׁהֲרֵי אַדְרַבָּה,**
2 **כֵּיוָן שֶׁקָּאֵי** מכוון **רַק עַל הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה** להיות, ולא על יציאת
1 **הָיְתָה גְּאוּלָה שְׁלֵימָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר** ״יציץ ופרח״ **בִּלְשׁוֹן עָתִיד,**

42 **וְנַעֲשָׂה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל חֵירוּת מִכָּל הָעִנְיָנִים הַמְבַלְבְּלִים**[49]
43 **הָיְתָה גְּאוּלָה שְׁלֵימָה** ״יציץ ופרח״ **בִּלְשׁוֹן עָתִיד,**
44 **וְאַף עַל פִּי**
45 **כֵּן נֶאֱמַר יָצִיץ וּפָרַח בִּלְשׁוֹן עָתִיד,** וצריך ביאור מהו טעם הדבר.?
46 **ה) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה,**
47 **עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא מִלְּשׁוֹן**
48 **הוֹרָאָה**[50] (כדברי הזוהר, למה
49 נקראת תורה, משום שמורה ומגלה
50 במה שהיה סתום ולא נודע), **וּבְנוֹגֵעַ**
51 **לְכָל הַפְּרָטִים שֶׁבַּתּוֹרָה** גם
52 הדברים שלכאורה עניינם הוא סיפור
53 מאורעות שהיו בעבר **נֶאֱמַר**
54 **שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית**[51], כי כל
55 פרט בתורה הוא הוראה לכל זמן ולכל
56 מקום **וְעַד שֶׁאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לִימֵי**
57 **צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**
58 **[שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּכַמָּה**
59 **עִנְיָנִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַזִّכָּרוֹן**
60 של העבר, **זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם**
61 **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ד׳)],** גם זה
62 איננו רק ענין שהיה בעבר, אלא
63 **נֶאֱמַר** בנבואת מיכה **מִיָּד** בהמשך
64 ל׳כימי צאתך מארץ מצרים׳ **אַרְאֶנּוּ**
65 **נִפְלָאוֹת**[41], **הַיְינוּ, שֶׁזּוֹהִי**
66 יציאת מצרים **הוֹרָאָה שֶׁמְּמֻנָּה**
67 **לְמֵדִים וְיוֹדְעִים כֵּיצַד**
68 **לְהִתְכּוֹנֵן לַנִּפְלָאוֹת שֶׁיִּהְיוּ**
69 **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה**
70 **עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, עַל יְדֵי**
71 **זֶה שֶׁנּוֹתְנִים טְעִימָה** (כנוסח
72 התפילה לגבי שבת **טוֹעֲמֶיהָ**[52])
73 **מִזֶּה בִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ**
74 **מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ בֶּעָבָר, כְּדֵי**
75 **לֵידַע אֵיךְ יִהְיֶה לָעָתִיד לָבוֹא,**
76 **כֵּיוָן שֶׁזֶּה** יציאת מצרים שהיתה
77 בעבר **נוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה עַתָּה,** בכל
78 זמן, בכל דור ודור **לֵידַע כֵּיצַד**
79 **לִפְעוֹל בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ**
80 **בְּמֶשֶׁךְ** כל הזמן, שהוא, כדברי
81 הגמרא, **שִׁיתָא אַלְפֵי שְׁנֵי דְּהָוֵה**
82 **עָלְמָא**[53], ששת אלפי שנים של קיום העולם, **וּבִכְפָרָט** כיצד לפעול

מכילתא ופרש״י עה״פ. משנה ברכות יב, ב. 43) ראה זח״ג רכא, א. 44) בשלח יד, ח. 45) שמות ג, יב. 46) תשא לב, טז. 47) ראה אבות פ״ו, ב. עירובין נד, א. שמו״ר רפל״ב. 48) שבת קמו, א. ועוד. 49) ראה עירובין ושמו״ר שם. זח״ב קיג, סע״ב ואילך. 50) זח״ג נג, ב. 51) ראה תניא רפי״ז. 52) ראה לקו״ש חט״ו ע׳ 282 ובהנסמן שם. 53) ראה ר״ה לא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

במעשינו ועבודתינו **בִּזְמַן הַגָּלוּת, וּבַגָּלוּת גּוּפָא** עצמה **בְּעִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא,** בתקופה של סוף הגלות, קרוב לביאת המשיח, כאשר נמצאים **בִּמְצָרִים וּגְבוּלִים** כבדים וקשים ביותר **שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶם, בְּחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָל דְּגָלוּת הָאַחֲרוֹן.**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ גּוֹ', שלא מדובר רק על מאורעות שהיו בעבר, בעת הירידה למצרים, אלא **שֶׁזֶּהוּ חֵלֶק בַּתּוֹרָה וְהוֹרָאָה, שֶׁאֵלּוּ שֶׁבָּאִים עַכְשָׁיו** בכל זמן **לְאֶרֶץ מִצְרַיִם,** העולם הזה הגשמי שהוא מקום של מצרים וגבולים, ובמיוחד בזמן הגלות, **שֶׁזֶּהוּ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יְרֻדָה מִלְּמַעְלָה, מֵאִגְּרָא רָמָה,** מגג גבוה, **לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא,** לבור עמוק, **לְמִצְרַיִם וּגְבוּלִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שבו האור האלוקי יורד ונמשך בצורה מוגבלת ומצומצמת, בהשתלשלות מדרגה לדרגה, כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, **עַד לְאוֹפֶן דְּעַל כָּרְחָךְ אַתָּה חַי**[54] כלשון המשנה בפרקי אבות, **בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן,** כי מפני המצרים והגבולים החיים בעולם הזה הם 'על כרחך' **וְעַד לְמִצְרַיִם וּגְבוּלִים כִּפְשׁוּטָם שֶׁל הַחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָל דְּגָלוּת, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ, שֶׁצָּרִיךְ** כל אדם **לֵידַע שֶׁהַתַּכְלִית** והמטרה **דְּהַבָּאִים מִצְרַיְמָה הִיא בִּכְדֵי שֶׁיַּכֶּה שָׁרָשָׁיו כוּ',** שהשרשים יהיו נטועים עמוק בקרקע **בְּאוֹפֶן שֶׁיַּחְדּוֹר** (עֵר זאל דורכנעמען **אֶת הָאָרֶץ, עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה שֶׁהִיא** הארץ התחתונה, לאמיתו של דבר **אֶרֶץ חֵפֶץ.**

וּבִשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ לִהְיוֹת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּיַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב, שֶׁהוּא כמבואר לעיל **עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל וְהַבִּיטּוּל, הָחֵל מֵהָעִנְיָן**

ביאור בדרך אפשר

דְּנַפְשֵׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (שֶׁעַל יְדֵי זֶה ענין הביטול, יהיה) **פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ**[55], כנוסח התפילה, **וּבְאוֹפֶן** ופתיחת הלב ללימוד תורה תהיה **דְּגָדוֹל לִימּוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[56], כדברי הגמרא, היינו לימוד שמביא וגורם את **מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַפֵּירוֹת (מַאי פֵּירוֹת מִצְוֹת,** כדברי הגמרא שהובאו לעיל) **דְּיָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל,** ולכן נאמרו הדברים בלשון עתיד, בתור הוראה לבני ישראל בכל הדורות הבאים, לעבודת את ה' בקיום המצוות מתוך ביטול וקבלת עול.

וְעוֹד עִנְיָן בַּמָּה שֶׁכָּתוּב יַשְׁרֵשׁ גּוֹ' יָצִיץ וּפָרַח לְשׁוֹן עָתִיד, מלבד הביאור האמור שהכוונה להוראה לכל בני ישראל בכל הדורות הבאים, **שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְקַיֵּים בְּפוֹעַל הָעִנְיָן דְּיַשְׁרֵשׁ יָצִיץ וּפָרַח** צמיחה, גידול ועליה שבאו אחרי הירידה של הנשמה למטה, **עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,** הדבר לא מסתיים אלא יש לו המשך, כי **הִנֵּה מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה**[57], כדברי המשנה בפרקי אבות, **הַיְינוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ וּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ** של האדם **בַּקּוֹדֶשׁ,** בעניני קדושה, כעת, **נַעֲשִׂים הֲכָנָה לְעִנְיָן דְּמַעֲלִין** ומוסיפים **בַּקּוֹדֶשׁ**[58] **שֶׁיָּבוֹא מִיַּד לְאַחֲרֵי זֶה, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן עָתִיד, הַיְינוּ,** לאחר שכבר 'ישרש יעקב' באופן מסוים, נהיה **אוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּיִשְׂרֵשׁ יַעֲקֹב,** הפעולה של בני ישראל למטה בארץ **וּבְמֵילָא גַּם אוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּיָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל,** הצמיחה והעילוי **וּבְמֵילָא גַּם אוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּמִלְּאוּ פְנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה** השפעת והארת העליה על פני כל העולם כולו, שבכל זה הולך ונוסף עוד ועוד, ולכן הכתוב מדבר בלשון עתיד, כי העליות הולכות ונמשכות עוד ועוד.

---

54) אבות ספ"ד. 55) נוסח "אלקי נצור" בסוף תפלת העמידה. וראה לקו"ת במדבר טו, ריש ע"ג. 56) קידושין מ, ב. 57) אבות פ"ד מ"ב. 58) ברכות כח, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ו) **וְזֶהוּ הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ גּוֹ׳, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת שֶׁעִנְיָנָהּ** של פרשת שמות הוא **הַבָּאִים מִצְרַיְמָה כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁבִּיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה הַהַתְחָלָה וְהָרֹאשׁ לְכָל הַגָּלוּיוֹת, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שהביאה והירידה למצרים היתה התחלה **לַגָּלוּת הָאַחֲרוֹן (עָלָיו** היינו על היציאה ממנו, מהגלות האחרון **נֶאֱמַר כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת), וּבְגָלוּת זֶה גּוּפָא** עצמו **הַחוֹשֵׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָּל דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל מְצָרִים וּגְבוּלִים וְגָלוּת בְּתוֹךְ גָּלוּת, כְּפִי שֶׁרוֹאִים גַּם בְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָנִים** בחומר הגלות והמיצרים בימינו — **הִנֵּה עַל זֶה הוּא צִיּוּוּי הַתּוֹרָה (שֶׁהוּא** הציווי שבתורה **גַּם נְתִינַת כֹּחַ** לקיום הציווי) **שֶׁצָּרִיךְ לִלְמוֹד וּלְהִתְבּוֹנֵן בָּעִנְיָן דְּהַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה,** כפי שנתבאר לעיל באריכות, **וּמִלִּימוּד עִנְיָן זֶה בַּתּוֹרָה יוּמְשַׁךְ גַּם בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל — כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁגָּדוֹל לִימוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה,** לימוד התורה שמביא לידי קיום המצוות בפועל **מִבְּלִי לְהִתְפַּעֵל מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בְּמִצְרַיִם, וְעַד** כדי כך לא מתפעלים **שֶׁאַדְּרַבָּה** דווקא בגלל שנמצאים ב'מצרים' מוסיפים עוד עוד יותר בתורה ומצוות, **כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ וְיִתְרוֹן הַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת[59], וּבִכְפָרֵט כְּשֶׁהַחוֹשֶׁךְ הוּא כָּפוּל וּמְכוּפָּל, חֲרֵי מִזֶּה מוּבָן גּוֹדֶל הָעֲלִיָּה — לֹא רַק אַעֲלֶךָ פַּעַם אַחַת, כְּפִי שֶׁהָיָה בָּעֲלִיָּה מִמִּצְרַיִם, אֶלָּא אַעֲלֶךָ גַּם עָלֹה[60], כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ מִגָּלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁיַּעֲלֶה הַפּוֹרֵץ לְפָנֵינוּ[61]. וְאָז יִתּוֹסֵף גַּם בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה (בְּהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם[62]) לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הֲוָיָ׳[63] — הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָּא[64], שם הוי׳ שלמעלה, כפי שהוא למעלה מ'סדר השתלשלות', למעלה משייכות לעולמות, **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָּא, עַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת** האלוקות שלא נקרא באף אחד מהשמות, אפילו לא בשם הוי׳, אלא **דְּלָא אִתְרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל,** שלא נרמז בשום אות ותג כלל, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב** בדבר ה' ליעקב אודות העליה מארץ מצרים, **אָנֹכִי (דְּלָא אִתְרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל[65]) אַעֲלֶךָ גַּם עָלֹה,** וכל זה יתקיים בפועל **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת** בקומה זקופה **לְאַרְצֵנוּ, וּבַעֲגָלָא דִּידָן** ובמהירות (לפי המושגים) שלנו.

ביאור בדרך אפשר

הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו קודם הירידה למצרים, **אֶלָּא אַעֲלֶךָ גַּם עָלֹה[60]**, עליה כפולה **כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ מִגָּלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁיַּעֲלֶה הַפּוֹרֵץ לְפָנֵינוּ[61]** כלשון הכתוב בנבואת מיכה: "עלה הפורץ לפניהם פרצו ויעברו שער ויצאו בו ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם", ומדובר על הגאולה כפירוש רש"י: "עלה הפורץ - מושיעם הפורץ גדרת סירים ומסוכות חדקים ליישר לפניהם הדרך"). **וְאָז יִתּוֹסֵף גַּם בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה (בְּהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם[62]) לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הֲוָיָ׳[63] — הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָּא[64], וּלְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָּא, עַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת דְּלָא אִתְרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב אָנֹכִי (דְּלָא אִתְרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל[65]) אַעֲלֶךָ גַּם עָלֹה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וּבַעֲגָלָא דִּידָן.**

---

59) ע"פ קהלת ב, יג. 60) ויגש מו, ד. וראה תו"א ר"פ שמות. 61) ע"פ מיכה ב, יג. וראה ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם. 62) וארא ו, ג. 63) שם, ו. 64) ראה סד"ה לכן אמור לבנ"י תרמ"ב (סה"מ תרמ"ב ע' קיח ואילך). ועוד. 65) ראה זח"ג רנז, ב. לקו"ת פינחס פ, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. כיון שיש כאן "פנים חדשות"[1] (נוסף על הענין ד"פנים חדשות" שישנו מצד ענינו של יום השבת עצמו[2]) - יש לבאר תחילה תוכן הענין של לימוד פירוש רש"י על התורה (כפי שהונהג בשבועות האחרונים).

ובהקדמה - שישנם השואלים מהו ה"שטורעם" בנוגע ללימוד פירוש רש"י על התורה:

הרי פירוש רש"י אינו אלא על דרך הפשט, וכמו בפירושו על הגמרא, שאינו כמו פירוש התוספות שיש בו פלפול בקושיות ותירוצים, סתירות ממקומות אחרים וכיוצא בזה, כי־אם רק פירוש הפשט, ועל־אחת־כמה־וכמה בפירושו על החומש (ועל־דרך־זה על נ"ך), שבו נקל להבין הפירוש הפשוט (ללא פירוש רש"י) יותר מאשר בגמרא, כך, שזהו פירוש שמיועד לכאורה רק למתחילים, ואם־כן, מהו החידוש המיוחד שבפירוש רש"י?

ב. ובכן:

היסוד לזה הוא - תקנת רבותינו נשיאינו הידועה[3] ללמוד בכל יום חומש עם פירוש רש"י בפרשת השבוע. ביום ראשון, מהתחלת הפרשה עד שני, וכן בכל ימי השבוע, וכפי שהפליגו מאד במעלת פירוש רש"י על התורה[4] (ועל־דרך־זה גם בנוגע לפירוש רש"י על הגמרא).

ועל־פי הידוע[5] שכל ענין בפנימיות התורה ישנו גם בנגלה דתורה, ועד להלכה בפועל - הרי כן הוא גם בנוגע לתקנת רבותינו נשיאינו (על־פי פנימיות התורה) אודות לימוד פירוש רש"י, שענין זה נמצא גם בנגלה דתורה עד להלכה בפועל.

ובהקדים ביאור הטעם שכל ענין בפנימיות התורה צריך להיות גם בנגלה דתורה - שזהו מפני שנגלה דתורה ופנימיות התורה אינם שני דברים נפרדים חס־ושלום, אלא "תורה אחת"[6]. וכפי שרואים שיש כמה ענינים בנגלה דתורה שמתבארים רק על־ידי פנימיות התורה[7].

וענין זה מובן גם ממה שכתוב[8] "זאת התורה אדם", שהתורה היא בדוגמת אדם שיש בו גוף ונשמה, והרי אצל בני־ישראל ("אתם קרויין אדם"[9]) הגוף והנשמה אינם שני דברים נפרדים, והיינו, אף־על־פי שהגוף נתפס בחוש המישוש (נגלה), מה־שאין־כן הנשמה (נסתר), הרי קיומו של גוף בריא כדבעי הוא דוקא בהיותו מאוחד עם הנשמה שפועלת עליו כו', כך, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת; ועל־דרך־זה בנוגע לתורה, שהנגלה והפנימיות שבה הם בדוגמת גוף ("גופי תורה") ונשמה ("נשמתא דאורייתא")[10], שהם מציאות אחת - "תורה אחת" (אף־על־פי שפנימיות התורה היא למעלה מהשגה - נסתר - ביחס לנגלה דתורה).

---

1) הכוונה ל"פגישה" של סטודנטים לשבת עם חב"ד בשכונת קראון־הייטס, שנערכה ע"י צעירי אגודת חב"ד.

2) ראה כתובות ז, סע"ב ובתוס'. טושו"ע אה"ע סס"ב ס"ז־ח.

3) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ז ע' ל (נעתק במעין הקדמה ל"היום יום"). ועוד.

4) ראה סה"ש תרצ"ו ריש ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

5) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 17. ס"ע 34. וש"נ.

6) לשון הכתוב - בא יב, מט. ועוד.

7) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 28 הערה 93. וש"נ.

8) חוקת יט, יד. וראה זהר ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

9) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

10) זח"ג קנב, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והסיבה לכך שבתורה ובישראל הנגלה והפנימיות הם מציאות אחת - הרי זה בגלל שכן הוא אצל הקדוש־ברוך־הוא (כדאיתא בזהר[11] שישראל אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד):

בהתחלת הלכות יסודי התורה [אשר כשמם כן הם - שזהו היסוד (כפשוטו) של התורה, ובזה גופא הרי זה ההתחלה] כותב הרמב"ם שהקדוש־ברוך־הוא הוא "מצוי ראשון .. ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וביחד עם זה, "הוא אינו (בגדר) מצוי"[12] ("מצוי לא במציאות"[13]), והיינו, שכפי שהקדוש־ברוך־הוא הוא מצד עצמו, שאינו בגדר מצוי, ובלשון הזהר[14]: "סתימא דכל סתימין", הרי הוא נמשך ובא להיות "מצוי ראשון" שפועל את מציאותם של כל הנמצאים, כך, שישנם מציאות (נגלה) ובלתי מציאות (נסתר) ביחד.

וכיון שאצל הקדוש־ברוך־הוא הנגלה והנסתר הם ביחד, הרי זה נמשך גם בישראל, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת, וגם בתורה, שהנגלה והפנימיות (גוף ונשמה) הם מציאות אחת.

ובנוגע לענינו:

החשיבות של פירוש רש"י שנתבארה בדברי רבותינו נשיאינו, מפורשת גם בנגלה דתורה - כפי שמצינו ב'שולחן ערוך'[15] בנוגע לחיוב דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ש"הקורא .. ב' פעמים מקרא ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י .. הרי זה מועיל יותר מהתרגום שהוא מפרש יותר".

ג. ונוסף על גודל החשיבות שבלימוד פירוש רש"י כפשוטו, על דרך הפשט - הרי ידוע פתגם רבינו הזקן[4] שבפירוש רש"י על התורה יש גם "יינה של תורה", פנימיות התורה[16], והיינו, שאף ש"יינה של תורה" הוא ענין ששייך לחלק הסוד שבתורה, הרי זה מתגלה דוקא בפירוש רש"י על דרך הפשט[17].

ולהעיר, שענין זה - החשיבות שבדרך הפשט דוקא, ובאופן שבו דוקא מתגלים כל הענינים - מודגש במיוחד בזמן האחרון, בעקבתא דמשיחא (דלא כבזמנים שלפני־זה שעיקר ההשתדלות היתה בדרך הפלפול כו').

ובהקדמה[18] - שבזמן האחרון רואים את ההשתדלות למצוא בכל דבר את הכלל שמאחד את כל ריבוי הפרטים (ולא באופן שכל פרט הוא ענין בפני עצמו), ומזמן לזמן הולכים ומתמעטים גם הכללים, ועד שמגיעים לכלל אחד - "הוי' אחד ושמו אחד"[19], וכהרמז שבתיבת "אחד" שמורה על הביטול של הח' (ז' רקיעים וארץ) והד' (ד' רוחות העולם) אל הא' (אלופו של עולם)[20], באופן ש"אין עוד מלבדו"[21].

וכן הוא גם בתורה - שכל הריבוי שבתורה, "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"[22], באופן ד"עלמות אין מספר[23] אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים"[24], הרי זה נכלל ב"ששים המה מלכות[23], אלו ששים מסכתות"[25], ועד לכלל גדול יותר - כפי שכללות תורה שבעל־פה נכללת בתורה שבכתב, כמאמר רז"ל[26] "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ויתירה מזה - שכללות תורה שבכתב נכללת בעשרת הדברות, ועשרת

11) ראה שם עג, א.
12) ראה תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' נא ואילך. ועוד.
13) מו"נ ח"א פנ"ז.
14) ח"א קכג, א. ח"ב קמו, ב. קסה, ב. ח"ג רפח, א. תקו"ז בהקדמה (יז, א). ועוד.
15) אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.
16) ועד שיש כמה ענינים בפירוש רש"י שאינם מובנים ע"פ נגלה, אלא דוקא ע"פ פנימיות התורה.
17) ראה גם שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 192 ואילך).
18) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 224. וש"נ.
19) זכרי' יד, ט.
20) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ו. וש"נ.
21) ואתחנן ד, לה.
22) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
23) שה"ש ו, ח.
24) כ"ה בתו"א פרשתנו מט, ג. וראה שהש"ר עה"פ.
25) כ"ה בתו"א שם, ב. וראה שהש"ר שם.
26) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, א. זח"ג רכא, א. זו"ח קה, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדברות גופא נכללים בדיבור הראשון, והדיבור הראשון נכלל בתיבה הראשונה - "אנכי", ועד להמבואר בתורת הבעל־שם־טוב[27] שכל הענינים כלולים באות א' ד"אנכי" (שרומזת לאלופו של עולם).

ובעבודת האדם - שכל הענינים נכללים בענין הראשון שישנו אצל יהודי תיכף ומיד בהתחלת היום: "מודה אני לפניך כו'",

והיינו, שגם כאשר הולך לעסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה כו', שבהם עוסק גם אינו־יהודי להבדיל, אין זה בסתירה חס־ושלום ל"מודה אני לפניך", כי סיבת התעסקותו בעניני העולם היא רק בגלל הציווי[28] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", כדאיתא במכילתא[29] שהעשיה עצמה היא "מצות עשה", וגם ההתעסקות בעניני העולם גופא היא באופן ש"מאמין בחי העולמים וזורע"[30],

- וכפי שרואים במוחש שגם כאשר זורע ויורד גשם וצומחת התבואה כו', הנה דוקא כאשר "ויברכהו ה'" אזי זוכה להצלחה מרובה באופן ש"וימצא .. מאה שערים", גם "בארץ ההיא .. בשנה ההיא", "שהארץ קשה והשנה קשה"[31].

ועל־דרך־זה רואים גם בלימוד חכמת הטבע, שלפעמים, יכול אדם להתייגע ביותר בלימודה, ובסופו של דבר יאמרו לו שמסקנתו אינה נכונה, ולפעמים, כשיש לו סייעתא דשמיא (כיון שהתפלל על זה כו'), יכול להצליח ביגיעה פחותה במיעוט זמן, אף שזהו היפך ההנהגה שמצד הטבע, שנוגע בעיקר טיב כשרונות האדם, והזמן והיגיעה שמשקיע בדבר -

ומה גם שמציאות העולם גופא מגלה אלקות, כמו שכתוב "השמים מספרים כבוד א־ל גו'"[32], "כי אראה שמיך גו'"[33], והיינו, שאף־על־פי ש"עולם" הוא מלשון העלם[34], והוא מוגבל בחוקי הטבע, באופן שאין בו מקום לגילוי שלמעלה מן הטבע, מכל־מקום, כאשר מתבוננים היטב כו', אזי רואים אלקות במוחש (ובלבד שלא יתעקש לנצח בגלל מה שהונח אצלו בתחילה, ולא יחשוש מזה שהמסקנא האמיתית תחייב אותו לשנות את הנהגתו הקודמת כו').

ובהתאם לכך, הנה גם בלימוד התורה מודגש בזמן האחרון שדוקא בחלק הפשט מתגלים ענינים נעלים השייכים לחלק הסוד כו'[35].

* * *

ד. על־פי האמור לעיל יש לבאר גם ענין בחסידות:
ידוע מאמר הבעל־שם־טוב[36] שהפשיטות של יהודי פשוט "לוקחת" את הפשיטות שלמעלה.

ולכאורה מתעוררת "אַ קלאָץ קושיא" - וכמדובר כמה פעמים שדוקא על "קלאָץ־קשיות" לא מתעכבים:

למה לא אומרים להיפך - שהשלימות של לומד תורה ומקיים מצוות בהידור "לוקחת" את השלימות שלמעלה, כמאמר[37] "אנת הוא שלימו דכולהו"?!

ומה גם שלכאורה מתאים להדגיש את ענין השלימות יותר מאשר את ענין הפשיטות, כיון שהפשיטות שלמעלה היא ביחד עם השלימות של כל ריבוי המעלות כו'.

27) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 273. וש"נ.
28) פ' ראה טו, יח.
29) הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. וראה לקו"ש חי"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.
30) ירושלמי - הובא בתוס' שבת לא, סע"א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 443. וש"נ.
31) תולדות כו, יב ובפרש"י.
32) תהלים יט, ב.
33) שם ח, ד.
34) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.
35) חסר הסיום (המו"ל).
36) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקנ"ה ואילך. וש"נ.
37) תקו"ז בהקדמה (יז, ריש ע"ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך הענין הוא - שענין ה"שלימות" הוא מצד בחינת האורות וגילויים, ששם תופס מקום ענין המעלה דוקא ושלילת החסרון כו'; ואילו ענין ה"פשיטות" מגיע בבחינה שלמעלה מאורות וגילויים, ששם לא תופס מקום כל הגדר של מעלה או חסרון כו', ועד שגם התואר "פשיטות" הוא רק בגלל שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר לבטא את הענין.

[ועל־דרך המבואר בחסידות[38] בנוגע לתואר "אין סוף" (שפירושו שאין בו שום הגבלה, "בלי גבול") על עצמותו יתברך - שאין הכוונה לשלול את ענין הגבול דוקא, אלא לשלול גם את הענין דבלי גבול, ומה שנקרא "אין סוף" (שפירושו בלי גבול), הרי זה מפני שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר].

וזוהי גם הכוונה ב'פשיטות' של יהודי פשוט - שאינו מחפש ענינים של אורות וגילויים, כמו הצדיק, שכללות עבודתו קשורה עם אורות וגילויים, אלא רוצה רק למלא רצון קונו. ולדוגמא: בלימוד התורה - אינו מחפש אורות וגילויים, כולל גם להבין את העומק שבדברי אביי ורבא כו', אלא לימודו הוא רק מצד מצוות תלמוד תורה; ועל־דרך־זה בקיום המצוות, שההידור במצוה הוא לא בשביל האורות והגילויים, כי־אם למלא רצון קונו. וכאשר עבודתו היא באופן כזה, אזי בדרך ממילא יש לו גם האורות והגילויים, שמשיג את העומק שבדברי אביי ורבא, ועל־דרך־זה בנוגע לתפלה וצדקה כו'. וזוהי המעלה בענין הפשיטות, שעל־ידי־זה מגיעים ב'פשיטות' שלמעלה.

ה. ועל־פי־זה יש לבאר מה שכתוב בתניא[39] בנוגע לחילוקי הדרגות בהשגת התורה - "כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה":

בשלמא "כפי יכולת השגתו" - אתי שפיר; אבל בנוגע ל"שרש נפשו למעלה" - אינו מובן: הרי שרש נפשו למעלה הוא בלי הגבלות כו', ואיך יתכן שכאשר הנשמה נמצאת למטה בהתלבשות בגוף, יוכל להיות לימוד התורה כפי השגת שרש נפשו למעלה?!

אך הענין הוא, שכאשר לימוד התורה הוא לא מצד האורות והגילויים כו', אלא מצד הפשיטות, כדי למלא רצון העליון - אזי הלימוד הוא כפי "שרש נפשו למעלה".

ו. ועל־פי מה שנתבאר בנוגע למעלת הפשיטות - מובנת גם המעלה המיוחדת שבפירוש רש"י על התורה, להיותו "פשוטו של מקרא",

- בודאי אין הכוונה לבטל חס־ושלום שאר הפירושים, פירוש הרמב"ן וכיוצא בזה, אלא להדגיש שבפירוש רש"י יש מעלת הפשיטות -

ובמילא נכללים בפירוש רש"י כל הענינים, כולל גם "יינה של תורה".

ומובן, שלימוד פירוש רש"י צריך להיות באופן של חידוש, והיינו, שכאשר חוזרים ולומדים פרשת השבוע עם פירוש רש"י בכל שנה, אזי מתחדשים בפירוש רש"י ענינים חדשים, ובודאי שבאופן כזה היה לימוד פירוש רש"י אצל רבינו הזקן, שתיקן שילמדו בכל יום חומש עם פירוש רש"י.

וכמו שכללות הענין דלימוד התורה צריך להיות באופן של חידוש, וכפי שמצינו בדרושי חסידות[40] בנוגע למשה רבינו, שיושב בגן־עדן יותר מג' אלפים שנה ועוסק בתורה, ובודאי הרי זה באופן שניתוסף בלימודו יותר ויותר כו', וזאת - למרות שמתן־תורה הוא ענין חד־פעמי, וכידוע הפתגם[41] שלא יהיה מתן־תורה עוד הפעם חס־ושלום, כי כל הענינים נכללו ב"אנכי" (כנ"ל סעיף ג)[35].

* * *

ז. האמור לעיל בנוגע לענין הפשיטות והאחדות כו' כפי שהוא בכללות התורה - מתבטא בפרטיות (כידוע שהתורה כללות ופרטות נאמרה[42]) גם בענין השבת, כי מחד גיסא, ענינו של יום השבת הוא

38) ראה המשך תרס"ו ריש ע' קסח.
39) רפ"ד.
40) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.
41) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ריש ע' 102. וש"נ.
42) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 51. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתכלית העילוי ללא שייכות לעניני חול, וביחד עם זה, כולל יום השבת את כל ימי השבוע ומשפיע בהם, כמובן מדברי הרמב"ן[43] שזהו תוכן אמירת "היום יום ראשון בשבת", ועל־דרך־זה בכל ימי השבוע.

ובנוגע ליום השבת גופא, ישנו פתגם פשוט שכולל את כל ענין השבת - שזהו סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות בתו הצעירה[44] (שנהרגה על קידוש השם, וביום השבת־קודש זה הוא יום הולדתה), שפעם אמר לה זקנה, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, בנוגע ליום השבת, שצריכים לעשות את כל הענינים לשם שבת, כולל גם ענין השינה, שצריך להיות לשם שבת, והשיבה, שיש ביכלתה לעשות כל הענינים לשם שבת, מלבד ענין השינה לשם שבת, שאינה יכולה להתחייב ("זיך אונטערנעמען") על כך...

ומובן, שאין זה סיפור סתם[45] אודות דו־שיח בין סבא לנכדתו - שהרי מדובר אודות כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן, נשיא בישראל, נשמה כללית, שכללות הנהגתו היתה באופן ד"בכל דרכיך דעהו"[46], אפילו בימות החול, ועל־אחת־כמה־וכמה ביום השבת־קודש, ובפרט שבאותו מעמד דיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן אודות גודל הזהירות שצ"ל ביום השבת בנוגע לענין הדיבור כו', כך שהדברים שאמר לנכדתו הם לימוד והוראה, וגם הוראה לרבים (בהתאם לכך שענינו של נשיא ישראל הוא לדאוג לטובתם של ישראל, וכמובן גם מזה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר זאת) - שגם ענין השינה צריך להיות לשם שבת.

ח. והענין בזה:

ענין השינה כפי שהוא מצד עצמו - הרי זה הענין היותר תחתון באדם, כמו ג' הדברים שבהם שוה אדם לבהמה[47], וכפי שנראה במוחש שבעת השינה הראש והרגל הם שוים[48], כמו בבהמה.

ואף־על־פי־כן, צריך אדם להיות בעל הבית על עצמו גם בעת השינה, שהרי "אדם מועד לעולם כו' בין ער בין ישן"[49], ולא כמו בבהמה, שבהיותה ערה, יודעת לשמור על עצמה שלא להכנס לאש (כפי שמצינו שבהמה שנכנסת לאש נחשבת אינה נורמלית[50]), וכיוצא בזה, אבל אין זה שייך בעת השינה.

ויתירה מזה - שמצינו שבעת השינה עולה הנשמה למעלה ושואבת לה חיים כו'[51], ועד שלפעמים הנה דוקא בעת השינה, כשהנשמה עולה למעלה, מתגלים לו חידושי תורה בענינים שנסתפק בהם במשך היום[52].

אמנם, בשביל זה יש צורך בעבודה ויגיעה במשך היום, קודם השינה, כולל גם עבודה ויגיעה בנוגע לענין השינה גופא [וכמו בענין "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[53], שלא די בטירחא בערב שבת בשביל ערב שבת עצמו, אלא יש צורך בטירחא עבור יום השבת] - שהשינה תהיה באופן המתאים ליהודי ("אויף אַ אידישן אופן").

ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע לשינה דשבת - שעל־ידי הקדמת העבודה המתאימה, יכולה גם השינה להיות לשם שבת.

ט. ויש להוסיף ולבאר מה שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר גם אודות המענה של בתו, שאינה יכולה להתחייב שגם השינה תהיה לשם שבת, דלכאורה, מה זה נוגע לנו?

והביאור בזה:

איתא במשנה במסכת עדיות[54]: "למה מזכירים דברי היחיד בין המרובין, לבטלן, שאם יאמר האדם כך אני מקובל, יאמרו לו, כדברי איש פלוני שמעת" (ונדחו דבריו).

---

43) יתרו כ, ח.

44) הרבנית מרת שיינא הי"ד - ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ס"ע 6 ואילך. וש"נ.

45) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 38. וש"נ.

46) משלי ג, ו.

47) חגיגה טז, רע"א ובתוס'.

48) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 292. וש"נ.

49) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וראה המשך תער"ב ח"א ע' צא.

50) ראה שם סא, ב (במשנה) ובפרש"י (פירוש הב'). שם כב, ריש ע"ב ובתוד"ה והי'. שו"ע חו"מ רסשפ"ג ובסמ"ע שם. סוסתי"ח ובסמ"ע שם.

51) ב"ר פי"ד, ט.

52) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 53. וש"נ.

53) ע"ז ג, סע"א.

54) פ"א מ"ו (וברע"ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל־דרך־זה בנדון דידן:

כאשר יבוא יהודי הדר באמריקא ויטען שלא שייך שתהיה השינה לשם שבת - יאמרו לו, שכבר נאמרה בליובאַוויטש סברא זו על־ידי בתו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ואף־על־פי־כן, תבע ממנה כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן - עוד בהיותה קודם בת־מצוה - שגם השינה צריכה להיות לשם שבת!

י. ויש להוסיף בזה:

עצם העובדה שנשאלת השאלה: כיצד יכול להיות ענין השינה לשם שבת - ונוסף על השאלה, באה גם הטענה על כך שלא מסבירים זאת על־פי שכל, וגם לא מעוררים על זה כו', ובמילא דואג הוא כיצד יוכל לקיים זאת - הרי זה פועל שמסייעים לו שיוכל להביא את הדבר אל הפועל.

ועל־דרך מה שכתוב בפרשת השבוע[55] "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים" - דלכאורה אינו מובן: מהו הצורך בענין האנחה, וכי לולי זאת "השופט[56] כל הארץ לא יעשה משפט"?! - אך הענין הוא, שדוקא על־ידי האנחה מעוררים ופועלים זאת, וכפתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר[57]: "אַ אידישער קרעכץ איז תשובה עילאה". ועל־דרך־זה בנדון דידן, בנוגע לצדיקים ש"דומין לבוראם"[58] - שעל־ידי השאלה והטענה כיצד שייך שהשינה שלו תהיה לשם שבת, הרי הוא פועל שמסייעים לו כו'.

וכן הוא בנוגע לכללות ענין הגלות - שעל זה נאמר[59] "אני ישנה בגלותא", ויש נסיונות וכו' - שעל־ידי ה"אנחה" ("קרעכץ") על קושי הגלות כו', פועלים את הגאולה, כמו ביציאת מצרים, שכאשר "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", אזי "ותעל שועתם אל האלקים".

והיינו, שלמרות גודל התענוג שיש להקב"ה בזמן הגלות מעבודת בני ישראל שעומדים בנסיונות כו', עד כדי כך, שבגלל זה אינו רוצה להביא את הגאולה[60] - הנה כאשר מגיעה אנחה של יהודי שבאה מפשיטות הנשמה, אזי מוותרים על התענוג דלמעלה[61], ומוציאים את בני ישראל מן הגלות אל הגאולה, למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה להאורחים מה"פגישה" שיאמרו לחיים].

* * *

יא. לאחרי כל ההקדמה הנ"ל - מגיעים סוף־סוף לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע:

הביאור בפרש"י על הפסוק[62] "ואלה שמות בני ישראל", "אף־על־פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר[63] המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא" - שקאי (לא על הזכרת המספר דשבעים נפש, שבא בתור הקדמה להדגיש את החידוש שממספר מועט כזה - "פרו וישרצו גו' ותמלא הארץ אותם"[64], אלא) על הזכרת השבטים בשמותם וגם במנינם - "איש וביתו"[62] של כל י"ב השבטים, שזהו לפי "שנמשלו לכוכבים", שחיבתם מתבטאת בשני ענינים: מנין - שמורה על הנקודה המשותפת שבהם, ושמות - שמורה על ענינו הפרטי של כל אחד. ועל־דרך־זה בבני ישראל: החיבה שמצד נקודת היהדות ששוה בכולם, והחיבה

55) ב, כג.
56) וירא יח, כה.
57) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).
58) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
59) זח"ג צה, א.
60) ראה סה"מ תרצ"א ע' רנט. וש"נ.
61) כ"ק אדמו"ר שליט"א האריך בענין זה, באמרו - מתוך בכי: מה רוצים למעלה; רוצים שבנ"י יקיימו תומ"צ - שיוציאו אותם מן הגלות כו'.
62) ריש פרשתנו.
63) ישעי' מ, כו.
64) שם, ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמצד המעלה המיוחדת שבכל אחד מישראל[65] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו בתחלתו.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ואלה שמות בני ישראל גו'.

* * *

יג. בנוגע לפירוש רש"י בסיום הפרשה - הנה מפני קוצר הזמן יש להזכיר רק נקודת הדברים:

על הפסוק "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", מפרש רש"י: "כי ביד חזקה ישלחם - מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם, וביד חזקה יגרשם מארצו - על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צידה, וכן הוא אומר[66] ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו'".

והפירוש הפשוט בזה[67] - דכיון שבפסוק נאמר "ביד חזקה" ב' פעמים, על־כן־צריך־לומר, שיש כאן ב' ענינים, ולכן מפרש רש"י ש"ביד חזקה ישלחם" קאי על היד החזקה של הקב"ה שתחזק על פרעה, ומה שכתוב "וביד חזקה יגרשם מארצו" קאי על היד החזקה של פרעה שתחזק על ישראל לשלחם על כרחם כו'.

אך צריך להבין:

א) מדוע מביא רש"י ש"לא יספיקו לעשות להם צידה" - לכאורה היה לו להביא מה שלא הספיק בצקם להחמיץ, שענין זה מורה על גודל המהירות ביציאה ממצרים (שזהו תוכן הפסוק שמביא רש"י: "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם") יותר מאשר מה שלא הספיקו לעשות להם צידה, כי כשיוצאים למדבר, מקום שבו "אין לחם ואין מים"[68], וצריך להכין צידה עבור כל בני ישראל, ששים ריבוא הגברים, לבד מנשים וטף (וגם צריך להכין מזון עבור ריבוי המקנה כו'), הרי זה דבר שדורש ריבוי זמן; ואילו מה שלא הספיק בצקם להחמיץ הרי זה רק כדי הילוך מיל[69] - י"ח רגעים, או כ"ד רגעים[70], ובכל אופן הרי זה במהירות גדולה יותר מאשר שיעור הזמן של הכנת צידה לדרך?!

וביותר יוקשה - שענין זה נתפרש בהמשך הפסוק "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם": "וישא[71] העם את בצקו טרם יחמץ"!

ב) בפסוק זה משיב הקדוש־ברוך־הוא על טענת משה "למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"[72], ועל זה משיב הקדוש־ברוך־הוא: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה וגו'".

אך לדברי רש"י ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" פירושו "על כרחם של ישראל" - אינו מובן: כיצד השיב הקדוש־ברוך־הוא על טענת משה "למה הרעותה גו'", באמרו ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" - דלכאורה, הרי אדרבה: משה רבינו בא בטענה להקב"ה ש"מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" אודות הגאולה, "הרע לעם הזה", היינו, שנתגבר תוקף הגלות ונעשה קשה יותר לצאת מהגלות[73]; ועל זה אומר לו הקדוש־ברוך־הוא שהיציאה מן הגלות תהיה קשה עוד יותר, עד כדי כך, שיצטרכו לגרש את בני־ישראל ממצרים "על כרחם"?!

---

65) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ בתחלתו. וש"נ.
66) בא יב, לג.
67) ראה גם פי' הרא"ם והגו"א כאן. ועוד.
68) חוקת כא, ה.
69) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ט ס"ט. וש"נ.
70) ראה שם ס"י. וש"נ.
71) בא שם, לד.
72) פרשתנו ה, כב־כג.
73) ברשימה נוספת: איך יוכל הקב"ה לירד למצרים - "ערות הארץ", שאסור אפילו להתפלל בה (ראה פרש"י וארא ט, כט. בא יב, א) - ולגאול משם את בנ"י?!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג) סיום הפרשה, ש"ביד חזקה יגרשם מארצו", "על כרחם של ישראל" - אינו מתאים לכאורה עם הכלל[74] שיש לסיים בדבר טוב?

יד. ויש לומר הביאור בזה:

בתוכן מענה הקדוש־ברוך־הוא למשה, נכלל גם - שבגלל שאצלו יש קושיא על התגברות קושי הגלות, הנה כתוצאה מזה ישתלשל התגברות ענין הגלות אצל בני ישראל, עד שיהיה צורך לגרשם מארץ מצרים "על כרחם"!

אך אין הכוונה בזה (רק) לאמירת דברי תוכחה למשה - כי, דברי תוכחה למשה, מקומם בהתחלת פרשת וארא, שבה נאמר "וידבר אלקים אל משה", וכפירוש רש"י "דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה", באמרו, "חבל על דאבדין .. האבות .. לא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת למה הרעותה"[75], ולא בסוף פרשתנו, שבה צריך לסיים בדבר טוב - אלא להשיב על הטענה "למה הרעותה גו'":

הן אמת שאכן התגבר תוקף הגלות, אבל אף־על־פי־כן, "עתה תראה אשר אעשה לפרעה", שסוף־כל־סוף "ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה) ישלחם",

ועל־דרך־זה בנוגע לבני ישראל, שאף שתהיה התגברות הגלות כל כך עד ש"ביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו" (כפי שישתלשל אצל בני ישראל כתוצאה מקושיית משה "למה הרעותה", כנ"ל) - הנה בפועל יצאו בני ישראל ממצרים, ובאופן ש"לא יספיקו לעשות להם צידה", ואף־על־פי־כן יצאו מתוך אמונה בהקדוש־ברוך־הוא.

כלומר: כוונת רש"י אינה להדגיש את מהירות הזמן שבה גורשו ישראל ממצרים על כרחם - דאם כן, היה צריך להביא מה שכתוב "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" (כנ"ל סעיף י"ג) - אלא אדרבה, להדגיש את שבחן של ישראל, שלמרות שהיה צורך לגרשם ממצרים "על כרחם", מכל־מקום, יצאו ממצרים מתוך אמונה בהקדוש־ברוך־הוא שבאה לידי ביטוי בכך ש"גם צידה לא עשו להם"[76], כפירוש רש"י: "מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכו", ועל זה נאמר[77] "זכרתי לך חסד נעוריך .. לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

וטעם הדבר - כי, גם כאשר בני ישראל נמצאים במעמד ומצב שצריכים לגרשם ממצרים "על כרחם", הרי הפנימיות שלהם היא כדבעי למהוי, ולכן, כאשר לוחצים קצת את היצר הרע ("מ'גיט דעם יצר הרע אַ קוועטש"), אזי מתגלה הפנימיות כו'[78].

וזהו תוכן מענה הקב"ה למשה: "עתה תראה וגו'" - שבסופו של דבר תהיה שבירת קליפת מצרים, על־ידי התגלות ידו החזקה של הקדוש־ברוך־הוא שתחזק על מצרים, ובדרך ממילא יפעל הדבר גם על בני ישראל כו'.

ועל־פי־זה יש לבאר גם מה שכתוב (בפסוק שמביא רש"י) "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" - דלכאורה אינו מובן: למה התפעלו בני ישראל מהמצריים שמיהרו לשלחם מן הארץ?! - אך הענין הוא, שהגילוי אלקות אצל המצריים (התגלות ידו החזקה של הקדוש־ברוך־הוא), פעל בדרך ממילא גם על בני ישראל, בראותם שהמצריים עצמם ממהרים לשלחם מן הארץ.

והסיבה לכך שענין זה נפעל תחילה אצל המצריים, ועל־ידם אצל בני ישראל - הרי זה לפי שכך

---

74) ראה פרש"י סוף איכה. ועוד.
75) פרש"י וארא ו, ט.
76) בא יב, לט.
77) ירמי' ב, ב - הובא בפרש"י שם.
78) ראה גם רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נקבע על־ידי הקדוש־ברוך־הוא בתורה: "כי ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על מצרים) ישלחם (ועל־ידי־זה) וביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו".

טו. ומזה למדים הוראה לכל אחד ואחד מישראל:

מהאמור לעיל שכתוצאה מטענת משה אודות קושי הגלות, נשתלשל אצל בני ישראל התגברות הגלות עד שיצטרכו לגרשם מארץ מצרים על כרחם - יש ללמוד, שאל יאמר אדם: די בכך שהנני מקיים מצוות (מדאורייתא ומדרבנן ועד למנהגי ישראל) במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"[79], ולמה לי להוסיף ולקיים מצוה בהידור - כי, כאשר הוא יסתפק בקיום המצוה במעשה בלבד, ללא הידור וחיות כו', הנה מזה יכול להשתלשל בדורות הבאים - אצל הנכדים כו' - שיהיו כאלו שיטענו שאין צורך חס־ושלום בקיום המצוות כלל!

ועל־דרך־זה יש ללמוד הוראה בנוגע לשלילת המעמד ומצב של יציאה מהגלות "על כרחם של ישראל":

ישנם כאלו שטוענים: מהו הצורך בענין הגאולה? - הוא חי במדינה דמוקרטית שבה מניחים לו ללמוד ולהתפלל באין מפריע, ויש לו כל מה שהוא צריך: "קאָמפיוטער" - יש לו ב"מנהטן"; תפוז משובח ("אַ גוטן אָרענדשז") - יש לו ב"לאָס־אַנדזשעלעס"; ואפילו ישיבה - יש לו ב"ברוקלין"!...

בשביל מה הוא צריך את "ארץ ישראל" - בה בשעה שבמדינה אחת בארצות־הברית, ב"טעקסעס" למשל, יכולים לקפל־לארוז ("אַיינפּאַקן") כמה פעמים את כל השטח של ארץ ישראל!...

ומה גם שבהיותו כאן (בארה"ב) יש ביכלתו להיות "סענאַטאָר", ואם הוא יליד ארה"ב - יש ביכלתו להיות אפילו "פּרעזידענט"!

והגע עצמך: אם אצל זקנו היה תופס מקום אפילו דולר אחד בלבד, או גוי בעל תפקיד תחזוקה ("אַ דזשענעטאָר") - הרי על־אחת־כמה־וכמה שאצלו יכול לתפוס מקום סכום של מליון דולר, או תפקיד ב"סענאַט" או ב"בית הלבן", "סענאַטאָר" עד ל"פּרעזידענט".

ואם כן, מה חסר לו שיקחו אותו מהמשרד שלו וממליוני הדולרים, ויביאו אותו לארץ ישראל - הוא מעדיף להשאר כאן עם כל ה"מלוכה" שלו!

ובכן:

בודאי צריך להודות להקדוש־ברוך־הוא על כל הטוב כו',

וצריך להשתדל לנצל זאת עבור עניני יהדות וקדושה, ולדוגמא: לנצל את הכסף בשביל לתמוך בישיבות, או לנצל את תפקידו הממשלתי בשביל להנהיג ענין התפילה בבתי־ספר, וכיוצא בזה;

אבל, ביחד עם זה, צריך לדעת שנמצאים בגלות,

- כמו בגלות מצרים, שאף שירדו למצרים בדרך של כבוד, כמאמר רז"ל[80] "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל (כדרך כל הגולים) אלא כו'", ובמצרים גופא הושיבו אותם "במיטב הארץ"[81], הרי בכל זאת היה זה מעמד ומצב של גלות -

וצריך להיות הרצון והחפץ לצאת מן הגלות אל הגאולה.

ו"כימי צאתך מארץ מצרים גו'"[82], אבל לא באופן ד"ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם", וכמ"ש "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון"[83], אלא "בשובה ונחת תושעון"[84], בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

---

79) אבות פ"א מי"ז.
80) שבת פט, ב (ובפרש"י).
81) ויגש מז, ו.
82) מיכה ז, טו.
83) ישעי' נב, יב.
84) שם ל, טו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחת ש"פ שמות, כ"א טבת ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

א. על הפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה"[1], איתא במדרש[2] "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"[3]. ובהמשך מבאר המדרש איך כל שם מ"בני ישראל" (י"ב השבטים) קשור לגאולה.

ודרוש ביאור: ב"הבאים מצרימה" מדובר בפשטות אודות ירידת בנ"י בגלות מצרים, כמסופר בהמשך הכתובים והפרשיות, ורק לאחרי זמן רב היתה הגאולה ממצרים (כמסופר לא בפרשתנו ולא בפרשה שלאחרי' (- וארא) אלא באמצע הפרשה שלאחרי' (בפ' בא)); ואם כן, איך אומר המדרש ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"[4], בדיוק להיפך מ"הבאים מצרימה" המדובר "כאן"?!

במקום אחר במדרש איתא[5], שהגאולה ממצרים היתה "בשביל .. שלא שינו את שמם, ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין". דעפ"ז יש לומר שב"אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" מודגשת גם הזכות שבגללה נגאלו בנ"י ממצרים ("שלא שינו את שמם"). ואי"ז בסתירה להפירוש הפשוט ב"הבאים מצרימה" (הירידה בגלות), כי כאן זהו רמז בלבד לטעם שאח"כ נגאלו בנ"י ממצרים - שבמשך הגלות, החל מהתחלתה כשהי' "הבאים מצרימה", אזי "ואלה שמות בני ישראל", "שלא שינו את שמם"; משא"כ לפי המדרש הראשון הנ"ל נמצא, שלא רק בשביל "ואלה שמות בני ישראל" באה הגאולה משך זמן לאחרי זה, מאתיים ועשר שנה, אלא יתירה מזו - השמות עצמן נזכרו כאן "על שם גאולת ישראל", כלומר, ש"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" קאי על הגאולה, שזהו לכאורה בסתירה לפשטות הענין ד"הבאים מצרימה", הירידה בגלות.

גם צריך להבין: לפי פירוש המדרש ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן", הרי אפילו אם נמצא ביאור איך "הבאים מצרימה" קשור עם גאולת ישראל - דרוש הסבר מדוע מדגיש זאת הפסוק; הרי מדובר כאן אודות הירידה למצרים.

יתירה מזו: "על שם גאולת ישראל" כולל גם - הגאולה העתידה לבוא, כמ"ש במדרש האמור בביאור השייכות דשם יוסף לגאולה, "יוסף ע"ש שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב[6] והי' ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'". עפ"ז מתחזקת השאלה: לא זו בלבד שמקשרים את הירידה בגלות מצרים ("הבאים מצרימה") לגאולת מצרים, אלא מקשרים זאת גם - לגאולה העתידה לבוא (שבאה ריבוי זמן לאחרי יציאת מצרים ועאכו"כ לאחרי הירידה במצרים). ובסגנון אחר: מהי השייכות של "הבאים מצרימה" (הירידה דיעקב וכל בניו, וטו"ב (17) שנים ישיבה בשלוה, ולאח"ז זמן השכחה וכו' וכו', וחרטומי מצרים ופרעה אמרו הבה נתחכמה וכו' וכו', עד שבנ"י מתחילים גלות מצרים) לגאולה העתידה לבוא?!

ונוסף ע"ז יש להבין - כמו שזה בנוגע לכל עניני תורה מלשון הוראה[7]: מהו הלימוד וההוראה מזה עתה, אלפי שנים לאחרי "הבאים מצרימה" ולאחרי יציאת מצרים?

ב. ויש לומר נקודת ההסברה בזה:

כל הענין ד"הבאים מצרימה" הוא לאמיתתו - "גאולת ישראל". והירידה שבינתיים היא בחיצוניות, אבל בפנימיות, הירידה גופא היא (לא

1) ריש פרשתנו.
2) שמו"ר פרשתנו פ"א, ה.
3) "הוקשה לו שכל פסוקים אלו מיותרים שהרי שמותם כבר מפורשים בסדר ויצא ויגש, ודורש שלכך הוזכרו בריש ספר זה שמדבר בגאולת ישראל ממצרים כו'" (פירוש מהרז"ו שם).
4) להעיר שכל הספר נקרא "ספר ואלה שמות שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (ב"ר פ"ג, ה) ובלשון הרמב"ן (ס"פ פקודי): "ספר הגאולה".
5) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

6) ישעי' יא, יא.
7) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רק בשביל ועל־מנת העלי' שבגאולת מצרים, אלא יתירה מזו -) חלק מהעלי' והגאולה עצמה, עד - העלי' דגאולה האמיתית והשלימה. ומשום כך אומר המדרש על "ואלה שמות בנ"י הבאים מצרימה" - "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן", שכוונתו גם על הגאולה העתידה לבוא.

ומכיון שכל הענינים ד"הבאים מצרימה" וגאולת מצרים נמשכים גם לאחרי זה, גם בזמן הזה - כמאחז"ל[8] "כל המלכיות נקראו על שם מצרים", ומזכירין יציאת מצרים בכל יום[9], ו"בכל[10] דור ודור [וכל יום ויום[11]] חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום[11]] ממצרים" - למדים מזה, שגם בגלותנו זו צריכים להמשיך את "גאולת ישראל", הגאולה האמיתית והשלימה, כדלקמן.

ג. ויובן זה בהקדים הביאור במשנה האחרונה דפרק קמא דברכות[12] (שאומרים זאת גם בנוסח ההגדה של פסח)[13]: "אמר ר' אלעזר בן עזרי' הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר[14] למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא[15] הלילות[16], וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח".

ומפרש רש"י: "כבן שבעים שנה כבר הייתי נראה זקן ולא זקן ממש שבאת עליו שיבה יום שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבי אלעזר בן עזרי' נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת השחר[17], ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה".

8) ב"ר פט"ז, ד.
9) משנה ברכות יב, ב. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע אדה"ז או"ח הל' ק"ש סי' סז ס"א. - וראה לקמן בפנים.
10) משנה פסחים קטז, ב.
11) הוספת (ביאור) אדה"ז בתניא רפמ"ז. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ע' תריח (בהוצאת קה"ת תנש"א) בשוה"ג.
12) יב, ב.
13) וכן הוא גם בתוספתא ברכות שם. ספרי ראה טז, ג. וראה מכילתא בא יג, ג.
14) ראה טז, ג.
15) כ"ה בנוסח ההגדה. שו"ע אדה"ז שם.
16) ובתוספתא שם מוסיף כאן "אלו דברי בן זומא". וראה חסדי דוד לתוספתא שם.
17) ברכות כח, א.

וצריך ביאור בהשייכות דהמאמר לבעל המאמר[18] רבי אלעזר בן עזרי', והשייכות לכך שהמשנה נאמרה ביום (או בקשר עם היום[19]) שנתמנה ראב"ע לנשיא[20], דמסתבר לומר שמכיון שראב"ע עסק בסוגיא זו בתורה ביום שנעשה נשיא, ה"ז קשור עם עבודתו כנשיא בישראל [ע"ד חיוב הקדימה בלימוד התורה בענינים שהזמן גרמא[21], ויש לומר שעד"ז הוא בנוגע לכל אחד מבנ"י ובפרט בקשר ללימוד התורה שלו בענינים שהזמן שלו גרמא], וכן השייכות לדברי ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה", שבעים שנה דוקא.

ד. וביאור הענין:

במשנה בא לידי ביטוי גודל העילוי והשבח דיציאת מצרים, שגם לאחר שבנ"י יצאו ממצרים, ישנו החיוב דזכירת יציאת מצרים "כל ימי חייך", הן בימים והן בלילות (כדברי בן זומא), והן בעולם הזה והן לימות המשיח (כדברי החכמים)[22].

הטעם ע"ז הוא - כי (זכירת) יציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו כו'"[23], אז נתחדש פתיחת ענין הגאולה[24] - שבנ"י יצאו מגדר עבדות ונעשו בני־חורין בעצם[25] ("עבדי הם ולא עבדים לעבדים"[26]), ובאופן דפעולה נמשכת[27] לתמיד.

ובעבודת האדם[28]: יציאת מצרים מורה על היציאה (דנפש האלקית) ממיצרים וגבולים של

18) ראה לקו"ש חי"ז ע' 349. וש"נ.
19) דגם באם מפרשים ש"וחכמים אומרים כו'" אינם מדברי ראב"ע, ונאמרו לפני זה וראב"ע ידע מזה קודם אמירתו (ולכן אמר "ולא זכיתי", ראה תויו"ט כאן), הרי גילוי דברי החכמים במשנה זו הי' דוקא ע"י מה שאמר ראב"ע ביום שנתמנה לנשיא. וראה לקמן הערה 32.
20) ובפרט באם מפרשים ש"וחכמים אומרים וכו'" הוא מדברי ראב"ע בעצמו. וראה חסדי דוד שבהערה 16, שמוכיח כן מלשון התוספתא שבהערה הנ"ל.
21) רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד.
22) וראה לקמן הערה 32, שלכמה מפרשים גם לחכמים מזכירין יצי"מ בלילות, וגם לבן זומא מזכירין יצי"מ לימות המשיח.
23) חינוך מצוה כא.
24) ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ב (ע' 164).
25) ס' גבורות ה' (להמהר"ל מפראג) פרק סא.
26) בהר כה, מב. שם, נה. ב"מ י, א.
27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 175.
28) תניא פמ"ז. וראה תו"א יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' תשכח־ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאסר הגוף ועולם הזה בכלל, להתקשר ולהתאחד עם הקב"ה ע"י תורה ומצוות. ומכיון שזהו ענין כללי בכל התורה והיהדות, לכן "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך", עד באופן ש"בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"[29].

ובפרטיות ישנם בזה ג' שלבים ודרגות:

(א) מזכירין יציאת מצרים "בכל יום ויום" ("הימים"): כשמאיר אור ה' ("ויקרא אלקים לאור יום"[30]), צריך בפשטות "לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", עבודתו של יהודי לצאת ממיצרים וגבולים.

(ב) חידוש נוסף בזה, ש"מזכירין יציאת מצרים בלילות", כדרשת בן זומא מהפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארמ"צ כל ימי חייך .. כל ימי חייך להביא הלילות" שאפילו בזמן דלילה וחושך, כשאור ה' איננו מאיר, אפילו בליל הגלות[31], יכולה וגם צריכה להיות "יציאת מצרים".

(ג) החכמים מחדשים עוד יותר[32], ש"כל ימי חייך" כולל - נוסף על כל עולם הזה ("ימי חייך העולם הזה"), גם - "להביא לימות המשיח". שהחידוש בזה כפול:

1) חידוש ב(דין ד)זכירת יציאת מצרים - ש(החיוב דזכירת יצי"מ) "כל ימי חייך" - שקאי על "ימי חייך" בעולם הזה ובזמן הזה - כולל "ימות המשיח". עד שזה נכלל בזכירת יצי"מ ד"כל ימי חייך" בעולם הזה (קודם ימות המשיח).

והחידוש בזה גדול יותר:

2) אע"פ[33] שבימות המשיח (במצב של גאולה) לא שייך לכאורה הענין דזכירת הגאולה[34], גם אז יזכירו את יציאת מצרים. ויתירה מזו: אע"פ שהגאולה האמיתית והשלימה היא שלא בערך לגאולת מצרים, בהיותה גאולה שאין אחרי' גלות[35], ואז יהי' "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[36], יציאה וגאולה שלימה מכל המיצרים וגבולים, משא"כ גאולת ויציאת מצרים היתה גאולה שיש אחרי' גלות, ולא גאולה שלימה, כי "הרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו" (ולכן הוצרך להיות "כי[37] ברח העם")[38] - אעפ"כ מזכירין יצי"מ גם לימות המשיח.

וכיון שיזכירו אז יצי"מ, ה"ז ראי' שזהו עבור תועלת - בגלל המעלה והחידוש שיצי"מ תפעל גם אז, כדלקמן.

---

29) ואולי אפ"ל שבתניא שם מפרש דהמשנה דפסחים ("בכל דור ודור חייב כו'") משלימה המשנה דספ"ק דברכות שצ"ל זכירת יצי"מ בכל יום (ראה הגש"פ שבהערה 11).

30) בראשית א, ה.

31) ראה זח"ג סז, ריש ע"ב: בלילה .. בגלותא. וראה גם זח"ב קסג, ב. ח"ג כב, א. רלח, ב. תקו"ז תכ"א (מט, ב). וראה תו"א מג"א צד, ד. לקו"ש ח"ז ע' 41.

32) לפי הפירוש שהם מוסיפים על בן זומא, ולכו"ע מזכירין יצי"מ בלילות (וכל פלוגתתם אינה בגוף הדין רק במשמעות הכתוב "כל ימי חייך") ראה רשב"ץ ביבין שמועה על הגש"פ כאן. זבח פסח על הגש"פ. של"ה מס' פסחים קנח, א. צל"ח ופנ"י ברכות שם. ועוד. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יז. אנציקלופדי' תלמודית ערך זכירת יצי"מ ע' רא, וש"נ. והפירוש בדברי ראב"ע "לא זכיתי" לפי פירוש זה הוא "אע"פ שהשתדלתי והתחברתי עם אנשי החכמה לא זכיתי לדעת הרמז שנרמז בכתוב בחיוב קריאת פרשת ציצית בלילה עד שדרשה בן זומא" (פיה"מ להרמב"ם ברכות שם).

ויש מפרשים, שלכו"ע (גם לבן זומא) מזכירין יצי"מ גם לימות המשיח (שהרי בודאי לא תיעקר מצוה מן התורה ח"ו), והחילוק בין בן זומא וחכמים הוא רק בנוגע להלימוד מ"כל ימי חייך" (קול הרמ"ז ושושנים לדוד ברכות שם (הובא בתוס' אנשי שם למשניות שם). חסדי דוד לתוספתא ברכות שם. ספרי דבי רב לספרי ראה שם).

וגם לפי הפירוש (ראה רשב"ץ שם. ועוד. וראה תורה שלימה חי"ב מילואים אות ג) שחכמים ובן זומא פליגי להלכה אם מזכירין יצי"מ לימות המשיח (א) אין הכרח להכריע שדעת ראב"ע היא כבן זומא, ובפרט באם מפרשים שראב"ע אמר "וחכמים אומרים כו'" (כנ"ל הערה 20). (ב) יש לומר דאדרבה: לפ"ז נמצא שיצי"מ הוא עד כדי כך ענין אחד עם הגאולה השלימה (כדלקמן בפנים) שאין מה להזכיר אז יצי"מ, ואדרבה הגאולה עצמה מזכירה על יצי"מ (ראה עד"ז רשב"א לעין יעקב ברכות שם בביאור הטעם שלדעת בן זומא (שאין מזכירים יצי"מ לע"ל) אין זה ביטול המצוה). ועוד ועיקר: (ג) בכל אופן, כל משנה זו נאמרה ביום שנתמנה ראב"ע לנשיא (כשאמר "הרי אני כבן שבעים שנה").

וכן מובן גם לפי פירוש המפרשים שחכמים חולקים על בן זומא בנוגע לזכירת יצי"מ בלילות (ראה נ"כ המשנה רע"ב, תויו"ט, ועוד. אנציקלופדי' תלמודית שם ע' ר, וש"נ), שיש לומר בזה בג' אופנים הנ"ל. וראה לקמן הערה 44.

33) ראה רד"ה כי בחפזון תש"ח (ע' 151).

34) ודוקא בעת הגלות והשעבוד מזכירין ענין הגאולה לשתי פנים: הא' להלל ולשבח להשי"ת על העבר אשר גאלנו וגאל את אבותינו, והב' שע"י זכירה זו מתחזק התקוה והבטחון הגמור בהשי"ת על הגאולה העתידה לבוא (שם).

35) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב. ועוד.

36) זכרי' יג, ב.

37) בשלח יד, ה.

38) תניא פל"א. וראה ד"ה כימי צאתך תש"ח פי"ג (ע' 167).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. ויש לומר הביאור בזה:

בגאולת מצרים נתחדש כללות ענין הגאולה, פתיחת הצינור על כל הגאולות (גם מהגלויות שלאח"ז), כולל הגאולה העתידה[24].

יתירה מזו: אילו זכו, היתה יציאת מצרים גאולה שלימה שאין אחרי' גלות, באופן ד"ה' ימלוך לעולם ועד", כפי שבנ"י אמרו בשירת הים[39], כי היו נכנסים אז מיד לארץ ישראל בגאולה השלימה[40]. אלא מכיון ש"נתערבו" ענינים צדדיים, ה"ז לא התקיים בפועל.

עפ"ז יש לומר, שאמיתית הענין דיציאת מצרים היא - "ימות המשיח", הגאולה האמיתית והשלימה, ואמיתית ופנימיות הענין דימות המשיח היא גאולת מצרים. אלא שבנוגע לפועל - בגלל סיבות צדדיות - יש ביניהם הפסק זמן (בחיצוניות), עד שהגאולה השלימה באה בפועל. אבל גם כל הזמן שבינתיים (בין גאולת מצרים והגאולה השלימה) - "כל ימי חייך" (בעולם הזה) - צריך להיות "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" [עד אשר "כל הימים מימי הגאולה הראשונה מגלות מצרים עד הגאולה העתידה, במהרה בימינו אמן, הם ימי צאתך מארץ מצרים"[24]]; והיות שיציאת מצרים היא בפנימיות הענין ד"ימות המשיח", לכן זכירת יצי"מ "כל ימי חייך" כולל במילא גם "(להביא ל)ימות המשיח"[41].

עפ"ז מובן ג"כ מדוע "מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח" (אע"פ שאז יהיו במצב של גאולה, וגאולה שלא בערך לגאולת מצרים) - כי: (א) יציאת מצרים היא ההתחלה ו(יתירה מזו -) הפנימיות דימות המשיח, ו(ב) יציאת מצרים פועלת חידוש בימות המשיח, שישנה גם המעלה דיצי"מ (כמו שהי' בפועל, בגלל שלא זכו שתהי' זו מיד גאולה שלימה) - המעלה ד"אתכפיא סטרא אחרא", מכיון שהרע הי' עדיין בתקפו (כנ"ל)[42].

אבל הזכירה דיצי"מ לע"ל היא רק בדרך "טפל" ("שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו"[43]), כי עיקר הגילוי אז הוא מהגאולה השלימה, שלמעלה מכל מדידה והגבלה, אלא שיחד עם זה מזכירין יצי"מ (בדרך טפל), כי המעלה דגאולה השלימה למעלה מכל מדידה והגבלה לגמרי (באופן ד"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", "אתהפכא"[42]), נמשכת במדידה והגבלה ד"כל ימי חייך" במציאות העולם הזה (המעלה דאתכפיא בגאולת מצרים). משא"כ אילו לא היו מזכירים אז יצי"מ, הוה־אמינא שהגאולה נפרדת מ"כל ימי חייך" בעולם הזה.

ו. עפ"ז מובנת ההוספה והחידוש של החכמים לגבי בן זומא[44]: נוסף על דברי בן זומא, שישנו הענין דיציאת מצרים "כל ימי חייך" גם "בלילות", בליל הגלות - מחדשים חכמים "כל ימי חייך להביא לימות המשיח", ש"כל ימי חייך" בעולם הזה (הן בימים ואפילו בלילות, בחושך הגלות) ישנה, נוסף על הדרגא דיציאת מצרים (גאולה שאינה שלימה, כמו שהי' אז בגלוי), גם הדרגא ד(יציאת מצרים כפי שהיא לאמיתתה) "ימות המשיח", הגאולה שלימה שאין אחרי' גלות.

ולהוסיף בדיוק הלשון "להביא לימות המשיח" (ולא "לרבות" וכיו"ב כרגיל), שהעבודה ד(זכירת) יצי"מ "כל ימי חייך" בעולם הזה (א) מכניסה את ימות המשיח בעולם הזה עתה[45], עד יתירה מזו

39) בשלח טו, יח. וראה לקו"ש חל"ב ע' 81 ואילך.

40) זח"ג רכא, א. וראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפל"ב.

41) להעיר גם, שבהבטחת הקב"ה ליעקב על גאולת מצרים אמר לו "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד), "היינו ב' עליות .. כי עלי' זו השני' היא רומזת על גאולה העתידה להיות בב"א" (תו"א ריש פרשתנו). וכן בפרשתנו ג, יד "אמר לו ענין הגאולה האחרונה כדפירש רש"י שם" (תו"א שם).

42) ראה ד"ה כימי צאתך שם. סה"מ מלוקט ח"ב ע' מ ואילך. לקו"ש חט"ז ע' 125 ואילך. התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 116 ואילך.

43) ברכות יב, סע"ב.

44) זהו לפי הפירוש שחכמים מוסיפים על בן זומא (כנ"ל הערה 32). ולפי הפירוש שחכמים חולקים על בן זומא בנוגע לזכירת יצי"מ בלילות (הרי נוסף למ"ש בהערה הנ"ל) ראה סידור האריז"ל בהגש"פ כאן, שלדעת חכמים אין כח בזמן הזה לברר הלילות, ובמ"א נתבאר (לקו"ש ח"ג ע' 1016) שתוכן הפלוגתא הוא בנוגע ליצי"מ בפנימיות (יציאה גם ממיצרים וגבולים דקדושה) גם במצב דלילות, שבזמן הזה אין כח לזה לרוב בנ"א, והכח לזה יהי' דוקא לימות המשיח, ולכן ס"ל לחכמים שדוקא לימות המשיח מזכירין יצי"מ בלילות. משא"כ בן זומא, שהי' למעלה מעולם (ראה ב"ר פ"ב, ד), הי' בכחו לברר הלילות גם בזמן הזה. ועפ"ז נמצא שאצל בן זומא ע"י ראב"ע שהביא דבריו הי' מעין המצב דימות המשיח. ובכחו של ראב"ע הנשיא לחבר שניהם שגם בזמן הזה (אצל כל ישראל) יהי' המצב של ימות המשיח, כדלקמן בפנים.

45) כן שמעתי מאאמו"ר ז"ל (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ט). וראה גם שיחת ליל ב' דחג הפסח תרצ"ט (ספר השיחות ה'תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 323).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) שזה מביא[46] בפועל ב"ימי חייך" - השלימות דימות המשיח (לשון רבים, כולל כל התקופות בזה[47]) בגאולה האמיתית והשלימה.

[מזה מובן שדברי החכמים אינם רק הלכתא למשיחא, אלא שבזה נפק"מ בעבודתו של יהודי (גם) בזמן הזה (קודם ביאת המשיח בפועל), שבזכירתו יצי"מ הוא יודע שזה קשור עם "(להביא ל)ימות המשיח"].

ז. עפ"ז יובן שייכות המשנה לרבי אלעזר בן עזרי' שבאותו היום נעשה נשיא:

חידושו של נשיא בישראל (נשיא מלשון התנשאות) הוא לקשר ולאחד "כל ימי חייך" של כל א' מבנ"י וכל ישראל - "כל ימי חייך" הגשמיים בעולם הזה ובפרט בזמן הגלות ("לילות") - עם גאולה (יציאה ממיצרים וגבולים) בכלל, ובפרט עם ימות המשיח, הגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחרי' גלות; דוקא הנשיא בכחו לחבר ולאחד את הגלות עם הגאולה, ובפרטיות יותר - לחבר את יציאת מצרים וימות המשיח (כפי שהם במצב שהגלות מפסקת בינתיים), "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך .. להביא לימות המשיח" - שבחייו של יהודי "כל ימי חייך" כנשמה בגוף בעוה"ז הגשמי והחומרי ובזמן הגלות, הוא יוכל לצאת ממיצרים וגבולים, ויתירה מזו - להיות במצב דימות המשיח.

ולכן, דוקא ביום שעלה לנשיאות עסק ראב"ע בסוגיא ד"מזכירין יציאת מצרים" גם "בלילות" ו"להביא לימות המשיח".

ח. ויש לומר שזה קשור גם עם הקדמתו של ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה כו'":

הגמרא מספרת[17] שראב"ע אמר "הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה", כי הי' אז רק בן י"ח שנה[48], ו"אתרחיש לי' ניסא ואהדרו תמני סרי דרי חיורתא". וזה הראה לכל שראב"ע ראוי להיות הנשיא, בהיות לו "שערות לבנות של זקנה, ונאה לדרשן להיות זקן"[49].

נמצא, ששלימות הנשיאות קשורה עם מספר שבעים שנה דוקא, ועד כדי כך שעד אז הי' מצב שמבלי הבט על כל מעלותיו של ראב"ע, "דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא"[50], הרי, "לא זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות עד שדרשה בן זומא", ב"אותו יום" כשראב"ע נעשה נשיא.

והביאור בזה:

שבעים שנה הם שלימות בחיי האדם - כמ"ש[51] "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". השלימות היא בכך, שהאדם מגיע אז לעבודה דבירור כל השבע מדות כפי שהן בשלימותן, שבע כלול מעשר (= שבעים). ובפרטיות יותר נותנים לאדם "שבעים שנה" בכדי לעשות את העבודה דבירור השבע מדות כפי שהן מתלבשות למטה, בנפש הבהמית ("ימי שנותינו בהם", "בהם" לשון בהמה) ובלעו"ז בכלל (ובכללות - השבעים אומות העולם), וע"י עבודה זו מגיעים לשלימות דשבעים, בחי' עי"ן דקדושה, ראי' באלקות, עד להשלימות בזה לעתיד לבוא[52].

ועד"ז י"ל בנוגע ל"הרי אני כבן שבעים שנה" דראב"ע הנשיא: בכדי להיות נשיא הי' עליו להשיג את השלימות של "(כ)בן שבעים שנה", הבירור דעניני העולם (הנחלקים לשבעים, שבעים אומות וכו'). וזה נתן לו את הכח שיהי' אצלו "זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות", שיוכלו לפעול את הענין דיציאת מצרים (הגאולה ממיצרים וגבולים) אפילו במעמד ומצב של תחתון ("לילות"), נוסף על העבודה בזה בכל יום ויום, עד גם - "כל ימי חייך להביא לימות המשיח"[53], (מעין) העילוי דהגאולה

46) ראה שיחת ליל ב' דחג הפסח תש"ג (ע' 73) ב' פירושים ב"להביא לימות המשיח": (א) כפשוטו, שמשיח יבוא. וצריכים להתבונן מה יהי' המצב של כל דבר בעוה"ז בימות המשיח. (ב) שהכוונה והתכלית של כל העבודה בימי הגלות היא "להביא לימות המשיח".

47) ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. ובכ"מ.

48) ולפי הירושלמי (ברכות פ"ד סוף ה"א) - בן שש עשרה שנה. ולגירסת האבודרהם בן י"ג שנה.

49) פרש"י ברכות שם (ד"ה לית לך חיורתא). וראה לקו"ש ח"ז ע' 123 ואילך. שיחת אחש"פ תשמ"א. ש"פ ראה תשמ"ב (התוועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2079). ועוד.

50) ברכות כז, סע"ב.

51) תהלים צדי"ק, יו"ד.

52) ראה בכל זה - ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות - אות עי"ן ע' רפט ואילך. קובץ י"א ניסן שנת הצדי"ק עה"פ ימי שנותינו בהם שבעים שנה (ע' 87 ואילך). וש"נ.

53) ולהעיר מיחוס ראב"ע שהוא "עשירי לעזרא" (ובירושלמי יבמות פ"א ה"ו, שהעיד עליו ר' דוסא בן הרכינס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השלימה[54], כשנעשה (שלימות הבירור דכל שבעים אומות כו', ו)הגילוי דשבעים[55], עי"ן דלמעלה, "והיו עיניך רואות את מוריך"[56], ובאופן שאלקות נמצא בגלוי בכל העולם, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"[57].

ויש לקשר זה גם עם שמו של רבי אלעזר בן עזרי' - שכשמו כן הוא: "אלעזר" אותיות א־ל עזר, ו"עזרי־ה" אותיות עזר י־ה. ו"אלעזר בן עזרי'" הוא החיבור דשניהם יחד [באופן שהעיקר הוא עזרי', ואלעזר מקבל מ(בן) עזרי', או שהעיקר הוא אלעזר והוא "בן עזרי'", ההמשך דעזרי', ויפה כח הבן מכח האב[58], או ע"ד הפירוש ב"בן חורין", שמציאותו היא במעמד ומצב דחירות, ועד"ז בנדו"ד, שמציאותו של "אלעזר" היא במצב ד"עזרי־ה"].

היינו, שרבי אלעזר בן עזרי' יש לו עזר מיוחד מהקב"ה, וכפי שהקב"ה למעלה מעולם - הן משם א־ל (אלעזר), והן משם י־ה (עזרי־ה), ששתי השמות מורים על דרגא שלמעלה מסדר השתלשלות, ועאכו"כ "אלעזר בן עזרי'" - שניהם יחד, ומשם מקבל עזר מהקב"ה להיות נשיא ולתת כח לבנ"י לעשות את העבודה ד"יציאת מצרים", "בימים", ו"בלילות", עד בימות המשיח ועד "להביא לימות המשיח".

ט. ולהוסיף, שהחידוש הנ"ל דראב"ע כנשיא מרומז גם בסיפור הגמרא[17], ש"באותו היום (כשראב"ע נעשה נשיא) סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהי' רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי כו'"[59]:

אצל רבן גמליאל הי' סדר ההנהגה מעין דלע"ל, כש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ש"לא יכנס לבית המדרש" "תלמיד שאין תוכו כברו", כי מצד דרגת הקדושה דלע"ל אין מקום לענין של היפך (ע"ד הנהגת שמאי, מלשון "השם אורחותיו"[60], שלכן הלכה כשמאי דוקא לע"ל[61]). משא"כ הנהגת ראב"ע היתה בהתאם למצב העולם הזה בזמן הזה, שאפילו בעולם דמיצרים וגבולים ושל העלמות והסתרים, עד למצב של חושך הגלות ("לילות"), בו אפשרית מציאות ד"אין תוכו כברו", ניתן לפעול הבירור והעלי' ד"יציאת מצרים"[62]. ולכן "באותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס", שזהו ענין הנשיא להרבות תלמידים בישראל.

ועפ"ז הי' אפשר לומר, שמכיון שראב"ע נתן להכניס גם תלמיד כזה ש"אין תוכו כברו", אפשר לפעול איתו רק גאולה שאינה שלימה (באופן של "אתכפיא" כי הרע עדיין בתקפו), שכן הגאולה השלימה תלוי' בכך שהכל יהי' "תוכו כברו" ("ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"); ממשיכים ומוסיפים החכמים - ש"כל ימי חייך" כולל נוסף

ש"עינוי ("כלומר מראיתו ותואר פניו" - פני משה) דמיין לדידי'" (לעזרא)), והרי בנוגע לעזרא איתא במדרש (הובא בפרש"י יחזקאל מג, יא. פתיחת התויו"ט למס' עדיות. וראה ברכות ד, סע"א) דראוי הי' הבנין השלישי להיות בעת שעלו מבבל אלא שגרם החטא (ע"ד שהי' בזמן יצי"מ, כנ"ל ס"ה).

54) ראה קול סופר על המשנה ברכות שם (יב, סע"ב), שמפרש "זכיתי" מלשון "זכו", ע"פ מאחז"ל (סנהדרין צח, א) עה"פ (ישעי' ס, כב) "בעתה אחישנה" "זכו אחישנה", ע"ד שאמר הקב"ה "נצחוני בני נצחוני" (ב"מ נט, ב), "וזה זכו, אם יגיעו בני ישראל למדרגה לנצח ברצונם את השכינה ע"ד מי מושל בי צדיק, הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלו (ראה מו"ק טז, ב), אז אחישנה".

55) להעיר מדברי ראב"ע שימות המשיח שבעים שנה (סנהדרין צט, א).

56) ישעי' ל, כ.

57) שם מ, ה.

58) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

59) ולהעיר מהב' דיעות בהמשך הגמרא כמה ספסלי אתוספו ארבע מאה ספסלי או שבע מאה ספסלי (שהוא שבעים כלול מעשר).

60) מו"ק ה, סע"א. וש"נ. לקו"ת שה"ש מח, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

61) ראה מדרש שמואל לאבות פ"ה מי"ט. מקדש מלך לזח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך. תוספות חדשים לאבות בתחלתו. וראה בארוכה קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא (התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 278 ואילך).

62) ולהעיר שלפי הפירוש בסידור האריז"ל הנ"ל (הערה 44), בן זומא וחכמים הם ע"ד ב"ש וב"ה (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 89)), שעבודת ב"ש היא שלא תהי' יניקת החיצונים (מעין המצב דלע"ל), ועבודת ב"ה היא לפעול ולברר גם במקום שיש יניקת החיצונים (עיקר העבודה בזמן הזה, ובפרט בזמן הגלות), ע"ד החילוק בין בן זומא ש"מזכירין יצי"מ בלילות", כי בכחו לפעול יצי"מ גם בעת חושך הלילה, והחכמים דס"ל שאין כח לברר הלילות בזמן הזה, רק בימות המשיח (ועפ"ז תובן השייכות בשיחה הנ"ל דבן זומא וחכמים לב"ה וב"ש). וי"ל שע"י ראב"ע נמשך הכח "להביא לימות המשיח" גם בלילות בזמן הזה, כבהערה הנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ל"לילות", גם "להביא לימות המשיח" שגם במצב של גלות (כשאין "תוכו כברו") ניתן לפעול את הגאולה השלימה.

וזה מרומז בכך ש"אף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת", ש(ראב"ע פועל ש)גם ר"ג - שדרגת עבודתו קשורה עם ימות המשיח (כנ"ל) - אף הוא מסכים ומסייע לסדר ההנהגה דראב"ע, ש"נתנה להם רשות לתלמידים ליכנס לבית המדרש".

י. ויש להוסיף ביאור גם בהא שמשנה הנ"ל היא בסוף פרק קמא דמסכת ברכות: התחלת (פרק ראשון) דמסכת ברכות היא "מאימתי קורין את שמע בערבין", שמשמעותה (בעבודה רוחנית) היא הפעולה דקריאת שמע (קבלת עול מלכות שמים[63], ובאופן ד"מאימתי" מלשון אימה[64]) אפילו "בערבין", בחושך הלילה והגלות; וזהו התוכן בסוף הפרק - "נעוץ סופן בתחלתן"[65] - ש"מזכירין יציאת מצרים בלילות" (בקריאת שמע), אשר יציאת מצרים היא "דבר אחד ממש"[66] עם קריאת שמע, "ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דוקא אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש כו'"[66].

וע"פ הכלל הנ"ל ד"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן", יש לזה שייכות לסיום הש"ס - הן בגמרא[67]: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר[68] הליכות עולם לו א"ת הליכות אלא הלכות", שב"הליכות עולם" ממשיכים הלכות התורה, עד לדרגת עוה"ב (כולל - בפירושו[69] עולם התחי' לעתיד לבוא); והן במשניות[70]: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר[71] ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" (וגם סיום גמרא ברכות עצמה היא בפסוק זה), שהקב"ה נותן לבנ"י עוז (ע"ד "אלעזר בן עזרי", א־ל עזר בן עזר י־ה), אין עוז אלא תורה[72], עד שנעשה "ה' יברך את עמו בשלום", אשר שלימות ענין השלום (בעולם) היא בגאולה האמיתית והשלימה (כמבואר[73] בענין "פדה בשלום נפשי"[74]).

יא. ע"פ הנ"ל מובן הביאור בדברי המדרש "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה - על שם גאולת ישראל נזכרו כאן", אע"פ שבפשטות מדובר אודות הירידה ד"הבאים מצרימה":

"מזכירין יציאת מצרים בלילות" מורה שאמיתית הענין ד"הבאים מצרימה", הירידה בחושך הגלות ("לילות"), היא - "גאולת ישראל" ("יציאת מצרים"), עד - "להביא לימות המשיח" (הענין האמיתי דיציאת מצרים), כנ"ל. ולכן "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן" - כי הכוונה היא שבמצב ד"הבאים מצרימה", במיצרים וגבולים, יפעלו ויגלו איך שזהו (לא רק בשביל הגאולה, אלא שזה גופא) "(על שם) גאולת ישראל", עד (על שם) הגאולה האמיתית והשלימה.

ולהוסיף, ש"בני ישראל הבאים מצרימה" היו "שבעים נפש"[75]. ויש לומר, שבזה מרומז שתוכן העבודה הוא גם ב"הבאים מצרימה", בגלות בין שבעים אומות (שהם כנגד השבעים נפש[76]), לגלות את "גאולת ישראל". שהכח לפעול זאת בא מ"שבעים נפש" ("יוצאי ירך יעקב"[75]), ע"ד שראב"ע "כבן שבעים שנה" נותן את הכח ל"מזכירין יצי"מ בלילות" עד "להביא לימות המשיח", להשיג את העי"ן רבתי דקריאת שמע (בה מזכירין יצי"מ)[52].

ומזה מובנת גם ההוראה לבנ"י מהמדרש: יש לדעת, שאפילו בגלות, הרי נוסף לזה שבנ"י נשארים קיימים בתכלית השלימות כמובן ופשוט,

63) ברכות רפ"ב.

64) כפירוש ר"א המלאך בעת למדו משנה זו עם רבינו הזקן (ראה גם סה"ש תש"ד ע' 66. סה"מ תש"י ע' 138). וכהפס"ד שק"ש צ"ל "בכוונה באימה וביראה ברתת ובזיעה" (שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס סא. ועד"ז בטושו"ע שם. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 71 בהערות).

65) ס' יצירה פ"א מ"ז.

66) תניא ספמ"ז.

67) מס' נדה.

68) חבקוק ג, ו.

69) ראה רע"ב לסנהדרין ר"פ חלק. מדרש שמואל על מס' אבות בתחלתו.

70) מס' עוקצין.

71) תהלים כט, יא.

72) ראה ויק"ר פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז רמד. שהש"ר פ"ב, ג (ג). מדרש תהלים ח, ג. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 444 הערה ד"ה זה.

73) שערי תשובה לאדהאמ"צ נו, א.

74) תהלים נה, יט.

75) פרשתנו א, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמרומז גם בסוף פ' ויחי - "ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים", ש"ויחנטו" הוא בכדי שהגוף ישאר קיים - הרי "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" מוסיף עוד יותר, ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן": נוסף לזה שבנ"י נשארים בשלימות כנשמות בגופים בחיים גשמיים וחיים רוחניים גם יחד, נשמה בריאה בגוף בריא, בתכלית השלימות, עומדים במצב (לא רק שמוביל לגאולה, אלא יתירה מזה - מצב של) "גאולת ישראל" עד - "כל ימי חייך להביא לימות המשיח". וכדלקמן.

יב. עפ"ז אפשר להבין השייכות דפ' שמות לכ"ף טבת[77], יום ההילולא דהרמב"ם[78], שחל לעולם בסמיכות לפ' שמות, וקביעותו בשנה זו - בערב שבת פ' שמות.

ובפרט ע"פ הידוע, שהאכילה דשבת באה ע"י העבודה וטירחא דערב שבת, כמאחז"ל[79] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", מובן, שישנה שייכות בין יום ההילולא דהרמב"ם לפרשת השבוע, פ' שמות. ויתירה מזו: ה"אכילה" דשבת באה ע"י העבודה (טירחא) ד(יום ההילולא של ה)רמב"ם בערב שבת.

הענין בזה:

אצל הרמב"ם רואים בגלוי איך שבהיותו במצב ד"הבאים מצרימה" פעל שם (באופן השייך בזמנו) את הענין ד"גאולת ישראל", הן גאולה רוחנית בערך לחושך הגלות שהי' אז (בדוגמת יציאת מצרים גם במצב ד"לילות"), והן כח והכנה לגאולה שלימה כפשוטה ("להביא לימות המשיח"), וכמרומז גם בשם "רמב"ם" ר"ת "רבות[80] מופתי בארץ מצרים":

בהיותו במצרים בפשטות חיבר הרמב"ם את חיבורו הגדול ספר "משנה תורה", ספר "הלכות הלכות" ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[81], שזה פעל גאולה (יציאת מצרים) במצב דחושך הלילה של הגלות - כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו הטעם שראה לחבר חיבורו, בכדי לשלול את ההעלם והסתר שנעשה בלימוד והבנת התורה, ש"אותם הפירושים וההלכות והתשובות כו' נתקשו בימינו ואין מבין ענינם כראוי אלא מעט במספר ואין צריך לומר התלמוד עצמו כו'", ולכן "ראיתי לחבר דברים המתבררים כו' כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי כל כו'".

וכך נעשה בפועל, שספר הרמב"ם נעשה מורה דרך לבנ"י בכל הדורות, החל מבנ"י במצרים בדורו של הרמב"ם, ומשם נתפשטו פסקי הלכותיו למקומות אחרים בעולם (כידוע מאגרות הרמב"ם), עד לבנ"י בדורות שלאחרי זה, כולל גם עי"ז שריבוי ספרים (החל מהשולחן ערוך וכו') מיוסדים על ספר הרמב"ם.

כלומר, שהרמב"ם פעל שגם במצב של "לילות", "ערבין" במצרים כפשוטו (ומצרים מלשון מיצרים וגבולים) - תהי' "יציאת מצרים", "גאולת ישראל" (בדוגמת פעולת רבינו הקדוש ע"י חיבור המשניות[82], "כדי שלא תשתכח תורה שבע"פ מישראל"[81], כמרומז גם בהתחלת המשנה "מאימתי קורין את שמע בערבין", "מזכירין יצי"מ בלילות", כנ"ל).

ויתירה מזו: נוסף על "מזכירין יצי"מ בלילות", פעל הרמב"ם גם את הענין ד"כל ימי חייך להביא לימות המשיח", כידוע שספר הרמב"ם כולל כל הלכות התורה, גם הלכות השייכות לזמן שבית המקדש קיים, וגם - ההלכות דימות המשיח (בסיום ספרו), שמורה לבנ"י ההלכות שקשורים עם ימות המשיח, איך צריך להתכונן לזה, והסדר בפועל דביאת הגאולה האמיתית והשלימה.

ולהוסיף, שהרמב"ם חי שבעים שנה[83], "ימי

76) ראה פרש"י האזינו לב, ח.

77) כדברי השל"ה (חלק תושב"כ ר"פ וישב - רצז, א), ש"המועדים של כל השנה .. בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן כו'".

78) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 26. וש"נ.

79) ע"ז ג, סע"א.

80) בא יא, ט.

81) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

82) והרי ספר הרמב"ם הוא "בלשון קצר וצח כלשון המשנה" (הקדמת הכס"מ לספר היד).

83) סדר הדורות ד"א תתקכ"ז. שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. - ולהעיר שהרמב"ם חי ע' שנה פחות פ"ג יום (סה"ד שם, ממאור עינים ספכ"ה) - פ"ג יום בין הסתלקותו בכ"ף טבת ליום הולדתו בערב פסח. ואולי יש לומר, שפ"ג יום אלו נשלמו ע"י הפ"ג הלכות שבספר משנה תורה (כמ"ש הרמב"ם בסוף מנין המצוות ע"ס ההלכות שבהקדמת ספרו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנותינו בהם שבעים שנה", שמורה שאצלו היתה בגלוי השלימות שקשורה ל"הרי אני כבן שבעים שנה" לפעול "יציאת מצרים" בכל המצבים (בימים, בלילות ולהביא לימות המשיח), כנ"ל בנוגע לראב"ע.

וע"פ הידוע[84], שביום ההילולא של צדיק "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" עולה למעלה, ומאיר ומתגלה למטה ו"פועל[85] ישועות בקרב הארץ" - מובן, שביום כ"ף טבת, יום ההילולא של הרמב"ם, קיים בגלוי "כל מעשיו ותורתו ועבודתו" של הרמב"ם - בחיבור ספר "משנה תורה" בארץ מצרים, וכל שאר עניני עבודה שלו במשך שבעים שנות חייו - וזה "פועל ישועות בקרב הארץ", בקרב הארץ דמצרים[86] (מיצרים וגבולים דעולם), באופן שזה נעשה מורה דרך ו"מורה הנבוכים"[87] דבנ"י בכל הדורות שלאח"ז.

ועפ"ז מובן החידוש דה"אכילה" בשבת פ' שמות בשנה זו - כיון שבאה ע"י העבודה וטירחא בערב שבת זה, כל מעשיו ותורתו ועבודתו שהכין הרמב"ם במשך שבעים שנות חייו, הנמצאים כולם בגלוי באופן ד"פועל ישועות בקרב הארץ" בערב שבת זו; הרי מובן מכך מה זה מוסיף בעבודת שבת זו, העבודה לפעול "גאולת ישראל" במצב ד"הבאים מצרימה" בגלות!

יג. הלימוד וההוראה מזה מובן בפשטות, ובפרט בדורנו זה ובזמננו זה:

כמדובר ריבוי פעמים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שנוסף ע"ז שכבר "כלו כל הקצין"[88], כבר עשו בנ"י תשובה, וסיימו הכל, כולל גם - "לצחצח הכפתורים", וצריך רק שהקב"ה יפתח את עיניהם של בנ"י שיראו שהגאולה האמיתית והשלימה כבר ישנה, ויושבים כבר לפני שולחן ערוך, בסעודת לויתן ושור הבר[89] וכו' וכו'.

מזה מובן, שאם כבר בירידה למצרים אלפי שנים לפנ"ז, נמצא בגלוי "גאולת ישראל" ב"ואלה שמות בנ"י הבאים מצרימה", ואם עבודת בנ"י בכל הזמנים היא להמשיך את הגאולה במצב הגלות,

ועאכו"כ לאחרי שישנו כבר הריבוי דמעשינו ועבודתינו במשך כל הדורות, כולל - דרבי אלעזר בן עזרי' בזמנו, והרמב"ם בזמנו, וכל צדיקי ישראל בכל הדורות, עד בדורות האחרונים - העבודה דרבותינו נשיאינו המיוחסים לבית דוד משבט יהודה, כולל - העבודה דכ"ק מו"ח אדמו"ר במשך שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין (תר"ם־תש"י) -

הרי במכל־שכן וקל וחומר בדורנו זה ובזמננו זה, לאחרי שסיימו הכל (כנ"ל), ישנה ההבטחה גמורה בתורה, שבטח יהי' "(תזכור את יום צאתך מארץ מצרים) כל ימי חייך .. להביא לימות המשיח",

ובפשטות - שלא זקוקים להפסק ח"ו בין "כל ימי חייך" ו"ימות המשיח" (כמו שהי' אצל בנ"י בכל הדורות שלפני דורנו זה), אלא "כל ימי חייך" דכל אחד מבנ"י, חייו הגשמיים כנשמה בגוף, כוללים בפשטות (גם) "ימות המשיח" בלי הפסק, מכיון שהגאולה באה תיכף ומיד ממש ברגע זה ובמקום זה (גם כשזה במצב דלילה, "הבאים מצרימה"), כך שהרגע האחרון דהגלות והנקודה האחרונה דהגלות נעשים רגע ראשון ונקודה ראשונה דגאולה,

ומ"ימי חייך" בזמן הזה ובמקום הזה, בלי שום הפסק כלל ח"ו (גם אם הוא כבר מבוגר משבעים שנה וכיו"ב), הוא עובר - מיד בתכלית השלימות, "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין", בהמשך ד"כל ימי חייך" בימות המשיח, וחיים נצחיים שיהיו אז.

יד. ובנוגע לפועל הכוונה היא, שהעבודה דבנ"י עתה צריכה להיות "להביא לימות המשיח", לגלות כבר תיכף בפועל איך שהמצב ד"הבאים מצרימה" בגלות הוא באמת מצב ד"גאולת ישראל", עי"ז שמתכוננים בעצמם ומכינים אחרים למצב ד"ימות המשיח".

כולל ובמיוחד - בקשר עם יום ההילולא דהרמב"ם - ע"י שמחזקים ומוסיפים בלימוד ספר משנה תורה להרמב"ם, כולל - ע"י ההשתתפות

84) תניא אגה"ק סז"ך־כח.
85) תהלים עד, יב.
86) ראה וארא ח, יח.
87) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 30. וש"נ.
88) סנהדרין צז, ב.
89) ראה ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קיט, ב. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(או להוסיף חיזוק בזה אם משתתף כבר) בלימוד הרמב"ם דכו"כ מבנ"י, ג' פרקים ליום, או פרק א' ליום, או ספר המצוות[90],

ובפרט - בספר הרמב"ם עצמו - הלכות מלך המשיח[91], בשני הפרקים האחרונים דהלכות מלכים בסיום ספר משנה תורה.

ונוסף ללימודו בזה, להשפיע גם על עוד מבנ"י מסביבתו, אנשים נשים וטף, באופן ד"העמידו תלמידים הרבה"[92], ומהם יראו וכן יעשו רבים.

90) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך.
91) כ"ה הכותרת בדפוס ויניצאה רפד. שי.
92) אבות פ"א מ"א.

ויהי רצון, שע"י עצם ההחלטה בדבר יקבלו תיכף ומיד את השכר, הקיום בפועל של דברי הרמב"ם בסיום ספרו[93], שלאחר שישנו כבר ה"מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמת ה'" - שאז "בחזקת שהוא משיח" - שכבר יהי' מיד "משיח בודאי", עי"ז ש"עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל .. ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד כו'",

עד - כסיום הרמב"ם - "מלאה[94] הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים".

93) הל' מלכים ספי"א.
94) ישעי' יא, ט.

אגרות קודש

ב"ה, ד' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר הלל שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל הפ"ש ע"י אמו ואחיותיו תחי' אחרי הפסק הארוך שלא נתקבל ממנו כל מכתב. כן קבלתי ידיעה שאמר הדרן בסיום הש"ס ביום הבהיר חג גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט כסלו העבר, ובטח מתבל בזה ג"כ איזה רעיונות מתורת החסידות, כי הרי סו"ס זה כל האדם ליראת את ה"א, וליראה אמיתית באים ע"י הענינים המבוארים בתורת החסידות, ובמילא בכל הזדמנות יש לחפש אופן איך לפעול בזה.

מאשר הנני בזה קבלת תשורתו הס' שו"ת מהרי"ק, ומעניין אותי לדעת אם אפשר לראות רשימת שאר ספריו, ומובן שאין כוונתי בזה לתשורה אלא שאפשר יש ביניהם כאלו שיביאו כאן תועלת אם אשאלם ע"מ להחזיר לאחר איזה זמן.

מוסג"פ העתק מכ' כללי שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו, שתוכנו כל השנה זמנו הוא, ובטח יפרסמו באופן המתאים.

בברכת הצלחה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כרך טז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
פרש"י על "ויגדל משה"

מן הפסוק[1] "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא... ויך את המצרי..." מצטט רש"י את המילים "ויגדל משה" ומפרש "והלא כבר כתיב: ויגדל הילד? אמר רבי יהודה ברבי אלעאי:[2] הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו".

בפשטות, נראה שהקושי של רש"י הוא אותו קושי המובא במדרש[3] – הרי כבר נאמר בתורה לפני כן, לגבי משה, "ויגדל הילד", ומדוע נאמר פה פעם נוספת "ויגדל משה"? על כך משיב רש"י "אמר רבי יהודה... הראשון לקומה והשני לגדולה...".

אך פירוש זה, לכאורה, כלל אינו מובן:

הפסוק הקודם "ויגדל הילד..." נאמר מיד לאחר המילים "ותקח האשה הילד ותניקהו" (וכהמשך להן). שמזה מובן בפשטות, שמדובר כאן על "ויגדל" יחסית לתקופה של "ותניקהו" (עד כ"ד חודש[4]), שלאחריה "ויגדל הילד[5] (ואינו זקוק כבר ליניקה, ולכן) ותביאהו לבת פרעה".

אך במילים "ויגדל משה" שבפסוק זה מדובר על גדילה המביאה לידי אפשרות של "ויך את המצרי" - בתקופה הרבה יותר מאוחרת[6] אף לאחר הימצאו תקופה ממושכת אצל בת פרעה. ואם כך, מהו הקושי בכפילות של "ויגדל"?

ב.
השאלות על פירוש רש"י

בפירוש רש"י עצמו צריך להבין:

א) דרכו של רש"י בפירושו, כפי שהוסבר פעמים רבות, אינה להעלות תחילה את הקושי בפסוק ולתרצו לאחר מכן, אלא הוא מבאר את הפסוק מיד, והשאלה מתורצת מאליה. מדוע, אפוא, מתחיל כאן רש"י בשאלה "והלא כבר כתיב ויגדל הילד"?

ב) כיצד מתאים לכאן הביטוי "הראשון לקומה"? מעת היגמל הילד מיניקה הוא מתפתח באיבריו החיצוניים, גדל במשקל ובגובה, מתפתח כושר דיבורו, שכלו, וכדומה. מדוע מודגשת כאן מכל הפרטים הללו דוקא הגדילה ב"קומה"[7]?

ג) מהו ההכרח, בפשוטו של מקרא, לפי הפסוק[8], שגדלותו וחשיבותו של משה היא בכך ש"מינהו פרעה על ביתו"? ובמיוחד כאשר מהמשכו של הפסוק, "ויצא אל אחיו", מובן שמדובר כאן אודות גדולתו ביחס ל"אחיו", לבני ישראל, כנאמר במדרש[9]?

ד) אם שאלתו של רש"י היא על כפילות הלשון

---

1) פרשתנו ב, יא.

2) כ"ה בדפוס ראשון ברש"י כת"י. ובדפוס שני "ב"ר אלעזר", ובכמה דפוסים "בר"א". ובמדרש שבהערה הבאה איתא "רבי יהודה" סתם.

3) תנחומא באבער וארא יז. ועד"ז ביל"ש פרשתנו (רמז קסו בסופו). משלי רמז תתקס. וראה לקמן הערה 7. 26.

4) ראה פרש"י וירא כא, ח.

5) ראה רמב"ן עה"פ. שמו"ר פ"א כו. ומפרשי המדרש שם.

6) ראה רמב"ן שם שמו"ר שם, כז. יפ"ת ומפרשי המדרש שם. תנחומא פרשתנו ח.

7) לכאורה י"ל שכוונת רש"י היא [ע"ד מ"ש בשמו"ר (שם, כו) "כ"ד חודש הניקתהו ואתה אומר ויגדל הילד אלא שהי' גדל שלא כדרך כל הארץ" (וראה יפ"ת הנ"ל, והיינו] שבמשך זמן היניקה הי' הגידול בקומה שלא ע"ד הרגיל. ולכאורה כן הוא פירוש הפשוט בתנחומא ויל"ש [המקור לרש"י זה, כנ"ל] בהערה 3, שמאמר זה "מה כתיב ויגדל שני פעמים למעלה בקומה כו'" הוא בהמשך למאמר רבי יהודה "כל הבנים אינן גדילין שהוא אומר ויגדל אלא שהי' בן ה' שנים ונמצא כבן י"א" (וראה לקמן הערה 30, 26).

אבל מכיון שרש"י אינו מזכיר כלל שגדל שלא ע"ד הרגיל (כבמדרשים הנ"ל), דוחק לומר שפירוש הנ"ל מובן מעצמו מתיבת "לקומה" שבפרש"י*. וראה רע"ב בפרש"י.

8) אין לומר שזהו מפני שאומר (ב, יד) מי שמך .. עלינו – כי אין זה שייך לבית פרעה, כ"א לעבודת הלבנים (פרש"י שם) בפיתום ורעמסס.

9) תנחומא וארא ויל"ש פרשתנו שם: מה היתה גדולתו שיצא אל אחיו.

*) להעיר מפרש"י בראשית (ד, כד): שהי' איש בקומה וילד בשנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"ויגדל"[10], מדוע הוא מצטט מן הפסוק גם את המילה "ויגדל משה"[11]?

ה) כאמור פעמים רבות, מציין רש"י את שמו של בעל המאמר כדי ליישב בזה שאלה העשויה להתעורר אצל תלמיד ממולח. וצריך להבין: מה מתורץ כאן באמצעות העובדה שדברים אלו נאמרו על ידי רבי יהודה ברבי אלעאי?

ג.

הסבר דברי רש"י, לכאורה, והקשיים עליו

לכאורה ניתן היה לומר, שרש"י רוצה להבהיר, שהמילה "ויגדל" בפסוקנו אינה מתכוונת לאותו סוג של גדילה - בשנים, שנוספו לו עוד שנים - כי קשה לומר שהתורה תאמר "ויגדל" סתם כאשר הכוונה היא לתוספת של שנים, בלי לפרט[12] בכמה שנים מדובר[13] - אלא הכוונה היא לגדילה בחשיבות, "לגדולה...".

אך אין די בכך, כי:

א) מדוע אומר רש"י "והלא כבר כתיב ויגדל הילד", אם אין בכוונתו לפרש את כפילות הלשון "ויגדל", אלא את המשמעות של "ויגדל" בפסוקנו?

ב) הסבר משמעות המילה "ויגדל" בפעם הראשונה - "לקומה" - מיותר. רש"י צריך היה לפרש רק את החידוש של המילה "ויגדל" בפעם השניה, בפסוק זה, שמשמעותה "לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו"?

ג) גם ללא פירוש רש"י ניתן היה להבין שהמילה "ויגדל" בפעם השניה היא בעלת משמעות של חשיבות וגדולה, בדומה לשתי הפעמים "ויגדל" הנאמרות לפני כן אצל יצחק - "ויגדל הילד ויגמל"[14], "ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד"[15] - משמעות המילה "ויגדל" בפעם הראשונה היא בשנים, עד אשר "ויגמל", ומשמעות המילה "ויגדל" בפעם השניה היא גדילה בנכסים וכדומה, כנאמר בהמשך הפסוק "ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה"[16] - "שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך"[17].

וכך גם בענייננו, לגבי משה, כדלעיל.

ד.

חידושו של רש"י הוא לגבי "ויגדל" בפעם הראשונה - "לקומה"

ההסבר לכל זאת הוא:

נאמר "ויהי בימים ההם[18] ויגדל משה", וכיון שפסוק זה מופיע מיד לאחר הפסוק "ויגדל הילד...", הרי הכוונה היא ש"ויגדל משה" היה "בימים ההם" אשר לפני כן[19] - בסמוך לתקופה של "ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן".

ולפיכך[20], אי אפשר, לכאורה, להסביר שהמשמעות של "ויגדל משה" היא גדולה בחשיבות, כי אין לומר שב"ימים ההם" של "ויגדל", לאחר סיום תקופת היניקה, אז "ויגדל משה" - לגדולה[21]!

---

10) וביל"ש שם: "מה אמר ויגדל שני פעמים". ובתנחומא וארא שם: מה כתיב ויגדל משה שני פעמים. וראה בהערות שם מכת"י.

11) אבל יש לומר, שרש"י מעתיק תיבת "משה" כי ע"פ פירושו ש"הראשון לקומה והשני לגדולה" יומתק השינוי*: ב"יגדל" הראשון נאמר "הילד" (כי המדובר בגידול כפשוטו – בגיל וכו'), וב"ויגדל" השני נאמר "משה" (כי מדבר ע"ד גדולה בחשיבות). [ומתורץ ג"כ מה שמביא בפירושו מהכתוב לפנ"ז גם תיבת "(ויגדל) הילד"** – ולא כתב בקיצור כבמדרשים (שבהערה הקודמת) "ויגדל שני פעמים"]. אבל צריך ביאור, כי לפ"ז הול"ל "ויגדל האיש" (עדמ"ש ביצחק תולדות כו, יג – הובא לקמן בפנים).

12) גם בלימוד ע"ד המדרש מצינו כמה דיעות בן כמה שנים הי' אז – שמו"ר שם, כז. וש"נ. פ"ה, ב. (ראה רמב"ן פרשתנו שם, כג. בחיי שם, יד). ועוד.

13) ברמב"ן עה"פ "ואחרי כן גדל ויהי לאיש דעת", אבל בפשש"מ מהתיבות "ויגדל משה" לבד לכאורה לא היינו יודעים זה, והול"ל "ויגדל הנער" וכיו"ב שמדגיש שגדל מהמצב (דעת) דנער*** וכמ"ש בתולדות (כה, כז) "ויגדלו הנערים", ראה פרש"י שם "כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה". ולהעיר מוירא (כא, כ): ויהי אלקים את הנער ויגדל, וכבר הי' בן טז שנה לכה"פ, שהרי "יד שנה הי' גדול ישמעאל מיצחק" (רש"י תולדות כח, ט) ושילוח ישמעאל והגר הי' אחרי "ויגדל יצחק ויגמל" (וירא שם, ח ואילך).

14) וירא כא, ח.

15) תולדות כו, יג.

16) שם, יד.

17) פרש"י שם, יג.

18) ולא "בימים הרבים ההם" כבפרשתנו לקמן ב, כג.

19) ראה רמב"ן עה"פ שם.

20) ומצד זה מושלל בפשטות הפי' שויגדל משה הוא גידול כפשוטו, שאינו מתאים כלל ל"בימים ההם" בזמן שנגמל.

21) באם מפרשים "ויגדל משה" – גדלות בדעת (כהרמב"ן עה"פ), אפ"ל שבזה מודיע הכתוב ש"בימים ההם" – בהיותו בגיל רך בסמוך לסוף זמן היניקה – כבר הי' גדול בדעת, וכמו שמצינו ברבקה שבהיותה

---

*) אף שבלאה"כ מובן השינוי, כי בהכתוב שלפנ"ז מוכרח לומר "ויגדל הילד" כי עדיין לא נאמר "ותקרא שמו משה": משא"כ כאן קוראו בשמו.

**) כי פשוט שאינו בשביל לציין לאיזה "ויגדל" מתכוין – שהרי נאמר בכתוב שלפנ"ז. ובדפוס שני דרש"י ליתא תיבת "הילד".

***) ולהעיר מוישב לח, יא "עד יגדל שלה בני", שם יד "גדל שלה", והמדובר שם בנוגע לנישואין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפיכך מפרש רש"י "הראשון לקומה והשני לגדולה". החידוש העיקרי בכך אינו לגבי "ויגדל" שבפסוקנו - "והשני לגדולה" - אלא שהמשמעות של "ויגדל" בפסוק הקודם היא "לקומה": ב"ויגדל הילד" אין הכוונה לגדילה שלאחר תקופת היניקה, כפי שנראה במבט ראשון, אלא "לקומה" - צמיחתו של הילד והיותו לגדול ב"קומה" כפשוטו, מספר שנים לאחר תקופת "ויגמל".

ואין לתמוה על כך שהוא עדיין מכונה "ילד", כי כבר לפני כן אנו מוצאים שראובן אמר "הילד איננו"[22], "אל תחטאו בילד"[23], בדברו על יוסף שהיה אז בן שבע עשרה שנים[24].

וכיון ש"הראשון לקומה", כבר ניתן להבין שבסמוך לתקופה זו, לאחר שגדל ב"קומה"[25], אפשרי "ויגדל משה" בגדולה וחשיבות - "והשני לגדולה".

בזה מובן מדוע מפרט רש"י את השאלה "והלא כבר כתיב ויגדל הילד" - כי החידוש העיקרי בפירושו הוא, שמשום שנאמר כאן שוב "ויגדל משה"[26], משתנה המשמעות של "ויגדל הילד" אשר בפסוק הקודם[27].

ה.

אֵם משה השיבה אותו לבת פרעה רק כאשר גדל בקומה

לכאורה, ניתן לשאול: בת פרעה מסרה את הילד רק לצורך "הניקהו לי", וכיצד ייתכן שהיא אפשרה שיחזירוהו רק לאחר גדילתו בקומה, אשר, כאמרו, זהו תהליך הנמשך מספר שנים לאחר תקופת הינקות"?

ההסבר לכך הוא פשוט:

לאחר שהאם, יוכבד, קבלה את בנה, משה, היא שוב השיבה אותו לבת פרעה מיד לאחר תקופת היניקה, אלא השתדלה בודאי להשאירו עמה תקופה ארוכה יותר, ככל האפשר, לאחר זמן היניקה, באמצעות נימוקים והסברים שונים המתקבלים על הדעת, כגון: העובדה שהילד קשור אליה ואין רצוי לנתקו[28] ממנה וכדומה.

אך כאשר הוא כבר היה גדול ב"קומה", לא היתה בידה ברירה, והיא נאלצה למסרו לבת פרעה.

ו.

גדולה של מינוי על בית פרעה אפשרית בגיל צעיר

אך עדיין צריך להבין:

בת פרעה רצתה שמשה יהיה אצלה, ומזה מובן, שיוכבד יכלה להשאירו בידה כל עוד מתקבל ההסבר דלעיל, שחשוב לילד להישאר בידי המינקת בהיות קשור אליה מאד וכדומה, וזאת עד גיל חמש או שש, או, לכל היותר, במאמצים מרובים, עד גיל אחת עשרה או שתים עשרה[29]. ואם כך, כיצד ייתכן לומר, שמיד לאחר מכן הגיע משה בגיל כה צעיר[30] לגדולה וחשיבות ("והשני לגדולה")?

לפיכך ממשיך רש"י ואומר, שגדולה זו היא ש"מינהו פרעה על ביתו": אין זו חשיבות וגדולה בעניני פרעה באופן כללי - במלוכה, אלא תפקיד מסויים על בית פרעה, אשר "גדולה" ותפקיד כזה ניתן להטיל גם בגיל צעיר כל כך, אם יש לכך סיבה מיוחדת, כפי שמוצאים לגבי יוסף, שבהיותו בן 17-18 היה ממונה על בית פוטיפר[31].

בת ג' (כפרש"י תולדות כה, כ) כבר היתה גדולה בדעת*, שהרי אליעזר דקדק במעשי' ועוד (ח"ש כד, יד ואילך) — אבל כבר נתבאר (בהערה 13) דאז הול"ל "ויגדל הנער" וכיו"ב.

22) וישב לז, ל.

23) מקץ מב, כב.

24) ובפ' וירא (כא, יד) "ואת הילד" והי' ישמעאל אז כבן טז שנה. וראה ויגש (מד, כ) "וילד זקונים קטן" על בנימין שהי' אז בערך ל' שנה.

25) וי"ל שלכן מדייק רש"י וכותב "הראשון לקומה והשני לגדולה" שמדגיש יותר דשייכים זל"ז, ולא כבתנחומא וארא (ויל"ש) שם "למעלה בקומה, למטה בגדולה".

26) ע"פ הנ"ל י"ל שזוהי גם הכוונה בתנחומא וארא ויל"ש שם "מה כתיב ויגדל שני פעמים" — מכיון שנאמר "ויהי בימים ההם". וע"ז מתרץ "למעלה בקומה למטה בגדולה", שהכתוב "ויגדל הילד" הכוונה "שהי' בן ה' שנים ונמצא כבן י"א" (כלשון המדרש לפנ"ז) — "בקומה": והכתוב "ויגדל משה" הכוונה "שהי' בן ה' ונמצא כבן י"א" — בגדולה (ראה שם בתנחומא ויל"ש דדרשי הנ"ל ("שהי' בן ה' כו'") על "ויגדל משה" דפסוק זה).

27) ועפ"ז מובן מה שלא פירשו רש"י בכתוב שלפנ"ז ד"ויגדל הילד" לקומה.

28) ולהעיר מעירובין (פב, רע"ב) בשיעור תינוק הצריך לאמו. שו"ע אדה"ז או"ח סי' תרמ ס"ג. וש"נ. קו"א להל' ת"ת סק"א (קרוב לסופו). והבן חמש מרגיש זה בעצמו ויודע מזה.

29) ראה שמו"ר פ"ה, ב: בן יב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו. וראה רמב"ן הנ"ל וביפ"ת שם.

30) ולפי התנחומא וארא הנ"ל משמע שהי' בן ה' שנים לגדולה (כנ"ל הערה 26). וי"ל שלכן מסיים שם "מה היתה גדולתו (רק זה) שיצא אל אחיו".

31) וישב לט, ד.

*) וראה גם לקמן הערה 36.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז.

גדולת משה עקב חביבותו בעיני בת פרעה

ואכן, מה היתה הסיבה לכך שפרעה מינה את משה "על ביתו" בגיל כה צעיר? - לכך רומז רש"י בצטטו מן הפסוק את המילה "ויגדל משה", ובכך מתרץ רש"י שאלה נוספת לגבי מילה זו:

לכאורה, המילה "משה" בפסוק זה[32] היא מיותרת. אילו נאמר רק "ויגדל" ניתן היה להבין מן הפסוק הקודם שמדובר כאן אודות משה.

לפיכך יש לומר, שהשם "משה" מוזכר בפסוק זה, משום שהדגש והתוספת של שם, באופן כללי, כאשר אין הכרח בהזכרתו, מראים על חביבות וחשיבות*[32], ובמיוחד השם "משה" המזכיר שבת פרעה "מן המים משיתיהו", ו"נשתרבבה אמתה אמות הרבה"[33] וכדומה.

וזוהי המשמעות של "ויגדל משה" - היתה זו "גדלות" משום חביבות: עקב חביבותו של משה בעיני בת פרעה, עד אשר "ויהי לה לבן", היא השפיעה על פרעה "שמינהו... על ביתו"[34].

בדומה ליוסף, שמפני שמצא חן בעיני פוטיפר, הוא מינה את יוסף על ביתו, בלי להתחשב בהיותו "נער עברי", ו"עבד"[35].

ח.

גם אצל רבי יהודה יש גדלות משום חביבות

וכדי שענין זה, שמטילים תפקיד על אדם אשר לכאורה אינו ראוי לכך[36], רק משום שהוא חביב ומוצא חן בעיני הממנה, יתקבל ויובן טוב יותר [ובמיוחד כיון שהדוגמא המובאת לעיל מיוסף אינה דומה לענייננו, שהרי יוסף היה לפחות בן 17־18, ואילו משה לא היה יותר מאשר בן 11 או 12 שנים, כדלעיל] מציין רש"י שאומר המאמר הוא "רבי יהודה ברבי אלעאי"[37]:

על רבי יהודה[38] מסופר בגמרא[39], שהיה עני מאד, עד כדי כך שלו ולאשתו היה בגד אחד בלבד, וכאשר רבי שמעון בן גמליאל גזר על תענית, לא יכול היה רבי יהודה לבוא, משום שלא היה לו בגד ללבוש.

למרות זאת מוצאים[40], שהקיסר מינהו להיות "ראש המדברים בכל מקום", עד אשר "מוריינא דבי נשיאה

---

32) ראה משכיל לדוד כאן. יפ"ת הנ"ל.

*32) ראה פרש"י ריש פרשתנו: מנאן בחייהן בשמותן כו' להודיע חיבתן כו'. וראה לקו"ש ח"ו שיחה א' לפ' שמות ובס"ח שם (ע' 6 ואילך).

33) פרשתנו ב, ה ובפרש"י שם.

34) קשה לומר שמצד החביבות ימנה אותו לגדולה בכלל (או בנוגע לבנ"י אחיו – ע"ד מ"ש בתנחומא), כי הרי שריו וכו' יתבעו ממנו שממנה צעיר עליהם (או שיאמרו – דכל עצמו הוא בא לגזור גזירות על בנ"י ולשעבד אותם, ועתה מעלה לגדולה אחד מבנ"י – באם ת"ל שנתפרסם זה). משא"כ בבית עצמו דשם נשמע קולה דבת פרעה (ד"ויהי לה לבן") שפרעה ימנהו על ביתו.

35) ראה מקץ מא, יב. ופרש"י שם.

36) אף שאפשר להיות ראוי לזה מצד דעת, כמו שמצינו דעת בגיל ג' שנה ברבקה (וכנ"ל הערה 21). או במרים שהייתה מילדת (פועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים כו'), ומספקות להילדים מים ומזון (פרשתנו א, טו. יז ובפרש"י), והייתה בגיל ה בערך* [ולהעיר ממנשה שהי' מליץ דיוסף (פרש"י מקץ מב, כג), ולא הי' יותר מגיל שבע]. אבל מינוי קטן לגדולה הוא לכאורה ענין של בזיון שרים אחרים. [ולהעיר מהגירסא בדפוס שני דרש"י "שמינהו פרעה שר על ביתו". ובקה"ר פ"ט, יא: ויגדל משה ויצא אל אחיו מהו ויגדל שהייתה גדולתו להכניס ולהוציא].

וצע"ק מבצלאל שהי' בן יג שנה כשהי' ממונה על מלאכת המשכן ("ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה גו' לחשוב מחשבות גו' נתתי אתו אהליאב גו'" – תשא לא, ג ואילך) – סדר הדורות (ב"א תלו. תמח ד"ה דורות). ומוכרח גם ע"פ פשוטו של מקרא שלא הי' למעלה מגיל זה.

ובכל אופן (גם את"ל שאי"ז דומה למינוי על צבור וכיו"ב) צ"ע ממלכים ב (יב, א. דהי"ב כד, א) "בן שבע שנים יהואש במלכו": מלכים שם (כב, א) ודה"י שם (לד, א־ג) "בן שמונה שנה יאשי' במלכו" (וראה פדר"א פי"ז (יל"ש מלכים א רמז רא בתחלתו) "וכי נער בן שמונה שנה מה הוא דעתו אלא כו'"): וראה שבת נו, סע"ב. ס"ח סי' תרצ"ב ובנ"כ. נ"כ: שו"ע או"ח סו"ס שמג ושו"ע חו"מ ששמ"ט** ס"ג. ועוד.

ובנוגע לשלמה: "בן י"ב שנה הי' שלמה במלכו" (סדר עולם רבה פי"ד. רש"י דהי"א כב, ה. וראה סה"ד ב"א תתקכג).

אלא דשאני, שהנ"ל הם בני מלך ודבית דוד, ויהוידע השתתף בהנהלת המלוכה דיהואש (ראה מלכים שם פרק יא. דה"י שם פרק כג) ושלמה הוא החכם מכל אדם (מ"א ה, יא) ובוצין מקטפי' ידיע (ברכות מח, א) ומקודם הובטח לבת שבע (מלכים שם א, יג. יז. ל), וגם בנבואה (דה"א כב, ט־יוד. וראה רד"ק למ"א שם, יג). ועוד.

37) ע"פ הנ"ל בהערה שלפנ"ז מובן שאין לומר שרש"י הביא את רבי יהודה ברבי אלעאי כי לשיטתו אזיל, דקטן שלא הביא ב' שערות תרומתו תרומה (תרומות פ"א, מ"ג)*** וא"כ לכאורה נראה דיש לו דעת לכמה דברים, וא"כ ראוי גם למינוי, כי [נוסף ע"ז שלדעת הר"ש תרומות (ראה תויו"ט וראה משנה אחרונה) שם כל קטן קאמר ואפילו לא הגיע לחינוך, והיינו שאין צריך דעת כלל, הרי] א) ע"ז אין צריך להביא שם רבי יהודה ברבי אלעאי, שהרי יודעים זה מהמסופר בתורה גבי רבקה מרים וכו'. ב) העיקר כאן אינו מצד דעת אלא שזהו היפך הכבוד כבהערה שלפנ"ז.

38) דסתם ר' יהודא הוא ר"י בר אלעאי (פרש"י ביצה כו, א ד"ה ר' יהודה).

39) נדרים מט, סע"ב.

40) שבת לג, ב. וש"נ.

---

*) ובגיל זה נראתה חכמתה – דעמרם חזר ולקח יוכבד בעצת בתו (פרש"י שם ב, א).

**) בשר"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס שמג נדפס בטעות שנט.

***) וראה גם מגילה (יט, ב במשנה) דס"ל דכשר לקרות את המגילה, וראה פרה פ"ה מ"ד (וראה תויו"ט שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוה"[41] - "מינהו קיסר ראש על בית נשיא"[42].

אמנם, לפי מצבו החיצוני[43] ותנאי חייו לא היה רבי יהודה מתאים למינוי של ראש ומנהיג בעיני המלכות, כאמור לעיל שהוא היה עני אף יחסית לעני ביותר - בכל זאת, משום שנשא חן בעיני המלכות*[43] מינה הקיסר דוקא אותו כראש המדברים, ו"מינהו קיסר ראש על בית נשיא".

וכך מובן בענינו: למרות שמשה היה עדיין צעיר, "נער"[44], בכל זאת עקב מעלתו, בהיותו כה חביב בעיני בת פרעה אשר משתה אותו מן המים "ויהי לה לבן", הוא נעשה חשוב בבית פרעה, עד אשר "מינהו פרעה על ביתו".

ט.

שתי הגדלויות בגשמיות – שתי מעלות ברוחניות

מ"יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

כל הענינים שאנו מוצאים בגשמיות נובעים מאותם ענינים ברוחניות, ובמיוחד אצל משה רבינו, אשר היה למטה בדיוק כפי שהוא היה למעלה[45] - נשמה דאצילות.

כך מובן גם בענינו, ששני עניני הגדולה, "הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו" מבטאים את שני הענינים הללו בדרגתו של משה ברוחניות.

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שעל הפסוק[46] אודות הולדת משה "ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא" מובאת בזהר[47] מחלוקת בין רבי חייא לבין רבי יוסי. רבי חייא אומר "דאתייליד מהול"[48], ואילו "רבי יוסי אומר נהירו דשכינתא דנהיר ביה חמאת (=אור השכינה שהאיר בו, ראתה) דבשעתא דאתייליד אתמליא כל ביתא נהורא[49]... (=שבשעה שנולד נתמלא כל הבית אור) ועל דא (=ועל כך) כי טוב הוא כתיב, וכלא הוה (=הכל היה בו)". בפירוש "אור החמה" מבואר שהמחלוקת בין רבי חייא לבין רבי יוסי לא היתה לגבי המציאות, כי לדעת שניהם היו אצל משה שני הדברים הללו, נולד מהול ואור השכינה. אלא המחלוקת היה לגבי מה ראתה יוכבד.

מדוע סובר רבי חייא "דאתייליד מהול", ורבי יוסי ש"נהירו דשכינתא דנהיר ביה חמאת"? על כך מבאר אבי־מורי בהערותיו על ספר הזהר[50], שכל אחד דורש זאת בהתאם לדרגתו:

רבי חייא שהוא בבחינת יסוד, "דורש שנולד מהול שקאי על רזא דברית יסוד (=שמורה על ספירת היסוד)", ואילו רבי יוסי, שהוא בבחינת מלכות, "דורש שנהירו דשכינתא נהיר ביה", שכינה - בחינת מלכות.

וסוף הענין בזהר - "ועל דא כי טוב הוא כתיב דכלא הוה" איננו מדברי רבי יוסי[51], אלא ספר הזהר מסכם שהיו בו שני הדברים הללו, כפי שיבואר להלן.

י.

שני סוגי המעלות נרמזים בשני הפירושים

ההסבר לכך במילים פשוטות הוא: לגבי מעלות משה יש שני ענינים: א) מעלתו כלפי עצמו, היותו ה"נבחר מכל מין האדם"[52], נעלה מכל העולם, וכולו דבוק ומאוחד עם אלקות[53], ב) שלימותו כ"רועה". הוא "המשיך" והשפיע את כל הטוב הגשמי והרוחני לישראל, ובאמצעותם לעולם כולו. וזה כרוך, באופן כללי, בירידה מדרגתו הנעלית מן העולם.

שני סוגי מעלות אלו היו אצל משה מיד כשנולד, כדברי המדרש[54] על הפסוק "ומשה היה רועה" - "היה מתוקן לכך", ואלה הם שני הענינים המוזכרים לעיל:

הוולדו מהול מצביע על שלימותו העצמית, למעלה מן העולם[55], שלא כפי הסדר הטבעי, שמאירה בו בגלוי הנפש האלקית[56] כפי שזה בלי ערלה והעלם של יצר הרע[57]. והענין של "נהירו דשכינתא דנהיר ביה... אתמליא כל

41) מנחות קד, רע"א.

42) תוד"ה מעשה שם קג, ב. אבל מסיים שם: ובקונטרס פירוש משום דאיירי בשיעורין. וראה פרש"י שם קד, רע"א.

43) להעיר ממש"נ לפנ"ז (מקץ מא, יד): ויחלף שמלותיו ויבוא אל פרעה.

*43) בשבת שם שדיבר בשבח המלכות.

44) פרש"י פרשתנו ב, יד. בחיי שם.

45) ראה זח"ג (אד"ר) קלח, א. קפז, ב. תו"א עו, ג. אוה"ת פרשתנו ע' נט ואילך. וראה לקו"ת נצבים מט, ב.

46) פרשתנו ב, ב.

47) פרשתנו יא, ב.

48) בגמרא (סוטה יב, א) הוא דעת אחרים.

49) בגמרא שם "וחכ"א בשעה שנולד נתמלא הבית כולו אור" (הובא בפרש"י פרשתנו עה"פ). רבי יהודה אומר טובי' שמו. וראה חדא"ג שם: טוב י"ה.

50) לקוטי לוי יצחק הערות לזהר – ע' לג.

51) כ"ה בלקולוי"צ שם. ולפי' הרא"ג באוה"ח שם הוא מדברי ר"י.

52) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי.

53) ראה רמב"ם שם. ובפ' ז' מהלכות יסוה"ת ה"ו.

54) שמו"ר פ"ב, ד.

55) ראה אוה"ת שם ע' ס.

56) ראה שו"ע אדה"ז מהד"ב סי' ד' בסופו.

57) שנקרא ערל – סוכה נב, א. וראה חדא"ג סוטה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביתא" מורה על השלימות בהשפעתו והארתו לישראל ולעולם.

ולפיכך: מצד בחינת היסוד אשר באצילות[58], מעל לנבראים, הרי גם בעבודת ה' למטה עיקר המעלה היא הדביקות וההתקשרות לאלקות - שלימות עצמית שהתורה מדגישה את מעלת משה "דאתייליד מהול" - שלימות כלפי עצמו.

ואילו מצד בחינת המלכות[59], המהוה את הנבראים ומשפיעה בעולמות בריאה יצירה עשיה, הרי גם בעבודת ה' המעלה העיקרית היא ההשפעה והירידה אל הזולת.

ולכן אומר רבי יוסי, שהוא בבחינת מלכות, שמעלתו של משה התבטאה ב"נהירו דשכינתא דנהיר ביה... אתמליא כל ביתא", "נתמלא הבית כולו אור"[60].

ואדרבה: כשם שלמעלה מתבטא כח האין־סוף, כי מציאותו מעצמותו, דוקא בספירת המלכות - בהתהוות של ישות ומציאות עצמאית, בעולמות בריאה יצירה עשיה, ולא בספירות הגבוהות יותר[61] - כך גם למטה, ניכרת המעלה האמיתית דוקא בהשפעה על הזולת[62], הקשורה בגלוי בירידה מסויימת של המשפיע.

יא.

רבי יהודה ברבי אלעאי - שתי המעלות יחדיו

לכך רומז רש"י באומרו "אמר רבי יהודה ברבי אלעאי, הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו" - מצד דרגת רבי יהודה ברבי אלעאי ניכרת המעלה בשני התחומים. הן בשלימות העצמית - "לקומה"[63], והן בהשפעת על הזולת - "לגדולה שמינהו פרעה על ביתו"[64].

ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

ההבדל בין רבי יהודה ברבי אלעאי לבין רבי יוסי[65] הוא: מהות שניהם היא ספירת המלכות - יוסי בגימטריא אלקים[66], אשר שם אלקים רומז למלכות, ויהודה הוא מלשון הודאה והתבטלות שזוהי מהותה של ספירת המלכות[67].

אך בכל זאת יש הבדל ביניהם: רבי יוסי מבטא את הדרגה של ספירת המלכות היורדת לעולמות בריאה יצירה עשיה, ואילו רבי יהודה רומז לספירת המלכות אשר עדיין באצילות. הבדל זה רמוז גם בשמותיהם: רבי יוסי בגימטריא אלקים, כלומר: (א) שם "אלקים" בלבד, ולא שם הוי', (ב) אף שם "אלקים" לא בגלוי, אלא ב'גימטריא' - העלם והסתר[68]. ואילו בשמו של יהודה מופיעות האותיות של הוי' באופן גלוי[69].

מזה נובע גם ההבדל בענינו: מצד רבי יוסי - ירידת מלכות לבריאה־יצירה־עשיה - ניכרת המעלה שבהשפעה ומלוכה על עם,

ואילו מצד דרגתו של רבי יהודה ברבי אלעאי - שם הוי' בגלוי, דרגת מלכות אשר באצילות - ניכרות שני סוגי המעלות: מצד אחד ספירת המלכות קשורה ומאוחדת עם הספירות הגבוהות ממנה[70], ומצד שני היא השורש והמקור להתהוות העולמות, ירידה לנבראים נפרדים.

במילים אחרות: ישנה התבטלות בספירת המלכות,

---

58) ראה כי"ק אדמו"ר נ"ע ס"פ תרומה.

59) ראה תו"א שם.

60) וצ"ע מאוה"ת שם ע' סא.

61) אגה"ק ס"כ (קל, ב).

62) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 122 ואילך דאמיתית פשיטות הנפש מתגלה דוקא בכח הדיבור לזולת.

63) להעיר משבת צב, א דלמדין ממשה ד"אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה"*. וע"פ הנ"ל דנהירו דשכינתא הו"ע הגילוי וההשפעה להזולת (וראה רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"ט ה"ב. ולהעיר מפ"ז ה"ז הנביא אפשר שתהי' כו'), י"ל דבענין הנבואה ישנם ב' הענינים, שלימות דמציאותו הוא, דביקות לאלקות (ראה רמב"ם שם רפ"ז ובפ' חלק שם), שלימות דגילוי אל הזולת. ולהעיר דבשמו"ר פ"א, כ איתא דעת ר"י ד"ותרא אותו כי טוב הוא" – "הגון לנביאות". משא"כ בסוטה שם הוא דעת רבי נחמי', וראה פי' מהרז"ו ויפ"ת שם.

64) "בית פרעה דא הוא סימניך לעילא, ביתא דאתפרעו ואתגליין מני' כל נהורין וכל בוצינין כל מה דהוה סתים מתמן אתגלי" (זח"א רי, א).

65) ראה המשך וככה תרל"ז ספ"פ. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 87 ובהערה 18. ח"ה [המתורגם] ע' 211 הערה 43.

66) זח"ג רכג, א. פרש"י סנהדרין נו, רע"א.

67) ראה תו"א ויגש מד, א. ויחי מו, א. ובכ"מ.

68) ראה שער היחוד והאמונה פ"א, פ"ז (פד, ב).

69) ראה סוטה יוד, ב.

70) וי"ל שלכן כתב רש"י גם "ברבי אלעאי", "שהוא מלשון העלאה" (תורת לוי"צ ע' קצד) להדגיש ענין העלאה ועליית המלכות (ושייכותה לספירות שלמעלה ממנה).

ועפמ"ש בתורת לוי"צ שם, דר' אלעאי הוא בחי' בינה – יומתק ביותר, כי "מה שאמר (בזהר שהובא לעיל בפנים) וכלא הוה, רומז על בינה כו' והוא הב' בחי' דפירוש ר' יוסי ור' חייא" (לקוטי לוי"צ לזהר הנ"ל).

---

*) בנדרים לח, א. ליתא בעל קומה. וראה לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ס"ע תא ואילך בהשינויים שבין מס' נדרים שבת ורמב"ם רפ"ז שם. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 82 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בדומה למלך למטה שצריך להיות בהתבטלות מוחלטת, "כיון שכרע שוב אינו זוקף"[71], ואילו מצד שני - הוא מתנשא על העם.

ולכן מבטא רבי יהודה ברבי אלעאי את שתי המעלות: הן שלימות עצמו - איחוד ודביקות באלקות, מעל לפעילות עם הזולת, "הראשון לקומה". וכן שלימות בהשפעה והתנשאות על הזולת - "השני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו".

(משיחת ש"פ שמות תשל"ז)

71) ברכות לד, ב. וראה דרמ"צ מצות מינוי מלך.

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ כו'
מוה"ר אברהם זוסיא שי'

שלום וברכה!

במענה על הערותיו במכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה -

א) במ"ש בתורת חיים ס"פ לך, דף צ"ו ריש עמוד ב', אשר גם אכילה דשבת מגשם לגוף מצד התענוג הגשמי שבגוף שאינו נברר והוא מעורב טו"ר גמור מעה"ד טו"ר, שלכאורה אינו מתאים עם מ"ש בתורת חיים פ' ויקהל דף תרכ"ז ותרמ"ז, שהאכילה דשבת אינה מגשמת דפרש שבתכם לא קאמר.

הנה מה שיש לפרש בזה הוא שאף שבשני המקומות אומר הלשון מגשם, אבל החילוק בזה הוא שרע אין באכילת שבת אבל מגשם כמו ענין של היתר, וזה אפשרי גם באכילת שבת, ומכש"כ וק"ו ממ"ש בתו"ח פ' לך הנ"ל שאפי' **האהבה דנפה"א** הבאה במורגש משתלשל מזה וכו' עיי"ש. -

ובדא"ג הנה בענינים אלו מדובר בתו"א ר"פ חיי שרה ובסידור סדר סעודת שבת (סעודה ב' ד"ה יגלה לן טעמי') וכן בדרך מצותיך עמוד 179 ושם, **עיי"ש**.

ב) מה שרצה לפרש בדברי רבינו הזקן בשו"ע שלו סי' קפ"ו סעיף ג' שרבינו הזקן סבירא לי' אשר מצות חינוך קטן מוטל גם על הקטן, הנה אא"ל כן כי דעת רבינו הזקן הוא להיפך וכמ"ש בשולחנו הטהור ריש סי' ל"ט (אף שסגרו בחצאי עיגול).

ג) פירוש דברי רבינו בסי' קפ"ו וטעמו הוא, שענין חינוך קטן אינו מפני הענינים דשעה ההיא כשהוא קטן אלא מהתוצאות שיהי' מזה בגדלותו, ובמילא השיעורים שבימי הקטנות אינם משנים דבר בזה אף (?) וכיון **שהתוצאות** מזה בימי הגדלות לא משתנים (אם יאכל כשיעור או פחות מכשיעור), ובמילא אין בזה אלא חד דרבנן גם אם אוכל פחות מכשיעור משא"כ בברכת הלל וכו' הנה זהו תרי דרבנן וכמובן, ויעיין ג"כ מה שכתבתי לו במכתבי מכ"ז שבט העבר.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת שמות

כרך טז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.
על משה ואהרן להסתפק בלימוד התורה

מלשון הפסוק[1] "ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם" מדייקים חז"ל[2]: פרעה משתמש בדבריו במילים "לכו לסבלותיכם", ומשמעות "לסבלותיכם"[3] — עבודתכם הפרטית (של משה ואהרן), כלומר, לא ל"מעשיו" ולא ל"סבלותם", כפי שנאמר מיד בפסוק שלאחר־מכן, שמשמעותם עבודת הפרך של כל בני ישראל. ניתן ללמוד מכך שהם היו משוחררים מעבודה זו, ש"שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך".

הרמב"ן מסביר[4] שישנו "מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם", ולפיכך בחר פרעה את שבט לוי ושחררם מהשעבוד, כיון שהם "חכמיהם וזקניהם" של בני ישראל[5]. וזאת היתה כוונתו של פרעה באומרו "לכו לסבלותיכם — לישראל"[6] — שובו ללמוד[7] ולהיות "מורי תורתם" של בני ישראל[8].

פירושו של דבר הוא, שפרעה טען כלפי משה ואהרן: די בכך שאתם משוחררים משעבוד מצרים ויכולים ללמוד תורה בעצמכם ועם אחרים מבני ישראל, מדוע עליכם להתערב בחיי הכלל ובמעשיהם של יהודים אחרים, ולגרום לכך שהם לא ינהגו בהתאם לחוקי וסדרי המדינה? די לכם בכך שמפעם לפעם אתם לומדים עמם תורה!

ב.
טענת פרעה נראית הגיונית

נאמר בזוהר[9] שחכמת מצרים היתה "יותר מכל העולם", ובנוסף לכך היה פרעה עצמו חכם גדול[10]. טענת פרעה היתה טענה המתקבלת על דעתם של בני־אדם:

לפי הטבע, לא יכלו בני ישראל להשתחרר מגלות מצרים, כמאמר חז"ל[11] ש"לא היה עבד יכול לברוח ממצרים", ועוד: דבר זה היה בהתאם לסדר הנהגת בני ישראל מלמעלה, כי גזירת הקדוש־ברוך־הוא על גלות מצרים היתה ל"ארבע מאות שנה"[12].

וכך טען פרעה: מדוע רוצים אתם לשנות את הטבע ואת דרכיו של הקדוש־ברוך־הוא[13]? "לכו לסבלותיכם" — לכו ללמוד שיעורי תורה, והניחו לעם־ישראל להתנהג כפי הנדרש לפי סדרי העולם.

על כך יש לומר, שלמרות שזו טענה צודקת, לכאורה, בכל זאת זוהי טענת פרעה. אילו היו מקבלים את טענתו היו ח"ו מפסידים את כל ענין הגאולה, כפי הידוע[14], שהגאולה היתה מוכרחה להיות "בחפזון", כי אילו היו בני ישראל מתעכבים בגלות מצרים, ולו לעוד "הרף עין"[15] אחד בלבד, לא היתה יכולה להיות הגאולה. רק על־ידי כך שלא נשמעו לדברי פרעה באה הגאולה.

אמנם לפי חכמה ושכל יש מקום לטענתה של פרעה,

---

1) פרשתנו ה, ד.
2) שמו"ר פ"ה, טז. פרש"י עה"פ. וראה תנחומא וארא ו.
3) ראה רא"ם ומשכיל לדוד לפרש"י כאן.
4) עה"פ. ועד"ז בבחיי עה"פ.
5) ראה גם חזקוני עה"פ.
6) ברמב"ן ובחיי הובאה תיבה זו ("לישראל") משמו"ר הנ"ל, ובשמו"ר לפנינו ליתא. ולהעיר שברמב"ן גריס בשמו"ר עוד פירוש שליתא בשמו"ר לפנינו.
7) ראה חזקוני שם: רק בתורה הי' כל עסקיהם.
8) אבל בפרש"י: לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבית. וראה רמב"ן כאן. וע"פ המבואר בפנים (שקאי על עבודת שבט לוי) יומתק יותר הלשון "לסבלותיכם". ולהעיר מראב"ע עה"פ.
9) ח"א קכה, סע"א. ולהעיר ממ"א ה, י ובמפרשים שם.
10) ראה זח"ב נב, ב.
11) מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.
12) לך טו, יג.
13) ע"ד טענת טורנוסרופוס הרשע "אלקיכם אוהב עניים כו'" (ב"ב י, רע"א).
14) סי' האריז"ל (ר' שבתי וקול יעקב) הגש"פ פי' מצה זו. צרור המור — הובא בשל"ה מס' פסחים פי' עבדים היינו. ועוד.
15) לשון המכילתא (ורש"י) בא יב, מא־מב. — וע"פ המבואר בס' שבהערה הקודמת מובנת הדגשת חז"ל בזה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל בני ישראל אינם מוגבלים בהגבלות של שכל וסדרי עולם, ולפיכך, למרות שגזירת הגלות היתה ל"ארבע מאות שנה", היתה הגאולה זמן רב לפני־כן, באופן של "דילג על הקץ"[16].

ג.
המנעות מדאגה לאחרים היא השקפת פרעה

ההוראה הנלמדת מכך היא, שאל ליהודי לחשוב: הרי אני לומד תורה ו"אני את נפשי הצלתי", ובמיוחד שמדי פעם אני מלמד תורה לאחרים, מדוע יהא אכפת לי כל־כך כיצד מתנהג יהודי אחר – אם הוא מקיים מצוות, או ח"ו לא, אם הוא מקדיש את כוחותיו לקדוש־ברוך־הוא, או, להבדיל, ל"פרעה מלך מצרים" – לענינים גשמיים?

[גשמיות כשלעצמה, ללא החיות האלקית שבה, היא כבניית פיתום ורעמסס "ערי פרעה", כפי שמסבירים חז"ל[17]: רעמסס, שראשון ראשון מתרוסס... פיתום, שראשון ראשון פי תהום בולעו – אין להם שום קיום].

יש לדעת שזוהי השקפתו של פרעה מלך מצרים, שאמר "לכו לסבלותיכם" – די לך בכך שאתה לומד תורה, ומדוע אכפת לך כל־כך כיצד מתנהג יהודי אחר? אבל דרך זו איננה דרך התנהגותו של יהודי, ולפיכך לא קבלו משה ואהרן את טענת פרעה.

כאשר רואים אש בוערת ר"ל בבית יהודי, הרי אף אחד לא יתיישב לחשב, אם עליו לעשות משהו כדי להציל את האחר מן האש, או לחשב: כיצד יכול אני, ומדוע עלי להתערב בעניני הזולת? והלוא לכל אדם יש סדרי חיים משלו שנקבעו על־ידי ההשגחה העליונה, ומדוע עלי להתערב בדרכיו של הקדוש־ברוך־הוא?

ברור הוא, שכל הרואה מאורע כזה, לא יערוך שקלא־וטריא אם פעולותיו הן בהתאם לשיטה זו או אחרת, אלא ירוץ מיד כדי להציל את הזולת.

ואם כך הם פני הדברים כאשר מדובר בחיי עולם הזה, קל־וחומר כאשר מדובר על חיי עולם הבא וחיי עולם הזה גם־יחד[18], מובן שאין כאן מקום לעריכת חשבונות, אלא יש לפעול ככל האפשר למען הצלת הזולת מבאר שחת.

ד.
אהבת ישראל – ללא גבול

כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר בשמו של הבעש"ט[19] שחובת אהבת ישראל אינה חלה רק על יהודי שמכירים אותו, אלא צריכה להיות אהבה גם כלפי יהודי הנמצא אי שם בקצוי תבל, ואהבה זו איננה צריכה להיות "ואהבת" סתם, בהגבלות מסויימות, אלא "כמוך": כשם שאת עצמו אוהב האדם ללא הגבלות, כך צריכה להיות האהבה ליהודי אחר[20].

– הרבי[21] סיפר שהמגיד ממעזריטש איחל לעצמו, שהלואי והיה מנשק ספר־תורה באותה מידת אהבה וחיבה שהיתה לבעש"ט כלפי כל יהודי, והוסיף בשם המגיד ממעזריטש[22]: אם הבעש"ט היה יודע בהיותו בעולם כמה הוא פועל ובונה על־ידי שהוא מקרב כל יהודי, כמו שהוא יודע זאת עכשיו, היה הכל נעשה באופן אחר לחלוטין –

על "ואהבת לרעך כמוך" להתבטא בכך, שכשם שלגבי עצמו – "כמוך" – קיים "לכו לסבלותיכם" – הוא נמצא באהלה של תורה ובאהלה של תפילה ומצוות, כך עליו להביא לקיום מצב זה גם אצל יהודי זולתו.

וכיוון ש"אין הקדוש־ברוך־הוא בא בטרוניא עם בריותיו"[23], ודאי הוא שניתן מלמעלה כל הדרוש כדי לעשות זאת.

אך יש לדעת שאין לדחות את העבודה לשבוע נוסף, יום נוסף, או אפילו ל"הרף עין", כי עשוי להיות ש"הרף עין" מכריע אם יישארו בגלות ח"ו, או ישתחררו ממנה – ועד לגאולה שלימה.

ה.
דאגה למצבו הרוחני של יהודי אחר – תוך אחדות עם ישראל

זוהי ההוראה הקשורה לכל הנמצאים באהלה של תורה, כולל תלמידי ישיבות, וכל היהודים הנמצאים ב"קרן אורה": כאשר רואים שמצבו הרוחני של יהודי אחר איננו כדבעי, איננו מואר דיו, אין לאדם להשלות את עצמו ש"אני את נפשי הצלתי". במיוחד לאור העובדה שכל בני

16) ראה פסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' החודש. שהש"ר פ"ב, ח (א).

17) סוטה יא, סע"א. שמו"ר פ"א, י.

18) ראה ספרי תצא כג, ח (ורש"י שם, ט). ב"מ לג, א (במשנה).

19) ראה בפרטיות ס' הערכים־חב"ד ע' אהבת ישראל ע' תרכג ואילך, וש"נ. קונטרס אהבת ישראל ס"ט ואילך.

20) ראה ס' הערכים שם ערך הנ"ל סעיף ה, וש"נ.

21) ספר השיחות תש"א ע' 32. תש"ד ע' 163. סה"מ תש"ט ע' 87. היום יום ע' עא.

22) שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ז – נעתקה בהוספות לכתר שם טוב סי' רלג.

23) ע"ז ג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישראל הם "קומה אחת שלימה"[24] ולפיכך כאשר פגומה שלימותו של יהודי אחד בתורה ובמצוות, מורגש הפגם אצל כל היהודים.

נאמר בתורה על בני ישראל: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם... מחוטב עציך עד שואב מימך"[25]. כאשר מציבים חיילים בתהלוכה לפני המלך, קובע הסדר, שאם אחד מן החיילים הפשוטים לא הבריק כראוי את כפתור חליפתו, אין תובעים על כך את החייל, אלא בעיקר את המפקד הראשי, מדוע הוא לא לימד את חייליו להתכונן כראוי לעמידה לפני המלך.

יש לדעת אפוא, שכאשר "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" אין הדרישות מכוונות רק כלפי "חוטב עציך ושואב מימך" אלא עיקר הדרישה מכוונת כלפי "ראשיכם שבטיכם"[26], הם לא יוכלו אז להצטדק ולטעון שהם היו טרודים בטיפול בעצמם.

וכאשר נתנהג כקומה אחת שלימה, כל בני ישראל ביחד, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד ל"חוטב עציך ושואב מימך", יתהווה מצב של "ויעשו כולם אגודה אחת"[27].

או־אז נזכה "לעשות רצונך בלבב שלם"[27], ויהיה "ה' אחד ושמו אחד"[28].

(משיחת שמחת ביה"ש תשי"ז)

24) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.
25) ר"פ נצבים.
26) כמחז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ (דברים א, יג) "ואשימם בראשיכם".
27) נוסח תפלת ימים נוראים.
28) זכרי' יד, ט.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מה' טבת, בו כותב אודות מצב בריאותו אשר פעל עליו נמיכת הרוח.

הנה כלך מדרך זו, והרי השי"ת הוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות, ואף שאין אתנו יודע עד מה כוונת הבורא, ובמילא לפעמים היצה"ר מעורר קושיות ומחשבות המבלבלות את האדם מבריאות הרוחנית ואפילו מבריאות הגשמית, צריך לדעת תמיד שאין זה אלא מתחבולות היצר, וצריכים להיות חזק בבטחון בהשי"ת אשר במשך הזמן ישלח רפואה בהמצטרך לו וגם עד שתבוא הרפואה הרי חלק הוא מעולמו של הקב"ה ובמילא שלוחו הוא להפיץ אור בסביבתו על ידי שיאיר את נפשו נפש האלקית והבהמית בעניני תורה ומצות ויאיר גם חלקו בסביבתו ובעולמו ע"י הפצתו שם אור התורה והיהדות, וכדי שיהי' כל זה באופן יעיל צריכה להיות הפעולה בשמחה וכמ"ש עבדו את ה' בשמחה וכשיתחזק בכל הנ"ל בודאי יסייעוהו מלמעלה שיבוא הדבר בפועל.

בטח יש לו קביעות לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות ואומר ג"כ השיעור תהלים (כפי שנחלק לימי החדש) בכל יום אחר תפלת שחרית, ומה טוב אשר בכל יום שני וחמישי קודם התפלה יפריש איזה פרוטות לצדקת בקור חולים.

בברכה לרפו"ק המחכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,
המזכיר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

כ"ד טבת

כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

האגרת "איהו וחיוהי חד", והרשימה "נפש השפלה"

יש שני עניני־תורה (שהגיעו אלינו) אשר ידוע שאדמו"ר הזקן כתבם בסמוך לעת הסתלקותו:

(א) האגרת המתחילה במילים "איהו וחיוהי חד"[1],

(ב) הרשימה "נפש השפלה"[2]. וזו לשונה[3]:

נפש השפלה באמת לאמתו בשרשה, עבודתה היא תורה גשמית בין לה ובין (להבין) לאחרים, ובין גמ"ח גשמיים על ידי קירוב הדעת ועצות מרחוק בכל עניני בני ביתו, אף כי רובם ככולם הם דברי שקר אי אפשר בענין[4] אחר שיעשו חסד של אמת, כי אין אמת אלא תורה[5], ואמת[6] אמר אל יברא (שכולו מלא שקרים) כו' וחסד אמר יברא שכולו מלא חסדים[7] ותשלך אמת ארצה, ועולם בחסד שאינו של אמת יבנה, ובדורות הראשונים שעיקר העבודה הי' התורה[8] היה רוב החסד נכלל באמת דהיינו בגדול המעשה דכופין וממשכנין כו' על־פי תוקף תורת אמת האמוראים. מה־שאין־כן בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד הנופלת עד עפר בבחינת עשיה, והעבודה העקרית בבחינת עקביים לבד[8] בלי תורת אמת משניות ובריתות שהן גדפין וירכין, אזי רוב החסד ככולו הוא שלא על־פי תורת אמת בגדול המעשה כי אם בהתקרב הדעת העושה ורצונו הטוב הרחוק באמת באשר הוא סוף מעשה במחשבה תחלה. (ונעוץ תחלתן בסופן) וגם אם אין רק דרך אחת והיא שפלה, אזי לנחמו[9] לקבל באהבה או לעורר ולפשפש במעשיו ולשוב עד הוי' בצר לו וירווח לו.

תוכנם של שני הענינים הללו הוא מעלת המעשה – גשמיות:

באגרת "איהו וחיוהי חד" מדובר אודות "גודל מעלת המצוות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות לעולם הזה הגשמי"[10], כי "נעוץ תחלתן בסופן": דוקא ב"סופן" — עשיה, עולם הזה הגשמי, נמצאת "תחלתן" — כח האין־סוף של "מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא", וכך גם בעולם הזה עצמו, כנאמר בהמשך אגרת הקודש שם, דוקא ביסוד התחתון ביותר — העפר — נמצא כח הצמיחה "מעין בחינת אין סוף".

ותוכן הרשימה "נפש השפלה הוא, שיש צורך ב"גמ"ח גשמיים", והעבודה היא דוקא ב"סוף מעשה (אשר עלה) במחשבה תחלה"[11].

כיון שאת שני עניני־תורה הללו כתב אדמו"ר הזקן סמוך להסתלקותו, מובן, שהם מבטאים את תורתו ועבודתו של אדמו"ר הזקן[12] בתקופה זו, בעת ההכנה להסתלקותו מהעולם הזה. יש להבין: מהו הקשר שבין מעלת המעשה לבין הסתלקותו? שהרי לכאורה,

---

*) יום הסתלקות אדמו"ר הזקן (בשנת תקע"ג) — במוצש"ק פ' שמות (כבקביעות שנה זו (תש"מ)). — ברשימת אדמו"ר הצ"צ (נדפסה בהקדמת מענה לשון, הוצאת "קה"ת") "כחצות שעה י"א".

— שייכות היום (בשבוע ובחודש), החודש והשנה לההסתלקות — ראה אגרות לוי יצחק (ע' רמט ואילך) — ע"ד הקבלה — בארוכה.

וכן דריש שם (וראה ג"כ שם עמוד ריח ואילך. ס"ע שלג) בשמא: שניאור, זלמן.

1) אגה"ק סי' כ — שכתבה אדמו"ר הזקן "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא" (דרמ"צ קע, א).

2) נדפסה במאה שערים ה, סע"א ואילך. לקוטי דבורים ח"ד (תקצז, א) — ובספר שבחי הרב כותב, כי כתב זה "אחר הבדלה איזה רגעים אחדים קודם אשר מסר נשמתו בטהרה לחי העולמים".

3) כנדפס בלקו"ד שם. המוקף בחצאי עיגול אינו בס' מאה שערים.

4) במאה שערים: א"א שיעשו בענין.

5) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח.

6) ב"ר פ"ח, ה.

7) במאה שערים: מלא שקרים וחסדים.

8) ראה גם אגה"ק סי' ט.

9) במאה שערים: לנחמו לעורר ולפשפש במעשיו לנחמו לקבל באהבה ולשוב.

10) לשון האגרת בסופה.

11) בדוגמת הנ"ל במעלת עשי' גשמית בכלל מצד זה דנעוץ תחלתן בסופן.

12) כי בטח לא כתב זה רק בשביל אחרים, כ"א (גם) בנוגע לעבודת עצמו. ע"ד לשון הידוע (בפ"נ דנשיא חב"ד בנוגע למאמריו־דא"ח) "יהי רצון שיפעלו הדברים בי ובהשומעים".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להיפך: ההסתלקות היא סילוק ועליה מעניני עולם הזה הגשמי[13]!

ב.
כיצד דורש הצדיק, שחייו רוחניים, ביצוע מעשים גשמיים כפשוטם?

יותר מכך דרוש הסבר: ברשימה "נפש השפלה", כאמור, מסביר אדמו"ר הזקן שיש צורך ב"גמ"ח גשמיים" אשר "רובם ככולם הם דברי שקר". ותמוה: הרי חיי הצדיק בכלל "אינם חיים בשרים, כי אם חיים רוחניים"[14]. עניני הגשמיות קיימים אצל הצדיק רק לצורך ביצוע עניני הנשמה. כך במשך כל חייו בעולם הזה, ועל־אחת־כמה־וכמה בסמוך להסתלקות, אין הגשמיות כשלעצמה תופסת מקום אצל הצדיק כלל[15].

וכאן דורש אדמו"ר הזקן דוקא בסמוך להסתלקותו, שיעסקו "בגמ"ח גשמיים", באופן של התעסקות ב"עניני בני ביתו" (לא רק כמטרה לקיום "תורת אמת", אלא) כפשוטם, עצה גשמית לצורך הענין הגשמי עצמו (אשר לכן הם נראים כ"דברי שקר")[16]?

ג.
אצל הצדיק המעשים הגשמיים הם חלק מן העבודה הרוחנית

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר ענין זה ש"חיי הצדיק אינם חיים בשרים כי אם חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה". וצריך להבין בזה: קיום מעשה המצוות אפשרי רק באמצעות הגוף והגשמיות, ואדרבה — "לא המדרש עיקר אלא המעשה"[17]. כיצד אומרים אפוא, שחיי הצדיק הם "חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה"?

ההסבר לכך הוא: אצל הצדיק קיום המצוות אינו ענין הנפרד מעבודתו הרוחנית — "אמונה ויראה ואהבה". אצל הצדיק קיום מצות עשה הוא תוצאה וסיום של אהבת ה'[18], וקיום מצות לא־תעשה — תוצאה וסיום של יראת ה'[18], וכל זאת מבוסס על אמונת ה'[19].

והענין שהמעשה הוא העיקר מבטא בגלוי את עבודתו הרוחנית:

כיון שהוא "אוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברים דמלכא"[20] — וכפי שמסביר אדמו"ר הזקן[21], שהדביקות בה' באמצעות קיום התורה והמצוות, שהם רצונו יתברך, הוא ענין של "השראת השכינה", הנעלית באין־ערוך מן הדביקות שמצד רגש האהבה של האדם הנברא — לכן דורשת אהבתו שיעסוק בקיום התורה והמצוות.

לפיכך גם עבודתו ב"מצוות מעשיות הנעשות על ידי הגוף ממש"[21] — כדי לבצע את הכוונה העליונה של "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים"[22] — היא באופן של המשכת "אור והארת השכינה גם על גופו"[21]. הצדיק הופך את גופו לכלי לרוחניות, להשראת "אור והארת השכינה".

עד אשר כלי זה, אשר הוא הכרחי, אינו מציאות כשלעצמו[23].

ד.
מעלת המצוות המעשיות דוקא מצד הגשמיות

לכך נוסף באגרת "איהו וחיוהי חד", שבמצוות המעשיות יש ענין נעלה אף יותר, ש"גודל מעלת המצוות מעשיות" הוא מפני שכח האין־סוף נמצא דוקא בגשמיות[24]:

ענין זה אינו מפני שהדבר הגשמי שמקויימת בו מצוה, וכך גוף האדם, נעשה כלי לרוחניות ול"השראת השכינה", אלא להיפך: באגרת זו מוסבר, שדוקא ב"יש הנברא", החש במציאותו העצמית עד כדי כך שהוא מרגיש שח"ו אין "שום עילה וסיבה אחרת

---

13) וכסיום לשון האגה"ק סי' כ — "כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב".

14) אגה"ק ביאור לסי' ז"ך.

15) להעיר ממה שאמר אדה"ז קודם הסתלקותו שאינו רואה הקורה כ"א הכח האלקי שמחייהו (בית רבי ח"א פכ"ב).

16) ובפרט ע"פ האריכות באגה"ק סכ"ב שהשואלים "בעצה גשמיות כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי" הוא "מרוב אהבתם לחיי הגוף", ועליהם "לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף".

ולהעיר ממה שמוסיף שם, שגם כש"אהבתם לחיי הגוף (היא) לש"ש לעבוד בו ה' כו'" — אין צ"ל ה"חרה להם בצער הגוף".

17) אבות פ"א מי"ז.

18) ראה תניא פ"ד. חינוך קטן בתחלתו. ובכ"מ.

19) ראה מכות בסופה. חדא"ג מהרש"א שם. תניא פל"ג.

20) תניא פ"ד.

21) תניא פל"ה.

22) תניא פל"ו ואילך.

23) וכידוע הפס"ד ד(באין שיעור בדבר הנמצא בהכלי) אין הוצאת הכלי הוצאה (שבת צג, סע"ב).

24) להעיר גם מתו"א ד"ה יביאו לבוש מלכות (צ, א ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קודמת" לו — דוקא בו קיימת "מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא שמציאותו מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו".

כלומר, המעלה האמיתית של המצוות המעשיות היא דוקא מצד הגשמיות עצמה. ולכן יוצא לגבי עבודת האדם, שאף כאשר יהודי אינו חש שום תחושה רוחנית בקיום המצוות, אין הוא מרגיש כיצד הוא מתדבק לה' על ידי קיום המצוה, עד כדי כך שקיום המצוה אצלו היא עשיה גשמית בלבד — גם אז הוא מתחבר דוקא באמצעות המעשה הפשוט ל"מהותו ועצמותו של המאציל".

ה.
גם הגשמיות קשורה ל"אמיתת המצאו"

על ידי כך מובנת יותר הרשימה "נפש השפלה", שבה מדובר על הצורך ב"גמ"ח גשמיים... אף כי רובם ככולם הם דברי שקר", כפי שמסביר אדמו"ר הזקן ש"עולם בחסד שאינו של אמת יבנה", כי "אמת אמר אל יברא, שכולו מלא שקרים":

ויש לומר, שמשמעות הדברים אינה כפי שנראה במבט ראשון, ש"חסד אמר יברא" דבר שהוא שקר — שהרי אדרבה: "כל הנמצאים (כלומר, הנבראים כפי שהם נמצאים למטה) .. לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"[25].

אלא ההסבר לכך הוא: "אמת אמר אל יברא" רק מצד מדת האמת, האמת של אלקות שבסדר ההשתלשלות, שיש לה מדידה והגבלה. אמת זו מגיעה רק עד הדרגה שבה ניכר שהוי' אמת. וכיון שהעולם הזה הוא עלמא דשיקרא, שבו אין ניכרת "אמת ה'", לכן "אמת אמר אל יברא".

אבל האמת של עצמותו יתברך אינה מוגבלת כלל. אין היא מוגבלת לדרגה שבה מכירים באמיתות ה'. גם במקום של העלם והסתר, ואף הסתר הנראה כשקר, אשר מצד סדר ההשתלשלות יש לו קיום רק עקב מדת החסד — הרי שבאמת ובפנימיות, כל מציאותו — "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"[26], אמת של עצמותו יתברך[27].

לכן, אפילו "עניני בני ביתו" של יהודי, שהוא מתכוון לעשותם לצורך "גשמיות", אשר על כן הם נראים כ"דברי שקר" שאין להם כלל קשר ל"אמת ה'" — גם גשמיות זו קשורה ל"אמתת המצאו". וזה מתבטא בכך, שלמרות שיהודי חש רק בגשמיות של עניני העולם הזה שלו, הוא מנצלם בפועל לצורך טוב וקדושה[28].

ומכך נובעת הוראת אדמו"ר הזקן לגבי המעשה, שצריך לעסוק ב"גמ"ח גשמיים" ולתת "עצות מרחוק בכל עניני בני ביתו" — בלי להתערב ב"כוונותיו" של היהודי האחר — כי גם גשמיות זו, הנראית כ"דברי שקר", קשורה ל"אמתת המצאו".

ו.
תשובה — גילוי ה"אמת" אשר ב"שקר"

ענין זה, שגם העולם הזה השקרי נובע מ"אמתת המצאו", מתבטא בעיקר בעבודת התשובה:

עיקר ה"שקר" של העולם הזה הוא בדברים שמשלוש קליפות הטמאות, שהחיות האלקית שלהם — ה"אמת" שבהם — היא נעלמת ונסתרת לגמרי, ולכן אי־אפשר לבררם ולזככם[29].

אבל על ידי תשובה, זדונות נעשות לו כזכיות[30] — מגלים את ניצוצות הקדושה שיש בדברים שהם ההיפך

---

25) לשון הרמב"ם ריש הלכות יסודי התורה.

26) עפ"ז יש לפרש (בפנימיות הענינים) המשך דברי הרמב"ם שם (בהלכה שלאח"ז) "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי כו'"* — שמרמז בזה, שמצד "אמתת המצאו" הוא נמצא גם במקום ההסתר** שאפשר לעלות על הדעת שהוא אינו נמצא ח"ו. ע"ד מרז"ל (יל"ש נחמי' רמז תתרעא. וראה יומא סט, ב) "הן הן גבורותיו". וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 132 הערה 35.

27) ראה המשך תרס"ו ע' שמג. ע' תלא־ב. סד"ה יחיינו תרצ"ד (תשי"א). ועוד.

28) ראה לקו"ש ח"כ ע' 5־334 והערה 100 שם.

29) תניא פ"ז. ובכ"מ.

30) יומא פו, ב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 22 ואילך (וש"נ). ובכ"מ.

---

*) ראה ביאור (באופן אחר) – הדרן על הרמב"ם (קה"ת תשמ"ה) ס"חד־טו).

**) וי"ל, שבלשונו (הלכה א') "לידע שיש שם מצוי ראשון" – שלכאורה תיבת "שם" מיותרת (ראה מפרשי הרמב"ם שם) – מרמז, ש"מצוי ראשון" נמצא גם בבחי' "שם" המורה על "מקום ומשכן הקליפות" (לקו"ת ראה לב, רע"ג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המוחלט מרצון העליון, שיא השקר, ועל ידי כך הם נהפכים ל"זכיות". זה נגרם על ידי התשובה המגיעה לדרגה של עצמיות ומצד עצמותו יתברך מורגשת אמיתת המציאות של כל נמצא, וגם של הזדונות, ולכן גם הניצוצות שבזדונות מתעלים לקדושה[31].

ובדומה לכך גם לגבי בעל התשובה עצמו: למרות שבגלוי הוא היה מנותק מאלקות (עקב חטאיו), בכל זאת נשאר בו גם בשעת החטא הקשר עם עצמותו יתברך, המתבטא בגלוי בשובו לה' לאחר היותו מנותק.

ומסיבה זו, גם המעלה הנ"ל של היש הנברא, של גשמיות העולם הזה, שאותה מבאר אדמו"ר הזקן באגרת "איהו וחיוהי חד", ניכרת בעיקר אצל בעל תשובה[32].

ז.
ענין התשובה מתגלה בסמוך להסתלקות הצדיק

לפי זה יובן הקשר שבין האגרת "איהו וחיוהי חד" והרשימה "נפש השפלה" לבין תקופת הסתלקותו של אדמו"ר הזקן:

המעלה המתגלה בעבודת התשובה (על הזדונות) אינה קיימת אצל הצדיק מצד עצמו[33]. אך על ידי כך שהוא גורם לאחרים לחזור בתשובה, הוא משיג גם מעלה זו[34], כיון שגרם לזולת[35] לחזור בתשובה.

אך הגילוי העיקרי של מעלת התשובה הוא דוקא בסמוך להסתלקותו של הצדיק[36], כאשר מתחברים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[37]. ובמיוחד, כיון שאז הוא בכיוון של תשובה – והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה – ביתר שאת ויתר עז, מתגלה אצל צדיק, אשר עסק בעשיית בעלי תשובה, עבודת התשובה שלו, וגם המעלה אשר בעבודת התשובה על זדונות.

וכך בענייננו: ידועים[38] דברי אדמו"ר הזקן לאדמו"ר האמצעי, שחידושו, של אדמו"ר הזקן, לגבי המגיד, הוא בכך שהיה עסוק בעשיית בעלי תשובה (וכפי שהרחיב בענין זה כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשיחתו[39]).

ולפיכך, דוקא בסמוך להסתלקותו, כאשר נוסף אצלו הגילוי של כל מעשיו כו', ובאופן של תשובה, אז תורתו היא גילוי המעלה של הגשמיות, וכפי שצריך להיות "גמ"ח גשמיים" – כי דוקא על ידי כך משיגים את "מהותו ועצמותו של המאציל".

ח.
תוכן דומה במאמר "באתי לגני"

כ"ד טבת חל תמיד בשבוע של שבת[40] מברכים חודש שבט, או מיד במוצאי שבת קודש זו – כבשנה זו. ובחודש זה, בעשרה בו, חל יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ורואים, שגם בדברי התורה אשר הוא הכין ליום הסתלקותו – המאמר "באתי לגני" – מודגשת נקודה זו:

הוא מתחיל את המאמר בכך שהעולם הזה הוא "גני" של הקדוש־ברוך־הוא[41], כי "עיקר שכינה בתחתונים היתה"[41], ו"גן" הוא מקום של תענוג (לא כ"דירה" לענינים הכרחיים).

והסיבה לכך היא, כי "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים": ה"תאוה" והתענוג של עצמותו יתברך היא דוקא בתחתונים, בעבודה

---

31) ראה לקו"ש שנסמן בהערה 26. ובארוכה לקמן ע' 439 ואילך, וש"נ.

32) להעיר מד"ה ולקחתם לכם תרס"א שהביטול דאין עוד שבנבראים שלמטה דוקא (שכל מציאותם הוא בחי' העצמות דא"ס) הוא בחי' שם ב"ן – והרי שם ב"ן הו"ע עבודת התשובה, כמבואר בד"ה תקעו (תרס"א) שם.

33) כי אף שגם בצדיקים ישנה עבודת התשובה דהרוח תשוב אל האלקים גו' (ראה לקו"ת ש"ש סו, ג. ר"פ האזינו. ובכ"מ) – אי"ז כהעילוי דעבודת התשובה שעל זדונות (ראה שעה"ת לאדמו"ר האמצעי ח"ב חינוך פמ"ח. לקו"ש חי"ח ע' 5-124).

34) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 164, 166.

35) ע"ד (ולא ממש) תורת הבעש"ט (הוספות לכתר שם טוב ספ"ג) בפי' "שנים אוחזין בטלית".

36) עייג"כ תורת חיים ס"פ תולדות (כא, ד. וראה לקו"ת שמ"ע צב, ב) – בנוגע למשה רבינו.

ולהעיר מהמבואר שם (וראה שם לפנ"ז ספ"ט. פ"כ) דענין התשובה שמטהר גם לטומאה גמורה דעוונות גמורים שאין להם תיקון ע"פ חכמה דתורה (שהרע עצמו נהפך לטוב) נעשה ע"י התשובה דצ"ג דוקא – לאתבא צדיקייא בתיובתא.

37) אגה"ק סי' ז"ך וביאורו. וראה שם ס' כח. סידור דש, סע"ב ואילך.

38) תורת שלום ע' 86.

39) הובא בשיחת י"ט כסלו תרצ"ב – לקו"ד ח"ד תשנה, סע"א ואילך.

40) ד"יאכל בשבת" הוא מזה "שטרח בע"ש" (ע"ז ג, א), דהכוונה בזה היא (גם) מתחיל מ"יום ראשון בשבת" (ראה רמב"ן יתרו כ, ח).

41) שהש"ר רפ"ה, וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה הימנו, וגם שם — המעשה הוא העיקר. יש לרדת אל העולם, ושם, בשטות דלעומת זה, יש לגרום לכך, באמצעות עבודה של שטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת, שמשקר העולם יעמידו קרשים למשכן (לעשות מן ה"שקר" — "קרש"[42]) משכן ודירה לו יתברך.

(משיחות ש"פ שמות תשל"ג, תשל"ו)

42) כמבואר בארוכה בההמשך דבאתי לגני ה'תש"י (פ"ו ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מנר חמישי, בו כותב רעיונות אודות מצבו בעבודת השי"ת. ובטח ידוע לו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אודות הרה"צ ר"נ מטשרנוביל (נדפס ג"כ בשיחת פסח ה'תש"ג) שלעתים תכופות צריך בחינה מאיזה צד באה תנועה פלונית או רצון פלוני, כי בהשקפה ראשונה אי אפשר לברר אם זה מצד הקדושה או מצד השני, וידוע ג"כ פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אשר אפשר ג"כ שהיצה"ר יתלבש אין א זיידענע קאפאטע, ואחת הבחינות - מהיסודיות - בזה הוא אשר אם רואים שהתנועה או הרצון מביאים חלישות בעבודה ה"ז הוכחה שבאים מצד השמאל.

וה"ה בנדון דידן אשר כנראה ממכתבו הנה חשבון הנפש שלו שכותב אודותו מחליש החשק והחיות שלו במלאכתו מלאכת שמים, היינו עבודת החינוך הכשר, ולכן קרוב לודאי שזהו מתחבולות היצר, וזהו נוסף על המבואר בתניא אשר אפי' אם העצבות היא ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו כו' וכו' יעיין שם פרק כ"ו ובקיצור התניא, שגם מזה מובן שאפשר שיהי' כל הטענות והתביעות צודקות ובכ"ז צריך להתרחק מהם בתכלית הריחוק וגם בהנוגע לו, הנה מכל חשבון הנפש שכותב עדיין איני מבין מהו הבכן שפועל לבד העצבות שכותב אודותה, ובמילא אין זה מענינו ויוסיף אומץ בחינוך בני ובנות ישראל חינוך המקרב את לבם לאביהם שבשמים, ושכרו אתו אמור בכ"מ ברז"ל אשר ע"ז מאיר ה' עיניו גם הוא לעלות במסילה העולה בית אל.

ב) בהנוגע לשאלתו אם להיות בחתונת אחיו שי'. הרי הוראה כללית בענינים כגון אלו היא, אז דורך קירוב קען מען אויפטאן מער, ממה שע"י דיחוי וריחוק, ואף שאינו כותב פרטי הענינים שביניהם, בכל זה הרושם אצלי שטוב יותר שיהי' נוכח, ולבד ענין האהבת ישראל שבזה, הרי בטח יוכל לנצל את זה אם על אתר או במשך הזמן לקרב את אחיו וב"ג תחי' יותר לדרכי היהדות, והשי"ת יצליחו גם בזה...

בברכה.

המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

חודש ניסן

רמז דניסן נק' "חודש האביב"

ניסן נקרא חודש האביב, היום[1] אתם יוצאים בחדש האביב, והנס דיציאת מצרים בט"ו בו, כמספר[2] אבי"ב.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיט

* * *

חודש אייר (א)

"אייר" לשון "אור" התגלות פנימיות התורה – ל"ג בעומר

אייר פירושו[3] אור, פנימיות התורה, הוא האור דתורה בחי' עוטה[4] אור כו', היינו אייר.

ובאייר הוא ל"ג בעומר הילולא דרשב"י פנימיות התורה.

וכתוב[5] עוטה אור כשלמה, שלמה הוא לבוש בחי' נגלה דתורה, שהוא תורת[6] אמך, מוחין דאימה בינה, ואור דתורה הוא בחי' פנימיות התורה שהוא מוסר אביך בחי'[7] עוטה אור כו' מוחין דאבא, חכמה, היינו אייר.

וכן מצד פסח שני שבי"ד אייר, י"ל שהוא שייך לחכמה, כי פסח ראשון יציאת מצרים הוא מצד[8] בינה פרשה[9] והי'

המשך בעמוד 210

1) שמות יג, ג.

2) ראה לקמן סי' פז, רמז תיבות ואותיות אבי"ב.

3) מבאר ומקשר בסי' זה, א) חודש "אייר" מלשון אור, ב) ל"ג בעומר בחודש אייר, ג) פסח שני בחודש אייר.

4) ראה תהלים יהל אור ע' שצו וז"ל: באגה"ק סי' י"ט התחיל פסוק עוטה אור כשלמה וחסר ביאור הפסוק, אך מתוך ההקדמה נראה דבחי' אחוריים דחכמה הנק' נובלות חכ' שלמעלה תורה זהו השלמה וזהו הנגלות של התורה, ובחי' פנימית אבא זהו טעמי תורה וה"ע האור המלובש בבחי' השלמה, כי הנה אור זה הוא אור שנברא ביום ראשון שגנזו לצדיקים והיכן גנזו בתורה והוא פנימית יסוד אבא כמ"ש הרמ"ז פ' בהעלותך. וע' מזה בסדור בד"ה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם עי"ש.

שם עמוד שצח וז"ל: בתורה יש סתים וגליא פנימי' התורה היא א"ס בלי מדה כמ"ש במד"ר פ' בראשית פרשה י"ד, וחיצוניות התורה יש לה מדה להיותה שורש העולמות. וע' בערובין פרק עושין פסין די"ט, וזהו ג"כ ענין (סוכה כח.) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא פי' דבר קטן שהוא נמשך מזעיר אנפין שנק' קטן כי קטן יעקב. ונק' ג"כ כרוב אחד מקצה מזה כרוב כרביא כמ"ש בת"א [פא, א] פ' תרומה בכ"י אדמו"ר נ"ע. ודבר גדול זהו שנמשך מא"א כי גדול הוי' ולגדולתו אין חקר. וזהו פנימיות התורה, וזהו עוטה אור פנימית התורה כשלמה הנגלות שבתורה כו'. עי"ש. (ראה לעיל סי' יג).

5) תהלים קד, ב.

6) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק א' ע' 433 וז"ל: כתיבא "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", וארז"ל מוסר אביך תושב"כ, תורת אמך תושבע"פ. תושב"כ היא בחי' חכמה ("אביך") ותושבע"פ היא בחי' בינה ("אמך")ג: בתושב"כ – נאמרו כל המצוות, רק שהן בקיצור נמרץ בלי ביאור, כי "רצון העליון ב"ה המלובש בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומוכסה תמיר ונעלם"ד (נקודת החכמה, שלמעלה מהשגה). ותורה שבע"פ – היא גילוי ופירוש וביאור הדברים שנאמרו בתושב"כ בנקודה (הרחבת הבינה, שמגלית ומבארת נקודת החכמה). עי"ש המשך הביאור דהוא ג"כ ע"ד החילוק בין נגלה דתורה ופנימיות התורה.

א) משלי א, ח.

ב) כ"ה (בשם ארז"ל) בסד"ה אריב"ל סה"מ תש"ב (וכ"ה במטה משה שער השלישי. וראה כנפי יונה ח"א פ"ד). ובאגה"ק שם (קנא, א) הוא בשם הזהר. וראה זח"ב פה, א ובאוה"ח שם. שם רעו, ב. וראה יהל אור ע' תרמא. ועוד. מ"מ ללקו"ת שמע"צ פה, א.

ג) ראה זח"ב פה, א: מוסר אביך דא היא חכמה ואל תטוש תורת אמך דא היא בינה. וראה אוה"ח שם.

ד) אגה"ק שם (קנ, ב).

7) "ומדמה אור לשלמה, הוא ע"ד כמו שזמן ל"ג בעומר תלוי בפורים בסימן פל"ג" (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה לקוטי שיחות חלק כ"ב ע' 319 מכתב כללי דל"ג בעומר ה'תשמ"א הערה ד"ה "שמחת רשב"י". שיחות קודש פ' אמור ה'תשל"ד סעיף א'. פ' במדבר ה'תשל"ה סעיף א'.

8) ראה סידור עם דא"ח ח, ג. אור התורה פ' בשלח ע' שעד וז"ל: ובפרדס שער השערים פ"ד ביאר שיצ"מ הי' מצד הארת בינה הנק' יובלא מה שהיא מאירה למטה במל' כו' שאם הי' מצד היובל העליון שהיא בינה עצמה הי' חירות אמיתי שאין אחריו שעבוד כו' ע"ש, וענין הארת בינה למטה זהו כענין ספירת העומר שבעה שבועות שממשיכים מ"ט שערי בינה דהיינו המשכת אור השכל והתבוננות שיאיר לתוך המדות ולברר מדות נה"ב כענין תבא אם ותקנח כו' אם רחץ ה' צואת בנות ציון, והיינו מסטרא דיובלא שכמו שבבינה הוא חירות אמיתי ששם אין יניקה לחיצונים כלל, כך יהיו המדות ג"כ בני חורין שלא יהיו משועבדים בעבדות מצרים שהם המיצרים וגבולים של הנפש כו'.

והנה חירות זה בהמדות הוא רק הארה מהבינה כנזכר בדרוש עצמות וגידים ובשר אשר רק הארה כמו הגידין נמשך מהעצמיות שהוא חב"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

ג, יא – ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים

ה. איתא במד"ת' משל לאחד שהלך בלילה באפילה הדליק את הנר להאיר את החשך וכבה, הדליק נר שני וכבה, הדליק נר שלישי וכבה, אמר עד מתי אני מתייגע אמתין עד אור הבוקר, והיינו שאור הבוקר אינו כבה, כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בגלות מצרים עמדו משה ואהרן וגאלום וכבה כי גלו לבבל, עמדו חנניה מישאל ועזרי' וגאלום וכבה שגלו ליון, עמדו חשמונאי ובניו וגאלום וכבה שגלו עוד, אמרה עד מתי אני מתייגע להגאל על ידי בשר ודם, אמתין עד אור הבוקר, כמ"ש (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו, שהגאולה שעל ידי בשר ודם נקרא בשם נר אבל הגאולה שעל ידי הקב"ה נקרא בשם אור, וזהו (תהלים לו, י) באורך נראה אור שהגאולה תהי' על ידי הקב"ה ותהי' גאולה שלימה.

וזהו שאמר משה להקב"ה מי אנכי ואמרו רז"ל במד"ר שמות פ"ג שא"ל משה להקב"ה לא כך אמרת ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ועכשיו אתה אומר לכה ואשלחך אל פרעה, ונמצא יהי' פירוש הפסוק מי אנכי הכי אני הוא האנכי שאמרת ליעקב אנכי אעלך כו', והיינו כי משה רצה שתהי' הגאולה על ידי הקב"ה ולא על ידי בשר ודם בכדי שתהא הגאולה נצחית כמו הגאולה דלעתיד שלא יהיו שינוים כו'.

ספר המאמרים תרל"ג עמוד כז-כח

ג, טו – ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבתיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור

ו. (זכרי' יד) והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. אטו (עד) האידנא לאו אחד הוא, אמר רב אמא בר חנינא (אמר ר' אסי) ואמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דלי"ת, [אבל] העולם הבא [כולו אחד] נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א סבר רבא למדרשי' בפירקא אמר לי' ההוא סבא לעלם כתיב.

פסחים נ:

ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך הפירוש, כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי' הוא עצם הרחמים. וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרם שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב, דהיינו שיראו למפרע כי לא הי' מדת הדין כלל רק הכל הי' חסד ורחמים, ולכן בעולם הזה נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם שנכתב, שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא גם כן ביו"ד ה"י, דהיינו שיבינו ששם אדנ"י גם כן הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם אדנ"י לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון הכל.

צל"ח פסחים נו.

ד, ח – והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון

ז. הכתוב אמר (חגי ב, ט) על בית שני, גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. והקשו כיון דקרי לי' אחרון, משמע דאין עוד אחריו כלום, ואיך מקוים לבית השלישי. ותירצו דאשכחנא כהאי גוונא דקרי לשני אחרון, אע"ג דאיכא שלישי בתרי'. והוא במ"ש בפרשת שמות והי' אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון. והי' אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת (שמות ד, ח-ט). ונמצא דקרי לאות השני אות האחרון, ואע"ג דהוה בתרי' אות שלישי שהוא הפיכת המים לדם. ש"מ דאם אמר אחרון אינו מוכרח דלא הוה בתרי' כלום.

עפ"י תוספות יו"ט דמאי פ"ז מ"ג

1) על הפסוק כי עמך (תהלים לו, יו"ד) – התוכן לא הלשון.

בכל הזמנים ובמצבים היותר קשים של הגלות, צריך יהודי לדעת, שאין לו להתיירא ובוודאי שאסור לו להתייאש ח"ו, כיוון שהעצם של יהודי הוא אף פעם לא בגלות, ועליו לא יכול אף אחד להעלים ולהסתיר

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת שמות

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

א (א) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:**

רש"י◄ **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּנָאָן בְּחַיֵּיהֶן בִּשְׁמוֹתָן, חָזַר וּמְנָאָן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים, שֶׁמּוֹצִיאָן וּמַכְנִיסָן בְּמִסְפָּר

א וְאֵלִּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרָיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר וְאֶנַשׁ בֵּיתֵהּ עָלוּ:

וּבִשְׁמוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו מ): "הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רבה)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל... שִׁבְעִים נֶפֶשׁ (א, א־ה)

שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כִּצְבָא הַשָּׁמַיִם. נֶאֱמַר כָּאן "שְׁמוֹת" וְנֶאֱמַר בַּכּוֹכָבִים "שֵׁמוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא". אַף הַקָּבָּ"ה, כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מָנָה מִסְפָּרָם כַּמָּה הָיוּ (מדרש רבה).

מִסְפָּר, מֵעֶצֶם טִיבוֹ, מַבְלִיט אֶת הַמְכַנֶּה־הַמְשֻׁתָּף שֶׁל הַדְּבָרִים הַנִּמְנִים, וּמְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַהֶבְדֵּלִים הַקַּיָּמִים בֵּינֵיהֶם. לְעֻמַּת זֹאת, קְרִיאַת שֵׁם, מְשַׁקֶּפֶת אֶת הַמְיֻחָד וְהַשּׁוֹנֶה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל פְּרָט וּפְרָט בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

בְּכָל יְהוּדֵי קַיָּמוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת גַּם יַחַד: "מִסְפָּר" וּקְרִיאַת "שֵׁם". **מִסְפָּר** רוֹמֵז לִנְקֻדַּת הַיַּחַדוּת שֶׁהִיא שָׁוָה אֶצֶל כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. קְרִיאַת **שֵׁם** רוֹמֶזֶת לַסְּגוּלָה וְלַיִּתְרוֹן הַמְיֻחָדִים כָּל יְהוּדִי.

לָכֵן הִתְבַּטְּאָה חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ גֹּדֶל חִבָּתָם, הֵן מִצַּד נְקֻדַּת הַיַּחַדוּת הַמְשֻׁתֶּפֶת לְכֻלָּם, וְהֵן מִצַּד מַעֲלָתוֹ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל כָּל יְהוּדִי וִיהוּדִי כִּפְרָט. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא".

(לקוטי־שיחות כרך ו, עמ' 7 - מתוך 'התקשרות')

(ב) **רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:**

ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וְאֵלֶּה. טַעַם הַוּי"ו בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר בְּסוֹף הַסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן כִּי רָאָה יוֹסֵף לְבָנָיו בְּנֵי שְׁלֹשִׁים, הִזְכִּיר כִּי אֶחָיו בְּרִדְתָּם הָיוּ מְעַטִּים, וּפָרוּ וְרָבוּ. וּמִלַּת אֵלֶּה גַּם בְּחֶסְרוֹן הַהֵ"א שָׁוָה לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת. וּכְתִיב כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל. וְאַחֲרָיו מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה. לַאֲנָשִׁים הָאֵל. אֵלֶּה יוֹלִידוּ לְהָרָפָה. מָה אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה. וְכָכָה מִלַּת לָז. הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז, הַנַּעַר הַלָּז. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת מִלַּת אֵלֶּה מִלְּעֵיל, הָיָה הַהֵ"א נוֹסֵף כְּהֵ"א לַיְלָה. נַחֲלָה מִצְרָיִם. וְשָׁם לְשׁוֹן זָכָר. וְרַבִּים שֵׁמוֹת כִּי הַתָּי"ו כּוֹלֵל סִימָן. רַבִּים וְרַבּוֹת. כְּמוֹ מְקוֹמוֹת וְאָבוֹת. גַּם הַמֵּ"ם כָּכָה סִימָן הַזְּכָרִים וְהַנְּקֵבוֹת. כְּמוֹ נָשִׁים וּפִילַגְשִׁים. וְיֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁיִּמָּצְאוּ בְּמֵ"ם גַּם בְּתָי"ו, כְּמוֹ נְפָשִׁים נְפָשׁוֹת, לְבָבוֹת גַּם לְבָבִים, עַל לַבְבָהֶן: הֵ"א מִצְרַיְמָה. תַּחַת מִלַּת אֶל, כְּמוֹ נֵלְכָה דֹתָיְנָה. וַתָּבֵא אוֹתִי יְרוּשָׁלַיִמָה: **אֵת יַעֲקֹב.** עִם יַעֲקֹב, כְּמוֹ כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם: **אִישׁ וּבֵיתוֹ.** יוֹצֵא חֲלָצָיו. וְאֵין בַּיִת בְּכָל הַמִּקְרָא, אִשָּׁה. וְהִנֵּה הָעֵד, אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ. כִּי לֹא הָיוּ נָשֵׁי הַשְּׁבָטִים, בְּמִסְפַּר הַשִּׁבְעִים. וְאַל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ. כִּי פְּשׁוּטוֹ בֵּית אָבִיו. כִּי שְׁלִשָׁה וִידוּיִין הָיוּ, וְעֵזֶר הַכֹּהֵן שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ בְּכֹחַ בַּעֲדוֹ. וְהִיא נִכְלֶלֶת עִמּוֹ, כִּי הָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ הוּא הָאָדָם: תורה ב

ב) רְאוּבֵן. כָּל שֶׁהוּא נָע כְּזַי"ן זְבוּלֵן, בְּהִכָּנְסָעָלָיו אַחַת מֵאוֹתִיּוֹת בוכ"ל, וְרָאוּי לִהְיוֹת הָאוֹת הַמְשָׁרֵת בִּשְׁוָא נָע, וְהִנֵּה אֵין יְכֹלֶת בַּלָּשׁוֹן לִקְרֹא שְׁנֵי שְׁוָאִי"ן נָעִים, עַל כֵּן שָׂמוּ חִירֵק תַּחַת הָאוֹת הַמְשָׁרֵת. כִּי אִם הָיָה בֵּי"ת הָאוֹת הַמְשָׁרֵת, הַנִּכְנָסָעָלָיו, יֹאמְרוּ בִּזְבוּלֵן. וְאִם כַּ"ף אוֹ לָמֶ"ד, כִּזְבוּלֵן לִזְבוּלֵן. וְאִם וָי"ו, יֹאמְרוּ שׁוּרֵק תַּחַת חִירֵק, כְּאִלּוּ הַוּי"ו בִּקְרִיאַת אָלֶ"ף, כְּמוֹ וּזְבוּלֵן. כִּי הַמִּלָּה תֵּרָאֶה כִּקְרִיאַת אָלֶ"ף אוֹ זְבוּלֵן. וְאִם הָיָה הָאוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:

ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֵן וּבִנְיָמִן:

(ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:

ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:

(ה) וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם:

ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה בְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם •** וַהֲלֹא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בִּכְלַל שִׁבְעִים, וּמַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף:

הוּא יוֹסֵף הָרוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ וְעָמַד בְּצִדְקוֹ.

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא:

ו וּמִית יוֹסֵף וְכָל אַחוֹהִי וְכֹל דָּרָא הַהוּא:

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ

ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלָּדוּ וּסְגִיאוּ וּתְקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן:

רש"י ◄ **וַיִּשְׁרְצוּ •** שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרִאשׁוֹן יו"ד כְּמוֹ יְהוּדָה, שֶׁהַיּו"ד מֵאוֹתִיּוֹת הַנֶּעְלָמוֹת, יַעֲלִימוּהוּ כְּמוֹ נַעֲלֶה בִּיהוּדָה, כִּיהוּדָה. לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן. כִּי עַתָּה הַיּו"ד הוּא נֶעְלָם וְאֵינוֹ נִזְכָּר וְנִרְגָּשׁ בַּשָּׁפָה. גַּם כָּכָה עִם יָ"ו וִיהוּדָה. וְהִנֵּה נִכְתְּבוּ הַשִּׁבָטִים הֵנָּה כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם: תורה ג

ג) יִשָּׂשכָר. בַּעֲבוּר הִתְחַבְּרוּת שְׁנֵי שִׁינַי"ן, חָסְרוּ הָאֶחָד מֵהַמִּבְטָא, כְּדֶרֶךְ מְחַצְּצְרִים שֶׁיִּקָּרֵא מְחַצְּרִים. וְאֵין שִׁי"ן כָּמוֹהָ בַּמִּקְרָא. וּמִנְּהַג הָעִבְרִים בְּהִתְחַבֵּר יָ"ו עִם אֶחָד מֵאוֹתִיּוֹת הַשָּׁפָה, שֶׁהֵם במ"ף חֲבֵירֵי הַוָּי"ו, יָנֵעוּ אֶל"ף נוֹסָף בַּקְּרִיאָה, וּיִנְקְדוּ הַוָּי"ו בְּשׁוּרֵק, כְּמוֹ וּפְרוּ וְרָבוּ. וּמָלְאוּ בָּתֵּי מִצְרַיִם. וְכָכָה וּבִנְיָמִין. בַּעֲבוּר הֱיוֹת בִּנְיָמִין בֶּן הַגְּבֶרֶת, הִזְכִּירוֹ לִפְנֵי בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת: תורה ד

ד) דָּן. בְּהִתְחַבֵּר הַשֵּׁמוֹת הֵם עַל שִׁשָּׁה דְּרָכִים, וְכֻלָּם נְכוֹנִים. הָאֶחָד, כְּמוֹ עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד. וְהַשֵּׁנִי, בְּנֹפֶךְ אַרְגָּמָן בְּרִקְמָה וּבוּץ. הַשְּׁלִישִׁי, אֹדֶם פִּטְדָה וּבֶרֶקֶת. הָרְבִיעִי, דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר. הַחֲמִישִׁי, מוֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת. הַשִּׁשִּׁי, אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ: תורה ה

ה) וַיְהִי. מִלַּת יְהִי הָיְתָה רְאוּיָה לִהְיוֹת כְּמוֹ יֵרֶב הַמַּשָּׂא עָלָיו. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת בְּהֵ"א מִן הַגְּרוֹן. פָּתְחוּ בְּמִלַּת יְהִי הַיּו"ד הָרִאשׁוֹנָה בְּקָמַץ קָטָן יְהִי. וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת הַיּו"ד הָאַחֲרוֹן בִּשְׁוָ"א נָח נִרְאֶה. כְּמוֹ הַבֵּי"ת בְּמִלַּת יֵרֶב, וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת יְהִי. רַק יִכְבַּד עַל הַלָּשׁוֹן עַל כֵּן הֶעֱלִימוּהוּ. וְנִנְקַד הַהֵ"א בְּחִירֶק. עַל כֵּן לוּ יְהִי. כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי. וּבַעֲבוּר שֶׁיְּדַבְּרוּ בַּמִּלָּה הַזֹּאת הִרְבֵּה תָּמִיד, הֵשִׁיבוּ הַטַּעַם מִלְּרֹעַ וְהֵנִיעוּ הַיּו"ד בִּשְׁוָ"א. יְהִי כֵּן ה'. עַל כֵּן אֵין בַּבִּנְיָן הַקַּל פֹּעַל שֶׁיִּהְיֶה הָאוֹת הַמִּשְׁרֶת בִּשְׁוָ"א רַק זֹאת הַגְּזֵרָה. וְגִזֵּרַת וַיְחִי יַעֲקֹב. וְהָיָה זֶה כִּי הַשְּׁתַּיִם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלּוֹ שֹׁרֶשׁ מֵאֵלֶּה הַשְּׁתֵּי גְּזֵרוֹת, וַיְחִי, וַיְהִי. הַשְּׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת הֵם מֵאוֹתִיּוֹת הַנָּח. וְהֵם יו"ד הֵ"א הָיָה חַיָּה. וּבַעֲבוּר כִּי אֵלֶּה שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת הֵם מֵאוֹתִיּוֹת הַנָּח, פְּעָמִים שֶׁאֵינָם נִרְאִים בְּסוֹף הַמִּלָּה, בָּא הָאוֹת הַמִּשְׁרֶת שֶׁהוּא הַיּו"ד עֲלֵיהֶם בִּשְׁוָ"א, וְלֹא כֵן בְּכָל הַגְּזֵרוֹת בַּבִּנְיָן הַקַּל: **יֹצְאֵי יֶרֶךְ.** רֶמֶז לַקָּרוֹב אֵלָיו אֲבָר הַמּוֹלִיד, כְּמוֹ לְהָסֵךְ אֶת רַגְלָיו. כִּי שִׁשִּׁים וָתֵשַׁע הָיוּ, אַךְ יַעֲקֹב יֵחָשֵׁב בָּרִאשׁוֹנָה. עַל כֵּן כָּתַב בַּתְּחִלָּה אֶת יַעֲקֹב, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה. וּפְרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה וַיִּגַּשׁ אֵלָיו, כָּתוּב יַעֲקֹב וּבָנָיו. וְהִנֵּה עִם יַעֲקֹב, הָיוּ כָּל נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. וְהָעֵד, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה. כִּי נֶפֶשׁ הָיְתָה לְיַעֲקֹב. וְיוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם בַּמִּסְפָּר, הוּא וּשְׁנֵי בָּנָיו: תורה ו

ו) וַיָּמָת יוֹסֵף. אָב וּבְנוֹ שְׁתֵּי דּוֹרוֹת. וְהָעֵד, שֶׁחָיָה אִיּוֹב אַחֲרֵי שְׁבוּתוֹ, מֵאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה וְהוּא רָאָה ד' דּוֹרוֹת. וְקַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, וּמִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם עֲשָׂרָה, וְאֵין מִסְפַּר שְׁנוֹת אֵלֶּה כָּאֵלֶּה: וְטַעַם **וַיָּמָת יוֹסֵף.** כִּי מֵת בִּגְדֻלָּתוֹ, גַּם אֶחָיו לֹא רָאוּ יְמֵי הָרָעָה: וְטַעַם **וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא.** עַל הַמִּצְרִים כִּי זַזְכִּיר אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: תורה ז

ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ. הוֹלִידוּ כָּעֵץ יִתֵּן פִּרְיוֹ: **וַיִּשְׁרְצוּ.** כְּמוֹ יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם. רַק הָרִאשׁוֹן מֵהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים בְּעַצְמָם, כְּמוֹ הָלַךְ יָשַׁב עָמַד שָׁכַב. וְהַשֵּׁנִי מֵהַיּוֹצְאִים תְּלוּיָה בְּדָבָר אַחֵר, כְּמוֹ אָכַל שָׁמַר שָׂכַר. אָכַל אֶת הַלֶּחֶם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) **וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף:**

ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל מִצְרָיִם דְּלָא מְקַיֵּם גְּזֵרַת יוֹסֵף:

רש"י◄ **וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ•** רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו (סוטה יא)◆. **אֲשֶׁר לֹא יָדַע•** עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָדַע (כך גרס רא"ם)◆.

(ט) **וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:**

ט וַאֲמַר לְעַמֵּהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתַקִּיפִין מִנָּנָא:

(י) **הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:**

י הָבוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן וִיהֵי אֲרֵי יְעַרְעְנָנָא קְרָב וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל סַנְאָנָא וְיִגִּיחוּן בָּנָא קְרָב וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא:

רש"י◄ **הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ•** כָּל "הָבָה", לְשׁוֹן הֲכָנָה וְהַזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוֹמַר: הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְכָךְ◆. **נִתְחַכְּמָה לוֹ•** לָעָם. נִתְחַכְּמָה מַה לַּעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: נִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוּנָם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הֵבִינוּ שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הוּא מֵבִיא עַל אֻמָּה אַחַת, בְּרַשִׁ"י יָשָׁן). **וְעָלָה מִן הָאָרֶץ•** עַל כָּרְחֵנוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּאֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כָּתַב: וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ◆.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שָׁמַר אֶת הַדָּבָר. שָׁכַר אֶת הַחֲמוֹר. אֵלּוּ נִקְרָאִים פֹּעַל יוֹצֵא. וְהִנֵּה יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם, מֵהַפְּעָלִים הַיּוֹצְאִים. וְזֶה הַשֵּׁנִי וַיִּשְׁרְצוּ, מֵהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים. וְהִנֵּה זוֹ הַגְּזֵרָה כְּגִזְרַת שָׁב. פַּעַם עוֹמֵד, כְּמוֹ וְשָׁב וְקִבְּצָךְ. וּפַעַם יוֹצֵא, כְּמוֹ וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ. אוּלַי מִלַּת וַיִּשְׁרְצוּ רֶמֶז שֶׁיָּלְדוּ נְשֵׁיהֶם תְּאוֹמִים וְיוֹתֵר. וַאֲנִי רָאִיתִי ד' בָּנִים שֶׁיָּלְדָה אִשָּׁה אַחַת, וְהָרוֹפְאִים נוֹתְנִים טַעַם עַד שִׁבְעָה יַגִּיעַ בְּבֶטֶן אַחַת: **וַיִּרְבּוּ.** שֶׁלֹּא יִהְיוּ מֵתִים כְּדֶרֶךְ עַם רַב: **וַיַּעַצְמוּ.** שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי עֶצֶם תַּקִּיפִין. וּמִלַּת בִּמְאֹד מְאֹד, שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִין לִהְיוֹת יוֹתֵר. וּבֵי"ת בִּמְאֹד, כְּמוֹ בֵּי"ת וַיִּסְעוּ בָּרִאשׁוֹנָה. כִּי כָּתוּב רִאשׁוֹנָה יִסְעוּ: **וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ.** אֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא: **רַעְמְסֵס.** בִּשְׁוָא נָח תַּחַת הָעַי"ן, כִּי הָרִאשׁוֹן שֶׁתַּחַת הָעַי"ן שֶׁהוּא דָּבֵק עִם הָרֵי"ש יִקָּרֵא נָח, וְהַשֵּׁנִי תַּחַת מֵ"ם יִקָּרֵא נָע, כִּי הוּא כְּמוֹ תְּחִלַּת נָע הַשָּׁפָה: תורה ח

ח) **וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ.** פֵּרוּשׁוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ בְּלֹא תּוֹסֶפֶת שֶׁלֹּא הָיָה מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה. עַל כֵּן כְּתִיב וַיָּקָם, כְּמוֹ כִּי הֵקִים בְּנֵי אֶת עַבְדִּי: תורה ט

ט) **וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ.** הַמִּצְרִים: **הִנֵּה עַם.** מִלַּת עַם אֵינֶנָּה סְמוּכָה, רַק **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** פֵּרוּשׁ וְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, כְּמוֹ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה. אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבוֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק: **מִמֶּנּוּ.** כָּל מִמֶּנּוּ בְּסִפְרֵי אַנְשֵׁי מִזְרָח סִימָן לָרַבִּים הַנּו"ן רָפָה. כְּמִשְׁפַּט לְהַפְרִישׁ בֵּינוֹ וּבֵין מִמֶּנּוּ פָּנָה. שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁאֵינֶנּוּ נִמְצָא בִּפְנֵי הַמְדַבֵּר שֶׁהוּא דָּגוּשׁ כַּמִּשְׁפָּט. וְכָל סִפְרֵי מַעֲרָב שְׁנֵיהֶן דְּגוּשִׁים בֵּין שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן יָחִיד וּבֵין שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן רַבִּים. וְהָיָה כֵן כִּי מִמֶּנּוּ לְשׁוֹן יָחִיד דָּגוּשׁ הֵפֶךְ הַמִּנְהָג. כִּי מִלַּת אֲנִי רָפָה. וְכֵן מִלַּת נְחֵנִי ה'. וְהִנֵּה מִלַּת מִן כְּפוּלָה. וְנִדְגַּשׁ הַנּו"ן מִמֶּנִּי לְחֶסְרוֹן הַנּו"ן הָאַחֶרֶת כְּאִלּוּ הָיָה מִמֶּנִּנִי. כִּי הַנּו"ן הָרִאשׁוֹן תָּבֹא עִם אוֹת הַמֵּ"ם כְּאִלּוּ הוּא מִן נוּ"ן נִי לְסִימָן הַמְדַבֵּר. אִם כֵּן יִהְיֶה אִישׁ מִמֶּנּוּ. שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים כְּאִלּוּ הוּא מִמֶּנּוּ. וְטַעַם נוּ"ן מִמֶּנּוּ דָּגוּשׁ לְהִתְבַּלֵּעַ הַהֵ"א בְּחִסָּרוֹן. כִּי יֹאמַר מִן יִשְׁמֹר יִשְׁמְרוּ. אֲשֶׁר יִקְרָאוּ. אוֹיֵב יִרְדְּפוּ וְהוּא הַמְעַט. כִּי הָרֹב יִשְׁמְרֵהוּ. רַק יִשְׁמְרוּ דֶּרֶךְ קְצָרָה. כְּמוֹ וְהִנֵּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה שֶׁהוּא כְּמוֹ וְהִנֵּה הוּא. וְהִנּוֹ נִצָּב. וּפְעָמִים יוֹסִיפוּ הַנּו"ן יִשַּׁחֲרוּנְנִי וְאַל יִמְצָאֲנְנִי. תְּבָרְכֵנִי נַפְשֶׁךָ. כְּמוֹ תְּבָרְכֶנְנִי. זוֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי. יְסוֹבְבֻנְהוּ יְבוֹנְנֻהוּ יִצְּרֻנְהוּ. וּפְעָמִים יִבְּלְעוּ הַהֵ"א בַּנּו"ן וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו: תורה י

י) **הָבָה.** הָבָה אֶת אִשְׁתִּי, לְשׁוֹן זָכָר וְהוּא הַנָּכוֹן. כְּמוֹ לְכָה נָא. עִמָּנוּ. וְלַנְּקֵבָה הָבִי הַמִּטְפַּחַת. לְכִי וּבֹאִי. וּבַעֲבוּר שֶׁיְּדַבְּרוּ בַּמִּלּוֹת הָאֵלֶּה הַרְבֵּה, יֹאמְרוּ הָבָה נְרַדָּה. וְלַנְּקֵבָה הָבָה נָא אָבוֹא אֵלַיִךְ. כְּמוֹ לְכָה נַשְּׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן: **נִתְחַכְּמָה.** נְבַקֵּשׁ דֶּרֶךְ חָכְמָה שֶׁלֹּא יִרְבֶּה: **לוֹ.** בַּעֲבוּרוֹ, כְּמוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) **וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:**

יא **וּמַנּוּ אֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנִין מַכְאִישִׁין בְּדִיל לְעַנּוֹתֵהוֹן בְּפֻלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵּית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס:**

רש"י ◄ **עָלָיו** • עַל הָעָם. **מִסִּים** • לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם הַמַּס, וּמַהוּ הַמַּס? שֶׁיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה. **לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם** • שֶׁל מִצְרַיִם. **עָרֵי מִסְכְּנוֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (ישעיה פב) "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה", גִּזְבָּר הַמְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת. **אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס** • שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיוֹת מִתְּחִלָּה לְכָךְ, וַעֲשָׂאוּם חֲזָקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצָר.

(יב) **וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יב **וּכְמָא דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סָגֵן וְכֵן תַּקְפִּין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◄ **וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ** • בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לְעַנּוֹת, כֵּן לֵב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ. **כֵּן יִרְבֶּה** • כֵּן רָבָה וְכֵן פָּרַץ. וּמִדְּרָשׁוֹ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, אַתֶּם אוֹמְרִים: "פֶּן יִרְבֶּה", וַאֲנִי אוֹמֵר: "כֵּן יִרְבֶּה". **וַיָּקֻצוּ** • קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם. (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: הַמִּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, וְקַל לְהָבִין). וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם.

(יג) **וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:**

יג **וְאַפְלְחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ:**

רש"י ◄ **בְּפָרֶךְ** • בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבַּרְתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ (א, יג)

הָרַמְבַּ"ם (הלכות עבדים פ"א) מַגְדִּיר "עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ" – עֲבוֹדָה שֶׁהִיא נְטוּלַת קִצְבָּה וְתוֹעֶלֶת.

גַּם כַּיּוֹם רַבִּים 'מִשׁוּעְבָּדִים' בְּעֵסֶק פַּרְנָסָתָם, בִּבְחִינַת 'עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ'. עַל־פִּי תּוֹרָה אֵין לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת שָׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּעֲסָקָיו, וְאָסוּר שֶׁהָעֵסֶק יִמְנַע מִמֶּנּוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְלִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה. מְלָאכָה כָּזוֹ הִיא בַּעֲלַת קִצְבָּה, כַּאֲשֶׁר רַק שָׁעוֹת מְסֻיָּמוֹת מֻקְדָּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסֻיֶּמֶת שֶׁל תְּשׁוּמֶת־לֵב. אָז יֵשׁ לִמְלָאכָה זוֹ גַּם תּוֹעֶלֶת – הִיא כְּלִי רָאוּי לְהַמְשָׁכַת בִּרְכַּת ה'.

וּמִכָּלָל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו. כַּאֲשֶׁר אָדָם שֶׁשָּׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בִּמְלַאכְתּוֹ – אֵינוֹ רוֹאֶה בָּהּ קִצְבָּה (כִּי הוּא שָׁקוּעַ בָּהּ כָּל־כָּלוֹ, וְכָל עִתּוֹתָיו מֻקְדָּשׁוֹת לָהּ), וְאַף אֵינוֹ רוֹאֶה מִמֶּנָּה אֶת הַתּוֹעֶלֶת הָרְאוּיָה (כִּי אֵינָהּ כְּלִי מַתְאִים לְבִרְכַּת ה').

(ליקוטי־שיחות כרך ג עמ' 848 - מתוך 'התקשרות')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אִמְרִי לִי. דַּע כִּי כָּל הַפְּעָלִים עוֹבְרִים אוֹ עֲתִידִים שֵׁם הַפֹּעַל בְּכֹחָם. פֵּירוּשׁ שֵׁם דָּבָר הַנִּגְזָר מִן הַפֹּעַל שֶׁהוּא חָסֵר, הוּא נִשְׁמָע מִכֹּחַ הַפְּעָלִים, כְּמוֹ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָּרֹךְ. וּבֵרֵךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה. וְהַטַּעַם וּבֵרֵךְ בְּרָכָה. וְכָכָה וּבֹרֹב יוֹעֲצִים תָּקוּם. וְהַשְּׁלֵם יוֹעֲצִים עֵצָה תָּקוּם. וְכָכָה כִּי תִקְרֶאנָה קוֹרוֹת מִלְחָמָה. א"ר מָרִינוֹס כִּי טַעַם וְעָלָה מִן הָאָרֶץ, כְּמוֹ וְעָלֵינוּ. וְדִבֵּר כָּכָה שֶׁלֹּא יִכְשׁוֹל הַשָּׂטָן פִּיהוּ. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין צֹרֶךְ: תורה יא

יא) מִסִּים. רַבִּים, וְהָאֶחָד מַס. וּכְמוֹ פִּתִּים פַּת, וְהֵם מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל. וְטַעַם עַנֹּתוֹ, לְיַבֵּשׁ זֶרַע הַזְּכָרִים: **מִסְכְּנוֹת.** אוֹצָרוֹת. וְכָמוֹהוּ, אֶל הַסּוֹכֵן. וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סוֹכֶנֶת, שׁוֹמֶרֶת הָאוֹצָר וְלֹא יֵדַע לְכֹל וְשָׁכְבָה בְּחֵיקֶךָ: **רַעַמְסֵס.** בְּפַתְחוּת הָעַיִ"ן. וְאֵינֶנּוּ מְקוֹם יִשְׂרָאֵל: תורה יב

יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ. אע"פ שֶׁהָיָה בְּעִנּוּי כֵּן יִרְבֶּה כַּיָּמִים אֲשֶׁר לֹא עֻנָּה: **יִפְרֹץ.** שֶׁעָבַר הַחֹק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. כְּמוֹ וּפוֹרֵץ גָּדֵר: תורה יג

יג) וַיַּעֲבִידוּ. רָעוֹת רַבּוֹת חִדֵּשׁ עֲלֵיהֶם בָּרֹאשׁוֹנָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ. וְכַאֲשֶׁר רָאָה שֶׁלֹּא חִסֵּר רִבּוֹתָם, נָתַן רְשׁוּת לַמִּצְרִים וּלְשָׂרֵיהֶם לְהַעֲבִידָם יוֹתֵר מֵחֹק הָעֲבָדִים, וְזֶהוּ בְּפָרֶךְ. וְהוּא כִּדְבְרֵי הַמְתַרְגֵּם אַרְמִית. וְלוֹמַר בַּפִּיּוּט פְּרוּכִים. אֵינֶנּוּ נָכוֹן כְּלָל. וְכַאֲשֶׁר רָאָה שֶׁלֹּא יוֹעִיל זֶה, אָז קָרָא לַמְיַלְּדוֹת שֶׁהֵן שָׂרוֹת עַל כָּל הַמְיַלְּדוֹת, וְצִוָּה לַהֲרוֹג כָּל הַזְּכָרִים הַיְלוֹדִים: תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃

יד וְאַמְרֵרוּ יָת חַיֵּיהוֹן בְּפָלְחָנָא קָשְׁיָא בְּטִינָא וּבִלְבְּנִין וּבְכָל פָּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת כָּל פָּלְחָנְהוֹן דְּאַפְּלְחוּ בְהוֹן בְּקַשְׁיוּ׃

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה (א,יד)

"וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" – הַמִּצְרִים יָרְדוּ תְּחִלָּה לְחַיֵּיהֶם הָרוּחָנִיִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל (שֶׁרַק עֲלֵיהֶם אֶפְשָׁר לְהָחִיל אֶת הַהַגְדָּרָה "חַיִּים") וְהֵעֲרִימוּ קָשָׁיִם בְּכָל הַנּוֹגֵעַ לִשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

"בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה" – כַּאֲשֶׁר הָעָם נִכְנַע לַלַּחַץ הָרוּחָנִי, גָּרַם הַדָּבָר בַּעֲקִיפִין לְשִׁעְבּוּד גַּשְׁמִי, "עֲבוֹדָה קָשָׁה" כְּמַשְׁמָעוּתָהּ. אִם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַלַּחַץ הָרוּחָנִי, לֹא הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת.

תּוֹפָעָה זוֹ חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַגְּלִיּוֹת שֶׁל עַמֵּנוּ.

(ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 487 - מתוך 'התקשרות')

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃

טו וַאֲמַר מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא יְהוּדָיָתָא דְּשׁוּם חָדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא פּוּעָה׃

רש"י◄ **לַמְיַלְּדֹת** • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָשׁוֹן קַל, וְיֵשׁ לָשׁוֹן כָּבֵד, כְּמוֹ שׁוֹבֵר וּמְשַׁבֵּר, דּוֹבֵר וּמְדַבֵּר, כָּךְ מוֹלִיד וּמְיַלֵּד. **שִׁפְרָה** • זוֹ יוֹכֶבֶד, עַל שֵׁם שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. **פּוּעָה** • זוֹ מִרְיָם, עַל שֵׁם שֶׁפּוֹעָה וּמְדַבֶּרֶת וְהוֹגָה לַוָּלָד, כְּדֶרֶךְ הַנָּשִׁים הַמְפַיְּסוֹת תִּינוֹק הַבּוֹכֶה (שם). **פּוּעָה** • לְשׁוֹן צְעָקָה, כְּמוֹ: כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה. (ישעיה מב)

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃

טז וַאֲמַר כַּד תֶּהְוֹן מוֹלְדָן יָת יְהוּדָיָתָא וְתֶחְזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם בַּר הוּא תִּקְטְלָן יָתֵהּ וְאִם בְּרַתָּא הִיא וּתְקַיְּמִנַּהּ׃

רש"י◄ **בְּיַלֶּדְכֶן** • כְּמוֹ בְּהוֹלִידְכֶן. **עַל הָאָבְנָיִם** • מוֹשַׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מַשְׁבֵּר, וְכָמוֹהוּ: "עוֹשָׁה מְלָאכָה עַל הָאָבְנַיִם". מוֹשַׁב כְּלֵי אֻמָּנוּת יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס. **אִם בֵּן הוּא וְגוֹ'** • לֹא הָיָה מַקְפִּיד אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, שֶׁאָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו שֶׁעָתִיד לְהִוָּלֵד בֵּן הַמּוֹשִׁיעַ אוֹתָם. **וָחָיָה** • וְתִחְיֶה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) וַיְמָרְרוּ. יָדוּעַ הוּא כִּי הַתַּי"ו סִימָן לִנְקֵבוֹת עַל הָרֹב, וְהַמֵּ"ם סִימָן לִזְכָרִים, כְּמוֹ מוֹעֲדוֹת וּמוֹעֲדִים. וְדֶרֶךְ חַכְמֵי סְפָרַד כִּי בִּנְיָנֵי הַפְּעָלִים שְׁמוּרִים, וְלֹא תֶחְסַר אוֹת מִן הַשֹּׁרֶשׁ. וְאֵינָם כֵּן רַק שְׁמוֹת דְּבָרִים יֹאמְרוּ כַּאֲשֶׁר נִמְצְאוּ. כִּי יָחִיד מִן מוֹעֲדוֹת, מוֹעֵד, לֹא מוֹעֲדָה. כַּאֲשֶׁר אָמַר הֶחָכָם בְּעֵינָיו, כִּי מִן מָקוֹם יֹאמַר מְקוֹמִים, וּמִמְּקוֹמוֹת מְקוֹמָה. אוּלַי יִפְקַח עֵינָיו וְיִרְאֶה, כִּי מִן בְּכוֹר יֹאמַר בְּכוֹרִים. לְמַכָּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם. וְהִנֵּה וּבְכוֹרוֹת בְּקָרְךָ. אִם כֵּן יִהְיֶה הַיָּחִיד בְּכוֹרָה. וְכָכָה לְבָנִים, לֹא יֹאמַר לָבָן כִּי אִם לְבָנָה. וְטַעַם **בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים,** לִבְנוֹת בָּתִּים וּגְדֵרוֹת גַּם לַחֹרֶשׁ וְלִקְצֹר וְלִזְמוֹר וְלִבְצוֹר, וְזֶה אֶת כָּל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה. וְאַחַר כֵּן כָּלַל אֶת כָּל עֲבוֹדָתָם לְצָרְכֵיהֶם: **אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם.** יִשְׂרְתוּ בַּעֲבוּר שָׁנִים עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ. וּגְזֵרַת עֶבֶד בְּלֹא בֵּי"ת אַחֲרֶיהָ הִיא עֲבוֹדַת הָעֶבֶד. וְכָכָה, עַבַדְתִּיךָ. וְאִם אַחֲרֶיהָ בֵּי"ת הוּא עַל ב' דְּבָרִים. הָאֶחָד בַּעֲבוּר, כְּמוֹ וַיַּעַבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה. וְהַשֵּׁנִי, לֹא תַעֲבֹד בּוֹ בְּפָרֶךְ. כְּדֶרֶךְ, אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בָּהּ. וְכָכָה, אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ. כִּי כָּתוּב וְהָאָרֶץ הִנְשַׁמָּה תֵּעָבֵד. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, כְּנוֹשֶׁה. כַּאֲשֶׁר נוֹשֶׁה בּוֹ: תורה טו

טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת. שָׁרוֹת הָיוּ עַל כָּל הַמְיַלֶּדֹת. כִּי אֵין סָפֵק כִּי יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מְיַלֶּדוֹת הָיוּ, אֶלָּא אֵלּוּ שִׁתֵּיהֶן שָׂרוֹת הָיוּ עֲלֵיהֶן לָתֵת מַס לַמֶּלֶךְ מֵהַשָּׁכָר. וְכָכָה רָאִיתִי הַיּוֹם בִּמְקוֹמוֹת רַבּוֹת. וְהָאֵם וְהַבַּת הָיוּ בְּדֶרֶךְ קַבָּלָה כִּי נָכוֹן הוּא: תורה טז

טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת. כָּל שֶׁהוּא מִמִּשְׁפַּחַת עֵבֶר יִקָּרֵא עִבְרִי. וְעַל אֻמּוּתָנוּ יִקָּרֵא עִבְרִי. עַל כֵּן. אָבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר. הַבָּא מֵעֵבֶר הַנָּהָר. עָבַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) **וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:**

יז וּדְחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וְלָא עֲבַדָא כְּמָא דְּמַלִּיל עִמְּהֵן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְקַיְּמָא יָת בְּנַיָּא:

רש"י ◄**וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים** • מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן (סוטה שם). תַּרְגּוּם הָרִאשׁוֹן "וְקַיְּמָא", וְהַשֵּׁנִי "וְקַיְּמְתּוּן", לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן עִבְרִית לִנְקֵבוֹת רַבּוֹת, תֵּיבָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן פָּעַלוּ וּלְשׁוֹן פְּעַלְתֶּם, כְּגוֹן: (שמות ב) "וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי", לְשׁוֹן עָבָר, כְּמוֹ "וַיֹּאמְרוּ" לִזְכָרִים. "וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם", לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ "וַתְּדַבְּרוּ" לִזְכָרִים. וְכֵן (יחזקאל יג) "וַתְּחַלְּלֻנָה אוֹתִי אֶל עַמִּי", לְשׁוֹן עָבָר חִלֵּלְתִּן, כְּמוֹ "וַתְּחַלְּלוּ" לִזְכָרִים.

~ יום שני ט"ז טבת ~

(יח) **וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:**

יח וּקְרָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵּין עֲבַדְתּוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְקַיֶּמְתּוּן יָת בְּנַיָּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נָהָר מִשְׁתֵּי הָעֲבָרִים: אָמַר בֶּן קָרִיש כִּי אָלֶ"ף אָבָנִים נוֹסָף מִגִּזְרַת בָּנִים. וְהַטַּעַם הַמְשַׁבֵּר, כְּמוֹ מֵי אָפְסִים. וְהַנָּכוֹן שֶׁהִיא כְּמוֹ בָּאָבָנִים, וְהָאָלֶ"ף שֹׁרֶשׁ: **וְהַמִּתֵּן אוֹתוֹ.** בַּסֵּתֶר, שֶׁלֹּא יִוָּדַע הַדָּבָר כִּי חָמָס הָיָה עוֹשֶׂה. וּמִלַּת וָחָיָה קָשָׁה מְאֹד בְּדִקְדּוּק, וְהִיא זָרָה. כִּי הַמִּשְׁפָּט וְחָיְתָה. כִּי הֵ"א הַשֹּׁרֶשׁ מִן חַיָּה יַחֲלִיפוּהוּ בְּתָי"ו כַּמִּשְׁפָּט בַּסְּמוּכִים. וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. וְהָיָה כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהֵהֵ"א וְהַתָּי"ו קְרוֹבִים בְּמִכְתָּב, וְאֵין בֵּינֵיהֶם לְבַד מֶשֶׁךְ הַנִּקֻּדָּה שֶׁבְּתוֹךְ הֵהֵ"א, אֲבָל לֹא בְּמִבְטָא. כִּי הֶבְדֵּל יֵשׁ בֵּינֵיהֶן בְּשֵׁמוֹת, כִּי תְּחִלָּה תִּקָּרֵא הֵ"א, וּכְשֶׁתִּמָּשֵׁךְ הַנִּקּוּדָה תִּקָּרֵא תָי"ו. וְזֶה לְאוֹת כִּי הַכְּתָב שֶׁבְּיָדֵינוּ הוּא כְּתָב עִבְרִי. וְהַכְּלָל כִּי מִלַּת חַי גַּם חַיִּים בְּסָפֵק. כִּי הִסְכִּימוּ חַכְמֵי הַדִּקְדּוּק. כִּי וְאַרְפַּכְשַׁד חַי, מִפָּעֲלֵי הַכֶּפֶל. וְכָמוֹהוּ, כִּי אִם תַּם הַכֶּסֶף, שֶׁהוּא מִן תַּמָּם. וְחַיֵּי כְּמוֹ רַבִּים חַיִּים. וּלְפִי דַּעְתּוֹ כִּי זוֹ הַגִּזְרָה זָרָה. וְאִם אֵינֶנּוּ כֵּן, יַרְאֵנוּ מִמֶּנּוּ פֹּעַל עָתִיד. כְּמוֹ אָחוֹג, יָחוֹג, לָחוֹג. הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר אָחוֹי, יָחוֹי, לָחוֹי. אוֹ כְּמוֹ סֹב. סִבּוּ צִיּוֹן. סִבֵּי עִיר. וְהִנֵּה זֹאת לְאוֹת כִּי הִיא מֵהַפְּעָלִים בַּעֲלֵי הֵהֵ"א בָּאַחֲרוֹנָה. אַחַר שֶׁלֹּא מָצָאנוּ מִגִּזְרַת חַי, אַחַת מִכָּל הַגִּזָּרוֹת שֶׁהִזְכַּרְנוּ. הִנֵּה זֹאת לְאוֹת כִּי הוּא מֵהַפְּעָלִים בַּעֲלֵי הֵהֵ"א בָּאַחֲרוֹנָה, כִּי מָצָאנוּ שֶׁיֹּאמַר אֶחְיֶה נִחְיֶה יִחְיֶה תִּחְיֶה, כְּמוֹ יֹאמַר מִן הָיָה נִהְיֶה אֶהְיֶה תִּהְיֶה יִהְיֶה. וְא"כ הוּא מִגִּזְרַת חָיָה, כְּמוֹ הָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּצָאנוּ שֶׁיֹּאמַר וְאַרְפַּכְשַׁד חַי בְּלִשׁוֹן עָבָר, לֹא נָחוּשׁ לְכָל זֶה. אע"פ שֶׁיִּדְמֶה שֶׁהוּא מִפָּעֲלֵי הַכֶּפֶל. וְהוּצְרַכְתִּי לוֹמַר כָּכָה בַּעֲבוּר שֶׁרָאִיתִי כִּי אֵין וָא"ו בְּכָל הַמִּקְרָא שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ בְּסוֹף הַמִּלָּה. וְאֵין טְעָנָה עָלַי מִמִּלַּת שָׁלוּ. כִּי הַוָּי"ו תַּחַת הֵ"א. כִּי אוֹתִיּוֹת אהו"י מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בְּזוֹ. וְהָעֵד, שָׁלוּ כָּל בּוֹגְדֵי בָּגֶד. וְהוּא מִן שָׁלָה. וְהִנֵּה אֲפָרֵשׁ לְךָ לָמָּה לֹא תָּבֹא וָי"ו שֹׁרֶשׁ בְּסוֹף הַמִּלָּה. וְהָיָה זֶה בַּעֲבוּר כִּי הַוָּי"ו יִשְׁרֵת בַּסּוֹף בַּעֲבוּר יָחִיד שֶׁאֵינֶנּוּ נִמְצָא. כְּמוֹ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ. וְסִימָן לְשׁוֹן רַבִּים פְּרוּ וּרְבוּ. וְגַם יֵשׁ וָי"ו נוֹסָף, כְּמוֹבְּנוֹ בְעוֹר. וְאִלּוּ הָיָה וָי"ו שֹׁרֶשׁ, הָיָה מִתְעָרֵב עִם אַחַת מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה וָוִי"ן שֶׁהִזְכַּרְנוּ יָחִיד וְרַבִּים וְנוֹסָף. וְלֹא תֵּדַע הַמִּלָּה. גַּם כָּכָה אֹמַר לְךָ בָּאוֹת יו"ד שֶׁלֹּא תָּבֹא שֹׁרֶשׁ בָּאַחֲרוֹנָה, כִּי הוּא סִימָן יָחִיד מְדַבֵּר. יָדִי גַּם יָדִי. וְסִימָן רַבִּים בְּסָמוּךְ. יָדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת. וְסִימָן נְקֵבָה. דְּעִי וּרְאִי. וְיו"ד הַיְחוּס הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה. גַּם נוֹסָף בַּפְּעָלִים הַמַּגְבִּיהִי לְהוֹשִׁיבִי. גַּם בְּשֵׁמוֹת בְּנֵי אֲתוֹנוֹ. גַּם בְּמִלּוֹת הַטַּעַם זוּלָתִי מִנֵּי אֶפְרַיִם. וּבַעֲבוּר כָּל זֶה אֵינוֹ רָאוּי שֶׁיָּבֹא יו"ד שֹׁרֶשׁ בָּאַחֲרוֹנָה, פֶּן תִּתְעָרֵב לָנוּ הַמִּלָּה עִם אַחַת מִכָּל אֵלֶּה שֶׁהִזְכַּרְנוּ. עַל כֵּן אָמַרְתִּי כִּי מִלַּת וָחָיָה זָרָה, וְהִיא כְּמוֹ וָחָיְתָה. וְתִהְיֶה מֵהַפְּעָלִים בַּעֲלֵי הֵהֵ"א בָּאַחֲרוֹנָה כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי: תורה יז

יז) **וַתִּירֶאן** הֶעְלִימוּ הָאָלֶ"ף, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא תִּתְעָרֵב הַמִּלָּה עִם גִּזְרַת רָאָה: **וַתְּחַיֶּיָנָה.** בְּכָל כֹּחָן, יוֹתֵר מִמִּשְׁפָּטָן הָרִאשׁוֹן. כִּי מַה צֹּרֶךְ הָיָה לְהַאֲרִיךְ: תורה יח

יח) **וַיִּקְרָא.** הִנְכוֹן בְּנוֹת מָוֶת. כִּי הַפַּכְתֶּן מִצְוָתִי. וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין וַתֹּאמַרְנָה עָבָר, כְּמוֹ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת. וּבֵין כְּשֶׁיְּדַבֵּר עֲלֵיהֶן לְנֹכַח עַצְמָן, בְּהִכָּנֵס הַוָּי"ו הַפָּתוּחַ. וְכָכָה מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן וַתְּחַיֶּיָן: תורה יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) **וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ:**

רש"י◄ **כִּי חָיוֹת הֵנָּה•** בְּקִיאוֹת כְּמְיַלְּדוֹת. תַּרְגּוּם מְיַלְּדוֹת "חַיָּתָא". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (שם ושמות רבה) חֲרֵי הֵן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁאֵינָן צְרִיכוֹת מְיַלְּדוֹת. וְהֵיכָן מְשׁוּלוֹת לְחַיּוֹת? — "גּוּר אַרְיֵה", "זְאֵב יִטְרָף", "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ", "אַיָּלָה שְׁלוּחָה", וּמִי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בּוֹ, חֲרֵי הַכָּתוּב כּוֹלְלָן, "וַיְבָרֶךָ אוֹתָם". וְעוֹד כְּתִיב: (שם יט) "מָה אִמְּךָ לְבִיאָה".

יט וַאֲמָרָא חַיָּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי לָא כִּנְשַׁיָּא מִצְרָיָתָא יְהוּדַיָּתָא אֲרֵי חֲכִימָן אִנּוּן עַד לָא עַלַת לְוָתְהֶן חַיָּתָא וִילִידָן:

(כ) **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד:**

רש"י◄ **וַיֵּיטֶב•** הֵטִיב לָהֶן, וְזֶה חִלּוּק בְּתֵיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ ב' אוֹתִיּוֹת, וְנָתַן לָהּ רַ"ו יו"ד בְּרֵאשָׁהּ, כְּשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיַּפְעִיל, הוּא נָקוּד הַיּוּ"ד בְּצֵירֵ"י שֶׁהוּא קָמַץ קָטָן (אוֹ בְּסֶגוֹל שֶׁהוּא פַּתָּח קָטָן), כְּגוֹן: "וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת", "וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה" (איכה ב) — הִרְבָּה תַּאֲנִיָּה. וְכֵן: "וַיְגֶל אֶת הַשְּׁאֵרִית" (דברי הימים ב לו) דִּגְבוּזַרְאֲדָן, הִגְלָה אֶת הַשְּׁאֵרִית. "וַיִּפֶן זָנָב אֶל זָנָב" (שופטים טו) — הִפְנָה הַזְּנָבוֹת זוֹ לָזוֹ, כָּל אֵלּוּ לְשׁוֹן הִפְעִיל אֶת אֲחֵרִים. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, הוּא נָקוּד הַיּוּ"ד בְּחִירֵ"ק, כְּגוֹן: "וַיִּיטַב בְּעֵינָיו" — לְשׁוֹן הוּטַב, וְכֵן: "וַיֶּרֶב הָעָם" — נִתְרַבָּה הָעָם. "וַיִּגֶל יְהוּדָה" - הָגְלָה יְהוּדָה, "וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה" — פָּנָה לְכָאן וּלְכָאן. וְאַל תִּשִּׁיבֵנִי: וַיֵּלֶךְ, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּרֶד, וַיֵּצֵא, לְפִי שֶׁאֵינָן מִגִּזְרָתָן שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי הַיּוּ"ד יְסוֹד בָּהֶן: יָרַד, יָצָא, יָשַׁב, יָלַךְ — יו"ד אוֹת שְׁלִישִׁית בּוֹ. **וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת•** מַהוּ הַטּוֹבָה?.

כ וְאוֹטֵיב יְיָ לְחַיָּתָא וּסְגִי עַמָּא וּתְקִיפוּ לַחֲדָא:

(כא) **וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:**

רש"י◄ **וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים•** בָּתֵּי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה וּמַלְכוּת שֶׁקְּרוּיִין בָּתִּים: "וַיִּבֶן אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ", כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה מִיּוֹלֶדֶת, וּמַלְכוּת מִמִּרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (שם).

כא וַהֲוָה כַּד דְּחִילָא חַיָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וַעֲבַד לְהוֹן בָּתִּין:

(כב) **וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: פ**

כב וּפַקִּיד פַּרְעֹה לְכָל עַמֵּהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דְּיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי בְּנַהֲרָא תְּרַמֻּנֵּהּ וְכָל בְּרַתָּא תְּקַיְּמוּן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) וַתֹּאמַרְנָה. לֹא עָבַרְנוּ עַל מִצְוֹתֶיךָ כִּי הָעִבְרִיּוֹת אֵינָן כְּמִצְרִיּוֹת, כִּי כֹּחַ חַיִּים הַרְבֵּה יֵשׁ לָהֶם. וּבָא הַיּוּ"ד רָפָה, מִן כִּי חָיוֹת, וְהוּא הַנָּכוֹן כְּמוֹ דָּווֹת רָווֹת. עָלוֹת עָלַי. וְנִדְגַּשׁ הַיּוּ"ד בְּמִלַּת חַיִּים, שֶׁהוּא תֹּאַר. כְּמוֹ וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים. כִּיּוּ"ד אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים. גַּם כֵּן חַיִּים. שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר. כְּמוֹ עֵץ חַיִּים. וּכְמוֹ וּפְטוּרֵי צִיצִים: **וְיָלָדוּ.** נְקֵבוֹת פֹּעַל עָבָר, כִּי שָׁוֶה הוּא לַזְּכָרִים. טָווּ צְבָאוֹ: תורה כ

כ) וַיֵּיטֶב. בַּעֲלֵי הַיּוּ"ד בָּרֵאשׁוֹנָה, פַּעַם יַעֲמֹד הַיּוּ"ד כְּמוֹ זוֹ. וּפַעַם יַחֲלִיפוּהוּ בְּוָי"ו כְּמוֹ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים, שֶׁהוּא מִן יָשַׁב. כְּמוֹ וַיֵּיטֶב, מִן יָטַב. וְזֶה הַטּוֹב הוּא הַנִּזְכָּר אַחַר כֵּן, וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים. כְּמוֹ כִּי בַּיִת יַעֲשֶׂה לְךָ ה': תורה כא

כא) וַיְהִי כִּי יָרְאוּ. בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יָרְאוּ מִמֶּלֶךְ מִצְרַיִם רַק יָרְאוּ מֵהַשֵּׁם, וַיִּיטַב עֲלֵיהֶן. וְדַע כִּי זוֹ הַמִּלָּה אֵינֶנָּה מֵהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים וְלֹא מִן הַיּוֹצְאִים. כִּי הוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁיְּקַבֵּל הָאָדָם הַיִּרְאָה מֵאַחֵר. עַל כֵּן יָרְאוּ מֵאֵת ה' הוּא הַנָּכוֹן. וְאָחֲזוּ דֶּרֶךְ קְצָרָה לוֹמַר יֵרֵא אֶת ה'. עַל כֵּן מִלַּת נוֹרָא אֵינֶנָּה בִּבְנִין נִפְעָל. כְּמוֹ נוֹלַד נִשְׁבַּר וְנִדְבָּא. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין: תורה כב

כב) וַיְצַו. כָּל יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּת מִצְרַיִם, יִקָּרֵא בִּלְשׁוֹן מִצְרַיִם, פַּרְעֹה. וְהַנָּה הַכָּתוּב לֹא הִגִּיד שְׁמוֹ, כְּפַרְעֹה נְכֹה. כָּכָה שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן עַמּוֹ. וְכֵן פַּרְעֹה הַפְרַע: **הַיִּלּוֹד.** שֵׁם תֹּאַר, כְּמוֹ גִּבּוֹר שִׁכּוֹר: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **לְכָל עַמּוֹ** • אַף עֲלֵיהֶם גָּזַר. יוֹם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: הַיּוֹם נוֹלָד הַמּוֹשִׁיעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמִּצְרַיִם אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת בְּמַיִם. לְפִיכָךְ גָּזַר אוֹתוֹ הַיּוֹם אַף עַל הַמִּצְרִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיִּלּוֹד לָעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפוֹ לִלְקוֹת עַל מֵי מְרִיבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

גְּזֵרַת הַיְּאוֹר הָרוּחָנִית

כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְּאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: (א, כב) גְּזֵרַת פַּרְעֹה הָיְתָה רַק עַל הַבָּנִים, וְלֹא עַל הַבָּנוֹת. לְפִי זֶה אֵינוֹ מוּבָן: מַדּוּעַ הַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת "וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" בְּפָסוּק שֶׁמְּדַבֵּר עַל הַגְּזֵרָה, וַהֲרֵי מִכֹּחַ מַשְׁמַע שֶׁ"וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" הוּא גַּם חֵלֶק מֵהַגְּזֵרָה!

הַבֵּאוּר בָּזֶה: כַּוָּנָתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה בְּ"תְּחַיּוּן" שֶׁל הַבָּנוֹת הִיא לְחַנֵּךְ אֶת חַיֵּיהֶן לְפִי אֹרַח הַחַיִּים שֶׁל הַמִּצְרִים, וּבְכָךְ לְהָמִית אֶת נִשְׁמָתָן. לָכֵן הָיְתָה זוֹ גְּזֵרָה כֹּה חֲמוּרָה, עַד שֶׁהִיא נִכְלְלָה בַּפָּסוּק יַחַד עִם גְּזֵרַת הַבָּנִים – הַמָּוֶת בְּפֹעַל. בְּמִדָּה מְסֻיֶּמֶת "קָשָׁה מִיתָה רוּחָנִית יוֹתֵר מִמִּיתָה גַּשְׁמִית"!

גְּזֵרָה זוֹ גַּם מְרַמֶּזֶת בִּגְזֵרַת הַשְׁלָכַת הַיְלוּדִים לַיְּאוֹר. הַנִּילוּס שִׁמֵּשׁ עֲבוּר הַמִּצְרִים עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהֵם הִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ כְּדֵי: א. הֲמָתַת גּוּפָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הַבָּנִים). ב. הֲמָתַת נִשְׁמָתָם (הַבָּנוֹת) – גָּלוּת מִצְרַיִם הָרוּחָנִית.

(ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 111 - מתוך 'לקראת שבת')

ב (א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי:

א וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסִיב יָת בַּת לֵוִי:

רש"י◄ **וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי** • פָּרוּשׁ הָיָה מְמֻנֶּה מִפְּנֵי גְּזֵרַת פַּרְעֹה, (וְחָזַר וּלְקָחָהּ. וְזֶהוּ "וַיֵּלֶךְ", שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ, שֶׁאָמְרָה לוֹ: גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה מִשֶּׁל פַּרְעֹה: אִם פַּרְעֹה גָּזַר עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גַּם כֵּן עַל הַנְּקֵבוֹת. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן) וְהֶחֱזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לִקּוּחִין שְׁנִיִּים. וְאַף הִיא נֶהֱפְכָה לִהְיוֹת נַעֲרָה, וּבַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְתָה, שֶׁנּוֹלְדָה בְּבוֹאָהּ לְמִצְרַיִם בֵּין הַחוֹמוֹת, וּמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים נִשְׁתַּהוּ שָׁם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ, הָיָה מֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם־כֵּן, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בַּת לֵוִי.

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים:

ב וְעַדְיָאַת אִתְּתָא וִילִידַת בַּר וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא וְאַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין:

רש"י◄ **כִּי טוֹב הוּא** • כְּשֶׁנּוֹלַד, נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹרָה (סוטה שם).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיֵּלֶךְ. בֶּעָרִים רַבּוֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים, כִּי רַבִּים הָיוּ. וְכֻלָּם יִקָּרְאוּ אֶרֶץ רַעַמְסֵס אוּלַי בְּעִיר אַחֶרֶת הָיְתָה זֹאת: **בַּת לֵוִי.** בֶּן יִשְׂרָאֵל וְהִיא אֲחוֹת אָבִיו. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה, הָאוֹמֵרִכִּי תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה הַנִּזְרַעַת בְּשָׂדֶה אַחֶרֶת תַּצְלִיחַ, רַק בְּאוֹתוֹ שָׂדֶה עַצְמוֹ לֹא תַּצְלִיחַ כָּרָאוּי. כִּי עִקַּר אִסּוּר עֶרְוָה הָיָה לִהְיוֹת יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים: תורה ב

ב) וַתַּהַר. אֵין סָפֵק כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ כִּי אַהֲרֹן גָּדוֹל בְּשָׁנִים מִמֹּשֶׁה. וְכָכָה קִבְּלוּ אֲבוֹתֵינוּ שֶׁפּוּעָה הָיְתָה מִרְיָם. וְכָתוּב וַתִּתְצַב אֲחוֹתוֹ מֵרָחוֹק. וְהִנֵּה יָדַעְנוּ כִּי תְּחִלַּת קֵץ ד' מֵאוֹת שָׁנָה הָיוּ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יִקָּרֵא זֶרַע וְהִנֵּה בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב הוֹלִיד אֶת רְאוּבֵן בֶּן־שְׁמֹנִים וְחָמֵשׁ, וְהָיָה בִּרְדְּתוֹ אֶל מִצְרַיִם בֶּן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה.חִבַּרְנוּ עֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים שֶׁל יִצְחָק, עָלוּ ק"צ. וְהִנֵּה נִשְׁאֲרוּ ר"י, נוֹצִיא מֵהֶם ע' שָׁנָה שֶׁחָיָה יוֹסֵף אַחֲרֵי כֵן, וְהִנֵּה נִשְׁאֲרוּ ק"מ. וּשְׁנוֹת לֵוִי בִּרְדְּתוֹ אֶל מִצְרַיִם מ"ג, וְהִנֵּה חָיָה כ"ב שָׁנָה אַחֲרֵי יוֹסֵף, וְהִנֵּה נִשְׁאֲרוּ קי"ח. כִּי כָּתוּב הוּא וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים. וּמָתַי מָלַךְ הַמֶּלֶךְ הֶחָדָשׁ, וְכַמָּה שָׁנִים בָּנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת. וְהִנֵּה קָרוֹב מִלֶּדֶת מֹשֶׁה נִגְזַר עַל הַזְּכָרִים. וּבֶן זוּטָא אָמַר כָּל הַמְסַפֵּר דְּבַר מַעֲשֶׂה, לֹא יִשָּׂא פָּנִים לְנִכְבָּד לְהַזְכִּירוֹ תְּחִלָּה. וּכְתִיב וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וְאֵת מִרְיָם אֲחוֹתָם, וְהִנֵּה הִיא קְטַנָּה. וְהִנֵּה זֶה הַמֻּכֶּה בְּסַנְוֵרִים שָׁכַח שֵׁם חָם וָיֶפֶת. וּכְתִיב וַיּוֹלֶד נֹחַ. וְיֶפֶת הוּא הַגָּדוֹל. וְעוֹד, שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. וְהִיא נִקְבְּרָה בַּמְּעָרָה קֹדֶם אַבְרָהָם ל"ח שָׁנָה. וְדַע כִּי הַנּוֹ"ן תִּמָּצֵא חֲסֵרָה אוֹ מֻבְלַעַת בְּדַגְשׁוּת בִּתְחִלַּת הַמַּפְעָל כְּנוֹ"ן גֶּשׁ הָלְאָה. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. וּבְאֶמְצַע כְּמוֹ וְגַם אַף עָלָה בְּיִשְׂרָאֵל. אוֹ וַיִּחַר אַף. וְהִנֵּה הַנּוֹ"ן מֻבְלַעַת בָּאֶמְצַע עַל כֵּן נִדְגַּשׁ פֵּ"א. וַיִּחַר אַפּוֹ, יָשׁוּב אַפֶּךָ. וְכָכָה נוֹ"ן נָתַן בְּמִלַּת תִּתִּי. כִּי הוּא כְּמוֹ תִּנְתִּי. כִּי תֵּי"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:

ג וְלָא יְכִילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסִיבַת לֵהּ תֵּבוּתָא דְגוֹמֶא וְחַפָּתַהּ בְּחֵמְרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוִּיאַת בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוִּיתַהּ בְּיַעֲרָא עַל כֵּיף נַהֲרָא:

רש"י ◄ **וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ•** שֶׁמָּנוּ לָהּ הַמְצָרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהֶחֱזִירָהּ. וְהִיא יְלָדַתּוּ לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה יוֹלֶדֶת לִמְקֻטָּעִין, וְהֵם בָּדְקוּ אַחֲרֶיהָ לְסוֹף תִּשְׁעָה. **גֹּמֶא•** גֶּמִי בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַעַ"ז יונק"ו, וְדָבָר רַךְ הוּא וְעוֹמֵד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה. **בַחֵמָר וּבַזָּפֶת•** זֶפֶת מִבַּחוּץ וְטִיט מִבִּפְנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת. **וַתָּשֶׂם בַּסּוּף•** הוּא לְשׁוֹן אֲגַם, רושי"ל בְּלַעַ"ז, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה יט) "קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ".

(ד) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ:

ד וְאִתְעַתְּדַת אֲחָתֵהּ מֵרְחִיק לְמִידַע מָה יִתְעֲבֵד לֵהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאַחֲרוֹן אֵינֶנּוּ שֹׁרֶשׁ, רַק הוּא כְּמוֹשִׁבְתִּי. לֶכְתִּי. לִדְתִּי. גַּם בַּסּוּף תֵּת פַּחְדְּךָ. טוֹב תִּתִּי אוֹתָהּ לָךְ. וְכָכָה בְּשֵׁמוֹת כִּי בַּת הָיְתָה רְאוּיָה לִהְיוֹת לְשׁוֹן נְקֵבָה. כְּמוֹ מִן בֵּן בָּנָה. וְהִיא תִּתְעָרֵב עִם אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת. וְהִנֵּה הֶחְלִיפוּ הַה"א בְּתָי"ו כְּמוֹ גְּבִירָה גְּבֶרֶת. עֲטָרָה עֲטֶרֶת. פַּעַם סָמוּךְ וּפַעַם אֵינֶנּוּ סָמוּךְ, כְּמוֹ עֲטֶרֶת תִּפְאָרֶת. וְהִנֵּה חָסְרוּ הַנּוּ"ן לְהָקֵל עַל הַלָּשׁוֹן וַיֹּאמְרוּ בַּת. וּמִלַּת רָחֵל בִּתּוֹ. כְּמִלַּת אֶמֶת חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ. וְהִנֵּה הַתֵּי"ו לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְהִנֵּה הַנּוּ"ן מֻבְלַעַת. וּלְשׁוֹן רַבּוֹת אֱמוּנוֹת וְלֹא אֲמִתּוֹת וְלֹא אֲמִתִּיּוֹת. כְּמוֹ בָּנוֹת, וְלֹא בַּתּוֹת וְלֹא בַּתִּים: **וַתַּהַר.** לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב לֵידַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן, כִּי לֹא הִתְחַדֵּשׁ דָּבָר בְּלִדָּתָם. וּמִלַּת **טוֹב** כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא בָּאִישׁ מָלֵא דַעַת. יִתָּכֵן הֱיוֹתוֹ בַּנְּשָׁמָה כְּמוֹ טוֹב עִם ה' וְטוֹב עִם אֲנָשִׁים. אוֹ טוֹב עַיִן. אוֹ בְּגוּף אוֹ בְּצוּרָה טוֹב תֹּאַר. אוֹ מַרְאֶה. וּבַעֲבוּר שֶׁמְּצָאנוּ בַּיֶּלֶד כִּי טוֹב הוּא, אֵין לְפָרְשׁוֹ כִּי אִם בְּצוּרָתוֹ טוֹב מִכָּל הַיְלוּדִים: **שְׁלֹשָׁה יְרָחִים.** יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִתְּחִלַּת הַהֶרְיוֹן נוֹלַד. גַּם זֶה דָּרֹשׁ כִּי לֹא יוּכְלוּ הַמִּצְרִים לָדַעַת מָתַי הָרְתָה הָאִשָּׁה. וּלְפִי דַעְתִּי כִּי הַכָּתוּב סָפַר הַחֳדָשִׁים שֶׁיָּכְלָה לְהַצְפִּינוֹ כִּי אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לִרְאוֹת בָּאִשָּׁה מָתַי תֵּלֵד, כִּי רָחוֹק הוּא שֶׁהוּא נוֹלָד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִתְּחִלַּת הַהֶרְיוֹן כִּי הַנּוֹלָדִים כָּכָה הֵם קִצְרֵי קוֹמָה. וְיוֹתֵר חַיִּים וְנִכְבָּדִים הֵם הַנּוֹלָדִים בְּאַחַד עָשָׂר. כִּי רֻבֵּי הַנּוֹלָדִים הֵם סְמוּכִים לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים. וְהַיּוֹדֵעַ עֵת הַהֶרְיוֹן יָכוֹל לָדַעַת עֵת הַלֵּידָה, וְהַיּוֹדֵעַ עֵת הַלֵּידָה יָכוֹל לָדַעַת עֵת הַהֶרְיוֹן. כִּי דָּבָר מְנֻסֶּה הוּא לַקַּדְמוֹנִים. וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים נִסִּיתִיו גַּם אֲנִי, כִּי מְקוֹם מַזַּל הַלְּבָנָה וּמַעֲלָתָהּ בְּרֶגַע הַהֶרְיוֹן הִיא מַעֲלַת מַזַּל הַצּוֹמֵחַ בְּרֶגַע הַלֵּידָה. גַּם מַעֲלָה הַצּוֹמַחַת רֶגַע הַהֶרְיוֹן שָׁם תִּהְיֶה הַלְּבָנָה רֶגַע הַמּוֹלָד. וְהִנֵּה הַמַּעֲמָד הַקָּצוּב הֵם רנ"ט יָמִים וּשְׁלִישׁ יוֹם. וְהָאֶמְצָעִי רע"ג. וְהַגָּדוֹל שֶׁהוּא הָאָרֹךְ רפ"ז. וַחֲכְמֵי הַמּוֹלָדוֹת יוֹדוּ כֵּן. וְאֵין טַעֲנָה מֵהַשְּׁבָטִים, כִּי לְהִיוֹתָם עַל הַסֵּדֶר אֵינֶנָּה רְאָיָה. כִּי הַרְבֵּה כָּאֵלֶּה בַּתּוֹרָה, עַל כֵּן יִתָּכֵן שֶׁרָחֵל נָתְנָה שִׁפְחָתָהּ לְיַעֲקֹב בְּלֶדֶת שִׁמְעוֹן. גַּם נוֹלַד יִשָּׂשכָר קֹדֶם אָשֵׁר. וְדִינָה בְּבֶטֶן אַחַת נוֹלְדָה עִם זְבוּלוּן. עַל כֵּן מִלַּת וְאַחַר יָלְדָה בַּת. כְּמוֹ וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו. שֶׁלֹּא זָכַר וַתַּהַר לְכָל אֶחָד. גַּם לִתְקוּפַת הַיָּמִים שָׁלֹשׁ הָיוּ: תורה ג

ג) וְנִדְגַּשׁ צ' **הַצְּפִינוֹ** כְּדַגְשׁוּת קו"ף, אִם יִקְרֵךְ עָוֹן לְדַבֵּר בָּם צָחוּת. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הַצָּדִי בִּשְׁוָ"א נָע, נִרְפָּה הַפֵּ"א שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִדָּגֵשׁ. וְהוּא שֵׁם הַפֹּעַל מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף. וְאֵין צֹרֶךְ לְבַקֵּשׁ לָמָּה לֹא צָפַנְתִּהוּ עוֹד, אוּלַי הַשְּׁכֵנוֹת הַמִּצְרִיּוֹת שָׁמְעוּ קוֹלוֹ כִּי לֹא הָיוּ לְבַדָּם דָּרִים בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס. וְכָתַב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ. וּבָאָה מִלַּת תֵּבַת גֹּמֶא מִלְּעֵיל בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַנִּגּוּן בִּתְחִלַּת מִלַּת גֹּמֶא: **וַתַּחְמְרָה.** נָחָה הֵ"א, כְּהֵ"א וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ. וְזֹאת הַמִּלָּה נִגְזֶרֶת מִן בְּחֵמָר וְהוּא טִיט אָדֹם מִדַּבֵּק נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכָמוֹהוּ בֶּאֱרוֹת בֶּאֱרוֹת חֵמָר. וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל יִקָּרֵא אַל חֵמָר. וְיוֹכֶבֶד עָשְׂתָה כֵּן כִּי אָמְרָה אַל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד. אוּלַי אֲחוֹתוֹ נִתְנַבְּאָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וּמֵחִשְׁבוֹת הַשֵּׁם עָמְקוּ. וּמִי יוּכַל לַעֲמוֹד בְּסוֹדוֹ וְלוֹ לְבַדּוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת. אוּלַי סָבַב הַשֵּׁם זֶה שֶׁיִּגְדַּל מֹשֶׁה בְּבֵית הַמַּלְכוּת לִהְיוֹת נַפְשׁוֹ עַל מַדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה בְּדֶרֶךְ הַלִּמּוּד וְהָרְגִּילוּת וְלֹא תִּהְיֶה שְׁפָלָה וּרְגִילָה לִהְיוֹת בְּבֵית עֲבָדִים. הֲלֹא תִּרְאֶה שֶׁהָרַג הַמִּצְרִי בַּעֲבוּר שֶׁהוּא עֹשֶׂה חָמָס. וְהוֹשִׁיעַ בְּנוֹת מִדְיָן מֵהָרוֹעִים בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים חָמָס לְהַשְׁקוֹת צֹאנָן מֵהַמַּיִם שֶׁדָּלוּ. וְעוֹד דָּבָר אַחֵר, כִּי אִלּוּ הָיָה גָּדֵל בֵּין אֶחָיו וַיַּכִּירוּהוּ מִנְּעוּרָיו, לֹא הָיוּ יְרֵאִים מִמֶּנּוּ כִּי יַחְשְׁבוּהוּ כְּאֶחָד מֵהֶם: **בַּסּוּף.** כְּמוֹ קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ. וְהוּא צָמַח מִן הַיְאוֹר: תורה ד

ד) **וַתֵּתַצַּב.** מִלָּה זָרָה כִּי שְׁמוֹ נָח נֶעְלַם בֵּין שְׁתֵּי הַתָּווֹ"ן תַּחַת הַיּוּ"ד. אָמַר ר' מֹשֶׁה הַכֹּהֵן כִּי תֵּי"ו לְרֶדֶת וְלְגֶשֶׁת נוֹסָף בַּעֲבוּר חֶסְרוֹן הַפֵּ"א מִן פֹּעַל. וְכָכָה לָדַעַת כִּי בַּעֲבוּר אוֹת הַגְּרוֹן נִפְתָּח. וְעַתָּה הֶחְלִיפוּ הַתֵּי"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ:

ה וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהָא מְהַלְכָן עַל כֵּיף נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּבוּתָא בְּגוֹ יַעֲרָא וְאוֹשֵׁטַת יָת אַמְתַהּ וּנְסִבְתַּהּ:

רש"י ◄ לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר • סָרַס הַמִּקְרָא וּפָרְשֵׁהוּ: "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה עַל הַיְאֹר, לִרְחֹץ בּוֹ". עַל יַד הַיְאֹר • אֵצֶל הַיְאֹר, כְּמוֹ: (שמואל ב יד) "רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב עַל יָדִי", וְהוּא לְשׁוֹן "יָד" מַמָּשׁ שֶׁיַּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (סוטה שם) 'הוֹלְכוֹת', לְשׁוֹן מִיתָה, כְּמוֹ: (בראשית כה) "הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת", הוֹלְכוֹת לָמוּת, לְפִי שֶׁמִּחוּ בָהּ. וְהַכָּתוּב מְסַיְּעָן, כִּי לָמָּה לָנוּ לִכְתֹּב "וְנַעֲרוֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת"?. אֶת אֲמָתָהּ • אֶת שִׁפְחָתָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לְשׁוֹן "יָד", אֲבָל לְפִי דִּקְדּוּק לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד אַמָּתָהּ, מ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דָּרְשׁוּ "אֶת אֲמָתָהּ", אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּבָה אַמָּתָהּ אַמּוֹת הַרְבֵּה (סוטה שם).

(ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה:

ו וּפְתַחַת וַחֲזַת יָת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמֶרֶת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין:

רש"י ◄ וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ • אֶת מִי רָאָתָה? — הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: שֶׁרָאָתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם). וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה • קוֹלוֹ כְּנַעַר.

(ז) וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד:

ז וַאֲמֶרֶת אֲחָתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה הַאִיזִיל וְאִקְרֵי לִיךְ אִתְּתָא מֵינִקְתָּא מִן יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ יָת רַבְיָא:

רש"י ◄ מִן הָעִבְרִיּוֹת • מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירַתּוּ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לִינֹק, וְלֹא יָנַק, לְפִי שֶׁהָיָה עָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (שמות רבה. סוטה שם).

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד:

ח וַאֲמֶרֶת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אֵיזִילִי וַאֲזָלַת עוּלֶמְתָּא וּקְרַת יָת אִמֵּהּ דְּרַבְיָא:

רש"י ◄ וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה • הָלְכָה בְּזְרִיזוּת וַעֲלָמוּת, כְּעֶלֶם.

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ:

ט וַאֲמֶרֶת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת רַבְיָא הָדֵין וְאוֹנְקִיהִי לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יָת אַגְרָךְ וּנְסֵיבַת אִתְּתָא יָת רַבְיָא וְאוֹנְקַתֵּהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהֵ"א בַּמִּלָּה לְדַעָה. כְּמוֹ אֲשֶׁר תִּנָּה הוֹדְךָ: תורה ה

ה) **וַתֵּרֶד.** מֵאַרַמּוֹנָהּ: **לִרְחֹץ.** מִנְהַג הַמִּצְרִיּוֹת הָיָה. וְהִזְכִּיר דְּבַר נַעֲרוֹתֶיהָ שֶׁהוֹלְכוֹת עַל מְקוֹם הַיְאוֹר. כְּמוֹ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ. בַּעֲבוּר שֶׁשָּׁלְחָה אֲמָתָהּ וְהִיא אַחַת מֵהַנְּעָרוֹת לָקַחַת הַתֵּבָה. כִּי בַּת הַמֶּלֶךְ לֹא תִּכָּנֵס אֶל מְקוֹם הַסּוּף. כִּי בְּמָקוֹם רָחוֹק מִן הַיַּבָּשָׁה הוּשְׂמָה הַתֵּבָה שֶׁלֹּא יַגִּיעַ אֵלֶיהָ כָּל עוֹבֵר. וְעוֹד כִּי אֵין מִדֶּרֶךְ הַדִּקְדּוּק לִהְיוֹת זְרוּעָה כִּי הַמֵּ"ם רָפָה, וּמֵ"ם אַמָּה אָרְכּוֹ דָּגוּשׁ. וְעוֹד כִּי אַמָּה אָרְכּוֹ מִדָּה, לֹא זְרוֹעַ: תורה ו

ו) **וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ.** אַחַר שֶׁאָמַר וַתִּרְאֵהוּ הוֹסִיף לְבָאֵר. כְּמוֹ וּבֵית דָּוִד כֵּאלֹהִים. כְּמַלְאַךְ ה': **וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה.** הָיוּ אֵיבָרָיו גְּדוֹלִים כְּאִלּוּ הוּא נַעַר. וְרָאָתְהוּ מָהוּל. וּבַעֲבוּר יָפְיוֹ חָמְלָה עָלָיו. וְזֶה טַעַם כִּי טוֹב הוּא: תורה ז

ז) **וַתֹּאמֶר וְגוֹ' וְתֵינִק.** בַּעֲלֵי הַיּוּ"ד בָּרֵאשׁוֹנָה. יֵשׁ מִתְחַלֵּף הַיּוּ"ד. כְּמוֹ מִן יָדַע בְּוָי"ו תּוֹדִיעַ. וְיֵשׁ שֶׁיּוּשַׂם נָח נֶעְלָם בֵּין הָאוֹת הַמְּשֻׁרֶת וְהָעַיִ"ן תַּחַת יוּ"ד, וּפַעַם נִכְתַּב וּפַעַם לֹא נִכְתַּב. וְכָכָה וְתֵינִק לָךְ אֶת הַיָּלֶד: תורה ח

ח) **וַתֹּאמֶר לֵכִי.** כְּמוֹ שְׁבִי, וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב: תורה ט

ט) **הֵילִיכִי.** כְּמוֹ הֵינִיקִי, כִּי שְׁנַיִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ הֵילִיכִי • נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְנַבְּאָה: הֵי שֶׁלִּיכִי (שמות רבה. סוטה שם)◆

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

י וּרְבָא רַבְיָא וְאַיְתִיתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה וַהֲוָה לָהּ לְבַר וּקְרַת שְׁמֵהּ מֹשֶׁה וַאֲמֶרֶת אֲרֵי מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּהּ:

רש"י◄ מְשִׁיתִהוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁחַלְתֵּהּ — וְהוּא לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מֵחֲלָבָא. וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי "מְשִׁיתִהוּ", לְשׁוֹן הֲסִירוֹתִיו, כְּמוֹ: (יהושע א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מַשׁ וְיָמוּשׁ, אֶלָּא מִגְּזֵרַת מָשָׁה, וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים", שֶׁאִלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מָשׁ, לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר מְשִׁיתִיהוּ, אֶלָּא הֲמִישׁוֹתִיהוּ, כַּאֲשֶׁר יֵאָמֵר מִן קָם — הֲקִימוֹתִי, וּמִן שָׁב — הֲשִׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא — הֲבִיאוֹתִי, אוֹ מַשְׁתִּיהוּ, כְּמוֹ: (זכריה ג) "וּמַשְׁתִּי אֶת עֲוֹן הָאָרֶץ". אֲבָל מָשִׁיתִי אֵינוֹ אֶלָּא מִגְּזֵרַת תֵּיבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ מְיֻסָּד בְּהֵ"א בְּסוֹף הַתֵּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, בָּנָה, עָשָׂה, צִוָּה, פָּנָה, כְּשֶׁיָּבֹא לוֹמַר בָּהֶם פָּעַלְתִּי, תָּבֹא הַיּוּ"ד בְּמְקוֹם הֵ"א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בָּנִיתִי, פָּנִיתִי, צִוִּיתִי◆

~ יום שלישי י"ז טבת ~

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו:

יא וַהֲוָה בְּיוֹמָיָא הָאִנּוּן וּרְבָא מֹשֶׁה וּנְפַק לְוָת אַחוֹהִי וַחֲזָא בְּפָלְחַנְהוֹן וַחֲזָא גְּבַר מִצְרִי מָחֵי לְגֻבַר יְהוּדִי מֵאַחוֹהִי:

רש"י◄ וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה • וַהֲלֹא כְּבָר כְּתִיב "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד"? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר: הָרִאשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשֵּׁנִי לְגֹדֶל, שֶׁמִּנָּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ. וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם • (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלִבּוֹ לִהְיוֹת מֵצַר עֲלֵיהֶם. אִישׁ מִצְרִי • (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מְמֻנֶּה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה מַעֲמִידָם מִ'קְרוֹת הַגֶּבֶר' לְמִלַּאכְתָּם. מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי • מַלְקֵהוּ וְרוֹדֵהוּ, וּבַעֲלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי הָיָה, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבַלַּיְלָה הֶעֱמִידוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חָזַר וְנִכְנַס לַבַּיִת וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ — כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעְלָהּ, וְחָזַר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִרְגִּישׁ בַּדָּבָר, הָיָה מַכֵּהוּ וְרוֹדֵהוּ כָּל הַיּוֹם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שָׁרָשִׁים הֵם. יֵלֵךְ גַּם הָלַךְ וְהַטַּעַם אֶחָד. כִּי אֵין הֵה"א מֵאוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ, עַל כֵּן הֵ"א אַחֶרֶת כָּמוֹהָ. וְעוֹד כִּי הָאָל"ף גַּם הַיּוּ"ד וְהַוָּי"ו יִמָּצְאוּ בְּתוֹךְ הַמִּלָּה, פַּעַם נִכְתָּבִים וּפַעַם נָחִים נִמְצָאִים בְּמִבְטָא לֹא בְּמִכְתָּב, וּפַעַם נֶעְדָּרִים. וְהַהֵ"א לְעוֹלָם בָּאֶמְצַע הִיא נִרְאִית. וּמִלַּת בְּלָטֵיהֶם, אֵינֶנָּה כְּמוֹ בְּלַהֲטֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ: **וַתֹּאמֶר.** אָמַר הַגָּאוֹן כִּי הֵילִיכִי הֵם שְׁתֵּי מִלּוֹת. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה. רַק הִיא מִלָּה אַחַת עַל מִשְׁקַל וְהֵינִקוּהוּ לִי כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי. וְהוּא מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף. גַּם אָמַר שֶׁהוּא כְּמוֹ הֵא לָךְ. וְהִנֵּה הֵא, כְּמוֹ וְגַם אֲנִי הֵא. וַאֲנַחְנוּ לֹא מָצָאנוּ בְּכָל הַמִּקְרָא לִנְקֻבָה לִיכִי, כ"א לְךָ רַק הִיא מִלָּה אַחַת. **וַתְּנִיקֵהוּ.** מֵעַלּוּמֵי הָעַי"ן מִן הַפְּעָלִים הַשְּׁנַיִם הַנִּרְאִים. וְהִנֵּה בְּפָסוּק אֶחָד שְׁנַיִם שָׁרָשִׁים, וְהַטַּעַם אֶחָד. וְכָכָה הֵטִיבִי נַגֵּן צַוּוּי. כְּמוֹ הֵלִיכִי. אַךְ הֵטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְּרוּ, כְּמוֹ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו מֵעַלּוּמֵי הָעַי"ן: תורה י

י) וַיְהִי לָהּ לְבֵן. כְּמוֹ וְאֵלֶּה בְּנֵי מִיכָל. זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל. וְהוּא בֶּן פְּדָיָה אֲחִי שְׁאַלְתִּיאֵל. וּבַעֲבוּר שֶׁגִּדְּלוֹ נִקְרָא בְּנוֹ: **שֵׁם מֹשֶׁה** מְתֻרְגָּם מִלְּשׁוֹן מִצְרַיִם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּשְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן מִצְרַיִם הָיָה מוֹנְיוּם. וְכָךְ כָּתוּב בְּסֵפֶר עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה הַנֶּעְתָּק מִלְּשׁוֹן מִצְרַיִם אֶל לְשׁוֹן קַדְרִים. גַּם כָּכָה בְּסִפְרֵי חַכְמֵי יָוָן. אוּלַי לָמְדָה בַּת פַּרְעֹה לְשׁוֹנֵנוּ, אוֹ שָׁאֲלָה. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁאֵינֶנּוּ מָשׁוּי. כִּי הַשֵּׁמוֹת אֵינָם נִשְׁמָרִים כְּמוֹ הַפְּעָלִים: תורה יא

יא) וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו. הַמִּצְרִים כִּי בְּאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ הָיָה. וְטַעַם מֵאֶחָיו, אַחַר הִזְכִּיר עִבְרִי מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ. כְּמוֹ אֲנָשִׁים אַחִים: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) וַיִּפֶן כֹּה֙ וָכֹ֔ה וַיַּ֖רְא כִּי֥ אֵֽין־אִ֖ישׁ וַיַּךְ֙ אֶת־הַמִּצְרִ֔י וַיִּטְמְנֵ֥הוּ בַֽחוֹל׃

יב וְאִתְּפְנֵי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָא וּמְחָא יָת מִצְרָאָה וְטַמְּרֵהּ בְּחָלָא׳

רש"י ◄ וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה • רָאָה מֶה עָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת, וּמֶה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ – כְּמַשְׁמָעוֹ. וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ • שֶׁאֵין אִישׁ עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְגַּיֵּר.

(יג) וַיֵּצֵא֙ בַּיּ֣וֹם הַשֵּׁנִ֔י וְהִנֵּ֥ה שְׁנֵֽי־אֲנָשִׁ֖ים עִבְרִ֑ים נִצִּ֗ים וַיֹּ֤אמֶר לָֽרָשָׁע֙ לָ֣מָּה תַכֶּ֔ה רֵעֶֽךָ׃

יג וּנְפַק בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גֻּבְרִין יְהוּדָאִין נָצָן וַאֲמַר לְחַיָּבָא לְמָא אַתְּ מָחֵי לְחַבְרָךְ׃

רש"י ◄ שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים • דָּתָן וַאֲבִירָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמָּן. נִצִּים • מְרִיבִים. לָמָּה תַכֶּה • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד. רֵעֶךָ • רָשָׁע כְּמוֹתְךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַכָּאָה הִיא חֵטְא בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם

וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ׃ (ב, יג)

וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "לָמָּה תַכֶּה – אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בַּהֲרָמַת יָד".

יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ נִקְרָא רָשָׁע "אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ"?

הַהֶסְבֵּר:

תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא "לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ" (משנה ובריתא סוף קידושין). מוּבָן, שֶׁלְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר שֶׁבָּאָדָם יֵשׁ אֶת הַתַּכְלִית שֶׁלִּשְׁמָהּ נִבְרָא.

יָדוֹ שֶׁל הָאָדָם נוֹעֲדָה לִנְתִינָה. לְמָשָׁל, "יָד הַמְחַלֶּקֶת צְדָקָה" (תניא פכ"ג – כח, ב) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. לָכֵן, אִם תְּמוּרַת הַשִּׁמּוּשׁ בַּיָּד לְהֵיטִיב לַזּוּלַת הִיא מְנַצֶּלֶת לְמַטָּרָה הָפְכִּית, יֵשׁ בָּזֶה חֵטְא כְּלַפֵּי הַמָּקוֹם.

וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, עֶצֶם הַגְּבָהַת הַיָּד כְּדֵי לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ (אֲפִילוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא הִכָּהוּ בְּפֹעַל) כְּבָר מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַטָּרָה הַנּוֹגֶדֶת אֶת תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן הַחֵטְא כְּלַפֵּי הַקָּבָּ"ה מַתְחִיל כְּבָר בַּהַגְבָּהָה.

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 5 - מתוך 'לקראת שבת')

(יד) וַיֹּ֣אמֶר מִי שָׂמְךָ֨ לְאִ֜ישׁ שַׂ֗ר וְשֹׁפֵ֤ט עָלֵינוּ֙ הַלְהָרְגֵ֣נִי אַתָּ֔ה אֹמֵ֖ר כַּאֲשֶׁ֣ר הָרַ֑גְתָּ אֶת־הַמִּצְרִ֔י וַיִּירָ֥א מֹשֶׁ֖ה וַיֹּ֣אמֶר אָכֵ֑ן נוֹדַ֖ע הַדָּֽבָר׃

יד וַאֲמַר מָן שַׁוְיָךְ לְגֻבַר רַב וְדַיָּן עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ אָמַר כְּמָא דְקְטַלְתָּא יָת מִצְרָאָה וּדְחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע פִּתְגָּמָא׃

רש"י ◄ מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ • וַהֲרֵי עוֹדְךָ נַעַר. הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר • מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהָרְגוּ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. וַיִּירָא מֹשֶׁה • כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: דָּאַג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים דֵּלָטוֹרִין, אָמַר: מֵעַתָּה שֶׁמָּא אֵינָם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל. אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר • כְּמַשְׁמָעוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: נוֹדַע לִי הַדָּבָר שֶׁהָיִיתִי תָּמֵהַּ עָלָיו: מֶה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מִכָּל שִׁבְעִים אֻמּוֹת לִהְיוֹת נִרְדִּים בַּעֲבוֹדַת פָּרֶךְ, אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם רְאוּיִים לְכָךְ.

(טו) וַיִּשְׁמַ֣ע פַּרְעֹה֮ אֶת־הַדָּבָר֒ הַזֶּ֔ה וַיְבַקֵּ֖שׁ לַהֲרֹ֣ג אֶת־מֹשֶׁ֑ה וַיִּבְרַ֣ח מֹשֶׁה֮ מִפְּנֵי֒ פַּרְעֹ֔ה וַיֵּ֖שֶׁב בְּאֶ֣רֶץ מִדְיָ֑ן וַיֵּ֖שֶׁב עַל־הַבְּאֵֽר׃

טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וִיתֵיב בְּאַרְעָא דְמִדְיָן וִיתֵיב עַל בֵּירָא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **נִצִּים.** שֵׁם הַתֹּאַר מִבִּנְיַן נִפְעַל. וְהַשָּׁלֵם, נִנְצִים כְּמוֹ נִרְאִים: **לָרָשָׁע.** הָעוֹשֶׂה חָמָס: תורה יד

יד) **הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר.** בְּלִבְּךָ: **אָכֵן.** כְּמוֹ אִם כֵּן: תורה טו

טו) **וַיִּשְׁמַע.** אֶרֶץ מִדְיָן סָרִים הָיוּ אֶל מִשְׁמַעַת פַּרְעֹה. עַל כֵּן הוּצְרַךְ לִהְיוֹת רוֹעֶה צֹאן. שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד בַּיְּשׁוּב, אוּלַי יַכִּירוּהוּ. וְכַאֲשֶׁר אָמַר לוֹ הַשֵּׁם שֶׁמֵּת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י ◄ **וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה • הֵם הִלְשִׁינוּ עָלָיו. וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה • מְסָרוֹ לְקוּסְטִינָר לְהָרְגוֹ וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הַחֶרֶב – הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: "וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה": (וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן • נִתְעַכֵּב שָׁם, כְּמוֹ "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב"). וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר • לָמַד מִיַּעֲקֹב שֶׁנִּזְדַּוֵּג לוֹ זִוּוּגוֹ עַל הַבְּאֵר.**

(טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֵּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:

טז וּלְרַבָּא דְּמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן וְאָתָאָה וּדְלָאָה וּמְלָאָה יָת רְהָטַיָּא לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַּאֲבוּהֵן:

רש"י ◄ **וּלְכֹהֵן מִדְיָן • רַב שֶׁבָּהֶן, וּפֵרַשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְנִדּוּהוּ מֵאֶצְלָם. אֶת הָרְהָטִים • אֶת בְּרֵכוֹת מְרוּצוֹת הַמַּיִם הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ.**

(יז) וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם:

יז וַאֲתוֹ רָעַיָּא וּטְרָדוּנוּן וְקָם מֹשֶׁה וּפְרָקִנּוּן וְאַשְׁקֵי יָת עַנְהֵן:

רש"י ◄ **וַיְגָרְשׁוּם • מִפְּנֵי הַנִּדּוּי.**

(יח) וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם:

יח וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל אֲבוּהֵן וַאֲמַר מָה דֵּין אוֹחֵיתִין לְמֵיתֵי יוֹמָא דֵּין:

(יט) וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָּנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן:

יט וַאֲמָרָא גַּבְרָא מִצְרָאָה שֵׁזְבָנָא מִיַּד רָעַיָּא וְאַף מִדְּלָא דְּלָא לָנָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא:

~ נקודות משיחות קודש ~

אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ (ב, יט)

משֶׁה, מוֹשִׁיעָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, נוֹלַד בַּשָּׁנָה הַמֵּאָה וּשְׁלֹשִׁים לִירִידַת יַעֲקֹב וּבָנָיו לְמִצְרַיִם (כִּי יוֹכֶבֶד אִמּוֹ, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, הָיְתָה בַּת ק"ל בִּלְדָתוֹ). דָּבָר זֶה נִרְמָז בַּמַּחֲצִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תֵּבַת 'מִצְרִי': מ"צ – בְּגִימַטְרִיָּא 130.

לְאַחַר מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה שֶׁהָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִגְאֲלוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. דָּבָר זֶה נִרְמַז בַּמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה שֶׁל תֵּבַת מִצְרִי: ר"י – בְּגִימַטְרִיָּא 210.

וְזֶהוּ "אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ".

(לִיקוּטֵי לוּי־יִצְחָק לְזֹהַר, חֵלֶק א עמ' א - מתוך 'הִתְקַשְׁרוּת')

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם:

כ וַאֲמַר לִבְנָתֵהּ וְאָן הוּא לְמָה דְנַן שְׁבַקְתִּין יָת גַּבְרָא קְרַן לֵהּ וְיֵכוּל לַחְמָא:

רש"י ◄ **לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן • הִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לִקְרָאתוֹ. וְיֹאכַל לָחֶם • שֶׁמָּא יִשָּׂא אַחַת מִכֶּם, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל".**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו שֶׁבָּרַח מִפְּנֵיהֶם, וְנוֹלַד לוֹ בַּיָּמִים הָהֵם בְּנוֹ הַקָּטָן, אָז אָמַר וַיַּצִּילֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה, כִּי כָּל יְמֵי חַיָּיו הָיָה יָרֵא מִמֶּנּוּ. וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן, שָׁב לְפָרֵשׁ לָמָּה יָשַׁב. כִּי בִּתְחִלָּה יָשַׁב לִפְנֵי הַבְּאֵר הַיְדוּעָה, כְּדֶרֶךְ וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וְגוֹ' וַיֵּלֶךְ. וְשָׁב לוֹמַר וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם: תורה טז

טז) וּלְכֹהֵן. הוּא יִתְרוֹ וְלֹא רְעוּאֵל. וְכָל כֹּהֵן שֶׁבַּמִּקְרָא מִשֶּׁרֵת הוּא לַשֵּׁם אוֹ לְעוֹ"ג. וְהָעֵד, וְכֹהֲנֵי לִי, וְכֹהֲנֵי ה'. וְיִתְרוֹ הָיָה כֹּהֵן לַשֵּׁם, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ עוֹד: תורה יז

יז) וַיָּבֹאוּ. מֵ"ם וַיְגָרְשׁוּם כְּמוֹ נוּ"ן. שֶׁלֹּא תִּתְעָרֵב הַמִּלָּה עִם הַנּוּ"ן הַנּוֹסֶף לֶעָתִיד. וְכָכָה צֹאנָם בְּמֵ"ם שֶׁלֹּא לְהִתְחַבֵּר שְׁנֵי נוּנִי"ן: תורה יח

יח) וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל. אֲבִי אֲבִיהֶן הָיָה. כִּי יִתְרוֹ הָיָה חוֹתְנוֹ וְהוּא חוֹבָב. וְכָתוּב וּמִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה. וְכָתוּב לְחוֹבָב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי: תורה יט

יט) וַתֹּאמַרְנָה. הֵן הוֹסִיפוּ. אוֹ לֹא הִסְפִּיקוּ הַמַּיִם שֶׁדָּלוּ הֵם לַצֹּאן: תורה כ

כ) וַיֹּאמֶר אֶל בְּנוֹתָיו. אֲבִי הָאָב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) **וַיּוֹאֶל** מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ **וַיִּתֶּן** אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְמֹשֶׁה:

כא וּצְבִי מֹשֶׁה לְמִיתַב עִם גַּבְרָא וִיהַב יָת צִפֹּרָה בְּרַתֵּהּ לְמֹשֶׁה:

רש"י◄ **וַיּוֹאֶל** • כְּתַרְגּוּמוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: כְּמַשְׁמָעוֹ), וְדוֹמֶה לוֹ: (שופטים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִין", "וְלוּ הוֹאַלְנוּ", "הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר". וּמִדְּרָשׁוֹ: לְשׁוֹן אָלָה, נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי־אִם בִּרְשׁוּתוֹ.

(כב) **וַתֵּלֶד** בֵּן **וַיִּקְרָא** אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ

כב וִילִדַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אָמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה:

(כג) **וַיְהִי** בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם **וַיָּמָת** מֶלֶךְ מִצְרַיִם **וַיֵּאָנְחוּ** בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה **וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל** שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה:

כג וַהֲוָה בְּיוֹמָיָא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן וּמִית מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְאִתְּנַחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פָּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלִיקַת קְבֶלְתְּהוֹן לָקֳדָם יְיָ מִן פָּלְחָנָא:

רש"י◄ **וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם** • שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גָּר בְּמִדְיָן, **וַיָּמָת** מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהֶצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּעָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה וְגוֹ', וּבָאת תְּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן. **וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם** • (שמות רבה) נִצְטָרַע וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם.

(כד) **וַיִּשְׁמַע** אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם **וַיִּזְכֹּר** אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

כד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קְבֶלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קַיְמֵהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וּדְעִם יַעֲקֹב:

רש"י◄ **נַאֲקָתָם** • צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ". **אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם** • עִם אַבְרָהָם.

(כה) **וַיַּרְא** אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **וַיֵּדַע** אֱלֹהִים: ס

כה וּגְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְמִפְרַקְהוֹן יְיָ:

רש"י◄ **וַיֵּדַע אֱלֹהִים** • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעְלִים עֵינָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

יְצִיאַת מִצְרַיִם בָּאָה לְאַחַר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל זָעֲקוּ וּבִקְּשׁוּ לְהִגָּאֵל. בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִצְעוֹק אֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל אֲרִיכוּת הַגָּלוּת, וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו שֶׁיּוֹצִיאֵם מִן הַגָּלוּת, בְּאָמְרָם שֶׁכְּבָר סִיְּמוּ אֶת עֲבוֹדָתָם, וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מַדּוּעַ מְעַכְּבִים אוֹתָם בַּגָּלוּת? וּצְעָקָה וּזְעָקָה זוֹ תָּבִיא לְ"וַיֵּדַע אֱלֹקִים", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גוֹאֵל־צֶדֶק בְּקָרוֹב.

(משיחת שבת־קודש פרשת שמות תשמ"ג)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִקָּרֵא אָב. כְּמוֹ אֱלֹהֵי אֲבִי אַבְרָהָם. גַּם נְבוּכַדְנֶצַּר אֲבוּךְ. וּכֵן הַבֵּן יִקָּרֵא בֵּן. וְכָכָה, הַבָּנוֹת בְּנוֹתַיוְהַבָּנִים בָּנַי. וְאַנְתְּ בְּרִי בֵּלְשַׁצַּר: **וַיֹּאמֶר.** הִנֵּה תָּפַשׂ הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קְצָרָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר וַתִּקְרֶאנָה לוֹ. כִּי יָדוּעַ הוּא מִדֶּרֶךְ הַסִּפָּרָא: **קְרָאֶן לוֹ.**מִלָּה זָרָה, בַּעֲבוּר שֶׁאֵין עַל מִשְׁקָלָהּ: תורה כא

כא) וַיּוֹאֶל. אוּלַי לֹא הָיָה שָׁם יִתְרוֹ בֶּן רְעוּאֵל. עַל כֵּן לֹא הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב: תורה כב

כב) וַתֵּלֶד. כִּי אָמַר. מֹשֶׁה. וְזֹאת צִפּוֹרָה הִיא הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית אֲשֶׁר אָמַר. וַאֲשֶׁר כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים דְּמֹשֶׁה אַל תַּאֲמֵן. וּכְלָל אוֹמַר לְךָ כָּל סֵפֶר שֶׁלֹּא כְּתָבוּהוּ נְבִיאִים אוֹ חֲכָמִים מִפִּי הַקַּבָּלָה, אֵין לִסְמוֹךְ עָלָיו. וְאַף כִּי יֵשׁ בּוֹ דְּבָרִים שֶׁמַּכְחִישִׁים הַדַּעַת הַנְּכוֹנָה. וְכָכָה סֵפֶר זְרֻבָּבֶל. וְגַם סֵפֶר אֶלְדָּד הַדָּנִי וְדוֹמֶה לָהֶם: תורה כג

כג) וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. עַתָּה יוּכַל מֹשֶׁה לָשׁוּב אֶל מִצְרַיִם. וְיִשְׂרָאֵל עָשׂוּ תְּשׁוּבָה. כִּי יְחֶזְקֵאל הִזְכִּיר שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם. עַל כֵּן עִנָּם הַשֵּׁם, וְתַחַת אֲשֶׁר לֹא עָבְדוּהוּ, עָבְדוּ אֲכָזָרִים: תורה כד

כד) וַיִּשְׁמַע. טַעַם וַיִּזְכּוֹר שֶׁהִגִּיעַ קֵץ: תורה כה

כה) וַיַּרְא. הֶחָמָס שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִים עוֹשִׂים בְּגָלוּי. **וַיֵּדַע.** הֶעָשׂוּי בַּסֵּתֶר: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי י"ח טבת ~

ג (א) **וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה:**

א וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוֹהִי רַבָּא דְּמִדְיָן וּדְבַר יָת עָנָא לְבָתַר שְׁפַר רַעְיָא לְמִדְבְּרָא וְאָתָא לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ לְחוֹרֵב:

רש"י ◄ **אַחַר הַמִּדְבָּר** • לְהִתְרַחֵק מִן הַגְּזֵל שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. **אֶל הַר הָאֱלֹהִים** • עַל שֵׁם הֶעָתִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

אין לוֹתֵר אֲפִילוּ עַל גְּדִי אֶחָד!

עַל הַפָּסוּק בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹעֶה" (ג, א) אִיתָא בִּ"שְׁמוֹת רַבָּה" (פרשה ב, ב) "מֹשֶׁה לֹא בְּחָנוֹ הַקָּבָּ"ה אֶלָּא בַּצֹּאן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם רוֹעֶה צֹאנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ בַּמִּדְבָּר, בָּרַח מִמֶּנּוּ גְּדִי, וְרָץ אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לְחָסִית, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְחָסִית נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּרֵכָה שֶׁל מַיִם, וְעָמַד הַגְּדִי לִשְׁתּוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר אֲנִי לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁרָץ הָיִיתָ מִפְּנֵי צָמָא, עָיֵף אַתָּה. הִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ. אָמַר הַקָּבָּ"ה יֵשׁ לְךָ רַחֲמִים לִנְהֹג צֹאנוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם, כָּךְ חַיֶּיךָ אַתָּה תִּרְעֶה צֹאנִי יִשְׂרָאֵל".

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹרָאָה מִזֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דְּהִנֵּה אִיתָא בְּ"אֶסְתֵּר רַבָּה" (פרשה ט, ד) "נִתְגַּלְּגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה . . וְאָמַר מַה קּוֹל גָּדוֹל הַזֶּה שֶׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ כִּגְדָיִים וּטְלָאִים, עָמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, וְאָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . קְטַנֵּי עַמְּךָ". וְנִמְצָא דִּגְדָיִים קָאֵי עַל "קְטַנֵּי עַמְּךָ" אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן.

וְעַל זֶה הִיא הַהוֹרָאָה אֵלֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, רוֹעֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא וִתֵּר אֲפִילוּ עַל גְּדִי אֶחָד, וְעָשָׂה כָּל שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לְהַחֲזִיר הַגְּדִי לְעֵדֶר הַצֹּאן, כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁאָסוּר לְוַתֵּר עַל אַף יֶלֶד יְהוּדִי, וְאִם רוֹאִים "גְּדִי" שֶׁבּוֹרֵחַ מִן הָעֵדֶר, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶׁבִּיכָלְתָּ וּבִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהַחֲזִיר אֶת הַיֶּלֶד לְ"צֹאן קֳדָשִׁים".

(על־פי התוועדות יום ב' דחג השבועות תש"מ)

(ב) **וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל:**

ב וְאִתְגְּלִי מַלְאָכָא דַיְיָ לֵהּ בְּשַׁלְהֻבוּבִית אֶשָּׁתָא מִגּוֹ אַסְנָא וַחֲזָא וְהָא אַסְנָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וְאַסְנָא לֵיתוֹהִי מִתְאָכֵיל:

רש"י ◄ **בְּלַבַּת אֵשׁ** • בְּשַׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לִבּוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: "לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בְּלֵב הָאֵלָה". וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַתָּי"ו, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כַּיּוֹצֵא בוֹ: "מָה אֲמֻלָה לִבָּתֵךְ". **מִתּוֹךְ הַסְּנֶה** • וְלֹא אִילָן אַחֵר, מִשּׁוּם "עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה". **אֻכָּל** • נֶאֱכָל, כְּמוֹ "לֹא עֲבַד בָּהּ", "אֲשֶׁר לֵקַח מִשָּׁם".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה. כָּכָה כָּתַב מֹשֶׁה. וְטַעַם חֹרֵבָה מֵרֹב הַחֹם שֶׁלֹּא יָרַד שָׁם גֶּשֶׁם, כִּי הוּא קָרוֹב מִמִּצְרַיִם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר מֹשֶׁה. וּבַעֲבוּר שֶׁהַיְּאוֹר רָחוֹק, עַל כֵּן אֵין שָׁם לֵחָה וְתִגְבַּר בּוֹ הַיַּבְשׁוּת: תורה ב

ב) וַיֵּרָא. יֵשׁ מְפָרְשִׁים בְּלַבַּת אֵשׁ, בְּלַהֶבֶת אֵשׁ. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי פֵּרוּשׁוֹ בְּלֵב הָאֵשׁ, כִּי כֵן מָצָאנוּ מָה אֲמוּלָה לִבָּתֵךְ. וְר' אֲדָנִים אָמַר אִלּוּ הָיָה כֵּן, הָיָה בְּלַבַּת בְּחִירֶק תַּחַת הַלָּמֶ"ד, כְּמוֹ אֶל גִּנַּת אֱגוֹז. וְהִנֵּה שָׁכַח וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ: **הַסְּנֶה.** אָמַר הַגָּאוֹן כִּי זֶה מִין קוֹץ. וּרְצוֹן שׁוֹכְנִי סְנֶה. שָׁמַיִם וְהַטַּעַם עַל הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְר' יְשׁוּעָה אָמַר הַכָּבוֹד שֶׁשָּׁכַן בַּסְּנֶה, וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה כִּי אֵיךְ יִקָּרֵא שׁוֹכְנִי עַל רֶגַע אֶחָד. וְעוֹד לָמָּה נֶאֱמַר עַל גִּזְרַת פֹּעַל וְאֵינֶנּוּ כֵּן עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. כִּי הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה תָּמִיד וּמַעֲמִיד כַּהֶגֶה הַיּוֹצֵא מִפִּי אָדָם. וְעוֹד, אַחַר שֶׁהִזְכִּיר כָּל מֶגֶד, הִזְכִּיר בָּאַחֲרוֹנָה רְצוֹן הַשֵּׁם. וְעוֹד מַה טַּעַם לְהַזְכִּיר זֶה הַמַּלְאָךְ. וְעוֹד הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ שׁוֹכְנִי בַּסְּנֶה הַיָּדוּעַ. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי כָּל סְנֶה אֶחָד הוּא, וְהוּא מִין קוֹץ יָבֵשׁ, וְכָכָה הִיא בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וְכָכָה הַר סִינַי בַּעֲבוּר הַסְּנֶה. וְכֵן פֵּירוּשׁ וּרְצוֹן שׁוֹכְנִי סְנֶה. רָצוֹן שֶׁיְּבַקֵּשׁ הַשּׁוֹכֵן בִּמְקוֹם הַסְּנֶה. שֶׁהוּא דּוֹרֵשׁ וּמְבַקֵּשׁ תָּמִיד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשֵּׁם רְצוֹנוֹ וּיִלַּחְלַח אַרְצוֹ שֶׁהוּא שׁוֹכֵן בָּהּ שֶׁהָיָה מְקוֹם יָבֵשׁ וּסְנֶה. עַד שֶׁיְּהֵא בָּהּ הָרְוּוִי וְהָיְתָה כְּגַן רָוֶה מְלוּחְלָח. וְהוֹדִיעַ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה בְּהֵ"א הַדַּעַת, כִּי הֵם דִּבְרֵי מֹשֶׁה בְּכָתְבוֹ הַתּוֹרָה. וּבוֹעֵר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה:

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵין לָא מִתּוֹקַד אַסְנָא:

רש"י◄ אָסֻרָה־נָּא • אָסוּרָה מִכָּאן לְהִתְקָרֵב שָׁם.

(ד) וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

ד וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי לְמֶחֱזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא:

(ה) וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא:

ה וַאֲמַר לָא תִּקְרַב הַלְכָא שְׁרִי סִינָךְ מֵעַל רִגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאֵים עַלּוֹהִי אָתַר קַדִּישׁ הוּא:

רש"י◄ שַׁל • שְׁלֹף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) "וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל", (שם כח) "כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ". אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא • הַמָּקוֹם.

(ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים:

ו וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְּאָבוּךְ אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם אֱלָהָא דְּיִצְחָק וֵאלָהָא דְּיַעֲקֹב וּכְבֵשְׁנוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דָחִיל מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצִית יְקָרָא דַיְיָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵהַפְּעָלִים הַיּוֹצְאִים. כִּי אֵשׁ בּוֹעֵרָה, כְּמוֹ אֵשׁ אֹכְלָה. וְהָעֵד, כְּאֵשׁ תִּבְעַר יָעַר. וְהִנֵּה הָאֵשׁ שֶׁהָיָה בַּסְּנֶה בּוֹעֵר כָּל אֲשֶׁר סְבִיבָיו, כִּי זֶה כְּמוֹ שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ. וְכָכָה הָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ. וּמִלַּת אֲכָל שֵׁם הַתֹּאַר כְּמוֹ פָּעוּל. וְכָמוֹהוּ אִם תִּרְאֶה אוֹתִי לוּקֵח מֵאִתְּךָ שֶׁהוּא קָמוּץ. וְכָכָה, לַנַּעַר הַיּוֹלֵד. כָּהֵם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם. וְאֵלֶּה הַפְּעָלִים כַּאֲשֶׁר הֵם יוֹצְאִים. עַל כֵּן וְרֶגֶל מוֹעָדָה אֵינֶנָּה כְּמוֹהֶם. רַק הַשּׁוֹרֵק תַּחַת חוֹלָם וְהִיא כְּמוֹ פּוֹעֶלֶת: תורה ג

ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסוּרָה נָּא. גִּזְרָה סָר, אִם בָּא אַחֲרֶיהָ מ"ם, הֶיֵה לְמֶרְחוֹק, כְּמוֹ סוּרוּ מִמֶּנִּי. הוּא אוֹמֵר לָהֶם רַחֲקוּ מִמֶּנִּי. וְאִם אַחֲרֶיהָ אֶל בְּשֶׁלֹשׁ נְקוּדוֹת, תְּהַפֵּךְ הַדָּבָר. כְּמוֹ סוּרָה אֵלַי, סוּר מִמְּקוֹמְךָ וּבֹא אֵלַי, שֶׁיָּסוּר מִמְּקוֹמוֹ וְיִקְרַב אֶל מְקוֹם הַסְּנֶה.**אֶת הַמַּרְאֶה הַגָּדוֹל.** זֶה אוֹת רִאשׁוֹן כָּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁעָשָׂה הַשֵּׁם עַל יְדֵי נְבִיאוֹ מֹשֶׁה. עַל כֵּן אָמַר לוֹ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ. וְאָמַר יֶפֶת טַעַם זֶה הָאוֹת, כִּי הָאוֹיֵב נִמְשָׁל לָאֵשׁ, וְיִשְׂרָאֵל לִסְנֶה, עַל כֵּן לֹא יִבְעַר: תורה ד

ד) וַיַּרְא ה'. גַּם אֶל דִּבְרֵי מֹשֶׁה בַּסּוֹף. וְנִקְרָא הַמַּלְאָךְ בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כְּדַרְכּוֹ כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ, וְשָׁם אֲפָרְשֶׁנּוּ. וְכָךְ הַמַּלְאָךְ שֶׁנִּרְאָה לְגִדְעוֹן, וְשָׁם כָּתוּב וַיֹּאמֶר לוֹ ה'. אוֹ הַשֵּׁם רָאָה כִּי סָר לִרְאוֹת, וְצִוָּה אֶת הַמַּלְאָךְ לִקְרֹא אֵלָיו, עַל כֵּן מִלַּת אֱלֹהִים. וְזֶה הַשֵּׁם אֵינֶנּוּ שֵׁם הָעֶצֶם רַק שֵׁם תֹּאַר, כַּאֲשֶׁר אַפָּרֵשׁ, וְהוּא כּוֹלֵל כָּל קָדוֹשׁ שֶׁאֵינוֹ גּוּף וְלֹא כֹּחַ בְּגוּף. כַּכָּתוּב לָהֶן אֱלֹהִין דִּי מְדָרְהוֹן עִם בִּשְׂרָא לֹא אִיתוֹהִי שֶׁהוּא הַגּוּף. וְהִנֵּה אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה הוּא הַמַּלְאָךְ הַנִּזְכָּר: תורה ה

ה) וַיֹּאמֶר אַל תִּקְרַב הֲלוֹם. הַטַּעַם, עֲמֹד בִּמְקוֹמְךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל הַסְּנֶה שֶׁשָּׁם הָאֵשׁ. וְכָכָה, הֲבָא עוֹד הֲלוֹם אִישׁ.וּמִלַּת שֵׁל חֹסֶר נוּ"ן. כְּמוֹ גַּע. כִּי הוּא מִגִּזְרַת וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים: תורה ו

ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי. אַחַר שֶׁהִזְכִּיר אֱלֹהֵי אָבִיךָ פֵּירֵשׁ כִּי הֵם אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב. וְהֵחֵל מֵאַבְרָהָם כִּי הוּא הֵחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה' לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַשֵּׁם. כִּי אָבִיו וְגַם אֶחָיו הָיוּ עוֹבְדִים ע"ג. וְהִזְכִּיר אֵלֶּה הַשְּׁלֹשָׁה וְלֹא הִזְכִּיר שְׁלֹשָׁה הַקְּרוֹבִים אֵלָיו שֶׁהֵם לוֹי וּקְהָת וְעַמְרָם, כִּי הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁהִזְכִּיר הָיוּ נְבִיאִים לְבַדָּם. וְעוֹד, כִּי הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁהִזְכִּיר הֵם אָבוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין לֵוִי כּוֹלֵל, כִּי מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ, כְּאִלּוּ אָמַר לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּי לְמֹשֶׁה יָדַבֵּר בִּמְקוֹמָם: **וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו.** כְּדַרְכְּךָ כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי. וְשַׁעַר הָעַיִן מִשַּׁעַר הַשָּׁמַיִם, כִּי בְּרֶגַע אֶחָד יִרְאֶה תְּמוּנוֹת רַבּוֹת רְחוֹקוֹת עִם קְרוֹבוֹת, וְאֵין כָּכָה שַׁעַר הָאָזְנַיִם וְאַף וְהַחֵךְ וְהַיָּד. וּבַעֲבוּר יִרְאָתוֹ הִסְתִּיר פָּנָיו: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו:

ז וַאֲמַר יְיָ מִגְּלָא גְּלֵי קֳדָמַי יָת שִׁעְבּוּד עַמִּי דִּי בְּמִצְרָיִם וְיָת קְבֵלְתְּהוֹן שְׁמִיעַ קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְּלְחֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כְּיֵבֵיהוֹן:

רש"י◄ כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו • כְּמוֹ "וַיֵּדַע אֱלֹהִים", כְּלוֹמַר, כִּי שַׂמְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלָדַעַת אֶת מַכְאוֹבָיו, וְלֹא הֶעֱלַמְתִּי עֵינַי וְלֹא אֶאֱטֹם אֶת אָזְנַי מִצַּעֲקָתָם.

(ח) וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:

ח וְאִתְגְּלֵיתִי לְשֵׁזָבוּתְהוֹן מִידָא דְּמִצְרָאֵי וּלְאַסָּקוּתְהוֹן מִן אַרְעָא הַהִיא לְאַרְעָא טָבָא וּפַתְיָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָעֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי:

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

ט וּכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַת קֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי יָת דּוּחֲקָא דִּי מִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן:

(י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

י וּכְעַן אִיתָא וַאֲשַׁלְחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִّצְרָיִם:

רש"י◄ וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ וְגוֹ' • וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? "וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי", יוֹעִילוּ דְּבָרֶיךָ וְתוֹצִיאֵם מִשָּׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מָן אֲנָא אֲרֵי אֵזֵיל לְוָת פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִّצְרָיִם:

רש"י◄ מִי אָנֹכִי • מָה אֲנִי חָשׁוּב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים. וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאַף אִם חָשׁוּב אֲנִי, מַה זָּכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס, וְאוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם?.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **וַיֹּאמֶר.** הַשָּׁלִיחַ יְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן שׁוֹלְחוֹ. **וְטַעַם רָאֹה רָאִיתִי** הֶחָמֵס הַנַּעֲשֶׂה לָהֶם בַּסֵּתֶר שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ בְּנֵי אָדָם, אֲנִי רוֹאֵהוּ. **וְאֶת צַעֲקָתָם.** שֶׁשּׁוֹמְעִים, הַכֹּל אֲנִי שָׁמַעְתִּי. וְהַמַּכְאוֹבִים שֶׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ, אֲנִי יָדַעְתִּי: תורה ח

ח) **וָאֵרֵד.** בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַשָּׁמַיִם נִכְבָּדִים מִן הָאָרֶץ, וְהַשֵּׁם מְלֹא כְּבוֹדוֹ הַכֹּל, רַק בַּעֲבוּר כִּי כָּל הַגְּזֵרוֹת בָּאוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, עַל כֵּן מִלַּת וָאֵרֵד. וְעוֹד, כִּי מַעֲלַת הַמַּלְאָךְ עֲצוּמָה וְאֵין יְכֹלֶת בְּמֹשֶׁה לַעֲלוֹת אֶל הַשָּׁמַיִם, עַל כֵּן מִלַּת וָאֵרֵד לְהַציל עַמִּי: **וּלְהַעֲלוֹתוֹ.** כְּנֶגֶד וָאֵרֵד. כִּי כַּאֲשֶׁר אֲנִי דָּר בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן, כֵּן אַשְׁכִּנֵם בְּמָקוֹם שֶׁהוּא עֶלְיוֹן מִכָּל הָאָרֶץ. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי הַמַּלְאָךְ, וְכָכָה כָּתוּב יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. הִנֵּה יָצְאוּ מֵאֶרֶץ שֶׁהֵם שָׁם בְּעֹנִי אֶל אֶרֶץ טוֹבָה. וְלֹא הִזְכִּיר הַגִּרְגָּשִׁי כִּי הוּא קָטָן מִן הַשִּׁבְעָה. וְהִנֵּה שְׁאֵלָה רְאוּיָה, אַחַר שֶׁהַשִּׁשָּׁה גּוֹיִם בְּנֵי כְּנַעַן, לָמָּה הִזְכִּיר הַכְּנַעֲנִי. וְהַתְּשׁוּבָה כִּי כָּל הָאָרֶץ תִּקָּרֵא אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי הוּא הַשֵּׁם הַכּוֹלֵל שֶׁהוּא הַמִּין. וְהַפְּרִיזִי הוּא צִידוֹן. וּשְׁאָר בָּנִים הַנִּזְכָּרִים הֵם מְעַטִּים, וּכְלָלָם הַכָּתוּב בְּמִלַּת הַכְּנַעֲנִי: תורה ט

ט) **וְעַתָּה הִנֵּה.** טַעַם הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה. **וְטַעַם וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ.** שֶׁהֵזִידוּ עֲלֵיהֶם. וְכָכָה אָמַר יִתְרוֹ, כִּי בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: תורה י

י) **וְעַתָּה לְכָה.** בִּשְׁלִיחוּתִי (כמ"ש לכה באשר אשלחך) **אֶל פַּרְעֹה:** תורה יא

יא) **וַיֹּאמֶר. מִי אָנֹכִי.** אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין אֲנִי וּבֵין אָנֹכִי, כְּמוֹ עִמִּי עִמָּדִי. כָּכָה מָצָאנוּ דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן גַּם אֲנִי גַּם אַתָּה. וְאַתֶּם בְּהִתְבַּלֵּעַ הַנּוּ"ן מִגְּזֵרַת אָן הֲלַכְתֶּם. כִּי הַמָּקוֹם יַכִּיר הַמְדַבֵּר. אוּלַי אָנֹכִי עַל זֶה הַדֶּרֶךְ מִגְּזֵרַת אָנָּן, עַל דֶּרֶךְ נְחֹשֶׁתְּךָ. וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר לוֹ וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה, הֵשִׁיב הִנֵּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

יב וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְּלְחוּן קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין:

רש"י ◄וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ • הֵשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שֶׁאָמַרְתָּ "מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל פַּרְעֹה", לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי־אִם מִשֶּׁלִּי: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּסְּנֶה, "לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" וְתַצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתִי וּכְדַאי אֲנִי לְהַצִּיל, כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ הַסְּנֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי וְאֵינֶנּוּ אֻכָּל, כָּךְ תֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וְאֵינְךָ נִזּוֹק. וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: מַה זְּכוּת יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם? — דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי עֲתִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שֶׁתַּצְלִיחַ בִּשְׁלִיחוּתְךָ, "לְךָ הָאוֹת" עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מַבְטִיחֲךָ, שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעַבְדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁתְּקַבְּלוּ הַתּוֹרָה עָלָיו, וְהִיא הַזְּכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוּגְמַת לָשׁוֹן זֶה מָצִינוּ: (ישעיה לז) "וְזֶה לְךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סְפִיחַ וְגוֹ'", מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב תִּהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת — שֶׁאַרְצְכֶם חֲרֵבָה מִפְּרוֹת, וַאֲנִי אֲבָרֵךְ הַסְּפִיחִים.

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם:

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן וְיִמְרוּן לִי מָה שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן:

~ נקודות משיחות קודש ~

הַקָּבָּ"ה נִמְצָא אִתָּנוּ בְּצָרַת הַגָּלוּת

וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: (ג, יג)

כְּבָר תָּמְהוּ מְפָרְשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה עַד הֵנָּה? וּבֵאֲרוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, דְּחוֹשֵׁשׁ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁכַּאֲשֶׁר יָבוֹא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִמְסֹר לָהֶם אֶת דִּבְרֵי הַקָּבָּ"ה "רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי גוֹ' צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי גוֹ' וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ גוֹ'" (פרשתנו ג, ז ואילך) תֶּקֶשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֶשְׁיָא עֲצוּמָה:

הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בִּמְאֹד עַד עַתָּה, עָבְדוּ בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה - עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וּפַרְעֹה גָּזַר "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" (פרשתנו א, כב), וְעַד שֶׁ"הָיָה שׁוֹחֵט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וְרוֹחֵץ בְּדָמָם" (רש"י פרשתנו ב, כג), וְאִם כֵּן יַקְשֶׁה לָהֶם, "מַה שְּׁמוֹ", שֶׁאִם "אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם" שָׁמַע אֶת נַאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים לוֹ צָרוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵיזֶה "שֵׁם" מִשְּׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה (הַמּוֹרֶה עַל הַנְהָגָה שֶׁל מַעְלָה) יָנִיחַ לְבָנָיו שֶׁל מָקוֹם לִסְבּוֹל כ"כ עַד עַתָּה, וְיִתְעַלֵּם כִּבְיָכוֹל מִצָּרָתָם?

וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקָּבָּ"ה "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה" דְּפֵרוּשׁוֹ כִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י "אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת", וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב (ישעי' סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין הַקָּבָּ"ה מַזְנִיחַ ח"ו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא גַּם לוֹ "צַר" כִּבְיָכוֹל, וְנִמְצָא אִתָּם בְּצָרַת גָּלוּתָם.

וְזֶה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה לִסְבֹּל עַד עַכְשָׁו אֵינוֹ מֹשׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה אִתָּם ח"ו, כִּי־אִם מִפְּנֵי שֶׁ"וְזֶה שְׁמִי לְעֹלָם - חָסֵר יָ"ו . . הַצְּלֵימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כְּכְתָבוֹ" (פרשתנו ג, טו וברש"י), שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הָיָה אָז בְּהֶעְלֵם וּבְהֶסְתֵּר וּבְאֹפֶן שֶׁל רַחֲמִים נִסְתָּרִים, אֲבָל וַדַּאי שֶׁגַּם אָז פְּעֻלּוֹ רַחֲמָיו.

(ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 19 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲנִי רוֹעֶה וְהוּא מֶלֶךְ גָּדוֹל. וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר וְהוֹצֵא, הֵשִׁיב מִי אָנֹכִי שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא גּוֹי גָּדוֹל שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה יב

יב) וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּךְ. וְתָבֹא אֶל פַּרְעֹה וְתוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ. וְטַעַם לְהוֹצִיאָם שֶׁיַּעַבְדוּנִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁהֶרְאֵתִי לְךָ בּוֹ זֶה הַמַּרְאֶה הַגָּדוֹל. וְכָךְ הַכָּתוּב אוֹמֵר, הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָנוּ לַה' אֱלֹהֵינוּ. כִּי זֶה הַמִּתְהַלֵּךְ בֵּין מִצְרַיִם הַקַּדְמוֹנִיּוֹת וּבֵין הַר סִינַי, רַק יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם לֹא הָלְכוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. וְעוֹד, כִּי יָשְׁבוּ בְּמָקוֹם אֶחָד יָמִים רַבִּים כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים, אָז כָּרַת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹתָם לַשֵּׁם לָעָם, וְהוּא יִהְיֶה לָךְ לֵאלֹהִים: תורה יג

יג) וַיֹּאמֶר. עַתָּה בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מַה שֵּׁם יֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל מִשְּׁמוֹתָיו. כִּי בַּשֵּׁם אֵל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן:

רש"י ◄ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה • "אֶהְיֶה" עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, "אֲשֶׁר אֶהְיֶה" עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכֻיּוֹת (ברכות ט). אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מַזְכִּיר לָהֶם צָרָה אַחֶרֶת? דַּיָּם בְּצָרָה זוֹ". אָמַר לוֹ: "רָפָא אָמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגוֹ'" (שמות רבה). (לֹא שֶׁהִשְׂכִּיל, חָלִילָה, מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵבִין דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי לֹא מַחֲשַׁבְתּוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמֵּאָז כָּךְ הָיְתָה דַּעְתּוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ: "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה", לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִגִּיד, וְלֹא שֶׁיַּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ: רָפָא אָמַרְתָּ, שֶׁגַּם דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה כָּךְ הָיְתָה, שֶׁלֹּא תַּגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֶלָּא: "כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אֶהְיֶה פַּעַם אַחַת, וְכֵן מַשְׁמַע בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְדוֹק).

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

טו וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דְּאַבְהַתְכוֹן אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעַלָּם וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שַׁדַּי לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹת, רַק בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד.וְא"ר יְשׁוּעָה כִּי קַבָּלָה הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל מֵאֲבוֹתָם כִּי הַמּוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל גֹּלָה שֵׁם חָדָשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁמַע. וְכַאֲשֶׁר רָאָה אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. פֵּירֵשׁ בּוֹ כִּי הֵם דִּבְרֵי מֹשֶׁה. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה. כִּי הִנֵּה בִּתְחִלַּת הַתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, אֵין כָּתוּב הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד רַק אֱלֹהִים, עַד לַעֲשׂוֹת. וּמִשָּׁם וָהָלְאָה כָּתוּב ה' אֱלֹהִים. וּמִשֶּׁנּוֹלַד קַיִן כָּתוּב הַשֵּׁם לְבַדּוֹ. וּלְעוֹלָם לֹא יִמָּצֵא בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֵׁם אֱלֹהִים, רַק הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. רַק בְּמָקוֹם אֶחָד בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר פַּרְעֹה הַעְתִּירוּ אֶל ה' וְרַב מִהְיוֹת קוֹלוֹת אֱלֹהִים. אָז אָמַר מֹשֶׁה מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים וְלֹא יִמָּצֵא עוֹד בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ: תורה יד

יד) וַיֹּאמֶר אֶהְיֶה. פֵּרוּשׁוֹ אֲשֶׁר אֶהְיֶה. כְּמוֹ וּבֵית דָּוִד כֵּאלֹהִים. וְאַחֲרָיו, כְּמַלְאַךְ ה' לְפָנֵיהֶם. וְהוּא פֵּרוּשׁ כֵּאלֹהִים: תורה טו

טו) וַיֹּאמֶר עוֹד. שֵׁם אַחֵר, וְהוּא מִטַּעַם הָרִאשׁוֹן, רַק הָאֶחָד עַל לְשׁוֹן הַמְדַבֵּר, וְזֶה לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר. וּמִגְּזֶרֶת יְהִי. וְאֵלֶּה הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵם שְׁמוֹת הָעֶצֶם. וְעַתָּה אֲפָרֵשׁ לְךָ מַה טַּעַם שֵׁם הָעֶצֶם, וְטַעַם אֵלֶּה הָאוֹתִיּוֹת. וּקְצָת סוֹד הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, וְלָמָּה אֵינוֹ נִקְרָא כִּכְתָבוֹ. אָמַר אַבְרָהָם הַמְּחַבֵּר. הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְהַאֲרִיךְ כִּי לִיסוֹד מוּסָד אֲנִי צָרִיךְ. דַּע כִּי שֵׁם הָעֶצֶם הוּא הַמּוּשָׂם לְאוֹת וּלְסִימָן לְקוֹרְאוֹ וּלְשׁוֹמְעוֹ, מְקוֹם עֶצֶם הַנִּקְרָא. וּבְאַרְבָּעָה דְּבָרִים יִבָּדֵל שֵׁם הָעֶצֶם מִשֵּׁם הַתֹּאַר. הָאֶחָד כִּי שֵׁם הַתֹּאַר נִגְזָר מִפֹּעַל, כְּמוֹ חָכָם בְּנִי. אִם חָכָם לִבְּךָ. פֹּעַל עָבָר. לְמַעַן תֶּחְכַּם בְּאַחֲרִיתֶךָ, פֹּעַל עָתִיד. וְלֹא כֵן שֵׁם הָעֶצֶם כְּמוֹ אַבְרָהָם לֹא יִגְזֹר מִמֶּנּוּ עָבָר אוֹ עָתִיד. אע"פ שֶׁיֵּשׁ שֵׁם עֶצֶם שֶׁנִּגְזָר מִפֹּעַל, כְּמוֹ יִצְחָק, לֹא אָמַר יִצְחַקְתִּי וְלֹא אִיצְחַק כִּי שֵׁם עֶצֶם אֵינֶנּוּ בִּמְקֹרֶה. וְהַדָּבָר הַב' שֶׁתְּחַבֵּר חָכָם שֵׁם הַתֹּאַר וְתֹאמַר חֲכָמִים. וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר מֵאַבְרָהָם שֶׁהוּא שֵׁם הָעֶצֶם, וְלֹא יֹאמַר עַל רַבִּים אַבְרַהֲמִים וְלֹא מִישְׂרָאֵל שֶׁהוּא שֵׁם הָעֶצֶם, א"כ הָיָה שָׁם שְׁנֵי אֲנָשִׁים לֹא יֹאמַר יִשְׂרָאֵלִים. רַק יֹאמַר כָּכָה כְּשֶׁיִּתְיַחֵס אִישׁ אֶחָד אֶל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שֵׁם הַמִּין. וְהַדָּבָר הַשְּׁלִישִׁי, שֵׁם הָעֶצֶם לֹא יִהְיֶה מְבֹאָר בְּהֵ"א הַדַּעַת, כַּאֲשֶׁר יְבֹאַר שֵׁם הַתֹּאַר. כִּי מִן חָכָם יֹאמַר הֶחָכָם, וְהִנֵּה לֹא יֹאמַר הָאַבְרָהָם הַיִּצְחָק. וְאֵין טַעֲנָה בְּמִלַּת אָמַר הַקֹּהֶלֶת, כִּי אֵינֶנּוּ שֵׁם הָעֶצֶם, רַק שֵׁם תֹּאַר לַחָכְמָה שֶׁנִּקְהֶלֶת בּוֹ. וְהָאָדָם הוּא שֵׁם תֹּאַר וְיֵשׁ לוֹ סוֹד, כִּי הוּא שֵׁם הַמִּין. וּמִלַּת הַמְנַשֶּׁה בַּעֲבוּר הַיַּחַס. וְהַדָּבָר הָרְבִיעִי, שֵׁם הָעֶצֶם לֹא יִסְמֹךְ כַּאֲשֶׁר יִסְמֹךְ שֵׁם הַתֹּאַר, כְּמוֹ חָכָם לֵבָב. לֹא יֹאמַר יִצְחָק הַדּוֹר. כִּי הָעֶצֶם עוֹמֵד בְּעַצְמוֹ. וְהִנֵּה כָּכָה מִלַּת אֶהְיֶה, גַּם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד מִד' אוֹתִיּוֹת, כִּי שְׁנֵיהֶם שְׁמוֹת הָעֶצֶם. וְהִנֵּה מָצָאנוּ ה' צְבָאוֹת, וְהִצְרְכוּ רַבִּים לוֹמַר כִּי צְבָאוֹת שֵׁם הָעֶצֶם הוּא. אוֹ הוּא אוֹת בַּצָּבָא שֶׁלּוֹ. וְזֶה לֹא יִתָּכֵן, כִּי הִנֵּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת, וּלְבַדּוֹ לֹא תִּמְצָאֶנּוּ, כִּי אִם עִם אֱלֹהִים אוֹ עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד ה' אֱלֹהִים. וְאַל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת, כִּי הוּא כְּדֶרֶךְ וְהַנְּבוּאָה עוֹדֵד הַנָּבִיא בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם שׁוֹכֵן עַד עוֹמֵד לְבַדּוֹ, וּבוֹ הַכֹּל עוֹמֵד, עַל כֵּן פַּעַם הוּא זֶה הַשֵּׁם כְּמוֹ תֹּאַר, עַל דֶּרֶךְ וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ. וְהַטַּעַם, שֶׁהוּא הַמְּעַמִּיד. עַל כֵּן ה' אֱלֹהִים דְּבֵקִים עִמּוֹ הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים. וְכָכָה ה' צְבָאוֹת הֵם צְבָאוֹת הַשָּׁמַיִם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **זֶה שְׁמִי לְעֹלָם•** חָסֵר וָי"ו, לוֹמַר: הַעֲלִימֵהוּ שֶׁלֹּא יִקָּרֵא כִּכְתָבוֹ (שמות רבה)•. **וְזֶה זִכְרִי•** לְמִדּוֹ הֵיאָךְ נִקְרָא, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: "ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם, ה' זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר"•.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאַל תֹּאבֶה לִשְׁמוֹעַ אֶל דִּבְרֵי הַגָּאוֹן הָאוֹמֵר שֶׁבַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל נִקְרָא כֵּן. וְהֵבִיא רְאָיָה מִן וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתַי. הֲלֹא תִרְאֶה וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו. וְהִנֵּה אֱלֹהִים תֹּאַר הַשֵּׁם, כִּי הוּא עַל לְשׁוֹן רַבִּים וְיָחִיד. כְּמוֹ הֲלֹא אֱלוֹהַּ גֹּבַהּ שָׁמַיִם. וְעוֹד שֶׁיִּסְמֹךְ לוֹמַר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִלַּת אֵל תַּקִּיף. וְכָכָה שַׁדַּי. כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל שַׁדַּי. וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ: **וְדַע** כִּי הָאֶחָד, סוֹד כָּל הַמִּסְפָּר וִיסוֹדוֹ. וּשְׁנַיִם תְּחִלַּת מִסְפַּר הַזּוּגוֹת. וּשְׁלֹשָׁה תְּחִלַּת מִסְפַּר הַנִּפְרָדִים. וְהִנֵּה כָּל הַמִּסְפָּרִים הֵם תִּשְׁעָה מִדֶּרֶךְ אַחַת, וְהֵם עֲשָׂרָה מִדֶּרֶךְ אַחֶרֶת. וְאִם תִּכְתֹּב הַתִּשְׁעָה בְּעִגּוּל, וְתִכְפּוֹל הַסּוֹף עִם כָּל הַמִּסְפָּר, תִּמְצָא הָאֲחָדִים שְׁמָאלִים, וְהָעֲשָׂרוֹת הַדּוֹמוֹת לַאֲחָדִים לִפְאַת יָמִין. וּבְהַגִּיעֲךָ אֶל חֲמִשָּׁה שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, אָז יִתְהַפְּכוּ הַמִּסְפָּרִים לִהְיוֹת הָעֲשָׂרוֹת אֲחָדִים וְהָאֲחָדִים עֲשָׂרוֹת. וּמִדֶּרֶךְ אַחֶרֶת הֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִי מָה. כִּי לֹא תוּכַל לְהָחֵל אֶחָד אִם לֹא יִהְיוּ עֲשָׂרָה. וְהִנֵּה עֲשָׂרָה הוּא דּוֹמֶה לְאֶחָד. וְהוּא שֵׁם כּוֹלֵל הָאֲחָדִים שֶׁהֵם מֵאֶחָד וְעַד עֲשָׂרָה, וְשֵׁם הָעֲשָׂרָה כּוֹלְלָם. עִם הֱיוֹתָם מִסְפָּר רִאשׁוֹן וּתְחִלַּת הַמִּסְפָּרִים הַדּוֹמִים לַאֲחָדִים. כִּי בְּהַגִּיעֲךָ אֶל עֶשְׂרִים, אָז הֵם שְׁנֵי עֲשָׂרוֹת כְּנֶגֶד שְׁנֵי אֲחָדִים. וּשְׁלֹשִׁים כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה אֲחָדִים, וְכֵן כָּל עֲשָׂרוֹת עַד תִּשְׁעִים, הֵם תֵּשַׁע עֲשָׂרוֹת כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה אֲחָדִים. וּבְהַגִּיעֲךָ לַמִּסְפָּר מֵאָה הוּא דּוֹמֶה לְאֶחָד. וּבְהַגִּיעֲךָ לְתִשַּׁע מֵאוֹת, גַּם הֵם כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה אֲחָדִים. עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְאֶלֶף שֶׁהֵם עֶשֶׂר מֵאוֹת. גַּם הוּא הָאֶלֶף דּוֹמֶה לְאֶחָד. עַד הֱיוֹתָם תִּשְׁעָה אֲלָפִים כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה אֲחָדִים. וּבְהַגִּיעֲךָ לַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אָז נִשְׁלָם הַחֶשְׁבּוֹן בִּהְיוֹתוֹ רְבָבָה אַחַת. וְכָכָה עַד עֶשֶׂר רְבָבוֹת עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה. כִּי כָּל רָאשֵׁי הַמִּסְפָּרִים הֵם דּוֹמִים לְאֶחָד. עַל כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵי הַמִּסְפָּר כִּי כָּל הַמִּסְפָּרִים הֵם חֵלֶק מֵעֲשָׂרָה אוֹ הִתְחַדֵּשׁ מִכְּפָלוֹ. אוֹ מִמַּחֲבַרְתּוֹ אֶל אַחֲדָיו אוֹ מֵהַשְּׁנַיִם דְּרָכִים נֶחְבָּרִים. וְהִנֵּה עֶשֶׂר סְפִירוֹת כְּמִסְפַּר עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת, חָמֵשׁ כְּנֶגֶד חָמֵשׁ. וְכָכָה הַגַּלְגַּלִּים תִּשְׁעָה שֶׁהֵם גּוּפוֹת נִכְבָּדוֹת עוֹמְדוֹת. וְהָעַשִּׁירִי שֶׁהוּא קֹדֶשׁ נִקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁכֹּחוֹ בְּכָל כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וְהוּא הַתַּקִּיף וְכָל הַגּוּפוֹת מַקִּיף. וְהִנֵּה יִהְיוּ הָאֶמְצָעִיִּים בְּמִסְפַּר עֲשָׂרָה הֵם שְׁנַיִם. וְהֵם חֲמִשָּׁה וְהֵם שִׁשָּׁה. וְאֵלֶּה אַרְבַּעְתָּם אהו"י הֵם הַנִּכְבָּדִים. וְכָל מִסְפָּר מְרֻבָּע שֶׁשֵּׁם אֶחָד נוֹסֵף עַל הַמְרֻבָּע, כָּכָה יֵשׁ בְּשָׁרְשׁוֹ, וְכָכָה בְּדוֹמֶה לוֹ. וְכֵן בִּמְרֻבָּע חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה, וּבִמְרֻבָּע שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה, אֵלֶּה הַד' מִסְפָּרִים לְעוֹלָם שׁוֹמְרִים עַצְמָם בִּמְרוּבַּעַת, וְזֶהוּ מַעֲלָתָם עַל כָּל הַמִּסְפָּרִים הַמְרֻבָּעִים. וְעוֹד כִּי כָּל מִסְפָּר הוּא בְּאֶחָד בְּכֹחַ. וְהוּא בְּכָל מִסְפָּר בְּמַעֲשֶׂה. וְהוּא יַעֲשֶׂה בְּפַאָה אַחַת מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה כָּל מִסְפָּר בִּשְׁתֵּי פֵּאוֹת. וְהִנֵּה כֹּחַ הָאֶחָד. וּבְחַבְּרֵךְ מְרוּבָּעוֹ אֶל מְרוּבָּע כָּפְלוֹ, אָז יִהְיוּ חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ חֶשְׁבּוֹן הַשָּׁוֶה בִּמְרוּבָּעִים, כִּי אִם תְּחַבֵּר מְרוּבָּעוֹ אֶל מְרוּבָּע כָּפְלוֹ, כֹּה יִהְיֶה מְעֻעָקָב חֲמִשָּׁה. וְכָל מִסְפָּר לִפְנֵי חֲמִשָּׁה, יִהְיֶה עֵרֶךְ הַמְעוּקָב אֶל הַשְּׁנַיִם הַמְרוּבָּעִים בְּחֶשְׁבּוֹן, בְּעֵרֶךְ הַחֶשְׁבּוֹן אֶל חֲמִשָּׁה. וּלְמַעְלָה מֵחֲמִשָּׁה יִהְיֶה הַדָּבָר בְּהִפֶּךְ. וְחֶשְׁבּוֹן שִׁשָּׁה הוּא חֶשְׁבּוֹן שָׁוֶה בַּחֲלָקָיו וְאֵין בְּכָל מַעֲרֶכֶת מִסְפָּר שָׁוֶה רַק אֶחָד. וְכַאֲשֶׁר תְּחַבֵּר מְרוּבָּע הָאֶחָד אֶל מְרוּבָּע רֹאשׁ הַנִּפְרָדִים, יִהְיֶה הַמְחֻבָּר הוּא הַדּוֹמֶה. וְאִם תָּשִׂים אַלְכְּסוֹן עָגוֹל בְּמִסְפָּרוֹ, וְתוֹצִיא יֶתֶר בַּשְּׁלִישִׁית, יִהְיֶה הַמְשׁוּלָּשׁ שֶׁהוּא שָׁוֶה הַשּׁוֹקַיִם כְּמִסְפַּר הַקָּו הַסּוֹבֵב. וְכְמוֹהוּ הַמְרוּבָּע הָאָרֹךְ בְּעִגּוּל, וְלִפְנֵי זֶה הַמִּסְפָּר יִהְיֶה עֵרֶךְ הַמְשׁוּלָּשׁ אֶל הַקָּו כְּעֶרְכּוֹ אֶל עֲשָׂרָה. וּלְמַעְלָה מִמֶּנּוּ הֵפֶךְ הַדָּבָר. הִנֵּה אֵלֶּה הָאַרְבָּעָה הַמִּסְפָּרִים הֵם הַיְּקָרִים, וּמִסְפָּרָם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים כְּמִסְפַּר כָּל הָאוֹתִיּוֹת. וְאַל תַּחְשֹׁב הַכְּפוּלִים, כִּי הֵם בְּעַצְמָם רַק מַה שֶּׁהָיָה בָּרֹאחַב הִשִּׁיבוּ בָּאֹרֶךְ. וְהַטַּעַם עַל הַמִּבְטָא בִּלְשׁוֹן שֵׁם אֶחָד לָהֶם יִדְמוּ זֶה לָזֶה, אֲבָל לֹא יִדְמוּ בַּמִּכְתָּב. וּבַעַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ רָאָה כִּי חָמֵשׁ מְקוֹמוֹת הֵם מוֹצָאֵי הָאוֹתִיּוֹת. וְהִנֵּה שָׁם חֲצָיִם שָׁרָשִׁים לְעוֹלָם, וְחֲצָיָם פַּעַם שָׁרָשִׁים וּפַעַם נוֹסָפִים לְטַעַם בְּרֹאשׁ הַמִּלָּה אוֹ בְּסוֹפָהּ. וְהִנֵּה זֶה הַחֲצִי נִכְבָּד מֵהָרִאשׁוֹן. וְרָאוּי שֶׁיִּבְחַר בְּכָל מוֹצָא הָאוֹת הַקַּל לְבַטֵּא בּוֹ הַרְבֵּה. וְרָאוּי לִהְיוֹת הָאוֹת הָרִאשׁוֹן גַּם הַחֲמִישִׁי גַּם הַשִּׁשִּׁי גַּם הָעֲשִׂירִי קַלִּים בְּמִבְטָא, וּכְבֵדִים בַּטַּעַם. וְיִהְיוּ נִמְצָאִים עִם הַתְּנוּעוֹת עַד שֶׁיִּהְיוּ אַרְבַּעְתָּם אוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ, וְיִהְיוּ פַּעַם נִרְאִים וּפַעַם נֶעְלָמִים, וּפַעַם נוֹסָפִים וּפַעַם חֲסֵרִים, וּפַעַם מֻבְלָעִים בְּדַגְשׁוּת וּפַעַם מִתְחַלְּפִים אֵלֶּה בָּאֵלֶּה. וְהִנֵּה אוֹתִיּוֹת הַגָּרוֹן הֵם אַרְבָּעָה, וּתְחִלָּתָם עַי"ן וְאַחַר חֵי"ת. וְאַל תִּזְכּוֹר הָאוֹת כַּאֲשֶׁר תִּבְטֵא בְּתוֹסֶפֶת אוֹתִיּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת עִם הָאוֹת, כִּי אֵינָם מֵאוֹתִיּוֹת הַגָּרוֹן רַק הָאוֹת לְבַדָּהּ כְּשֶׁתְּשִׂים תַּחְתֶּיהָ פַּתָּח. וְאֵלֶּה שְׁנֵיהֶם עַי"ן חֵי"ת כְּבֵדִים מְאֹד. וּמִי שֶׁלֹּא נָהַג בְּנַעֲרוּתוֹ לְבַטֵּא בָּהֶם, לֹא יְכַוֵּן לְדַבֵּר בָּם כְּמוֹ הָעו"ג. עַל כֵּן נִבְחֲרוּ הָאָלֶ"ף וְהַהֵ"א. גַּם בָּחַר מֵאוֹתִיּוֹת הַחֵיךְ גיכ"ק שֶׁהוּא אַחַר הַגָּרוֹן הַקַּלִּים, וְהֵם יו"ד כַּ"ף, עַל כֵּן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי י"ט טבת ~

(טז) לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם:

טז אזיל ותכנוש ית סבי ישראל ותימר להון יי אלהא דאבהתיכון אתגלי לי אלהא דאברהם יצחק ויעקב למימר מדכר דכירנא יתכון וית דאתעבד לכון במצרים:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָיוּ ג"ק מֵהַשָּׁרָשִׁים. וְאוֹתִיּוֹת הַלָּשׁוֹן דטלנ"ת, שָׁם הַשְּׁנַיִם שָׁרָשִׁים, וְהֵם ד"ט. וְהָאֲחֵרִים בָּחַר. וְאוֹתִיּוֹת הַשְּׁנַיִם זשר"ץ כֻּלָּם כְּבֵדִים, וְהַקַּל שֶׁבָּהֶן הַשִּׁי"ן עַל כֵּן בָּחֲרוּ, וְהִנִּיחַ הָאֲחֵרִים. עַל כֵּן הוּצְרַךְ לָקַחַת מֵאוֹתִיּוֹת הַשָּׁפָה שֶׁהֵם בומ"ף שְׁלֹשָׁה, וְהִנִּיחַ הָאֶחָד שֶׁהִיא הַפֵּ"א. וְרָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הָאוֹתִיּוֹת מֵהַגָּרוֹן. כִּי הוּא הַמּוֹצָא הָרִאשׁוֹן בְּמִתְכֹּנֶת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְהָאָל"ף לִפְנֵי הַהֵ"א כִּי הוּא הַקַּל מֵאוֹתִיּוֹת הַגָּרוֹן, עַל כֵּן הוּשַׂם רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת כְּנֶגֶד הָאֶחָד. וְרָאוּי לִהְיוֹת הַהֵ"א הָאוֹת הַחֲמִישִׁי כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה בַּמִּסְפָּר שֶׁהוּא נִכְבָּד. וְאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם אוֹתִיּוֹת הֵם קַלִּים בְּמִבְטָא יוֹתֵר מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁשָּׂם אוֹת הָרִאשׁוֹן מֵהַגָּרוֹן. שָׂם אַחֲרָיו אוֹת מִסּוֹף הַחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא הַשָּׁפָה. עַל כֵּן הָיָה בֵּי"ת אַחַר אָל"ף. גַּם יָ"ו אַחַר הֵ"א. וּפֵ"א אַחַר עַי"ן. וְהִנֵּה הָיָה לוֹ צֹרֶךְ לָשׂוּם עוֹד שְׁנַיִם אוֹתִיּוֹת עַד שֶׁיַּגִּיעַ אֶל הַהֵ"א. וְשָׂם הָאֶחָד מֵהַחֵיךְ וְהוּא גִימֶ"ל וְהַשֵּׁנִי מֵהַלָּשׁוֹן וְהוּא דָּל"ת. עַל כֵּן הוּצְרַךְ לָשׂוּם זי"ן שֶׁהוּא מֵהַשְּׁנַיִם אַחַר יָ"ו. וְהִנֵּה יֵשׁ לוֹ צֹרֶךְ לָשׂוּם אוֹת רְבִיעִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד מִסְפַּר הָעֲשָׂרָה עֲשִׂירִי לָאוֹתִיּוֹת. וּכְבָר לָקַח מֵהַגָּרוֹן הַשְּׁנַיִם הַנִּכְבָּדִים וְהַמְבוֹאָרִים. וּמֵהַשָּׁפָה הַקַּל הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא הַיּ"ו. וְאֵין בְּמוֹצָאָם הַנִּשְׁרָשִׁים קַל מֵאוֹתִיּוֹת הַחֵיךְ. וְהַנִּבְחָרִים הָיוּ הַיּ"ד, גַּם הַכַּ"ף, וְהַיּ"ד יוֹתֵר קַל. וְהִנֵּה אַרְבָּעָה אוֹתִיּוֹת רְאוּיִים לִהְיוֹתָם אוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ. וּבַעֲבוּר כִּי הָאָל"ף כְּמוֹ הָאֶחָד. עַל כֵּן נִמְצָא נֶעְלָם עִם כָּל תְּנוּעָה. וְהִנֵּה עִם חֹלָם, רֹאשׁ. וְעִם קָמַץ גָּדוֹל, רָאשִׁים. וְעִם חִירֶק, רֹאשׁוֹן. וְעִם קָמַץ קָטָן, רֵאשִׁית. וְעִם שׁוּרֶק, מִסְעֵף פְּאֵרָה. וְעִם פַּתָּ"ח גָּדוֹל, לְחַטָּאת וּלְנִדָּה. וְעִם פַּתָּ"ח קָטָן, עוֹשֵׂה פֶּלֶא. וּבַעֲבוּר הֱיוֹתוֹ רֹאשׁ שָׁמוּהוּ סִימָן הַמְדַבֵּר זָכָר גַּם נְקֵבָה. וּבַעֲבוּר שֶׁלֹּא יִמָּצֵא נִרְאֶה בָּאַחֲרוֹנָה עַל כֵּן אֵינֶנּוּ סִימָן. רַק פַּעַם יִתְחַלֵּף בְּהֵ"א. קְרָאנִי לִי מָרָא. גְּבָהָא קוֹמָתוֹ. וְיִמָּצֵא נוֹסָף בַּסּוֹף, כְּמוֹ וְאַתִּיקֶיהָא. הֶהָלְכוּא אִתּוֹ. גַּם נִרְאֶה בָּרִאשׁוֹנָה וְהוּא נוֹסָף, אֶתְמוֹל אֶזְרוֹעֲךָ. וּבְאֶמְצַע, וְהֶאֱזְנִיחוּ נְהָרוֹת. וְיִכָּתֵב בַּסּוֹף וְלֹא יְבוּטָא בּוֹ, כְּמוֹ חֵטְא. וּפַעַם יִהְיֶה חָסֵר, כְּמוֹ עַל כֵּס יָהּ. וְיִתְחַלֵּף בְּהֵ"א, הָאֱמוּן הֶהָמוֹן. גַּם בְּיוּ"ד, תִּתְיַמְּרוּ יִתְאַמְּרוּ. גַּם בְּוָ"ו בְּמִבְטָא, וְלַעֲמָשָׂא תִּמְרוּ. וְהִנֵּה הַשְּׁלֹשָׁה אוֹתִיּוֹת הֵם רְאוּיִם שֶׁיִּהְיוּ לְסִימָן בָּרֹאשׁ וּבַסּוֹף. וְהִנֵּה הָאוֹת שֶׁהוּא הַיּ"ד שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְאֶחָד, שָׁמוּהוּ בַּסּוֹף סִימָן הַמְדַבֵּר זָכָר גַּם נְקֵבָה בִּפְעָלִים. שָׁמַרְתִּי אָמַרְתִּי. וּבְשֵׁמוֹת כְּמוֹ שְׁמִי. וְשָׁמוּהָ בְּרֹאשׁ סִימָן יָחִיד זָכָר הוּא דּוֹמֶה לַנִּמְצָא. כְּמוֹ שֶׁמִּסְפָּר עֲשָׂרָה דּוֹמֶה לְאֶחָד, וְשָׁמוּהוּ בַּסּוֹף. הֵפֶךְ זֶה סִימָן לְנֹכַח הַנִּקְבָּה, דְּעִי רְאִי, לְמַעַן תִּזְכְּרִי. וּבַעֲבוּר כִּי בְּמִסְפָּר דּוֹמֶה לְאֶחָד הָיָה לְיַחֵס, וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הָעֲשָׂרָה כּוֹלֵל כָּל חֶשְׁבּוֹן, עַל כֵּן הַיּ"ד בָּאַחֲרוֹנָה כּוֹלֵל סִימָן רַבִּים בַּסְּמוּכִים, יְדֵי נָשִׁים. וּבְסָמוּךְ אֶל הַמְדַבֵּר, יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם. וְהַיּ"ד יִמָּצֵא נֶעְלָם עִם חִירֶק, רַגְלִי. וְעִם קָמַץ קָטָן, רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר. וְעִם קָמַץ גָּדוֹל, יָדָיו רַגְלָיו. וְהַיּ"ד תַּחַת הֵ"א, הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה. וְאַתָּה הֱוֵה לָהֶם לְמֶלֶךְ. וְתַחַת ה"א, יֶחֱסָיוּן חָסָה. וְתַחַת אַלֶּף, כָּל פִּקּוּדֵי כֹל יִשְׂרָתִי. וְיִמָּצֵא נוֹסָף, יִצְהָר הַיּוֹשְׁבִי רַבָּתִי. וְהַהֵ"א שָׁמוּהוּ סִימָן חֲיֵשׁ הַדָּבָר, כִּי כֵן טַעַם הִא לָכֶם זֶרַע. פַּעַם לִתְמֹהַּ, הַבְּמַחֲנִים הֲנִהְיָה. וּפְעָמִים לָדַעַת הַמְּבֹאָר הָאִישׁ. הָעֶבֶד הָעִבְרִי, הָאֲנָשִׁים. וּבָאַחֲרוֹנָה סִימָן לִנְקֵבָה לְשׁוֹן עָבָר. גַּם כֵּן בְּשֵׁמוֹת. כִּי הַזָּכָר הִנִּיחוּ בְּלֹא סִימָן. אָמְרוּ אָמְרָה קוֹהֶלֶת. גַּם הָיְתָה סִימָן נְקֵבָה בִּפְעָלִים בָּעֲתִידִים אֶשְׁמְרֶנָּה יִשְׁמְרֶנָּה נִשְׁמְרֶנָּה תִּשָּׁמַרְנָה יִשְׁמְרוּהָ שְׁמַרְנוּהָ שְׁמָרוּהָ. וְסִימָן בְּשֵׁמוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. וְהַהֵ"א נוֹסָף בַּבִּנְיָן הַכָּבֵד. גַּם בְּבִנְיַן הִתְפַּעֵל. גַּם הִיא מַבְלַעַת, מַזֶּה בְּיָדֶךָ. כְּמוֹ יו"ד, בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ. וְאַלֶּף וָאַבֶּדְךָ כְּרוּב הַסּוֹכֵךְ. וְנוֹסֶפֶת בָּאַחֲרוֹנָה, אֶשְׁמְעָה. וּבְשֵׁמוֹת כְּמוֹ לַיְלָה. וְהוּא נֶעְלָם עִם קָמַץ, עָשָׂה. וְעִם קָטָן, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם. וְעִם פַּתָּח קָטָן, אֲשֶׁר אֲנִי בוֹנֶה. וְעִם חוֹלָם, כִּי פְרָעֹה אַהֲרֹן. גַּם שְׁלֹמֹה. וְעִם שׁוּרֶק, לֹא יִקְרְחֵה קָרְחָה. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הַוָּי"ו מוֹצָאוֹ מֵהִתְחַבְּרוּת הַשְּׂפָתַיִם. עַל כֵּן שָׁמוּהוּ בָּרִאשׁוֹנָה לְדַבֵּק זֶה עִם זֶה, אַבְרָהָם וְיִצְחָק. מִי פָּעַל וְעָשָׂה. וּבָאַחֲרוֹנָה לְשׁוֹן רַבִּים זְכָרִים. גַּם נְקֵבוֹת בִּפְעַל עָבָר. וְסִימָן בָּעֲתִידִים לִזְכָרִים. וּפְעָמִים גַּם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל•** מְיַחֲדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר "זְקֵנִים" סְתָם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱסֹף זְקֵנִים שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא?•

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לִנְקֵבוֹת. אִם תִּמְצְאוּ אִם תֵּעִירוּ.וְהַי"ו יִמָּצֵא נֶעְלָם, עִם שׁוּרֶק וְעִם חוֹלָם. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הַהֵ"א נוֹסָף בַּסּוֹף סִימָן הַנְּקֵבָה, הֻצְרְכוּ לִהְיוֹת הַיּוֹ"ד סִימָן לַזָּכָר, שֶׁמְּרוֹ. גַּם בְּשֵׁמוֹת, יָדוֹ. גַּם בָּעֲתִידִים, אוֹיֵב יִרְדֹּפוּ. וּבְתוֹסֶפֶת הֵ"א אוֹ נו"ן בְּדָגֵשׁ אוֹ שׁוּרֶק. יִשְׁמְרֵהוּ, יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו. וְסִימָן לְשׁוֹן רַבִּים מְדַבְּרִים בְּפֹעַל עָבַר, וּבָעֲתִידִים. וְהִנֵּה הֶרְאִתִי כִּי אֵלּוּ הָאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת הֵם אוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ. עַל כֵּן הָיוּ הַשֵּׁמוֹת נִכְבָּדִים שֶׁהֵם שְׁמוֹת הָעֶצֶם מֵאֵלֶּה הָאוֹתִיּוֹת. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הָרִאשׁוֹן אֵינֶנּוּ בַּמִּקְרָא רַק בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְיָדַעְנוּ כִּי מֹשֶׁה לֹא דִּבֵּר לְפַרְעֹה דִּבְרֵי הַשֵּׁם רַק כִּכְתָבוֹ. וְלֹא הָיָה מַזְכִּירוֹ בְּכִנּוּי כִּי הוּא הָיָה קָדוֹשׁ. עַל כֵּן הוּצְרְכוּ הַקַּרְמוֹנִים לְכַנּוֹתוֹ. וּפֵרוּשׁ וְזֶה זִכְרִי, כְּמוֹ זֶה שְׁמִי, כִּי הַטַּעַם כָּפוּל. וְהָעֵד, שֶׁאֲנַחְנוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ אֱלֹהִים בְּהִתְחַבְּרוֹ עִם אֶל"ף דָּל"ת, שֶׁהַטַּעַם שֶׁהוּא אָדוֹן. וּבָאָה הַמִּלָּה עַל דֶּרֶךְ לְשׁוֹן רַבִּים. דֶּרֶךְ כָּבוֹד. כְּמוֹ אֱלֹהֵי. עַל כֵּן הָאוֹמֵר לַשֵּׁם, כְּמוֹ לְאָדָם אֲדֹנִי שָׁאַל, טוֹעֶה הוּא: **וְעַתָּה** אַזְכִּיר הַטַּעַם, דַּע כִּי שְׁלֹשָׁה עוֹלָמִים הֵם. הָאֶחָד הוּא הַשָּׁפֵל. וְהוּא עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת רַק שָׁלֹשׁ כּוֹלְלָם. וְהָאֶחָד הַמַּתְּכוֹת וְהֵם שִׁבְעָה, כְּנֶגֶד שִׁבְעָה הַמִּשָּׁרְתִים. וּלְמַעְלָה מֵהֶם הַצֶּמַחִים, וְהֵם עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת. וּלְמַעְלָה מֵהֶם הַחַיִּים, וּמַעֲלוֹתָם רַבּוֹת. וְהָאָדָם לְבַדּוֹ הוּא בַּמַּעֲלָה הָעֶלְיוֹנָה בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל. וְהַשִּׁנּוּי יִקָּרֶנּוּ בְּעַצְמוֹ בְּגוּפוֹ, גַּם בְּנַפְשׁוֹ כְּנֶגֶד מַחְשַׁבְתּוֹ, גַּם בְּעִנְיָנָיו וְכָל עֶסְקָיו. וְחַכְמֵי לֵב דִּמּוּ הַמִּינִים שֶׁהֵם הַכְּלָלִים שֶׁהֵם שֶׁמּוֹרִין כִּי הַפְּרָטִים אוֹבְדִים. דִּמּוּ אוֹתָם הַמִּינִים הַכְּלָלִים הָעוֹמְדִים לְצַד עֵץ עַל מַיִם רָצִים תָּמִיד. וְהָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת. וְהִנֵּה הַחַמִּשָּׁה הַכּוֹכָבִים הַמִּשָּׁרְתִים מַעֲלָתָם גְּדוֹלִים, כִּי הֵם עוֹמְדִים בְּעַצְמָם, לֹא יִכְלוּ וְלֹא יַחְסְרוּ. וְלֹא תִּשְׁתַּנֶּה תְּנוּעָתָם, וְלֹא תוֹסִיף וְלֹא תִגְרַע. וְלֹא יַעֲלוּ וְלֹא יֵרְדוּ. רַק כְּפִי הַמַּעֲרֶכֶת יֵשׁ לָהֶם שִׁנּוּיִים רַבִּים. כִּי פַּעַם הוּא הַכּוֹכָב בְּקַו הַמַּזָּלוֹת. וּפַעַם שְׂמֹאלִי וּפַעַם יְמִינִי. רַב אוֹ מְעַט. וּפַעַם עוֹלֶה בְּגַלְגַּלּוֹ הַקָּטָן, גַּם בְּגַלְגַּלּוֹ הַגָּדוֹל. שֶׁהִנֵּה מוּצָקוֹ רָחוֹק מִמּוּצָק הָאָרֶץ. וּפַעַם עוֹלֶה גַּלְגַּלּוֹ אוֹ יוֹרֵד. יָרוּץ, וּפַעַם יִתְמַהְמַהּ וּפַעַם יַעֲמוֹד, וּפַעַם יָשׁוּב אַחֲרוֹנִית. וְכָל זֶה כְּנֶגֶד הָאָרֶץ. וּפַעַם יֵרָאֶה וּפַעַם יִסָּתֵר. וּפַעַם בַּמִּזְרָח וּפַעַם בַּמַּעֲרָב. וְעָרְכוֹ אֶל חִבּוּרוֹ וְגַם אֶל צְבָא הַשָּׁמַיִם מִלְּמַעְלָה. גַּם אֶל הַלְּבָנָה מִלְּמַטָּה. לְעוֹלָם מִשְׁתַּנֶּה עַד אֵין חֵקֶר. כִּי פַּעַם מִתְחַבֵּר לְאֶחָד הַשִּׁבְעָה הַמַּבָּטִים. וְהִנֵּה הַמִּחַבְּרוֹת לְבַדָּם בְּמַעֲלָה אַחַת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, הֵם מֵאָה וְעֶשְׂרִים. וּבַעֲבוּר אֵלּוּ הַשִּׁנּוּיִים יִשְׁתַּנּוּ כָּל הַנִּבְרָאִים בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל בְּעַצְמָם. וְאַף כִּי בְּמִקְרֵיהֶם וְהֵם בְּעַצְמָם וּבְאוֹרָם לֹא יִשְׁתַּנּוּ, עַל כֵּן לְמַטָּה מֵהֶם הַלְּבָנָה כִּי כָּל מִקְרֵיהֶם יִקְרוּהָ. וְיוֹתֵר כִּי יֵשׁ לָהֶם שְׁנֵי גַּלְגַּלִּים שֶׁאֵין מוּצָקָם כְּמוּצַק הָאָרֶץ. וְעוֹד, כִּי תְּנוּעָתָם כַּגַּלְגַּל הַקָּטָן, הֵפֶךְ תְּנוּעַת גַּלְגַּל הַגָּדוֹל. וְעוֹד, כִּי אֵין לָהּ אוֹר בְּעַצְמָהּ כִּי אִם מֵהַשֶּׁמֶשׁ. וְהָעֵד, כִּי בְּהִתְחַבֵּר עִמּוֹ עִם רֹאשׁ הַתְּלִי אוֹ זְנָבוֹ, לֹא תֵּרָאֶה הַשֶּׁמֶשׁ אִם הָיָה בַּיּוֹם. וְאִם הָיְתָה לְנֹכַח הַשֶּׁמֶשׁ בַּלַּיְלָה בְּאַחַד הַמִּקְוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים, יִהְיֶה אוֹר הַלְּבָנָה נֶעְדָּר. וְהִנֵּה לְמַעְלָה מֵהַמִּשָּׁרְתִים הֵם כּוֹכְבֵי גַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת, וְהֵם קְבוּעִים בַּגַּלְגַּל, לֹא מִתְנוֹעֲעִים כְּמִשָּׁרְתִים וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה רָחְבָּם, וְלֹא עֵרֶךְ זֶה לָזֶה, וּתְנוּעָה אַחַת לָהֶם בְּלִי תּוֹסֶפֶת וּמִגְרַעַת, עֶרְכָּם אֶל הָאָרֶץ שָׁוֶה, וְשִׁנּוּי הֵרָאוֹתָם כְּפִי מְקוֹמוֹת הָאָרֶץ. וּתְנוּעַת הַשֶּׁמֶשׁ וְהָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן הוּא עוֹלָם הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁאֵינָם גּוּפוֹת וְלֹא בְּגוּפוֹת כְּנִשְׁמַת הָאָדָם. וּמַעֲלוֹתָם נִשְׂגְּבוּ מִדֵּעוֹת הַנִּקְלוֹת כְּנֶגְדָּם. וְכָל זֶה הָעוֹלָם כָּבוֹד, וְכֻלּוֹ עוֹמֵד, וְאֵין תְּנוּעָה בְּשִׁנּוּי בְּעֵרֶךְ רַק מַעֲמָדוֹ אֵינֶנּוּ בְּעַצְמוֹ רַק בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד לְבַדּוֹ. וְנִשְׁמַת הָאָדָם מִמִּינָם. וּמְקַבֶּלֶת כֹּחַ עֶלְיוֹן כְּפִי מַעֲרֶכֶת הַמִּשָּׁרְתִים. וְכָל הַמִּשָּׁרֵת כְּנֶגֶד הַצָּבָא הַגָּדוֹל בְּעֵת הִבָּרְאוֹ. וְאִם תֶּחְכַּם הַנִּשְׁמָה תַּעֲמֹד בְּסוֹד הַמַּלְאָכִים, וְתוּכַל לְקַבֵּל כֹּחַ גָּדוֹל מִכֹּחַ עֶלְיוֹן שֶׁקִּבֵּל עַל יְדֵי אוֹר הַמַּלְאָכִים. אָז יִהְיֶה דָּבֵק בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְזֶהוּ שֶׁנָּדַר יַעֲקֹב וַיְהִיהוּ' לִי לֵאלֹהִים, כִּי יִתְבּוֹדֵד כָּל יְמֵי חַיָּיו לְדָבְקָה בַּשֵּׁם כְּפִי כֹּחוֹ. עַל כֵּן אָמַר הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר, וְעַד הַיּוֹם לֹא אָמַר כָּכָה. כִּי אָז יָחֵל לַעֲבוֹד אֶת הַשֵּׁם כְּפִי נִדְרוֹ. עַל כֵּן אָמַר יִתְרוֹ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָּדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים. וְחָכָם גָּדוֹל הָיָה. וְהָעֵד, וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ. וְעוֹד, וַיִּשְׁתַּחוּ. וְאֵין לוֹ פַּחַד מִמֶּנּוּ. וּבַעֲבוּר שֶׁרָאָה אָדָם כִּי יָמוּת, הוֹלִיד בֵּן לִהְיוֹת הַמִּין שָׁמוּר. וְהִנֵּה קִבֵּל כֹּחַ מַעֲמָד עַל דֶּרֶךְ כְּלָל, עַל כֵּן אָמְרָה חַוָּה קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'. וּבְנֵי הַנְּבִיאִים הָיוּ מִתְבּוֹדְדִים, אוּלַי יַקְבְּלוּ כָּל אֶחָד כְּפִי כֹּחוֹ. וְהִנֵּה בַּשֵּׁם הַזֶּה יִתְחַדְּשׁוּ בָּעוֹלָם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. וְכַאֲשֶׁר נֶאֱמַר לוֹ זֶה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, בִּקֵּשׁ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. עַל כֵּן לֹא תִּמְצָאֻנוּ בְּסֵפֶר קֹהֶלֶת, כִּי יְדַבֵּר עַל הַמַּעֲשִׂים, אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם אֵין לְהוֹסִיף וּמֵהֶם אֵין לִגְרֹעַ, וְאֵין כָּל חָדָשׁ כִּי הַחָכְמָה הָעֶלְיוֹנָה: תורה טז

טז) לֵךְ וְאָסַפְתָּ. טַעַם **אֱלֹהֵי אַבְרָהָם** שֶׁכָּרַת בְּרִית אִתּוֹ לָתֵת לוֹ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן. וְהַטַּעַם **פָּקֹד** בָּאָה עֵת פְּקֻדָּתָם: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

יז וַאֲמָרִית אַסֵּיק יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ:

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

יח וִיקַבְּלוּן לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דְּיִהוּדָאֵי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא:

רש"י◄ וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ • מֵאֵלֵיהֶם, מִכֵּיוָן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לָשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ, שֶׁכְּבָר סִימָן זֶה מְסוּר בְּיָדָם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית נ) "פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים • יו"ד יִתְרָה, רֶמֶז לְעֶשֶׂר מַכּוֹת, בְּרַשֵׁ"י יָשָׁן). נִקְרָה עָלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרֶה, וְכֵן: (במדבר כג) "וַיִּקָּר אֱלֹהִים", "וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה" — אֶהֱא נִקְרָה מֵאִתּוֹ הֶלֶם.

(יט) וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה:

יט וּקְדָמַי גְּלֵי אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמֵיזָל וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף:

רש"י◄ לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ • אִם אֵין אֲנִי מַרְאֶה לוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, כְּלוֹמַר, כָּל עוֹד שֶׁאֵין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי הַחֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לַהֲלֹךְ". לֹא יִתֵּן • [כְּתַרְגּוּמוֹ] לָא יִשְׁבּוֹק, כְּמוֹ: (בראשית כ) "עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ", (שם לא) "וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי" — וְכֵלֶן לְשׁוֹן 'נְתִינָה' הֵם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה", וְלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּדוֹ חֲזָקָה, כִּי מֵאָז אֶשְׁלַח אֶת יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגוֹ', וּמְתַרְגְּמִינָן אוֹתוֹ: וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף. מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם, נֶאֱמַר לִי.

(כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם:

כ וְאֶשְׁלַח פּוֹן יָת מְחַת גְּבֻרָתִי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי בְּכֹל פִּרְשָׁוָתִי דִּי אַעְבֵּד בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן:

(כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם:

כא וְאֶתֵּן יָת עַמָּא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְּהָכוּן לָא תְּהָכוּן רֵיקָנִין:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **וָאֹמַר.** וּכְבָר אָמַרְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם שֶׁאַעֲלֶה אֶתְכֶם, וְזֶהוּ וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל. וְגַם אָנֹכִי אַעֲלֶךָ גַּם עָלֹה. אוֹ גָּזַרְתִּי עַתָּה לִהְיוֹת זֶה. כְּמוֹ וַתִּגְזֹר אֹמֶר: תורה יח

יח) **וְשָׁמְעוּ.** כָּל שֶׁמַע, אַחֲרָיו לָמֵ"ד אוֹ בֵי"ת. הַטַּעַם שֶׁיִּשְׁמְעוּ הָעִנְיָן שֶׁנּוֹשֵׂא הַקּוֹל, לֹא לִשְׁמֹעַ הַקּוֹל. **דֶּרֶךְ הָעִבְרִיִּים** דֶּרֶךְ צַחוּת, לְהַרְאוֹת יוֹ"ד הַיִּחוּס. כִּי יוֹ"ד הָעִבְרִים בְּחִירֶק תַּחַת הָרֵי"ש, סִימָן רַבִּים כַּמִּשְׁפָּט: **נִקְרָה עָלֵינוּ.** בְּהֵ"א גַּם בְּאָלֶ"ף, הַטַּעַם אֶחָד. כְּמוֹ נִקְרֹא נִקְרָאתִי. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ טַעְמוֹ, כִּי הוּא פֶּן יִפְגָּעֶנּוּ: תורה יט

יט) **וַאֲנִי.** לֹא יִתֵּן רְשׁוּת. אוֹ כְּמוֹ יָנִיחַ. כְּמוֹ כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לְנָגוֹעַ אֵלֶיהָ. וְלֹא בַּעֲבוּר יָד הַחֲזָקָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ. וְהַגָּאוֹן אָמַר וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה, בְּפַעַם אַחַת: תורה כ

כ) **וְשָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי.** כְּנֶגֶד יָדוֹ: תורה כא

כא) **וְנָתַתִּי.** גַּם הָיָה דְּבַר פֶּלֶא שֶׁמִּצְרַיִם הָיוּ מְפַיְּסִין אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּשְׁאָלוּ מֵהֶם. וְזֶה טַעַם וַיַּשְׁאִילוּם. וְזֶה הֵפֶךְ מִשְׁפַּט אַנְשֵׁי הָעוֹלָם. וְדַע כִּי מֵ"ם רֵיקָם נוֹסָף, וְהַמִּלָּה נִמְצֵאת עַל רַבִּים כָּזֹאת. גַּם עַל לְשׁוֹן נְקֵבָה, אַל תָּבוֹאִי רֵיקָם. וְכָמוֹהוּ חִנָּם: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:

כב וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשְׁבַּבְתַּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתַהּ מָנִין דְּכַסַף וּמָנִין דְּדַהַב וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּוּן עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן וּתְרוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם:

רש"י ◄ **וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ** • מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גָּרָה אִתָּהּ בַּבַּיִת. **וְנִצַּלְתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: וּתְרוֹקְנוּן, וְכֵן (שמות יב) "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", (שם לג) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם", וְהַנּוֹ"ן בּוֹ יְסוֹד. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּמַחְבֶּרֶת צָדֵ"י עִם (בראשית לא) "וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ", וְלֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו, כִּי אִם לֹא הָיְתָה הַנּוֹ"ן יְסוֹד וְהִיא נְקוּדָה בְּחִירֵ"ק, לֹא תִּהְיֶה מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן 'וּפִעַלְתֶּם', אֶלָּא בִּלְשׁוֹן 'וְנִפְעַלְתֶּם', כְּמוֹ: (דברים כח) "וְנִסַּחְתֶּם מִן הָאֲדָמָה", (ויקרא כו) "וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב", (שם) "וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם", (יחזקאל כב) "וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ", (ירמיה ז) "וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ", לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ, וְכָל נוּ"ן שֶׁהִיא בָּאָה בְּתֵיבָה לִפְרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה, כְּנוּ"ן שֶׁל נוֹגֵף, נוֹשֵׁא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁךְ, כְּשֶׁהִיא מְדַבֶּרֶת לְשׁוֹן 'וּפִעַלְתֶּם', תִּנָּקֵד בִּשְׁוָ"א בַּחֲטָף, כְּגוֹן: (בראשית מה) "וּנְשָׁאתֶם אֶת אֲבִיכֶם", (במדבר לב) "וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד", (בראשית יז) "וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁזֹּאת הַנִּקּוּדָה בְּחִירֵ"ק מִן הַיְסוֹד הִיא, וִיסוֹד שֵׁם דָּבָר — נָצוּל, וְהוּא מִן הַלְּשׁוֹנוֹת הַכְּבֵדִים, כְּמוֹ: דִּבּוּר, כִּפּוּר, לִמּוּד, כְּשֶׁיְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן 'וּפִעַלְתֶּם' יִנָּקֵד בְּחִירֵ"ק, כְּמוֹ: (במדבר כ) "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", (יחזקאל מה) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבַּיִת", (דברים יא) "וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:

א וַאֲתִיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵימְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִתְגְּלֵי לָךְ יְיָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי (ד, א) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁאִם יֹאמַר "פָּקוֹד פָּקַדְתִּי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן מָסוּר בְּיָדָם שֶׁבִּלְשׁוֹן זֶה יִהְיוּ נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמַדּוּעַ חָשַׁשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא הָיָה סָבוּר שֶׁמִּצַּד קֹשִׁי הַגָּלוּת וַאֲרִיכוּת הַשִּׁעְבּוּד הָפַךְ הַגָּלוּת לְדָבָר רָגִיל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֶת בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה יִתְקַשּׁוּ לְקַלֵּט אוֹתָהּ וּלְהַרְגִּישׁ שֶׁאָכֵן הִגִּיעַ זְמַן גְּאֻלָּתָם.

(ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 246)

(ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה:

ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה דֵּין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא:

רש"י ◄ **מַזֶּה בְיָדֶךָ** • לְכָךְ נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת, לִדְרֹשׁ: מִזֶּה שֶׁבְּיָדֶךָ אַתָּה חַיָּב לִלְקוֹת, שֶׁחָשַׁדְתָּ בִּכְשֵׁרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מוֹדֶה אַתָּה שֶׁזּוֹ שֶׁלְּפָנֶיךָ אֶבֶן הִיא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עֵץ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וְשָׁאֲלָה. הִנֵּה בְּמָקוֹם אַחֵר יַיִּשְׁאֲלוּ זְכָרִים וּנְקֵבָה. וְהִזְכִּיר הַנְּקֵבוֹת עַתָּה. כִּי מִנְהַג הַנָּשִׁים לִשְׁאוֹל מֵאֵת הַשְּׁכֵנוֹת יוֹתֵר מֵהַזְּכָרִים כְּלֵי תַּכְשִׁיט זָהָב וְכֶסֶף לָשׂוּם עַל צַוְּארֵי הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת, וּנְזָמִים בָּאָזְנַיִם וּבְאַף אֶצְעָדָה וְשַׁהֲרוֹנִים וְעַכָּסִים. וְזֶה הַמִּנְהָג הַיּוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂמָעֵאל, לֹא כֵן בְּאֶרֶץ הָעֲרֵלִים. וְכָכָה הִזְכִּיר מְכַשֵּׁפָה, כִּי הַנָּשִׁים בַּעֲלַת כְּשָׁפִים יוֹתֵר מֵהַזְּכָרִים: **וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ.** כִּי אֲחוּזָה הָיְתָה לָהֶם. וְיֵשׁ מִתְּאוֹנְנִים וְאוֹמְרִים כִּי אֲבוֹתֵינוּ גַּנָּבִים הָיוּ, וְאֵלֶּה הֲלֹא יִרְאוּ כִּי מִצְוָה עֶלְיוֹנָה הָיְתָה, וְאֵין טַעַם לִשְׁאוֹל לָמָּה, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא הַכֹּל, וְהוּא נָתַן עֹשֶׁר לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, וְיִקָּחֶנּוּ מִיָּדוֹ וְיִתְּנֶנּוּ לְאַחֵר. וְאֵין זֶה רַע, כִּי הַכֹּל שֶׁלּוֹ הוּא: **וְנִצַּלְתֶּם.** כְּמוֹ וְדִבַּרְתֶּם. כִּי יִתְּכֵן לִהְיוֹת מִשְׁקָלָהּ מִבִּנְיַן נִפְעַל, כְּמוֹ וְנִגַּפְתֶּם: תורה א

א) וַיַּעַן. הִנֵּה הַשֵּׁם אָמַר שֶׁיַּאֲמִינוּ בּוֹ הַזְּקֵנִים, רַק לֹא הִזְכִּיר כָּכָה. כִּי וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ, אוּלַי לֹא יַאֲמִינוּ בַּלֵּב: תורה ב

ב) וַיֹּאמֶר. זֶה הָאוֹת לֹא נִתְּנוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיַּאֲמִין כִּי כְּבָר נָתַן לוֹ אוֹת הַסְּנֶה, רַק עָשָׂה לוֹ הָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּכָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן כָּתוּב לְמַעַן יַאֲמִינוּ. וְהַטַּעַם תַּעֲשֶׂה כֵּן לָהֶם. וְהוּא נָתַן לוֹ בַּנִּמְצָא עִמּוֹ תָּמִיד. כִּי מַטֵּהוּ מִשְׁעַנְתּוֹ כְּמִנְהַג הַזָּקֵן, כִּי כְּדֶרֶךְ רוֹעֶה לֹא בָא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃

ג וַאֲמַר רְמִיהִי לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוִּי וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי׃

רש"י ◄ וַיְהִי לְנָחָשׁ • רָמַז לוֹ שֶׁסִּפֵּר לָשׁוֹן־הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַאֲמִינוּ לִי"), וְתָפַשׂ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל נָחָשׁ.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט יְדָךְ וְאֵחוּד בְּזַנְבֵּהּ וְאוֹשֵׁיט יְדֵהּ וְאַתְקֵף בֵּהּ וַהֲוָה לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃

רש"י ◄ וַיַּחֲזֵק בּוֹ • לְשׁוֹן אַחִיזָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (בראשית יט) "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", (דברים כה) "וְהֶחֱזַקְתִּי בִּזְקָנוֹ", (שמואל א יז) "וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו", כָּל לָשׁוֹן חִזּוּק הַדָּבוּק לְבֵי"ת, לְשׁוֹן אֲחִיזָה הוּא.

(ה) לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃

ה בְּדִיל דִּיהֵמְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהַתְהוֹן אֱלָהֵי דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵי דְּיִצְחָק וַאלָהֵי דְּיַעֲקֹב׃

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃

ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעֵיל כְּעַן יָדָךְ בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל יְדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵהּ חִוָּרָא כְּתַלְגָּא׃

רש"י ◄ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג • דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבָנָה: "וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא", אַף בְּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלָּשׁוֹן הָרַע סִפֵּר, בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַאֲמִינוּ לִי". לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקְתָה מִרְיָם עַל לָשׁוֹן הָרַע.

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃

ז וַאֲמַר אָתִיב יָדָךְ לְעִטְפָּךְ וַאֲתִיב יְדֵהּ לְעִטְפֵּהּ וַאֲפְקַהּ מֵעִטְפֵּהּ וְהָא תָבַת חֲוַת כְּבִשְׂרֵהּ׃

רש"י ◄ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה וְגוֹ' • מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מֵחֵיקוֹ" (שמות רבה).

(ח) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשֹׁן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרֹן׃

ח וִיהֵי אִם לָא יְהֵמְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן לְקַל אָתָא קַדְמָאָה וִיהֵמְנוּן לְקַל אָתָא בַּתְרָאָה׃

רש"י ◄ וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן • מִשֶּׁתֹּאמַר לָהֶם: בִּשְׁבִילְכֶם לָקִיתִי עַל שֶׁסִּפַּרְתִּי עֲלֵיכֶם לָשׁוֹן הָרַע, יַאֲמִינוּ לְךָ. שֶׁכְּבָר לִמְּדוּ בְּכָךְ, שֶׁהַמְּזַדְּוְגִין לְהָרַע לָהֶם לוֹקִים בִּנְגָעִים, כְּגוֹן: פַּרְעֹה וַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שָׂרָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶל פַּרְעֹה: וַיֹּאמֶר. דַּעַת חֲכָמֵי הַמֶּחְקָר אֵיךְ יִתָּכֵן זֶה. וְהַצָּרְכוּ לוֹמַר, לְהָסִיר הַיְבוּשֶׁת, וְכָל דִּבְרֵיהֶם רוּחַ. כִּי הוּא דֶּרֶךְ מוֹפֵת וְאֵינוֹ עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹלֶדֶת: תורה ג

ג) וַיֹּאמֶר. אָמַר יֶפֶת, זֶה הַמּוֹפֵת רֶמֶז כִּי הָיָה בִּתְחִלָּה דָּבָר רַךְ כְּמוֹ מַטֶּה וְנֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ. וְכָתוּב הַתַּנִּין הַגָּדוֹל, וּבַסּוֹף יָשׁוּב כְּבָרִאשׁוֹנָה, וְהָיָה כְּלֹא הָיָה: תורה ד

ד) וַיֹּאמֶר. הָאוֹת הָרִאשׁוֹן מַטֵּהוּ שֶׁהוּא נִמְצָא בְּיָדוֹ, וְהַשֵּׁנִי בְּיָדוֹ. אָמַר יֶפֶת בַּעֲבוּר שֶׁחָשַׁד יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַאֲמִינוּ, נִצְטָרְעָה יָדוֹ. אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת זֶה הָאוֹת הָרִאשׁוֹן. וְר' יְשׁוּעָה אָמַר כִּי זֶה רוֹמֵז לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בִּתְחִלָּה חָפְשִׁים, וּנְגָעָם הַשֵּׁם בְּעֲבֹדוּת מִצְרַיִם, וְהוּא יַרְפְּאֵם וְיָשׁוּבוּ חָפְשִׁים: תורה ה

ו) וַיֹּאמֶר. הַגָּאוֹן אָמַר כִּי הַחֵיק הוּא בֵּית הַזְּרוֹעַ. וְכָכָה, בְּחֵיקוֹ יָשָׁא. שֶׁאֵהוּ בְּחֵיקֶךָ. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי הוּא הַבֶּגֶד הַסָּמוּךְ לָחָזֶה: תורה ז

ח) וְהָיָה. יָדַעְנוּ כִּי הַשֵּׁם יָדַע אִם יַאֲמִינוּ אוֹ לֹא יַאֲמִינוּ. רַק הַכָּתוּב דִּבֵּר כְּנֶגֶד מֹשֶׁה שֶׁאִם הָיוּ מִקְצָת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַאֲמִינוּ לָאוֹת הָרִאשׁוֹן, יַאֲמִינוּ לָאוֹת הָאַחֲרוֹן. וְהַכָּתוּב אָמַר לְקוֹל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת:

ט וִיהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין אָתַיָּא הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתִסַּב מִמַּיָּא דִּבְנַהֲרָא וְתִשׁוֹד לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָּא דִּי תִסַּב מִן נַהֲרָא וִיהוֹן לִדְמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא:

רש"י ◄ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר • רָמַז לָהֶם שֶׁבְּמַכָּה רִאשׁוֹנָה נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם (פִּרוּשׁ: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע מִן הָאֻמּוֹת, נִפְרָע מֵאֱלֹהוּתָם תְּחִלָּה, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לַנִּילוּס הַמְחַיֶּה אוֹתָם, וַהֲפָכָם לְדָם. בְּרַשִׁ"י יָשָׁן). וְהָיוּ הַמַּיִם וְגוֹ' • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שְׁתֵּי פְּעָמִים. נִרְאֶה בְּעֵינַי, אֵלּוּ נֶאֱמַר: וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבְּיָדוֹ הֵם נֶהֱפָכִים לְדָם, וְאָז כְּשֶׁיֵּרְדוּ לָאָרֶץ יִהְיוּ בַּהֲוָיָתָן, אֲבָל עַכְשָׁו מְלַמְּדֵנוּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָם עַד שֶׁיִּהְיוּ בַּיַּבָּשֶׁת.

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי:

י וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְּבַר דְּמִלּוּל אֲנָא אַף מִתְּמָלִי אַף מִדְּקָמוֹהִי אַף מֵעֵדַן דְּמַלֶּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלָל וְעַמִּיק לִישָׁן אֲנָא:

רש"י ◄ גַּם מִתְּמוֹל וְגוֹ' • לָמַדְנוּ שֶׁכָּל שִׁבְעָה יָמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה בַּסְּנֶה לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ: "מִתְּמוֹל", "שִׁלְשֹׁם", "מֵאָז דַּבֶּרְךָ" — הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה 'גַּמִּ'ין, רִבּוּיִין הֵם, הֲרֵי שִׁשָּׁה, וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּשֶׁאָמַר לוֹ זֹאת עוֹד: "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", עַד שֶׁחָרָה בּוֹ וְקִבֵּל עָלָיו (שמות רבה). וְכָל זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לִטֹּל גְּדֻלָּה עַל אַהֲרֹן אָחִיו, שֶׁהָיָה גָּדוֹל הֵימֶנּוּ וְנָבִיא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי וְגוֹ'. וְעוֹד נֶאֱמַר לְעֵלִי הַכֹּהֵן) (שמואל א ב) "הִנָּגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם", הוּא אַהֲרֹן. וְכֵן: (יחזקאל כ) "וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ'", "וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרָה. כְּבַד־פֶּה • בִּכְבֵדוּת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבִלְשׁוֹן לַעַ"ז בלב"ו.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאוֹת, וְאֵין לוֹ קוֹל. רַק דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן. וְאָמַר הַכָּתוּב הָאוֹת הָאַחֲרוֹן, אע"פ שֶׁיֵּשׁ שֶׁסְּאוֹת שְׁלִישִׁי, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הֵרְאָה לוֹ עַתָּה רַק אֵלֶּה שְׁנֵי הָאוֹתוֹת, כִּי הַשְּׁלִישִׁי עָתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ: תורה ט

ט) **וְהָיָה.** וְאִם הָיוּ עוֹד מִקְצָת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַאֲמִינוּ בָּאוֹת אַחֲרוֹן, תַּעֲשֶׂה הָאוֹת הַשְּׁלִישִׁי וְיַאֲמִינוּ. וּכְתִיב וַיַּעַשׂ הָאוֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם. וְזֶה הָאוֹת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת, הוּא חֵלֶק מֵהַמַּכָּה הָרִאשׁוֹנָה בְּעֶשֶׂר הַמַּכּוֹת הָעֲתִידוֹת לִהְיוֹת: תורה י

י) **וַיֹּאמֶר.** כָּל הַמְפָרְשִׁים פֶּה אֶחָד אָמְרוּ כִּי פֵּרוּשׁ בִּי, לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. וְר' יְהוּדָה הַלֵּוִי אָמַר כִּי הוּא דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְהַטַּעַם, בִּי אֲדֹנָי הֶעָוֹן. כְּלוֹמַר עֲשֵׂה בִּי עֹנֶשׁ מַה שֶּׁתִּרְצֶה, וְהַנִּיחֵנִי מִזֶּה שֶׁלֹּא תִּשַׁלְּחֵנִי. וְכָכָה, בִּי אֲדוֹנִי יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר, עֲשֵׂה בִּי מַה שֶּׁתִּרְצֶה וְהַנִּיחֵנִי לְדַבֵּר: **אִישׁ דְּבָרִים.** יוֹדֵעַ לְדַבֵּר צָחוּת שֶׁאֵינֶנּוּ מִתְעַכֵּב בִּלְשׁוֹנוֹ בְּדִבְּרוֹ אוֹ מְגַמְגֵּם אוֹ שֶׁיִּכְבְּדוּ עַל פִּיו אוֹתִיּוֹת יְדוּעוֹת. וּמִנְהַג הָעִבְרִים כַּאֲשֶׁר יִרְצוּ לְהַשְּׁווֹת שְׁנֵי דְּבָרִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יוֹסִיפוּ מִלַּת גַּם בִּתְחִלָּה, כְּמוֹ מְשֹׁל בָּנוּ גַּם אַתָּה גַּם בִּנְךָ גַּם בֶּן בִּנְךָ. וְטַעַם שִׁלְשׁוֹם, לֹא יֹאמַר תְּמוֹל כִּי אִם לַיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא מְדַבֵּר בּוֹ. וְהִנֵּה שִׁלִּישִׁי שֶׁעָבַר לַיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא מְדַבֵּר בּוֹ, וְהַמֵּ"ם כְּדֶרֶךְ לְשׁוֹן רַבִּים בַּעֲבוּר הַיּוֹם וְאֶתְמוֹלוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשִּׁי"ן קְמוּצָה כַּמִּשְׁפָּט אוֹ הַמֵּ"ם נוֹסָף בָּאַחֲרוֹנָה כַּאֲשֶׁר הוּא נוֹסָף בָּרִאשׁוֹנָה וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים: **גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ.** מֵעֵת דַּבֶּרְךָ, כְּמוֹ וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ. כִּי לֹא סָר כֹּבֶד לְשׁוֹנוֹ רַק נִשְׁאַר כַּאֲשֶׁר הָיָה. וְהָאוֹמֵר שֶׁשָּׁכַח לְשׁוֹן מִצְרַיִם, אֵינֶנּוּ נָכוֹן. כִּי הוּא אוֹמֵר ב' דְּבָרִים, כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן. וְעוֹד נִלְמַד מִתְּשׁוּבַת הַשֵּׁם מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר עַל לְשׁוֹן מִצְרַיִם רַק כָּכָה נוֹלַד שֶׁהָיָה כְּבַד פֶּה שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיא אוֹתִיּוֹת הַשָּׂפָה וְכָל אוֹתִיּוֹת הַלָּשׁוֹן, רַק קְצָתָם הָיָה מוֹצִיאָם בְּכֹבֶד. וְזֶה הוּא טַעַם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ, אָמַר שֶׁיּוֹרֵינוּ אֲשֶׁר יְדַבֵּר מִלּוֹת שֶׁאֵין שָׁם מֵאוֹתִיּוֹת הַכְּבֵדוֹת עַל פִּיו: תורה יא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה:

יא וַאֲמַר יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא אוֹ מָן שַׁוִי אִלְמָא אוֹ חֵרְשָׁא אוֹ פִּקְחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **מִי שָׂם פֶּה וְגוֹ'** • מִי לִמֶּדְךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהָיִיתָ נִדּוֹן לִפְנֵי פַּרְעֹה עַל הַמִּצְרִי?. **אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם** • (תנחומא) מִי עָשָׂה פַּרְעֹה אִלֵּם, שֶׁלֹּא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוַת הֲרִיגָתְךָ, וְאֶת מִשְׁרָתָיו חֵרְשִׁים, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּצַוּוֹתוֹ עָלֶיךָ? (שבת קמ) וְלָאִסְפַּקְלָטוֹרִין הַהוֹרְגִים, מִי עֲשָׂאָם עִוְרִים, שֶׁלֹּא רָאוּ כְּשֶׁבָּרַחְתָּ מִן הַבִּימָה וְנִמְלַטְתָּ?. **הֲלֹא אָנֹכִי** • שֶׁשִּׁמְּתִי הַ', עָשִׂיתִי כָּל זֹאת.

(יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר:

יב וּכְעַן אֱזֵיל וּמֵימְרִי יְהֵא עִם פּוּמָךְ וְאַלַּפְנָךְ דִּי תְמַלֵּיל:

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח:

יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר דְּתִשְׁלָח:

רש"י◄ **בְּיַד תִּשְׁלָח** • בְּיַד מִי שֶׁאַתָּה רָגִיל לִשְׁלֹחַ, וְהוּא אַהֲרֹן. דָּבָר אַחֵר: בְּיַד אַחֵר שֶׁתִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ, שֶׁאֵין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לְעָתִיד — יֵשׁ לְךָ שְׁלוּחִים הַרְבֵּה.

(יד) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ:

יד וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאי גְּלֵי קֳדָמַי אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵק לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזִנָּךְ וְיֶחְדֵּי בְּלִבֵּהּ:

רש"י◄ **וַיִּחַר אַף** • (זבחים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כָּל חֲרוֹן־אַף שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁבָּא עֹנֶשׁ עַל־יְדֵי אוֹתוֹ חָרוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אַף בְּזוֹ נֶאֱמַר בּוֹ רֹשֶׁם: "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי", שֶׁהָיָה עָתִיד לִהְיוֹת לֵוִי וְלֹא כֹּהֵן, וְהַכְּהֻנָּה הָיְיתִי אוֹמֵר לָצֵאת מִמְּךָ, מֵעַתָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֶלָּא הוּא יִהְיֶה כֹּהֵן וְאַתָּה לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א כג) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי". **הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ** • כְּשֶׁתֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם. **וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ** • לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁיְּהֵא מַקְפִּיד עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה עוֹלֶה לִגְדֻלָּה, וּמִשָּׁם זָכָה אַהֲרֹן לַעֲדִי הַחֹשֶׁן הַנָּתוּן עַל הַלֵּב.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וַיֹּאמֶר. הִנֵּה מָצָאנוּ אִלֵּם כְּנֶגֶד שִׂימַת הַפֶּה, וְעִוֵּר כְּנֶגֶד פִּקֵּחַ, וְנִשְׁאַר חֵרֵשׁ לְבַדּוֹ וְאֵין אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ. וְהָאֱמֶת כִּי מִלַּת פִּקֵּחַ כְּנֶגֶד הַחֵרֵשׁ וְהָעִוֵּר, כַּכָּתוּב, פָּקוֹחַ אָזְנַיִם. לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת: תורה יב

יב) וְעַתָּה. הִנֵּה לֹא הִבְטִיחוֹ שֶׁיָּסוּר כֹּבֶד לְשׁוֹנוֹ רַק יוֹרֶנּוּ מַה שֶׁיְּדַבֵּר: תורה יג

יג) וַיֹּאמֶר. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי כָּל נָא בַּמִּקְרָא כְּמוֹ עַתָּה. וְכָכָה, דַּבֵּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם. שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ. יוּמַת נָא אֶת הָאִישׁ הַזֶּה. אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ: **בְּיַד תִּשְׁלָח.** חָסֵר אֲשֶׁר כְּאִלּוּ הוּא כָּתוּב בְּיַד אֲשֶׁר תִּשְׁלַח. כְּמוֹ עִם לְבָבָם שָׁלֵם. וְהַטַּעַם שֶׁיִּשְׁלַח זֶה הַשְּׁלִיחוּת בְּיַד אַהֲרֹן אָחִיו שֶׁהוּא אִישׁ דְּבָרִים, כִּי אֵינֶנּוּ כְּבַד לָשׁוֹן, וְהוּא רָגִיל לְהִנָּבֵא לְיִשְׂרָאֵל. וְכָתוּב בִּיחֶזְקֵאל כִּי הַשֵּׁם שָׁלַח נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל לִפְנֵי בּוֹא מֹשֶׁה אֲדוֹנֵנוּ, וּכְתִיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה. וְעוֹד, כִּי הוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים, אוּלַי יִחַר לוֹ שֶׁיִּהְיֶה מֹשֶׁה שָׁלִיחַ אֶל פַּרְעֹה. עַל כֵּן אָמַר הַשֵּׁם וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: **וְהִנֵּה** מֹשֶׁה אֵינֶנּוּ מִמְּאֵן לָלֶכֶת רַק בִּתְחִלָּה אָמַר לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי. כִּי קָשֶׁה הוּא לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִי שֶׁהוּא כְּבַד פֶּה. וְחָשַׁב כִּי הַשֵּׁם יְחַדֵּשׁ לוֹ אוֹת לְהָסִיר כֹּבֶד פֶּה. וְכַאֲשֶׁר הֶשִׁיבוֹ הַשֵּׁם וְהוֹרִיתִיךָ, יָדַע כִּי כֹּבֶד לְשׁוֹנוֹ לֹא יָסוּר. הִנֵּה תָּמַהּ מֹשֶׁה לָמָּה לֹא יִשְׁלַח הַשֵּׁם אַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה, וּבַעֲבוּר זֶה אָמַר שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח. וּמִתְּשׁוּבַת הַשֵּׁם הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי, יִתְבָּרֵר לָנוּ כָּל זֶה: תורה יד

יד) וַיִּחַר. חָלִילָה לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ זֶה הַפָּסוּק וַיִּבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ. כִּי עַתָּה הָיָה רָאוּי שֶׁיְּבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ, אִם הָיָה מְמָאֵן לָלֶכֶת. וְלֹא כַּאֲשֶׁר הָלַךְ, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ אֲחֵרִים. וְלָמָּה יְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ בְּעֵת לֶכְתּוֹ. וְאֵין זֶה דּוֹמֶה לִדְבַר בִּלְעָם, גַּם דְּבַר יַעֲקֹב אֵינֶנּוּ כֵּן. וְאִם טָעַן טוֹעֵן אָנָה מָצָאנוּ חָרוֹן אַף שֶׁלֹּא חִדֵּשׁ שׁוּם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

טו וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ וּתְשַׁוִּי יָת פִּתְגָמַיָּא בְּפוּמֵהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵהּ וְאַלִּיף יָתְכוֹן יָת דִּי תַעְבְּדוּן:

(טז) וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים:

טז וִימַלֵּל הוּא לָךְ לְעַמָּא וִיהֵי הוּא יְהֵי לָךְ לְמִתַּרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵהּ לְרָב:

רש״י ◄ **וְדִבֶּר הוּא לְךָ** • בִּשְׁבִילְךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל ׳לְךָ׳ וְ׳לִי׳ וְ׳לוֹ׳ וְ׳לָכֶם׳ וְ׳לָהֶם׳ הַסְּמוּכִים לַדִּבּוּר, שֶׁכֻּלָּם לְשׁוֹן ׳עַל׳ הֵם. **יִהְיֶה לְךָ לְפֶה** • לְמֵלִיץ, לְפִי שֶׁאַתָּה כָּבֵד פֶּה. **לֵאלֹהִים** • לְרַב וּלְשַׂר.

(יז) וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת: פ

יז וְיָת חֵטְרָא הָדֵין תִּסַּב בִּידָךְ דִּתַעְבֵּד בֵּהּ יָת אָתַיָּא:

~ יום שישי כ׳ טבת ~

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ׀ אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:

יח וַאֲזַל מֹשֶׁה וְתָב לְוָת יֶתֶר חֲמוּהִי וַאֲמַר לֵהּ אֵיזֵיל כְּעַן וְאִיתוּב לְוָת אַחַי דִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן קַיְּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֱזֵיל לִשְׁלָם:

רש״י ◄ **וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ** • לִטֹּל רְשׁוּת, שֶׁהָרֵי נִשְׁבַּע לוֹ (שֶׁלֹּא יָזוּז מִמִּדְיָן כִּי־אִם בִּרְשׁוּתוֹ. מְכִילְתָא). וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, קֵינִי וְכוּ׳.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ:

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֱזֵיל תּוּב לְמִצְרָיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא דִּבְעוֹ לְמִקְטְלָךְ:

רש״י ◄ **כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים** • מִי הֵם? דָּתָן וַאֲבִירָם. חַיִּים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם, וְהֶעָנִי חָשׁוּב כַּמֵּת (נדרים סד).◆

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גֵּזֶק. הֶרְאֵינוּ לוֹ וַיַּחַר אַף ה׳ בָּם וַיֵּלֶךְ. וְלֹא בָּא גֵּזֶק לְאַהֲרֹן. וְטַעַם הַלֵּוִי, שֶׁכֵּן הָיָה נוֹדָע בְּיִשְׂרָאֵל הַנָּבִיא הַלֵּוִי. כִּי הָיָה בָּהֶם אֲחֵרִים שֶׁשְּׁמָם כִּשְׁמוֹ. וְדָבָר זֶה אֵין זֶה גֶּרְעוֹן לְמֹשֶׁה, רַק מַעֲלָה גְּדוֹלָה, כִּי אַהֲרֹן יִהְיֶה דּוֹמֶה לְפֶה שֶׁיּוֹצִיא דִּבּוּר הַנְּשָׁמָה שֶׁאֵינוֹ נִרְאִית כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים שֶׁאֵינָם נִרְאִים כִּי אֵינָם גּוּף. וְהִנֵּה יִדְמֶה מֹשֶׁה כְּמַעֲלַת הַמַּלְאָךְ, וְזֶהוּ וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים. וְהִנֵּה אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הַמִּקְרָא רַק הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד אוֹ מַלְאָכָיו הַקְּדוֹשִׁים. כִּי עַל יָדָם יֵרָאוּ מַעֲשֶׂה הַשֵּׁם בָּאָרֶץ. אוֹ קְדוֹשֵׁי מַטָּה הָעוֹשִׂים מִשְׁפְּטֵי אֱלֹהִים בָּאָרֶץ. וְכָל אֱלֹהִים שֶׁהוּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דִּבֵּר הַכָּתוּב כָּכָה, לְפִי מַחְשְׁבוֹת הָעוֹבְדִים כְּמוֹ אֶל חֲנַנְיָא הַנָּבִיא: תורה טו

יז) **וְאֶת.** טַעַם הָאוֹתוֹת שֶׁהָפַךְ לְנָחָשׁ לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל, וּלְתַנִּין לִפְנֵי פַּרְעֹה וּלְהַכּוֹת בּוֹ אֶת הַיְאוֹר. וּלְהַעֲלוֹת הַצְּפַרְדְּעִים וּלְהוֹצִיא הַכִּנִּים. וּלְהוֹרִיד הַבָּרָד. וּלְהָבִיא הָאַרְבֶּה. וְלִהְיוֹת הַחֹשֶׁךְ: תורה יח

יח) **וַיֵּלֶךְ** וכו׳ **יֶתֶר.** הוּא יִתְרוֹ כְּמוֹ גֶּשֶׁם הוּא גַּשְׁמוֹ. וּשְׁלֹמֹה הוּא שַׁלְמוֹן. וְהִנֵּה אָמַר לוֹ שֶׁיֵּלֵךְ לִרְאוֹת אֶחָיו, וְלֹא גִּלָּה לוֹ הַסּוֹד: תורה יט

יט) **וַיֹּאמֶר** אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, וּפֵרוּשׁוֹ וּכְבָר אָמַר.וְכָכָה, וַיַּצְמַח ה׳ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה, וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. הִנֵּה עַתָּה בְּהָשִׁיבוֹ צֹאן יִתְרוֹ אֵלָיו, הִבְטִיחוֹ הַשֵּׁם שֶׁיֵּלֵךְ בְּלִי פַּחַד לְמִצְרַיִם, כִּי מֵת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

כ וּדְבַר מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְאַרְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב לְאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא דְּאִתְעֲבִידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ:

רש״י ◄ **עַל הַחֲמוֹר** • חֲמוֹר הַמְיֻחָד. הוּא הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם לַעֲקֵדַת יִצְחָק, וְהוּא שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט) ״עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר״.

וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה וְגוֹ׳ • אֵין מֵקֶדֶם וּמֵאֲחַר מְדֻקְדָּקִים בַּמִּקְרָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר (רש״י ד, כ) יֵשׁ לְדַיֵּק, מַדּוּעַ מַעְתִּיק מִן הַכָּתוּב גַּם תֵּבַת ״עָנִי״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה לֹא רָצָה לִטּוֹל גְּדֻלָּה לְעַצְמוֹ, וְאָמַר ״מִי אָנֹכִי, מָה אֲנִי חָשׁוּב״, וּכְדֵי לְהָשִׁיב עַל כָּךְ, הַזְּמִין לוֹ הַקָּבָ״ה חֲמוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּלוֹמַר: טְעָנָה זוֹ מוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲנָוָה וּבִטּוּל, וְדַוְקָא מִשּׁוּם כָּךְ בָּחַר בּוֹ ה׳ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּן, רַק מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדָּה זוֹ, רָאוּי וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שָׁלִיחַ ה׳ וְלִהְיוֹת כְּלִי לְהַשְׁרָאַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה. לָכֵן מֵבִיא תֵּבַת ״עָנִי״, הַיְינוּ ״עִנְוָתָן״ (רש״י זכריה שם).

(לקוטי שיחות כרך לא עמ׳ 15)

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם:

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמֵהָכָךְ לְמִתּוּב לְמִצְרַיִם חֲזֵי כָּל מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוִּיתִי בִּידָךְ וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה וַאֲנָא אַתְקֵיף יָת לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּא:

רש״י ◄ **בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה וְגוֹ׳** • דַּע, שֶׁעַל־מְנָת כֵּן תֵּלֵךְ, שֶׁתְּהֵא גִּבּוֹר בִּשְׁלִיחוּתִי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתַי לִפְנֵי פַרְעֹה וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ. **אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ** • לֹא עַל שְׁלִשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא לִפְנֵי פַרְעֹה צִוָּה לַעֲשׂוֹתָם, אֶלָּא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּאֲמִינוּ לוֹ, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂאָם לְפָנָיו. אֶלָּא מוֹפְתִים שֶׁאֲנִי

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים דְּבַר הַמִּצְרִי. וְזֶהוּ וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, כִּי כָּל הַיָּמִים שֶׁהָיָה חַי, לֹא הָיָה נָכוֹן לִהְיוֹת מֹשֶׁה שָׁלִיחַ אֶל פַּרְעֹה: תורה כ

כ) וַיִּקַּח. לֹא יָדַעְנוּ אִם נוֹלַד גֵּרְשׁוֹם בִּימֵי בַּחוּרוֹתָיו וּבְבָרְחוֹ אֶל מִדְיָן אוֹ בְּזִקְנָתוֹ. וְאַל תִּסְמֹךְ אֶל דִּבְרֵי הַיָּמִים שֶׁל מֹשֶׁה, כִּי הֶבֶל כָּל הַכָּתוּב בּוֹ. וּבְנוֹ הַשֵּׁנִי הוּא אֱלִיעֶזֶר נוֹלַד עַתָּה בְּהִנָּבְאוֹ. וְחָשַׁב לְהוֹלִיךְ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו לְמִצְרַיִם וְשֶׁיֵּצְאוּ יַחְדָּו עִם יִשְׂרָאֵל. וְלֹא הָיְתָה עֵצָה נְכוֹנָה, כִּי הוּא בָּא לְהוֹצִיא יִשְׂרָאֵל, וְהֵם יִרְאוּ שֶׁבָּא עִם אִשְׁתּוֹ וְעִם בָּנָיו לָגוּר שָׁם. וְאַל תִּתְמַהּ אֵיךְ יַחְשֹׁב נָבִיא בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם דָּבָר שֶׁאֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי הִנֵּה מָצָאנוּ דָּוִד שֶׁשָּׁאַל אֶל נָתָן הַנָּבִיא הֲיֵשׁ יָשָׁר לִבְנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם. וְהוּא הֵשִׁיב כָּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ עֲשֵׂה, וְה׳ עִמְּךָ. וּבַלַּיְלָה נֶאֱמַר לוֹ בַּנְּבוּאָה שֶׁיֹּאמַר אֶל דָּוִד שֶׁהוּא לֹא יִבְנֶה הַבַּיִת. וְהֶצְרְכוּ הַזְּקֵנִים לְתַרְגֵּם **עַל הַחֲמוֹר**, עַל נוֹשֵׂא אָדָם. בַּעֲבוּר שֶׁהוּא דֶּרֶךְ גֶּרֶעוֹן שֶׁתִּרְכַּב אִשֶּׁת הַנָּבִיא עַל חֲמוֹר אֶחָד הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ. וְיֶפֶת אָמַר כִּי הוּא שֵׁם הַמִּין. כְּמוֹ וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה. כִּי אֵין זֶה מָקוֹם לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּין רַק הוּא כְּמַשְׁמָעוֹ. וְהַחֲמוֹרִים שֶׁהֵם בְּמִצְרַיִם יְקָרִים וְנִכְבָּדִים מֵהַפְּרָדִים. וְאֵין לְתִמְהַּ אִם רָכַב גֵּרְשֹׁם בְּנוֹ אַחֲרֶיהָ, אוּלַי קָטָן הָיָה, וְהָיָה אֱלִיעֶזֶר בְּחֵיקָהּ כִּי עוֹד לֹא נִמּוֹל: **וְהַטַּעַם וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם.** כִּי הוּא לְבַדּוֹ שָׁב, כִּי כַּאֲשֶׁר פָּגַשׁ הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה נִמּוֹל אֱלִיעֶזֶר. וּבְהִתְרַפְּאוֹ שָׁבָה צִפּוֹרָה עִם בָּנֶיהָ אֶל אָבִיהָ, וּמֹשֶׁה הִנִּיחָם וְשָׁב לְמִצְרַיִם: וְאָמַר עַל הַמַּטֶּה **מַטֵּה הָאֱלֹהִים** בַּעֲבוּר הָאוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ. וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים הוּא מַטֵּה מֹשֶׁה, וְהוּא מַטֵּה אַהֲרֹן, כִּי בְּיָדוֹ הָיָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בּוֹ הָאוֹתוֹת. וְשָׁב עַתָּה לָפָרֹשׁ בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר **מַטֵּה הָאֱלֹהִים** מַה שֶּׁאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה כָּל הַמּוֹפְתִים שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת בְּמִצְרַיִם, וְהִזְכִּיר לוֹ אוֹת שֶׁיָּצְאוּ בַּעֲבוּרוֹ מִמִּצְרַיִם הִיא מַכַּת בְּכוֹרוֹת: וְהִנֵּה וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן הָיָה רָאוּי לְהִיוֹתוֹ דָּבוּק עִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו. וְרַבִּים כָּזֶה בַּתּוֹרָה. כְּמוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם וְאִם אֵין לוֹ. כִּי הוּא דָּבוּק עִם חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר: תורה כא

כא) וַיֹּאמֶר. זֶה אָמַר לוֹ בְּמִדְיָן. וְהִנֵּה הוֹדִיעוֹ כִּי הַשֵּׁם יְחַזֵּק אֶת לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלְּחֵם, בַּעֲבוּר כָּל הַמּוֹפְתִים שֶׁיַּרְאֵם עִם הַמּוֹפֵת הָאַחֲרוֹן: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָתִיד לָשׂוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שמות ז) ״כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה וְגוֹ׳״. וְאַל תִּתְמַהּ עַל אֲשֶׁר כְּתִיב ״אֲשֶׁר שַׂמְתִּי״, שֶׁכֵּן מַשְׁמָעוֹ, כְּשֶׁתְּדַבֵּר עִמּוֹ, כְּבָר שַׂמְתִּים בְּיָדְךָ.

(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃

כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּרִי בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◄ **וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלִּבּוֹ חָזָק וּיְמָאֵן לְשַׁלֵּחַ, אֱמֹר לוֹ כֵּן. בְּנִי בְכוֹרִי • לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ:** (תהלים פט) ״אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ״, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ:

כָּאן חָתַם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מְכִירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב מֵעֵשָׂו.

(כג) וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃

כג וַאֲמַרִית לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחוּתֵהּ הָא אֲנָא קָטִיל יָת בְּרָךְ בּוּכְרָךְ׃

רש״י ◄ **וָאֹמַר אֵלֶיךָ • בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם. שַׁלַּח אֶת בְּנִי וְגוֹ׳. הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג וְגוֹ׳ • הִיא מַכָּה אַחֲרוֹנָה, וּבָהּ הִתְרָהוּ תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָשָׁה. וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב:** (איוב לו) ״הֵן אֵל יַשְׁגִּיב בְּכֹחוֹ״, לְפִיכָךְ: ״מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה״. בָּשָׂר־וָדָם הַמְבַקֵּשׁ לְהִנָּקֵם מֵחֲבֵרוֹ מַעְלִים אֶת דְּבָרָיו, שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ הַצָּלָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַשְׁגִּיב בְּכֹחוֹ וְאֵין יְכֹלֶת לְהִמָּלֵט מִיָּדוֹ, כִּי־אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרֵהוּ וּמַתְרֶה בּוֹ לָשׁוּב.

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃

כד וַהֲוָה בְּאָרְחָא בְּבֵית מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ מַלְאָכָא דַיְיָ וּבְעָא לְמִקְטְלֵהּ׃

רש״י ◄ **וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן • מֹשֶׁה. וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ • לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁלֹּא מָל אֶת אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שֶׁנִּתְרַשֵּׁל נֶעֱנַשׁ עֹנֶשׁ מִיתָה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא נִתְרַשֵּׁל, אֶלָּא אָמַר: אָמוּל וְאֵצֵא לַדֶּרֶךְ — סַכָּנָה הִיא לַתִּינוֹק עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים, אָמוּל וְאֶשְׁהֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים — הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צִוָּנִי: ״לֵךְ שׁוּב מִצְרָיִם״, וּמִפְּנֵי מַה נֶעֱנַשׁ מִיתָה? לְפִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה** (במסכת נדרים דף לא). **וְהָיָה הַמַּלְאָךְ נַעֲשָׂה כְּמִין נָחָשׁ וּבוֹלְעוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד יְרֵכָיו, וְחוֹזֵר וּבוֹלְעוֹ מֵרַגְלָיו וְעַד אוֹתוֹ מָקוֹם. הֵבִינָה צִפּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל הַמִּילָה הוּא.**

(כה) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃

כה וּנְסִיבַת צִפּוֹרָה טְנָרָא וּגְזַרַת יָת עָרְלַת בְּרַהּ וּקְרִיבַת לְקֳדָמוֹהִי וַאֲמֶרֶת אֲרֵי בִּדְמָא דְמַהֲלְתָּא הָדֵין אִתְיְהֵב חַתְנָא לָנָא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וְאָמַרְתָּ. טַעַם בְּנִי בְּכוֹרִי. זֶה הַגּוֹי שֶׁעֲבָדוּנִי אֲבוֹתָם בִּתְחִלָּה, וַאֲנִי חוֹמֵל עָלָיו כַּאֲשֶׁר יַחְמוֹל אִישׁ עַל בְּנוֹ הָעוֹבֵד אוֹתוֹ. וְאַתָּה לְקַחְתּוֹ לְעֶבֶד עוֹלָם, עַל כֵּן אֲנִי אֶהֱרוֹג אֶת בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ: תורה כג

כג) וְאָמַר. הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְשַׁלֵּחַ אֶת בְּנִי לְעָבְדֵנִי לְהַקְרִיב לִי זְבָחִים, וְאַתָּה מֵאַנְתָּ לְשַׁלְּחוֹ, עַל כֵּן אַעֲנִשְׁךָ. וְחִסְרֵי דַּעַת חָשְׁבוּ כִּי עִם מֹשֶׁה יְדַבֵּר, וְזֶה שְׁגָעוֹן.וְעוֹד, כִּי אֱלִיעֶזֶר אֵינוֹ בְּכוֹר מֹשֶׁה: תורה כד

כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ. הָיְתָה קַבָּלָה בְּיָדָם שֶׁלֹּא יוּמַל הַבֵּן בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי אִם הוּא חוֹלֶה אוֹ הוּא בַּדֶּרֶךְ שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּמוֹלִיכוֹ לְהִתְעַכֵּב. וּבַעֲבוּר כִּי מֹשֶׁה לֹא יוּכַל לְהִתְעַכֵּב בִּשְׁלִיחוּת הַשֵּׁם, רָאָה בַּעֲצָתוֹ שֶׁלֹּא יוּמַל כִּי יִסְתַּכֵּן הַנַּעַר אִם יוֹלִיכוּ אוֹתוֹ בַּדֶּרֶךְ. וְהִנֵּה שָׁלַח הַשֵּׁם מַלְאָךְ לְהַזְכִּיר מֹשֶׁה שֶׁיְּנַיֵּחַ עֲצָתוֹ וְיוּמַל הַנַּעַר, וְיֵלֵךְ לוֹ לְבַדּוֹ. וְהַנַּעַר יִהְיֶה עִם אִמּוֹ עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא. וְהִנֵּה טַעַם **וַיִּפְגְּשֵׁהוּ** שֶׁבָּא חֹלִי עַל מֹשֶׁה מֵהַשֵּׁם שֶׁלֹּא עָלָה עַל לִבּוֹ. וְזֶהוּ **וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ** אִם לֹא יוּמַל בְּנוֹ. וּבַעֲבוּר שֶׁאֲחַזָּתוֹ רְעָדָה, לֹא יוּכַל הוּא לְמוּלוֹ, וּמָלָה אוֹתוֹ צִפּוֹרָה, כִּי הוּא גִּלָּה לָהּ זֶה הַסּוֹד. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא כָּתוּב **וַיִּפְגְּשֵׁהוּ** ה׳, כִּי מַלְאַךְ ה׳ הוּא. וְכָמוֹהוּ, וַה׳ הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, וְשָׁם כָּתוּב וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים. וְרַב שְׁמוּאֵל בֶּן חָפְנִי אוֹמֵר חָלִילָה לִהְיוֹת הַשֵּׁם מְבַקֵּשׁ לְהָמִית מֹשֶׁה שֶׁהוֹלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ לְהוֹצִיא עַמּוֹ, רַק בִּקֵּשׁ לְהָמִית אֱלִיעֶזֶר. וְהוּא סִימָן **וַיִּפְגְּשֵׁהוּ** גַּם הֲמִיתוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהוּא אֱלִיעֶזֶר. עַל כֵּן כְּתִיב אֶת עָרְלַת בְּנָהּ וְלֹא הִזְכִּירוֹ בַּתְּחִלָּה. כִּי עוֹד לֹא נִקְרָא שְׁמוֹ. וְכָמוֹהוּ, וַיְהִי בְּלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן יָד: תורה כה

כה) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צוֹר. דָּבָר חַד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י ◄ **וַתַּגַּע לְרַגְלָיו** • הִשְׁלִיכַתּוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה. **וַתֹּאמֶר** • עַל בְּנָהּ. **כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי** • אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם לִהְיוֹת הֶחָתָן שֶׁלִּי נִרְצָח עָלֶיךָ — הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי.

(כו) **וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ**

כו וְנָח מִנֵּהּ בְּכֵן אֲמֶרֶת אִלּוּלֵי דְּמָא דְּמְהֵלְתָּא הָדֵין אִתְחַיַּב חַתְנָא קְטוֹל׃

רש״י ◄ **וַיֶּרֶף** • הַמַּלְאָךְ מִמֶּנּוּ. **אָז** • הֵבִינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהָרְגוֹ. **אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת** • חֲתָנִי הָיָה נִרְצָח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שִׁנָּה רַשִׁ״י בִּלְשׁוֹנוֹ: לְעֵיל כָּתַב ״אַתָּה הָיִיתָ גּוֹרֵם״, דְּקָשֶׁה לְרַשִׁ״י מַה זֶּה: ״אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים״, וַהֲלֹא גַּם לְעֵיל אָמְרָה ״חֲתַן דָּמִים״? אֶלָּא מִתְּחִלָּה סָבְרָה דְּזֶה וְזֶה גּוֹרֵם, חֵטְא הַמִּילָה וְחֵטְא אַחֵר. אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁרָאַתָּה: ״וַיֶּרֶף״ לְגַמְרֵי, אָז הֵבִינָה דְּעַל דְּבַר הַמִּילָה לְבַד בָּא, וּבָזֶה מְתֻרָּץ גַּם־כֵּן שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בַּחֲתַן דָּמִים, וְדוֹק. כֵּן נִרְאֶה לִי). **לַמּוּלֹת** • עַל דְּבַר הַמּוּלוֹת. שֵׁם דָּבָר הוּא, וְהַלַּמֶּ״ד מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן ׳עַל׳, כְּמוֹ: (שמות יד) ״וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל״. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ״דָּמִים״, עַל דַּם הַמִּילָה.

(כז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃**

כז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אֲזֵיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעַרְעֵהּ בְּטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ וּנְשַׁק לֵהּ׃

(כח) **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃**

כח וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַּיְיָ די שַׁלְחֵהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא די פַּקְדֵהּ׃

(כט) **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃**

כט וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ יָת כָּל סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(ל) **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃**

ל וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא די מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא׃

(לא) **וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃**

לא וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי דְּכִיר יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְּלֵי קֳדָמוֹהִי יָת שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמוֹ חַרְבוֹת צוּרִים שֶׁהֵם חַדִּים. וְקָמוֹהוּ אַף תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ. וְטַעַם **וַתַּגַּע לְרַגְלָיו**, לְפִי דַּעְתִּי לְרַגְלֵי מֹשֶׁה, כְּדֶרֶךְ וְרָאָה הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית. ע״כ **וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ** מִמֹּשֶׁה שֶׁסָּר הַחֹלִי וְהָרְעָדָה. וְרַב שְׁמוּאֵל אָמַר כִּי לְרַגְלָיו לְרַגְלֵי אֱלִיעֶזֶר, גַּם כֵּן **וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ**. א״כ יֵשׁ לְהַשִּׁיב עָלָיו אִם הַחֹלִי הָיָה עַל אֱלִיעֶזֶר אֵיךְ מָלָה אוֹתוֹ לְהוֹסִיף לוֹ מַכְאוֹב עַל מַכְאוֹבוֹ. וּמִנְהַג אֲנָשִׁים לִקְרֹא לַבֵּן כַּאֲשֶׁר יוּמַל חָתָן. **וְטַעַם דָּמִים** כִּי אִישׁ דָּמִים אַתָּה לִי. כִּי בַּעֲבוּרְךָ יָמוּת בַּעְלִי: תורה כו

כו) וַיֶּרֶף. דָּמִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ עַל ב׳ עִנְיָנִים. הָאֶחָד שְׁפִיכוּת דָּמִים. כְּמוֹ אִישׁ דָּמִים אַתָּה לִי. וְהַמְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא חַיִּים אֵינֶנּוּ לָשׁוֹן. וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן רַבִּים, מִדָּם מַמָּשׁ, כְּמוֹ בְּדָמַיִךְ חָיִי. וְהִנֵּה אָמְרָה בִּרְאוֹתָהּ שֶׁסָּר הַחֹלִי מִמֹּשֶׁה, אֵין אַתָּה בְּנִי חֲתַן דָּמִים שֶׁהוּא מֵעִנְיַן הַרִיגָה. רַק אַתָּה חָתָן מִתְבּוֹסֵס בְּדַם הַמִּילָה.וּמוּלוֹת שֵׁם דָּבָר. וְהִנֵּה עַל לְשׁוֹן רַבִּים בַּעֲבוּר דָּמִים: תורה כז

כז) וַיֹּאמֶר. לֹא הָיָה מִתְנַבֵּא אַהֲרֹן, כִּי אֵין צֹרֶךְ. כִּי מֹשֶׁה הוּא הַשָּׁלִיחַ אֶל פַּרְעֹה. וְאַהֲרֹן הָיָה שָׁלִיחַ לִפְנֵי זֶה אֶל יִשְׂרָאֵל, וּמִרְיָם לַנָּשִׁים. עַל כֵּן אָמַר וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם: **הַר הָאֱלֹהִים.** הוּא חוֹרֵב: תורה כח

כח) וַיַּגֵּד. שְׁלָחוֹ גַּם לְיִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה, וְאֶת כָּל הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה. וְאח״כ אוֹתוֹת אֲחֵרִים לְפַרְעֹה: תורה כט

כט) וַיֵּלֶךְ. הַזְּקֵנִים הֵם הַיּוֹעֲצִים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כִּי לֹא יוּכְלוּ לְדַבֵּר עִם שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ. רַק הַזְּקֵנִים יְדַבְּרוּ לָהֶם: תורה ל

ל) וַיְדַבֵּר. כִּי הוּא הַמֵּלִיץ, עַל כֵּן מֹשֶׁה לֹא דִּבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, רַק עַל יְדֵי אַהֲרֹן. וּבְמוֹתוֹ הָיָה כְּמוֹ כֵן מֵלִיץ תַּחְתָּיו אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ: תורה לא

לא) וַיַּאֲמֵן. אַחַר שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי פָקַד ה׳ עַמּוֹ, כִּי הִגִּיעַ הַקֵּץ הָאָמוּר לְאַבְרָהָם: **עָנְיָם.** מִגְּזֵרַת עִנּוּי: **וַיִּקְּדוּ.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש כ"א טבת ~

ה (א) **וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר:**

רש"י◄ **וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'** • אֲבָל הַזְּקֵנִים נִשְׁמְטוּ אֶחָד אֶחָד מֵאַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כֻּלָּם, קֹדֶם שֶׁהִגִּיעוּ לְפָלָטִין, לְפִי שֶׁיָּרְאוּ לָלֶכֶת (שמות רבה). וּבְסִינַי נִפְרַע לָהֶם: "וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ" — הֶחֱזִירָם לַאֲחוֹרֵיהֶם.

א וּבָתַר כֵּן עַלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת עַמִּי וִיחַגּוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא:

(ב) **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ:**

ב וַאֲמַר פַּרְעֹה שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דִּי אֶקַבֵּל לְמִמְרַהּ לְשַׁלָּחָא יָת יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח:

(ג) **וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב:**

ג וַאֲמָרוּ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דִּלְמָא יְעַרְעִנָּנָא בְּמוֹתָא אוֹ בִּקְטוֹל:

רש"י◄ **פֶּן יִפְגָּעֵנוּ** • "פֶּן יִפְגָּעֲךָ" הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. "פְּגִיעָה" זוֹ, לְשׁוֹן מִקְרֶה מָוֶת הוּא.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מִבַּעֲלֵי הַכֶּפֶל. כְּמוֹ קָדְקֹד. עַל מִשְׁקַל וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה. יִדְמוּ כָּאֶבֶן. וְהָאוֹמְרִים כִּי הֵם מִבַּעֲלֵי הַנּוּ"ן. מִי יִתֵּן. וְיִדְּמוּ כָּאֶבֶן. כִּי יוֹסִיפוּ שָׂרָשִׁים שֶׁאֵינָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּעֲבוּר הַמִּשְׁקָל. וַהֲלֹא יִרְאוּ כִּי רָדוּ עַל מִשְׁקַל בְּנוּ לָכֶם בָּתִּים. וְהֵם שָׂרָשִׁים, כִּי כָּל מַה שֶּׁנּוּכַל שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה שָׂרָשִׁים רַבִּים בַּעֲבוּר הַמִּשְׁקָל, הוּא הַנָּכוֹן: תורה א

א) וְאַחַר. אַחַר שֶׁעָשָׂה אַהֲרֹן אֶת הָאוֹתוֹת, בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֶל פַּרְעֹה. וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנֵיהֶם. כִּי הַשֵּׁם הִבְטִיחָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְעִם פִּיהוּ: **וַיֹּאמְרוּ כֹּה אָמַר ה'.** וְזֶה הַשֵּׁם לֹא שָׁמְעוּ פַּרְעֹה, עַל כֵּן הִזְכִּיר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַטַּעַם עַם יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַעֲקֹב לְבַדּוֹ: **וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר.** לִזְבּוֹחַ זְבָחִים, כְּמוֹ אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים. חַגִּים יִנָּקוּפוּ: תורה ב

ב) וַיֹּאמֶר מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ. שׁוֹאֵל הוּא מִי ה' שֶׁהוּא הָאֱלֹהִים. וּמִתְּשׁוּבַת מֹשֶׁה שֶׁהֵשִׁיב לוֹ אַחֲרֵי כֵן, נִלְמוֹד זֶה: תורה ג

ג) וַיֹּאמְרוּ. זֶה הַשֵּׁם הוּא אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים, וְהוּא אַבְרָהָם הַנִּקְרָא עִבְרִי. וְיִצְחָק בְּנוֹ. וְיַעֲקֹב וּבָנָיו. כַּאֲשֶׁר אָפְרַשׁ בַּפָּסוּק כִּי תִקָּנֶה עֶבֶד עִבְרִי: **וַיֹּאמְרוּ.** מִלַּת **נִקְרָא** כְּמוֹ נִקְרֹא נִקְרָאתִי בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ, וְהוּא כְּטַעַם פְּגִיעָה. וְהִנֵּה פֵּרֵשׁ לוֹ לָמָּה הֵם חַיָּבִים לָחוֹג, פֶּן יָבֹא דֶּבֶר אוֹ חֶרֶב: מִלַּת **פֶּן יִפְגָּעֵנוּ.** כּוֹלֶלֶת אֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵלִים. גַּם אַתָּה פַּרְעֹה עִמָּנוּ וְכָל הַמִּצְרִיִּים. וְכִרְאוֹת פַּרְעֹה שֶׁבָּא הֶעָרֹב וְאָכַל מִצְרַיִם רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב יְשַׁלַּח בָּהֶם עָרוֹב וַיֹּאכְלֵם, אָז אָמַר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ. וּמֹשֶׁה הֶשִׁיבוֹ לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן בָּאָרֶץ, רַק דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר יִרְחָקוּ. וְזֶה הַמֶּרְחָק הוּא בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין הַר סִינַי לַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ יָשָׁר. וְשָׁם יִזְבְּחוּ, כַּכָּתוּב תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה. וְעוֹד, וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר. גַּם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה בַּחֲלִישַׁת עֲמָלֵק, בְּהַר סִינַי הוּא. כִּי כָּתוּב וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים, וְשָׁם כָּתִיב הִנְנִי עוֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר בְּחוֹרֵב. וּבְבֹא הָאַרְבֶּה נָתַן רְשׁוּת לִקְצָת יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּלְכוּ לִזְבּוֹחַ. וּבְמַכַּת חֹשֶׁךְ נָתַן רְשׁוּת לָלֶכֶת כֻּלָּם, רַק הַמִּקְנֶה שֶׁלָּהֶם לֹא יֵלֵךְ עִמָּהֶם. וְכִרְאוֹתָם שֶׁבָּא הַדֶּבֶר וְהִכָּה הַבְּכוֹרִים, אָז נִתְבָּרְרוּ לָהֶם דִּבְרֵי מֹשֶׁה פֶּן יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר. עַל כֵּן אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים, וְגֵרְשׁוּ אוֹתָם הַמִּצְרִים לָלֶכֶת לִזְבּוֹחַ, גַּם הִשְׁאִילוּם: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם:

ד וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת עַמָּא מֵעוּבָדֵהוֹן אֱזִילוּ לְפָלְחַנְכוֹן:

רש"י ◄ **תַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו** • תַּבְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמְּלַאכְתָּם, שֶׁשּׁוֹמְעִין לָכֶם וּסְבוּרִים לָנוּחַ מִן הַמְּלָאכָה. וְכֵן (משלי ד) "פְּרָעֵהוּ — אַל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקֵהוּ. וְכֵן: (שם א) "וַתִּפְרְעוּ כָּל־עֲצָתִי", (שמות לב) "כִּי פָרוּעַ הוּא", נִרְחָק וְנִתְעָב. **לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם** • לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְתֵדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יוֹצְאִים וּבָאִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי" - טַעֲנַת פַּרְעֹה!

עַל הַפָּסוּק "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם . . לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם" (ה, ד) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "לְכוּ לִמְלַאכְתְּכֶם שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּבָתֵּיכֶם, אֲבָל מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי". וּמְבָאֵר הָרַמְבַּ"ן דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"מִנְהָג בְּכָל עַם לְהִיוֹת לָהֶם חֲכָמִים מוֹרֵי תּוֹרָתָם, לָכֵן הֵנִיחַ לָהֶם פַּרְעֹה שֵׁבֶט לֵוִי שֶׁהָיוּ חַכְמֵיהֶם וְזִקְנֵיהֶם".

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא, שֶׁכְּשֶׁאָמַר פַּרְעֹה "לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם" וְלִמְלַאכְתָּם שֶׁהָיָה לָהֶם בַּבַּיִת, הִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמּוּטָב לָהֶם לַעֲסוֹק בְּעַצְמָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְאֵין לָהֶם לְנַסּוֹת לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

אַךְ זוֹ הָיְתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה. וּמִנֶּגֶד, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו, אֶלָּא הִמְשִׁיכוּ בִּפְעֻלּוֹתֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאִם הָיוּ מִתְמַהְמְהִים עוֹד רֶגַע אֶחָד, הָיוּ חַס־וְשָׁלוֹם נִשְׁאָרִים בְּמִצְרַיִם עַד עַכְשָׁיו (סידור האריז"ל הגדה של פסח, פירוש מצה זו, ובכ"מ).

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

הָיָה אֶפְשָׁר לָאָדָם לַחֲשֹׁב, מָה אִכְפַּת לִי שֶׁיֶּשְׁנָם יְהוּדִים שֶׁבִּמְקוֹם לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, עוֹבְדִים אֶת פַּרְעֹה הָרָשָׁע וְאֵינָם מְקַיְּמִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, הֲרֵי "אֲנִי אֶת נַפְשִׁי הִצַּלְתִּי", עוֹסֵק הִנְנִי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, וּמַה לִּי לַעֲסֹק בְּקֵרוּב עוֹד אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַיֵּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה שֶׁסְּבָרָא זוֹ כְּבָר הֶעֱלָה "פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם", אַךְ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה הוֹרָה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֵלָיו, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁבִּיכָלְתָּם לִגְאֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְהַצִּיל אוֹתָם מֵעֲבוֹדַת פַּרְעֹה, וּלְקָרְבָם לַעֲבוֹדַת ה'.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק טז עמוד 92 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם:

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְּאַרְעָא וּתְבַטְּלוּן יָתְהוֹן מִפָּלְחַנְהוֹן:

רש"י ◄ **הֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ** • שֶׁהֲעֲבוֹדָה מֻטֶּלֶת עֲלֵיהֶם, וְאַתֶּם מַשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלָתָם, הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא זֶה.

(ו) וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:

ו וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת שִׁלְטוֹנִין דְּעַמָּא וְיָת סָרְכוֹהִי לְמֵימָר:

רש"י ◄ **הַנֹּגְשִׂים** • מִצְרִיִּים הָיוּ, וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרְאֵלִים. הַנּוֹגֵשׁ, מְמֻנֶּה עַל כַּמָּה שׁוֹטְרִים. וְהַשּׁוֹטֵר, מְמֻנֶּה לִרְדּוֹת בְּעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) וַיֹּאמֶר מִלַּת תַּפְרִיעוּ כְּמוֹ שִׁבּוּשׁ. וְכָמוֹהוּ בְּאֵין חָזוֹן יִפָּרַע עַם. וְכָלַל בְּמִלַּת **לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם** מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. כִּי הֵם כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. כִּי אֵין סִבְלוֹתֵיכֶם כְּמוֹ עִסְקֵיכֶם. וְהָעֵד, וְהִשְׁבַּתֶּם אוֹתָם מִסִּבְלוֹתָם: תורה ה

ה) וַיֹּאמֶר. אָמַר יֶפֶת, כִּי פֵּרוּשׁ **הֵן רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ** שֶׁלֹּא נָחוּשׁ אִם יָבֹא דֶּבֶר אוֹ חֶרֶב עֲלֵיכֶם, כִּי רַבִּים הֵם הַסּוֹבְלִים. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁפֵּרוּשׁוֹ מְלָאכָה גְּדוֹלָה אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְהַשְׁבִּית: תורה ו

ו) וַיְצַו. הַנּוֹגְשִׂים הֵם הַמִּצְרִיִּים. וְשׁוֹטְרֵי הָעָם הֵם מִיִּשְׂרָאֵל: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן:

ז לָא תּוֹסְפוּן לְמִיתַּן תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי לִבְנִין כְּמִתְּמָלֵי וּמִדְּקָמוֹהִי אִנּוּן יְהָכוּן וּיְגַבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא:

רש"י ◄ **תֶּבֶן** • אשטובל"א, הָיוּ גוֹבְלִין אוֹתוֹ עִם הַטִּיט. **לְבֵנִים** • טיוול"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁעוֹשִׂים מִטִּיט וּמְיַבְּשִׁין אוֹתָן בַּחַמָּה, וְיֵשׁ שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. **כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם** • כַּאֲשֶׁר הָיִיתֶם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה. **וְקֹשְׁשׁוּ** • וְלָקְטוּ.

(ח) וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ:

ח וְיָת סְכוּם לְבֵנַיָּא דִּי אִנּוּן עָבְדִין מִתְּמָלֵי וּמִדְּקָמוֹהִי תְּמַנּוּן עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִנַּהּ אֲרֵי בַטְלָנִין אִנּוּן עַל כֵּן אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא:

רש"י ◄ **וְאֶת מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים** • סְכוּם חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לְיוֹם, כִּשְׁהָיָה הַתֶּבֶן נִתָּן לָהֶם, אוֹתוֹ סְכוּם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם גַּם עַתָּה, לְמַעַן תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם. **כִּי נִרְפִּים** • מִן הָעֲבוֹדָה הֵם, לְכָךְ לִבָּם פּוֹנֶה אֶל הַבַּטָּלָה וְצוֹעֲקִים לֵאמֹר: נֵלְכָה וְגוֹ'.

(ט) תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר:

ט תִּתְקַף פֻּלְחָנָא עַל גֻּבְרַיָּא וְיִתְעַסְּקוּן בַּהּ וְלָא יִתְעַסְּקוּן בְּכִתְגָּמִין בְּטֵלִין:

רש"י ◄ **וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר** • וְאַל יֶהְגּוּ וִידַבְּרוּ תָּמִיד בְּדִבְרֵי רוּחַ, "לֵאמֹר: נֵלְכָה נִזְבְּחָה", וְדוֹמֶה לוֹ: "וְאֶשְׁעָה בְחֵקֶיךָ תָּמִיד". "לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה", מְתַרְגְּמִינָן "וּלְשׁוֹעִין". "וַיְסַפֵּר", "וְאֶשְׁתָּעִי". וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "יִשְׁעוּ" לְשׁוֹן "וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְגוֹ' וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", וּלְפָרֵשׁ "אַל יִשְׁעוּ", אַל יִפְנוּ, שֶׁאִם־כֵּן, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "וְאַל יִשְׁעוּ אֶל דִּבְרֵי שָׁקֶר", אוֹ "לְדִבְרֵי שָׁקֶר", כִּי כֵּן גִּזְרַת כֻּלָּם: (ישעיה נז) "יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עוֹשֵׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעֶה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת", וְלֹא מָצָאתִי שִׁמּוּשׁ שֶׁל בֵּי"ת סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אֲבָל אַחַר לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמִתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר, נוֹפֵל לְשׁוֹן שִׁמּוּשׁ בֵּי"ת, כְּגוֹן: "הַנִּדְבָּרִים בָּךְ", (יחזקאל לג) (במדבר יב) "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה", (זכריה ד) "הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ", אַף כָּאן: "אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר", אַל יִהְיוּ נִדְבָּרִים בְּדִבְרֵי שָׁוְא וַהֲבַאי.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **לֹא תֹאסִפוּן.** כָּתוּב בְּאָלֶ"ף וְהַמִּנְהָג לְהִיוֹתוֹ בְּיוֹ"ד, וּשְׁנֵיהֶם מִתְחַלְּפִין בְּיוֹ"ד. וּמִנְהַג בּוֹנֵי עָפָר, לְעָרֵב עִמּוֹ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ שֶׁיַּעַמִּידֶנּוּ: **לִלְבֹּן** מִגִּזְרַת לְבֵנָה. וּבְנִין הַלְּבֵנִים חָזָק מֵהָאֲבָנִים, כִּי בְּנִין הֶעָפָר יַזִּיקֵהוּ הַמַּיִם, וּבְנִין הָאֲבָנִים יַזִּיקֵהוּ הָאֵשׁ. וְכֵן כָּתוּב, וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר. וְדַע כִּי יֵשׁ שֵׁמוֹת לֹא יִשְׁתַּנּוּ מִמַּעֲלָתָם בְּאֶתְנַח אוֹ בְּסוֹף פָּסוּק, בְּבַעֲלֵי קָמֵץ קָטָן. כְּמוֹ סֵפֶר. וּבְבַעֲלֵי פָּתַח קָטָן כְּמוֹ צֶדֶק. וְהִנֵּה כֵּן תֶּבֶן, וְטַעֲמָהּ לֹא נוֹדַע, רַק כָּכָה נִמְצָאוּ: **וְקֹשְׁשׁוּ.** מִגִּזְרַת קַשׁ מִבַּעֲלֵי הַכֶּפֶל: תורה ח

ח) **וְאֶת מַתְכֹּנֶת.** כְּמוֹ תֹּכֶן דָּבָר יָדוּעַ: תורה ט

ט) **תִּכְבַּד** אָמַר הַגָּאוֹן כִּי אַל יִשְׁעוּ. כְּמוֹ אַל יִשְׁעֲנוּ. וְהַנּוּ"ן חָסֵר כְּחֶסְרוֹנוֹ מִמִּלַּת תֵּת פַּחְדְּךָ. וְלֹא תֹאבֶה וְלֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַחוֹלֵם הָאוֹמֵר כִּי שָׁרְשׁוֹ תֵּת, בַּעֲבוּר שֶׁנִּמְצָא תַּתָּה לִי עֹרֶף. חָשַׁב כְּמוֹ שַׁתָּה עֲוֹנוֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ. וְהִנֵּה לֹא יוּכַל לְכַחֵשׁ כִּי הַתֵּי"ו הַשֵּׁנִי בְּמִלַּת תַּתָּה לְנֹכַח, וְהַתֵּי"ו שֶׁל עִקַּר מוּבְלָעָה בְּדָגֵשׁ. אע"פ שֶׁהַתֵּי"ו רָאוּי לְהִדָּגֵשׁ. כְּתִי"ו וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה. אִם כֵּן יוֹתֵר טוֹב שֶׁיִּהְיֶה הַנּוּ"ן מֻבְלָע כְּהִתְבַּלֵּעַ הַנּוּ"ן בְּתִי"ו אֲמָתוֹ. כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת אַמְנָתוֹ. וּבַת בִּנְתּ. וְתַת תַּנְתּ. וַחֲסֵרָה נוּ"ן הָרִאשׁוֹן מִמִּלַּת תַּתָּה לִי, כְּחֶסְרוֹן יוֹ"ד וְהַיּוֹם רָד מְאֹד. וְחָסְרוּ נוּ"ן גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי יִשְׁעוּ כְּמוֹ יִרְפּוּ, כַּאֲשֶׁר אָמַר נִרְפִּים. וּכְמוֹ חָשַׁע מִמֶּנִּי. שְׁעוּ מֶנִּי. וְעֵינָיו הָשַׁע. כִּי כַּאֲשֶׁר תִּרְפֶּינָה הָעֵינַיִם תִּכְהֶינָה. וְכָמוֹהוּ, וְלֹא תִשְׁעֶינָה עֵינֵי רוֹאִים. וְטַעַם **בְּדִבְרֵי שָׁקֶר,** בַּעֲבוּר דִּבְרֵי שָׁקֶר שֶׁמַּבְטִיחִים אוֹתָם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן:

י וּנְפָקוּ שִׁלְטוֹנֵי עַמָּא וְסָרְכוֹהִי וַאֲמָרוּ לְעַמָּא לְמֵימָר כִּדְנָן אֲמַר פַּרְעֹה לֵית אֲנָא יָהֵב לְכוֹן תִּבְנָא:

(יא) אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר:

יא אַתּוּן אֱזִילוּ סִיבוּ לְכוֹן תִּבְנָא מֵאֲתַר דְּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא יִתְמְנַע מִפָּלְחָנְכוֹן מִדָּעַם:

רש"י◄ אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן • וּצְרִיכִים אַתֶּם לֵילֵךְ בִּזְרִיזוּת. כִּי אֵין נִגְרָע • דָּבָר, מִכָּל סְכוּם לְבֵנִים שֶׁהֱיִיתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם, בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן נִתָּן לָכֶם מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

(יב) וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן:

יב וְאִתְבַּדַּר עַמָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְגַבָּבָא גִילֵי לְתִבְנָא:

רש"י◄ לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן • לֶאֱסֹף אֲסִיפָה, לִלְקֹט לֶקֶט לְצֹרֶךְ תֶּבֶן הַטִּיט. קַשׁ • לְשׁוֹן לִקּוּט, עַל שֵׁם שֶׁדָּבָר הַמִּתְפַּזֵּר הוּא וְצָרִיךְ לְקוֹשְׁשׁוֹ, קָרוּי קַשׁ בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת.

(יג) וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן:

יג וְשִׁלְטוֹנֵיָא דְּחָקִין לְמֵימָר אַשְׁלִימוּ עוֹבָדֵיכוֹן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ כְּמָא דַּהֲוִיתוּן עָבְדִין כַּד אִתְיְהֵב לְכוֹן תִּבְנָא:

רש"י◄ אָצִים • דּוֹחֲקִים. דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כַּלּוּ בְּיוֹמוֹ, כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן מוּכָן!.

(יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם:

יד וּלְקוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנֵי פַּרְעֹה לְמֵימָר מָא דֵּין לָא אַשְׁלֶמְתּוּן גְּזֵרָתְכוֹן לְמִרְמֵי (לִבְנִין) כְּמֵאִתְמֹלֵי וּמִדְּקָמוֹהִי אַף תְּמֹלֵי אַף יוֹמָא דֵּין:

רש"י◄ וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, וְחָסִים עַל חַבְרֵיהֶם מִלְּדַחְקָם, וּכְשֶׁהָיוּ מַשְׁלִימִין הַלְּבֵנִים לַנּוֹגְשִׂים, שֶׁהֵם מִצְרִיִּים, וְהָיָה חָסֵר מִן הַסְּכוּם, הָיוּ מַלְקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דָּחֲקוּ אֶת עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָן שׁוֹטְרִים לִהְיוֹת סַנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְהוּשַׂם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שֶׁיָּדַעְתָּ הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו. וַיֻּכּוּ • לְשׁוֹן וַיַּפְעֵלוּ, הֵכּוּ מִיַּד אֲחֵרִים. הַנּוֹגְשִׂים הִכּוּם.

(טו) וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ:

טו וַאֲתוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוָחוּ (קֳדָם) לְפַרְעֹה לְמֵימָר לְמָא תַעְבֵּד כְּדֵין לְעַבְדָּיךָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וַיֵּצְאוּ. מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם הָעוֹבְדִים: תורה יא

יא) אַתֶּם מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ. קָרוֹב אוֹ רָחוֹק: כִּי אֵין נִגְרָע. תֹּאַר, עַל כֵּן הוּא קָמוּץ, כַּמִּשְׁפָּט: תורה יב

יב) וַיָּפֶץ. פֹּעַל יוֹצֵא, וְהַפֹּעַל פַּרְעֹה שֶׁהִצְרִיכָם לְהָפִיץ: לַתֶּבֶן. תַּחַת תֶּבֶן. כְּמוֹ וְהַחֵמֶר הָיָה לַחֹמֶר: תורה יג

יג) וְהַנּוֹגְשִׂים אָצִים. פֹּעַל יוֹצֵא. כְּמִלַּת שֶׁב וּכְמִלַּת מָשׁ, שֶׁיִּמָּצֵא פַּעַם יוֹצֵא וּפַעַם עוֹמֵד: וְטַעַם לֵאמֹר. לֵאמֹר לָהֶם: דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. כְּמוֹ מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ: תורה יד

יד) וַיֻּכּוּ וְגוֹ' עֲלֵהֶם. עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם לְהוֹסִיף גַּם פֵּרַשְׁתִּיו. וְהִנֵּה תְּמוֹל הוּא הַיּוֹם שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה הָאוֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם וְלֹא הִתְעַסְּקוּ בַּעֲבוֹדָתָם. גַּם הַיּוֹם שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה. וְכֵן כָּתוּב, וַיֵּצֵא פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא: תורה טו

טו) לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ. שֶׁלֹּא הָיָה מִנְהָגְךָ לַעֲשׂוֹת כֵּן: תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) תֵּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ:

טז תִּבְנָא לָא מִתְיְהֵב לְעַבְדָּיךָ וּלְבֵנַיָּא אָמְרִין לָנָא עֲבִידוּ וְהָא עַבְדָּיךָ לָקָן וְחָטָן עֲלֵיהוֹן עַמָּךָ:

רש"י ◄ **וּלְבֵנִים אוֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ** • הַנּוֹגְשִׁים אוֹמְרִים עֲשׂוּ לָנוּ לְבֵנִים כַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן. **וְחָטָאת עַמֶּךָ** • אִלּוּ הָיָה נָקוּד פַּתָּח, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא דָּבוּק, וְדָבָר זֶה חַטָּאת עַמֶּךָ הוּא. עַכְשָׁיו שֶׁהוּא קָמַץ — שֵׁם דָּבָר הוּא, וְכָךְ פֵּרוּשׁוֹ: וְדָבָר זֶה מֵבִיא חַטָּאת עַל עַמֶּךָ, כְּאִלּוּ כָּתוּב "וְחָטָאת לְעַמֶּךָ", כְּמוֹ: (רות א) "כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם", שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבֵית לֶחֶם, וְכֵן הַרְבֵּה.

(יז) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה:

יז וַאֲמַר בַּטְּלָנִין אַתּוּן בַּטְּלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ:

(יח) וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ:

יח וּכְעַן אֲזִילוּ פְּלָחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוֹם לְבֵנַיָּא תִּתְּנוּן:

רש"י ◄ **וְתֹכֶן לְבֵנִים** • חֶשְׁבּוֹן הַלְּבֵנִים, וְכֵן: (מלכים ב יב) "אֶת הַכֶּסֶף הַמִּתֻּכָּן", הַמָּנוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן: "וַיָּצוּרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף".

(יט) וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:

יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִּמְנְעוּן מִלְּבְנֵיכוֹן פִּתְגַּם יוֹם בְּיוֹמֵהּ:

רש"י ◄ **וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל** • אֶת חַבְרֵיהֶם הַנִּרְדִּים עַל יָדָם. **בְּרָע** • רָאוּ אוֹתָם בְּרָעָה וְצָרָה הַמּוֹצֵאת אוֹתָם, בְּהַכְבִּידָם הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: "לֹא תִגְרְעוּ וְגוֹ'".

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה:

כ וַעֲרָעוּ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְמִין לְקַדָּמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִקֳּדָם פַּרְעֹה:

רש"י ◄ **וַיִּפְגְּעוּ** • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כָּל "נִצִּים" וְ"נִצָּבִים", דָּתָן וַאֲבִירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "יָצְאוּ נִצָּבִים".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) ומלת וְחָטָאת פֹּעַל עָבָר, וְהַוָ"ו הֶשִׁיבוֹ לֶעָתִיד כַּמִּשְׁפָּט. כִּי הִיא כְּמוֹ וְחָטְאָה. וְכַאֲשֶׁר הֶעְלִימוּ הָאָלֶף כַּאֲשֶׁר הִיא בְּמִלַּת חֵטְא, וְלֹא יוּכְלוּ לָשׂוּם נֶעְלָם אַחַר אָל"ף, עַל כֵּן הֶחְלִיפוּ הַה' בְּתָי"ו. וְאֵין צֹרֶךְ לָשׂוּם דָּגֵשׁ בַּט'. וְכָמוֹהוּ, וְקָרְאָה אֶתְכֶם הָרָעָה. וְהָעָם בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְשׁוֹן נְקֵבָה. כְּמוֹ הָעָם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ יוֹשֶׁבֶת לָבֶטַח. מַדּוּעַ שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה. וְהַטַּעַם כִּי הַחֵטְא יִהְיֶה עָלֶיךָ. וְכִנּוּי דֶּרֶךְ מוּסָר כִּי הַחֵטְא יִהְיֶה עַל שְׁמוֹ. וְכָמוֹהוּ, וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים. וְאוֹיְבֵינוּ יִלְעָגוּ לָמוֹ וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם: תורה יז

יז) וַיֹּאמֶר. לֹא הוֹעִילוּ דִּבְרֵיהֶם כִּי הוּא מִתְאַמֵּץ בְּחֹזֶק לִבּוֹ: תורה יח

יח) וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ. אָמַר לַשּׁוֹטְרִים, גַּם הֵם חַיָּבִים לַעֲבוֹד: תורה יט

יט) וַיִּרְאוּ. זֶה הַפָּסוּק דָּבֵק בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים אַחֲרָיו, כִּי רָאוּ נַפְשָׁם בְּצָרָה בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר לָהֶם פַּרְעֹה לֹא תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וּפָגְעוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהִתְרַעֲמוּ עֲלֵיהֶם. וּמִלַּת אוֹתָם כְּמוֹ נַפְשָׁם וְעַצְמָם. וְכָמוֹהוּ, וַיָּרֵעוּ הָרוֹעִים אוֹתָם. וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּיְא. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּלְעָם אָמַר כִּי כָּמוֹהוּ, יָבִיא אוֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁהַכֹּהֵן יְצַוֶּה לְהָבִיאוֹ: תורה כ

כ) וַיִּפְגְּעוּ. תֻּחְסַר מִלַּת וְהֵם הָיוּ נִצָּבִים. וְכָמוֹהוּ וּפַרְעֹה חוֹלֵם, הָיָה חוֹלֵם. וְהִנֵּה הָיָה עוֹמֵד עַל הַיְאֹר. וְרַבִּים כָּכָה: תורה כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃

כא וַאֲמַרוּ לְהוֹן יִתְגְּלִי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דִּי אַבְאֶשְׁתּוּן יָת רֵיחָנָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִתַּן חַרְבָּא בִּידֵיהוֹן לְקַטָּלוּתָנָא׃

(כב) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃

כב וְתָב מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא אַבְאֵשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין וּלְמָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי׃

רש"י◄ לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה • וְאִם תֹּאמַר: מָה אִכְפַּת לְךָ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְּׁלַחְתָּנִי (שמות רבה)◆.

~ נקודות משיחות קודש ~

לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה (ה, כב)

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא בָא בִּטְרוּנְיָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא חַס־וְשָׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ "לָמָּה הֲרֵעֹתָה", אֶלָּא בִּקֵּשׁ לְהָבִין אֶת סִבַּת הַדָּבָר. כִּי דַּרְגָּתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חָכְמָה. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּחַר בּוֹ לִהְיוֹת מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּצוּרָה שִׂכְלִית וְהֶגְיוֹנִית. מִשּׁוּם כָּךְ הָיְתָה שְׁאֵלָתוֹ "לָמָּה הֲרֵעֹתָה" חֵלֶק מִמִּלּוּי שְׁלִיחוּתוֹ – הוּא בִּקֵּשׁ לְהָבִין אֶת סֵדֶר וְתַהֲלִיךְ הַגְּאוּלָּה בְּשֵׂכֶל וְהִגָּיוֹן.

אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: "הָאָבוֹת לֹא הִרְהֲרוּ אַחֲרַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לָמָּה הֲרֵעֹתָה". גַּם בְּשֵׂכֶל וּבְחָכְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מֻרְגָּשׁ הַבִּטּוּל וְהָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל, וְלֹא תָּמִיד יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֵלוֹת וַחֲקִירוֹת.

(לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 - מתוך 'התקשרות')

(כג) וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃

כג וּמֵעִדָּן עַלִּית לְוָת פַּרְעֹה לְמַלָּלָא בִּשְׁמָךְ אַבְאֵשׁ לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁזְבָא לָא שֵׁזַבְתָּא יָת עַמָּךְ׃

רש"י◄ הֵרַע • לְשׁוֹן הִפְעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אַבְאֵשׁ.

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃ סס

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן תֶּחֱזֵי דְּאֶעְבֵּד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִידָא תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַּקִּיפָא יְתָרְכִנּוּן מֵאַרְעֵהּ׃ ס ס ס

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וַיֹּאמְרוּ יֵרֶא ה'. חֲמָסָנוּ שֶׁהוּא עֲלֵיכֶם. וְדַע כִּי הֶחָמֵשׁ הַהַרְגָּשׁוֹת מִתְחַבְּרוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד לְמַעְלָה מֵהַמְּצַח. עַל כֵּן אָמְדוּ הַרְגָּשָׁה אַחַת תַּחַת חֲבֵרָתָהּ, כְּמוֹ וּמְתוֹק הָאוֹר. וְרַבִּי מָרִינוּס אָמַר שֶׁאָנוּ נִמְאָסִים וְנִבְאָשִׁים בְּעֵינָיו כְּרֵיחַ רַע: תורה כב

כב) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה. הִנֵּה שְׁאָלָהּ אַחַר שֶׁהֵשִׁים הוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ, וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ, אִם כֵּן לָמָּה יִתְרַעֵם מֹשֶׁה לוֹמַר לָמָּה זֶּה שִׁלַּחְתָּנִי, וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ. הַתְּשׁוּבָה חָשַׁב מֹשֶׁה כִּי מֵעֵת דַּבְּרוֹ אֶל פַּרְעֹה יָקֵל מֵעֲלֵיהֶם עֹלָם. וְהִנֵּה הוּא הִכְבִּיד הָעֲבוֹדָה עֲלֵיהֶם. וְטַעַם **לָמָּה הֲרֵעֹתָה.** הֵפֵךְ מַה שֶּׁאָמַרְתָּ רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי. וְאֵרֶד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם. **וְלָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי.** לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה לֹא מָצָאתִי תְּשׁוּבָה לְהָשִׁיב לַשּׁוֹטְרִים: תורה כג

כג) וּמֵאָז. מֵהַיּוֹם שֶׁדִּבַּרְתִּי אֵלָיו, אָז הִכְבִּיד עָלָם עֲלֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב וַיִּצְוֹ פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא. וְהַטַּעַם **וְהַצֵּלֹא הִצַּלְתָּ,** וְזֶה שֶׁחָשַׁבְתִּי שֶׁיָּחֵל פַּרְעֹה לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וַתָּחֶל לְהַצִּילָם. וּמִלַּת **הֵרַע לָעָם הַזֶּה** פֹּעַל יוֹצֵא, כְּמוֹ הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם: תורה א

א) וַיֹּאמֶר עַתָּה תִּרְאֶה. כַּאֲשֶׁר אָבִיא הַמַּכּוֹת עַל מִצְרַיִם, אָז יַרְוִיחַ לָהֶם מְעַט, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ עוֹד:

חסלת פרשת שמות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **עַתָּה תִּרְאֶה וְגוֹ'•** (סנהדרין קיא) הִרְהַרְתָּ עַל מִדּוֹתַי, לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ: (בראשית כא) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְאַחַר־כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ: הַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתַי, לְפִיכָךְ: "עַתָּה תִּרְאֶה", הֶעָשׂוּי לְפַרְעֹה תִּרְאֶה, וְלֹא הֶעָשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אֻמּוֹת, כְּשֶׁאֲבִיאֵם לָאָרֶץ. **כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם•** מִפְּנֵי יָדִי הַחֲזָקָה שֶׁתֶּחֱזַק עָלָיו יְשַׁלְּחֵם. **וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ•** עַל כָּרְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יְגָרְשֵׁם, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צֵדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגוֹ'":

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנב

אגרות קודש

ב"ה, י"ט טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד בתל אביב,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם בו מסופר ע"ד אופן הנסיעות דחדש תשרי העבר וכן המימיוגראף קטע משיחת שבת בראשית, ולפלא שמקמצים כ"כ במכתבים, ויה"ר שעכ"פ לא יהי' חסרון אלא בהכתיבה לכאן אבל יגרע כלל וכלל מהבפועל.

בטח כמו שכתבו מתכוננים הם להו"ל את הבטאון ליו"ד שבט הבע"ל, ואם ידפיסו שם את המכתב כללי האחרון שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו, הנה יש להוסיף שם בסוף ההערה, כל נשמתא לאחרי התיבה יא), תיבות אלו:

אוצר הנשמות ששמו גוף הוא למטה משני מקומות הנ"ל, ולכן ישנו גם בנשמות או"ה (תוד"ה אין ע"ז ה, א. ועייג"כ ל"ת להאריז"ל ישעי' נט. ע"ח שכ"ו פ"ב. עמק המלך ש"ו פע"ב, ס' הקיצורים והערות לתניא ע' פ"ג ואילך) ואכ"מ...

מוסג"פ איזה סקריפ להוצאות והופעת הבטאון.

המחכה לבשו"ט וחותם בברכת הצלחה גדולה בעבודתם בקדש.

נ.ב.

מעניין ביותר אותי מקצוע א) עבודתם בקרב הנוער שלע"ע עדיין אינו חסידותי. ב) בעבודה בין הנוער [ה]נמצא בצבא שלע"ע עדיין אינו חסידותי.

זה עתה נתקבל מכתבם מיום ח' טבת, עם המצורף אליו ות"ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, ט"ו טבת > מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שני, ט"ז טבת > מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שלישי, י"ז טבת > מפרק פג עד סוף פרק פז

יום רביעי, י"ח טבת > מפרק פח עד סוף פרק פט

יום חמישי, י"ט טבת > מפרק צ עד סוף פרק צו

יום שישי, כ' טבת > מפרק צז עד סוף פרק קג

שבת קודש, כ"א טבת > פרק כ. מפרק קד עד סוף פרק קה

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לוֹ לְבַדּוֹ - ל"רע" של הנפש הבהמית, **מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר** - כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש **גם כן** מה לומר, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאִבְרֵי הַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** - "מחשבה ממש" - היינו: **לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, אֵיךְ לְמַלֹּאת תַּאֲוַת לִבּוֹ,** - זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" - להעמיק מחשבתו בכך. ואילו מחשבות הנופלות ברעיונו בדרך ממילא, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" - ההתעמקות באותן מחשבות - ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? - על כך אומר ה"תניא": **כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2] בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת פִּינְחָס] בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטֶבַע יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּךְ נוֹצַר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁכְּמוֹחוֹ** - הרצון שבמוחו המניע את האדם, מבין שעליו **לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** - גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאין לו למלא את תאותו - נוצר בו הרצון להתאפק מכך - יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאֲוַת לִבּוֹ אֶל הֵהֵפֶךְ לְגַמְרֵי,** - ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. **וּבִפְרָט אֶל צַד הַקְּדֻשָּׁה,** - במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות - לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים - אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. **כְּדִכְתִיב[3]: "וְרָאִיתִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ"; פֵּרוּשׁ,** - כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של **חכמה** הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר־טוב נקרא[4] "ילד מסכן **וחכם**") **וסכלות** רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר־הרע נקרא "מלך זקן **וכסיל**"), - מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו - כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה - וכך מוסבר הדבר להלן: **כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמְּעַט אוֹר גַּשְׁמִי דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ,** - וכיצד נדחה החושך? - **שֶׁנִּדְחֶה מִמֶּנּוּ מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא,** - אין על האור להילחם עם

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איך למלאת תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא

2. זהר ח"ג רכד, א. 3. קהלת ב, יג. 4. קהלת ד, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החושך, כָּךְ נִדְחֶה מִמֵּילָא סִכְלוּת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא־אָחֳרָא שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי - הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [כְּמַאֲמַר רַז"ל[5]: - אין אדם עובר עבירה "אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת" וְכוּ'], - רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאוות הנפש הבהמית בשם "שטות" - ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" - זה נדחה מאליו וממילא, מִפְּנֵי הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ, אֲשֶׁר רְצוֹנָהּ - של הנפש האלקית, הוא הרי: לִמְשֹׁל לְבַדָּהּ בָּעִיר, - ב"עיר קטנה" היא הגוף, וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל[6], בְּכָל הַגּוּף כֻּלּוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[7], שֶׁהֵם - שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. - בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה בלבד ילבישו את הגוף - שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית - מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? -

ליקוטי אמרים

סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

~ יום שני ט"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צַדִּיק" כְּלָל, - אלא הוא נקרא "בינוני", מִפְּנֵי שֶׁיִּתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל הַחֹשֶׁךְ וְסִכְלוּת שֶׁל הַקְּלִפָּה הַנִּדְחֶה מִמֵּילָא - אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, - כלומר; במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, וְלֹא בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ - של הנפש האלקית, עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַקְּלִפָּה - והנפש הבהמית, כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִפָּה שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי - עצם מציאותה של הנפש הבהמית, לֹא נִדְחֶה כְּלָל מִמְּקוֹמוֹ בֵּבֵינוֹנִי אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵין - אז, רִשְׁפֵּי אֵשׁ אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחָלֶל הַיְמָנִי, - כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, כִּי־אִם תּוֹכוֹ - החלק הפנימי שבלבו, רָצוּף "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת", - ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן. - בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. וַאֲזַי - אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, יָכוֹל לִהְיוֹת סִכְלוּת הַכְּסִיל הָרַע - של הנפש הבהמית, בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחָלֶל הַשְּׂמָאלִי, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל עִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בֵּין בְּהֶתֵּר - גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי־אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, בֵּין בְּאִסּוּר חַס־וְשָׁלוֹם, - גם בדברים שהם אסורים מן התורה, בְּאִלּוּ לֹא הִתְפַּלֵּל כְּלָל. אֶלָּא שֶׁבִּדְבַר אִסּוּר אֵינוֹ עוֹלֶה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת הָאִסּוּר בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, - לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. אֶלָּא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה הַקָּשִׁים מֵעֲבֵרָה - כפי שהוסבר בפרק

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי' הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה

5. סוטה ג, א. 6. פרק ד. 7. פרק ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקודם, יְכוֹלִים לִפְעֹל לַעֲלוֹת לְמוֹחוֹ וּלְבַלְבְּלוֹ מִתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[8]: "ג' עֲבֵרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן בְּכָל יוֹם, - שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: הִרְהוּר עֲבֵרָה וְעָיוֹן תְּפִלָּה כו'". - הרי ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני". הרי שה"בינוני" אינו ניצול מהרהורי עבירה,

ליקוטי אמרים

הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו מתורה ועבודה וכמארז"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

~ יום שלישי י"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו.

רַק שֶׁלָּזֶה מוֹעִיל הָרְשִׁימוּ בַּמֹּחִין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, וְיִרְאַת ה' וְאַהֲבָתוֹ הַמְסֻתֶּרֶת בֶּחָלָל הַיְמָנִי, - שבלבו, הן עוזרות לו, לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט עַל הָרַע הַזֶּה - של הנפש הבהמית, הַמִּתְאַוֶּה תַּאֲוָה, שֶׁלֹּא לִהְיוֹת לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה בָּעִיר - שלא תהיה לרע שליטה וממשלה בגוף, לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל - בפועל ממש. לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף. וַאֲפִלּוּ בְּמֹחַ לְבַדּוֹ, לְהַרְהֵר בָּרַע, אֵין לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהַרְהֵר חַס־וְשָׁלוֹם בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, - מה שעולים בו הרהורים רעים, אין זה מפני שהוא רוצה לחשוב בהם, כי־אם מפני שלבו נוהה עדיין אחרי תענוגי העולם, נופלות ממילא במוחו מחשבות־תאווה אלה, שלא ברצונו, שֶׁיְּקַבֵּל בִּרְצוֹן חַס־וְשָׁלוֹם הִרְהוּר זֶה הָרַע הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו מֵהַלֵּב לַמֹּחַ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[9], - הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של הנפש הבהמית, אֶלָּא מִיָּד בַּעֲלִיָּתוֹ לְשָׁם, - משעולה ההרהור במוחו, דּוֹחֵהוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, - הוא דוחה את ההרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, וּמַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִיָּד שֶׁנִּזְכָּר שֶׁהוּא הִרְהוּר רַע, וְאֵינוֹ מְקַבְּלוֹ בִּרְצוֹן אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בּוֹ בִּרְצוֹן, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך ב"בינוני", וְכָל שֶׁכֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת לַעֲשׂוֹתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אוֹ אֲפִלּוּ לְדַבֵּר בּוֹ, - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כִּי הַמְהַרְהֵר - הרהורי עבירה, בִּרְצוֹן נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, - ואילו, וְהַבֵּינוֹנִי אֵינוֹ רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת לְעוֹלָם. - הרי, שמן ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, וְכֵן - כך הדבר, בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, - אין הוא נותן שמדה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא מִיָּד שֶׁעוֹלֶה לוֹ מֵהַלֵּב לַמֹּחַ אֵיזוֹ טִינָא וְשִׂנְאָה חַס־וְשָׁלוֹם, - לזולת, אוֹ אֵיזוֹ קִנְאָה אוֹ כַּעַס אוֹ קְפִידָא וְדוֹמֵיהֶן - אֵינוֹ מְקַבְּלָן כְּלָל בְּמֹחוֹ וּבִרְצוֹנוֹ. - שירצה להרהר בהן, וְאַדְּרַבָּה, הַמֹּחַ שַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל בָּרוּחַ שֶׁבְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת הַהֵפֶךְ מַמָּשׁ, - ממה שדורש הרגש שבלבו: לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד, - וזאת בניגוד לרגש השנאה

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל

הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו

8. בבא בתרא קסד, ב. 9. פרק ט, בתחלתו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

או הכעס - הנובע ממדת ה"גבורה" - שיש בלבו כלפי הזולת - יתיחס אליו במדת החסד, **וְחִבָּה יְתֵרָה מוֹדַעַת לוֹ** - להראות לו אהבה מיוחדת, עד **לִסְבֹּל מִמֶּנּוּ עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא לְכַעֵס חַס־וְשָׁלוֹם,** - על מי שהוא סובל ממנו, **וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם,** - גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, **אֶלָּא אַדְרַבָּה לִגְמֹל לְחַיָּבִים** - כנגדו, **טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[10], לִלְמֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו:** - שבמקום היסורים שגרמו לו - שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף - לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי־אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכלתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות - כדאי להוסיף מה שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: - בשעה שיהודי לומד תורה - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

ליקוטי אמרים

לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

~ יום רביעי י"ח טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יח, פרק יג ובזה... עד עמ' 36, עניני עוה"ז.

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתתעורר תאוה בלבו - משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" על־ידי הנפש האלקית בלבד - לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

וּבְזֶה יוּבָן לְשׁוֹן מַאֲמַר רַז"ל[1]: "בֵּינוֹנִים - זֶה וָזֶה שׁוֹפְטָן" [פֵּרוּשׁ, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרַע], - היצר־הטוב והיצר־הרע משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראיה לכך: **דִּכְתִיב[2]: "כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשּׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ",** - "שופטי" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצר־הטוב והיצר־הרע. על־כל־פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה שופטן" - **וְלֹא אָמְרוּ "זֶה וָזֶה מוֹשְׁלִים" חַס־וְשָׁלוֹם,** - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצר־הטוב וגם היצר־הרע, **מושלים** בגופו של ה"בינוני" - ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר־הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" - כפי שיוסבר להלן: **כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַיֵּצֶר הָרַע בָּ"עִיר קְטַנָּה",** - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצר־טוב ליצר־הרע, **אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה קַלָּה** - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, **נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", **אֶלָּא הַיֵּצֶר הָרַע אֵינוֹ רַק עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדַיָּן הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ בַּמִּשְׁפָּט,** - ולא שיש לו שליטה על הגוף, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּסַק הֲלָכָה כָּךְ לְמַעֲשֶׂה,** - כדעתו של שופט זה, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדַיָּן הַחוֹלֵק עָלָיו, וְצָרִיךְ לְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ. כָּךְ** - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר־הטוב לבין היצר־הרע ב"בינוני": **הַיֵּצֶר הָרַע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת

ליקוטי אמרים

פרק יג ובזה יובן לשון מאמרז"ל בינונים זה וזה שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]

דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ולא אמרו זה וזה מושלים ח"ו כי כשיש איזו שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קטנה אפי' לפי שעה קלה נקרא רשע באותה שעה אלא היצה"ר אינו רק עד"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט ואעפ"כ יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כך למעשה מפני שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כך היצה"ר אומר דעתו בחלל

---

10. ח"א רא, א. **1.** ברכות סא, ב. **2.** תהלים קט, לא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ליקוטי אמרים

השמאלי שבלב ומהלב עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאות תאוה לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארז"ל אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו

השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, **וּמֵהַלֵּב עוֹלֶה לַמֹּחַ לְהַרְהֵר בּוֹ,** - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא. שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח, **וּמִיָּד** - עם עליית ההרהורים במוח, **חוֹלֵק עָלָיו הַשּׁוֹפֵט הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ, הַמִּתְפַּשֵּׁט בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבַּלֵּב, מְקוֹם מִשְׁכַּן הַיֵּצֶר טוֹב,** - ב"חלל" הימני שבלב, מתגלה היצר־הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר־הטוב נאבק עם היצר־הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה, "דעתו" של היצר־הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להיות מנוצלים בענינים של קדושה בלבד. **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ, הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹזְרוֹ לְהַיֵּצֶר טוֹב,** - שיהיה בכוחו להתגבר על היצר־הרע, **כְּמַאֲמַר** רַז"ל[3]: **"אִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ** - ליצר־הטוב, **אֵין יָכוֹל לוֹ".** - ליצר־הרע המתגבר באדם מדי יום. **וְהָעֵזֶר,** - שהקב"ה עוזר ליצר־הטוב, הוא: **הִיא הַהֶאָרָה שֶׁמֵּאִיר אוֹר ה' עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, לִהְיוֹת לָהּ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה עַל סִכְלוּת הַכְּסִיל וְיֵצֶר הָרַע, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר־הרע, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית - בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר־הטוב[4].

בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" - הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? "וגם: אם יהיה בעיניו כרשע, ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב"? - מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". **אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָרַע שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי בַּבֵּינוֹנִי הוּא בְּתָקְפּוֹ כְּתוֹלַדְתּוֹ, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נִתְבַּטֵּל בְּמִעוּט לְגַבֵּי הַטּוֹב,** - של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", **וְלֹא נִדְחֶה מִמְּקוֹמוֹ כְּלָל, רַק שֶׁאֵין לוֹ** - ל"רע", **שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהִתְפַּשֵּׁט בְּאֵבְרֵי הַגּוּף,** - אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף, לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. **הרבי** מעיר: "גם בזה - במניעת התפשטות הרע - לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כי־אם": **מִפְּנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹמֵד לִימִין אֶבְיוֹן וְעוֹזֵר וּמֵאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית - הוא בתקפו כתולדתו. **לָכֵן נִקְרָא** - ה"בינוני", **"כְּרָשָׁע",** - כמו רשע, **כְּמַאֲמַר** רַז"ל: **"אֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה, הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע", וְלֹא רָשָׁע מַמָּשׁ,** - שכן, המשנה[5] הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה, **אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיק עַצְמוֹ לְבֵינוֹנִי, וְלֹא לְהַאֲמִין לְהָעוֹלָם שֶׁאוֹמְרִים שֶׁהָרַע שֶׁבּוֹ נִתְבַּטֵּל לְגַבֵּי הַטּוֹב, שֶׁזּוֹ מַדְרֵגַת צַדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו - שאינו עובר עבירה איזו שהיא -

---

3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד ההרהור שבמוח; ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפי"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין דגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה". 5. אבות ב, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" הגורם לעבירות - אל לו לקבל דיעה זו, כי הרע שבו עדיין לא בטל, **אֶלָּא יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי כְּתוֹלַדְתּוֹ, וְלֹא חָלַף וְהָלַךְ מִמֶּנּוּ** - ה"רע", **מְאוּמָה, וְאַדְּרַבָּה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** - ב"רע" שמ"חלל" השמאלי, **הַרְבֵּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה.** - השימוש המתמיד בנפש הבהמית לעניני העולם־הזה, מחזק את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על־ידי השימוש בו. הרי למדנו, שרבנו הזקן מפרש את מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" - הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדריגה עליונה - טוב ונחוץ לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", כי אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" - יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדריגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

ליקוטי אמרים

כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר ענייני עוה"ז

~ יום חמישי י"ט טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולו.

עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" - "יושב אוהל", שנתון תמיד כולו בעסק התורה: **וְאַף מִי שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה לִשְׁמָהּ** - **אֵין זוֹ הוֹכָחָה כְּלָל שֶׁנִּדְחֶה הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** - של הרע, **הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** - שבלב, **רַק שֶׁלְּבוּשָׁיו, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֵינָן מִתְלַבְּשִׁים בְּמֹחַ וְהַפֶּה וְהַיָּדַיִם וּשְׁאָר אִבְרֵי הַגּוּף,** - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, **מִפְּנֵי ה' שֶׁנָּתַן שִׁלְּיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְמֹחַ עַל הַלֵּב. וְלָכֵן, נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ מוֹשֶׁלֶת בְּ"עִיר קְטַנָּה", אִבְרֵי הַגּוּף כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיוּ לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה לִשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ** - שאברי הגוף יהיו לבושים בשלושת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, **שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ בָּהֶם,** - באברי הגוף, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה.** - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות - שולטת הנפש האלקית - בעזרתו של הקב"ה - על הגוף, ובידה העליונות על הנפש הבהמית. **אֲבָל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - **אֵין לָהּ שִׁלְּיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בַּבִּינוֹנִי, כִּי־אִם בְּשָׁעָה שֶׁאַהֲבַת ה' הוּא בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** - בלבד, **כְּמוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.** - שאז, כפי שנזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב־שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. **וְאַף גַּם זֹאת הַפַּעַם,** - גם בזמן הנקוב, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, **אֵינָהּ רַק שִׁלְּיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְבַד,** - הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, **כִּדְכְתִיב**[6]**: "וְלֹאמֹ**

ליקוטי אמרים

ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל שנדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק שלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידים ושאר אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על הלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קטנה אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש' לבושיה שיתלבשו בהם שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה אבל מהותה ועצמותה של נפש האלהית אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש הבהמית בבינוני כי אם בשעה שאהבת ה' הוא בהתגלות לבו בעתים מזומנים כמו בשעת התפלה וכיוצא בה ואף גם זאת הפעם אינה רק שליטה וממשלה לבד כדכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל

6. בראשית כה, כג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִלְּאֹם יֶאֱמָץ" - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית - הרי זה "יאמץ" בלבד, ש"יעקב" מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: **"כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, וּכְשֶׁזֶּה קָם כּוּ'"**[7], - הרי, שלנפש האלקית ב"בינוני" יש שליטה בלבד - וגם זאת באופן זמני בלבד - על הנפש הבהמית. **שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בִּמְקוֹר הַגְּבוּרוֹת שֶׁהִיא בִּינָה,** - כפי שמובא בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּלְהוֹלִיד אַהֲבָה עַזָּה לַה' כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, וְאָז** - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה כזו להקב"ה, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי.** - ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על־ידי הנפש האלקית, **אֲבָל** - ה"רע", **לֹא נִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי בַּבֵּינוֹנִי, אֶלָּא בַּצַּדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:** - ב"צדיק", **"וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי",** - מקומו של היצר־הרע בלבו של ה"צדיק" - ריק, **וְהוּא** - ה"צדיק", **מוֹאֵס בָּרַע וְשׂוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה וְהַמִּאוּס,** - כך הדבר ב"צדיק גמור", **אוֹ שֶׁלֹּא בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה,** - כך הדבר ב"צדיק שאינו גמור", **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק י. כל האמור הוא ביחס ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", **אֲבָל בַּבֵּינוֹנִי הוּא** - ה"רע" של נפשו הבהמית, **דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּאָדָם שֶׁיָּשֵׁן, שֶׁיָּכוֹל לַחֲזֹר וְלֵיעוֹר מִשְּׁנָתוֹ,** - בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו וכוחותיו נעשים ערים ופעילים, **כָּךְ הָרַע בַּבֵּינוֹנִי הוּא כְּיָשֵׁן בַּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** - שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב - וזהו **בִּשְׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁלִּבּוֹ בּוֹעֵר בְּאַהֲבַת ה',** - וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה. ברם, **וְאַחַר־כָּךְ** - אחרי התפלה, **יָכוֹל** - ה"רע", **לִהְיוֹת חוֹזֵר וְנֵיעוֹר.** - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה עליונה יותר ב"בינוני" - כשהוא נתון **כל היום** באהבה להקב"ה כמו בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה - בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי־אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, כי אם כן - כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של"בינוני" אין עבירות כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע - עדיין קשה להבין, כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה **בלבו** אף פעם תאוה לרע - יובן לנו הדבר היטב. **וְלָכֵן הָיָה רַבָּה מַחֲזִיק עַצְמוֹ כְּבֵינוֹנִי, אַף דְּלֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא,** - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה, **וּבְתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה, בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לַה' בְּאַהֲבָה רַבָּה בִּשְׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה,** - וכפי שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להשי"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה - שכל **היום** בערה בו אהבה להשי"ת, ולא היתה לו **אף פעם** כל שייכות לתאוות העולם - יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום **וְנִדְמֶה בְּעֵינָיו** - של רבה, **כַּבֵּינוֹנִי הַמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם,** - שנתון כל היום באותה מדריגה כמו בשעת התפלה - האהבה היא

ליקוטי אמרים

וכשזה קם כו' שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' א"ס ב"ה ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש בחלל הימני שבלבו ואז אתכפיא ס"א שבחלל השמאלי אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני אלא בצדיק שנאמר בו ולבי חלל בקרבי והוא מואס ברע ושונאו בתכלית השנאה והמיאוס או שלא בתכלית השנאה כנ"ל. אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בוער באהבת ה' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק עצמו כבינוני אף דלא פסיק פומיה מגירסא ובתורת ה' חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו:

---

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה הי' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". **8.** תהלים קט, כב. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדרי' נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיתא בירושי' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירושי' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף פעם לתאוה איזו שהיא, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[10]: **"הַלְוַאי שֶׁיִּתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ":** - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו ל"בינוני" - מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על־כל־פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כי־אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך - אין זו העבודה האמיתית לגבי מדריגת ה"צדיקים" - שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי־השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

~ יום שישי כ' טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מדת... עד עמ' 38, כולן]:

וְהִנֵּה, מִדַּת אַהֲבָה זוֹ, הָאֲמוּרָה בַּבֵּינוֹנִים, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה עַל־יְדֵי הִתְגַּבְּרוּת - הזמנית של, **הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּוֹ',** - על הנפש הבהמית, **הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - אֵין בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ** - ב"בינונים", **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "עֲבוֹדַת אֱמֶת" כְּלָל, מֵאַחַר שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, וּכְתִיב**[11]: **"שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד, וְעַד אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר".** - התואר "אמת" חל רק על דבר שיש בו קיום תמידי, ואילו כשקיומו של הדבר הוא זמני בלבד - אין זו מציאות אמיתית. כך גם בענייננו, מאחר שה"בינוני" מרגיש וחש באהבה זו בשעת תפלתו בלבד, ואחרי התפלה אין אהבה זו בהתגלות בלבו - הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדת האמת האמיתית של "צדיקים"; **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לְגַבֵּי מַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִים - נִקְרֵאת "עֲבוֹדָה תַּמָּה" בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ שֶׁלָּהֶם,** - של ה"בינונים", **אִישׁ אִישׁ כְּפִי מַדְרֵגָתוֹ בְּמַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִים,** - כפי שלמדנו שקיימות דרגות שונות ב"בינונים". **וַהֲרֵינִי קוֹרֵא בְּאַהֲבָתָם שֶׁבִּתְפִלָּתָם גַּם כֵּן - "שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד",** - אהבתם של ה"בינונים" היא אמיתית ותמידית למרות שהיא באה לידי ביטוי בשעת התפלה בלבד. שכן, **הוֹאִיל וּבְכֹחַ נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית לַחֲזֹר וּלְעוֹרֵר בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ לְעוֹלָם,** - מחדש, **בְּהִתְגַּבְּרוּתָהּ** - של הנפש האלקית, **בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם, עַל־יְדֵי הֲכָנָה הָרְאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כְּפִי עֶרְכָּהּ וּמַדְרֵגָתָהּ.** - שכן, נפש שהיא במדריגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדריגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים - לאחרי הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפילתו, אהבה להשי"ת. הרי, שהאהבה היא תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת בו תמיד, אם בצורה מעשית־פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה זו לביטוי גלוי (וכאמור לעיל - "להתפלל כל היום כולו", ה"בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות בכוח, האהבה והמדריגה של תפלה, במשך כל היום). **ובלשונו הקדוש של כ"ק רבינו בהערה:** "בפועל או בכח באופן **שיכול** להביאה בפועל תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדריגת ה"צדיקים" **אינה** נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" **אכן** נחשבת אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" - עליה להיות כך **בכל** המדריגות! - הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדת ה"אמת" קיימת בכל מדריגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל מדריגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדריגה. כך הדבר בכל המדריגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדריגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדריגות העליונות - כיצד, איפוא, יכולות אותן מדריגות תחתונות להיקרא "אמת" בהשוואה למדריגות העליונות? -

ליקוטי אמרים

והנה מדת אהבה זו האמורה בבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתיב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הואיל ובכח נפשם האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגת' כי הנה מדת אמת היא מדתו של יעקב

---

10. ברכות כא, א. **11.** משלי יב, יט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך ההסבר הוא: כל מדריגה יש לה נקודת האמת שלה, לפי הערך שלה. **כִּי הִנֵּה, מִדַּת אֱמֶת הִיא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,** - כמו שכתוב[12]: "תתן אמת ליעקב", **הַנִּקְרָא: "בָּרִיחַ הַתִּיכוֹן הַמַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"** - כלומר ברוחניות: **מֵרוֹם הַמַּעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין,** - עד סוף כל המדריגות, **וּבְכָל מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מַבְרִיחַ תּוֹךְ נְקֻדָּה הָאֶמְצָעִית,** - של אותה מדריגה, **שֶׁהִיא נְקֻדַּת וּבְחִינַת מִדַּת אֱמֶת שֶׁלָּהּ.** - והוכחה שכל מדריגה יש לה, מדת האמת שלה: **וּמִדַּת אֱמֶת הִיא "נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים", וְאֵין לָהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה עַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת, וְכָל מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַטָּה הֵם כְּאַיִן לְגַבֵּי מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן** - ולמרות זאת, שהמדריגות שלמטה הן כאין לגבי המדריגות שלמעלה - קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדריגות - הרי שכל מדריגה ומדת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדריגה התחתונה היא "כאין" לגבי המדריגה העליונה: [**כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן,** - תורת הקבלה, **שֶׁבְּחִינַת רֹאשׁ וּמֹחִין שֶׁל מַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת, הֵן לְמַטָּה מִבְּחִינַת עֲקֵבִים וְרַגְלֵי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת מֵהֶן, וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[13]: **"רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן"**]: - הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל מדריגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינוני" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדריגה שלהם, אף שלגבי מדריגת ה"צדיקים" אין היא נקראת 'עבודת אמת'. בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצר־הטוב והיצר־הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק רבינו (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם, ולהבדיל - בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלום ישרור בין החיות, כי הטבע שלהן - ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה השניה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישרור אז השלום בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה - האדם, ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם - אתם קרויים אדם", בני ישראל הנקראים "אדם". הרי על־ידי השלום שישרור בבני ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - ישפיע הדבר גם על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישרור השלום, עד שגם החיות תחיינה בשלום אחת עם השניה.

ליקוטי אמרים

הנקרא בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריח תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת ובחי' מדת אמת שלה ומדת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן [כידוע לי"ח שבחי' ראש ומוחין של מדרגות תחתונות הן למטה מבחי' עקביים ורגלי מדרגות עליונות מהן וכמאמר רז"ל רגלי החיות כנגד כולן]:

~ שבת קודש כ"א טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש:

פֶּרֶק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על יהודי הנזהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור; כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה לעניני העולם־הזה, אך אין תאוה זו באה לידי ביטוי באחד משלושת הלבושים האמורים. הנפש האלקית - ב"עזרת" הקב"ה - אינה נותנת ל"רע" להתפשט בגוף. רבנו הזקן ממשיך בפרק הבא: **וְהִנֵּה, מִדַּת הַבֵּינוֹנִי הִיא מִדַּת כָּל אָדָם,** - מותאמת לכל אדם, **וְאַחֲרֶיהָ כָּל אָדָם יִמְשֹׁךְ,** - כל מי שעדיין לא הגיע למדריגה זו, עליו להשתדל, על־ידי עבודה ויגיעה, להגיע למדת ה"בינוני" - שרק לא יחשוב שזהו למעלה מכוחותיו, **שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת בֵּינוֹנִי בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה.** - יש ביכולתו תמיד להגיע לדרגת ה"בינוני", **כִּי הַבֵּינוֹנִי אֵינוֹ מוֹאֵס בָּרַע,** - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה לתאוות גשמיות, **שֶׁזֶּהוּ** - המיאוס ב"רע", **דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב,** - כפי שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין הוא מואס ברע; **וְלֹא כָּל הָעִתִּים**

ליקוטי אמרים

פרק יד והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה כי הבינוני אינו מואס ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים

12. מיכה ז, כ. 13. חגיגה יג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שָׁוֹוֹת, - לפעמים, כשלבו פתוח, כמו בשעת התפלה, כשלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". וא"כ מובן, שהמיאוס ברע הוא לא ה"מבחן" של ה"בינוני", שהיא מדריגתו התמידית, **אֶלָּא** - ענינו של ה"בינוני" הוא: "**סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב", דְּהַיְנוּ בְּפֹעַל מַמָּשׁ, בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** - ה"סור מרע ועשה טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה פרקטית: שלא לחשוב, שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור, ולעומת זאת לחשוב, לדבר ולעשות מה שציווה הקב"ה, **שֶׁבָּהֶם** - במעשה, דיבור ומחשבה, שלא כמו בדברים המסורים ללב, **הַבְּחִירָה וְהַיְכֹלֶת וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וְלַחֲשֹׁב גַּם מַה שֶּׁהוּא נֶגֶד תַּאֲוַת לִבּוֹ וְהֶפְכָּהּ מַמָּשׁ, כִּי גַּם בְּשָׁעָה שֶׁהַלֵּב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה אֵיזוֹ תַּאֲוָה גַּשְׁמִיּוּת בְּהֶתֵּר** - לדבר מותר שיש לעשותו לשם שמים, אלא שהוא חומד בו כדי למלא את תאותו, **אוֹ בְּאִסּוּר חַס־וְשָׁלוֹם** - **יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר** - על התאוה, **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה לְגַמְרֵי,** - כיצד ביכלתו לעשות זאת? - **בְּאָמְרוֹ לְלִבּוֹ:** - על־ידי שהוא מסביר ומוכיח לעצמו: **אֵינֶנִּי רוֹצֶה לִהְיוֹת רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת,** - כלומר, אינני רוצה למלא אחרי תאותי ולעשות את האסור, ולהיקרא משום כך "רשע". מדוע אין אני רוצה בכך? - **כִּי אֵינֶנִּי רוֹצֶה לִהְיוֹת מֻבְדָּל וְנִפְרָד חַס־וְשָׁלוֹם מֵה' אֶחָד בְּשׁוּם אֹפֶן, כִּדְכְתִיב[1]: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים וְגוֹ'",** - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעל־ידי עבירה, נעשה היהודי נפרד ומובדל מה'. ועל־ידי התעמקותו בדברים אלה, ובואו להכרה, שאין הוא רוצה להיות "רשע", מפני שאינו רוצה להיות נפרד חלילה מהקב"ה - יש בכוחו, גם כשהלב מתאוה לתאוה, להיות "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל. ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות, עליו להתבונן: **רַק אֲנִי רוֹצֶה לְדָבְקָה בוֹ** - בהקב"ה, **נַפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי, בְּהִתְלַבְּשָׁן בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשָׁיו יִתְבָּרֵךְ,** - כלומר, כפי שה"תניא" אומר מיד, במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, שהן רצונו וחכמתו שהם דבר אחד עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם נקראים "שלשה לבושיו יתברך", **שֶׁהֵם: מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, בַּה' וְתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו,** - ומהיכן נובע רצוני זה, לרצות באמת להיות דבוק ומאוחד עם הקב"ה? - הרי זה: **מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבִּי לַה',** - ולמרות שאין אני חש באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומוסתרת בלבי, **כְּמוֹ בְּלֵב כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ[2] "אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ",** - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין הוא חש בה בצורה גלויה. **וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁבַּכֵּלִים יָכוֹל לִמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל קִדֻּשַּׁת הַשֵּׁם,** - באם יכריחו אותו לכפור בהקב"ה. דבר זה נובע, כפי שיוסבר בפרקים הבאים, מאהבתו המסותרת להקב"ה, המתעוררת ומתגלה באותו רגע שהוא מרגיש שרוצים חלילה לנתק אותו מהקב"ה, הריהו מוסר נפשו כדי שלא להיעשות נפרד חלילה מהקב"ה. הרי, שגם "קל שבקלים" ישנה בו אותה אהבה מסותרת אל הקב"ה, **וְלֹא נוֹפֵל אָנֹכִי מִמֶּנּוּ בְּוַדַּאי,** - מאותו "קל שבקלים". אלא שנשאלת השאלה: אם אכן קיימת בו אהבה להקב"ה, מדוע הוא "קל שבקלים"? - **אֶלָּא שֶׁנִּכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת,** - כמו שאומרים[3] חכמינו ז"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא־אם־כן נכנסה בו רוח שטות", **וְנִדְמֶה לוֹ שֶׁבַּעֲבֵרָה זוֹ עוֹדֶנּוּ בְּיִחֻדוּתוֹ** - שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"יהדותו", **וְאֵין נִשְׁמָתוֹ מֻבְדֶּלֶת מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** - ואילו האמת היא, כפי שיסביר בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה, בשעת מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה - לא היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו שעליו לקיימן? - הרי זה מפני: **וְגַם שׂוֹכֵחַ אַהֲבָתוֹ לַה' הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ,** - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה אהבתו לה' בהכרתו המלאה, היה

ליקוטי אמרים

שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש במעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד תאות לבו והפכה ממש כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמיית בהיתר או באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה לדבקה בו נפשי רוחי ונשמתי בהתלבשן בשלשה לבושיו ית' שהם מעשה דבור ומחשבה בה' ותורתו ומצותיו מאהבה מסותרת שבלבי לה' כמו בלב כללו' ישראל שנקראו אוהבי שמך ואפי' קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדושת ה' ולא נופל אנכי ממנו בודאי אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעביר' זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלהי ישראל וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני אינני

1. ישעי' נט, ב. 2. תהלים ה, יב. 3. סוטה ג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עושה ככל אשר ביכלתו, כדי להתאחד, באמצעותן, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי ממשיך בחשבון נפשו: **אֲבָל אֲנִי אֵינֶנִּי רוֹצֶה לִהְיוֹת שׁוֹטֶה כְּמוֹהוּ לִכְפֹּר הָאֱמֶת.** - וה"אמת" היא הרי, שעל־ידי עבירה אכן נעשה האדם נפרד מהקב"ה, והרי ה"אמת" היא שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות - ומשום כך, אין אני רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס לזהירות ממשית, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"ועשה טוב" - להשתדל לקיים מצוות - וכך ביכלתו להגיע למדריגת "בינוני".

ליקוטי אמרים

רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת. משא"כ בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב ושנאוי בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה בחייך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר וכדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדָבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּהֵא הָרַע - תאוות ותענוגות גשמיים, **מָאוּס מַמָּשׁ בַּלֵּב וְשָׂנוּאוּי בְּתַכְלִית שִׂנְאָה,** - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", **אוֹ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּתַכְלִית שִׂנְאָה** - כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", **הִנֵּה זֶה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֶלָּא עַל־יְדֵי גֹדֶל וְתֹקֶף הָאַהֲבָה לַה', בִּבְחִינַת "אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם־הַבָּא,** - שכן, בעולם־הבא, "נהנין - הנשמות - מזיו השכינה", הן נהנות ומתענגות מאלקות. אהבה זו להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות - יוצרת שנאה ל"רע", לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים הקודמים. **וְעַל זֶה** - על עבודה זו של "אהבה בתענוגים", **אָמְרוּ רַז"ל**[4]**: "עוֹלָמְךָ תִּרְאֶה בְּחַיֶּיךָ כו'";** - מי שהגיע לעבודה זו, "רואה" בחייו חלק מהעולם־הבא, **וְאֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, כִּי זֶהוּ** - מדריגת אהבה כזו בעבודת ה', היא **כְּעֵין קִבּוּל שָׂכָר,** - ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו מלמעלה. **וּכְדִכְתִיב**[5]**: "עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְגו'",** - אעשה את כהונתכם כמתנת־שכר לכם. במובן רוחני מוכתרת מדריגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא באותה דרגה, לא רק כהנים) בתואר "כהונה". ועל כך אומר הכתוב, שעבודת ה"כהונה" היא מתנה מלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** - הרי, שמדריגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע", הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה - אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדריגת ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה:) "ריבונו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" - שאל על כך רבנו הזקן בפרק א: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" - כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס לצדיק או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של האדם. אם־כן איך אומר אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור - הדבר מוסבר, כי לא כל אדם זוכה למדריגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, וזו היתה טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה בידן לזכות לאותה מדריגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: **וְלָכֵן אָמַר אִיּוֹב: "בָּרָאתָ צַדִּיקִים כו'";** - נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדריגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" - יתרץ רבנו הזקן להלן בפרק כ"ז). **וְכִדְאִיתָא בַּתִּקּוּנִים**[6]**,** - ב"תיקוני זהר", **שֶׁיֵּשׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כַּמָּה מִינֵי מַדְרֵגוֹת וּבְחִינוֹת: חֲסִידִים, גִּבּוֹרִים הַמִּתְגַּבְּרִים עַל יִצְרָם, מָאֲרֵי תּוֹרָה,** - "בעלי תורה", **נְבִיאִים כו', צַדִּיקִים כו', עַיֵּן שָׁם:** - הרי שמבחינת הנשמות עצמן, ישנן כאלו שהן במדריגת "צדיקים"[7].

---

4. ברכות יז, א. **5.** במדבר יח, ז. **6.** תקוני זהר בהקדמה א, ב. **7.** כך נראים לכאורה פירושם של דברים. **אבל כ"ק אדמו"ר שליט"א, העיר על כך.** "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" - שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם - מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" - ל"תפארת" - ולכן עבודתם היא באותו קו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — **טו טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

״תּוֹרָה אוֹר״ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״אִסְרִי״ סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְהִנֵּה זֶהוּ״, צָרִיךְ לִהְיוֹת: ״וְהַעֲלָאַת נִיצוֹצוֹת שֶׁנִּפְלוּ אֲפִלּוּ הַבְּהֵמוֹת יִתְעַלּוּ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת״.

הַסְכֵּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הָעֵת הַזֹּאת הִיא מוֹעֵד הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְהַיְסוּרִים הַבָּאִים עָלֵינוּ הֵם חֶבְלֵי מָשִׁיחַ, וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בַּתְּשׁוּבָה. אַל תַּאֲמִינוּ לִנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר הַמַּבְטִיחִים לָכֶם יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת אַחֲרֵי כְּלוֹת הַמִּלְחָמָה, זִכְרוּ דְּבַר הַשֵּׁם (יִרְמְיָה יז, ה) ״אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ, וּמִן ה׳ יָסוּר לִבּוֹ״.

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה׳ אֱלֹקֶיךָ, וְהָכֵן עַצְמְךָ וּבְנֵי בֵיתְךָ לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ הַבָּא בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

יום שני

יום חמישי — **טז טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו׳.

דער צ״צ האָט געזאָגט ר׳ הענדל׳ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאָס האַרץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

תרגום

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ אָמַר לְר׳ הֶענְדֶל בְּ׳יְחִידוּת׳: ״זֹהַר״ – מְרוֹמֵם אֶת הַנֶּפֶשׁ, ״מִדְרָשׁ״ – מְעוֹרֵר אֶת הַלֵּב, וּתְהִלִּים בִּדְמָעוֹת – מֵדִיחַ אֶת הַכְּלִי.

יום שלישי

יום ששי — **יז טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ועוד . . . כמ״ש במ״א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו״ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו״ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תרגום

מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִלְמֹד בְּנִיתְּל, שָׁמַעְתִּי מֵאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] הַטַּעַם, שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף חַיּוּת.

פַּעַם אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: מַתְמִידִים אֵלּוּ שֶׁשִּׁמּוֹנֶה הַשָּׁעוֹת הַלָּלוּ [שֶׁלֹּא לוֹמְדִים] 'נוֹגֵעַ' לָהֶם בַּנֶּפֶשׁ – אֵינְנִי מְחַבֵּב.

וְהוּא רַק עַד חֲצוֹת לַיְלָה.

יום רביעי

שבת **יח טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גַּם הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה אוֹמֵר חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק
בַּאֲמִירַת וִיהִי נֹעַם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ כּוֹפְלִים פָּסוּק אֹרֶךְ יָמִים גו', אֲבָל לֹא בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האָט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמו"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

תרגום

בִּהְיוֹת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" יֶלֶד וְלָמַד אֶת הַכָּתוּב "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה", תִּרְגֵּם לוֹ מוֹרוֹ – עַל פִּי פֵּרוּשׁ בַּעַל־הַטּוּרִים – יַעֲקֹב אָבִינוּ חַי אֶת שְׁבַע עֶשְׂרֵה הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם. כְּשֶׁבָּא הַבַּיְתָה מֵהַ"חֶדֶר", שָׁאַל אֶת זְקֵנוֹ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: הֲיִתָּכֵן שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ, בְּחִיר הָאָבוֹת, יִהְיוּ מִבְּחַר שְׁנוֹת חַיָּיו יז שָׁנָה שֶׁגָּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עֶרְוַת הָאָרֶץ?

וַיַּעֲנֵהוּ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: כְּתִיב "וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה", וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ – מוּבָא בְּרַשַׁ"י – אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁתְּהֵא שָׁם תּוֹרָה וְשֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁבָטִים הוֹגִים בַּתּוֹרָה. "לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה", כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים תּוֹרָה "לְהוֹרוֹת לְפָנָיו", אֲזַי "גֹּשְׁנָה", 'נִגְּשִׁים' וּמִתְקָרְבִים לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם בְּמִצְרַיִם הָיָה "וַיְחִי" בְּחַיּוּת.

אין להתפעל ואין להתחשב עם כל ההפרעות וההסתרים של הגוף ונפש הבהמית, ולעסוק בתוקף בענייני הנשמה דלימוד התורה וקיום המצוות – שבזה שווים כל בני ישראל

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום ראשון **יט טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

תרגום

אֵצֶל חֲסִידֵי חַבַּ"ד מְקֻבָּלֶת מִדּוֹר דּוֹר תַּקָּנָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, שֶׁכָּל יוֹם יִלְמְדוּ פָּרָשָׁה חֻמָּשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י מִפָּרְשַׁת הַשָּׁבוּעַ. כָּךְ גַּם נָהֲגוּ הָאַדְמוֹ"רִים נְשִׂיאֵי חֲסִידֵי חַבַּ"ד.

יום שישי

יום שני **כ טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפערט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

תרגום

אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי עָנָה לְאֶחָד בִּ'יחִידוּת': כַּאֲשֶׁר אֶחָד מְשׂוֹחֵחַ עִם זוּלָתוֹ בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת ה', וְלוֹמְדִים יַחַד – הֲרֵי זֶה שְׁתֵּי 'נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית' נֶגֶד 'נֶפֶשׁ הַטִּבְעִית' אַחַת.

שבת קודש

יום שלישי **כא טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש"ט: אז מ'באַגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

תרגום

(כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [=אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיִי"צ נִשְׁמָתוֹ–עֵדֶן] פָּגַשׁ נוֹשֵׂא דְּלָיִים מְלֵאִים מַיִם. וַיֹּאמַר:) כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מַיִם אוֹמֵר הַבַּעַל–שֵׁם–טוֹב: כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהַבַּעַל–שֵׁם אוֹמֵר שֶׁזֶּהוּ סִימָן בְּרָכָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

חשיבות הלכתית

הלכות כלים פרק כ, הלכה ט: בְּצַק שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵכָה שֶׁנָּגַע בּוֹ שֶׁרֶץ – אִם בַּפֶּסַח – הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חָשׁוּב, חוֹצֵץ וְלֹא נִטְמֵאת הָעֲרֵכָה. וְאִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה... אִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, חֲרֵי הוּא כְּעֲרֵכָה, וְנִטְמֵאת הָעֲרֵכָה.

בכל ימות השנה, בצק הדבוק בסדקי הקערה והאדם אינו מתכוון להסירו, הרי הוא בטל אל הקערה ונחשב כחלק ממנה, אך בימי הפסח, איסור חמץ שחל עליו מחשיבו כמציאות נפרדת ואינו בטל לקערה. ולכן אם נגע בו שרץ, אין הקערה נטמאת.

וגם בדינים נוספים מצינו כי דבר שמצד עצמו אין בו חשיבות, מקבל חשיבות מכוח איסור או דין אחר שחל עליו.

לדוגמה, האוכל גיד הנשה של נבילה, מתחייב גם משום אכילת גיד וגם משום אכילת נבילה. ואף שהאוכל משאר הגידים של נבילה פטור משום שאינם ראויים לאכילה, בגיד הנשה שהתורה אסרה את אכילתו אע"פ שאין בו טעם, מתוך שאכילתו חשובה לגבי איסור גיד, היא חשובה גם לגבי שאר האיסורים.

וכן מקום המוקף שלוש מחיצות שלימות, נחשב 'רשות היחיד' לענין שבת, אך לגבי דיני סוכה די בשתי דפנות שלימות ואחת בגודל טפח כדי שתיחשב כסוכה כשרה. ובשבת של סוכות, מאחר והמקום נחשב כרשות נפרדת לגבי סוכה, הרי הוא נחשב כך גם לענין שבת (ראה אנציקלופדיה תלמודית ב, ע' פו).

ולעיקרון זה יש השלכה גם לדיון בקטן שהגדיל בימי ספירת העומר – האם יוכל להמשיך לספור בברכה?

לכאורה, כשם שהמחסיר מלספור ביום הראשון אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, משום שאין מציאות של יום שני ללא היום הראשון, כך זה שספר ביום הראשון בקטנותו כשלא היה מחויב מהתורה ואין משמעות לספירה זו, לא יוכל לספור את היום השני.

אך למעשה נראה שיוכל להמשיך ולספור בברכה, כי עצם ציווי התורה מחשיב את הדבר, אף לגבי מי שאינו מצווה. וכיון שספירת הימים אפילו בקטנותו נחשבת, הוא יכול להמשיך ולספור בברכה.

(לקוטי שיחות לז, עמ' 12)

~ יום שני ט"ז טבת ~

מתי אין טומאת 'מגע מדרס'?

הלכות כלים פרק כג, הלכה ט: שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס, וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק – טָהַר מִן הַמִּדְרָס; וְאֵין בִּקְרָעִים אֵלּוּ טֻמְאָה כְּלָל.

בגד שלשה על שלשה שנטמא במדרס הזב ואחר כך נחלק לשני חלקים, לדעת תנא קמא במשנה (כלים כז, י וכפי שמבואר בגמרא חולין עב, ב) – "טהור מן המדרס", טומאת מדרס הזב (אב הטומאה) בטלה ממנו, כי כעת אין בכל חלק בפני עצמו שיעור הראוי לטומאה, אבל טמא 'מגע מדרס' (ראשון לטומאה), כי לפני שהבגד נחלק נגע כל חלק בחברו שהיה טמא מדרס. ואילו לדעת רבי יוסי אינו טמא אפילו 'מגע מדרס', כי לפני שנחלקו היה מקום חיבור החלקים בתוך עובי הבגד ו'טומאת בית הסתרים' (נגיעת הטומאה במקום שאינו נראה) אינה מטמאה.

והנה, הרמב"ם פסק כרבי יוסי ש"אין בקרעים אלו טומאה כלל", והקשה ה'תוספות יום טוב' (כלים שם): בהלכה קודמת (ה"ז) כתב הרמב"ם "הבגד שארג בו שלשה על שלשה ונטמא במדרס... נטל חוט אחד מתחלתו, טהר מן המדרס אבל טמא מגע מדרס, והרי הוא ראשון ככלי שנגע במדרס". ומקורו במשנה (שם שם, מ"ז) וכחכמים שהבגד טמא 'מגע מדרס' אף שנתמעט, כי לפני כן כל הבגד נגע במדרס. אבל לדעת רבי יוסי טהור לגמרי, אף מ'מגע מדרס' (ראה פירוש הרע"ב במשנה שם).

ואם כן, יש סתירה בפסקי הרמב"ם שכאן פסק כרבי יוסי שבגד שנחלק אין בו אפילו טומאת 'מגע מדרס', ואילו לעיל פסק כחכמים שבגד שנטל חוט אחד מתחילתו טמא 'מגע מדרס'?

ומבאר:

בגד שניטל חוט אחד מתחילתו, טמא 'מגע מדרס' לא בגלל שהיה מחובר למדרס, אלא בגלל שבשעה שנוטל חוט מהבגד אי אפשר שלא יגע בבגד, ובנגיעה זו נטמא 'מגע מדרס' (כמו בקורע שלש אצבעות שבהמשך ההלכה כאן, שהקרע טמא מדרס משום "שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא במגע") אבל בגד שלשה על שלשה שנחלק אין בו מגע בשעת הקריעה שהרי "אדרבה, המחלק קורע ומושך זה לכאן וזה לכאן" ולכן טהור.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי י"ז טבת ~

שכיבה על חצי מיטה

הלכות כלים פרק כו, הלכה יג: מִטָּה שֶׁנִּתְפְּרְקוּ אֵבְרֶיהָ – אִם נִשְׁאֲרָה אַרְכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם, אוֹ קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם – חֲרֵי אֵלּוּ מִטַּמְּאִין, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן לַכֹּתֶל וְלִישַׁן עֲלֵיהֶן.

והקשה הראב"ד:

לעיל (הל' י) כתב הרמב"ם: "מיטה שהיתה טמאה מדרס ונטלה קצרה ושתי כרעים עדיין היא בטומאתה שעדיין צורת המיטה עומדת, נטלה ארוכה ושתי כרעים – טהורה". הרי שאם ניטלה דופן המיטה הארוכה שוב איננה נטמאת, והרי זו סתירה לדבריו כאן שאפילו כשניטלה הארוכה עדיין טמאה!

ומבאר ה'כסף משנה':

מלשון הרמב"ם לעיל "מיטה שהיתה טמאה מדרס ונטלה קצרה... הרי היא בטומאתה", מובן שמדובר על מיטה שכבר נטמאת, והשאלה היא האם הטומאה נשארת או פוקעת ועל כך נאמר שאם ניטלה הארוכה הטומאה פוקעת, אך כאן כתב "הרי אלו מתטמאין", היינו מכאן ולהבא, ולענין זה אף כשניטלה הארוכה עדיין היא נחשבת מיטה לקבל טומאה, כי אפשר להשתמש בה באמצעות סמיכה, ואף שהטומאה שהיתה עליה קודם פוקעת, משום שהיא נחשבת כדבר חדש וכבר אין לה צורת מיטה, ולכן הטומאה שחלה עליה כמיטה אינה נמשכת, אך עדיין היא נחשבת כמדרס, כי אפשר לשכב עליה על ידי סמיכה לכותל, ומקבלת טומאה.

ויש מבארים באופן אחר:

לעיל כותב הרמב"ם "ניטלה קצרה" ו"ניטלה ארוכה", ואילו כאן משתמש בלשון "מיטה שנתפרקו אבריה". כלומר: לעיל מדובר שנשברו החלקים, וכאשר נשבר החלק הארוך נחשבת המיטה כשברי כלי הנטהרים מטומאתם, אך כאן מדובר שהתפרקו החלקים, וזו אינה שבירה המטהרת, אלא שאם אינה ראויה למדרס אינה מקבלת טומאה, אך אם ראויה למדרס על ידי סמיכה לכותל, עדיין היא מקבלת טומאה (ראשון לציון סוכה טז, א).

~ יום רביעי י"ח טבת ~

תוך הכלי ואחוריו – לענין טומאת משקים

הלכות כלים פרק כח, הלכה א: כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל, שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין – לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לִתְרוּמָה... נִטְמָא תּוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי, נִטְמְאוּ כֻּלָּן.

כלי שיש לו תוך, ומשקים טמאים נגעו בתוך הכלי – נטמא הכלי כולו (מדרבנן), ואם נגעו באחוריו – אחוריו טמא ותוכו טהור (לתרומה ולא לקודש – שאר אבה"ט פ"ז ה"ג).

וכתב ה'משנה למלך' בשם התוספתא (כלים ב"ב פ"ג ה"א): כלי שהפכו – נעשו אחוריו תוכו ותוכו אחוריו. כלומר, הצד שעכשיו לאחר ההיפוך הוא בפנים, נידון כ'תוך', והצד שעכשיו הוא בחוץ, נידון כ'אחורי הכלי'.

ומסתפק ה'משנה למלך' האם מדובר בכלי שנטמא, ובהפיכתו נשתנה דינו – שאם נטמאו אחוריו (ורק אחוריו טמא), לאחר ההיפוך הרי הוא כנטמא תוכו והטומאה מתפשטת בכולו, ואם נטמא תוכו (שכולו טמא) – לאחר שהפכו תישאר הטומאה רק באחוריו, או שמא תמיד הולכים אחר שעת קבלת הטומאה, ואם בתחילה נטמא תוכו וכולו נטמא – גם לאחר ההיפוך לא מסתלקת הטומאה מתוכו, ואם בתחילה היתה הטומאה רק באחוריו – גם בהפיכתו לא תתפשט הטומאה בכולו (ורק כאשר נטמא הכלי לאחר ההיפוך נקבע הדין לפי מצבו עכשיו)?

וכתב ה'מרכבת המשנה' כי לדעת הרמב"ם הולכים אחר שעת קבלת הטומאה. וכן כתב ה'חסדי דוד' (תוספתא שם) שאם נטמא הכלי מתוכו ופשטה הטומאה בכל הכלי, לא מסתבר שאחר הפיכתו, כשתוכו נעשה לאחוריו, תיעלם מקצת הטומאה ותשאר רק במקצתו, באחורי הכלי.

~ יום חמישי י"ט טבת ~

מים ספק שאובים

הלכות מקואות פרק ד, הלכות א - ב: דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין, טוֹבְלִין בָּהֶן... בֵּין שְׁאוּבִין בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לִטְבִילָה.

לדעת ראשונים (רש"י ב"ק סז, א ד"ה שאיבה, רא"ש ב"ק שם ועוד) מים שאובים בידי אדם פסולים למקוה מדין תורה, אך אם רוב המים במקוה אינם שאובים, המקוה כשר מן התורה (כי המים השאובים בטלים ברוב), אבל לדעת הרמב"ם מן התורה מותר לטבול במקוה שכולו מים שאובים, וכן דעת כמה ראשונים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ראה כס"מ). ולכל הדעות מקוה של ארבעים סאה שהיו חסרים בו שלושה לוגים ומילאוהו במים שאובים, פסול מדרבנן.

והנה, להלן (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם: "מקוה שיש בו שלוש גומות ממים שאובים, לוג בכל גומא, ונפלו לתוכו מים כשרים, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית – כשר" כי יש ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערב בהם שלושה לוגים שאובים). וביאר ה'כסף משנה' (שם) שדוקא אם ידוע בוודאות שנפלו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים כשר, אבל אם אין וודאות שהיו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו, פסול מספק.

וכתב ה'תוספות יום טוב' (מקואות פ"ב מ"ה) שהרא"ש (ב"ק שם) הביא ראיה מהלכה זו לשיטתו שמקוה שכולו שאוב פסול מדאורייתא, ולכן אם אין ידוע אם היו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו שלושה לוגים מים שאובים, המקוה פסול, ככל ספק דאורייתא שהוא לחומרא. ואם כן, לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב כשר מן התורה ופסול רק מדרבנן, מדוע נפסל המקוה מספק?

וביאר ה'תוספות אנשי שם' (מקואות שם):

גם לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב פסול מדרבנן, יש לפסול מקוה זה (שספק אם נפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרים קודם שיגיעו לגומא השלישית) כי ספק קרוב לודאי שהמים הגיעו לגומא השלישית לפני שהיו בו ארבעים סאה, ואם כן מעורבים בהם שלושה לוגים שאובים. ורק אם ידוע בוודאות שארבעים סאה מים כשרים נפלו למקוה קודם שהגיעו לגומא השלישית – המקוה כשר.

~ יום שישי כ' טבת ~

האם המלח נחשב כמים?

הלכות מקואות פרק ז, הלכה ג: וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד... וְהַמֶּלַח... כֵּיצַד? מְקֻוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ – הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם.

מבואר מדברי הרמב"ם שדין המלח כמים, ולכן הוא מצטרף להשלים את שיעור המקווה.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) "אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת הרי הן כמי פירות לא מתטמאין ולא מכשירין", הרי שהמלח אינו נידון כמים אלא כמי פירות, עליהם כתב הרמב"ם להלן (ה"ה) שאינם מצטרפים לשיעור המקווה!

ושאלה דומה מתעוררת בדברי ה'טור': בהלכות חמץ ומצה מבואר שדין מי פירות שונה מדין המים לקולא ולחומרא. מצד אחד, מי פירות ללא תערובת מים אינם מחמיצים את העיסה. ומאידך, מי פירות המעורבים עם מים מזרזים את תהליך החימוץ ואין לערבם בעיסת המצות. וכתב הטור (או"ח סי' תסב) שדין המלח כמי פירות, ולכן אם נמצא במלח גרגיר חיטה שהתלחלח על ידי המלח אין חשש חמץ.

ואילו במקום אחר (סי' תנה) כתב שאין להימנע מנתינת מלח במים באפיית המצות, ואם־כן דין המלח כמים, כי אם הוא כמי פירות אסור לערבו עם המים!

ויש לבאר:

המלח בפני עצמו דינו כמי פירות, אך כשהוא מתערב עם המים, הרי הוא בטל בהם וחוזר לטבעו המקורי והרי מקורו מהמים, ולכן בכל אופן דינו לקולא. כאשר הוא מתערב עם חיטה ללא מים, הרי הוא כמי פירות ואינו מחמיץ, ואילו כאשר הוא מתערב בעיסה יחד עם המים אין לדון אותו כמי פירות המזרזים את החימוץ אלא הוא חוזר להיות כמים (חידושי הגהות מהרל"ח לטור שם סי' תנה).

ובכך מיושבת גם הסתירה בדברי הרמב"ם. לגבי הכשר לקבלת טומאה, כתב שהמלח נחשב כמי פירות כי מדובר במלח לבד ללא תערובת מים. ואילו לגבי מקווה, כתב שהמלח משלים לשיעור ארבעים סאה, כי מאחר והתערב עם המים נעשה כמים (ראה נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סי' נז בד"ה 'אחר זה').

~ שבת קודש כ"א טבת ~

מעיין המים ומעיינות החסידות

הלכות מקואות פרק ט, הלכה ט: הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם, וְנִקְוִין שָׁם – הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה; הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה – הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה.

מקור הדברים במשנה (מקואות פ"ה מ"א): "מעין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו, פסול לזבין ולמצורעים ולקדש מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים". ויש לעיין האם מדובר בבריכה שקודם לכן היתה מלאה מי גשמים או בריכה ריקנית?

ומלשון הרמב"ם כאן "היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מליאה מים ונקוין שם", נראה שהבריכה היתה מליאה מים, אך בפירוש המשנה (שם) כתב: "שנתן למים להשפך לתוך הבריכה ולהקוות בה", ומדייק ה'בית יוסף' (יו"ד סי' רא)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"משמע דבלא היו בבריכה מים קודם שהעביר המעין עליו מיירי". והוסיף שאפשר להעמיד גם את דברי הרמב"ם כאן בבריכה ריקנית, ומה שכתב "בריכה שהיא מליאה מים" – "לאו למימרא שהיתה מליאה מים קודם שהעביר המעין עליה, אלא היינו לומר שעל ידי העברת המעין עליה היא מליאה מים" (אך סיים שהדבר צריך עיון).

אמנם, לדעת כמה ראשונים (ראה ב"י שם) מדובר בבריכה מליאה, ולפי זה יש מקום לומר שבבריכה ריקנית שהמשיך לה מי מעיין "אף על פי שהפסיק הקילוח הנמשך מהמעין, אפשר שמים הללו הנקוין בבריכה עדיין דין מעין עליהם". אך הראב"ד (הובא שם) והתוספות (בכורות נה, ב) העמידו את המשנה בבריכה ריקנית, וכתבו שאם נפסק החיבור בטל מהמים דין מעיין והרי הוא כמקוה בלבד.

וה'צמח־צדק' (שו"ת יו"ד סי' קסד ס"ב) מכריע שהמשנה עוסקת בבריכה ריקנית, כדברי הש"ך (יו"ד סי' רא סק"ל) שזהו "כפשט המשנה והפוסקים", וכן "דעת רוב הפוסקים" (לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1119 הע' 34).

נמצא שדין מעין מותנה בכך שהמים לא יופסקו ממקורם "כי מי מעין שהופסקו אין להם דין מעין" (אגרות קודש, ח"ד, עמ' ס). וכך גם בהפצת מעיינות החסידות (כמאמר המשיח לבעש"ט "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה") אשר "מעיקרי התנאים בהפצת תורה זו, החיבור הבלתי פוסק עם נשיאי תורת הדא"ח, עד אשר הלומד והמפיץ אינו מציאות לעצמו" (לקוטי שיחות שם).

אגרות קודש

ב"ה, ב' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר דוד שי'

שלום וברכה!

נוסף על מה שנהניתי לראותו עם בנו שי' בעת התועדות יום הבהיר חג גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט כסלו העבר, הנה נעם לי לקבל עתה מכתבו, בו מודיע אשר גם במחנו הט' סידר התועדות אור ליום י"ט כסלו עם תורה ניגונים וכו'.

ויה"ר מהשי"ת אשר מתאים לפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שזהו ראש השנה בלימוד ודרכי החסידות, הרי זה תהי' התחלה טובה להנהיג שיעור לימוד בתניא וחסידות בכלל נוסף על השיעורים הקבועים כבר, וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכשמעמידים פנס בלילה ברחוב מתקבצים סביבו אנשים.

והרי אין צריכים ראיות והוכחות שנמצאים עתה בליל החשך והגלות וברחוב רשות הרבים, היינו שכל אחד אומר דיעה בתורה ויהדות מבלי להתחשב אם יש לו בזה ידיעה או שכל ידיעותיו הם מהעתונים וכלל היותר מאנציקלופדי' ומי יאמר אם אף גמר בית הספר שלהם היינו של רעפארם או עכ"פ קונסרבטי הרי בודאי מוסמך הוא לחוות דיעה [ב]הנ"ל, ואף שמדרך הפנס שהאור מגינים עליו ע"י זכוכית שהרוחות לא יכבוהו, אבל לאידך גיסא צריכה הזכוכית להיות זכה ושקופה כדי שהאור יחדור להרחוב, והאריכות לדכוותי' אך למותר.

בברכה לכאו"א מהמשתתפים בהתועדות ולו ולבניו שיחיו ביחוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

א. כְּלִי חֶרֶס[2] אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מְקַבֵּל וְעָשׂוּי לְקַבָּלָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית קִבּוּל, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּל וְלֹא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[3] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל[4], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ, הַכִּסֵּא וְהַמִּטָּה וְהַסַּפְסָל וְהַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן שֶׁל חֶרֶס, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹךְ - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן הַסִּילוֹנוֹת שֶׁהַמַּיִם מְהַלְּכִין בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפוּפִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבָּלָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ מֵהֶן הַמַּיִם. וְכֵן חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִים[5] וְחָבִית הַדְּפוּנָה[6] בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[7], הוֹאִיל וְנַעֲשֵׂית כְּמוֹ בֵּית יָד שֶׁנּוֹשְׁאִין בָּהּ הַמַּחַץ וְלֹא נַעֲשֵׂית לְקַבָּלָה - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּלִי חֶרֶס אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מְקַבֵּל וְעָשׂוּי לְקַבָּלָה

לדוגמא הביא "הכסא והמיטה והספסל והמנורה והשולחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיצאו מהן המים".

בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על האדם "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה כו'" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו – "לב נשבר ונדכא" "... ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול, כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום, ויודע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות שליחותו של הקב"ה "כדי שיצאו מהן המים", הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה זו מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול, ששורפין אותו באש שלמעלה "רשפי' רשפי אש שלהבת י–ה" שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים בתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש, כסא – ק"ש, ומנורה תפילת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לישיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לישיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעניינם לפרט את תושב"כ, ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס. אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לישיבה הוא פרט בכסא. ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים, כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד – אלישע.

(על פי "יין מלכות' ספר טהרה סימן כט
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) כלים פרק ב משנה ג. 3) תשמישו הרגיל של הכלי אינו לקבל לתוכו. 4) אפילו טומאת מידרס אין להם (ראה למעלה פרק א הלכה ח-ט). 5) חבית שמשתמשים בה המתלמדים לשוט על פני המים. 6) מלשון דופן. 7) מחץ הוא כלי חרס גדול ועושים בקצותיו בית קיבול לשום בה את היד כשמשתמשים בו, שימת היד בבית הקיבול אינה קבלה.

ב. פָּנָס שֶׁהָיָה בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן[8] - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְשֶׁאֵין בּוֹ - טָהוֹר[9]. וְכֵן מְגוּפַת הַיּוֹצְרִים[10] שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹךְ - טְמֵאָה.

8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. 9) מפני שהדפנות לא

מוגבלת הדפסה ושימוש אישי בלבד

נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. 10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

ג. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - טָהוֹר[11]; וְשֶׁל רוֹכְלִין - מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁמַּטֵּהוּ עַל צִדּוֹ[12] וּמֵרִיחַ בּוֹ לַלּוּקֵחַ[13].

11) מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו סילונות כפופים שבהלכה א. 12) ונותן בו מעט שמן. 13) כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה, אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.

ד. כִּסּוּי כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וְהֶחָבִיּוֹת[14] - טְהוֹרוֹת[15], שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבָּלָה. וְאִם הִתְקִינָן לְתַשְׁמִישׁ[16] - מִתְטַמְּאִין.

14) פירוש, כיסויי חביות. 15) אף על פי שיש להם בית קיבול. 16) נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.

ה. כִּסּוּי הָאִלְפָּס[17]: בִּזְמַן שֶׁהוּא נָקוּב[18] וְיֵשׁ לוֹ חִדּוּד[19] - טָהוֹר[20]; וְאִם אֵינוֹ נָקוּב וְאֵין לוֹ חִדּוּד - מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מְסַגֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיֶּרֶק[21]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְלֵי חֶרֶס כְּשֶׁהוּא כָּפוּי[22] - טָהוֹר[23].

17) מחבת גדולה. 18) ככונס משקה (ראה למעלה פרק י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. 19) פירוש, או יש לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודד. 20) כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. 21) שופכת לתוכו את רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את הירק כדי שיתמצו ממנו המים. 22) על הכלי העיקרי ואינו משמש בפני עצמו. 23) ככל משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד.

ו. טִיטְרוֹס[24], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב וּמוֹצִיא פְּרוּטוֹת[25] - מִתְטַמֵּא; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם מִתְכַּנְּסִין בַּצְּדָדִין[26], וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה.

24) שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים וצווארו ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרבץ את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר אצבעו — הם מטפטפים לאט לאט. 25) טיפות קטנות. 26) בצידי הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו נקבים גסים המים ממהרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות — כן מתכנסים.

ז. הַלַּפִּיד שֶׁל חֶרֶס שֶׁמַּנִּיחִין מַטְלִיּוֹת הַבְּגָדִים וְהַשֶּׁמֶן בְּתוֹכוֹ וְהוּא דוֹלֵק - מִתְטַמֵּא[27]. וְכֵן כְּלֵי שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַגְּרוֹת[28] לְקַבֵּל הַשֶּׁמֶן - מִתְטַמֵּא.

27) הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד במוט ארוך. משמיענו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני עצמו — מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה. 28) במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב כאן. ומשמיענו, שבית השקע אינו נידון כמשמש כלים בשעת מלאכה בלבד.

ח. גִּסְטְרָא[29] שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים לְקַבֵּל מַשְׁקִין הַנּוֹזְלִין מִן הַכְּלִי - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[30].

29) שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טפטופם" (רבינו בפירושו). 30) אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד — נידונית הגיסטרא כעשוייה לקבלה. [מלשונו של רבינו בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך. אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתנו מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].

ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַסְּפִינָה בִּכְלַל הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[31], בֵּין הִיא שֶׁל חֶרֶס בֵּין הִיא שֶׁל עֵץ, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה.

31) בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה? שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".

י. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְנִפְסְדָה צוּרָתָן - אֵין שִׁבְרֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשִּׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁאִם הָיָה בָהֶן חֶרֶס הָרָאוּי לְקַבֵּל - הֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל כְּלִי חֶרֶס[32]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לֹא בָּא לְרַבּוֹת אֶלָּא שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה לְחֶרֶס זֶה תּוֹךְ לְקַבֵּל בּוֹ הַמַּשְׁקִין כְּשֶׁהָיָה הַחֶרֶס יוֹשֵׁב, לֹא סָמוּךְ[33]; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶלָּא אִם כֵּן סוֹמְכִין אוֹתוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

32) תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין לרבות שברי כלי חרס? תלמוד לומר וכל כלי חרס". 33) על מה שהוא אחר.

יא. הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵישֵׁב כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל מִפְּנֵי אָזְנוֹ[34], אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ חִדּוּד וְהַחִדּוּד מַכְרִיעוֹ לְצַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְּלָה הָאֹזֶן אוֹ נִשְׁבַּר הַחִדּוּד[35]; שֶׁכָּל כְּלִי חֶרֶס שֶׁטָּהַר שָׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם.

34) אוזן הכלי מפריעה. 35) ואפשר להושיב את הכלי באופן שיקבל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יב. כְּלֵי חֶרֶס שֶׁשּׁוּלֵיהֶן חַדִּין[36] כְּמִזְרָקוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְשׁוּלֵיהֶן מְקַבְּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין אֶלָּא אִם כֵּן נִסְמְכוּ, כְּגוֹן שׁוּלֵי הַקַּרְפִּיּוֹת[37] וְהַכּוֹסוֹת[38] - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁלְּכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן, שֶׁיִּהְיוּ שׁוּלֵיהֶן מְקַבְּלִין בְּסִמִּיכָה אוֹ בַּאֲחִיזָה[39].

36) השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים בחוד בצורת קוץ. 37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו. 38) במשנה "קוסים הצידוניים". בצידון עשו כוסות ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. 39) ביד. שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא כשאינו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית, גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

יג. כַּמָּה יְקַבֵּל הַחֶרֶס וְיִהְיֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה? אִם הָיָה הַכְּלִי כְּשֶׁהָיָה שָׁלֵם מֵכִיל כְּדֵי סִיכַת אָדָם קָטָן[40] עַד חָבִיּוֹת שֶׁהֵן מְקַבְּלוֹת כִּסְאָה[41] אוֹ קָרוֹב[42] לָהּ וְנִשְׁבְּרוּ, וְנִשְׁאַר בַּחֲרָסִים, בֵּין מִקַּרְקָעֵיהֶן בֵּין מִדָּפְנֵיהֶן, חֶרֶס שֶׁהוּא מְקַבֵּל כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג, מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). 41) הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה" הכוונה קרוב לסאה; משהו פחות מסאה, אבל סאה מליאה דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

יד. הָיָה הַכְּלִי מֵחֲבִית הַמְּכִילָה כִּסְאָה עַד חָבִית הַמְּכִילָה סָאתַיִם אוֹ יָתֵר וְנִשְׁבְּרָה, אִם הָיָה בַּחֶרֶס הַנִּשְׁאָר כְּדֵי לְקַבֵּל חֲצִי לֹג - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הָיָה הַכְּלִי מֵחֲבִית הַמְּכִילָה סָאתַיִם עַד חֲצָבִים גְּדוֹלִים וְנִשְׁבְּרוּ, אִם נִשְׁאַר מֵהֶן חֶרֶס הַמְקַבֵּל לֹג - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הָיוּ הַחֲרָסִים מְקַבְּלִין פָּחוֹת מִשֶּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

טו. כְּלֵי חֶרֶס קָטָן, כְּגוֹן הַפַּךְ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנִּשְׁבַּר, וְנִשְׁאַר מִקַּרְקָעִיתוֹ[43] חֶרֶס הַמְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב[44], וְהָיָה חַד בְּיוֹתֵר[45] שֶׁנִּמְצָא כִּכְלִי קָטָן[46] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְאִם נִשְׁאַר מִדָּפְנוֹתֵיהֶן חֶרֶס הַמְקַבֵּל - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; לְפִי שֶׁדָּפְנוֹת כֵּלִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּשָׁוִין הֵן[47], וְאֵין לָהֶן תּוֹךְ הַנִּכָּר, וְנִמְצְאוּ כִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס.

43) מחלקו התחתון. 44) בלי סמיכה. 45) הדפנות שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. 46) השבר הזה הוא ככלי קטן. 47) כאילו שיטחם ישר.

טז. חֲזָקַת[48] חֲרָסִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם - טְהוֹרִים[49], חוּץ מֵהַנִּמְצָאִים בְּבֵית הַיּוֹצֵר; מִפְּנֵי שֶׁרֻבָּן גִּסְטְרִיּוֹת הֵן[50] לַכֵּלִים, וְהַגִּסְטְרָא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִשְּׁבְרֵי כֵּלִים.

48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. 49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיסטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם מייחדים אותם הבעלים לשם גיסטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיסטרא. 50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיסטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרוועה וטפלה בגללים או ניקבה וסתמה בזפת.

א. כַּמָּה[2] שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שֶׁיְּשָׁבֵר כְּלִי חֶרֶס וְיִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ אִם הָיָה טָמֵא, אוֹ לֹא יְקַבֵּל טֻמְאָה אִם הָיָה טָהוֹר? הֶעָשׂוּי לָאֳכָלִין[3] - מִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זֵיתִים[4]; וְהֶעָשׂוּי לְמַשְׁקִין - מִשֶּׁיִּנָּקֵב מַכְנִיס בְּמַשְׁקִין, כְּשֶׁמַּגִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה יִכָּנֵס הַמַּשְׁקֶה לַכְּלִי בַּנֶּקֶב; הֶעָשׂוּי לְכָךְ וּלְכָךְ[5] - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרוֹ[6], וַהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זַיִת. וְלֹא אָמְרוּ בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[7] אֶלָּא בְּגִסְטְרָא בִּלְבַד[8], לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל הַמַּשְׁקִין הַנּוֹזְלִים מִן הַכֵּלִים, וְאִם הוֹצִיאָה מַשְׁקִין - הֲרֵי זֶה בָּטֵל תַּשְׁמִישָׁהּ[9].

2) כלים פ"ג מ"א. 3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. 4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. 5) לאוכלין ולמשקין. 6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. 7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). 8) זה נאמר בגיסטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. 9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

ב. חָמֵשׁ מִדּוֹת[10] בִּכְלִי חֶרֶס: נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה - טָהוֹר מִלְּהִתְטַמֵּא מִשּׁוּם גִּסְטְרָא[11], וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב כְּלִי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת[12]. נִקַּב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה - אֵינוֹ רָאוּי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַכְשִׁיר הַזְּרָעִים[13] בַּמַּשְׁקִין הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[14]. נִקַּב כְּשֹׁרֶשׁ קָטָן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ מַכְשִׁירִין אֶת הַזְּרָעִים וַהֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינָן בַּכְּלִי, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים וּמְקַבֵּל טֻמְאָה[15]. נִקַּב בְּמוֹצִיא זֵיתִים - טָהוֹר, וַהֲרֵי הוּא כִּכְלֵי גְלָלִים וַאֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַעֲדַיִן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל[16] עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרֻנוֹ בְּטֻמְאַת מֵת (בְּפֶרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר).

10) מימרא של רבא, שם צה, ב. 11) נתבאר בהלכה הקודמת. 12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". 13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה – אין מים אלה מכשירים. [רש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע]. 14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. 15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. 16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת – מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד ומהודק. 17) ואם נפחת רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. [רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון] (ראה למעלה פי"ד ה"י).

ג. הֶחָבִית[18] - שֶׁעוּרָהּ כְּאֱגוֹזִים[19]. הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה[20] - שֶׁעוּרָן כְּזֵיתִים[21]. וְכֵן עֲרֵבָה[22] שֶׁל חֶרֶס, אֲפִלּוּ הָיְתָה גְּדוֹלָה וּמַחֲזֶקֶת אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח[23], וְנִפְחֲתָה בְּמוֹצִיא זֵיתִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַטָּה עַל צִדָּהּ וְלָשׁ בָּהּ[24] - טְהוֹרָה, שֶׁמִּתְּחִלָּתָהּ לֹא נַעֲשֵׂית לְכָךְ[25].

18) כלים פ"ג מ"ב. 19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראויות למשקין. פסק כר' יהודה. 20) שם. 21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טומאה. 22) תוספתא פ"ג ה"ג. 23) בתוספתא הגירסא: "אף־על־פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) – טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפחתה במוציא זיתים אף־על־פי שהוא מטה על צידה ולש בה –טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? 24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. 25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מוטה על צידה. ומה שאמרנו (בפי"ח ה"י), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טומאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת ה'תוספות' שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדבריו בפי"ח הט"ז משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות שם].

ד. הַפַּךְ[26] וְהַטְּנִי[27] - שֶׁעוּרָן בְּשֶׁמֶן[28]. וְהַצַּרְצוּר[29] - שֶׁעוּרוֹ בְּמַיִם[30].

26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. 27) רבינו גורס במשנה, "והטפי". ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טיפין טיפין, ולכן שמו "טפי". 28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" – משערים בכלים אלו בשמן. 29) עשוי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. 30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.

ה. נֵר[31] שֶׁנִּטַּל פִּיו[32] - טָהוֹר[33]. וְשֶׁל אֲדָמָה[34] שֶׁהֵסַּק פִּיו בַּפְּתִילָה[35] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵינוֹ בִּכְלַל כְּלֵי חֶרֶס עַד שֶׁיֵּסַּק כֻּלּוֹ בְּכִבְשָׁן כִּכְלֵי חֶרֶס.

31) משנה שם. 32) נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת שהפתילה נשענת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. 33) שאינו ראוי למלאכתו. 34) שלא הוסקה בכבשן. 35) בשלהבת הפתילה.

ו. חָבִית[36] שֶׁנִּפְחֲתָה[37] וּכְשֶׁמַּטִּין אוֹתָהּ עַל דָּפְנָהּ מְקַבֶּלֶת, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה[38] כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת - עֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[39]. נִתְרַעֲעָה[40] וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגָרוֹת[41] - טְהוֹרָה[42].

36) שם פ"ד מ"א. 37) ניטל חלק ממנה. 38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. 39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. 40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. 41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). 42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישבר.

ז. חָבִית[43] שֶׁנִּטְּלוּ אָזְנֶיהָ - הֲרֵי הִיא כְּגִסְטְרָא[44]. אֲפִלּוּ אֹזֶן אַחַת. נִסְדְּקָה לְמַטָּה מֵאָזְנֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁאָזְנֶיהָ קַיָּמוֹת - הֲרֵי זוֹ כְּגִסְטְרָא[45]. וְאִם עֲשָׂאָהּ מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא בְּאָזְנַיִם - נִדּוֹנֶת כְּחָבִית[46].

43) שם מ"ג. 44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. 45) שאם יטלטל אותה באזניה – תתפרק. 46) תוספתא כלים, פרק ג הלכה ה.

ח. חָבִית[47] שֶׁנִּסְדְּקָה בַּכִּבְשָׁן וְנִמְצָא שֶׁהִיא כִּשְׁתֵּי גִסְטְרָאוֹת: אִם מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִסְדְּקָה - כָּל גִּסְטְרָא מֵהֶן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[48]; וְאִם נִסְדְּקָה קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ וְאַחַר כָּךְ נִשְׂרְפָה בַּכִּבְשָׁן - טְהוֹרָה[49]. וְהֵיאַךְ יִוָּדַע[50] דָּבָר זֶה? אִם הָיוּ שְׁבָרֶיהָ שָׁוִין[51] וְתוֹכָהּ מַאְדִּים - עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִסְדְּקָה; אֵין שְׁבָרֶיהָ שָׁוִין וְאֵין תּוֹכָהּ מַאְדִּים - בְּיָדוּעַ שֶׁאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִשְׁבְּרָה, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כִּשְׁאָר שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס הָרְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ.

47) כלים פ"ב מ"ו. 48) שהרי היא חלק מכלי המקבל טומאה. 49) אין תורת קבלת טומאה יורדת על שבר כלי שמעולם לא היה ראוי לקבל טומאה. נתבאר כבר, שכלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיישרף בכבשן. 50) תוספתא שם ה"ב. 51) מקום השבר הוא חלק בלי בליטות חדות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. גִּסְטְרָא[52] שֶׁנִּתְרַעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין[53], אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת אָכָלִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[54]; שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְקַבֵּל מַשְׁקִין הַדּוֹלְפִין[55], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאִם הָיְתָה דּוֹלֶפֶת[56] - אֵין עוֹשִׂין גִּסְטְרָא לְגִסְטְרָא[57]. וְכֵן גִּסְטְרָא שֶׁנִּפְחֲתָה אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁתַּיִם - טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ[58] שִׁירַיִם שֶׁל שִׁירַיִם מִתְטַמְּאִין, אֶלָּא שִׁירֵי כְּלֵי חֶרֶס[59] בִּלְבַד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין.

52) משנה שם פ״ד ב. 53) המשקין נשפכים. 54) אם הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתה. וכל־שכן שאינה מקבלת טומאה מכאן ולהבא. 55) ואפילו אם הוא משתמש בה לאוכלין — בטלה דעתו. 56) זה המשך הנימוק ולא דין חדש. 57) אין אנשים משימים גיסטרא תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: ״אין שירין (שיריים) לשירין״. 58) ב׳תורת כהנים׳ פרשת שמיני פרשתא ז ה״א. 59) ב׳תורת כהנים׳ שבידינו, כתוב: ״שברי כלי חרס״. ונראה שרבינו גורס ״שירי כלי חרס״.

י. גִּסְטְרָא[60] שֶׁחַדּוּדִין[61] יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, בֵּין שֶׁהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת[62] בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻטָּה עַל צִדָּהּ: כָּל הַמְקַבֵּל מִן הַחַדּוּדִין זֵיתִים[63] כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַגִּסְטְרָא זֵיתִים[64] - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע[65] וּכְנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר; וְכֹל שֶׁאֵין מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר.

60) משנה שם פ״ד ג. 61) בליטות גדולות כעין שיניים. 62) על שוליה. 63) פירוש, כל החידודים המקבלים זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא זיתים. 64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים את הזיתים הנמצאים על־ידם. 65) ביאור מספיק לכל הפיסקא הבאה — בהלכות יא־יב.

יא. כֵּיצַד[66] מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר? שֶׁאִם נָגְעָה הַטֻּמְאָה בַּגִּסְטְרָא מִתּוֹכָהּ - מִתְטַמֵּא הַחַדּוּד; נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּנֶגֶד הַחַדּוּד[67] - לֹא נִטְמָא הַחַדּוּד.

66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאינם מקבלים כזיתים. 67) הטומאה תלוייה למעלה מדופן הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.

יב. וְכֵיצַד כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר?[68] שֶׁאִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא כְּנֶגֶד הַחַדּוּד - נִטְמָא הַחַדּוּד עִם הַגִּסְטְרָא[69]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בִּכְלֵי חֶרֶס וּבְתַנּוּר וְכִירַיִם מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וּכְנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר אוֹ אֵין מִתְטַמֵּא כְּנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר. וְכֵן כָּל טֻמְאַת מַגָּע הָאֲמוּרָה בְּעִנְיַן כְּלֵי חֶרֶס אוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם הוּא שֶׁתִּגַּע הַטֻּמְאָה בָּהֶן מִתּוֹכָן[70], וְכָל טֻמְאַת אֲוִיר הוּא שֶׁלֹּא תִּגַּע הַטֻּמְאָה כְּלָל אֶלָּא תִּכָּנֵס לָאֲוִיר בִּלְבַד[71].

68) כשמקבלים זיתים. 69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. 70) אבל אם נגעה בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו סתם טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי בין בגבו. 71) נתבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

יג. חָבִית[72] שֶׁנִּתְרַעֲעָה וּטְפָלָהּ בִּגְלָלִים[73], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל[74] אֶת הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ[75]. נִשְׁבְּרָה וְדִבֵּק חֲרָסֶיהָ אַחַר שֶׁפֻּרְשׁוּ אוֹ שֶׁהֵבִיא חֲרָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָם בִּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וַחֲרָסֶיהָ עוֹמְדִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל מֵעָלֶיהָ שֵׁם כְּלִי[76]. הָיָה בָּהֶן חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית[77] - כְּנֶגֶד אוֹתוֹ הַחֶרֶס בִּלְבַד[78] מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וּשְׁאָר הֶחָבִית אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁתִּגַּע בָּהּ הַטֻּמְאָה מִתּוֹכָהּ[79], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי שָׁלֵם.

72) שם פ״ג מ״ד. 73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה. 74) התכוון לומר ״שכשהיא ניטל״, אבל אם נטלם ונפלו החרסים — ברור שאינה מקבלת טומאה. 75) כלי רעוע עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף־על־פי שיתפרקו החרסים כשיוריד הגללים. 76) ואינה חוזרת לתורת כלי אלא בטיפול של טיט. 77) שבא מכלי שהיה מכיל עד סאה (ר״ש שם. ראה למעלה פי״ח הי״ג). 78) אם נכנסה טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה. 79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש, שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

יד. חָבִית[80] שֶׁנִּקְּבָהּ[81] וְסָתַם הַנֶּקֶב בְּזֶפֶת[82] וְאַחַר כָּךְ נִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בַּחֶרֶס הַסָּתוּם בְּזֶפֶת כְּדֵי לְהַחֲזִיק רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[83], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשִּׁבְרֵי הֶחָבִית, וְלֹא בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ[84]. אֲבָל חֶרֶס שֶׁנִּקַּב אַחַר שֶׁפֻּרַּשׁ מִן הַכְּלִי וְסָתַם הַנֶּקֶב בְּזֶפֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחֲזִיק רְבִיעִית - טָהוֹר; שֶׁהַחֶרֶס שֶׁנִּקַּב - בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו[85] וְטָהַר, וְכָל שֶׁטָּהַר בִּכְלִי חֶרֶס שָׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם[86].

80) שם מ״ג. 81) אפילו נקב המטהר. 82) שאינו מחבר יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ״כ ה״ג). 83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין הדולפים, אע״פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. 84) מעל החבית. אע״פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ״ב ה״ג) ״כלי חרס כיון שטהר אין לו טומאה עולמית״ (ראה סוף הלכה זו) התכוונו לשברי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטנורא ובתפארת־ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה, והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה — מפני שהיתה ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. 85) שאין אדם מתקן גיסטרא. 86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, בירור שיטת רבינו בדין זפת.

טו. קֶמְקוּמוֹס[87] שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאָהוּ[88] בְּזֶפֶת - טָהוֹר, שֶׁאֵין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחַמִּין כַּצּוֹנֵן[89]. וְכֵן כְּלֵי הַזֶּפֶת[90] וְהַשַּׁעֲוָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין, וְאֵינָן בִּכְלַל הַכֵּלִים[91].

87) שם מ"ז. 88) תיקנו. 89) הזפת נמס בחמים. 90) שכולו עשוי מזפת. 91) לענין טומאה.

טז. מַשְׁפֵּךְ[92] שֶׁל חֶרֶס שֶׁפִּקְּקוֹ[93] בְּזֶפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַזֶּפֶת מְשִׁימוֹ כְּלִי קִבּוּל[94]; אֲבָל מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ שֶׁסְּתָמוֹ - הֲרֵי זֶה כִּכְלִי קִבּוּל וּמִתְטַמֵּא[95].

92) שם מ"ג. 93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפי"ח ה"ג. 94) מפני שסופו להתפרק. 95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁכָּל יַד הַכֵּלִים שֶׁהַכְּלִי צָרִיךְ לָהּ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁוֹ - הֲרֵי הִיא חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי לְהִתְטַמֵּא וּלְטַמֵּא. לְפִיכָךְ, הַטּוֹפֵל[3] כְּלִי חֶרֶס הַבְּרִיא, אִם נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי אֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּטְּפֵלָה טְהוֹרִין, שֶׁאֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִטְּפֵלָה זוֹ; אֲבָל הַטּוֹפֵל אֶת כְּלִי חֶרֶס הָרָעוּעַ[4] - הֲרֵי הַטְּפֵלָה חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי. וְכֵן הַמְהַדֵּק אֶת הַקֵּרוּיָה[5] שֶׁל חֶרֶס הַדּוֹלִין בָּהּ הַמַּיִם, אִם חִפָּה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוֹ בְּקֶלֶף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הָיְתָה רְעוּעָה - הֲרֵי הֵן כְּגוּפָהּ.

2) למעלה פי"ז ה"א. 3) כלים פ"ג מ"ה. 4) הוזקק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. 5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

ב. הַטּוֹפֵל[6] כְּלִי חֶרֶס לִהְיוֹת מְכַשֵּׁל בּוֹ[7] - אֵינוֹ חִבּוּר[8]. טָפַל כֵּלִים לִהְיוֹת זוֹפֶת בָּהֶן[9] - חִבּוּר[10].

6) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ג ה"א. 7) ואף־על־פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. 8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. 9) מחמם זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. 10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפקע מחומו.

ג. חָבִית[11] שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת, בְּבַעַץ וְגָפְרִית, בְּסִיד וּבְגִפְסִיס - אֵינָן חִבּוּר[12]; וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים - חִבּוּר.

11) תוספתא שם ה"ה. 12) לקמן (אות כ) יתבאר פירושה של הלכה זו.

ד. דְּבָרִים[13] הַלַּחִין הַמְּשׁוּכִּין[14] שֶׁטּוֹפְלִין בָּהֶן הַפִּטָּסִין[15] שֶׁל מַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְלֹף הַכְּלִי - הֲרֵי הֵן כְּגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי; שֶׁאֲפִלּוּ נִטְמָא הַכְּלִי מֵאֲוִירוֹ[16] - אֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּטְּפֵלָה טְמֵאִין[17]. וְכֵן טְפֵלוֹ שֶׁל תַּנּוּר[18] - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּעֲבִי הַטְּפֵלָה עַד טֶפַח[19], שֶׁהוּא צָרְכּוֹ שֶׁל תַּנּוּר; אֲבָל יָתֵר עַל טֶפַח - אֵינוֹ מִצֹּרֶךְ הַתַّנּוּר, וְהַנּוֹגְעִין בְּיָתֵר עַל טֶפַח מֵעָבְיוֹ - טְהוֹרִים. טְפֵלַת הַכִּירָה[20] - עָבְיוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת.

13) שם מ"ד. 14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. 15) כלי חרס גדולים מאוד. 16) וכל־שכן אם נטמא במגע בתוכו. 17) בפרקים הקודמים נתבארו כמה ענינים בחיבורי כלי חרס שמטמאים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן רבינו, שמטמא גם מאווירו, מפני שהטפילה היא כגופו של הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאווירו. 18) מדובר כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או רעועים (ראה ה"א). 19) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 20) שם.

ה. חָבִית[21] שֶׁנִּקְּבָה וּסְתָמָהּ בְּזֶפֶת יוֹתֵר מִצָּרְכָּהּ - הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ[22] טָמֵא[23], וּבְיָתֵר מִצָּרְכָּהּ טָהוֹר. זֶפֶת[24] שֶׁנָּטְפָה עַל חָבִית[25] - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָהוֹר[26].

21) משנה, שם פ"ג מ"ח. 22) החלק הסותם את הנקב. ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את החלק המיותר כיותר מצרכה. 23) לכאורה זה מנוגד למה שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי האחרונים. ותירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה ליתר מצרכה. ['בסדרי טהרות' מבאר, שהסתימה אמנם מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש, ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה טומאה בחבית — נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירוצים דחוקים מאוד, וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו הי"ד. ונראה שכאן מדובר בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שכזה מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה מיטמא. 24) שם. 25) שלימה. 26) שהרי אינה לצורך הכלי.

ו. מֵחַם[27] שֶׁטָּפְלוֹ בְּחֵמָר[28] וּבְחַרְסִית[29] וְנִטְמָא - הַנּוֹגֵעַ בַּחֵמָר טָמֵא, וְהַנּוֹגֵעַ בַּחַרְסִית טָהוֹר; שֶׁאֵין הַחַרְסִית מִתְחַבֵּר לַכְּלִי[30].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

27) שם מ"ז. 28) טיט סמיך מאוד. 29) במשנה כלים פ"י מ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתנו כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף פירושו הברור שבפ"י. [וגם רש"י חולין פח, א — מפרש כך]. 30) אלא הולך ונפרך.

ז. מְגוּפַת הֶחָבִית[31] שֶׁטָּפַל בְּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הֶחָבִית - אֵינָהּ חִבּוּר לָהּ[32], וְאִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בֶּחָבִית[33] - לֹא נִטְמֵאת הַמְּגוּפָה, וְאִם נָגְעוּ בַּמְּגוּפָה - לֹא נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הֶחָבִית[34].

31) שם מ"ו. 32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל־שכן כשלא טפלה בטיט. 33) דעת רבינו, שכלי חרס מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ג). 34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).

ח. כְּלֵי נְחֹשֶׁת[35] שֶׁזְּפָתָן[36] - אֵין הַזֶּפֶת חִבּוּר[37]. וְאִם לְיַיִן[38] - הֲרֵי זֶה כְּגוּף הַכְּלִי[39].

35) שם. 36) מרח זפת בפנים הכלי. 37) שהכלי אינו צריך לזפת. 38) היין משתמר יפה בכלי מזופת. 39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת — נטמאו, מפני שגם הזפת היא אב הטומאה.

ט. בָּצֵק[40] שֶׁבִּסְדִקֵּי הָעֲרֵבָה שֶׁנָּגַע בּוֹ שֶׁרֶץ: אִם בְּפֶסַח, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חָשׁוּב[41] - חוּצֵץ[42], וְלֹא נִטְמֵאת הָעֲרֵבָה[43]; וְאִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו[44] - הָעֲרֵבָה טְהוֹרָה[45], וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[46] - הֲרֵי הוּא כָּעֲרֵבָה וְנִטְמֵאת הָעֲרֵבָה.

40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. 41) האיסור מטיל עליו חשיבות. 42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה. אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה. 43) אפילו אם יש בבצק כביצה — אינו מטמא את העריבה, שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. 44) רוצה להסיר את הבצק. 45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה. 46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.

י. הַמְּשִׁיחוֹת[47] וְהָרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים וְשֶׁבְּמִטְפְּחוֹת הַתִּינוֹקוֹת: תְּפוּרוֹת - חִבּוּר, וּקְשׁוּרוֹת - אֵינָן חִבּוּר[48]. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעְדֵּר וְשֶׁבְּשַׂק וְשֶׁבְּקֶפָּה[49]. אֲבָל שֶׁבְּאָזְנֵי כְּלֵי חֶרֶס, אֲפִלּוּ תְּפוּרוֹת[50] - אֵינָן חִבּוּר, שֶׁאֵין חִבּוּרִין לִכְלֵי חֶרֶס.

47) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל דק. 48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. 49) סל קלוע מענפים דקים. 50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה שהכניסה לאוזן הכלים או שעשה נקבים דקים באוזן הכלי והכניס חוטי התפירה.

יא. יַד[51] קֶרֶדֹּם הַיּוֹצֵא מֵאַחֲרָיו[52]: שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר[53], וְהַיָּתֵר עַל שָׁלֹשׁ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. יַד קֶרֶדֹּם מִלְּפָנָיו[54]: טֶפַח[55] הַסָּמוּךְ לַבַּרְזֶל - חִבּוּר, יָתֵר עַל כֵּן - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[56].

51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. 52) המשתמש בקורדום אינו אוחז בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחריו". 53) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. 54) החלק שבין יד האדם לברזל. 55) שם מ"ה. 56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח — לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

יב. שִׁירֵי[57] הַפַּרְגֵּל[58] - טֶפַח[59]; וְיַד מַקֶּבֶת[60] שֶׁל מְפַתְּחֵי אֲבָנִים[61] - טֶפַח. יַד קֶרְנָס שֶׁל זְהָבִים[62] - טְפָחַיִם, וְשֶׁל חָרָשִׁים[63] - שְׁלֹשָׁה[64]. שִׁירֵי מַלְמַד הַבָּקָר[65] - אַרְבָּעָה טְפָחִים סָמוּךְ לַדָּרְבָן[66]. יַד קֶרְדֹּם שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ בֵּירִירִין שֶׁל מַיִם[67] - אַרְבָּעָה טְפָחִים; וְיַד קֶרְדֹּם שֶׁל נִכּוּשׁ[68] - חֲמִשָּׁה. וְיַד בֶּן פַּטִּישׁ[69] - חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פַּטִּישׁ - שִׁשָּׁה. וְכֵן יַד קֶרְדֹּם שֶׁל בִּקּוּעַ[70] וְשֶׁל עָדִיר[71] - שִׁשָּׁה. יַד מַקֶּבֶת שֶׁל סַתָּתִין[72] - שִׁשָּׁה. שִׁירֵי הַמַּרְדֵּעַ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבְּרֹאשׁ הַמַּרְדֵּעַ[73] - שִׁבְעָה טְפָחִים. יַד הַמַּגְרֵפָה[74] שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - שְׁמוֹנָה טְפָחִים, וְשֶׁל סַיָּדִין[75] - עֲשָׂרָה. וְכָל הַיָּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקַיְּמוֹ - טָמֵא. יַד כָּל מְשַׁמְּשֵׁי הָאוּר[76], כְּגוֹן הַשַּׁפּוּדִין וְהָאַסְכְּלָאוֹת[77], אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן[78] - טְמֵאִין[79].

57) שם. 58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה. 59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו אינו מטמא]. 60) פטיש. 61) אמנים החורתים תמונות או אותיות באבנים. 62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי זהב משתמשים בו. הצורף מכה על זהב חם מאוד, וצריך להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה. 63) חרשי ברזל. 64) החרש מטפל בברזל מלובן, ומכה עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל. 65) אם נשבר. 66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא, מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי הפרגל). 67) קורדום שחופרים בו סביב האילנות, כדי שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידין). 68) ששוברים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה לאבנים לא גדולות המפריעות את החרישה). 69) קטן מפטיש. 70) שמבקעים בו עצים. 71) חופרים בו את האדמה כדי להכשירה לזריעה. 72) מסתתי אבנים גדולות. 73) בקצה שכנגד הדרבן. 74) כעין כף גדולה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרווד שבוחשים בו את התבשיל). 75) שמערבבין בה את הסיד. 76) ידות הכלים שתשמישם הוא להכניסם באש. 77) כלי ברזל שצולים עליו בשר על האש. 78) כל אורך שהוא, אפילו גדול הרבה. 79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם המשתמש בכלים אלה.

יג. מַקֵּל[80] שֶׁעֲשָׂאָהוּ יַד[81] לְקָרְדֹּם - הֲרֵי הוּא חִבּוּר לְטֻמְאָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּמַּקֵּל כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ אוֹ מְבַקֵּעַ בּוֹ - נִטְמָא הַקָּרְדֹּם, וְאִם נָגְעָה בַּקָּרְדֹּם - נִטְמָא הַמַּקֵּל[82]. וְכֵן הַדְּיוֹסְטָר[83], שֶׁהֵן כִּשְׁנֵי כֵּלִים[84] וְהַמַּסְמֵר מְחַבְּרָן לִהְיוֹת מַסְדּ[85] עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן חִבּוּר בִּשְׁעַת מְלָאכָה[86]. קְבָעוֹ בְּקוֹרָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[87], וְאֵין הַקּוֹרָה חִבּוּר לוֹ[88]. עָשָׂה קְצָת הַקּוֹרָה דְּיוֹסְטָר[89]: כֹּל שֶׁהוּא מִן הַקּוֹרָה לְצַרֵּף הַדְּיוֹסְטָר - חִבּוּר לַדְּיוֹסְטָר; וְהַנּוֹגֵעַ בִּשְׁאָר הַקּוֹרָה - טָהוֹר, שֶׁאֵין כָּל הַקּוֹרָה חִבּוּר[90].

80) שם פ"כ מ"ג. 81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדום, והשתמש בו ארעית. 82) בשעה שהוא משתמש בקורדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה – אין דין המקל כיד, אף־על־פי שעודנו תקוע בקורדום, מפני שעומד להוציאו משם. 83) שם. 84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). 85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". 86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. 87) הדיוסטר מקבל טומאה ואינו בטל לגבי הקורה. 88) אם נגעה טומאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. 89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. 90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

יד. עֲגָלָה[91] שֶׁנִּטְמֵאת: הַנּוֹגֵעַ בָּעֹל[92] וּבַקַּטְרֵב וּבָעֵץ[93] וּבָעֲבוֹת[94], אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה - טְהוֹרָה[95]; וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֶרֶב[96] וּבַבֶּרֶךְ[97] וּבַיָּצוּל[98] וּבָעַיִן שֶׁל מַתֶּכֶת[99] וּבַלְּחָיַיִם[100] וּבָעִירָאִין[101] - טָמֵא. וְכֵן[102] מְגֵרָה[103] שֶׁנִּטְמֵאת: הַנּוֹגֵעַ בְּיָדָהּ מִכָּאן וּמִכָּאן[104] - טָמֵא[105]; וְהַנּוֹגֵעַ בַּחוּט וּבַמְּשִׁיחָה[106] וּבָאַמָּה[107] וּבַסְּנִיפִין[108] שֶׁלָּהּ - טָהוֹר, שֶׁאֵין אֵלּוּ חִבּוּר לָהּ[109]. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בַּמַּלְבֵּן[110] שֶׁל מַסָּר הַגָּדוֹל - טָמֵא.

91) פכ"א מ"ב. 92) נתבאר למעלה בפי"ד ה"ב. 93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטרב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". 94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרישה, והשני למרדע. 95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטומאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. 96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. 97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרישה. 98) בית יד של מרכב המחרישה, ובה יטה האדם את המחרישה לכיוון הרצוי לו. 99) טבעת המחוברת למחרישה. 100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ('ערוך'). 101) עצים שבצידי המחרישה השוברים את גושי העפר. 102) שם מ"ג. 103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. 104) ביד זו או בשניה. 105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן שלא בשעת מלאכה. 106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה – רחבה (באידיש – באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. 107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. 108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. 109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. 110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מַכְבֵּשׁ[111] שֶׁל חָרֶשׁ[112] שֶׁנִּטְמָא הָרִמַּח[113] שֶׁבּוֹ, הַנּוֹגֵעַ בַּמַּכְבֵּשׁ - טָהוֹר. מְגֵרָה[114] שֶׁנִּטְמָא, הַנּוֹגֵעַ בַּקַּשְׁטָנִית שֶׁהִיא לְפוּפָה עָלָיו - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר. קֶשֶׁת שֶׁהָיְתָה מְתוּחָה וְהַחֵץ מָשׁוּךְ עִמָּהּ[115] וְנִטְמָא הַחֵץ, הַנּוֹגֵעַ בַּיֶּתֶר וּבַקֶּשֶׁת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן מְצוֹדַת הָאִישׁוּת[116] שֶׁנִּטְמָא הַחֵץ שֶׁלָּהּ - לֹא נִטְמֵאת הַמְּצוֹדָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן[117] מַסֶּכֶת[118] נְסוּכָה[119] שֶׁנִּטְמָאת בִּשְׁעַת הָאָרִיג: הַנּוֹגֵעַ בַּכָּבֵד הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן[120], וּבַנִּירִים[121] וּבַקֵּירוֹס[122], וּבַחוּט שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן[123], וּבָעֵירָה[124] שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ[125] - טָהוֹר, שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָן חִבּוּר לַבֶּגֶד; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת[126], וּבַשְּׁתִי הָעוֹמֵד[127], וּבַכֶּפֶל[128] שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן, וּבָעֵירָה שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ[129] - טָמֵא, שֶׁכָּל אֵלּוּ חִבּוּרִין לַבֶּגֶד.

111) שם. 112) נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. 113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. 114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרוס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרוס "מנקבת" במקום "מגירה". 115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. 116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. 117) שם פכ"א מ"א. 118) כלי האריגה. 119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. 120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". 121) החוטים הארוגים על הקנים. 122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. 123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים – ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. 124) החוטים היוצאים משפת הבגד. 125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד. 126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. 127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. 128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. 129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

טז. הַנּוֹגֵעַ[130] בַּצֶּמֶר שֶׁעַל הָאִימָּה[131] וּבָאַשְׁוָיָה[132] - טָהוֹר. הַנּוֹגֵעַ בַּפִּקָּה[133]: עַד שֶׁלֹּא פְּרָעָהּ[134] - טָמֵא[135]; מִשֶּׁפְּרָעָהּ[136] - טָהוֹר[137].

130) שם. 131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. 132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורא מפרש שאשויה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוותו, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. 133) כוש קטן שכורכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. 134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. 135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). 136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. 137) אם נגעה טומאה בצמר – לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

יז. הַחוּט[138] שֶׁהִשִּׁילוֹ[139] לְמַחַט, אֲפִלּוּ קָשׁוּר מִשְּׁנֵי צְדָדִין[140] - אֵינוֹ חִבּוּר[141]. הִכְנִיסוֹ לַבֶּגֶד - הַחוּט חִבּוּר לַבֶּגֶד, וְאֵין הַמַּחַט חִבּוּר לַבֶּגֶד[142]. וְאֵין הַחוּט כֻּלּוֹ חִבּוּר לַבֶּגֶד, אֶלָּא כֹּל שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - חִבּוּר[143]; שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - אֵינוֹ חִבּוּר. הַחוּט שֶׁפֵּרַשׁ מִן הַבֶּגֶד[144], אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר[145]. חֶבֶל שֶׁקָּשׁוּר בְּחֶרֶס[146], אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר[147]. קָשַׁר בּוֹ[148] חֶבֶל אֶחָד - מִן הַקֶּשֶׁר וְלִפְנִים[149] חִבּוּר, מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ אֵינוֹ חִבּוּר[150]. הַחֶבֶל שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּקֵקָּה - אֵינוֹ חִבּוּר[151], אֶלָּא אִם כֵּן תָּפַר[152].

138) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ט ה"ב. 139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. 140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. 141) ואם נגע בחוט – לא נטמא המחט, וכן להיפך. והוא־הדין אם קשר שני ראשי החוט זה לזה. 142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט יוציאו. 143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת בלבד. 144) נפרמה התפירה ויצא החוט. 145) מתקבל על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק חיבורו כל זמן שלא ניתק לגמרי. 146) קשור מתחת לשפתו הבולטת לחוץ. 147) משתמשים בו להעלות מים מן הבור. 148) בחבל הקשור בחרס. 149) בכיוון הכלי, היינו החבל הראשון. 150) מפני שקל להתירו, כשאינו צריך לחבל ארוך כל־כך. 151) מדובר בקופה קלועה בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. 152) ראה למעלה ה"ב.

~ יום שני ט"ז טבת ~

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזרן יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס וחיברה למיטה וכו'.

א. הַחוּטִין[2] הַיּוֹצְאִין מִן הָאָרִיג[3] וְשֶׁבִּתְחִלַּת הַיְרִיעָה וְשֶׁבְּסוֹפָהּ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין נִימִין, כַּמָּה שִׁעוּרָן[4]? שֶׁל סָדִין וְשֶׁל סוּדָרִין[5] וְשֶׁל צָעִיף[6] וְשֶׁל פִּלְיוֹן שֶׁל רֹאשׁ[7] - שֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת[8]; וְשֶׁל חָלוּק שֶׁהוּא קָרוּעַ[9] מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ וְאַחַר שֶׁלּוֹבְשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ בְּלוּלָאוֹת - שִׁעוּר חוּטָיו עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת[10]. הַסָּגוֹס[11] וְהָרְדִיד[12] וְהַטַּלִּית[13] - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַיֶּתֶר עַל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהַבֶּגֶד טָמֵא בְּמִדְרָס[14] אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּיֶּתֶר - שֶׁהַבֶּגֶד טָהוֹר.

2) כלים פרק כ"ט, משנה א. 3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. 4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. 5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. 6) מטפחת דקה וקטנה. 7) מין כובע מחודד בראשו. 8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמאו, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. 9) פתוח מאחוריו. 10) מפני שעשויים לקשירה הם יותר ארוכים. 11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. 12) צעיף דק. 13) בגד עליון רגיל. 14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

ב. נִימֵי הַכִּפָּה שֶׁל רֹאשׁ[15], וְהַמַּסְוֶה שֶׁמַּנִּיחִין הָעַרְבִיִּים[16] עַל פְּנֵיהֶם, וְהַקְּלָקְלִין[17] הַשְּׁזוּרִין מִן הַשֵּׁעָר, וְהַפּוּנְדָּה[18] שֶׁלּוֹבֵשׁ הָאָדָם עַל בְּשָׂרוֹ,

וְהַשִּׂמְלָה וְהַפַּרְגּוֹד[19] שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַפְּתָחִים כְּמוֹ פָּרֹכֶת - נִימֵיהֶן כָּל שֶׁהֵן[20].

15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. 16) נראה שהכוונה לערביות. 17) חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. 18) כעין גופייה שבזמננו. 19) מסך הפתח. 20) כל אורך שהוא – חיבור.

ג. מִשְׁקֹלֶת[21] שֶׁנִּטְמֵאת - הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח[22] מִן הַחוּט שֶׁלָּהּ חִבּוּר לָהּ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח - טָהוֹר. וּמִשְׁקֹלֶת שֶׁל חָרָשִׁים[23] - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר טֶפַח; וְשֶׁל בַּנָּאִין[24] - חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְהַיָּתֵר עַל מִדּוֹת אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[25] - טָהוֹר.

21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. 22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. 23) נגרים שבונים בתי עץ. 24) בוני מגדלים גבוהים. 25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

ד. מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁל סַיָּדִין וְשֶׁל צַיָּרִין, אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן[26] - טְמֵאִין[27].

26) ללא הגבלת ארכם. 27) אם נגעה טומאה במשקולת – נטמא כל החוט.

ה. חוּט מֹאזְנַיִם[28] שֶׁל זָהָבִים[29], שֶׁל פֶּלֶס[30], וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי אַרְגָּמָן טוֹב, שֶׁאוֹחֵז הַשּׁוֹקֵל בּוֹ וְתוֹלֶה הַמֹּאזְנַיִם מִיָּדוֹ - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[31]. קָנֶה שֶׁלָּהּ[32] וְחוּטֶיהָ[33] - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי עֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[34] - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. קָנֶה שֶׁלָּהּ וְחוּטֶיהָ - שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל חֲגָרִים וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טֶפַח. קָנֶה הַמֹּאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - שִׁשָּׁה טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל צַמָּרִים[35] וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי זְכוּכִית - טְפָחַיִם. קָנֶה מֹאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - תִּשְׁעָה טְפָחִים. וְהַיָּתֵר עַל הַשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן חִבּוּר.

28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחז בחוט הקשור בראש המסגרת. 29) מוכרי זהב. 30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לד, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). 31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. 32) שכפות המאזניים קשורות בו. 33) המחברים את הכפות לקנה. 34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. 35) מוכרי צמר.

ו. הַחֶבֶל שֶׁמְּסַרְגִּין הַמִּטּוֹת[36] מֵאֵימָתַי הוּא חִבּוּר לְטֻמְאָה? מִשֶּׁיְּסָרֵג בּוֹ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים[37]. וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֶבֶל מִן הַקֶּשֶׁר[38] וְלִפְנִים[39] - טָמֵא. מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[40] - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרָכָיו שֶׁל קֶשֶׁר הֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַמִּטָּה; וְחוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַכְּלִי, שֶׁאַפְלוּ פְּסָקוֹ[41] אֵין הַקֶּשֶׁר נִתָּר[42].

36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. 37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. 38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסרוג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). 39) לצד שנסרג. 40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר מכובד השוכב על המיטה. 41) אם חתך חלק זה. 42) והסריגה תתקיים.

ז. חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה[43] שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף אַרְבָּעָה טְפָחִים[44] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִכְלוּם[45]; מִתְּחִלַּת חֲמִשָּׁה וְעַד סוֹף עֲשָׂרָה - טָמֵא[46], מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלִין בּוֹ אֶת הַמִּטּוֹת; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָתֵר עַל צֹרֶךְ הַמִּטָּה.

43) אחר שנגמרה הסריגה. 44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים – טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. 45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן – להיפך. 46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

ח. אַבְנֵט שֶׁל אָרִיג שֶׁמַּקִּיפִין[47] אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדֵי לְקַבֵּץ אֵיבָרֶיהָ[48], וְהוּא הַנִּקְרָא מִזְרָן, שֶׁמִּקְצָתוֹ יוֹצֵאָה מִן הַמִּטָּה: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה; יָתֵר עַל כֵּן - אֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה. וּמִזְרָן שֶׁבָּלָה, אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה טְפָחִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חֵבֶק לַחֲמוֹר[49] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. 48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. 49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו).

ט. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[50] וּמִזְרָן יוֹצֵא מִמֶּנָּה[51]: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא אַב טֻמְאָה[52]

כַּמִּטָּה עַצְמָהּ וְהַכֹּל מִדְּרָס; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - הֲרֵי הוּא כְּמַגַּע מִדְּרָס[53]. דָּרַס[54] הַזָּב עַל הַמִּזְרָן הֵיוֹצֵא[55]: מֵעֲשָׂרָה וְלִפְנִים[56] - הֲרֵי הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[57]; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ[58] - טְהוֹרָה[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְמִדְּרָס[60]; אֲבָל לִשְׁאָר טֻמְאוֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר. כֵּיצַד? מִזְרָן שֶׁהוּא כָּרוּךְ עַל הַמִּטָּה וְהִכְנִיס קְצָתוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּגַע שֵׁרֶץ בִּקְצָתוֹ אוֹ שֶׁנָּפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ[61] - נִטְמֵאת הַמִּטָּה, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַקָּצֶה שֶׁנִּטְמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה אַמָּה.

50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. 51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כרוך עליה. 52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. 53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. 54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. 55) החלק היוצא מן המיטה. 56) אם דרס על המזרן בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. 57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזרן, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס – כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. 58) אם דרס על המזרן במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. 59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזרן אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזרן נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזרן – הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. 60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזרן כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזרן כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. 61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים – כולו חיבור.

י. מִטָּה הַטְּמֵאָה מִדְּרָס וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן[62] - הַכֹּל טָמֵא מִדְּרָס[63]. הִפְרִישׁוֹ[64] - הַמִּטָּה מִדְּרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּזְרָן מַגַּע מִדְּרָס[65]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[66] וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן - כֻּלָּהּ טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[67]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּזְרָן טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[68]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[69]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּזְרָן טָהוֹר[70].

62) אחר שנטמאה במדרס הזב. 63) גם המזרן, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. 64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. 65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס – נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה – לא בטלה. 66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. 67) כמו בטומאת מדרס. 68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. 69) כמו בטומאת שבעה. 70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

יא. מִטָּה שֶׁכָּרַךְ עָלֶיהָ מִזְרָן וְנָגַע בָּהֶן הַמֵּת - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. פֵּרְשׁוֹ - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. נָגַע בָּהּ שֶׁרֶץ וְכֵיוֵּצֵא בָהֶן - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשׁוּ - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב.

יב. כְּרַע[71] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[72] וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה[73] - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[74]. פֵּרְשָׁהּ - הַכְּרַע טְמֵאָה מִדְּרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה מַגַּע מִדְּרָס. וְכֵן אִם הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ טְמֵאָה שִׁבְעָה, כְּאִלּוּ נָגַע הַמֵּת בַּכֶּרַע שֶׁלָּהּ[75]. וְאִם הִזָּה עַל הַמִּטָּה[76] - טָהֲרָה וְהַכֶּרַע בִּכְלָלָהּ[77]. וְאִם פֵּרְשָׁהּ קֹדֶם הַזָּיָה - הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[78]. הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשָׁהּ - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּטָּה טְהוֹרָה. שֶׁאֵין הַטָּמֵא טֻמְאַת עֶרֶב מִן הַמֵּת מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן הַדִּין בַּשֵּׁן שֶׁל מַעְדֵּר[79] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְאַחַר כָּךְ חִבְּרוֹ לַמַּעְדֵּר.

71) רגל של מיטה. 72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). 73) טהורה. 74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזרן שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזרן. 75) המחובר לה כשנטמאה. 76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. 77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. 78) ואינה צריכה הזייה. 79) כלי שמשתמשים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו – עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור – מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהרתו.

א. כַּמָּה[2] שִׁעוּר הַבֶּגֶד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - לְמִדְרָס[3]; וְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת עִם הַמְּלָל[4] - לְטֻמְאַת הַמֵּת אוֹ לִשְׁאָר טֻמְאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[5] בְּבִגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שְׁאָר מִינִין - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבָּא הַכָּתוּב[7] לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בִּשְׁאָר בְּגָדִים לְטֻמְאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּקְרָעִים מִן הַבְּגָדִים; אֲבָל הָאוֹרֵג[8] בֶּגֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[9] כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס[10], שֶׁאֵין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֶלָּא הָרָאוּי לְמִדְרָס.

2) כלים פכ"ז מ"ב. 3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה, שמטמאה טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד שאין בו כשיעור הזה — אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב). 4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים בכלים פכ"ח מ"ז. 5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו. 6) סתם בגד האמור בתורה, מצמר או מפשתן. 7) המלה "או". 8) שם סג, ב. 9) אין דעתו לארוג יותר. ראה תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים ולא בצמר ופשתים בלבד. 10) שהרי אינו ראוי למדרס.

ב. הַבְּגָדִים הֶעָבִים[11] בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְּבָדִין וְהַנַּמָּטִין[12] הַקָּשִׁין, אוֹ הַבְּגָדִים הָרַכִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן שֶׁל מְצָרַיִם שֶׁהַבָּשָׂר נִרְאֶה מִתַּחְתָּן[13] - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּקֶּרַע שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר טֻמְאוֹת[14].

11) כלים פכ"ח מ"ח. 12) סדינים עבים ושמיכות. 13) מפני דקותם, הם שקופים. 14) מטליות קטנות מבד גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.

ג. כָּל[15] הַקְּלִיעוֹת[16] מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה כִּבְגָדִים, אֶחָד הַקּוֹלֵעַ חוּטִים וַעֲשָׂאָן פִּיחַ[17] אוֹ הָאוֹרְגָן וַעֲשָׂאָן אַבְגֵט[18] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; חוּץ מִקְּלִיעָה שֶׁעוֹשִׂין הַצַּמָּרִים לְקֶשֶׁר בָּהּ הַצֶּמֶר[19], שֶׁהִיא טְהוֹרָה[20]. הַקֶּלַע[21] שֶׁבֵּית קִבּוּל אֶבֶן שֶׁבָּהּ[22] אָרוּג אוֹ עוֹר - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שֶׁלָּהּ[23] - טְהוֹרָה[24]. נִפְסַק [בֵּית] הַפְּקִיעַ[25] שֶׁלָּהּ בִּלְבַד - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ[26]. הַמְּכֻמּוֹרוֹת וְהָרְשָׁתוֹת[27] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[28]. וְהַחֵרֶם[29] - מְקַבֵּל טֻמְאָה מִפְּנֵי זוּטוֹ[30], מִפְּנֵי שֶׁעֵינֵי אוֹתָהּ הַשְּׁבָכָה דַּקִּין בְּיוֹתֵר וַהֲרֵי הִיא כְּבֶגֶד. הָעוֹשֶׂה בֶּגֶד[31] מִן הַחֵרֶם - טָהוֹר; מִן זוּטוֹ - מִתְטַמֵּא.

15) עדיות פ"ג מ"ד. 16) דברים הקלועים כרשת. 17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). 18) חגורה רחבה. 19) חבילות צמר לא ארוג. 20) מפני שנקביה גסים. 21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוק אבנים על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית. 22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה. 23) המקום שבו אוחז הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן. כשנפסק מקום זה, אי־אפשר לקלוע. 24) אינו מקבל טומאה. 25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת קליעה. 26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טומאה. זה אינו מעכב את הקליעה. 27) כלים פכ"ג מ"ח. 28) ככל הקליעות. 29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. 30) בשפת הרשת עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים. כיס זה נקרא "זוטו", ודינו כבגד. 31) שם פכ"ח מ"ט.

ד. עָשָׂה חָלוּק[32] מִן הַמְשַׁמֶּרֶת[33], אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[34].

32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה ה"ג. 33) מסננת של משקין. 34) אף־על־פי שביטלה בידיים ממלאכתה הראשונה, היא מקבלת טומאה כדין חלוק.

ה. מְשַׁמֶּרֶת[35] שֶׁל יַיִן שֶׁבָּלְתָה: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלָאכָה רִאשׁוֹנָה[36] - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

35) תוספתא שם. 36) לסנן יין.

ו. מִטְפְּחוֹת[37] סְפָרִים הַמְצֻיָּרוֹת[38] - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְשַׁמְּשִׁין אָדָם[39]; שֶׁהֲרֵי צִיּוּרָן מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁבִּשְׁבִיל סֵפֶר נַעֲשׂוּ. וְשֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת - מִתְטַמְּאוֹת בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[40] חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס[41], מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[42]: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְטַלְאכְתֵּנוּ[43], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[44].

37) משנה שם פכ"ח, ד. 38) בריקמה או בצבעים. 39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה. 40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו בית־הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה יד. 41) הזב, וכשלא נגע בהן — טהורות לגמרי, ואם נגע בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס החמורה. 42) לזב. 43) פירוש, המטפחת אינה לישיבה או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה. 44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.

ז. כֶּסֶת[45] הַסַּבָּלִים שֶׁמַּנִּיחִין עַל כִּתְפֵיהֶן מִפְּנֵי הַמּוֹט[46] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[47]; וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[48].

45) שם מ"ט. 46) שהמוט לא ילחץ על הכתף. 47) לפעמים הסבל יושב עליו. 48) מפני שהשמרים הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח. בֶּגֶד[49] שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְצוּרוֹת[50] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[51]. בִּטֵּל מַחֲשַׁבְתּוֹ[52] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[53]. בַּעַל הַבַּיִת[54] שֶׁעָשָׂה מִטְפָּחוֹת לְחַפּוֹת בָּהֶן כְּתָלִים אוֹ עַמּוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[55].

49) זבחים צד, א. 50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או בריקמה. 51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 52) ורוצה להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. 53) שם. 54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ז. 55) שאין זה תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי מחובר לקרקע.

ט. חָלוּק[56] הֶעָשׂוּי כִּסְבָכָה[57] כְּדֵי לְשַׁחֵק בּוֹ שׁוֹתֵי שֵׁכָר[58] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[59].

56) משנה שם פכ"ח, ט. 57) כרשת, ובשר הלובשו נראה מתוך נקביה. 58) במסבאות מעסיקים ליצנים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצנים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיה). 59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה – בטלה דעתו של הליצן.

י. כִּפָּה[60] שֶׁנִּתְּנוֹ עַל הַסֵּפֶר[61] - טָהוֹר מִלְּקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס[62], אֲבָל מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׂאָר טֻמְאוֹת[63].

60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. 61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). 62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). 63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על־ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה"י).

יא. הָעוֹשֶׂה[64] אִסְפְּלָנִית[65] בֵּין עַל הָעוֹר[66] בֵּין עַל הַבֶּגֶד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן[67] שְׁעוּר[68] - טְהוֹרִין[69]. עָשָׂה עֲלֵיהֶן מְלוּגְמָא[70]: עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִתְלַכְלֵךְ וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב[71].

64) שם מ"ג. 65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעווה. 66) מרח את המשחה על חתיכת עור. 67) בעור ובבגד. 68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד – שלושה על שלושה, ועור – חמישה על חמישה. 69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכלום. 70) עשויה מתאנים לעוטות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. 71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.

יב. מֵאֵימָתַי יְקַבֵּל הַבֶּגֶד טֻמְאָה?[72] מִשֶּׁיֵּאָרֵג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַכֵּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחַט, כְּגוֹן הַכִּיס וְאֶנְפִּלְיָא[73] - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן.

72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כך, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). 73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.

יג. כָּל הַכֵּלִים[74] הַנַּעֲשִׂין עַל גַּבֵּי מַחַט[75], כְּגוֹן מְצוֹדָה - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מְלַאכְתָּן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

74) שם. 75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.

יד. סְבָכָה[76] שֶׁמַּנִּיחוֹת הַבָּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ[77] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר קַרְקָעִיתָהּ[78]; וְאִם הִתְחִילָהּ מִקַּרְקָעִיתָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר אֶת פִּיהָ. וּשְׁבִיסָהּ[79] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[80]. וְחוּטֶיהָ[81] חִבּוּר לָהּ[82] לְטַמֵּא[83] וּלְהִתְטַמֵּא[84].

76) כלים פכ"ז, מ"י. 77) משפתה. 78) סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. 79) בד מצוייר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. 80) אפילו אינה מחוברת לסבכה. 81) החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. 82) כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. 83) אם נגעה טומאה בהם – נטמאת גם הסבכה. 84) כשנגעה טומאה בסבכה.

טו. סְבָכָה[85] שֶׁנִּקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת רֹב שְׂעַר הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.

85) שם.

טז. חָלוּק[86] שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל לֶבֶד[87] אוֹ שֶׁל נֵיר[88] - מֵאֵימָתַי הוּא גְּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיִּפְתַּח אֶת פִּיו[89]. הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נִטְמָא הֶחָלוּק - מֵאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ? מִשֶּׁיִּבְלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה[90]. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ מִלְּמַעְלָה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[91]; רֻבּוֹ מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טָהוֹר[92].

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. 87) צמר שנתחבר על־ידי דפיקות חזקות. 88) יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. 89) בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר־כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. 90) שאינו ראוי ללובשו, ואף־על־פי שהוא ראוי לשימוש אחר. 91) מפני שראוי ללבישה. 92) אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יז. הָעוֹשֶׂה[93] חֲגוֹר מִצַּוָּאר[94] שֶׁל בֶּגֶד[95] וּמִצִּדּוֹ[96] שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל[97] שִׁפְתוֹתָיו. עֲשָׂאָהוּ מֵאֶמְצַע הַבֶּגֶד וּמֵאֶמְצַע הַסָּדִין[98] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל מִצַּד הַשֵּׁנִי[99].

93) שם ה"ב. 94) צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). 95) חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. 96) פירוש, או מצידו. 97) יתפור ויעשה שפה. 98) ושני צידי החגור בלי שפה. 99) פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין . . . עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טומאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה — צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

יח. חֲגוֹר[100] שֶׁבָּלוּ צִדָּדָיו[101] וְאֶמְצָעִיתוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא[102].

100) שם. 101) השפות. 102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טומאה — אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשייריה.

יט. שָׁפָה[103] שֶׁפֵּרְשָׂה מִן הַבֶּגֶד וְהִתְקִינָהּ לַחֲגוֹר בָּהּ אֶת מָתְנָיו - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּאַבְנֵט[104].

103) שם. 104) חגורה לא רחבה.

כ. טַלִּית[105] שֶׁל עָנִי שֶׁבָּלְתָה: אִם הָיוּ רֹב שִׁפְתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ[106] עַל שָׁלֹשׁ בָּרִיא[107] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; אֵין שִׁפְתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת: אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חָזָק וּבָרִיא - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְכֵן שְׁאָר בִּגְדֵי עֲנִיִּים[108].

105) שם פ"ו ה"א. 106) שלוש אצבעות. 107) שלא בלו. 108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

כא. מַטְלִיּוֹת[109] שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה[110] עַל שְׁלֹשָׁה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[111]. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן וְהֶכִינָן[112] - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶכִינוֹ[113].

109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. 110) טפחים. 111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. 112) הכין אותן להשתמש בהן. 113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן — מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

כב. פָּחוֹת[114] מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוֹ לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמַּרְחָץ[115] וּלְנַעֵר בּוֹ אֶת הַקְּדֵרָה[116] וּלְקַנֵּחַ בּוֹ אֶת הָרְחַיִם[117] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם הִשְׁלִיכוֹ בָּאַשְׁפָּה - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[118]; תְּלָאוֹ בַּמָּגוֹד אוֹ הִנִּיחוֹ אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּתוֹךְ בְּגָדָיו, וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב אֶצְלוֹ, וּמְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים.

114) משנה כלים פכ"ח ב. 115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. 116) לטלטל את הקדירה החמה. 117) לנקותו מן האבק והקמח. 118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן — טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן — טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן — טמא, שלא מן המוכן — טהור". ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה — דברי הכל טהור; הניחו בקופסא — דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (ביתד) או שהניחו לאחורי הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחורי הדלת. ובכסף־משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירוש: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

כג. שְׁלֹשָׁה[119] עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה: אִם הָיָה בָּרִיא[120] כְּדֵי לִצְרֹר בּוֹ רֹבַע הַקַּב מֶלַח גַּס[121] וְלֹא יִקָּרַע - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[122], וְאִם לָאו - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. אֲבָל אִם הָיָה בַּבַּיִת, אִם הָיָה בָּרִיא אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִצְרֹר בּוֹ מֶלַח, אוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵר בּוֹ מֶלַח וְלֹא הָיָה בָּרִיא - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְּרָס.

119) כלים פכ"ז מי"א. 120) לא בלה. 121) כחכמים במשנה. 122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריאה שכזו. [לשון המשנה: "באשפות — בריא וצורר מלח, בבית — או בריא או צורר מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושלך באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

כד. שְׁלֹשָׁה[123] עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרַע וְלֹא הֻבְדְּלוּ הַקְּרָעִים: אִם נוֹתְנוֹ עַל הַכִּסֵּא וּכְשֶׁיֵּשֵׁב עָלָיו יִגַּע בְּשָׂרוֹ בַּכִּסֵּא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[124], וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

123) שם מי"ב. 124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

כה. שָׁלֹשׁ[125] עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּמְחָה[126] מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ חוּט אֶחָד, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶשֶׁר אוֹ שְׁנֵי חוּטִין מַתְאִימִין[127] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

125) שם. 126) במשנה, "שנמהה" פירוש שנתדקדק ונחלש. 127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותיו, מפרשים שהפיסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

כו. שָׁלֹשׁ[128] עַל שָׁלֹשׁ שֶׁהִשְׁלִיכָהּ בָּאַשְׁפָּה - טְהוֹרָה[129]; הֶחֱזִירָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[130]. לְעוֹלָם הַשְׁלָכָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ וְהַחְזָרָתָהּ מְטַמְּאַתָּהּ, חוּץ מִשֶּׁל אַרְגָּמָן וְשֶׁל זְהוֹרִית טוֹבָה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה עַל הָאַשְׁפָּה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה.

128) שם. 129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. 130) מכאן ולהבא, אבל הטומאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

כז. שָׁלֹשׁ[131] עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְּנָהּ בְּכַדּוּר[132] אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ כַּדּוּר בִּפְנֵי עַצְמָהּ - טְהוֹרָה[133]. אֲבָל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּכַדּוּר - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה[134] וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[135]. עֲשָׂהוּ כַּדּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[136], שֶׁהֲרֵי הַתֶּפֶר מְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה[137].

131) שם פכ"ח מ"א. 132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. 133) מפני שביטלה מתורת בגד. 134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן הכדור. 135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לישיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טומאות]. 136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שמטמאות בשלוש על שלוש – מיתטמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. 137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשארו שלושה טפחים מחוץ לתפר – מטמא מדרס.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשה.

א. הַמַּפָּץ[2] הוּא הַמַּחְצֶלֶת שֶׁאוֹרְגִין אוֹתָהּ מִן הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף[3] וּמִן הַגֹּמֶא[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאֵין הַמַּפָּץ בִּכְלַל כֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[5], וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי רִבָּה הַכָּתוּב[6] 'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רָאוּי לְמִשְׁכָּב וְעָשׂוּי לוֹ. וְכֵן מִתְטַמֵּא בְּמֵת[7] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵיהֶן[8], כְּכָל פִּשּׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9]. וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל[10]: שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת.

2) כלים פכ"ד מ"י. 3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. 4) מין עשב חזק. 5) בספר ויקרא טו, לא ו־לב, וכן בספר במדבר לא, כ – נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ לא נמנה. 6) שבת פד, ב. 7) שם. 8) למדו שם מקל־וחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". 9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. 10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא טמא מת".

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[11], שֶׁהַבֶּגֶד מִתְטַמֵּא בְּשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִדְרָס.

11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. הַשַּׂק[12] - שִׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[13] עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמַּפָּץ - שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת. וּפָחוֹת מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טְהוֹרִין מִכֹּלּוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּקֶרַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא כַּוָּנָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכַוָּנָה[15] וְקָצַץ אֲפִלּוּ טֶפַח עַל טֶפַח לְמוֹשָׁב אוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִשְׁכָּב[16] - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[17], בֵּין שֶׁהָיָה הַטֶּפַח עַל טֶפַח שֶׁקִּצֵּץ אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ עוֹר אוֹ מַפָּץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד מֵהֶן לַאֲחִיזָה[18] כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בּוֹ בְּיָדוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין קוֹצְצֵי תְּאֵנִים שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא[19]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ[20], שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טָהוֹר מִכֹּלּוּם.

12) כלים פכ"ז מ"ב. 13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. 14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). 15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. 16) משמע,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב – אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. 17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס – הרי היא כמידרס. 18) שם. 19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. 20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה – פירושו אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר – פירושו טפחים].

ד. הַמְחַבֵּר[21] שְׁנֵי טְפָחִים מִן הַבֶּגֶד[22] וּמִן הַשַּׂק[23] טֶפַח, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמַּפָּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[24] מִן הַמִּדְרָס[25]. אֲבָל אִם חִבֵּר חֲמִשָּׁה טְפָחִים מִן הַמַּפָּץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשַּׂק, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְּרָס[26]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהִשְׁלִים שִׁעוּרוֹ בֶּחָמוּר מִמֶּנּוּ[27] - טָמֵא; מִן הַקַּל - טָהוֹר.

21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. 22) המטמא מידרס בשלושה טפחים. 23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים. 24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק – הוספת רק רביעית השיעור. וכן בדינים האחרים. מכאן, שאם צירף טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד – מקבל טומאה. וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו ('תפארת ישראל'). מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל אי־אפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר השנוי במשנה, היינו – בגד עם שק, שק עם עור ועור עם מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני, וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל אדם (ראה משנה־למלך כאן)]. 25) בשק עור ומפץ, אין כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות (למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שמטמא בטומאות אחרות בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק. 26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח החסר מן השק. 27) דבר ששיעורו קטן – נקרא חמור, וזה ששיעורו יותר גדול – הוא קל.

ה. בְּלוּיֵי[28] נָפָה וּכְבָרָה[29] שֶׁהִתְקִינָן[30] לִישִׁיבָה - טְהוֹרִין, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיְּקַצְּצֵם[31] וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ כְּמַפָּץ[32].

28) כלים פכ"ז מ"ה. 29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים שהכוונה לדפנות). 30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה. 31) יפרידן מן הדפנות. 32) מדובר ברשת עשויה מגמי או מעץ, ואם היא משיער – דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו ששנינו בפ"ה ממס' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"ו), מפני שלא אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, כדי שתהיינה ראויות לישיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי־אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום־טוב' כלים פי"ב מ"ז). וב'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשמיש אחר ובטלו מתורת אותו תשמיש, אין מחשבה מספיקה אלא צריך מעשה ממש המכשירן לתשמיש אחר.

ו. חָלוּק[33] שֶׁל קָטָן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּשִּׁעוּר, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[34]. וְנִמְדָּד כָּפוּל[35], כִּבְרִיָּתוֹ[36]. וְאֵלּוּ[37] נִמְדָּדִין כְּפוּלִין: בְּגָדִים שֶׁמַּלְבִּישִׁין אוֹתָן עַל הָרַגְלַיִם וְעַל הַשּׁוֹקַיִם וְאֶת הָרֹאשׁ וְהַמִּכְנָסַיִם וְהַכּוֹבַע וְהַכִּיס שֶׁל פּוּנְדָא[38]. וּמַטְלִית שֶׁתְּלָאָהּ עַל הַשָּׂפָה[39], אִם פְּשׁוּטָה - נִמְדֶּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדֶּדֶת כְּפוּלָה.

33) שם. 34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא בפחות משיעורו. 35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם תחתוך אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה. 36) כשהוא שלם וראוי לתשמישו. 37) שם מ"ו. 38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים. 39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי לשמור עליהם שלא ייקרעו.

ז. הַבֶּגֶד[40] שֶׁאָרַג שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה[41] וְנִטְמָא בְּמִדְרָס[42] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כֻּלּוֹ מִדְּרָס[43]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ[44] - טָהֹר מִן הַמִּדְרָס[45], אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְּרָס[46], וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כִּכְלֵי שֶׁנָּגַע בְּמִדְרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ[47] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מַגַּע מִדְּרָס[48]. וְכֵן בֶּגֶד[49] שֶׁנֶּאֱרַג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְנִטְמָא בְּמֵת[50] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים עָלָיו אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָמֵא מֵת[51]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ - טָהֹר מִטְּמֵא מֵת, אֲבָל טָמֵא מַגַּע טָמֵא מֵת[52]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלָמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר?[53] מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְמַעֲטָה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[54]; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּתְמַעֲטָה[55], אַף

עַל פִּי שֶׁטָּהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת[56].

40) שם מ"ז. 41) מכוונים בדיוק מלא. 42) פירוש, נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. 43) ראה למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזרן, ושם נתבארו כל פרטי הלכה זו. 44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה. 45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת עצמם – נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים, משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם קיימים עכשיו. 46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא בשלוש אצבעות. 47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה טומאת מידרס. 48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון. 49) שם מ"ח. 50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. 51) ההוספה נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. 52) התוספת נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה ביחד עם התוספת. 53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? 54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו – ונטהר לגמרי. 55) ונשאר שלוש על שלוש. 56) גם טומאת מגע מידרס.

ח. מַטְלִית[57] שֶׁהִיא מִדְרָס וּטְלָאָהּ עַל הַקֻּפָּה[58] אוֹ עַל הָעוֹר - נַעֲשָׂה הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[59]. הִפְרִישׁ אֶת הַמַּטְלִית[60] - הֲרֵי הַקֻּפָּה אוֹ הָעוֹר רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית טְהוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁטְּלָאָהּ וְהִפְרִישָׁהּ בָּטְלָה[61]. טְלָאָהּ עַל הַבֶּגֶד[62] אוֹ עַל הַשַּׂק[63] - נַעֲשָׂה הַכֹּל מִדְרָס[64], וַהֲרֵי הַכֹּל אַב טֻמְאָה. הִפְרִישָׁהּ - הֲרֵי הַבֶּגֶד אוֹ הַשַּׂק רִאשׁוֹן[65], שֶׁהֲרֵי נָגַע בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה, שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עַל הָאָרִיג[66]. תָּפַר[67] הַמַּטְלִית עַל הַבֶּגֶד כְּשֶׁטְּלָאָהּ מֵרוּחַ אַחַת[68] אוֹ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת כְּמִין גַּאם[69] - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא נַעֲשָׂה הַכֹּל אָב, אֶלָּא מַגַּע מִדְרָס בִּלְבַד. תְּפָרָהּ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ[70] - הֲרֵי הִיא חִבּוּר, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל אָב[71].

57) שם פכ"ח ה"ו. 58) סל. 59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. 60) הפרידה מן הקופה או מן העור. 61) האדם ביטלה בידיים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר־כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירושו). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). 62) שם. 63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף־על־פי שהוא עשוי משיער עזים. 64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה"ז. 65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית – פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. 66) שהוא מינה. 67) שם מ"ז. 68) של המטלית. 69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. 70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. 71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

ט. שְׁלִשָׁה[72] עַל שְׁלִשָׁה[73] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק - טָהַר מִן הַמִּדְרָס[74], וְאֵין בִּקְרָעִים אֵלּוּ טֻמְאָה כְּלָל[75], וְהִנֵּם כְּשִׁבְרֵי כְּלִי שֶׁנִּטְמָא. אֲבָל[76] בֶּגֶד[77] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְקָרַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[78] - אוֹתוֹ הַקֶּרַע טָהַר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס; שֶׁבְּעֵת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבֶּגֶד הַגָּדוֹל נִטְמָא בְּמַגָּע[79].

72) שם פכ"ז מ"י. 73) מכוונים. 74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. 75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף־על־פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא־קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב "דברי רבי מאיר", והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהזב לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות – מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). 76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. 77) גדול. 78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. 79) רש"י שם מפרש, שאי־אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה'כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלא על דבריו].

י. סָדִין[80] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ עֲשָׂאָהוּ פָּרֹכֶת - טָהַר מִן הַמִּדְרָס[81]. וּמֵאֵימָתַי[82] הוּא טָהֳרָתוֹ מִן הַמִּדְרָס? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בּוֹ הַלּוּלָאוֹת[83] שֶׁהוּא נִתְלֶה בָּהֶן כְּשְׁאָר הַפָּרוֹכוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

80) שם מ"ט. 81) מפני שפרוכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא־קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום־טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבנין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). 82) כלים פכ"ו מ"ו. 83) כבית־הלל.

יא. טַלִּית[84] שֶׁהִיא מִדְּרָס וְהִטְבִּילָהּ, וְקֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשָׁהּ הִתְחִיל לִקְרֹעַ מִמֶּנָּה קֶרַע - כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע בָּהּ רֻבָּהּ שׁוּב אֵינָהּ חִבּוּר וְטָהֲרָה כֻּלָּהּ[85], אַף עַל פִּי[86] שֶׁעֲדַיִן נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[87] שֶׁלֹּא נִקְרַע, שֶׁהֲרֵי הוּא קוֹרֵעַ וְהוֹלֵךְ[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] בְּטְבוּלַת יוֹם[90]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא חָס עָלֶיהָ לְהַטְבִּילָהּ[91], כָּךְ לֹא יָחוּס לִקְרֹעַ אֶת כֻּלָּהּ[92], וּלְפִיכָךְ טָהֲרָה כֻּלָּהּ.

84) כלים פכ"ח מ"ח. 85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיריה הם יותר משלושה על שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל־כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. [רש"י בחולין קכג, א – מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. 86) לשון אחרון בחולין קכד, א. 87) סודר קטן. 88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה – לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו־תם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקורעה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאו]. 89) כרב נחמן, שם קכג, א. 90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. 91) שהמים מקלקלים את הטלית. 92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

~ יום שלישי י"ז טבת ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפחתו.

א. אֵלּוּ עוֹרוֹת[2] מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִשְׁטִיחָה[3]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַמִּטּוֹת מִלְּמַעְלָה[4] לִישֹׁן עָלָיו. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת הַמַּשֹּׂאוֹי[5]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין בָּעֵרֶס תַּחַת הַקָּטָן. וְעוֹר הַכַּר וְעוֹר הַכֶּסֶת. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַשֻּׁלְחָן בְּעֵת הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַפֵּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִשְׁעָן עָלָיו[6] בְּרַגְלוֹ. וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר נוֹפֵץ הַפִּשְׁתָּן[7] עָלָיו בְּעֵת שֶׁנּוֹפֵץ, וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר הַחֲמָר עָלָיו, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הַסַּבָּל עַל כְּתֵפוֹ בְּעֵת שֶׁסּוֹבֵל, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הָרוֹפֵא עַל בִּרְכָּיו בְּעֵת שֶׁמְּמִיס הַשְּׁחִינִין[8]; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעוֹרוֹת הָאֵלּוּ יוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן. וְעוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן שֶׁרִירוֹ יוֹרֵד עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ[9] בְּגָדָיו, וְעוֹר שֶׁעֲשָׂאָהוּ לְנָתְנוֹ עַל לִבּוֹ בִּשְׁעַת הַקָּצִיר מִפְּנֵי הַשָּׁרָב, וְעוֹר שֶׁלּוֹפְפִין[10] הַכְּסוּת בּוֹ, וְעוֹר הַתָּפוּר בִּתְּבָה שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְהַפְּכִין עֲלֵיהֶן[11] וְנִשְׁעָנִין עֲלֵיהֶן.

2) כלים פרק כ"ו משנה ה. 3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. 4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. 5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. 6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. 7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. 8) פותח את המכות שהעלו מורסא. 9) יתלכלכו ויתקלקלו. 10) כורכים. 11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. כָּל הָעוֹרוֹת הַמִּתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס - אֵינָן מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כַּשָּׁעוּר, חֲמִשָּׁה טְפָחִים עַל חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְאֵלּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחוֹגֵר סוֹרֵק הַצֶּמֶר בְּעֵת שֶׁסּוֹרֵק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הַצֶּמֶר הַסָּרוּק[12], וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הָאַרְגָּמָן[13], וְעוֹר הַתּוֹפֵר שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָאַרְגָּמָן. וְכֻלָּן מִתְטַמְּאִין בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[14].

12) פירורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירורים על בגדיו וקשה להסירם. 13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. 14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לישיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עוֹר שֶׁעֲשָׂאוֹ חִפּוּי לְכֵלִים - טָהוֹר מִכְּלוּם[15]. עֲשָׂאוֹ חִפּוּי לְמִשְׁקֹלֶת - מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקִבָּלָה[16], וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[17].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפויי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). 16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. 17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עוֹר שֶׁעֲשָׂאָהוּ לַעֲקֵבוֹ וּלְפַרְסָתוֹ[18]: אִם חוֹפֶה אֶת רֹב הָרֶגֶל - מִתְטַמֵּא[19], וְאִם לָאו - טָהוֹר.

18) החלק התחתון של הרגל. 19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מִנְּעָל שֶׁעַל הָאֵמוּם[20], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לְבָשוֹ אָדָם - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[21].

20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. 21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשמטה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר — מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כָּל עוֹר הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וְאֵינוֹ חָסֵר מְלָאכָה - הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתוּ[23], וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לִהְיוֹת עוֹר שֶׁלְּחָן וְכִיוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלָאכָה[24] - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שֶׁמְּחַפִּין בּוֹ הַמֶּרְכָּב[25] מִפְּנֵי הָאָבָק, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת[27]; אֲבָל עוֹרוֹת הָעַבְדָּן[28], שֶׁסְּתָמָן לִמְכִירָה - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה וִיכִינֵם לְמִדְרָס[29].

22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד. 23) אם חישב עליו לתשמיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. 24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. 25) מכסים בו את המרכבה. 26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. 27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. 28) מעבד עורות למכירה. 29) מפני שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם.

ז. אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְּׁכָב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ[30]. גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה[31] - טָהוֹר; וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[32] - טָמֵא. גָּנַב מִשְׁכָּב וְיָשַׁב עָלָיו - טָמֵא; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים מִי גְּנָבוֹ[33]. וְאִם נוֹדַע שֶׁעַדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טָהוֹר. לְפִיכָךְ, גַּנָּב שֶׁגָּנַב עוֹר וְחִשֵּׁב עָלָיו לִשְׁכִּיבָה - מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת לוֹ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגַּזְלָן - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. 31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. 32) כשידוע לנו שנתייאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש — אנו מניחים שלא נתייאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. 33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְהִתְחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים.

ט. כָּל כְּלֵי עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס הַזָּב וְשִׁנָּהוּ לִכְלֵי אַחֵר: אִם שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט[34] לְפָשׁוּט - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[35]; שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט לִמְקַבֵּל[36] וּמִמְקַבֵּל לְפָשׁוּט - טָהוֹר[37]. וּבְבֶגֶד - הַכֹּל טָמֵא[38]. כֵּיצַד? חֵמֶת[39] שֶׁעֲשָׂאָהּ שָׁטִיחַ[40] וְשָׁטִיחַ שֶׁעֲשָׂאָהוּ חֵמֶת - טָהוֹר[41]; אֲבָל חֵמֶת שֶׁנִּטְמְאָה מִדְּרָס וַעֲשָׂאָהּ תּוּרְמִיל[42] אוֹ תּוּרְמִיל שֶׁעֲשָׂאָהוּ חֵמֶת - הֲרֵי הֵן מִדְּרָס כְּשֶׁהָיוּ[43].

34) מדבר שאין לו בית קיבול. 35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. 36) לדבר שיש לו בית קיבול. 37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. 38) שכל תשמישי בגד דומים זה לזה. 39) נוד גדול. 40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. 41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל. 42) ילקוט הרועים. 43) שהרי שניהם — החמת והתורמיל — עשויים לקבלה.

י. כַּר שֶׁל בֶּגֶד[44] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וַעֲשָׂאָהוּ סָדִין[45] אוֹ סָדִין שֶׁעֲשָׂאָהוּ כַּר אוֹ כֶּסֶת, בֶּגֶד שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִטְפַּחַת אוֹ מִטְפַּחַת שֶׁעֲשָׂאָהּ כֶּסֶת - הֲרֵי הֵן מִדְּרָס כְּשֶׁהָיוּ[46].

44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. 45) פרם את התפרים ומשתמש בו כסדין. 46) משום שתשמישם דומים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא. כֵּלִים שֶׁעִקֵּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה וּלְמִשְׁקָב כְּאֶחָד, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת[47] וְהַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[48], אִם נִפְחֲתוּ[49], אַף עַל פִּי שֶׁטְּהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[50], שֶׁעֲדַיִן הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס. אֲבָל כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, כְּגוֹן הַחֵמֶת וְהַתּוּרְמִיל[51], אִם הָיוּ גְּדוֹלִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גָּדְלָן - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלֵמִין. נִפְחֲתוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר עֲדַיִן לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, וְהוֹאִיל וּבָטְלוּ מִלְּקַבֵּל[52] - טָהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא, לֹא בְּמִדְרָס וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[53]. וְכַמָּה הוּא שֶׁעוּדָן וְיִהְיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֵמֶת - שִׁבְעָה קַבִּין[54]. וְהַיַּלְקוּט - חֲמִשָּׁה. וְהַקְּלֶסְתֵּר[55] שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַשְּׁעוֹרִים בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[56] - אַרְבָּעָה. וְהַכְּרִיתִית[57] שֶׁמְּעָרִין בָּהּ הַמַּיִם - סְאָה. פָּחוֹת מִשֶּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְחֲתוּ וְצָרַר[58] מְקוֹם הַפְּחָת[59] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וּכְאִלּוּ לֹא קָשַׁר מְקוֹם הַפְּחָת. וְכָל הַחֲמָתוֹת שֶׁנִּפְחֲתוּ וּצְרָרָן - טְהוֹרוֹת[60], חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִּיִּים, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכָּן תָּמִיד לְצָרְרָן. וְחֵמֶת חֲלִילִין[61] - אֵין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.

47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. 48) שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 49) ואינם ראויים לקבל. 50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. 51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. 52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. 53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. 54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 55) שק קטן. 56) והיא אוכלת מתוכו. 57) שק של עור. 58) קשר. 59) וראויים לקבלה. 60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. 61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במידרס.

א. כָּל[2] פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ[3] הָעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה אוֹ לִשְׁכִיבָה אוֹ לִרְכִיבָה - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[4]. כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

2) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ב. 3) שאין להם בית קיבול, ואינם מיטמאים מן התורה בטומאות אחרות. 4) ומתוך כך מיטמאים בשאר טומאות מדבריהם, בהתאם לכלל האמור (נדה מט, א) כל המטמא מדרס – מטמא מת (ראה למעלה פכ"ג ה"א).

ב. הַמִּטָּה[5] וְהַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל מֵת[6], וְכִסֵּא שֶׁל כַּלָּה[7], וּמַשְׁבֵּר[8] שֶׁל חָיָה[9], וְכִסֵּא שֶׁל כּוֹבֵס שֶׁכּוֹבֵס[10] עָלָיו אֶת הַכֵּלִים, וְכִסֵּא שֶׁל קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - כָּל אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[11].

5) כלים פכ"ג מ"ד. 6) המיוחדים למת. 7) כיסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. 8) כיסא שמושיבים עליו את הכורעת ללדת, והוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה לייעודו. 9) יולדת. 10) ה'תוספות יום טוב' גורס כאן "שכובש", ובמשנה עצמה הגירסא ש"כורם". ופירשו בשבת פח, ב שאוסף ומניח עליו הרבה כלים. 11) במשנתנו כתוב: "אמר ר' יוסי, אין בהן משום מושב" ואין חולק עליו, אולם בתוספתא כלים בבא בתרא פ"ב ה"ד, אמרו: "הכר והכסת של מת, ר' מאיר אומר אינן מטמאין מדרס, וחכמים אומרים מטמאים מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן ומבכות מתיהן". ופסק רבינו כחכמים. ובכסא של כלה, שנינו בסתם משנה (שם פכ"ב, ד): "כסא של כלה שניטל חיפוייו וכו' ובית־הלל מטהרין". ומשמע שאם לא ניטל החיפוי – טמא. ומשני דינים אלה הסיק רבינו, שכל המשנה היא דעת יחיד. גם לשון המשנה: "אמר ר' יוסי", מוכיחה שדעת יחיד היא, ורבים חולקים עליו.

ג. כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל[12] שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַכִּסֵּא[13] וְהָעוֹר נָתוּן עָלָיו[14] - הֲרֵי הוּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[15] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ עוֹר הַמְחֻפֶּה עַל הַבַּרְזֶל - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[16], וְהַבַּרְזֶל מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[17] אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס[18].

12) משנה שם פכ"ב, י. 13) לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. 14) והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. 15) העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לישיבה. 16) מפני שהוא ראוי לישיבה גם כשהוא מופרש מן הברזל. 17) ככל פשוטי כלי מתכות. 18) אין אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

ד. טְרַסְקָל[19] שֶׁל גֻּמִּי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[20] הַמְחֻפֶּה בְּעוֹר[21] - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ הָעוֹר מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, אֲבָל הַטְּרַסְקָל טָהוֹר מִכֻּלּוּם, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁבְרֵי כֵּלִים[23].

19) סל קטן. 20) והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 21) המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים זקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים – ונוצר בית קיבול. 22) ראוי לשבת עליו כשמהפכים השוליים למעלה. 23) במצב כזה אינו ראוי לא לישיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לישיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לישיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי־אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ'ערבית' לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו"].

ה. סַפְסָלִין[24] שֶׁבַּמֶּרְחָץ[25] שִׁשְׁתֵּי רַגְלָיו שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הָיְתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שַׁיִשׁ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

24) שם. 25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ – טמא; אחת של עץ ואחת של אבן – טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש – טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל של שיש". התכוון לומר, שאפשר לשבת גם על ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ו ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה הי"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן ובפ"ה, מפירושו במשנה.

ו. גְּסָרִים[26] שֶׁבַּמֶּרְחָץ שֶׁשֹּׁגְמָן[27] - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ הַמַּיִם תַּחְתֵּיהֶן.

26) שם. 27) רבינו מפרש במשנה, שיגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) "ונמשכו עד ששבו לוח אחד". וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לישיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות', שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

ז. הַכַּלְכָּלָה[28] וְהַסַּל שֶׁמִּלְּאָן תֶּבֶן אוֹ מוֹכִין[29], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאַת מִדְרָס, שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִישִׁיבָה[30]. וְאִם סֵרְגָן[31] בִּגְמִי אוֹ בִּמְשִׁיחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.

28) שם. 29) חתיכות זעירות של צמר וכדומה. 30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם לישיבה – בטלה דעתו אצל כל אדם. 31) ארג כעין סבכה על פיהם, ואין המוכים נופלים.

ח. קוֹרַת[32] בֵּית הַבַּד[33] שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁהּ הָאֶחָד כִּסֵּא[34] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ[35]. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּסֵּא[36] בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד - הַכִּסֵּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[37], וְאִם דָּרַס הַזָּב עַל הַקּוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַכִּסֵּא. וְכֵן אִם קָבַע הַכִּסֵּא בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה[38] אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוֹלָה כִּסֵּא[39] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם הַכִּסֵּא בִּלְבַד[40], וּשְׁאָר הַקּוֹרָה טָהוֹר. וְכֵן הַדִּין[41] בְּכִסֵּא שֶׁקְּבָעוֹ בַּעֲרֻבָּה, שֶׁהוּא טָהוֹר[42].

32) שם פ"כ מ"ג. 33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם – נקרא "בית הבד". ו"קורת בית הבד" היא הקורה שמשתמשים בה לסחיטה. 34) חקק בקורה מקום ישיבה. 35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים, ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה מלאכתנו", תפרשו ככה). 36) לקח כסא המיטלטל וקבע אותו בראש הקורה. 37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא היה מיוחד לישיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו תורת מדרס על־ידי קביעתו. 38) במשנה: "כלונס". 39) שחקק בה מקום ישיבה. 40) מלמדנו כאן שני דינים: א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית הבד. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא במדרס, אבל השאר טהור. 41) שם פרק כב, מ"ד. 42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה – לא נטמא הכסא (כסף־משנה. ראה השלמות).

ט. קְצָת הַקּוֹרָה[43] שֶׁמְּתַקֵּן הַמְסַתֵּת אֶת הָאֶבֶן לֵישֵׁב עָלָיו[44] - הֲרֵי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וּמְקוֹם יְשִׁיבָה[45] שֶׁאַחוֹרֵי הַקָּרוֹן[46] - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא יְשִׁיבַת צַעַר[47].

43) שם מ"ח. 44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם בשעת עבודתו. 45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד. 46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת. 47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

י. רָאשֵׁי[48] כְּלוֹנָסוֹת[49] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן הָאֻמָּנִין וְשָׁפִין אֶת הָאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּפֶת[50] שֶׁל תְּמָרָה[51] שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ טֶפַח[52] - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוּל[53] שֶׁל עֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁסָּרְקוֹ[54] וְכִרְכְּמוֹ[55] וַעֲשָׂאָהוּ פָּנִים[56] לַשַּׁעַר[57] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּחֹק בּוֹ.

48) שם פ"ב ה"א. 49) קורות גדולות. 50) חתיכת עץ עבה. 51) הוא־הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו דרכו להשתמש בלשון המקור. 52) פחות מגובה טפח,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). 53) משנה שם פכ"ב, ט. 54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום). 55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון הכרכום. 56) חזית. 57) לקובעו בשער לנוי.

יא. רָאשֵׁי כִּלּוֹנָסוֹת[58] הַחֲקוּקִין[59], אִם חֲקָקָן לְדַעַת[60] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מְצָאָן חֲקוּקִין, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן[61] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[62]. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ אָדָם שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ - טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה; שֶׁאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מַחֲשֶׁבֶת בְּעָלִים[63] שֶׁהֵן בְּנֵי דֵעָה.

58) תוספתא שם ה"ב. 59) חקוק בהם מקום ישיבה. 60) בכוונה לשבת עליהם. 61) להשתמש בהם לישיבה. 62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. 63) ראה השלמות למעלה פכ"ד.

יב. הָעוֹשֶׂה[64] כִּפָּה[65] מִן הַשְּׂאוֹר וְיִבְּשָׁהּ וְיִחֲדָהּ לִישִׁיבָה - הֲרֵי בָּטְלָה מִתּוֹרַת אֹכֶל וּמִתְּטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי מְשַׁמֶּשֶׁת תַּשְׁמִישֵׁי הָעֵץ[66].

64) פסחים מה, ב. 65) גוש גבוה. 66) ולפיכך, אף־על־פי שהיא ראויה עדיין לחמץ בה עיסה, אינה נידונה כאוכל – מפני שקבע לה תשמיש של כלי עץ. [בחולין קכט, א אמרו כששימש "מעשה עץ שימש", ומזה למדו ב'תוספות' פסחים שם ד"ה כופת, שהמדובר בראוי עדיין לאכילה].

יג. מַחְצֶלֶת[67] הַקַּשׁ[68] - מִתְּטַמְּאָה בְּמִדְרָס[69]; וְשֶׁל קָנִים[70] וְשֶׁל חֵלֶף[71] - טְהוֹרָה[72], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס. וּשְׁאָר הַמַּחְצְלָאוֹת[73]: אִם עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִיבָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עֲשָׂאָהּ לְסִכּוּךְ[74] - טְהוֹרָה. עֲשָׂאָהּ סְתָם[75]: גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, קְטַנָּה - סְתָמָהּ לִשְׁכִיבָה[76].

67) כלים פי"ז מי"ז. 68) הקנה הארוך של תבואה. 69) אף־על־פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא, שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא ראויה לשכיבה במשך זמן מסויים. 70) הגדלים על שפת הנהרות. 71) מין עשב. 72) בפירושו למשנה, אומר רבינו שטהורים מטומאת שרץ והדומה לו, אבל מיטמאה במדרס. וכאן חזר בו ומטהר אף ממדרס, שהרי הוא מסיים: "מפני שאינה ראויה למדרס", כנראה מפני שהקנים דוקרים אי־אפשר לשכב עליהם. 73) העשויות מעשבים רחבים ורכים. 74) להניחה על גבי סוכה של מצוה או של שומרים. 75) לא קבע לה אופן שימושה. 76) סוכה יט, ב, כמסקנת רב פפא (שם כא, א) לפי דעת תנא־קמא.

יד. מַחְצֶלֶת[77] שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים[78] לְאָרְכָּהּ[79] - טְמֵאָה מִדְּרָס, שֶׁעַדַּיִן רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה[80]. עֲשָׂאָהּ כְּמִין כִּי[81] - טְהוֹרָה. עָשָׂה לָהּ קָנִים לְרָחְבָּהּ, אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה[82]. נָחְלְקָה לְרָחְבָּהּ[83] - עַדַּיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[84]; לְאָרְכָּהּ: נִשְׁתַּיְּרוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדַנִּים[85] שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים[86] - עַדַּיִן הִיא רְאוּיָה לְמִדְרָס וּמִתְּטַמְּאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רָאשֵׁי מַעֲדַנִּים - טְהוֹרָה[87]. וְאַף טֻמְאַת מִדְרָס[88] לֹא תִּקָּבֵל הַמַּחְצֶלֶת עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ[89] וְתִתְקַנֵּב[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[91].

77) שם פ"כ מ"ז. 78) שקשה לשכב עליהם. 79) מחצלת רגילה – רחבה כקומת איש, וארכה יותר משיעור זה, ודרך אורגי מחצלאות להכניס קנים לרוחב המחצלאות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים לאורך המחצלת, נחלקו תנא־קמא וחכמים במשנתנו, תנא־קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים. 80) מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת ישראל). 81) אות יוונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו. ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'תפארת ישראל' שהכוונה לאות "כי" (כ רפויה) מאותיות היווניות הגדולות (באלפא ביתא היוונית יש שני סוגי אותיות – גדולות וקטנות – ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית. במשנה אמרו, שכמין 'כי' הכל מודים שהיא טהורה, שהרי הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. 82) מקום שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. 83) נשברו הקנים. 84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה וישיבה. במשנה אמרו: "ר' יהודה מטהר", ומזה דייק רבינו שחכמים חולקים עליו. [ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פי"א ה"ה, ויש בה גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם "לרחבה – טמאה". עיין שם בהגהות הגר"א]. 85) קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אומר, שכך יש לפרש גם את הכתוב בשמואל־א טו, לב: וילך אליו אגג מעדנות"]. אורגי מחצלאות שוזרים בתחילה את העשבים, ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר־כך את המחצלאות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה – קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר. 86) כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים. 87) מפני שכל הסריגה תתפרק. 88) כאן מתחיל דין חדש. 89) הכוונה עד שיקשור את המעדנים. [דין זה מבואר בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת, ולכן מביאו רבינו כאן]. 90) צ"ל ותתקנב. פירוש, שיחתוך את הקצוות הבולטות מן הסריגה. 91) למעלה פ"ה ה"א.

טו. תִּבָּה[92] שֶׁפִּתְּחָהּ מִלְּמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת[93]. פִּתְּחָהּ מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

92) שם פי"ט, מ"ט. 93) מפני שיש לה בית קיבול.

טז. עֲגָלָה[94] שֶׁל קָטָן[95] - מִתְּטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלֶיהָ[96].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

94) משנה ביצה כג, ב. 95) שמשחק בו ילד קטן, או שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). 96) ונשען מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א.

יז. מַקֵּל[97] שֶׁל זְקֵנִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְסַיְּעַ[98].

97) שבת סו, א. 98) וסיוע אינו שעינה ממש.

יח. סַנְדָּל[99] שֶׁל סַיָּדִין[100], וְהוּא סַנְדָּל שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[101], מִפְּנֵי שֶׁהַסַּיָּד פְּעָמִים מְטַיֵּל בּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.

99) עדיות פ"ג מ"ח. 100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. 101) אף־על־פי שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר (גמרא שבת שם) סובר כמותו.

יט. קַב[102] שֶׁל קְטֵעַ[103] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתִיתִין[104] - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי בֵּית קִבּוּלוֹ[105]; וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[106].

102) משנה שם. 103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. 104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תינזק הרגל מהעץ הקשה). 105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. 106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

כ. וְאֵלּוּ[107] טְמֵאִין מִשּׁוּם מֶרְכָּב[108]:

107) כלים פכ"ג מ"ב. 108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושאו בלבד (רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

מַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפִּיטָן שֶׁל סוּס[109], וְכַר הַגָּמָל, וְאֻכָּף שֶׁל נָאֲקָה[110], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַלּוּחוֹת[111] שֶׁמַּנִּיחִין עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין עָלָיו הַמַּשֹּׂאוֹי[112] - טְהוֹרוֹת[113]; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמֶרְכָּב - טְמֵאָה.

109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשמיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה — דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. 110) גמל לבן שהוא מטבעו תקיף, וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" — פירוש, טמא מושב — הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו]. 111) של עץ. 112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. 113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושידה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפחתה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפחתה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

א. כְּלִי עֵץ[2] הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקְּבָעוֹ בַּכֹּתֶל[3] בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן: קְבָעוֹ בַּכֹּתֶל וְלֹא בָּנָה עַל גַּבָּיו[4] אוֹ בָּנָה עַל גַּבָּיו וְלֹא קְבָעוֹ - עֲדַיִן מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[5] כְּשֶׁהָיָה[6]; קְבָעוֹ בְּמַסְמְרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר[7]. וְכֵן מַפָּץ שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרוֹת[8]: קְבָעוֹ וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קְבָעוֹ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קְבָעוֹ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה - טָהוֹר.

2) כלים פ"כ מ"ה. 3) במסמרים. 4) לא נתן עליו לבנים וסיד או טיט. 5) הכלי לא נעשה חלק מהבנין אם לא עשה שני הדברים האלה: קביעה במסמרים ובנין על גביו. 6) ואם ישב הזב על גבי הלבנים והטיט שעל הכלי שלא נקבע במסמרים הרי הוא טמא מידרס, אף־על־פי שהבנין מפסיק בינו ובין הכלי. 7) שהמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. 8) הבנאים מניחים קורות מכותל לכותל, ובין קורה לקורה מניחים קרשים ומפצים ונותנים עליהם טיט ואבנים. שטח זה שבין הקורות נקרא "מעזיבה".

ב. סַפְסָל[9] שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרָאשָׁיו[10] - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס. נִטַּל הַשֵּׁנִי - טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[11].

9) שם פכ"ב מ"ג. 10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משתי הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). [במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת]. 11) קרש שגובהו טפח, ראוי לישיבה.

ג. כִּסֵּא[12] שֶׁל כַּלָּה[13] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[14] - טָהוֹר. וְאִם לֹא הָיוּ[15] חִפּוּיָיו יוֹצְאִים[16] וְנִטְּלוּ - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ[17] לִהְיוֹת מַטֵּהוּ עַל צִדּוֹ[18] וְיוֹשֵׁב עָלָיו.

12) שם מ"ד. 13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. לכיסא זה ריפוד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפוד זה נקרא במשנה "חיפוי". 14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם —

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוץ לכלה – לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. 15) דין זה נאמר במשנה ה בכיסא רגיל ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". 16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. 17) רגיל הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. 18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפוייו היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתרבב לכאן בטעות].

ד. כִּסֵּא[19] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[20] וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי לִשִׁיבָה[21] - מִתְטַמֵּא. נִטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד זֶה - טָהוֹר[22].

19) שם מ"ו. 20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטה. 21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. 22) כחכמים במשנה, שם.

ה. שִׁדָּה[23] שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן[24] שֶׁלָּהּ - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - טְמֵאָה מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן; נִטְּלוּ שְׁתֵּיהֶן - הֲרֵי הַדַּפִּין[25] טְהוֹרִין.

23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששידה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששידה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעליונה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי־אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתטמאה במידרס, וארון אין לו דין מידרס]. 24) הכיסא העליון. 25) כותלי השידה (ראה השלמות).

ו. תֵּבָה[26] שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ[27] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת[28], מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אַף לִישִׁיבָה[29] וְהַכֹּל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחֲתָה מִלְּמַעְלָה[30] - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְטַמְּאָה בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת. נִפְחֲתָה מִלְּמַטָּה[31] - טְהוֹרָה מִכָּל טֻמְאוֹת[32], אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לִישֵׁב עָלֶיהָ כְּכִסֵּא; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה[33], וּכְבָר בָּטֵל הָעִקָּר. וְהַמְּגוֹרוֹת[34] שֶׁלָּהּ - מִתְטַמְּאוֹת[35] וְאֵינָן חִבּוּר לָהּ[36]. וְכֵן[37] מַשְׁפֶּלֶת[38] שֶׁנִּפְחֲתָה[39] מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[40], אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לְמִדְרָס[41] - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה מִכֻּלּוּם; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וְהוֹאִיל וּבָטֵל הָעִקָּר - בָּטְלָה הַטְּפֵלָה[42].

26) שם פי"ט מ"ט. 27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. 28) שהרי היא ראוייה עדיין לקבלה. 29) נימוק לטומאת מידרס. 30) הדופן העליון נשבר. 31) שוליה נשברו, ואינה ראויה לקבל. 32) אפילו מטומאת מידרס שנוהגת גם בדברים שאין להם בית קיבול. 33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה – מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראויה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. 34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). 35) אף־על־פי שהתיבה נפחתה מלמטה. והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן – נידונות ככלים בפני עצמם. 36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה – אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגעה טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. 37) שם מ"ו. 38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהג. [יש מפרשים שפיתחה מן הצד]. 39) נשברו שוליה. 40) כשיעורה לטהרה (ראה למעלה פ"ו ה"ב). 41) יותר מתיבה שנפחתה מלמטה, שהרי נשאר בה מקום נוח לישיבה. 42) כדעת חכמים במשנה, שאפילו אם נשאר מקום לישיבה בטלה טומאת מידרס, מפני שהמשפלת נעשתה להולכת זבל ולא לישיבה. [ונראה, שאם ייחדה לישיבה אחר שנפחתה, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא ככל פשוטי כלי עץ].

ז. עֲרֻבָּה[43] שֶׁל עֵץ שֶׁמְּגַבְּלִין[44] בָּהּ הַבְּנָיִן[45] אוֹ אֶת הַגִּפְסִיס, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[46]. וְשֶׁלָּשִׁין בָּהּ אֶת הַבָּצֵק, שֶׁמַּחֲזֶקֶת מִשְּׁנֵי לֵגִין[47] וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין[48], שֶׁנִּסְדְּקָה עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְחֹץ בָּהּ רַגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֶּדֶק[49] - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; שֶׁסְּתָמָהּ[50] שֶׁכּוֹפְתָהּ[51] וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גָּדְלָהּ וְסֶדֶק שֶׁלָּהּ. הִנִּיחָהּ בַּגְּשָׁמִים[52] עַד שֶׁנִּתְּפְחָה וְנִסְתַּם הַסֶּדֶק - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לָלוּשׁ בָּהּ וּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ לָלוּשׁ בָּהּ[53], וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת. חָזַר וְהִנִּיחָהּ בְּקָרִים[54] וְנִפְתַּח הַסֶּדֶק - חָזְרָה לְקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס[55], וּטְהוֹרָה מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת.

43) שם פ"כ מ"ב. 44) מערבבים. 45) הטיט והחול לצורך הבניין. 46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. 47) תוספתא, כלים בבא־מציעא פי"א ה"א. 48) הקב מחזיק ששה לוגין. 49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק. ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. 50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תיסדק ישתמשו בה לישיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). 51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני לוגין – דינה ככל כלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאין משתמשים בה לרחיצת רגליים. 52) משנה, שם. 53) ואם אדם יושב על עריבה ראוייה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". 54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית וייבשה את העריבה, ומתוך כך נפתח הסדק. 55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

ח. עֲרֵבָה[56] גְּדוֹלָה[57] שֶׁהִיא יָתֵר עַל תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[58] וְהֶכִינָהּ[59] לִישִׁיבָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה אַף מִטֻּמְאַת מִדְרָס עַד שֶׁיַּקְצִיעַ[60]; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בַּעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְחֲתָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה[61]. עָשָׂאָהּ[62] אֲבוּס לִבְהֵמָה[63], אַף עַל פִּי שֶׁקְּבָעָהּ בַּכֹּתֶל - טְמֵאָה[64] בְּכָל הַטֻּמְאוֹת[65].

56) שם מ"ד. 57) למעלה מתשעה קבים. 58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. 59) במחשבה או בדיבור. 60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לישיבה. 61) דעת חכמים במשנתנו. 62) לעריבה גדולה שנפחתה ('תפארת ישראל' במשנתנו). 63) והתקינה לכך על־ידי מעשה. 64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף־על־פי שניקבה במוציא רימון. 65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי איבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לישיבה או לשכיבה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל ('ברטנורא' ו'תפארת ישראל' שם).

ט. מִטָּה[66] שֶׁנִּטְּלוּ[67] שְׁתֵּי אֲרֻכּוֹת[68] שֶׁלָּהּ אַחַר שֶׁנִּטְמֵאת וְעָשָׂה לָהּ אֲרֻכּוֹת חֲדָשׁוֹת וְלֹא שִׁנָּה אֶת הַנְּקָבִים[69] וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת[70] - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ[71]; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְשָׁנוֹת - טְהוֹרָה, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַיְשָׁנוֹת.

66) שם פי"ט מ"ו. 67) ולא נשברו. 68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשותי המיטה עד למרגלותיה. 69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). 70) פירוש, אפילו נשברו. 71) מפני שהישנות קיימות, ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי — לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא־הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן ('סדרי טהרות').

י. מִטָּה[72] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[73] וְנִטְּלָה קְצָרָה[74] וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם[75] - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת[76]; נִטְּלָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם[77] - טְהוֹרָה[78].

72) שם פי"ח מ"ה. 73) הוא־הדין בטומאות אחרות, ונקט מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על־ידי ישיבת אשה נדה. 74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. 75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. 76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל־כך. 77) שמצידיה. 78) אי־אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה הי"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו — חזרה הטומאה ('תפארת ישראל').

יא. קָצַץ[79] שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת[80] שֶׁל מִטָּה בַּאֲלַכְסוֹן[81], אוֹ שֶׁקָּצַץ שְׁתֵּי כְּרָעַיִם טֶפַח עַל טֶפַח[82] בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ שֶׁמִּעֲטָן[83] פָּחוֹת מִטֶּפַח[84] - הֲרֵי זוֹ נִשְׁבָּרָה וּטְהוֹרָה. נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה[85] וְתִקְּנָהּ - עֲדַיִן הִיא אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה[86]; נִשְׁבְּרָה הָאֲרֻכָּה הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ[87] - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס[88], אֲבָל טְמֵאָה מַגַּע מִדְרָס[89]. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרָה[90].

79) שם. 80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. 81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את שתי הלשונות שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית־דרומית ומערבית־צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. 82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ה ה"ב. [במשניות שנדפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו]. 83) את כל ארבעת הכרעיים. 84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאיר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים — טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות — המיטה אינה מתנודדת וראוייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון האחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. 85) שם, מ"ו. 86) אפשר להשעין המיטה לכותל. 87) מדובר במיטה טמאה מידרס. 88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששבירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתוקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב). 89) ככל דבר הנוגע במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתוקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה המחוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז הי"ב, ובפכ"א הלכות ט־י). 90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתיקנה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יב. מִטָּה[91] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְנִגְנַב חֶצְיָהּ אוֹ אָבַד חֶצְיָהּ אוֹ שֶׁחֲלָקוּהָ אַחִין[92] אוֹ שֵׁתָּפִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[93], שֶׁהֲרֵי זוֹ כְּכְלִי שֶׁנִּשְׁבַּר[94]. הֶחֱזִירוּהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[95]. הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁעָשָׂה כְּלִי אֶחָד מִשִּׁבְרֵי כֵּלִים שֶׁנִּטְמָא, שֶׁהוּא טָהוֹר[96] וּמְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא.

91) שם מ"ט. 92) שנפלה להם בירושה. 93) אפילו אם נשארו ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. 94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. 95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזרו, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". 96) חוץ לכלי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

יג. מִטָּה[97] שֶׁנִּפְרְקוּ אֵיבָרֶיהָ, אִם נִשְׁבְּרָה[98] אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם אוֹ קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין[99], מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן בַּכֹּתֶל וְלִישֹׁן עֲלֵיהֶן[100].

97) שם. 98) ה'חזון איש' גורס: נשארה. 99) החלקים השלמים שנשארו, שהם קצרה ושתי כרעיים או ארוכה ושתי כרעיים – מקבלים טומאה. 100) סוכה טז, א. [למעלה בהלכה י מדובר במיטה טמאה. ואמרנו, שאם נשברה ארוכה ושתי כרעיים נטהרה, מפני שאין לה צורת מיטה, ואם יסמכה בכותל תהיה מיטה חדשה, וכאן אנו דנים על קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומיטה חדשה זו מקבלת טומאה לדעת חכמים במשנתנו, ופסק כמותם. ונראה שמדובר בחישב עליה לסומכה בכותל] (ראה ראב"ד וכסף־משנה)

יד. מִטָּה[101] שֶׁנִּטְמֵאת כֻּלָּהּ[102], אִם הִטְבִּילָהּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים[103] - טְהוֹרָה[104].

101) כלים, שם. 102) כשהיא שלימה. 103) פירקה והטביל כל חלק בפני עצמו. 104) הטבילה מועילה. רבינו מפרש מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים במשנתנו, בטבילת איברי מיטה טמאה שנתפרקה, ופסק כחכמים. אולם במשנה עצמה פירש אחרת (ראה ר"ש שם, ו'תוספות' סוכה טז, א ד"ה מיטה). ומדובר כשנשארו ארוכה או קצרה ושתי כרעיים מחוברות, אבל כשלא נשארו – פרחה טומאתה ואינה צריכה טבילה.

טו. הַמְפָרֵק[105] אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ - הַנּוֹגֵעַ בַּחֲבָלִים[106] שֶׁלָּהּ טָהוֹר[107].

105) שם פי"ט מ"א. 106) המסורגים בין דפנות המיטה. 107) לפני הפריקה דין החבלים כדין המיטה מפני שהם מחוברים לה, וכשפרקה נפסק החיבור, וחבלים בלתי ארוגים אינם מקבלים טומאה כלל בפני עצמם ומשום כך נטהרו.

~ יום רביעי י"ח טבת ~

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוסים וג' בסיסים וג' מיטות וג' מטפחות וג' סבכות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.

א. שָׁלֹשׁ[2] תֵּבוֹת הֵן[3]: תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה מִדְּרָס[4]; מִלְּמַעְלָה[5] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[6]; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה[7] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[8].

2) כלים פרק כ"ד משנה ד. 3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. 4) וכן בשאר טומאות. 5) נפחתה מלמעלה. 6) אבל לא טומאת מידרס. [כלל הוא בידינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס – מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למידרס]. 7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. 8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה – לקבלת חפצים – היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנידה מט, א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".

ב. שָׁלֹשׁ עֲרֻבוֹת הֵן: עֲרֻבָּה מִשְּׁנֵי לַגִּין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; שְׁלֵמָה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[9]; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מידרס.

ג. שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה כְּקָתֶדְרָה[10] - טְמֵאָה מִדְּרָס[11]; כְּמִטָּה[12] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל אֲבָנִים[13] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[14].

10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. 11) עשוייה לשבת עליה. 12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. 13) העשוייה להוליך בה אבנים גדולות. 14) שוליה הם עצים מונחים לאורך העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה.

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין[15] הֵן: תְּרִיס הַכָּפוּף[16] - טָמֵא מִדְּרָס[17]; וְשֶׁמְּשַׁחֲקִין בּוֹ בְּקַמְפּוֹן[18] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְדִיצַת הָעַרְבִּיִּים[19] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְצוּרָה[20] בִּלְבַד וְאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם, וְכָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל עִקָּר.

15) מגינים של לוחמים. 16) בתבנית מרזב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצי האוייב. 17) מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. 18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה וישיבה. 19) תריס קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. 20) להתגדר בה.

ה. שְׁלֹשָׁה תַּרְבּוּסִין שֶׁל עוֹר[21] הֵן: שֶׁל סַפָּרִים[22] - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁאוֹכְלִין עָלָיו - טָמֵא טֻמְאַת מֵת[23]; וְשֶׁשּׁוֹטְחִים עָלָיו אֶת הַזֵּיתִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[24].

21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. 22) שמושיבים עליו את המסתפרים. 23) אבל לא מידרס מפני שאומרים לישב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. 24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִיסָאוֹת[25] הֵן: שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה[26] וְשֶׁלִּפְנֵי[27] הַסּוֹפְרִים[28] - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל שֻׁלְחָן[29] - טָמֵא טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל מִגְדָּל[30] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא מִקְצַת מִגְדָּל[31] וְצוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. 26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. 27) המשמש לו הדום לרגליו. 28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". 29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס דידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. 30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. 31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

ז. שְׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה לְשָׁכִיבָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; וְשֶׁל זַגְּגִים שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִית - טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל סָרָגִין שֶׁמְּסָרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

ח. שָׁלֹשׁ מַשְׁפֵּלוֹת[32] הֵן: שֶׁל זֶבֶל - טְמֵאָה מִדְּרָס[33]; שֶׁל תֶּבֶן[34] - טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת; וְהַפַּחְלָץ שֶׁל גְּמַלִּים[35] - טָהוֹר מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהַחֲבָלִים שֶׁלּוֹ קָשִׁים בְּיוֹתֵר[36] וְעָבִים וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל תֶּבֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[37], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי אֶלָּא חֲבָלִים בִּלְבַד.

32) סלים גדולים שמוליכים בהם זבל או תבן. 33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. 34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. 35) רשת עשוייה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכמוציא רימון. 36) ואי אפשר לשבת עליו. 37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.

ט. שְׁלֹשָׁה מַפָּצִין[38] הֵן: הָעֲשׂוּי לִישִׁיבָה - טָמֵא מִדְּרָס[39]; וְשֶׁל צַבָּעִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[40] - טָמֵא טֻמְאַת מֵת[41]; וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים וּמְחַפִּין בּוֹ - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[42].

38) מחצלאות. 39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשוטי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס — מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. 40) וכורכים אותם בו. 41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לישיבה אינו מיטמא מידרס. 42) וכבר נתבאר, שפשוטי כלי עץ, שאינם משמשים את האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד — אינם מקבלים טומאה.

י. שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת[43] הֵן וּשְׁלֹשָׁה תּוּרְמָלִין[44] הֵן: הַמְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִין מִדְּרָס. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? הַחֵמֶת - אַרְבָּעָה קַבִּין, וְהַתּוּרְמִיל - חֲמִשָּׁה. וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִים טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל עוֹרוֹת הַדָּג - טָהוֹר מִכְּלוּם[45].

43) נודות. 44) ילקוט הרועים. 45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.

יא. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן: הָעֲשׂוּי לְשָׁטִיחַ[46] - טָמֵא מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְתַכְרִיךְ כֵּלִים[47] - טָמֵא טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת[48] וְשֶׁל סַנְדָּלִין - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.

46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. 47) לכרוך בו כלים. 48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו).

יב. שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן: הָעֲשׂוּי לִשְׁכִיבָה - טָמֵא מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְפָרֹכֶת - טָמֵא טֻמְאַת מֵת[49]; וְשֶׁל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צורות, שֶׁעוֹשִׁין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הָרוֹקֵם[50] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). 50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירקום כמותן.

יג. שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן: שֶׁל יָדַיִם[51] - טְמֵאָה מִדְּרָס[52]; וְשֶׁל סְפָרִים - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[53]; וְשֶׁל תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי[54] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָן מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

51) שמנגבים בה את הידיים. 52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה. 53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונותנה בחיקו ומתחמם בה". 54) שהלוויים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.

יד. עוֹר הֶעָשׂוּי כְּמוֹ יָד, שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ הַיָּד וְהָאֶצְבָּעוֹת מִפְּנֵי הַצִּנָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוּא הַנִּקְרָא פַּרְקְלִינִין. וּשְׁלֹשָׁה פַּרְקְלִינִין הֵן: שֶׁל צַיָּדֵי חַיָּה וָעוֹף[55] - טָמֵא מִדְּרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[56]; וְשֶׁל חַגָּבִים[57] - טָמֵא טְמֵא מֵת, שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחֲגָבִים; וְשֶׁל קַיָּצִים[58], שֶׁבּוֹ מְקַיְּצִין פֵּרוֹת - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[59].

55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. 56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. 57) שתופסים בהם חגבים. 58) מלקטי פירות לחים. 59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).

טו. שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן: שֶׁל יַלְדָּה[60] - טְמֵאָה מִדְּרָס[61]; וְשֶׁל זְקֵנָה[62] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[63]; וְשֶׁעוֹשִׁין לְשַׂחֵק בָּהּ לְשׁוֹתֵי שֵׁכָר[64] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה. 61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. 62) אין דרכן להוריד הסבכות. 63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. 64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.

טז. שְׁלֹשָׁה סַנְדָּלִין הֵן: שֶׁל אָדָם - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל מַתְּכוֹת שֶׁל בְּהֵמָה[65] - טָמֵא טְמֵא מֵת[66]; שֶׁל שַׁעַם[67] וְשֶׁל צִפִּירָה[68] - טָהוֹר מִכְּלוּם[69]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשָׂה [לְכָךְ] אֶלָּא לִמְלָאכָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס; נַעֲשָׂה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת וּמְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ אֶת הַיְּשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטַּלִּית וְהָרְדִיד - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמֵת - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וּמִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין[70].

65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. 66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. 67) מין עץ רך. 68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. 69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה — אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. 70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

יז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן: מְהוּהָה[71] שֶׁטְּלָאָהּ עַל הַבְּרִיאָה[72] - הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיאָה[73]; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה[74] - הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה; הָיוּ שָׁווֹת[75] - הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. כֵּיצַד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שֶׁאִם נִקְּבָה[76] בְּמוֹצִיא רִמּוֹן - שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת[77].

71) בלוייה. 72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהוהה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. 73) ואם נגעה טומאה במהוהה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). 74) ושתיהן בריאות או מהוהות. 75) ושתיהן בריאות או מהוהות. 76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. 77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוהה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

יח. שְׁלֹשָׁה פִּנְקָסוֹת הֵן: הָאֶפִּפִּירִין[78]. שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדְּרָס[79]; וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[80] - טָמֵא טְמֵא מֵת[81]; חֲלָקָה[82] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[83] וְאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס[84].

78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. 79) משום שהוא עשוי גם לישיבה. 80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לישיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

81) ככל כלי קיבול. 82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. 83) והוא קרש פשוט. 84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין[3] - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לִתְרוּמָה[4], וְלֹא אָזְנֵיהֶן[5] וְלֹא אָגְנֵיהֶן וְלֹא מְקוֹם אֶצְבַּע הַשּׁוֹקֵעַ בִּשְׁפַת הַכֵּלִי[6]. נִטְמָא תּוֹךְ הַכֵּלִי - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[7]. נָפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל כַּנֵּי הַכֵּלִים[8] אוֹ עַל אָגְנֵיהֶן אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל יְדוֹת הַכֵּלִים[9] הַמְקַבְּלִין - הֲרֵי זֶה מְנַגְּבָן[10] וְהֵן טְהוֹרִין[11]. וַאֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַכֵּלִי כֻּלּוֹ לֹא נִטְמְאוּ.

2) כלים פכ"ה מ"ו. 3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. 4) אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שמטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שמטמא מן התורה) נטמא תוכו — נטמא גבו, נטמא גבו — נטמא תוכו"]. 5) שפתות הכלים. 6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. 7) כל אלו שנימנו למעלה. 8) בסיסי הכלים המחוברים להם. 9) כגון יד של מחבת. 10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. 11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

ב. אֶחָד[12] כְּלֵי הַשַּׂק[13], כְּגוֹן הַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[14], אוֹ כְּלֵי הָעוֹר, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלֵי עֵץ, אֲפִלּוּ קֵפּוֹת וּמַשְׁפֵּלוֹת, אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן[15].

12) בין. 13) שם. 14) שקים גדולים לאריזת סחורות. 15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

ג. פְּשׁוּטֵי[16] כְּלֵי שֶׁטֶף[17] שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמִדְרָס[18], כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן וְטַבְלָא[19] שֶׁאֵין לָהּ דֹּפֶן[20], הוֹאִיל וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה[21], אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן[22]. אֲבָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטֶף הָרְאוּיִים לְמִדְרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהָעוֹר שֶׁיְּשֻׁנִּים עָלָיו וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ[23], אֶלָּא בֵּין שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בָּהֶן מִתּוֹכָן אוֹ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ[24]. וְכֵן מִדּוֹת[25] יַיִן וָשֶׁמֶן[26], וְזוֹמָא לִיסְטְרוֹת[27], וּמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵין לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ[28], אֶלָּא אִם נָפַל מַשְׁקִין עַל מִקְצָתָן[29] - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[30], כְּמוֹ הַבְּגָדִים.

16) שם מ"א. 17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. 18) לשבת או לשכב עליהם. 19) מעץ או עור ששוטחים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. 20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. 21) ראה למעלה פ"א ה"י. 22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו — נקרא "תוך", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. 23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. 24) בכורות לח, א. 25) שם מ"ג. 26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. 27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פי"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. 28) המידות מתלכלכים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [ב'תפארת ישראל' מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. 29) בכל מקום שהוא. 30) מפני ששני הצדדים תשמישם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה־למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוך. ראה שם].

ד. הַמַּרְדֵּעַ[31] וְהַמַּלְמָד[32] - יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ. כֵּיצַד? נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַחַרְחוּר[33] - לֹא נִטְמָא מִן הָעֵץ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים[34] בִּלְבַד, וּשְׁאָר הָעֵץ טָהוֹר. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַדָּרְבָּן - לֹא נִטְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים הַסְּמוּכִין לַדָּרְבָּן. נָפְלוּ חוּץ לְשִׁבְעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּכְלִי קִבּוּל שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְלֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא מִמְּקוֹם מַגָּעוֹ וְלַחוּץ[35].

31) שם מ"ב. 32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. 33) המרדע הוא עץ ארוך, שלראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרחור (ראה למעלה פי"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". 34) שיערו חכמים שהחרחור זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. 35) חלקי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרחור וארבעה מן הדרבן.

ה. כִּיס[36] שֶׁבְּתוֹךְ כִּיס שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ[37]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[38] כְּשֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁוִין; אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף[39] וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן[40], נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי[41]. וּבַשֶּׁרֶץ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא[42] נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

36) שם פרק כו מ"ב. 37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. 38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. 40) כדין נטמא תוכו – נטמא גבו. 41) שבטומאת משקין, נטמא גבו – לא נטמא תוכו. 42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה־למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם – נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

ו. הַחוֹקֵק[43] רֹבַע[44] וַחֲצִי רֹבַע בְּעֵץ אֶחָד[45] וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד. כֵּיצַד? נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרֹבַע - הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, וַחֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין; נָגְעוּ בַּחֲצִי הָרֹבַע מִתּוֹכוֹ - חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִים, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל - מַטְבִּיל אֶת הַכֹּל[47]. נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע אוֹ אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע בְּמַשְׁקִין - הֲרֵי אֲחוֹרֵי הַכְּלִי[48] טָמֵא, שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶת הָאֲחוֹרַיִם[49].

43) שם פרק כה מ"ד. 44) רביעית הקב = לוג. 45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. 46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. 47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). 48) פירוש, אחורי כל הכלי. 49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך – אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

ז. קֶמְקוּמוֹס[50] שֶׁהָיוּ אֲחוֹרָיו טְמֵאִין וְהָיָה מַרְתִּיחַ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין לִתְרוּמָה[51].

50) שם מ"ח. 51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.
וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

א. כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים[2], בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ טֻמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶן[3] - אֵין לָהֶן טָהֳרָה אֶלָּא בִּטְבִילָה בְּמַיִם הַנִּקְוִין בַּקַּרְקַע[4].

2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. 3) דברי חכמים. 4) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכִבּוּס בְּגָדִים מִן הַטֻּמְאָה - אֵינוֹ אֶלָּא טְבִילַת כָּל הַגּוּף בְּמִקְוֶה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּזָּב: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם[5] - כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ[6]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַטְּמֵאִין, שֶׁאִם טָבַל כֻּלּוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[7], הֲרֵי נֶאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר - בִּנְיַן אָב[8] לְכָל הַטְּמֵאִים שֶׁיָּבוֹאוּ[9] בַּמַּיִם[10].

5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. 6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). 7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. 8) אחת משלוש־עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. 9) כל גופם. 10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[11] וּכְלֵי זְכוּכִית[12] וְכֵן הַמַּפָּץ[13]. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה. אֲפִלּוּ חִבְּרוּ בַּקַּרְקַע[14], וַאֲפִלּוּ קְבָעוּ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִלּוּ מִלְּאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִיס - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַד שֶׁיִּשָּׁבֵר. וּכְלֵי זְכוּכִית - כִּכְלֵי חֶרֶס עֲשָׂאוּם[15] בְּדָבָר זֶה[16].

11) שבת פד, א. 12) שם יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכוכית. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כמו כלי חרס. 13) מחצלת. שם פד, ב. 14) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ט. 15) שבת טו, ב: "הואיל ותחילת ברייתם (של כלי זכוכית) מן החול, שווינהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". 16) וכן לענין טהרה במקווה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוכית מיטמא רק מגבו (צידו החיצון). ראה הל' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

ד. הַמַּפָּץ[17] אֵינוֹ בִּכְלַל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים שְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת[18]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֵינוֹ מִכְּלַל כְּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[19]. וְהוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטֻמְאַת מִדְרָס בִּלְבַד[20] דִּין תּוֹרָה[21]. וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּפֵרוּשׁ וְנִתְרַבָּה[22] לְטֻמְאָה, לֹא יִתְרַבֶּה לְטַהֵר בְּמִקְוֶה; שֶׁאֵין מִתְטַהֵר בְּמִקְוֶה אֶלָּא הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמַפָּץ טָהֳרָה אֶלָּא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים[23].

17) שם פד, ב. 18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. 19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. 20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. 21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בידינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה הל' כלים פכ"ג ה"א). 22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א – למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקווה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו ניטהר במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשונו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. 23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

ה. הַזָּב[24] אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא בְּמַעְיָן[25], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: בְּמַיִם חַיִּים. אֲבָל הַזָּבָה וּשְׁאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טוֹבְלִין אַף בְּמִקְוֶה.

24) מקוואות פ"א מ"ח. 25) של מים מתוקים ראויים לשתייה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים – פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו הי"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת[26] טְבִילָתָן בַּיּוֹם[27], חוּץ מִנִּדָּה וְיוֹלֶדֶת שֶׁטְּבִילָתָן בַּלַּיְלָה[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29] בְּעִנְיַן נִדָּה. וּבַעַל קֶרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב[31] יִרְחַץ בַּמַּיִם - מְלַמֵּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[32].

26) שבת קכא, ב. 27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזאה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. [ואע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הבדל גדול בין שתיהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פי"ב מי"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פי"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. 28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (הושוותה) לנדה (פסחים צ, ב). 29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. 30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). 31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י ו'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). 32) למחרת היום.

ז. כָּל הַטּוֹבֵל[33] צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם בְּבַת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שֵׂעָר - יַטְבִּיל כָּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בִּבְגָדֵיהֶן - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[34], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן[35] וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנִּדָּה[36] שֶׁטָּבְלָה בִּבְגָדֶיהָ - מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

33) חוץ מראש אצבע הקטנה... בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו", ומוסיף כאן אודות הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי, שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי, שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול, ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

~ נקודות משיחות קודש ~

חוץ מראש אצבע הקטנה...

34) שם. 35) מלוחים. 36) שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את ה'תיאבון' לקיים עוד ועוד מצוות, עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי "יין מלכות' ספר טהרה סימן לב
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

33) עירובין ד, ב. 34) ביצה יח, א. 35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. 36) שם.

ח. כָּל הַטּוֹבֵל[37] צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִטְבִילָה, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֻלִּין[38]. אֲפִלּוּ נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהָקֵר[39] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ[40]; אֲבָל לִתְרוּמָה וּלְקָדָשִׁים אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּכַוָּנָה[41].

37) חולין לא, א. 38) שם. 39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. 40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף־על־פי שכלל בידינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף־משנה). 41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

ט. הַכּוֹפֶת[42] יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם[43], אִם נִכְנְסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כֻּלּוֹ - טָהוֹר[44]. הַקּוֹפֵץ[45] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהַטּוֹבֵל פַּעֲמַיִם[46] בַּמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהָאוֹמֵר[47] לַחֲבֵרוֹ: כְּבֹשׁ יָדְךָ[48] עָלַי בַּמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.

42) הקושר (תוספתא, מקוואות פ"ח ה"א). 43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. 44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. 45) שם פ"ה ה"י. 46) שם. 47) שם. 48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף־משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אנשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיז מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

י. בֵּית הַסְּתָרִים[49] וּבֵית הַקְּמָטִים אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם - אֵיבָרִים הַנִּרְאִים בִּלְבַד[50]. וְאַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לִהְיוֹת רְאוּיִין[51] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ[52]. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[53]: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קְמָטֶיהָ בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת כְּדַרְכָּהּ גְּדִילָתָהּ[54], כְּאוֹרֶגֶת וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ.

49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבעי. 50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". 51) קידושין כה, א. 52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). 53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. 54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

יא. אִשָּׁה[55] אֵינָהּ טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל[56], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת מִבְּנֵי הָעִיר[57] וְאֵינָהּ טוֹבֶלֶת כַּהֹגֶן[58]. וְאִם הִקִּיף לָהּ מַפָּץ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ כְּדֵי לְהַצְנִיעָהּ[59] - טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל. וְלֹא תִּטְבֹּל עַל גַּבֵּי כְּלֵי חֶרֶס[60] אוֹ סַל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְּפַחֶדֶת וְלֹא תַּעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.

55) שם. 56) מקום שהספינות עוגנות. 57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. 58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי שם, והוא נדבק על רגליה – וחוצץ. והוא יפרש שאביו של שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם. 59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוה דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו) . . . ומפצי ביומי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. 60) שם.

יב. אֶחָד הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים[61] לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּצֵק אוֹ טִיט מֻדְבָּק עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. דְּבַר תּוֹרָה[62]: אִם הָיָה דָּבָר הַחוֹצֵץ חוֹפֶה אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא[63] שֶׁיַּקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו וְלֹא שָׂם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין עָבַר בֵּין לֹא עָבַר - אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוֹפֶה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[64]: שֶׁכָּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ; וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ הַמַּקְפִּיד עָלָיו. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: שֶׁאִם הָיָה עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי דָּבָר מִדְּבָרִים הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצָק וְזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֲפִלּוּ טִפָּה כְּחַרְדָּל, וְהוּא מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חוֹפֶה רֹב הַכְּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

דָּבָר הַחוֹצֵץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי – דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן פגם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל הארץ כבודו" היינו אור־אין־סוף ברוך־הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח ובאגרת התשובה.

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף, והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל באגרת התשובה מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם, ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 75
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג – החוצצים בכלים. 62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. 63) וזה נאמר (בתנאי). 64) מגזירת חכמים.

~ יום חמישי י"ט טבת ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאין חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שערה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

א. אֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בְּאָדָם: לִפְלוּף[3] שֶׁחוּץ לָעַיִן, וְגֶלֶד[4] שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהַדָּם יָבֵשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהָרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוֹאָה[5] שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצָק אוֹ טִיט שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן, וְהַמִּלְמוּלִין[6] שֶׁעַל הַגּוּף, וְטִיט הַיָּוֵן[7], וְטִיט הַיּוֹצְרִים[8], וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה[9] - כָּל אֵלּוּ חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט: כְּשֶׁהוּא לַח - אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי נִמְחֶה בַּמַּיִם[10]; וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ - חוֹצֵץ.

2) מקוואות פרק ט. 3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. 4) ליחה שנפלטה מן המכה והגלידה על שפתה. 5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. 6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידיו, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". 7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. 8) עושי כלי חרס. 9) טיט זה נתייבש יפה יפה ואינו נמחה במים. 10) במי המקווה והם מגיעים לעור.

ב. הַדְּבַשׁ וְהַדְּיוֹ וְהֶחָלָב וְהַדָּם, וּשְׁרַף הַתּוּת[11] וְהַתְּאֵנָה וְהַשִּׁקְמָה[12] וְהֶחָרוּב - יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[13], לַחִין אֵינָן חוֹצְצִין[14]. וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[15]. וְדָם שֶׁנִּסְרַךְ[16] בַּבָּשָׂר, אֲפִלּוּ לַח - חוֹצֵץ[17]. הָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[18] - חוֹצְצִין[19].

11) שרף הנוטף מעץ התות. 12) דקל. 13) מפני שאינם נימוחים במים. 14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. 15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). 16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. 17) מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. 18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. 19) אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

ג. בֵּית הַסְּתָרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ עַד שֶׁתָּדִיחַ תְּחִלָּה[20],

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהַזֵּעָה שָׁם תָּמִיד וְהָאָבָק מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנִשּׂוּאָה[21]; אֲבָל בִּפְנוּיָה, הוֹאִיל וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת - אֵינוֹ חוֹצֵץ[22].

20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. 21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. 22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

ד. הָאֶגֶד[23] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהַקַּשְׁקַשִּׁין שֶׁעַל גַּבֵּי הַשֶּׁבֶר[24], וְהַשִּׁירִים[25] וְהַנִּזָּמִים[26] וְהַקַּטְלִיּוֹת[27] וְהַטַּבָּעוֹת: בִּזְמַן שֶׁהֵן חֲזָקִים[28] וּדְבוּקִים בַּבָּשָׂר - חוֹצְצִים; רָפִים[29] - אֵינָם חוֹצְצִין.

23) תחבושת. 24) החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. 25) שרשראות לקישוט. 26) נזמי האף. 27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צווארן. 28) מהודקים בחזקה. 29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

ה. חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְהָרְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרוֹת הַנָּשִׁים בְּרָאשֵׁיהֶן לְנוֹי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּבְדִּילִין בֵּין הַגּוּף וּבֵין הַמַּיִם. אֲבָל חוּטֵי שֵׂעָר - אֵין חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רָפִין.

ו. חוּטִין שֶׁבַּצַּוָּאר[30] - אֵינָן חוֹצְצִין, אֲפִלּוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן[31], לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן[32]. אֲבָל חֲבָקִים[33] שֶׁבַּצַּוָּאר, כְּגוֹן קַטְלִיּוֹת וַעֲנָקִים - חוֹצְצִין, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת בָּשָׂר.

30) שהאשה קושרת בצוואר. 31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. 32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. 33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

ז. שֵׂעָר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנַעֲשָׂה קִלְקְלֵי[34], וְכֵן קִלְקְלֵי הַזָּקָן - חוֹצְצִין.

34) סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה – זקן האיש.

ח. חֵץ הַתָּחוּב בְּאָדָם: בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה[35] - חוֹצֵץ[36], וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[37] - טוֹבֵל[38] וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֶרֶב[39], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה וְטָבַל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הֶקִיאָהּ אַחַר שֶׁטָּבַל - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[40]. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַבְּלוּעִים בְּגוּף הַחַי לֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מִתְטַמְּאִין. נִכְנְסוּ צְרוֹרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רַגְלָיו מִלְּמַטָּה - חוֹצְצִין[41].

35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. 36) מפני שנדבק קצת בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה לעין – אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). 37) שאינו מגולה. 38) והחץ אינו חוצץ. 39) ככל חייבי טבילות שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש. 40) בשעת ההקאה. 41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים". ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אִסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה[42] שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים - חוֹצְצִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין וְלֹא יְהֵא בָּהֶן דָּבָר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה בּוֹ שַׂעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[43] חוּץ לַמַּכָּה וְרֹאשָׁהּ מֻדְבָּק לַמַּכָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת רֹאשָׁם מֻדְבָּק בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְּמַטָּה וּנְקָבָן וְהוֹצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְּמַעְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

42) מיני רטיות שונים שמשימים על גבי מכה. 43) מפני ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת (ראה הלכה טו), משמיענו רבינו שבנדבקו למכה – גם שתיים חוצצות.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בֶּעָפָר שֶׁעַל רַגְלָיו[44]. וְאִם טָבַל - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבְכֵלִים וְהִטְבִּילָן - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁרְפָּה יָדָיו[45] עַד שֶׁבָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְפֶּה. וְאִם הֵדִיחַ יָדָיו בְּמַיִם - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[46].

45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה" משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. 46) שהמים שעל ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמַּפְשֶׁלֶת בְּנָהּ לַאֲחוֹרָהּ[47] וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא הָיָה טִיט בְּרַגְלֵי הַתִּינוֹק אוֹ בְּיָדָיו וְנִדְבַּק בְּאִמּוֹ בִּשְׁעַת טְבִילָה וְחָצַץ, וְאַחַר שֶׁעָלְתָה נָפַל[48].

47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה. 48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקוה סמוך לטבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נִדָּה שֶׁנָּתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ אוֹ שֶׁקָּפְצָה[49] יָדָהּ אוֹ שֶׁקָּרְצָה[50] בִּשְׂפָתוֹתֶיהָ אוֹ שֶׁנִּמְצָא עֵצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ[51] - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׂאָר כָּל הַטְּמֵאִים. נָתְנָה מָעוֹת בְּפִיהָ וְיָרְדָה וְטָבְלָה - טָהֲרָה מִטֻּמְאַת הַנִּדָּה[52], וַהֲרֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רֶקָּה[53], וְנִמְצֵאת רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[54] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּרֹק הַנִּדָּה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב.

49) סגרה והידקה. 50) הדביקה השפתיים זו לזו בחוזק. 51) נידה סו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. 52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה אדם וכלים כנידה. 53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני הפירושים כתבם הר"ש שם). 54) ומטמאה אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים.

יד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין בְּאָדָם: קִלְקְלֵי הָרֹאשׁ וּבֵית הַשֶּׁחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שֶׁבְּאִישׁ, וְלִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁהֶעֱלְתָה הַמַּכָּה, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן[55], וְצִפֹּרֶן הַמְּדַלְּדֶלֶת, וּכְשׂוּת הַקָּטָן, וְהוּא הַשֵּׂעָר הַדַּק שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חוֹצְצִין.

55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר אֶחָד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן. וְשַׂעֲרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׁרָה - חוֹצֶצֶת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַקִּפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹב שְׂעָרוֹ[56] קָשׁוּר נִימָא נִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוּפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיַן טְבִילָה, וְאֵינוֹ כְּגוּף בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר רֹב הַשֵּׂעָר[57], אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטָרֵף לְחוֹצֵץ אַחֵר עַל גּוּפוֹ[58] וְנִמְצָא הַכֹּל רֹב גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַנִּדָּה וְאֶחָד שְׂאָר הַטְּמֵאִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשָׁן שֵׂעָר.

56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין חציצה בפחות מרוב. 57) אין אנו אומרים שרוב השיער מספיק כדי לדונו כרובו שאינו מקפיד. 58) כאן משמיענו רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת[59] אֶת שְׂעָרָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לָחוֹף בַּלַּיְלָה וְלִטְבֹּל מִיָּד תֵּכֶף לַחֲפִיפָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק[60] אוֹ מִפְּנֵי הַחֹלִי חוֹפֶפֶת אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְטוֹבֶלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[61].

59) סורקת, כדי להפריד את השערות. 60) כגון שלא תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. 61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת [והוא הדין לחוף ביום ראשון בערב ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משנה)].

יז. טָבְלָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ: אִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָפְפָה טָבְלָה - אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה, אֶלָּא חוֹזֶרֶת וְטוֹבֶלֶת מִיָּד בִּלְבַד; וְאִם לָאו - צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה[62] וְלִטְבֹּל.

62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

יח. לֹא תָּחוֹף אִשָּׁה בְּנֶתֶר[63], מִפְּנֵי שֶׁמְּקַטֵּף[64] אֶת הַשֵּׂעָר; וְלֹא בְּאָהֳל[65], מִפְּנֵי שֶׁמַּסְרִיחַ[66] אֶת הַשֵּׂעָר; אֶלָּא בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחַמִּין מַשִּׁירִין[67] אֶת הַשֵּׂעָר וּמְסַלְסְלִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְנִין מְקַלְקְלִין וּמְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמִתְקַשֵּׁר.

63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. 64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. 65) בערוך פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. 66) מסבך. 67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקרירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך.

יט. נִדָּה שֶׁנָּתְנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ וְטָבְלָה[68] - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשַּׁמְנוּנִית שֶׁעַל יָדֶיהָ.

68) בלי רחיצת ידיים.

כ. שָׁרְטָה בִּבְשָׂרָהּ וְהוֹצִיא דָּם וְטָבְלָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׂרִיטוֹת חוֹצֵץ[69]; לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם נִקְפָּה שָׁם כַּגֶּלֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה[70]. וְכֵן לִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן[71], אִם הָיָה יָבֵשׁ, וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק[72] - חוֹצֵץ בְּנִדָּה.

69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). 70) פירוש, שחוץ למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקוואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה). 71) למעלה בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הלפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הלפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש. 72) לפלוף יבש צבעו ירוק [ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הלפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטור].

כא. כֹּחַל[73] שֶׁבָּעַיִן - אֵינוֹ חוֹצֵץ; שֶׁעַל גַּב הָעַיִן - חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת[74] - אַף עַל גַּבֵּי הָעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ[75].

73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם). 74) עוצמת ופותחת תדיר. 75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

כב. פְּתָחָה עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר אוֹ עִצְּמָתַן בְּיוֹתֵר - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן טְהָרוֹת[76]; אֲבָל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְנָהּ תַּכְשִׁיל לִבְנָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שֶׁרֶט יָשָׁן, אוֹ שֶׁהָיָה עַל גַּב עֵינָהּ כֹּחַל, וּבֵין פָּתְחָה עֵינֶיהָ אוֹ עִצְּמָתַן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ[77]. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן אֵינָן חוֹצְצִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן, וּלְעִנְיַן טְהָרוֹת גָּזְרוּ, לְעִנְיַן בִּיאָה לֹא גָּזְרוּ[78]. וְכָל הַחוֹצֵץ בְּנִדָּה לִטְהָרוֹת - חוֹצֵץ בִּשְׁאָר הַטְּמֵאִין לְעִנְיַן טְהָרוֹת, וְחוֹצֵץ בְּגֵר בִּשְׁעַת טְבִילָה[79].

76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. 77) רבינו חוזר ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשוותו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. 78) הרי"ף גורס בנידה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לעניין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים – לעניין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. 79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה.

כג. מִי שֶׁטָּבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין[80] כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה זֶה עָלַי קֹדֶם הַטְּבִילָה. הוֹאִיל וְהֶחְזַק טָמֵא[81] - הַעֲמֵד טָמֵא עַל טֻמְאָתוֹ עַד שֶׁתֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁטָּהַר[82].

80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. 81) לפני הטבילה. 82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

א. וְאֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בְּכֵלִים: הַזֶּפֶת וְהַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. הַזֶּפֶת שֶׁבְּכוֹס וְשֶׁבְּצְלוֹחִית[3] - מִתּוֹכָן חוֹצְצִין[4], מֵאַחוֹרֵיהֶן[5] אֵינָן חוֹצְצִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִבֵּית הָאֻמָּן[6]; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאַחוֹרֵיהֶן חוֹצְצִין[7]. הַזֶּפֶת שֶׁבְּתַמְחוּי[8] וְשֶׁבְּקְעָרָה, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאַחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן - חוֹצְצִין[9].

2) מקוואות פ"ט מ"ה. 3) תוספתא שם פ"ז ה"ב. 4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם מקפיד עליו. 5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב, שבחציצה קובעת ההקפדה. 6) המשתמש בזפת ואינו מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. 7) בעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. 8) קערה גדולה. 9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.

ב. הַמֹּר וְהַקּוֹמוֹס[10], בֵּין בְּכוֹס בֵּין בְּצְלוֹחִית בֵּין בְּתַמְחוּי וּקְעָרָה, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאַחוֹרֵיהֶן - חוֹצְצִין[11]. הָיָה זֶפֶת אוֹ חֵמָר[12] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן עַל הַטַּבְלָא[13] וְעַל הַשֻּׁלְחָן וְעַל הַדַּרְגָּשׁ[14]: אִם הָיוּ נְקִיִּים - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן; וְעַל הַבְּלוּסִין[15] - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.

10) תוספתא מקוואות פ"ז ה"ב [במשנה מקוואות פ"ט ה, כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין להם טהרה במקווה]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה אבן־עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור, ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד, ב). 11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים. 12) משנה שם. 13) לוח שאוכלים עליו. 14) רבינו במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול. אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה, וכן פירש רבינו שם. 15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב "עיסה בלוסה" פירוש לא נקייה).

ג. הָיוּ עַל מִטּוֹת[16] בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצְצִין; עַל מִטּוֹת שֶׁל עָנִי - אֵינָן חוֹצְצִין[17]. עַל אֶכֶף בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצֵץ; וְעַל זַקְקִין[18] - אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַמַּרְדַּעַת[19] מִשְׁנֵי צְדָדִין[20] - חוֹצֵץ[21].

16) שם. 17) אין דרכם להקפיד כל־כך על הניקיון. 18) נודות של עור, שמניחים על החמור. 19) כר שנותנים על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן בגמרא שבת קיד, א]. 20) אם הרכב הוא מעבר לעבר. 21) שבת שם.

ד. הָיוּ זֶפֶת אוֹ חֵמָר[22] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן עַל בִּגְדֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[23], אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד - חוֹצֵץ[24], מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל מַלְבּוּשָׁן לִהְיוֹת נָקִי. עַל בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ: מִשְׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ, מִצַּד אֶחָד - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

22) שם משנה ו. 23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבניינו של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עולם. 24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד שמלבושיהם יהיו נקיים.

ה. הָיוּ עַל הַמִּטְפָּחוֹת[25] שֶׁל זַפָּתִים[26] וְשֶׁל יוֹצְרִים[27] וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת[28] - אֵינָן חוֹצְצִין[29].

25) שם משנה ז. 26) מוכרי זפת. 27) עושי כלי חרס. 28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן. 29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.

ו. טַבָּח[30] שֶׁהָיָה דָם עַל בְּגָדָיו - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד.

30) זבחים צח, ב.

ז. מוֹכֵר[31] רְבָב[32] שֶׁהָיָה רְבָב עַל בִּגְדוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְבָב וְהָיָה עַל בִּגְדוֹ דָם וּרְבָב - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנַיִם וּמַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאֵינוֹ מַקְפִּיד[33].

31) שם. 32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רבב (רש"י שם). 33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן חזקת טומאה].

ח. הָיָה הַזֶּפֶת[34] אוֹ הַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַסַּנְדָּל מִתּוֹכוֹ - מִלְּמַעְלָה חוֹצֵץ[35], מִלְּמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ[36]. עַל הַסַּפְסָל - מִלְּמַעְלָה אוֹ מִן הַצְּדָדִין חוֹצֵץ[37], מִלְּמַטָּה[38] אֵינוֹ חוֹצֵץ.

34) תוספתא מקוואות פרק ז הלכה ב. 35) האדם מקפיד שלא יתלכלך השטח העליון של רגלו. 36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. 37) מקפיד, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב עליו. 38) השטח שכלפי האדמה.

ט. לִכְלוּכֵי[39] צוֹאָה שֶׁבְּכִסֵּא וְשֶׁבְּקַתֶּדְרָה הַמְכֻבָּשִׁין[40], בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאַחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִלְּמַטָּה בֵּין מִן הַצְּדָדִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַעֲבִירִין אוֹתָן. אֲבָל לִכְלוּכֵי שְׁמָרִים שֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצַּלּוֹחִית, וְהַמּוֹךְ שֶׁבַּשִּׁיר[41] וְשֶׁבַּזּוּג[42], וְהַטִּיט וְהַבָּצֵק שֶׁעַל יַד הַקֶּרְדֹּם וְשֶׁעַל יַד הַמַּגְרֵפָה [אֵינָן חוֹצְצִין; הִגְלִידוּ[43]] - חוֹצְצִין[44].

39) שם. 40) בתוספתא הגירסא "והמכובשין", ומפרש ב'מנחת ביכורים': לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). 41) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלאותו מוך. 42) פעמון. נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. 43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבזוג שלא שייך בהם הגלדה [ובכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן, הרי בדיני לכלוכים אנו עוסקים? ואולי הכוונה למוך שנתלכלך. וזה דוחק]. 44) מלשון "אבל" שבתחילת בבא זו, יש ללמוד שלכלוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלידו אינם חוצצים, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים. [למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].

י. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּזֶפֶת וּבְחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין בְּכֵלִים - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד הוּא. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי חָפוּי בְּזֶפֶת אוֹ בְּחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[45], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. אֵין[46] בְּדָבָר זֶה הֶפְרֵשׁ בִּכְלִי מִן הַכֵּלִים, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שָׁוִין בְּדָבָר זֶה.

45) למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו מקפיד. 46) נראה שצ"ל "ואין".

יא. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[47] שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן[48], אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא מֵרְקָן[49], אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְנִשְׁבְּרוּ[50] - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

47) מקוואות פרק י משנה א. 48) באופן שאין המים נכנסים לתוך חלל הידות. 49) לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו "ומורק ושוטף במים"). 50) לא נשברו לגמרי אלא נקמטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף־משנה, הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מפרשים שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי אלא מכניסים אותה לכלי ולפעמים מסירים אותה, ומלמדת המשנה, שאם הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה — אינה חיבור לכלי, ולפיכך היד חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים אינם נכנסים למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש: שלא גמר את הכנסתן, כמו: "ומירק אחר שחיטה על ידו" (יומא לב, ב) ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן חוצצות. ולשון המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושם. ורבינו כאן שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן טבילה.

יב. כְּלִי[51] שֶׁהָפַךְ פִּיו לְמַטָּה וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בְּכֶלוֹ[52]. הָיָה בּוֹ מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בּוֹ[53] עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.

51) שם. 52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו למטה, או כשהוא מוטה על צידו — דוחפים המים את האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. 53) במשנה: "זבורית", ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

יג. כְּלִי[54] שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן וְרָחָב בָּאֶמְצַע[55] - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

54) שם. 55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.

יד. צְלוּחִית[56] שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ[57] - אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיַּטֶּנָּה עַל צִדָּהּ[58].

56) שם. 57) בדומה לדיותות שמשתמשים בהן תלמידי בתי ספר, ודיותה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך. 58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבנה". ולפי אותה גירסא, אין הבדל בין צלוחית לקלמרין שבבבא הבאה. ונראה בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל־כך כמו פי דיותה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.

טו. קַלְמָרִין[59] אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיִּקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ[60], כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם לָעַקְמוּמִיּוּת שֶׁבָּהּ.

59) דיותה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח שבין הכפיפה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא לאוויר הנמצא באותו שטח. 60) ויטבילנה כשהנקב למעלה.

טז. בְּהֵמָה[61] שֶׁהָיָה הַשִּׂיר[62] שֶׁעָלֶיהָ רָפוּי[63] וְנִטְמָא - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[64].

61) משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. 62) שתולים על צווארי בהמות קטנות לנוי. 63) בלתי מהודק לצוואר, והמים יכולים להיכנס. 64) בצוואר הבהמה.

יז. לֹא יַטְבִּיל[65] אָדָם אֶת הַקֻּמְקוּם בַּפֶּחָמִין שֶׁבּוֹ[66], אֶלָּא אִם כֵּן שִׁפְשֵׁף[67].

65) שם פרק ט משנה ב. 66) כשיש בו פחמים. 67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז אותם בידו. [כך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים פירשו, שהכוונה לפיח שעלה על הקומקום, וצריך לשפשף ולהסירו].

יח. כְּלִי[68] שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין[69] וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל[70]. הָיָה מָלֵא מַיִם וְהִטְבִּילוֹ - חֲרֵי הַמַּיִם[71] וְהַכְּלִי טְהוֹרִין כְּאַחַת[72], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טָהֲרָה בִּמְקִוֶּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין[73]. הָיָה הַכְּלִי מָלֵא מֵי רַגְלַיִם - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם[74]. הָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת[75]: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי[76] כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ מֵי מִקְוֶה עַל מֵי חַטָּאת שֶׁבְּתוֹכוֹ - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם לָאו - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[77], וּכְאִלּוּ הֵן שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁחוּצָצִין[78] בֵּין גּוּף הַכְּלִי וּבֵין מֵי הַמִּקְוֶה.

68) שם משנה ו. 69) חוץ למים. 70) שהמשקין חוצצים בין מי המקווה והכלי. 71) שנטמאו בנגיעתם בכלי. 72) הטבילה מטהרת שניהם. 73) בהלכות טומאת אוכלין פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן – טהרו". 74) שם פ"י ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה להשקה. 75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי להזות על טמאי מת. 76) ונתמלא במי מקווה. 77) מפני קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). 78) כמבואר בהלכות טומאת אוכלין שם.

יט. כְּלִי[79] שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא[80], וְהָיָה מָלֵא יַיִן לָבָן אוֹ חָלָב[81], וְהִטְבִּילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶן[82]. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדֹם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין[83] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה[84].

79) זבחים עח, ב ו־עט, א. 80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי – נטמא הגב בלבד ולא התוך. 81) יין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל־כך במים. 82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. 83) שצבעם אדום. 84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר' יהודה בזבחים שם.

כ. לָגִין[85] שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם טְמֵאִין, וְהָיָה עַל פִּיו טִיט טוֹפֵחַ[86], וְהָיָה הַטִּיט שׁוֹקֵעַ בַּמַּיִם[87], וְהִטְבִּילוֹ - טָהוֹר[88]. וְאִם הָיָה טִיט הַיָּוִן[89] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל[90]. וְכֵן טַבַּעַת[91] שֶׁנִּתְּנָהּ בִּלְבֵנָה שֶׁל טִיט טוֹפֵחַ וְהִטְבִּילָהּ - טְהוֹרָה[92]. וְאִם הָיָה טִיט יָוָן - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה.

85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). 86) לח ורך. 87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. 88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. 89) טיט עבה חפור מבורות. 90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. 91) שם. 92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה – מועילה הטבילה.

כא. אֵלּוּ[93] שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם בָּהֶן: סְתָם קִשְׁרֵי בִּגְדֵי עֲנִיִּים[94]; וְאִם הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן[95] - חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי בִּגְדֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים - סְתָמָן[96] חוֹצְצִין[97]; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - אֵינָן חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבִּגְדִים[98] שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֵלֵיהֶן[99]. וְחֶבֶט הַסַּנְדָּל[100]. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ[101] בִּזְמַן שֶׁהֶקְצִיצָה[102] דְּבוּקָה[103] עִם הָרְצוּעָה שֶׁבָּהּ וַחֲזָקָה. וּתְפִלָּה שֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת[104]. וְאָזְנֵי הַחֵמֶת[105] וְהַתּוּרְמִיל[106]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִקְשָׁרִים וּתְפָרִים שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַתִּירָם.

93) משנה מקוואות פרק י, ב־ג. 94) שנקרעו וקשר מקום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. 95) גילה דעתו באיזו צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. 96) אם לא גילו דעתם כלל. 97) דרכם להקפיד ולתפור. 98) החוטים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. 99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל־כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה־שאין־כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. 100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. 101) תפילין מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). 102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציצה. 103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. 104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. 105) נוד. 106) ילקוט הרועים.

כב. וְאֵלּוּ[107] שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבִּפְתְחֵי הֶחָלוּק[108] שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לוּלָאוֹת. וְכֵן קִשְׁרֵי לוּלָאוֹת שֶׁבַּכָּתֵף[109]. וְשָׂפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתֵּחַ[110]. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה בְּרְצוּעָה. וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. וּשְׂנָצִים[111] שֶׁל סַנְדָּל. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְּשָׁרָן[112]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמָתְחָן[113]. הַסַּלִּין[114] שֶׁל גַּת[115] וְשֶׁל בַּד[116]: אִם הָיוּ חֲזָקִים[117] - צָרִיךְ לְחַטֵּט, וְאִם הָיוּ רָפִים - צָרִיךְ לְנַעֵר[118]. הַכַּר[119] וְהַכֶּסֶת[120] שֶׁל עוֹר - צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן[121] הַמַּיִם[122].

107) שם משנה ד. 108) בצד החזה. 109) חלוקים שלובשים אותם על־ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. 110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. 111) הרצועות. 112) האדם. ראה הלכה כא. 113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמותחם לפני הטבילה. 114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. 115) שדורכים בו ענבים. 116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. 117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחוזק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. 118) מנענע אותם והפסולת נופלת. 119) משנה שם. 120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). 121) בפנים. 122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

כג. כֶּסֶת[123] עֲגֻלָּה[124] וְהַכַּדּוּר[125] וְהָאַמּוּם[126] וְהַקָּמִיעַ[127] וְהַתְּפִלָּה - אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם לַחֲלָלָן. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס - טוֹבֵל סָתוּם.

123) שם משנה ב. 124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרום את התפר ולהוציא את המוכין. 125) שמשחקים בו. 126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. 127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתיק קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

כד. הַמַּטְבִּיל[128] בְּגָדִים הַמְכֻבָּסִין[129] - צְרִיכִין שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם עַד שֶׁיְּבַעְבְּעוּ[130]. הִטְבִּילָן נְגוּבִין - עַד שֶׁיְּבַעְבְּעוּ וְיָנוּחוּ מִבַּעְבּוּעָן[131].

128) שם משנה ד. 129) בעודם לחים. 130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומובן, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימעא, ואף־על־פי־כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. 131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הבועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

כה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[132] שֶׁהֵן אֲרֻכִּים יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּן וְעָתִיד לְקָצְצָן - מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה[133]. כֵּיצַד? שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים[134], וְקָטָן - עֲשָׂרָה. מַטְבִּיל מִן הַשַּׁלְשֶׁלֶת עַד מִדָּה זוֹ בִּלְבַד[135], וְהַשְּׁאָר טָהוֹר[136].

132) שם משנה ה. 133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשמישו. 134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. 135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. 136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר – למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

כו. כְּלִי טָמֵא[137] שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים וְהִטְבִּיל הַכֹּל - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[138], אַף עַל פִּי שֶׁפִּי הַכְּלִי צַר בְּיוֹתֵר[139]; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ[140], וּמִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה טְבִילָה לַכְּלִי הַגָּדוֹל - עָלְתָה טְבִילָה לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[141]. וְאִם הֻטְּהוּ עַל צִדּוֹ וְהִטְבִּיל[142] - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[143] עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[144]. וְכֵן אִם הָיָה הַכְּלִי טָהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ כֵּלִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טְמֵאִים וְהִטְבִּילָן - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[145] עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[146] לִתְרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מַטְבִּילִין כֵּלִים לְתוֹךְ כֵּלִים טְהוֹרִין כְּלָל, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּסַל אוֹ בְּקֻפָּה[147], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ[148].

137) שם פרק ו משנה ב, כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. 138) ואף־על־פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו, אלא במים המחוברים לו, כמו ששנינו (שם פרק ו משנה א): "כל המעורב למקווה – כמקווה". 139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). 140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. 141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחוברים להם ברוחב שפופרת הנוד. 142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפיו צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה 'בית יוסף' יורה־דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף־קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. 143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. 144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. 145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגרור אחריה טהרת הכלים הקטנים. 146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת־עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פי"ב. 147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. 148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקווה. שאובה שהמשיכוה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים למערה.

א. דִּין תּוֹרָה[2], שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין[3] טוֹבְלִין בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: מִקְוֵה מַיִם[4] - מִכָּל מָקוֹם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוּף הָאָדָם בְּבַת אַחַת. שִׁעֲרוּ חֲכָמִים: אַמָּה עַל אַמָּה[5] בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת[6]. וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה[7] מַיִם. בֵּין שְׁאוּבִין[8] בֵּין שְׁאֵינָן שְׁאוּבִין.

2) עירובין ד, ב – ובכמה מקומות. 3) אפילו שאובים בכלי. 4) כל מים נקווים שהם. [בכל המקומות שבגמרא, למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא, הוא מסתמך עליו ('יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)]. 5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים עד למעלה משלשים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. 6) אמנם לדעת מקטיני האמה – קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש (ראה תוספתא, חגיגה יא, א – ד"ה ברום). 7) שהם 960 לוגים. 8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

ב. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לְטְבִילָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֵה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁלִשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - פָּסְלוּ הַכֹּל[10]. אַף עַל פִּי שֶׁפִּסּוּל מַיִם שְׁאוּבִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְמָדוּהוּ בְּהֶקֵּשׁ[11]. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר. הַמַּעְיָן אֵין בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם כְּלָל[12], וְהַבּוֹר כֻּלּוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהֲרֵי כֻּלּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין. אָמְרוּ חֲכָמִים: הַמִּקְוֶה לֹא יִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁאוּב כְּבוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת כֻּלּוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמַעְיָן, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ[13] תְּפִיסַת יַד אָדָם[14] - כָּשֵׁר[15].

~ נקודות משיחות קודש ~

אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם – כָּשֵׁר

"דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהם, שנאמר מקוה מים.. כו'" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעיין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה, ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו איך שצריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם, ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם – ידי אדם – ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכות להיות באופן של התלבשות ובמדידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן לג
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

9) גזירת חכמים. 10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). 11) הסמיכוהו על ההיקש. 12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. 13) אפילו אם יש בו. 14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. 15) היקש זה מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששאב מים ונתן לתוך הבור – פסול; מקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם – כשר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּגִּיחַ[16] קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָם וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עוֹנַת הַגְּשָׁמִים[17] - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים אוֹ יִכְפֵּם[18] וְהַמַּיִם הַנִּקְוִים מֵהֶם[19] כְּשֵׁרִים לִטְבֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלּוּ הָיוּ בְּכֵלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא מִלְּאָן בְּיָדוֹ[20]. לְפִיכָךְ, אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַקַּנְקַנִּים וְהֶעֱרָם[21] - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶם שְׁאוּבִין.

16) משנה, מקוואות פ"ב, מ"ז. 17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. 18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. 19) בקרקע. 20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. 21) הרי עשה האדם בידיים כל פעולת מילוי המקוה.

ד. הַמַּגִּיחַ[22] כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[23] תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן[24], אֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים וְאֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְנִתְמַלְּאוּ מֵי גְשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[25]. וְאִם כְּפָאָן עַל פִּיהֶן אוֹ שְׁבָרָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁאוּבִין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ; שֶׁחֲזְקַת הַצִּנּוֹר לְקַלֵּחַ מַיִם. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח הַכֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[26] - פְּסוּלִין, גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ מִפְּנֵי הַמַּגִּיחַ. וְכֵן הַמַּגִּיחַ[27] אֶת הַכֵּלִים בֶּחָצֵר[28] בְּעֵת קִשּׁוּר הֶעָבִים[29] וְנִתְמַלְּאוּ - הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ. וְכֵן גָּזְרוּ[30] עַל הַשּׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר בִּשְׁעַת קִשּׁוּר עָבִים מִשּׁוּם מַגִּיחַ. הִנִּיחָן בֶּחָצֵר בְּעֵת פִּזּוּר עָבִים[31] וּבָאוּ עָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁמַּנִּיחָן בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן[32]. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בְּעֵת קִשּׁוּר הֶעָבִים וְנִתְפַּזְּרוּ וְחָזְרוּ וְנִתְקַשְּׁרוּ וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[33]. וְאִם שְׁבָרָן[34] אוֹ כְּפָאָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁרִין.

22) משנה, מקוואות פ"ד מ"א, כפי שנתבארה בגמרא שבת טז, ב. 23) מדובר בצינור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). 24) פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים.

25) אם הניחם תחת הצינור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. 26) הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם. 27) במשנתנו נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בדין שוכח. ופסק כבית־שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית־שמאי על בית־הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. 28) לא תחת הצינור. 29) מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך הכלים. 30) דעת רבינו, שבכל מקום גזרו שוכח משום מניח, בין תחת צינור בין בחצר. 31) לא התכוון למי גשמים, כרב משרשיא שם. 32) שבהלכה הקודמת. 33) כשנתפזרו העבים, בטלה מחשבתו הראשונה לקבל לתוכן מי גשמים, וכשחזרו ונתקשרו באו גשמים שלא חשב עליהם (ראה השלמות). 34) ראה למעלה ה"ג ובהשלמות שם.

ה. הַסַּיָּד[35] שֶׁשָּׁכַח עָצִיץ[36] בְּמִקְוֶה וְנִתְמַלֵּא[37] מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּמִּקְוֶה אֶלָּא מְעַט וַהֲרֵי הֶעָצִיץ יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הֶעָצִיץ בִּמְקוֹמוֹ[38] וְנִמְצָא הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ כָּשֵׁר. וְכֵן[39] הַמְסַדֵּר אֶת הַקַּנְקַנִּים בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה כְּדֵי לְחַסְּמָן[40] וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם[41], אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַמִּקְוֶה אֶת מֵימָיו וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם מַיִם כְּלָל אֶלָּא מַיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּנְקַנִּים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים[42] וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן מִקְוֶה כָּשֵׁר.

35) מקוואות פ"ב מ"ח. 36) הסד את הבור בסיד, והשאיר את העציץ בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. 37) צ"ל ונתמלא. 38) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג בכוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמותר גם להפכם, מה־שאין־כן בנידון כאן ('בית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). 39) שם מ"ט. 40) שיבלעו מים ולא יבלעו אחר־כך את המשקין שיתנו לתוכם. 41) נכנסו מי המקוה גם לתוכם. 42) אבל לא יכפם. [ב'בית יוסף' שם קובע הבדלי הדינים שבין שלושת המקרים שנאמרו במשניות ז־ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם (הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול לשוברם ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עציץ של סייד (הלכה ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעציץ ויש להניח שהוא רוצה שייבלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן שתי חומרות: אחת, שצריך שיישארו בבור מעט מים, ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסדר קנקנים בתוך המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעציץ, היינו שלא התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה – ישבור, והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח ביותר את הדעת].

ו. כֵּיצַד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֵגִין?[43] שֶׁאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סְאָה[44], [וְנָפְלוּ לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֵגִין וְהִשְׁלִימוּם לְאַרְבָּעִים סְאָה] - הַכֹּל פָּסוּל[45]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, וְשָׁאַב בְּכַד וְשָׁפַךְ לְתוֹכוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד[46], אֶלָּא מִקְוֶה עֶלְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה הַתַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הַתַּחְתּוֹן כָּשֵׁר[47].

43) ראה למעלה ה"ב. 44) מים כשרים. 45) שם פ"ג מ"א. 46) שם פ"ו מ"ח. 47) אפילו לא היו בו כלל מים כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים השאובים שנפלו לעליון שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. מִקְוֶה[48] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְנָתַן לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין וְנָטַל אַחַר כָּךְ מִמֶּנּוּ סְאָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן נוֹתֵן סְאָה וְנוֹטֵל סְאָה וְהוּא כָּשֵׁר, עַד רֻבּוֹ[49].

48) שם פ"ז מ"ב. 49) כרב יהודה בר שילא ביבמות פב, ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמהו שמכשיר כאן רק עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו, ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה ונטל סאה – מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה פסלו משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל בשפך לעליון ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל־כך שניטלו ביד].

ח. אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[50] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֵגִין עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכְּלִי[51]. אֲבָל אִם נִגְּרְרוּ[52] הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשֵׁרִים - הֲרֵי הַמִّקְוֶה כָּשֵׁר[53]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב חוּץ לַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִין עַל הַקַּרְקַע אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר וַאֲפִלּוּ הִשְׁלִימוּ לְאֶלֶף סְאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ - כְּשֵׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אַרְבָּעִים סְאָה מִן הַכָּשֵׁר[55]. וְכֵן גַּג[56] שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מֵי גְשָׁמִים וּמִלֵּא בִּכְתֵפוֹ וְנָתַן לְתוֹכוֹ[57] פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, שֶׁנִּמְצָא הַכֹּל פָּסוּל, וּפָתַח הַצִּנּוֹר וְנִמְשְׁכוּ הַכֹּל לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[58].

50) תמורה יב, א ו־ב. 51) ישר מן הכלי אל המקוה. 52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים. 53) בגמרא שם מסיימים: "שהשאיבה מטהרת ברבייה". 54) לקמן בפרק שישי יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה. 55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו שיתבאר לקמן. 56) תוספתא, מקוואות פ"ד ה"ב. 57) ישר מן הדלי. 58) ואף־על־פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם – מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים – אין המשכה מועלת.

ט. הוֹרוּ[59] מִקְצָת חַכְמֵי מַעֲרָב וְאָמְרוּ: הוֹאִיל וְאָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שָׁם רֹב מַיִם כְּשֵׁרִין. וְזֶה שֶׁהִצְרִיךְ רֹב וְהַמְשָׁכָה - דִּבְרֵי יָחִיד הֵן, וּכְבָר נִדְחוּ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בַּסּוֹף: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה. לְפִי דִּבְרֵי זֶה, אִם הָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְשׁוֹפֵךְ, וְהַמַּיִם נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל אַמְבָּטֵי שֶׁבַּמְּרַחֲצָאוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְוָאוֹת כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שְׁאוּב וְשֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּעִנְיָן זֶה.

59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

י. מֵי גְשָׁמִים[60] וּמַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין בֶּחָצֵר וְנִמְשָׁכִין[61] וְיוֹרְדִין לָעוּקָה[62] שֶׁבֶּחָצֵר, אוֹ שֶׁמִּתְעָרְבִין עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה וְיוֹרְדִין לַמְּעָרָה: אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[63] - כָּשֵׁר[64]; וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל - פָּסוּל; מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה - פָּסוּל. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִין עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין[65]; אֲבָל אִם הָיוּ הַכְּשֵׁרִים וְהַפְּסוּלִים מְקַלְּחִין[66] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין עַד שֶׁלֹּא יָרְדוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֵגִין מַיִם שְׁאוּבִין - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל.[67]

60) מקוואות פ"ד מ"ד. 61) כשהם מעורבים. 62) לגומא, לבור. 63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. 64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. 65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף־על־פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם – המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם – פוסלים כשרים עומדים בפני עצמם. 66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. 67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה למקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים – נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על־פי ה'כסף משנה'). [רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקפוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב. הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן גג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה למקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו רוב המים הכשרים לפסולים ואף־על־פי־כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאיבה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

~ יום שישי כ' טבת ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

א. מִקְוֶה[2] שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין[3] מִכְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין; וְהוּא שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת[6]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה[7], אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִים אֶת הַכְּשֵׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַכְּשֵׁרִים אֶת הַשְּׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה [קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַכֹּל וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.

2) מקוואות פרק ג משנה ד. 3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. 4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר – מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר – אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי – גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. 5) שארבעה אין מצטרפים. 6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). 7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

ב. שְׁנַיִם שֶׁהִטִּילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְהַסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ[8] וְהִגְבִּיהָהּ[9] וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְכֵן הַמְּעָרֶה מִן הַצְּרִצּוּר[10] שֶׁמֵּטִיל מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[11].

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. 9) ואינה נוגעת במי המקווה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקוואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחוברים למקווה]. 10) כלי ששפתו עשוייה כעין מסרק. 11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׂפְתוֹתֵיהֶן מִן הַמַּיִם נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[12]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן[13]. אֲבָל הַקֶּפֶה[14] וְהַשַּׂק - מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן כְּדַרְכָּן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[15].

12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה – כל המים שספגה מחוברים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. 13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחוברים למקווה. 14) סל קלוע מענפים דקים. 15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר – אינם נעשים שאובים.

ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת[16] מִמַּיִם שְׁאוּבִין, לֹג בְּכָל גֻּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ[17] מַיִם כְּשֵׁרִים: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַגֻּמָּא הַשְּׁלִישִׁית[18] - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל[19].

16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. 17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. 18) ואם כן היו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. 19) משמע שאם אינו יודע – פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[20], וְנָפַל לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל[21]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם, וְרֻבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[22] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב[23], וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו נִשְׁאֲבוּ בִּכְלִי.

20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. 21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. 22) עד ארבעים סאה. 23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִים וְהָאַמָּה[24] נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁתְּחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[25]. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ[26] מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל, וְאַחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ[27] וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מֵי גְשָׁמִים וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים וְאַחַר כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה קַבִּין וְיוֹתֵר מֵרְבִיעַ הַקַּב[28], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַכֹּל שֶׁנִּפְסַל[29] חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְעֵרְבוּ עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל - טִהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ[30].

24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). 25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים – ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. 26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. 27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. 28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. 29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. 30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. הַמְסַלֵּק אֶת הַטִּיט[31] לִצְדָדִים[32] וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּים לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. הָיָה תּוֹלֵשׁ הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ בְּיָדוֹ וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצִדָּהּ וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[34].

31) שבקרקעית המקווה. 32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. 33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים. 34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים.

ח. גַּיִס[35] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה[36] הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזִלְּפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

35) צבא. מובן שלאו דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. 36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. 37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידיו וברגליו ובין הוליכם על הקרקע. ומפרש רבינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקווה, ורבינו מתכוון כשהוליכם עם הקרקע (כסף משנה).

ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ[38] פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין[39] שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[40], וּפְסוּלִין לְהַקָּוּוֹת עֲלֵיהֶן[41]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן[42] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים לְהַקָּוּוֹת עֲלֵיהֶם[43]. נָפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[44], וּפְסוּלִין לְהַקָּוּוֹת עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[45], וּפְסוּלִין לְהַקָּוּוֹת עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּגְּעוּ כֻּלָּן כְּשְׁאוּבִין וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר דִּינָר[46] וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקָּוּוֹת עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מִשְּׁקַל דִּינָר מֵי גְשָׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ - כָּשֵׁר[47]; כְּשֵׁם שֶׁטָּהוֹר לִטְבִילָה, כָּךְ טָהוֹר לְכָל דָּבָר[48].

38) נפלו שלא לרצון בעלים. 39) טמאין ממש. 40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. 41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה בפיסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). 42) על מי התערובת. 43) כשאין במקווה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. 44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. 45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). 46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. 47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקוות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. 48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁנָּפְלוּ מִתּוֹכָן[3] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה. וְהוּא שֶׁיֵּעָשׂוּ לְקַבָּלָה[4]. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.

2) מקוואות פרק ד משנה א. 3) צ"ל "לתוכן". 4) ראה הלכה הבאה.

ב. כָּל כְּלִי[5] שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת[7] שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִים בָּאֶמְצַע[8] וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.

5) שם. 6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. 7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול – אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). 8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. הַשֹּׁקֶת[9] שֶׁבַּסֶּלַע[10] - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי[11]. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוּ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ בְּסִיד[12]. נִקְבָּה מִלְּמַטָּה[13] אוֹ מִן הַצַּד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[14] - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה[15].

9) שם משנה ה. 10) שחקקוה בסלע. 11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב ב'תפארת ישראל', שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר־כך חקקו בו את השוקת – אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. 12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור – אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. 13) אפילו כל שהיא. 14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. 15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה – כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

ד. הַלּוּקֵחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נְקָבוֹ נֶקֶב הַמְטַהֲרוֹ[16] וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ מִקְוֶה[17] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[18]. וְכֵן אִם פָּקַק[19] אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבִבְנְיָן[20] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[21], וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ מִקְוֶה כָּשֵׁר. סְתָמוֹ בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס - עֲדַיִן הוּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה[22] עַד שֶׁיִּקְבְּעֶנּוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ[23] עַל גַּב הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד[24] וּמֵרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[25].

16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). 17) נתן לתוכה 40 סאה. 18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. 19) סתם. 20) בצרורות שמשתמשים בהם לבנין (ר"ש). 21) סתימת סיד וגיפסיס אינה יעילה. 22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקווה (כסף־משנה). [לכאורה דין זה סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף־משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקווה, ואם לאו פוסל... אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיערו המטהר מטומאה (כסף־משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). 23) בתוספתא: הושיבו. 24) פירוש, או ע"ג הסיד. 25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים – דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף־משנה)].

ה. הַמַּגִּיחַ[26] טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל הַטַּבְלָא וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה: אִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן[27] - הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ[28] תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ לְקַבֵּל[29].

26) משנה מקוואות פרק ד, ב. 27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). 28) על צידה. 29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא – נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הוויה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

ו. הַחוֹטֵט[30] בְּצִנּוֹר[31] מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבָּלָה[32]. וַאֲפִלּוּ שֶׁקְּבָעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ[33], הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תָּלוּשׁ. אֲבָל אִם קְבָעוֹ בַּקַּרְקַע וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל[34]. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית[35]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֲלִין בְּתוֹכוֹ[36] - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ וְאֵינוֹ כְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וּסְתָמוּ וְנִכְבַּשׁ[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

30) שם משנה ג. 31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). 32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצינור כלי עשוי לקבל (תפארת ישראל שם). 33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. 34) שם. 35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פי"ח הי"ג). 36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. 37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

ז. הַסְּפוֹג[38] וְהַדְּלִי[39] שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלִשֶׁת לֻגִּין מַיִם וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פִּסְּלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלִשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ[40] מַיִם שְׁאוּבִין.

38) שם פרק ו משנה ד. 39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח הי"ב דין סגוס). 40) נראה שצ"ל "שנפל ובו".

ח. הַשִּׁדָּה[41] וְהַתֵּבָה שֶׁבָּיָּם[42] - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[43]. וְאִם הָיָה שַׂק אוֹ קֻפָּה - מַטְבִּילִין בָּהֶן[44]. וְכֵן הַמַּנִּיחַ שַׂק אוֹ קֻפָּה תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה[45].

41) שם משנה ה. 42) המדובר בכלים גדולים מאוד. 43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד – כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף־משנה למעלה הלכה ד). 44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. 45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. גִּסְטְרָא[46] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה וּשְׁפָתָהּ לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[47] וְהִטְבִּיל בָּהּ הַכֵּלִים[48] - טָהֲרוּ[49] מִטֻּמְאָתָן[50]; אֲבָל כְּשֶׁיַּגִּבֵּיהֶם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן בַּאֲוִיר[51] הַגִּסְטְרָא[52] מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר הַגִּסְטְרָא וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן[53]. וְכֵן מַעְיָן[54] הַיּוֹצֵא מִתַּחַת הַתַּנּוּר[55] הַטָּמֵא וְיָרַד[56] וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא טָהוֹר[57] וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר[58]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר כְּרוּם יָדָיו[59], שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר. שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס מִתְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

46) כלי חרס שבור. 47) אבל חלק מהפגימות (כלי חרס שנשבר, אין מקום השבר שוה אלא יש בו כמה פגימות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגימות. 48) כלים טמאים. 49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. 50) מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. 51) בחלק הבולט מן המים. 52) שכלי חרס מטמא מאווירו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. 53) את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. 54) שם. 55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. 56) אדם טמא. 57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוויר כלי חרס. 58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה־עשר דברים שגזרו כשרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יג, ב). 59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוויר התנור הטמא. 60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף־על־פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. 61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. [ולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באווירה אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוויר כלי חרס, ואם־כן טומאתם באה על־ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומתטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גביו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא – נטמאו. מה־שאין־כן בידים שהן עצמן – בלי תיווך המים – מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיו הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף־על־פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

י. חָבִית[62] מְלֵאָה מַיִם[63] שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם[64] לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי אֶפְשָׁר לִשְׁלִשָׁה לֵגִין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד[65]. וְכִכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם[66] - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[67], שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵם נִמְשָׁכִין - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

62) מכות ד, א. 63) שאובים. 64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. 65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשארו שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף־משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. 66) אחר טבילת הטמא. 67) שנטמאו מנגיעת האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה – נטמאה (גמרא שם).

יא. מַיִם שְׁאוּבִין[68] שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין[69] בְּמֵי הַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[70], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע[71] - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

68) מקוואות פרק ו משנה י. 69) אבל אינם מתערבים במי המקווה. 70) אף־על־פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. 71) והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף־משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". ב'תפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר־כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק – ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה – בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על־ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לטבילה (וכן כתב ה'תפארת ישראל' בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף־משנה מבאר, שפסק כתנא־קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שְׁתֵּי[72] בְּרֵכוֹת[73] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן[74], וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנָקֵב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב[75] שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּקֶב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצִדָּהּ[76].

72) שם מי"א. 73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות לטבול בהן. 74) הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. 75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). 76) ראה ההלכה הקודמת. וכל־שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

יג. כַּמָּה[77] יִהְיֶה בַּנֶּקֶב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין? הַכֹּל לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים סְאָה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּקֶב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה; הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב[78] לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבָּעָה לֻגִּין, וְהַלֹּג שֵׁשׁ בֵּיצִים[79].

77) שם. 78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. 79) דרך־אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

יד. שְׁלֹשָׁה מִקְוָאוֹת[80] זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שָׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ[81] שְׁלִשְׁתָּן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם[82] מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מְלֵמַעְלָה - הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים[83] וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[84], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים[85] וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֵׁרִים; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִין[86], לְפִי שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.

80) שם משנה ג. 81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. 82) עלו למעלה משפתם. 83) שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). 84) שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. [ואף־על־פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר – אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). וב'תפארת ישראל' מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. 85) נשארו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים – כשרים, והשאוב פסול. 86) פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף־על־פי־כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקווה.

א. אֵין הַמִּקְוֶה[2] נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם וְלֹא בְּשִׁנּוּי הָרֵיחַ, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[3] בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[4]. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[5], שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנָּה אֶת מַרְאָיו - פָּסוּל[6]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ. וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה[7]. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים עֶשְׂרִים אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.

2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה – בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב – אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. 3) מקוואות פ"ז מ"ג. 4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. 5) שנינו בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקוה (ראה לקמן הי"א). 6) מקוואות שם. 7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם – לא העלהו". [גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלעיני ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלוהו"].

ב. יֵשׁ[8] מַעֲלִין[9] אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.

8) שם מ"א. 9) משלימים לארבעים סאה.

ג. וְאֵלּוּ[10] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַכְּפוֹר[11], וְהַגְּלִיד[12], וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנָּרוֹק[13]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ[14] וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם[15]. נִמְצְאוּ[16] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה[17] וְרִסְּקוּ[18] שָׁם - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר[19].

10) שם. 11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד. 12) קרח. 13) טיט רך כל־כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. 14) משלים את המידה לארבעים סאה. 15) אף־על־פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה – לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. 16) מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. 17) בגומא. 18) ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. 19) במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם – פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט – פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

ד. וְאֵלּוּ[20] פּוֹסְלִין[21] וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים[22], וּמֵי שְׁלָקוֹת[23], וְהַתֶּמֶד[24] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ[25], וְהַשֵּׁכָר[26]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה וְלֹא הִשְׁלִימוֹ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹשָׁה לֵגִין מֵהֶן - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

20) שם מ"ב. 21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. 22) מים שכבשו בהם פירות או ירקות. 23) ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. 24) משקה עשוי ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים. 25) דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמיץ – דינו כמים. 26) מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

ה. וְאֵלּוּ[27] לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר[28], וְהַמּוּרְיָס[29], וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].

27) שם. 28) מים המתמצים מדגים מלוחים. 29) שומן מדגים מלוחים. 30) למעלה ה"א.

ו. וּפְעָמִים[31] שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִקְוֶה כָּשֵׁר[32].

31) שם. 32) ביבמות פב, ב – אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע־עשרה פעמים כדי שיישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם). [רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו]. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר־כך נטל סאה, אבל להיפך – פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר־כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדין נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

ז. מִקְוֶה[33] שֶׁהִדִּיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים[34] וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - כָּשֵׁר[35].

33) שם מ"ג. 34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. 35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

ח. מֵי הַצֶּבַע[36] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֵגִין[37], וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאָיו.

36) שם. 37) במכות ג, ב – אמרו: "מיא דציבעא מקרי" ('מי צבע' שמם). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים – פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

ט. מִקְוֶה[38] שֶׁנָּפַל יַיִן אוֹ מֹהַל[39] אוֹ שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו וְנִפְסַל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים[40] וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב לְתוֹכָן[41] עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל לְתוֹכוֹ[42] יַיִן אוֹ מֹהַל וְכַיּוֹצֵא בָהּ וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מִקְצָתוֹ[43], אִם אֵין בָּהּ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ[44]. וְהַטּוֹבֵל בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה[45] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[46] וּמַרְאֵה אוֹתוֹ מָקוֹם כְּמַרְאֵה שֶׁל יַיִן, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.

38) שם. 39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים "מוהל"). 40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. 41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. 42) שם מ"ד. 43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. 44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. 45) כאן מדובר, אפילו אם נשארו 40 סאה שלא נשתנו ויש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאן מקוה כשר, אף־על־פי־כן הטבילה במקום שנשתנה – פסולה. [אי־אפשר לפרש בבא זו כשלא נשארו ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה – פסולה, כמו ששנינו בתוספתא מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל"].
46) תוספתא, שם ה"ט.

י. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[47] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[48], אֶלָּא אִם שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו[49].

47) משנה, שם פ"ז, ה. 48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה.
49) מראה מי המקוה.

יא. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[50] חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן דִּינַר חָלָב[51] אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַיִם[52], וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[53]; עַד שֶׁיִּפְּלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה אַחֵר וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.

50) שם. 51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. 52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים.
53) כתנא־קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מִקְוֶה[54] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף־משנה).

~ שבת קודש כ"א טבת ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים.

א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4] וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם רַגְלֵי פַּרְסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.

2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות.
5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].

7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל טְהוֹרָה.

9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וְיכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].

11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] - מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֵרֶב[17] - אֵין מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18]. נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַכֹּתֶל[19] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - מִצְטָרְפִין.

15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב – מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם.
19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד? כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוֹזְרוֹת בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדָל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן הָאַרְבַּע שֶׁבְּפַס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁיֵּעָמֵד בִּשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23] - מְמַעֵט[24], וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם. סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סְפֵק שְׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].

21) אפשר לסבב אותן ברווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו – בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו – "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה – להקל.

ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28] וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל אֶבֶר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשִּׁיקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשֶׁעָרָה דַּיּוֹ, וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו – אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

ח. שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטַף שֶׁל גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים).

ט. טִיט רַךְ שֶׁהַכַּפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַכַּפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

39) משלים לארבעים סאה.

י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וָטִיט[40] - מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין? בַּטִּיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא בַּטִּיט[42].

40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43] אֲדֻמִּין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].

43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ[45], שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה. הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִם הָיְתָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל בָּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49]. הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכִיוֹצֵא בָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל בּוֹ יוֹרָה גְדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ[55] וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ שׁוּלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים וְיַחְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּהוּ.

45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה – כשיגביהנה קצת כלפי מעלה – ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

יג. מִקְוֶה שֶׁמִּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין עַד שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.

57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

א. שֵׁשׁ[2] מַעֲלוֹת[3] בְּמִקְוָאוֹת[4] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. הָרִאשׁוֹן: מֵי גְבָאִים[5] וּמֵי בּוֹרוֹת[6] שִׁיחִין[7] וּמְעָרוֹת[8] וְכִיוֹצֵא בָהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין[9] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11] - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[12], וּכְשֵׁרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה[13] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן בִּכְלִי[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].

2) מקוואות פ"א, מ"א. 3) דרגות טהרה. 4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקווה כלל. 5) מים שנקוו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" – ישעיה ל, יד). 6) חפירה עגולה ועמוקה. 7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. 8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. 9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אע"פ שהן שאובין". במשנה איננה]. 10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. 11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. 12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. 13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק – לא גזרו. 14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקווה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. 15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקווה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף־משנה)].

ב. לְמַעְלָה מֵהֶן[16]: מֵי תַּמְצִית[17] שֶׁלֹּא פָּסְקוּ, אֶלָּא עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בּוֹצְצִין[18] וְהֵן נִמְשָׁכִין וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לִתְרוּמָה[19] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּיל בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[20]. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָּסְקוּ הֶהָרִים מִלְּהַזְחִיל - עֲדַיִן הֵן מֵי תַּמְצִית. פָּסְקוּ הֶהָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְבָאִין[21].

16) דרגה שניה. 17) יש גורסים – תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. 18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. 19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. 20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף־על־פי שהם נמצאים בעינם וניכרים – נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). 21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

ג. הַחוֹפֵר[22] בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבִמְקוֹם הַבְּצִין[23] - הֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[24].

22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. 23) ומימיהם עוברים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחפירה. 24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

ד. הַחוֹפֵר[25] בְּצַד הַמַּעְיָן: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָּאִין מֵחֲמַת הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין[26] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵי מַעְיָן[27]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵי גְבָאִים[28].

25) שם. 26) לפעמים נפסקים. 27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). 28) בתוספתא שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

ה. לְמַעְלָה מֵהֶן[29]: מִקְוֶה[30] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ מִן הַזָּב הַזָּכָר[31], וּבוֹ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִים וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

29) שם מ"ז. 30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. 31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. 32) בהלכות אבות הטומאות פי"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

ו. לְמַעְלָה מִזֶּה[33]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין וְהִרְבּוּ עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין. שָׁוֶה לְמִקְוֶה - שֶׁאֵין מְטַהֲרִין בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין בְּאַשְׁבֹּרֶן, וְשָׁוֶה לְמַעְיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמֵימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן מְטַהֲרִין[34].

33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא־אם־כן נקוו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. 34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה־דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

ז. לְמַעְלָה מִזֶּה[35]: הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין אֲבָל מֵימָיו מֻכִּים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים אוֹ מְלוּחִים[36], שֶׁהֲרֵי[37] הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים, וְהֵן הַמַּיִם הַנִּגְרָרִים וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.

35) שם מ"ח. 36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? 37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

ח. לְמַעְלָה מִזֶּה[38]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן בִּלְבַד טוֹבְלִים בּוֹ הַזָּבִים הַזְּכָרִים, וְלוּקְחִין מֵהֶן לְטָהֳרַת הַמְּצֹרָע[39] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[40]. מַה בֵּין מַעְיָן לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה; וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן[41], וְהַמַּיִם הַנִּזְחָלִים מִמֶּנּוּ[42] אֵינָן מְטַהֲרִין; וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים. הַמִּקְוֶה - לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ טְבִילָה לְזָבִים[43]; וְהַמַּעְיָן, אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים - הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.

38) שם. 39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. 40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. 41) ראה ה"ו. 42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. 43) בכסף־משנה מעיר: "והוא־הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו']

ט. מַעְיָן[44] שֶׁמֵּימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת[45] וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁחוּץ לוֹ פְּסוּלִין[46]. הָיוּ מִקְצָתָן נִמְשָׁכִין עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[47], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִים[48], שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[49]. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם[50] וְנִקְוִין שָׁם[51] - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה[52]. הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[53] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[54] לְזָבִים[55] וְלִמְצֹרָעִים[56] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[57] עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה[58] שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה[59].

44) שם פ"ה מ"א. 45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). 46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. 47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. 48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים **היוצאים** מן **השוקת כשרים**". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא"]. 49) מה־שאין־כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעיין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה־שאין־ כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל)]. 50) מי מקווה. 51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף־משנה). 52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעיין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. 53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. 54) פירוש, נשארו בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעיין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. 55) זכרים. 56) להזייה. 57) מפני שהם מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. 58) גם מי המעיין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. 59) נתבאר למעלה פ"ה ה"ו, בדין בור מלא מים שאובים.

י. מַעְיָן[60] שֶׁמֵּימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶן בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֶׁלְּחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה כְּמִקְוֶה[61]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[62].

60) שם מ"ב. 61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. 62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

יא. מַעְיָן[63] שֶׁהָיוּ אַמּוֹת[64] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין[65] לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי הֵן[66] כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[67]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים[68] וְאֵינָן נִמְשָׁכִין, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁמִּשּׁוּכִין שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבֹּרֶן בִּלְבַד[69], וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[70].

63) שם מ"ג. 64) שטפי מים צרים. 65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). 66) אותן האמות. 67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעיין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעיין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעיין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף־משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעיין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעיין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעיין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעיין שמימיו **מועטים**", וכאן כתב סתם "מעיין"]. 68) ולא נמשכו ממנו אמות. 69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. 70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

יב. כָּל הַיַּמִּים[71] מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין[72], וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת.

71) שם מ"ד. 72) כר' יוסי שם. [בכסף־משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "**כל הימים** מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף־משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעיין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה־דעה סימן רא].

יג. הַמַּיִם[73] הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן[74] - הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[75]. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן[76], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹרְדִין[77] - הֲרֵי הֵם כְּמִקְוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמֶּנּוּ, אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנּוֹטְפִין] - הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[78]; וְאִם רָבוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן[79]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ[80] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶן[81].

73) שם מ"ה. 74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). 75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). 76) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). 77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. 78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". 79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. 80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.
81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

יד. נוֹטְפִין[82] שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין[83], כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לַמִּקְוֶה הַמְנַטֵּף טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס[84] חֲלָקָה וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.

82) שם. 83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה־דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקווה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"].
84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

טו. זוֹחֲלִין[85] שֶׁקִּלְחָן[86] בַּעֲלֵי אֲגוּז[87] - כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֲגוּז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ[88] חָשׁוּב כְּכֵלִים.

85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". 86) שפך אותם. 87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחילם. 88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים – מקבלים טומאה (הלכות כלים פי"א) ואין מזחילים בהם.

טז. מֵי גְשָׁמִים[89] הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן[90] וְהִנָּם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְּחִלָּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין[91], עַד שֶׁיִּקָּווּ וְנִנּוּחוּ בְּאַשְׁבֹּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה[92]. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל בָּהֶן[93]. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגָּדֵר - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[94].

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב־חי"ת, וכאילו נאמר "הר־דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית־שמאי ובית־הלל. בית־שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים – ופסק כבית־הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית־הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ[95] מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[96] לְחֻלִּין[97]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֻלִּין צָרִיךְ כַּוָּנָה[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[99]. וְאִם נִתְכַּוֵּן[100] וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ[101].

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. 99) פי"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין – מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

יח. אֵין מַטְבִּילִין[102] בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, קַל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר[103]. הָיוּ שְׁנֵי רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ - מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין מַטְבִּילִין בַּכַּפָּה שֶׁלּוֹ[104], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר[105].

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף־על־פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל־שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף־משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף־משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף־משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף־משנה כמובן. ולשיטת הכסף־משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף־משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף־משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא־ר"מ וכת"י תימן).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

א. סְפֵק[2] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים[3] כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים[4] אוֹ לֹא; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סְפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סְפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סְפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[5] סְפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[6].

2) מקואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר־כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ו].

ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[7], אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמָּה יִתְלֶה[8]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמָּה יִתְלֶה[9]; אִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל[10].

7) שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי־אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

ג. מִקְוֶה[11] שֶׁהִנִּיחוֹ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוֹ מָלֵא - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין[12] לְמִקְוֶה זֶה.

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

ד. צִנּוֹר[13] שֶׁמְּקַלֵּחַ[14] לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת[15] נְתוּנָה בְּצִדּוֹ, סְפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סָפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת לַמִّקְוֶה[16] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח[17]. וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה כָּשֵׁר קָבוּעַ[18].

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף־סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתווספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו – אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון – אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שֵׁם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששנינו בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת[19] הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת[20] לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח[21] - בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן וּמְטַהֲרִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמַּפְתֵּחַ - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, שֶׁחֶזְקָתָן[22] מִן הַגְּשָׁמִים.

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכרכים. 21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

ו. הַטָּמֵא[23] שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל; וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ[24] אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל - סְפֵקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי[25]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר[26], בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[27] בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו[28] לְמַפְרֵעַ[29] טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[31] כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[32]; אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין[33] אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין[34] אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶן[35] - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכַיּוֹצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

23) שם פ"ב מ"א. 24) במקוה. 25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. 26) שאין בו ארבעים סאה. 27) למדנו בפי"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. 28) על סמך טבילה במקוה זה. 29) לפני שנמדד ונמצא חסר. 30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. 31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. 32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מי"א). 33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה־עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יד, ב). 34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. 35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום־טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[36], אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל[37], וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[38] וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת[39]. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ[40], וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת[41]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[42] - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשְׂרְפוּ[43]. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבֵּאַרְנוּ[44] וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת[45], וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[46]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת יִשְׂרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[47] כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֻּלּוֹ שָׁאוּב[48], וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה קַלָּה טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא[49] וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר וְנִטְמָא.

36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. 37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. 38) נתבאר בהלכה הקודמת. 39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. 41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. 42) הטהרות הראשונות והשניות.

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). 44) בהלכה הקודמת. 45) ככל ספק טומאה קלה. 46) שהן ספק טומאה חמורה. 47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. 48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה־שאין־כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כך]. 49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[50] שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הֵקֵר[51] בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) שם. 51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף־על־פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

א. אֵין[2] מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְעָנֶנּוּ[3] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[4] וְיוֹדֶה לוֹ[5] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוֹ שֶׁבְּמִנְיָן. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה דִינָרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשָּׁה; כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ; שְׁתֵּי לִיטְרִין שֶׁל מֶשִׁי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא רוֹטֶל - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: כִּיס מָלֵא דִינָרִין מָסַרְתִּי לְךָ, לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים[6]; מֵאָה דִינָרִין מָסַרְתִּי לְךָ, לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא צְרוֹר שֶׁל דִּינָרִין[7], וְלֹא מָנִיתָ אוֹתָן בְּפָנַי[8], וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה בּוֹ, וּמַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. 3) שיתבע. 4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. 5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטענו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. 6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. 7) הטענה מסויימת וההודאה לא. 8) כנראה נתת בי אימון מלא.

ב. בַּיִת מָלֵא תְּבוּאָה מָסַרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כּוֹרִין; עֲשָׂרָה כּוֹרִין מָסַרְתִּי לְךָ, אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הֵם, שֶׁהֲרֵי לֹא מְדַדְתָּם בְּפָנַי, אֶלָּא מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - פָּטוּר[9].

9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל – פטור". במקרה זה שתיהן – הטענה וההודאה – אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

ג. בַּיִת זֶה[10] מָלֵא עַד הַזִּיז[11] מָסַרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: עַד הַחַלּוֹן - חַיָּב[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) משנה שם. 11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. 12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים – הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

ד. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[13] חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכְפֹּר בּוֹ. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מֵאָה דִינָרִין יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ, חֲמִשִּׁים שֶׁבִּשְׁטָר זֶה וַחֲמִשִּׁים בְּלֹא שְׁטָר, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים שֶׁבַּשְּׁטָר - אֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; שֶׁהַשְּׁטָר לֹא תּוֹעִיל בּוֹ כְּפִירָתוֹ, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּפַר בּוֹ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[14] עַל הַחֲמִשִּׁים[15].

13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. 14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. 15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטרו משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב – גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשההלוואה היא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לוויתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לוויתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

ה. שְׁטָר[16] שֶׁכָּתוּב בּוֹ סְלָעִים, וְלֹא הִזְכִּיר מִנְיָן, מַלְוֶה אוֹמֵר: חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ הֵם הַכְּתוּבִים בּוֹ, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שָׁלֹשׁ וְהֵם הַכְּתוּבִים בַּשְּׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בִּשְׁטָר זֶה אֶלָּא בִּשְׁתַּיִם[17], וַהֲרֵי הוֹדָה בְּסֶלַע שֶׁאֶפְשָׁר לִכְפֹּר בָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[18]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְתַקָּנַת חֲכָמִים הִיא: שֶׁכֹּל שֶׁיָּשִׁיב אֲבֵדָה - לֹא יִשָּׁבַע[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[20]. וְכֵן[21] הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אָמַר לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ מָנֶה, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מֵשִׁיב אֲבֵדָה[22], וּפָטוּר[23] אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת[24]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: מָנֶה הָיָה לְאָבִיךָ בְּיָדִי, וְנָתַתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים דִּינָרִין, וְנִשְׁאַר לוֹ חֲמִשִּׁים - שֶׁזֶּה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁטָּעַן וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְאָבִי בְּיָדְךָ אוֹ בְּיַד אָבִיךָ מָנֶה, וְהוּא אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לוֹ בְּיַד אָבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע[25].

16) ברייתא בבא מציעא ד. 17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). 18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. 19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. 20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. 21) משנה שבועות לח: 22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו – מעיז (כתובות יח:). 23) דין זה שנוי בברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובברי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). 24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו – הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעיז לכפור הכל – הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" וביורש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). 25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מָנֶה[26] לִי בְּיָדְךָ עַל מַשְׁכּוֹן זֶה, אֵין לְךָ בְּיָדִי עָלָיו אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת[27], וְאִם אֵין הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים אוֹ פָּחוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, וּמְשַׁלֵּם הַחֲמִשִּׁים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן[28]. הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה מֵאָה אוֹ יָתֵר, הוֹאִיל וְהַמַّלְוֶה יָכוֹל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִטְעֹן עָלָיו עַד כְּדֵי דָּמָיו[29] - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[30] מִדְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן. הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים, וְנוֹטְלָן מִן הַמַּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבָּע הַלֹּוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֶשְׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[31]. כָּפַר בַּכֹּל וְאָמַר: אֵין זֶה מַשְׁכּוֹן אֶלָּא פִּקָּדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים[32], וְנִשְׁבָּע הַלֹּוֶה הֶסֵּת עַל הָעֶשְׂרִים[33].

26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולווה תובע את ההפרש בין שוויו ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. 27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. 28) פשוט. 29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שוויו של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. 30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. 31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. 32) כמו בבבא הקודמת. 33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבע היסת.

ז. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[34], וְהַלָּה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים וַדַּאי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חַיָּב בָּהֶן אוֹ לָאו - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע בַּמִּקְצָת שֶׁכָּפַר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם הַמָּנֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[36] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ[37].

34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. 35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). 36) מתקנת הגאונים. 37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. מָנֶה[38] לִי בְּיָדְךָ, וַהֲרֵי עֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָנֶה - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[39]. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע? שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁהֵעִיד בּוֹ הָעֵד, וְאֵין הַנִּשְׁבָּע בְּהַעֲדָאַת עֵד אֶחָד נִשְׁבָּע עַד שֶׁיַּכְחִישׁ אֶת הָעֵד וְיִכְפֹּר בְּעֵדוּתוֹ וְיִשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָךְ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרָעוֹ[40]; וְכֵן כַּפְרָן[41] שֶׁבָּא עָלָיו עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרַע אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַפִּקָּדוֹן - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[42], שֶׁחָטַף לְשׁוֹן כֶּסֶף מֵחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאָמַר אַחַר כֵּן: חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[43]: הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". 39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זזה ידו מיד התובע או הנתבע משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו – נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לווה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.) מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" – אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בברייתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון – עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזרתי? משום שהגוזל בעדים אינו נאמן לטעון החזרתי שלא בעדים. 40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. 41) כגון שטען לא לוויתי ובא אחד והעיד שלווה וחזר הלווה וטען: לוויתי ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). 42) שם. 43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

ט. מָנֶה הִלְוִיתִיךָ[44], לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, הֵבִיא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם הָיָה מֵחֲזִיק כַּפְרָן וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עַל פִּי עֵד אֶחָד; שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. חָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי - מְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה[46], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47].

44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. 45) לקמן פרק ו הלכה א. 46) התובע אינו מחוייב שבועה. 47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א.

י. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[48], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְהָעֵדִים מְעִידִין עָלָיו שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ כָּל הַגְּאוֹנִים הַלָּכָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר; שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹדָיַת פִּיו גְּדוֹלָה מֵהַעֲדָאַת עֵדִים[49].

48) בבא מציעא ג. 49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני ט"ז טבת ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

א. וְאֵלּוּ דְבָרִים[2] שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה[3]: הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד, אוֹ שֶׁשָּׁמַר וְטָעַן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין[4] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ[5]; כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים - פְּרָט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהֶקְּשׁוּ[6] לְקַרְקָעוֹת[7]; וְכֵן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן כְּכֶסֶף וּכְכֵלִים, וְאֵינָן אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[8]. וְעַל כֻּלָּן נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[9], אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וַדַּאי; חוּץ מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע עֲלֵיהֶם כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[10], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת[11].

2) משנה, שבועות מב. 3) כל שבועה שהיא. 4) שומר חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר – נאנס. 5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. 6) הושוו. 7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. 8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על־ידי אבידת השטר – פטור. 9) ראה לקמן ה"ו. 10) בנקיטת חפץ. 11) בבא־מציעא נח. [ב'טור' חו"מ סי' צה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

ב. שִׁבְּתִי שָׂדוֹת[12] מָכַרְתָּ לִי, לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת; שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁטָר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְכֵן אִם טָעַן[13] וְאָמַר: חָצֵר זוֹ אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ שְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, בֵּין שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵד אֶחָד בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוֹפֵר[14] בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידוּהָ, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[15], בֵּין שֶׁטָּעַנוּ שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטָּעַנוּ שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עַד אֶחָד שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל הַכֹּל[16].

12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. 13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין שבועה נגד עד אחד. 14) שם ה. 15) מה שהפסיד. 16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור – לדעתו – משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלקול הקרקע (מגיד־משנה).

ג. טָעָנוּ[17] כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכָל הַכֵּלִים[18], בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַכֵּלִים וְכָפַר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת[19] וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַכֵּלִים - בְּכָל אֵלּוּ נִשְׁבָּע הֶסֵּת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת כֵּלִים וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיָּב שְׁבוּעָה עַל מִקְצָת הַכֵּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[20], נִשְׁבָּע אַף עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטָּעָנוּ עִמָּהֶן, שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת[21]. וְכֵן הַדִּין בִּטְעָנוּ כֵּלִים וַעֲבָדִים אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת, הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.

17) משנה, שבועות לח: 18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. 19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. 20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. 21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן – בית־דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירוש: "מגלגל עליו המשביע". וב'טור' חו"מ סי' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

ד. טָעָנוּ עֲנָבִים[22] הָעוֹמְדוֹת לִבָּצֵר וּתְבוּאָה יְבֵשָׁה הָעוֹמֶדֶת לְהִקָּצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶם כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[23]. וְהוּא שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הוּא כְּבָצוּר לְעִנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה; אֲבָל אִם הָיוּ צְרִיכִים לַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר[24], וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הֶסֵּת.

22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. 23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. 24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע – מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד־משנה). ובזה נסתלקה תרעומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֲדָשִׁים שָׁכַנְתָּ בַּחֲצַרִי, וְאַתָּה חַיָּב לִי שְׂכַר שְׁנֵי חֲדָשִׁים, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא שָׁכַנְתִּי אֶלָּא חֹדֶשׁ אֶחָד - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְאִם הָיָה שְׂכַר הַחֹדֶשׁ שֶׁכָּפַר בּוֹ שָׁוֶה שְׁנֵי כֶּסֶף[25] - נִשְׁבָּע; שֶׁאֵין הַטַּעֲנָה בְּגוּף הַקַּרְקַע, אֶלָּא בִּשְׂכָרָהּ, שֶׁהוּא מִטַּלְטְלִין[26].

25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. 26) אף־על־פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים – הרי זו כתביעת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה־שאין־כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על־מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד־משנה).

ו. שְׁטָר[27] מָסַרְתִּי לְךָ וַעֲשָׂרָה דִינָרִין הָיוּ לִי בּוֹ רְאָיָה[28], לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם[29] - יִשָּׁבַע הֶסֵּת[30]. הָפַךְ עָלָיו[31] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהָיְתָה בּוֹ רְאָיָה לַעֲשָׂרָה דִינָרִים וְאָבְדוּ בַּאֲבֵדַת הַשְּׁטָר[32], וְיִטֹּל. וְאִם אָמַר הַנִּתְבָּע: אֶמֶת מָסַרְתָּ לִי, וְאָבַד[33] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ וְאָבַד - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[34].

27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבארו. 28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. 29) תשובת הנתבע. 30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה – דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. 31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. 32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר – ושכנגדו מכחיש תביעתו. 33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. 34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית־דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) – אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד־משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'ברי' שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו – פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד־משנה וכל ההולכים בעקבותיו נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחיוב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן בשטרות – פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב בשטר מדין גורם היזק אף־על־פי שאיבד פיסת נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא־קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי־תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד? משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם־משנה ובמשנה־למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ זְכוּת יֵשׁ לִי בּוֹ[35], וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי מוֹצִיא שְׁטָרִי, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לְךָ בּוֹ רְאָיָה אוֹ לֹא - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ[36].

35) כתוב בו משהו לזכותו. 36) להביא את השטר לבית־דין.

ח. טָעַן שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ חֵרֶם סְתָם[37]. טָעַן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ זְכוּת אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ אֶצְלוֹ וְשֶׁאָבַד מִמֶּנּוּ[38]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים, וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. 38) כשאינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך – אין משביעין אותו, משום שאין משביעים על טענת 'שמא'.

ט. אֵין[39] נִשְׁבָּעִין[40] עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אֶחָד הַבָּא בְּטַעֲנַת עַצְמוֹ[41] אוֹ בְּטַעֲנַת אָבִיו[42]; לְפִי שֶׁזֶּה הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לַקָּטָן אֵינוֹ אֶלָּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה[43]. וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לַקָּטָן - אֵינוֹ נִשְׁבָּע; שֶׁזֶּה עֵד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ, שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אֵינָהּ תְּבִיעָה גְּמוּרָה[44]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: קָטָן שֶׁאָמַר לְגָדוֹל: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אוֹ אַבָּא הָיָה לוֹ בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה[45]. אֲבָל אִם שָׁמַר לְקָטָן וְטָעַן שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע מֵחֲמַת טַעֲנָה[46]. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה שֶׁתָּף לְקָטָן אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקָּטָן, וְיִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא.

39) משנה, שבועות לח: 40) שבועת מודה במקצת. 41) לקחת ממני מנה. 42) מנה לאבא בידך. 43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ח. 44) ודינה כטענת 'שמא'. 45) נראה, שביורש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה – פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי – חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). 46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף־על־פי־כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. 47) משום ששבועת שותפים ואפוטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' צו].

י. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[48]: שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה[49], אֲבָל שְׁבוּעַת הֶסֵּת - נִשְׁבָּעִין[50]. וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְעִנְיַן מַשָּׂא וּמַתָּן - נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ[51]. שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל מָמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיֵלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם. וְלָזֶה הַדַּעְתִּי נוֹטָה, וְתִקּוּן עוֹלָם הוּא. נִמְצָאתָ לָמֵד: שֶׁהַקָּטָן שֶׁטָּעַן עַל הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת בֵּין שֶׁכָּפַר בַּכֹּל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם עֵד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן כְּלָל, וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֹנֶשׁ הַשְּׁבוּעָה[52].

48) הר"י מיגש. 49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים לקטן – לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת נשבעים. 50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור' שם. 51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין משביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו בקי בטיב משא ומתן. 52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט כתב בשם גאונים, שאין משביעים אשת איש, אלא מוסרים פסק־דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש – תישבע. והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות כ).

יא. קָטָן שֶׁטָּעָנוּ הַגָּדוֹל[53]: אִם טָעָנוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָיָה לַקָּטָן, כְּגוֹן עֵסֶק מַשָּׂא וּמַתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן - נִפְרָעִין מִנְּכָסָיו[54]. וְאִם אֵין לוֹ - יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְיִשַּׁלֵּם. וְאִם כָּפַר הַקָּטָן - מַמְתִּינִין עַד שֶׁיַּגְדִּיל, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאִם טָעָנוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לַקָּטָן הֲנָיָה, כְּגוֹן נְזָקִין וְחֲבָלוֹת[55], אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמַּה יְשַׁלֵּם - פָּטוּר, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל. וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשָּׂכִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ הֲנָיָה לַקָּטָן שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר לוֹ שָׂכִיר - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֲנֻנִּי שֶׁנִּשְׁבָּע עַל פִּנְקָסוֹ[56] - אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן; שֶׁאֵין לַקָּטָן בָּזֶה הֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי חַיָּב לִתֵּן לְפוֹעֲלָיו וְנִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנֻנִּי הִכְסִיד עַל נַפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן מָמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. 54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבן שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט.) תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. 55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור – שנינו בבבא־קמא פז. "חרש שוטה וקטן – פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים – פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל – פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה – דומים לנזקין וחבלות. 56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפט"ז מהל' מלוה ולוה ה"ח, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי – שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

יב. הַחֵרֵשׁ[57] וְהַשּׁוֹטֶה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן[58] לְכָל טַעֲנָה, לֹא לְטַעֲנָתָן עַל אֲחֵרִים וְלֹא לְטַעֲנַת אֲחֵרִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קַלָּה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבוּעָה חֲמוּרָה אוֹ תַּשְׁלוּמִין[59]. אֲבָל הַסּוּמָא - הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר[60] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וְנִשְׁבָּע כָּל מִינֵי שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנָתוֹ.

57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. 58) בית־דין אינו נכנס לדיון. 59) ואף־על־פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט הי"ב. 60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט הי"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

~ יום שלישי י"ז טבת ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני בך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טָעַן הָאֶחָד וְאָמַר: מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה, שֶׁהִלְוִיתִיו, אוֹ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלוֹ בִּשְׂכָרִי, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֵשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה; אֶלָּא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לַנִּטְעָן: הָשֵׁב עַל טַעֲנָתוֹ, וּפָרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה[2] כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וֶאֱמֹר אִם לָוִיתָ מִמֶּנּוּ אִם לֹא לָוִיתָ, הִפְקִיד אֶצְלְךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד, גְּזַלְתּוֹ אוֹ לֹא גְּזַלְתּוֹ, שְׂכַרְתּוֹ אוֹ לֹא שְׂכַרְתּוֹ, וְכֵן שְׁאָר הַטְּעָנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֶה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְהֶחֱזִיר זֶה אֶת הַחוֹב לִבְנוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וִידַמֶּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטַר מִן הַחוֹב. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא אַתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשַׁלֵּם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ; אֶלָּא הוֹדַע לַדַּיָּנִין פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אַתָּה חַיָּב אוֹ אֵין אַתָּה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם גָּדוֹל[3], אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לְךָ הֶכְסֵד שֶׁתָּשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ, וְתוֹדִיעֵנוּ כֵּיצַד אֵין אַתָּה חַיָּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהֶחֱזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי אָנוּ דָּנִין בְּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם[4]. וְכֵן אִם טָעַן הַטּוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיָּב לִי מָנֶה, אוֹ מָנֶה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הִלְוִיתָ אוֹתוֹ, אוֹ הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מָמוֹנְךָ? אֱמֹר הֵיאַךְ נִתְחַיֵּב לְךָ. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדַּמֶּה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חַיָּב. כְּגוֹן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שֶׁאֶתֵּן לְךָ מָנֶה, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן עָלָיו[5] שֶׁהִלְוָהוּ מָנֶה, וְהֵשִׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְחָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלָוִיתִי וּפָרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[6], אֶלָּא הֶחֱזֵק כַּפְרָן[7] וּמְשַׁלֵּם[8]. אֲבָל אִם הֵשִׁיב: אֵינִי חַיָּב, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה טוֹעֵן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהָלַךְ הַתּוֹבֵעַ וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחֱזַרְתִּי לוֹ פִּקְדוֹנוֹ אוֹ פְּרַעְתִּיו חוֹבוֹ - לֹא הֶחֱזֵק כַּפְרָן[9], וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת וְנִפְטָר.

2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט.) שבית־דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל־שכן שבעל־דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים – תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימין]. 3) ויודע לפסוק הלכה. 4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם־משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית־הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לוויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגו'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. 5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא־מציעא יז. 6) אין מאמינים לו כלל. 7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. 8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על־ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרז"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. 9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד־משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית־הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטעון פרעתי לו אחר שבית־הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלווה מנה – אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלווה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטעון פרעתי אחר שחייב אותי בית־דין לשלם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– נאמן (על־פי ביאורו של הלחם־משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלווה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום – הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם־משנה מסביר דעתו של המגיד־משנה, שאין אדם נעשה כפרן על־פי עצמו אלא על־ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רָאוּהוּ עֵדִים[10] שֶׁמָּנָה לוֹ מָעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן, וּתְבָעוֹ בַּדִּין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי שֶׁהִלְוִיתִיךָ, וְאָמַר: מַתָּנָה נָתַתָּ לִי אוֹ פֵּרָעוֹן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם - הֵחֲזַק כַּפְרָן. וּלְעוֹלָם אֵין אָדָם מֵחְזָק כַּפְרָן עַד שֶׁיִּכְּפֹר בְּבֵית דִּין[11] וְיָבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים וַיַּכְחִישׁוּהוּ בַּמֶּה שֶׁכָּפַר.

10) שבועות לד: 11) בבא־בתרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען – דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית־דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית־דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) – טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית־דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית־דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לוויתי – כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה – למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר־כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית־דין.

ג. מָנָה הִלְוִיתִיךָ[12], כָּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ מָנֶה וּפְרָעוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלָּוָה - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי דָּמֵי[14], וְנִמְצָא הַלּוֶה אוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפָּרָעוֹ - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי. וְאֵין הַמַּלְוֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[15], שֶׁהֲרֵי הֶחְזַק זֶה[16] כַּפְרָן. וְכֵן[17] אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הֶחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחְזַק כַּפְרָן וּמְשֻׁלָּם[18].

12) שבועות מא: 13) כרבא, שם. 14) שאם לא לוה – למה פרע. 15) שלא נפרע. 16) הלווה. 17) רי"ף סוף בבא־בתרא אות תתקסב. 18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן – נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם־משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוה ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים – אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם־משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע – אינו נוטל].

ד. מָנֶה[19] הִלְוִיתִיךָ וְהוּא לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: וַהֲלוֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֵדִים[20] וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן; שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֵדִים בּוֹ[21]. לְפִיכָךְ לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן, וְיִשָּׁבַע הַלּוֶה הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. כֵּיוֹצֵא בּוֹ[22]: תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְאַתָּה עָמַדְתָּ בְּצַד עַמּוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעָן: לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה מֵעוֹלָם, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁעָמַד - לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים דַּעְתּוֹ לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

19) שבועות, שם. 20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכת"י תימן: ובאו פלוני ופלוני]. 21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש – לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזוכרו – אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל־כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבירו בעדים – אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). 22) שם לד: [במגיד־משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון – גם רב נחמן סובר כך].

ה. תֵּן לִי[23] מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְאָמַר הַנִּטְעָן: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לַלּוֶה: הָבִיאֵם וְהִפָּטֵר[24]. לֹא בָּאוּ אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת - יִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. שֶׁאֵין אָנוּ מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לַהֲבִיאָן אֶלָּא לְבָרֵר דְּבָרָיו וּלְהִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; שֶׁהַמַّלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

23) בבא־בתרא קע. 24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר – צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים – יפסיד]. מלשונו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו – חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד־משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף־משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו – ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאריך בזה).

25) בפי"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

ו. אָמַר לוֹ[26] בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, לְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין וְהֵבִיא עֵדִים, וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בְּךָ[27] וְאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - פָּטוּר, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[28]. שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֵדַי[29], וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עֵדוּת אֵין אָדָם זוֹכְרוֹ[30], וּלְפִיכָךְ אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחֱזַק כַּפְּרָן[31].

26) סנהדרין כט. 27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. 28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על־ידי עדים. 29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. 30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

ז. וְלֹא עוֹד[32], אֶלָּא אֲפִלּוּ הִטְמִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר[33], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, רְצוֹנְךָ שֶׁיֵּעֵידוּ בְךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שֶׁמָּא תִּכְפְּנִי בַּדִּין לְמָחָר וְאֵין לִי מָה אֶתֵּן לְךָ, וּלְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין בְּאֵלּוּ הָעֵדִים, בֵּין שֶׁטָּעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, בֵּין שֶׁאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת, עַד שֶׁיֹּאמַר הַלָּוֶה: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ יֹאמַר הַמַּלְוֶה בִּפְנֵי הַלָּוֶה וְיִשְׁתֹּק הַלָּוֶה, אֲבָל בָּעֵדוּת הַזֶּה לֹא הֶחֱזַק כַּפְּרָן. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[34], שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קַב רְשׁוּ[35]. כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אֶלָּא פְּלוֹנִי. וּבָא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּתְבָעוֹ, וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיָּב לוֹ כְּלוּם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְכֵן[36] אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן[37]. בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אֵלּוּ הָיָה לִי מָמוֹן, לֹא הָיִיתִי פּוֹרֵעוֹ לִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי?[38] וְאַחַר מִיתָתוֹ בָּאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לִתְבֹּעַ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין לָהֶם כְּלוּם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ[39] שֶׁאֵינוֹ בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הִנִּיחַ בָּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן[40]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

32) שם. 33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. 34) שם עמוד ב. 35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא־קמא מו:) "ממרי רשוותך פארי אפרע". 36) שם. 37) עשיר גדול. 38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. 39) נימוק לדין קב רשו. 40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבירו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע – אין מקבלים טענה זו.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּטְמִין עֵדִים - אֵינָהּ עֵדוּת, וְכֵן הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן - בְּכָל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: לָמָּה לֹא תִתֵּן מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלְךָ? אָמַר: אֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ: וַהֲלוֹא אַתָּה אָמַרְתָּ בִּפְנֵי אֵלּוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הוֹדֵיתָ מֵעַצְמְךָ! אִם עָמַד וְשִׁלֵּם - מוּטָב; וְאִם לֹא טָעַן - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[41]. אֲבָל אִם טָעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, אוֹ לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי נִתְכַּוַּנְתִּי - פָּטוּר וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

41) אין בית־דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות בך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

~ יום רביעי י"ח טבת ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָנֶה, וְאָמַר לָהֶן בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה[2], לֹא דֶּרֶךְ שִׂיחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר: אַתֶּם עֵדַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה עֵדוּת[3]. תְּבָעוֹ בַּדִּין, אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[4], וּמְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם הָיָה עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע[5]. הוֹאִיל וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָיָה[6]. טָעַן כְּשֶׁבָּאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים וְאָמַר: שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדֵיתִי - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם כְּשֶׁהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׁיר הוֹדֵיתִי[7]; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנָּתַן[8] - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת.

2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. 3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמא אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). 4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי בך. 5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון – אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). 6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הוו עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" – משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי". היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). 7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה.) אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך – ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי – פטור ונשבע היסת". ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטוען משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). 8) פרעתי.

ב. כָּל הַמּוֹדֶה[9] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלוֹמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הוֹדָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[10], אֲבָל מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדָיַת פִּיו. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: אַתֶּם עֵדַי. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין[11], אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ[12]. וּצְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחֵר שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[15] - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין מַכִּירִין[16] אֶת שְׁנֵיהֶם[17], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם לְחַיֵּב אִישׁ אַחֵר.

9) נתבאר בהלכה הקודמת. 10) שלושה הם כבית דין. 11) שטר הודאה. 12) שם כט: 13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. 14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 15) בהלכה הבאה. 16) משנה בבא בתרא קסז: 17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בֵּית דִּין[18] שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶן, וּבָא הַתּוֹבֵעַ וְקִבֵּל לִפְנֵיהֶם[19], וְשָׁלְחוּ שָׁלִיחַ אֵצֶל הַנִּתְבָּע, וּבָא וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ קְבוּעִין וְלֹא שָׁלְחוּ לוֹ, אֲפִלּוּ קִבֵּץ אוֹתָן וְהוֹשִׁיב הַשְּׁלִשָּׁה וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶן וְאָמַר לָהֶן: הֱווּ עָלַי דַּיָּנִין, וּבָא אַחֵר כָּךְ הַתּוֹבֵעַ וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין[20]; שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ[21] וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּשְּׁטָר[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּמְטַלְטְלִין; אֲבָל[23] אִם הוֹדָה בַּקַּרְקָעוֹת[24], אֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ וְלֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וּתְנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין כָּאן לָחֹשׁ שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ וְנִמְצָא תּוֹבְעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[25].

18) סנהדרין שם. 19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. 20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). 21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. 22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. 23) שם. 24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). 25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

ד. שְׁטַר הוֹדָיָה[26] שֶׁיָּצָא[27], וְלֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ: אָמַר לָנוּ כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁחֲזָקָה הִיא, שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ - לֹא הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר: הוֹדָה פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ בֵּית דִּין, אִם אֵין כָּתוּב בּוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מִכְּלָלָן[28] שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדִמּוּ שֶׁהַהוֹדָיָה בִּשְׁנַיִם הוֹדָיָה בְּבֵית דִּין[29], וּלְפִיכָךְ אֵין דָּנִין בּוֹ דִּין שְׁטָר[30].

26) שם. 27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. 28) שיש להבין מהם. 29) במסקנא שם (ל.): "חיישינן לבית דין טועין". 30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון – פרעתי.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁהוֹדָיָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֵדוּת בְּבֵית דִּין - כְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בִּשְׁטָר[32], וּלְפִיכָךְ כּוֹתְבִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשָּׁלְחוּ וֶהֱבִיאוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]; אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְתָבַע אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: הֵן יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, בֵּין שֶׁאָמְרוּ הַדַּיָּנִין: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ[35], בֵּין שֶׁאָמְרוּ: צֵא תֵּן לוֹ, וְיָצָא[36] וְאָמַר: פָּרַעְתִּי[37] - נֶאֱמָן[38], וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִתּוֹבֵעַ חָזַר לַדַּיָּנִים[39] וְאָמַר: כְּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[40]. וְכֵן[41] מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, וְיָצָא וְאָמַר: נִשְׁבַּעְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[42]. הָיוּ הָעֵדִים[43] מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע - הֶחְזַק כַּפְּרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם לוֹמַר נִשְׁבַּעְתִּי, עַד שֶׁיּוֹדֶה לוֹ בַּעַל דִּינוֹ אוֹ יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּשְׁבַּע בִּפְנֵיהֶם.

31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. 33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. 34) בהלכה ג. 35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. 36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). 37) אחר שחוייבתי בבית הדין. 38) כרב זביד בבבא מציעא יז. 39) ואין הנתבע עימו. 40) וכן פסק הרי"ף כאן. 41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) — הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה — נאמן. 42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסת, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונוטלים — צריכים להביא ראייה שנשבעו. 43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

ו. שְׁנַיִם[44] שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ לוֹ[45]: צֵא וְתֵן לוֹ, וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[46] - הֶחְזַק כַּפְּרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן[47]. אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ[48], וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - לֹא הֶחְזַק כַּפְּרָן; שֶׁזֶּה נִשְׁמָט מֵהֶן[49] עַד שֶׁיַּחְקְרוּ דִּינוֹ[50]. לְפִיכָךְ, אִם חָזַר פַּעַם אַחֶרֶת וְטָעַן שֶׁפְּרָעוֹ זֶה הַמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ, וְנִפְטָר. לְפִיכָךְ הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּסְפָרַד, כְּשֶׁיּוֹדֶה הַלּוֶה אוֹ כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁלֹּא יִפְרָעֵנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע לִי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵדִים[51].

44) גמרא שם. 45) בית הדין לנתבע. 46) מעידים, שלא זזה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. 47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. 48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. 49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. 50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטי, ואולי יזכוהו. 51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

ז. מִי שֶׁהוֹדָה[52] בְּבֵית דִּין: שֶׁאֲנִי חַיָּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ מָנֶה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שֶׁפָּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה שֶׁהוֹדֵיתִי בּוֹ, וַהֲרֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה עֵדוּת מוֹעֶלֶת וְעוֹשִׂין עַל פִּיהֶם[53]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִכְחִישׁ עֵדָיו[54], וְאֵינוֹ כְּאוֹמֵר: לֹא לָוִיתִי מֵעוֹלָם[55].

52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). 53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. 54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. 55) ובאו עדים שלווה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לוויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם — אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה מתרץ, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ח. יֵשׁ[56] לַטּוֹעֵן[57] בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֲמַתְּלָא[58] לַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה[59]. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין וְחָזַר - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וְלִטְעֹן וּלְהַפֵּךְ כָּל הַטְּעָנוֹת שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיַכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׂיאוֹ[60] לְטַעֲנָה אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן אֲמַתְּלָא לַטַּעֲנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ[61], וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעָהּ[62] כְּמוֹ שֶׁהִשִּׂיא בְּזֹאת הַטַּעֲנָה הָאַחֶרֶת. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם יָצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן אַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים; שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רָעִים לִמְּדוּהוּ טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) רשאי. 57) בבא בתרא לא. 58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא — אמת לא]. 59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירוש: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. 60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). 61) כרי"ף שהבאנו למעלה. 62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי. 63) גמרא שם.

~ יום חמישי י"ט טבת ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאיל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. כָּל הַמְּטַלְטְלִין[2] בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמְּטַלְטְלִין הַלָּלוּ יְדוּעִין לוֹ[3]. כֵּיצַד? בֶּגֶד זֶה אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁבְּיָדְךָ אוֹ שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ הִפְקַדְתִּיהוּ אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ[4] לְךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מִקֹּדֶם בִּרְשׁוּתִי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[5].

2) שבועות מז: 3) ידוע הדבר שהם שלו. 4) או טען השאלתיהו. 5) בהלכות הבאות תתבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טָעַן[6] שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו[7], וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].

6) המחזיק בחפץ. 7) שוויו של המשכון. 8) בפי"ג מהל' מלוה ולווה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסת? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטרו מממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[9] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפֵרוֹת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִילוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא הִשְׁכִּירוֹ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן[10]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרֵי אוֹתוֹ הַכְּלִי תַּחַת יַד שִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁאוּל אוֹ שָׂכוּר, וְשִׁמְעוֹן טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טָעַן שֶׁלִּי הוּא, אוֹ הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ לְךָ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִגְזַל, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה שֶׁתַּחַת יָדוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[19], אֲבָל אַחֵרִים מְכָרוּהוּ לִי אוֹ נְתָנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרִים שֶׁעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיַד זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ[20], וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ טוֹעֵן[21].

9) שם. 10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי – אינו נאמן". 11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאיל או השכיר. ומה שאמרו (בבא־בתרא מה.): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). 12) שם: "רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". 13) אף־על־פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] כְּשֶׁהָיָה כְּלִי זֶה נִרְאֶה וְעוֹמֵד[15] בְּיַד שִׁמְעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טָעַן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ וְשָׂכוּר הוּא, הוֹצִיאוֹ אֵלַי, וַהֲרֵי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי, וְאָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת וְנִפְטָר. מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[16] וְאֵין בְּיָדִי כְּלוּם[17], נֶאֱמָן לוֹמַר: שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֶצְלִי וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי.

14) בבא־בתרא מה: 15) ראו עדים אותו עכשיו. 16) לא שאלתי ולא שכרתי. 17) שאלתי והחזרתי. לקמן פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגו' של החזרתי.

ה. אֵין[18] כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּעַל הַכְּלִי טוֹעֵן: אֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ אֶצְלְךָ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִגְזַל, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה שֶׁתַּחַת יָדוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[19], אֲבָל אַחֵרִים מְכָרוּהוּ לִי אוֹ נְתָנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרִים שֶׁעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיַד זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ[20], וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ טוֹעֵן[21].

18) משנה בבא־קמא קיד: 19) אם נגנבו ממך כלים אלה. 20) ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוקו העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי – לא מחזיקינן (אין אנו מחזיקים אנשים כגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באמצע – אין מקבלים טענת גניבה. 21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה).

ו. יָצָא לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים חֲזָקָה מִכְּלֵיהֶן שֶׁנִּגְנְבוּ[22] - יִשָּׁבַע זֶה[23] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[24] כַּמָּה הוֹצִיא וְיִטֹּל[25], וְיַחֲזֹר הַכְּלִי לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[26]. טָעַן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה, אִם לֹא הָיָה מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[27] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵת, וַיַּעֲמֹד הַכְּלִי בְּיָדוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלְּקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וְיִשָּׁבַע הֵסֵת וְיִפָּטֵר, אִם אָמַר[28]: שֶׁלְּךָ הֵן, אֲבָל חַיָּב אַתָּה לִי כָּךְ וְכָךְ - יִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[29] וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. 23) הנתבע. 24) ככל נשבע ונוטל. 25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. 26) פ"ה ה"ב. 27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף־על־פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו – הרי זה נאמן. (מגיד־משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר – אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. 28) לא טען כך, אלא אמר. 29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממון.

ז. מִי שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ[30] דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהֵם שֶׁלְּךָ[31], אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָם לִי אוֹ נְתָנָם לִי בְּמַתָּנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[32]. אֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה עֵדִים שֶׁהָיוּ יְדוּעִין לוֹ. שֶׁאָדָם עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו[33].

30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו – כאילו גנבו. 31) שהיו שלך. 32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי – לא מחזיקינן. 33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכרו כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד־משנה).

ח. טָעַן זֶה עָלָיו וְאָמַר: שֶׁאֲנִי הִשְׁכַּרְתִּים לְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּים לְךָ[34] - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[35]. וְאִם הָיוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי זֶה[36] נִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הִשְׁכִּיר לוֹ, אֶלָּא מִפְּלוֹנִי לָקַח, וַיַּעֲמִיד כֵּלָיו בְּיָדוֹ[37].

34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע – וטוען שקנאם מאדם אחר. 35) זה פשוט, וכל־שכן הוא, מטוען: ממך קניתים שבהלכה ג. 36) הנתבע. 37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אַל תִּטְעֶה בֵּין דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר לִדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[38], כְּמוֹ שֶׁטָּעוּ רַבִּים וּגְדוֹלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וְדַרְכָּן לְהַשְׁאִיל, אֲפִלּוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם וּמַצָּעוֹ וּמִטָּתוֹ רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר הֵם הַכֵּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ מְדִינָה עוֹשִׂין אוֹתָן מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהַשְׁאִילָן וּלְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן[39], וַהֲרֵי הֵן לַבְּעָלֵיהֶן. כְּמוֹ קַרְקַע, שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ וְהַגּוּף קַיָּם, כָּךְ אֵלּוּ הַכֵּלִים עִקַּר עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהָנוֹת בִּשְׂכָרָן. כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת, וּכְגוֹן כְּלִי נְחֹשֶׁת הַטּוּחַ בְּזָהָב שֶׁשּׁוֹכְרִין אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ. שֶׁעַשַּׂת אֵלּוּ הַכֵּלִים אֵינָן לִמְכִירַת עַצְמָן, וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים כְּדֵי לְהָנוֹת כְּנֶגְדָּן, אוֹ לְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מִשְׁאָר הַכֵּלִים, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכִּירוֹ תָּמִיד וּמַשְׁאִילוֹ, וְהֶחְזֵק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר.

38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאיל ולהשכיר" היא – דרכם להשאיל ולהשכיר. 39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וּכְלִי שֶׁהֻפְסַד מֵרֻבֶּה מִשְׂכָּרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו[40] שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּהוּ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהֵעִידוּ שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ זֶה[41] - אֵין מְבַטְּלִין בָּהֶן חֶזְקָתָן[42], אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּכָל הַכֵּלִים[43]. רְאָיָה לִדְבָרֵינוּ[44]: שֶׁהֲרֵי רָבָא הוֹצִיא[45] זוֹג שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסַּרְבָּל[46] וְסֵפֶר הַגָּדָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[47], וְלוּלֵי שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יְדֵי יְתוֹמִים. הָא שְׁאָר הַזּוֹגוֹת וּשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן בִּכְלַל דִּין זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר. וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין, וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו וְלָדוּן בּוֹ, וּבָרוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרָאוּי לַדַּיָּן לָשׂוּם אוֹתוֹ לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא יִלּוֹז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין... כו'".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים:

"עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוצאי הדעת" "ולא ילוז", והגם שמצינו כללים שמדגיש חשיבותם, לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זה שאין לו שום מראה־מקום בש"ס.

ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב – "**עיקר גדול בדין**".

ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברא הפוכה "**דבר של טעם**" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.

ג. לאחרי אריכות השקלא־וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין – "**ברור הוא למוצאי הדעת**" – שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.

ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל להזיזו ממקומו, ועל־דרך־זה גם בקיום הדברים בפועל – "**ולא ילוז**".

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף בכל ארבעת פרטיו.

ועל־פי־זה מתורצת קושיית ה'מגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובלשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה־שאין־כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא־וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו, אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על־דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו, ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל־לראש צריכה להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית, עד שמגיעים למוזכר בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך, שקודם צריכה להיות האמונה – "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילוז".

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טו
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

40) בבבא־מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאיל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. 41) כמה פעמים. 42) החזקה שאין משאילים אותם. 43) שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר. 44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאיל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. 45) שם. 46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). 47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאיל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה – אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים – הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד־משנה.

~ יום שישי כ' טבת ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

א. הָאֻמָּן[2] - אֵין לוֹ חֲזָקָה בַּכֵּלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אֶחָד כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר וְאֶחָד שְׁאָר כֵּלִים[3]. כֵּיצַד? רָאָה כְּלִיוֹ בְּיַד הָאֻמָּן, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַכְּלִי זֶה שֶׁלּוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לְתַקֵּן נְתַתִּיו לְךָ, וְהָאֻמָּן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא בִּמְכִירָה אוֹ מַתָּנָה, אוֹ שֶׁטָּעַן: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתַקְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - בַּעַל הַכְּלִי נֶאֱמָן[4], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הָאֻמָּן, וְיִשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיֵשׁ גְּאוֹנִים[5] שֶׁדָּנוּ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כְּלִיוֹ בְּיַד הָאֻמָּן, וַהֲרֵי הָאֻמָּן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נֶאֱמָן[6]. אֲבָל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[7], וְשֶׁלִּי הוּא הַכְּלִי - נֶאֱמָן הָאֻמָּן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַכְּלִי הַזֶּה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֻמָּן נֶאֱמָן. וְדִין זֶה[8] פְּלֵא הוּא בְּעֵינַי[9].

2) משנה בבא־בתרא מב. וסוגיית הגמרא שם מה ומו. 3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון. 4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו – האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגו' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על־פי דעת רבו הר"י מיגש]. 5) הרי"ף בהלכותיו בבא־בתרא שם. 6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגו', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. 7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. 8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. 9) למה לא נאמין לאומן ב'מיגו' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו – מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגו'.

ב. לֹא רָאָה הַכְּלִי בְּיַד הָאֻמָּן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: כְּלִי פְּלוֹנִי נְתַתִּיו לוֹ לְתַקֵּן, וְהָאֻמָּן אוֹמֵר: חָזַרְתָּ וּמְכַרְתּוֹ אוֹ נְתַתּוֹ לִי - הָאֻמָּן נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[10]. וַאֲפִלּוּ מְסָרוֹ לְתַקֵּן בְּעֵדִים - הָאֻמָּן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הֶחֱזַרְתִּי; שֶׁהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּעֵדִים[11]. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הָאֻמָּן הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכְּלִי. וְאִם הוֹצִיאוֹ, הוֹאִיל וְנִרְאָה - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת מֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְנוֹטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הָאֻמָּן וְאָמַר: שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי בִּשְׂכָרִי[13], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת, אִם הָיָה הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם[14] - הוֹאִיל וְהָאֻמָּן אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדוֹ, הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הַקְּצִיצָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׂכִירוּת[15], וְנוֹתֵן; וְאִם אֵין הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֻמָּן נֶאֱמָן לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף־על־פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. 11) וכן פסק רבינו גם במלוה על־פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א). 12) בהלכה א. 13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. 14) והוכח שהוא של בעל הבית. 15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתי, אבל לא בטענת רמת השכר. 16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אֻמָּן[17] שֶׁיָּרַד מֵאֻמָּנוּתוֹ[18], וּבֶן הָאֻמָּן[19] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, וְיֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

17) ברייתא בבא־בתרא מז. 18) הפסיק לעסוק באומנותו. 19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שיורד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובבן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו – נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שבן הסמוך על שולחן אביו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועוזר לו באומנותו – דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ד. מִי שֶׁנִּכְנַס[20] לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת, וְיָצָא וְכֵלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזֵר לִי כֵּלִים שֶׁהִשְׁאַלְתִּיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְהוּא אוֹמֵר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרָן וְלֹא נְתָנָן, וְיַחֲזִירוּ בֵּית דִּין הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אֵין דַּרְכּוֹ לְהַצְנִיעַ[21], וְאוֹתָן הַכֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעָן; לְפִיכָךְ חַיָּב לְהַחֲזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעָן אֶלָּא לִכְפֹּר בָּהֶן[22]. אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה צָנוּעַ וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַכֵּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת הַכְּנָפַיִם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהֵן לְקוּחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם יָצָא בָּהֶן מְגֻלִּין בִּפְנֵי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי[23]; שֶׁמָּא נִצְטָרְכוּ לוֹ מָעוֹת וּמָכַר. וּבִלְבַד[24] שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן[25], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי[26] לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר בִּלְבַד[27] יָדוּעַ הוּא לוֹ[28] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל כָּל פָּנִים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, כְּדִין קַרְקָעוֹת[29].

20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. 21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. 22) כתב במגיד־משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה – נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי. 23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. 24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. 25) על־פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר – אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). 26) רצוי לגרוס: העשוי. 27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. 28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד־משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו]. 29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פי"א.

ה. אֲפִלּוּ[30] מֵת זֶה שֶׁהַכְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין לְאָבִיו לִטְעָן[31] שֶׁלְּקָחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן, כָּךְ אֵין זֶה[32] יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ[33]. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת יָדַאי וְאָמַר: בְּפָנַי נְתָנוֹ לְאָבִי אוֹ מְכָרוֹ לוֹ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין[34]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[35], שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה: שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר כֵּלָיו מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ[36]. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לָזֶה.

30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". 31) טענתו לא תתקבל. 32) היורש. 33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. 34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבארו במקומם. 35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל־שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד־משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. 36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

ו. מִי שֶׁלָּקַח[37] קַרְדֹּם וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִגְזֹר דִּקְלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרוֹ לִי, וְכָרַת הַדֶּקֶל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקָתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְכוֹרֵת אִילָן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[38]. וְאִם טָעֲנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבָּע זֶה הַכּוֹרֵת הֶסֵּת שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, וְנִפְטָר[39]. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְרַת - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל הַמְּטַלְטְלִין. וְכֵן הַיּוֹרֵד[40] לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין שֶׁזֶּה יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְגַזְלָן הוּא וְאָכַל, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ יָרַדְתִּי לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל כָּךְ; חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְאוֹכֵל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ[41]. אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן, אֵין הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים; שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ בִּשְׁטָר כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר לָזֶה שֶׁאָכַל: הָבֵא שְׁטָרְךָ[42]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת[43] - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי[44], נֶאֱמָן לוֹמַר: לְפֵרוֹת יָרַדְתִּי, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.

37) בבא־בתרא לג: 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא־קמא צא:) שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה – אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל־כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יוודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. 39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי – נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). 40) שם. 41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם – נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושיו (מובא בלחם־משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל־כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו – מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר – שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז – לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). 42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. 43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. 44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה – נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנַיִם[45] שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֵמָה שֶׁל חִטִּים וּמֻנָּחוֹת בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[46], זֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת מֶחֱצָיוֹ, וְיַחֲלֹקוּ[47]. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[48], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה.

45) משנה בבא־מציעא ב. 46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. 47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים – שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם – יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא־בתרא לה.) בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא־מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר – כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי – חולקים (מגיד־משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם סי' קלח). 48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד".

בפנימיות הענין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על־ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת, כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואיך יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ח. זֶה אוֹמֵר[49]: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי[50] - הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַי[51], וְזֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיע. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֹּל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בֵּין שְׁבוּעָה קַלָּה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל מַה שֶּׁטּוֹעֵן, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנּוֹטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁטּוֹעֵן יוֹתֵר.

49) משנה, שם ב. 50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. 51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים 'מיגו' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חיטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר־כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) – יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

ט. הָיוּ[52] שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי - זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין[53]. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ[54], שֶׁכָּל מַה שֶּׁנָּטַל[55] - כַּדִּין נָטַל.

52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. 53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. 54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א הי"ב. 55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה – מטיל בית־הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על־פי דרישה מפורשת של בעל־הדין.

י. הָיָה[56] זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שֶׁבִּשְׂפַת הַטַּלִּית, וְזֶה בַּחוּטִין שֶׁבַּשָּׂפָה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כֻּלָּהּ בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְכָל חֲלֻקָּה הָאֲמוּרָה כָּאן - בְּדָמִים, לֹא שֶׁיַּפְסִידוּ עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי אוֹ שֶׁל טַלִּית אוֹ שֶׁיְּמִיתוּ הַבְּהֵמָה.

56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. הָיָה אוֹחֵז הָאֶחָד[57] אֶת כֻּלָּהּ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ וְנִתְלֶה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ.

57) גמרא שם.

יב. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בָּהּ[58], וּשְׁמָטָהּ הָאֶחָד מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנֵינוּ[59], וְשָׁתַק הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְצָוַח[60] - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; כֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק בַּתְּחִלָּה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹדֶה לוֹ[61]. חָזַר הַשֵּׁנִי[62] וּתְקָפָהּ מֵרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן (לֹא) צָוַח[63] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[64] - חוֹלְקִין[65].

58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. 59) בפני בית־הדין. 60) לפני שיצאו מבית־הדין. 61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק – כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד־משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם־תמצי־לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם־תמצי־לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם־תמצי־לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית־דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל־שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית־דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית־דין. 62) זה ששתק ולבסוף צווח. 63) כך היא גירסת המגיד־משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. 64) כלומר, לא צווח כלל. 65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן – נידון בספק השקול. וכתב המגיד־משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם ב'שולחן ערוך' שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף – חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף – אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר־כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף – מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם[66] אֲדוּקִין בַּטַּלִּית, וְאָמַרְנוּ לָהֶם: צְאוּ וְחַלְקוּ אֶת דָּמֶיהָ, יָצְאוּ וְחָזְרוּ וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן, זֶה[67] טוֹעֵן הוֹדָה[68] וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה, וְזֶה טוֹעֵן: שֶׁמְּכַרְתִּיו לוֹ[69], אוֹ נִתְגַּבֵּר עָלַי[70] וַחֲטָפָהּ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[71]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

66) גמרא שם. 67) המחזיק. 68) השני הודה שהטלית היא שלי. 69) צ"ל השכרתיו. 70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. 71) בטוען השכרתיו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד־משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתיו ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

~ שבת קודש כ"א טבת ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בְּהֵמָה[2] אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָסָהּ[3], מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ[4], וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן: אַתָּה נְתַתָּהּ לִי, אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין הֶיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה, שֶׁהֲרֵי הִיא[5] הָלְכָה מֵעַצְמָהּ וְנִכְנְסָה בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחֲזֹר הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשָּׁבַע[6] הֵסֵת עַל טַעֲנָה זוֹ.

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה[7] אוֹ מְסוּרָה לְרוֹעֶה[8], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה[9] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טָעַן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ אוֹ נְתַתָּהּ לִי - יִשָּׁבַע הַתּוֹפֵס הֵסֵת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר[10].

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העיזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַס בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: הִיא יָצְאַת מֵעַצְמָהּ וּבָאָה אֶצְלְךָ, אוֹ פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁאוּלָה הִיא לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הֶחֱזַקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּךְ וְכָךְ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי[11]. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[12] וְיִטֹּל.

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסת ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה – ועליו להישבע וליטול – משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

ד. וְכֵן הָעֲבָדִים[13] שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ - אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְיַחֲזֹר הָעֶבֶד לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן[14] שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא זֶה הַנִּטְעָן שֶׁתָּפַס הָעֶבֶד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֲצָלוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָה בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[15], וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע הֵסֵת שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עֶבֶד קָטָן[16], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו מִפְּנֵי קַטְנוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". 14) שבועת היסת. 15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. 16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמא הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הַטּוֹעֵן[17] אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בֶּגֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ שֶׁאוּל אוֹ גָּזוּל, אוֹ הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ שָׁכוּר לְךָ, וְהַנִּטְעָן אָמַר: לֹא כִּי, אֶלָּא זֶה מָמוֹנִי וִירֵשָׁתִי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה שֶׁהִיא הָיְתָה לָזֶה, חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי יְרֵשָׁתִי - לֹא שֶׁיְּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהוּא שֶׁלִּי כְּאִלּוּ יְרַשְׁתִּיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[18], שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע[19].

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. 18) למעלה פרק ז הלכה ח. 19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין – יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. סְפִינָה[20] וְכַיּוֹצֵא בָהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחֱלָקִין עָלֶיהָ, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי[21], וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְאָמַר[22] אֶחָד: תִּפְסוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים[23] - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ[24]. וְאִם תְּפָסוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בִּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטֹּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[25]; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שֶׁיּוֹדוּ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[26].

20) שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו – מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים – גבר"]. 22) להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. 24) ואם הסכימו שניהם – רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). 25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו – אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין – בין ברשות בין שלא ברשות – אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים – הניחוהו לפניהם. 26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין – מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ט"ו טבת ~

מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הַקּ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת זָבָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הִלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשֵׂית זָבָה, וְאֵיךְ מְטַמְּאָה זוּלָתָהּ אַחַר שֶׁנַּעֲשְׂתָה זָבָה.

~ יום שני ט"ז טבת ~

מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַקּ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

~ יום שלישי י"ז טבת ~

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנְּבֵלָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנְנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מֻזְהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הַיְנוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמָצָב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַךְ עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲוֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

~ יום רביעי י"ח טבת ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֶיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתְּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנִּחַיְּבוּהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבּוֹל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

~ יום חמישי י"ט טבת ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה לעיל ביום הקודם.

~ יום שישי כ' טבת ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה לעיל ביום רביעי.

~ שבת קודש כ"א טבת ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה לעיל ביום רביעי.

בני ישראל "משולים לכוכבים", כי בצבא השמים גופא יש לכוכבים מעלה לגבי שמש וירח, כי בשמש וירח כתיב: "וחפרה הלבנה ובושה החמה", ואילו הכוכבים קיימים לעד, וכמו-כן בני ישראל

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־כט כא

כא בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ)

יחזקאל פרק־ל א־ה

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֵילִילוּ הָהּ לַיּוֹם:
ג כִּי־קָרוֹב יוֹם וְקָרוֹב יוֹם לַיהוָה יוֹם עָנָן עֵת גּוֹיִם יִהְיֶה: ד וּבָאָה חֶרֶב בְּמִצְרַיִם וְהָיְתָה חַלְחָלָה בְּכוּשׁ
בִּנְפֹל חָלָל בְּמִצְרַיִם וְלָקְחוּ הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ יְסוֹדֹתֶיהָ: ה כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד וְכָל־הָעֲרֶב וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ
הַבְּרִית אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ: (פ)

רש"י

(כא) ביום ההוא אצמיח קרן. לא שמעתי ולא מצאתי פי' מקרא זה מה הוא צמח קרנם של ישראל במפלת מצרים שהרי ישראל גלו שמונה שנים לפני מפלת מצרים. ואומר אני ביום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואותו חשבון כלה בשנה שמלך בלשאצר ומצינו בדניאל שבאותה שנה התחילו מלכי פרס להתחזק ונגזרה מפלה על בבל שנאמר (דניאל ז) בשנת חדא לבלשאצר דניאל חלם חזה וגו' קדמיתא כאריה היא בבל (שם) וכתיב (שם) חזה הוית עד די מריטו גפה וגו' וארו חיוה אוחרי תנינא דמיא לדוב היא פרס וכתיב וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיא, כלומר תפשי המלוכה ומלכות פרס היא צמיחת קרן לישראל שנאמר בכורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (ישעיה מ"ה) ומניין שארבעים שנה של מצרי' כלו באותו הפרק מצרים ניתנה ביד נבוכדנצר בכ"ז לנבוכדנצר בשנה שנאמר' נבוא' זו ליחזקאל הוסיף ארבעים שנה הרי ששים ושבע צא מהם ארבעים וחמש לנבוכדנצר ועשרים ושלש לאויל מרודך כדאמרינן במסכת מגילה ושנה אחת מהם עלתה לזה ולזה כדאמרינן התם שנים מקוטעו' היו: ולך אתן פתחון פה בתוכם. לך יחזקאל יהא פתחון פה כשיראו נבואתך מתקיימת:

(ב) הה. כמו אהה הה ליום העתיד לבוא על אותן העכו"ם: **(ג)** עת גוים. עידן תבר עממיא: **(ד)** והיתה חלחלה בכוש. ל' רעד כשישמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך בבל עליהם: **(ה)** וכל הערב. ת"י וכל סומכוותא כל העורבים ערובת מצרים גרנסי"אה בלע"ז: ארץ הברית. כורתי ברית למצרים לעזור לה:

מצודת דוד

(כא) ביום ההוא. מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואמר ביום ההוא אצמיח קרן ממשלה לבית ישראל כי מ' שנה נשלמו בשנת מלוך בלשצר כי נ"נ מלך מ"ה שנה ובנ"ז למלכו כבש את מצרים א"כ נשארו משנותיו ח"י שנים, אויל מרודך בנו מלך כ"ג שנים אלא שנבלע שנה אחת במלכות אביו כי השנה הראשונה עלתה לזה ולזה הרי נשלמו מ' שנה ביום שמת אויל מרודך ומלך בלשאצר ואז נאמרה לדניאל נבואת נצחון פרס כמ"ש בשנת חדא לבלשאצר וכו' וארו וכו' דמיא לדוב (דניאל ז) ועל פרס יאמר ונבואת ביאת פרס על בבל היתה צמיחת קרן לבית ישראל כי ע"י נצחון פרס יצאו חפשי מתחת יד בבל: ולך אתן. ר"ל אז תוכל לפתוח פיך להוכיחם גם מלבך כי אז ישמעו לך בראותם שנבואתך מתקיימת: וידעו. ואז ידעו שאני ה' נאמן במאמרו:

מצודת ציון

(כא) קרן. כינה את הממשלה בשם קרן על כי בעלי הקרנים יתחזקו בהן בהלחמם עם מי:

(ב) הילילו. מלשון יללה: הה. הוא כמו אהה והוא לשון צעקת יללה: **(ד)** חלחלה. רתת ורעדה: **(ה)** הערב. מל' תערובות:

(ב) הלילו. עשו יללה ואמרו אהה על היום ההוא הוא יום הפורעניות: **(ג)** וקרוב יום לה'. ר"ל היום הקרוב הוא לה' מעמו תבא הפורעניות ולא במקרה: יום ענן. ר"ל יום חושך כאילו נתקדרו השמים בעבים: **(ד)** ובאה חרב. של מלך בבל: והיתה וגו'. ר"ל בעת יפיל חלל רב במצרים תהיה חלחלה בכוש על כי יראו כי נכון הוא גם לבוא עליהם: ולקחו המונה. מוסב למעלה לומר בכוש תהיה חלחלה בעת יפול חלל במצרים ויקחו את המון עמה בשבי ויסודות חומותיה יהיו נהרסים: **(ה)** וכל הערב. תערובות העובדי כוכבים אשר בתוכן: ובני וגו'. בני הארצות שהיה להם כריתת ברית עמהם: אתם. כולם יפלו בחרב עם מצרים ודומה להם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־טז מ־מג

מ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה עַל־מִזְבַּח הָעֹלָה תָּמִיד לַבֹּקֶר וְלָעָרֶב וּלְכָל־הַכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה
עַל־יִשְׂרָאֵל: מא וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן וּשְׁאָר הַבְּרוּרִים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת לְהֹדוֹת לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: מב וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן חֲצֹצְרוֹת וּמְצִלְתַּיִם לְמַשְׂמִיעִים וּכְלֵי שִׁיר הָאֱלֹהִים וּבְנֵי יְדוּתוּן לַשָּׁעַר:
מג וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ וַיִּסֹּב דָּוִיד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ: (פ)

דברי הימים א פרק־יז א־ה

א וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִיד בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־נָתָן הַנָּבִיא הִנֵּה אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲרָזִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה תַּחַת יְרִיעוֹת: ב וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־דָּוִיד כֹּל אֲשֶׁר בְּלְבָבְךָ עֲשֵׂה כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ: (ס) ג וַיְהִי
בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְּבַר־אֱלֹהִים אֶל־נָתָן לֵאמֹר: ד לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־דָּוִיד עַבְדִּי כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא אַתָּה
תִּבְנֶה־לִּי הַבַּיִת לָשָׁבֶת: ה כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה
וָאֶהְיֶה מֵאֹהֶל אֶל־אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן:

רש"י

(מא) ושאר הברורים. המובחרים: אשר נקבו בשמות. אנשים גדולים קרויים בשם לשורר לפני המזבח בשעת הקרבת הקרבנות: **(מב)** ובני ידותון לשער. כמו לשוערים ובשנת הארבעים למלכות בית דוד שמו אותם ראש למשוררים כדכתיב (לקמן כ"ה) לידותון בני ידותון וגו' ששה על ידי אביהם הנביא על הודות והלל לה':

(א) ויהי כאשר ישב דויד. (בש"ב ז') כתיב וה' הניח לו מסביב וגו' וארון האלהים יושב בתוך היריעה כדכתיב למעלה הימנה בתוך האהל אשר נטה לו דוד, אמר דוד: הקב"ה קיים בו והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגם אנכי מוטל עלי לעשות מה שכתוב בסמוך והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם כלומר אעשה לו משכן: **(ג)** ויהי בלילה ההוא וגו'. מפורש במדרש אמר לו הקב"ה לנתן הנביא האדם הזה שאני שולח אליו נדרן הוא, צא ואמור לו עד שלא ישבע לבנותו לא אתה תבנה הבית לשבתי, ד"א האדם שאני שולחך אצלו זריז הוא לך אמור לו קודם שישכור פועלים: **(ה)** ואהיה מאהל אל אהל וממשכן. כלומר ואהיה מתהלך מאוהל אל אוהל וממשכן אל משכן מגלגל לשילה ומשילה לנוב ומנוב לגבעון ואף על גב שהייתי מטלטל מאוהל אל אוהל וממשכן למשכן:

מצודת דוד

(מ) להעלות. שהם יעלו שמה את התמידין: **ולכל הכתוב.** המה המוספין: **(מא) אשר וכו'.** אשר פרשם בשמות מי ומי יעמדו לפני המשכן: **כי לעולם חסדו.** ומהראוי להודות לו על זה: **(מב) ועמהם.** ר"ל עם הימן וידותון היו חצוצרות וכו': **למשמיעים.** העשויים להיות משמיעים קול גדול: **וכלי שיר.** ושאר כלי שיר העשויים לשורר בהם לפני משכן האלהים: **לשער.** היו ממונים לשמור שער המשכן: **(מג) ויסב דוד.** מאת פני אוהל הארון: **לברך את ביתו.** כדרך שבירך את העם בשם ה':

(א) בביתו. ר"ל בבית הראוי לו לפי מעלתו: **בבית הארזים.** מסוכך בתקרת ארזים: **תחת יריעות.** הוא האוהל האמור למעלה וכאומר וכי זו היא הבית הראויה לארון: **(ב) כל אשר בלבבך.** כאומר אם חפצך לבנות בית לה' עשה חפצך: **(ה) כי לא ישבתי.** אשר לא ישבתי וכו', ר"ל הנה עד הנה לא ישבתי בבית וכן אתה לא תבנה לי: **ואהיה מאוהל.** הייתי מתהלך מאוהל שילה אל אוהל נוב וכו': **וממשכן.** כאילו אמר וממשכן אל משכן והוא מקר' קצר ומעצמו יובן החסרון: **בכל אשר וכו'.** בכל המקומות אשר התהלכתי וכו' וכי דברתי אל אח' מהשופטים אשר צויתיו לרעות את עמי וכו' וכאומר הנה מזה תדע שבנין הבית שמורה היא למי שיבנהו ואין כולם ראויים לה, ולזה לא צויתי עליה מאז:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת שבת

ו הָאֶבֶן שֶׁבַּקְּרוּיָה, אִם מְמַלְּאִין בָּהּ וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת — מְמַלְּאִין בָּהּ; וְאִם לָאו — אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ. זְמוֹרָה שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בַּטָּפִיחַ — מְמַלְּאִין בָּהּ בַּשַּׁבָּת.

ז פִּקַּק הַחַלּוֹן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָשׁוּר וְתָלוּי — פּוֹקְקִין בּוֹ; וְאִם לָאו — אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ — פּוֹקְקִין בּוֹ.

ח כָּל כִּסּוּיֵי הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בֵּית אֲחִיזָה — נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִסּוּיֵי הַקַּרְקָעוֹת; אֲבָל בְּכִסּוּיֵי הַכֵּלִים — בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת.

פירוש ברטנורא

ו האבן שבקרויה. דלעת יבשה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה: **אם ממלאין.** בקרויה: **ואין האבן נופלת.** שהדקוה יפה בפי הקרויה הוה כלי: **ואם לאו.** הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלים את הקרויה, שנעשית בסיס לאבן שנושאתה: **זמורה שהיא קשורה לטפיח.** לפך קטן ששואבין בו מים מן הבור או מן המעין ממלאים בו דשויא להך זמורה כלי:

ז פקק החלון. כגון לוח ומסך או שאר כל דבר שסותמים בו החלון: **ותלוי.** שאינו נגרר בארץ: **ואם לאו אין פוקקין בו.** שאם נגרר על גבי קרקע כשהוא שומטו מעל הארץ לסתום בו, מיחזי כמוסיף על הבנין, וסבר רבי אליעזר אין מוסיפין על אהל עראי בשבת: **בין כך ובין כך.** בין קשור בין אינו קשור פוקקין בו, הואיל והיה מוכן מאתמול לכך, דסברי רבנן מוסיפין על אהל עראי בשבת. והלכה כחכמים:

ח במה דברים אמורים בכסויי קרקעות. בגמרא קאמר דבכסויי כלים כ"ע לא פליגי דשרי אע"ג דלית להו בית אחיזה, ובכסויי קרקעות כגון כסוי של בור ודות כ"ע לא פליגי דאסור אי לית להו בית אחיזה. כי פליגי בכסויי כלים המחוברים לקרקעות, מר סבר כקרקעות דמיין, ומר סבר לאו כקרקעות דמיין. והלכה כחכמים שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שאם דבר האסור בטלטול מחובר לכלי המותר בטלטול והוא טפל לו, מותר לטלטלו בשבת.

הָאֶבֶן שֶׁבַּקְּרוּיָה – האבן הנמצאת בדלעת יבשה, שהתקינוה לשאוב בה מים מן הבור, ומתוך שהיא קלה וצפה על פני המים נתנו בה אבן להכבידה, **אִם מְמַלְּאִין בָּהּ** – בקרויה מים, **וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת** – והאבן אינה נופלת ממנה, שמהודקת היא היטב בתוך הקרויה, **מְמַלְּאִין בָּהּ** – מים בשבת, שהאבן בטלה אגב הקרויה; **וְאִם לָאו** – אם האבן אינה מהודקת היטב בקרויה, והיא נופלת ממנה, **אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ** – אסור בשבת למלא בקרויה מים, שהאבן היא כשאר אבנים ואסור לטלטל את הקרויה אגב האבן, ואפילו נפלה האבן בשבת, אסור למלא בה, לפי שנעשתה בסיס לאבן (רש"י). **זְמוֹרָה** – ארוכה של גפן, **שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בַּטָּפִיחַ** – כעין דלי קטן של חרס ששואבים בו מים מן הבור או מן המעיין, **מְמַלְּאִין בָּהּ בַּשַּׁבָּת** – מותר למלא על ידי זמורה זו (כמו על ידי חבל) מים בטפיח, לפי שהיא נחשבת כחלק מן הטפיח, ואין עליה תורת מוקצה.

באור משנה ז

העושה בשבת אוהל קבוע, חייב משום בונה. לפיכך אין עושין בשבת אוהל עראי, כגון לפרוס מחצלת על ארבע מחיצות, גזירה שמא יעשה אוהל קבוע. ברם, להוסיף על אוהל עראי בשבת, כגון שהיתה מחצלת פרוסה על הכתלים מלפני השבת, ונשאר בה אויר, ובאים למתוח את כולה בשבת, נחלקו בזה התנאים שבמשנתנו, שרבי אליעזר סובר: אין מוסיפים על אוהל עראי אפילו ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת; וחכמים סוברים: מוסיפים על אוהל עראי בשבת ואין צריך לומר ביום טוב (גמרא, שבת קכד, ב; רמב"ם הל' שבת כב, כז).

פִּקַּק הַחַלּוֹן – לוח העשוי לסתום בו את החלון, שכן בימיהם לא היו שמשות בחלונות, והיו משתמשים בלוח עץ וכיוצא בו כדי לסתום את החלון בשעת הצורך, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָשׁוּר** – שהפקק קשור בחלון, **וְתָלוּי** – באויר, שאינו נגרר בארץ, **פּוֹקְקִין בּוֹ** – סותמים בו את החלון בשבת. **וְאִם לָאו** – אם אינו קשור, או שאינו תלוי אף על פי שהוא קשור, אלא שנגרר בארץ (המאירי), **אֵין פּוֹקְקִין בּוֹ** – בשבת, לפי שנראה כמוסיף על הבניין, וסובר רבי אליעזר: אין מוסיפין על אוהל עראי בשבת, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין קשור בין שאינו קשור, **פּוֹקְקִין בּוֹ** – בשבת, הואיל והיה מוכן מערב שבת לכך, שסוברים חכמים: מוסיפים על אוהל עראי בשבת. והלכה כחכמים.

~ יום שני ~

באור משנה ח

משנה זו דנה בטלטול כיסויי כלים או כיסויי בורות וכדומה.

כָּל כִּסּוּיֵי הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בֵּית אֲחִיזָה – לאוחזם בו, **נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת** – מותר לטלטלם בשבת, שהואיל ויש להם בית אחיזה, תורת כלים עליהם. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאין מטלטלים כיסויים אלא אם כן יש להם בית אחיזה? **בְּכִסּוּיֵי הַקַּרְקָעוֹת** – כגון כיסויי הבורות, **אֲבָל בְּכִסּוּיֵי הַכֵּלִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין שיש להם בית אחיזה בין שאין להם בית אחיזה, **נִטָּלִים בַּשַּׁבָּת** – בגמרא מבואר, שבכיסויי כלים ממש, הכל מודים שמותר לטלטלם בשבת, אף על פי שאין להם בית אחיזה, שדינם כדין כלים; ובכיסויי קרקעות, כגון כסויי בורות, הכל מודים שאם אין להם בית אחיזה אסור לטלטלם בשבת, לפי שנראים כאילו עשויים לסתום בהם את הבור והרי זה כבונה. לא נחלקו רבי יוסי וחכמים אלא בכיסויי כלים המחוברים לקרקע, כגון חבית הטמונה בארץ וכיוצא בזה, שלדעת חכמים דינם כקרקע ואם אין להם בית אחיזה אסור לטלטלם בשבת; ולדעת רבי יוסי, הרי הם ככלים ומותר לטלטלם בשבת אף כשאין להם בית אחיזה. הלכה כחכמים, שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע (רמב"ם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק שמונה עשר

א מְפַנִּין אֲפִלּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קֻפּוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְשֶׁל תְּבוּאָה, מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים וּמִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֲבָל לֹא אֶת הָאוֹצָר. מְפַנִּין תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וּדְמַאי, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַתְּרוּמוֹס הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל לָעֲנִיִּים; אֲבָל לֹא אֶת הַטָּבֶל, וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וְלֹא אֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְלֹא אֶת הַלּוּף, וְלֹא אֶת הַחַרְדָּל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר בַּלּוּף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל עוֹרְבִין.

פירוש ברטנורא

יח א מפנין. אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לשמוע הדרשה, ודוקא לדבר מצוה שרי ולא חיישינן לטירחא דשבת: **ארבע וחמש.** לאו דוקא, דאי בעי אפילו טובא נמי: **אבל לא את האוצר.** כלומר ובלבד שלא יגמור את האוצר כולו עד שיגיע לקרקעיתו, דלמא אתי לאשוויי גומות: **מפנין תרומה טהורה.** ואפילו ישראל דלא חזיה ליה יוכל לטלטלה ולפנותה, כיון דחזיא לכהן: **ודמאי.** דחזי לעניים, כדתנן מאכילין את העניים דמאי, ואי בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה: **ומעשר ראשון שנטלה תרומתו.** שנטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבלין, דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרה בכרי, וזה שהקדים ולקח המעשר בשבלין אינו מפריש אלא תרומת מעשר בלבד, ומותר באכילה אע"פ שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה: **ומעשר שני והקדש שנפדו.** שפדו אותן הבעלים ונתנו את הקרן ולא נתנו את החומש, ושמעינן מהכא שהם פדויין והחומש הוי מלוה גבי בעלים: **אבל לא את הטבל.** ואפילו טבל דרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב: **ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** אם הקדים בן לוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה בכרי קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה זהו, מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו האמור כאן, שכיון שנתמרחה בכרי ונתחייבה בתרומה, כשלוקח המעשר ראשון אע"פ שמפריש ממנו תרומת מעשר כל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוי ואסור לטלטלו בשבת: **ולא מעשר שני והקדש שלא נפדו.** כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכה, כגון שפדה המע"ש על גרוטאות של כסף, ואין מעשר שני נפדה אלא במעות שיש עליהם צורה דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך. והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כ"ז) ונתן את הערכך ביום ההוא דבר הניתן

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

משנה זו באה ללמד, שאף על פי שכל דבר הראוי לאכילה לאדם או לבהמה מותר לטלטלו בשבת, מכל מקום אם הטלטול כרוך בטירחה רבה, אינו מותר אלא לצורך מצווה. ברם, דבר שאינו ראוי לאכילה לא לאדם ולא לבהמה אסור לטלטלו בשבת.

מְפַנִּין – בשבת, **אֲפִלּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ** – כלומר אפילו הרבה, **קֻפּוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְשֶׁל תְּבוּאָה** – אף על פי שיש טורח בפינוי זה, **מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים** – אם אדם צריך למקום הקופות להושיב שם אורחים לסעודה, **וּמִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ** – או שצריך לפנותן שיהא מקום לתלמידים בבית המדרש ולא יבטלו מלימוד תורה ומשמיעת הדרשה; כלומר שלצורך מצווה מותר לפנות את קופות התבן והתבואה, ואין חוששים לטירחה של שבת; **אֲבָל לֹא אֶת הָאוֹצָר** – כלומר שלא יפנה את האוצר כולו, לפי שחוששים שמא יבוא לידי השוויית הגומות שבקרקע, שהיא תולדת החורש. **מְפַנִּין תְּרוּמָה טְהוֹרָה** – כלומר, מותר לישראל לטלטל בשבת ולפנות אפילו תרומה טהורה, שאינה ראויה לו לאכילה, שכן ראויה היא לכהן. אבל תרומה טמאה אסור לטלטלה בשבת, לפי שאינה ראויה לאכילה אף לכהן, שהרי דינה בשריפה; **וּדְמַאי** – תבואה שנלקחה מעם הארץ החשוד על המעשר (עיין פתיחה למסכת דמאי), שאסור לאכלה עד שיעשרוה מספק, ומכל מקום מותר לטלטלה בשבת לפי שהיא ראויה לאכילה לעניים, כמו ששנינו (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי"; ואף לעצמו ראויה היא, שכן יכול הוא להפקיר את נכסיו ולהיות עני; **וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – שהופרשה ממנו תרומת מעשר, אף אם לא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשבלים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, שבכגון זה פטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה (עיין ברכות ז, א), וכיון שמותר לאכלו מותר גם לטלטלו בשבת; **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – רשאי אדם לפדות פירות מעשר שני שלו בכסף ולהעלות את הכסף לירושלים, והפירות שנידפו מותר לו לאכלם בכל מקום, וכן דבר שהוקדש לה' אפשר לפדותו בכסף, והוא יוצא לחולין, וכסף הפדיון נעשה הקדש. ברם, הפודה מעשר שני שלו או הקדשו, צריך להוסיף חומש על דמי פדיונו; ובאה המשנה להשמיענו במעשר שני והקדש שפדו אותם הבעלים, שאף על פי שפדאום ללא תוספת החומש, אין החומש מעכב, והרי הם פדויים וראויים לאכילה, ומותר, איפוא, לטלטלם בשבת; **וְהַתְּרוּמוֹס הַיָּבֵשׁ** – מין קטנית (לופינו"ס בלעז), אף על פי שהוא מר וקשה, מותר לטלטלו בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל לָעֲנִיִּים** – ויש גורסים: מפני שהוא מאכל לעזים. **אֲבָל לֹא אֶת הַטָּבֶל** – אסור לטלטל בשבת את הטבל, היינו תבואה שלא הופרשו ממנה תרומה ומעשר, שאסורה באכילה אף לכהן; ובגמרא מבואר: אפילו טבל מדרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב, **וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – אין צורך לומר במעשר ראשון שלא הופרשה ממנו תרומת המעשר, שהרי טבל גמור הוא, אלא כוונת המשנה היא – כמבואר בגמרא – שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שלאחר מירוח הכרי, היינו לאחר שנתחייבה התבואה בתרומה, הקדים הלוי, ונטל את מעשרו קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, והרי בכגון זה חייב הלוי להפריש ממעשרו לא רק תרומת מעשר אלא גם תרומה גדולה, וכל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי הוא טבל, ואסור לטלטלו בשבת. **וְלֹא אֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** – ואפילו ניפדו, אלא שלא ניפדו כהלכתם, כגון מעשר שני שפדאו באסימון (מטבע שאין עליה צורה), והקדש שחיללו על גבי קרקע, שבכגון זה אין פדיונם פדיון; שכן בפדיון מעשר שני נאמר (**דברים יד, כה**): "וצרת הכסף בידך" – דבר שיש בו צורה, ובהקדש נאמר (**ויקרא כז, יט**): "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו" – ומכאן שנפדה בכסף ולא בקרקע; הלכך מעשר שני והקדש אלו אסורים באכילה, ואסור, איפוא, לטלטלם בשבת, **וְלֹא אֶת הַלּוּף** – מין בצל (ארו"ם), **וְלֹא אֶת הַחַרְדָּל** – שאינו ראוי לאכילה בעין, ובשבת אין ראוי לתקנו (**המאירי**); כל אלו הואיל ואינם ראויים לאכילה לא לאדם ולא לבהמה, אסור לטלטלם בשבת. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר בַּלּוּף** – לטלטלו בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל עוֹרְבִין** – שעשירים מגדלים אותם לשם שעשוע ותחביב, וסובר רבן שמעון בן גמליאל שכל ישראל בני מלכים הם, הלכך מותרים כולם לטלטל את הלוף בשבת. אבל תנא קמא סובר, הואיל ואין הדבר מצוי שבני אדם יגדלו עורבים, אין להתיר טלטול הלוף בשבת. והלכה כתנא קמא.

בתוספות מובא (שבת קנח, א), שרבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוף וכל שכן שמתיר בחרדל, מפני שהוא מאכל ליונים, כדעת התנא בברייתא (שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי זְרָדִים, אִם הִתְקִינָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה — מְטַלְטְלִין אוֹתָן; וְאִם לָאו — אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. כּוֹפִין אֶת הַסַּל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ. תַּרְנְגֹלֶת שֶׁבָּרְחָה — דּוֹחִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס. מְדַדִּין עֲגָלִין וּסְיָחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה גּוֹרֵר — אָסוּר.

ג אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין. וּמְיַלְּדִין אֶת הָאִשָּׁה בַּשַּׁבָּת, וְקוֹרִין לָהּ חֲכָמָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְקוֹשְׁרִין אֶת הַטַּבּוּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף חוֹתְכִין. וְכָל צָרְכֵי מִילָה עוֹשִׂין בַּשַּׁבָּת.

פירוש ברטנורא

מיד ליד: **לוף.** מין קטנית שאינו ראוי חי אפילו לבהמה. ורמב"ם פירש מין ממיני הבצלים: **לעורבין.** כגון עשירים שמגדלים עורבים לגדולה. ואין הלכה כרשב"ג:

ב חבילי. אגודות: **זרדים.** ענפי האילן לחים שמזרדין אותם למאכל בהמות: **כופין את הסל לפני האפרוחים.** ומבטל כלי מהיכנו לא הוי, שאין האפרוחים עומדים עליו. והאומר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, מוקי למתניתין בצריך למקומו של כלי: **שברחה.** מן הבית: **דוחין אותה.** בידים: **עד שתכנס.** ודוקא דוחין אבל לא מדדין, לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא שהוא מטלטלה. אבל אווזין ושאר עופות מדדין: **מדדין עגלים.** אוהז בצוארו ובצדדיו וגוררו ומסיעו ומנענע לו רגליו: **והאשה מדדה את בנה.** אוהזתו בזרועיו מאחוריו והוא מניע רגליו והולך: **שנוטל אחת ומניח אחת.** כשהתינוק מניע את רגליו מניח אחת ומגביה אחת: **אבל גורר אסור.** שנושאתו. וכל מקום שאמר ר"י אימתי במשנה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמים, הילכך הלכתא כותיה:

ג אין מילדין. אין מושכין הולד מן הרחם ביו"ט, דאיכא טרחא יתירא: **אבל מסעדין.** אוהז את הולד שלא יפול לארץ: **חכמה.** מילדת בקיאה: **ממקום למקום.** ואין חוששין לאיסור תחומים: **ומחללין עליה את השבת.** משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג' ימים אחר שילדה, בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מחללין. מג' ועד ז', אמרה צריכה אני מחללין, לא אמרה צריכה אני אין מחללין. מז' ועד ל' אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין, אבל עושים צרכיה על ידי נכרי מפני שהיא כחולה שאין בו סכנה, ודבר שאין בו סכנה עושין צרכיו על ידי נכרי: **וקושרים הטבור.** של ולד שהוא ארוך, ואם לא יקשרוהו ויכרכוהו יצאו מעיו. אבל אין כורתין אותו בשבת לדברי ת"ק: **ר' יוסי אומר אף חותכין.** והלכה כר"י שחותכין אותו ומנקים אותו ונותנין עליו אבק הדם וכיוצא בו: **וכל צרכי מילה עושין בשבת.** ולקמן באידך פירקא מפרש לצרכי מילה מאי ניהו:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

הרישא של משנתנו באה ללמד, שדבר שסתמו אינו ראוי למאכל בהמה, אם הוכן מערב שבת למאכל בהמה, מותר לטלטלו בשבת. ובסיפא דנה המשנה בבעלי חיים, שאסור לטלטלם בשבת, כיצד נוהגים בהם.

חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים – חבילות של קש ושל עצים, **וַחֲבִילֵי זְרָדִים** – וחבילות של ענפי אילן רכים, **אִם הִתְקִינָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה** – אם הכין אותם אדם מערב שבת לשם מאכל בהמה, **מְטַלְטְלִין אוֹתָן** – בשבת; **וְאִם לָאו** – אם לא התקינן מערב שבת למאכל בהמה, **אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן** – שחבילות אלו סתם עומדות להסקה, ויש עליהן תורת "מוקצה". **כּוֹפִין אֶת הַסַּל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים** – בשבת, כלומר שאף על פי שהאפרוחים אסורים בטלטול, מכל מקום כופים את הסל לפניהם, **כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ** – שיעלו על הסל וירדו ממנו, שלדעת התנא של משנתנו כלי ניטל בשבת אף לצורך דבר שאינו ניטל, ואין זה נקרא שמבטל כלי מהיכנו (עיין לעיל ג, ו), שהרי האפרוחים אינם נשארים עליו, וכשהם יורדים יכול הוא שוב להשתמש בסל כרצונו. ברם, אם עמדו על הסל בין השמשות, כיון שהוקצה לבין השמשות הוקצה לשבת כולה. ולדעת הסובר, שאין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל, מתפרשת משנתנו בצריך למקומו של הסל, וכשהוא מפנהו הוא מניחו לפני האפרוחים. **תַּרְנְגֹלֶת שֶׁבָּרְחָה** – והרי אסור לטלטלה בשבת, **דּוֹחִין אוֹתָהּ** – בידיים **עַד שֶׁתִּכָּנֵס** – למקומה; אבל אין מדדים אותה, כלומר שאין אוחזים בגפיה כדי להכניסה למקומה, לפי שתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ, ונמצא כאילו מטלטלה. ואפילו בחצר אסור לדדותה מאותו טעם (**גמרא**). **מְדַדִּין עֲגָלִין וּסְיָחִין** (עיירים בני אתונות) **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – בשבת, כלומר שאוחזים באזניהם או בצואריהם ומסייעים להם ללכת, שאין לחשוש בהם שמא יגביהו עצמם ונמצא מטלטלם; בנוסח המשנה שבגמרא אין התיבות "ברשות הרבים". **אִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָהּ** – כלומר שאוחזתו בזרועותיו ומוליכה אותו אף ברשות הרבים. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי** – מותר לאשה לדדות את בנה בשבת? **בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵל אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת** – שהתינוק עוקר רגל אחת ומגביהה מן הארץ ומניח רגל אחת, **אֲבָל אִם הָיָה גּוֹרֵר** – רגליו בארץ ואינו מגביהן, **אָסוּר** – לדדותו, שנמצאת האשה נושאת את בנה, ובתינוק שאינו יכול לילך ברגליו אין אומרים "חי נושא את עצמו" (**הר"ן**). והלכה כרבי יהודה, שלא בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש דבריו.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד כיצד נוהגים ביולדת בשבת.

אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה – אין מושכים את הוולד מרחם הבהמה, **בְּיוֹם טוֹב** – וכל שכן בשבת, משום שיש בזה טירחה יתרה, **אֲבָל מְסַעֲדִין** – אוחזים את הוולד בצאתו מן הרחם, שלא יפול לארץ, או שדוחקים את בשרה כדי שיהא הוולד יוצא (**גמרא**). יש מבארים שדווקא ביום טוב מותר לסעד, אבל בשבת לא (**רש"י, "תפארת ישראל"**). **וּמְיַלְּדִין אֶת הָאִשָּׁה בַּשַּׁבָּת** – ואין צריך לומר ביום טוב, **וְקוֹרִין לָהּ חֲכָמָה** – מזמינים בשבילה מיילדת, **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – אפילו ממקום שהוא מחוץ לתחום שבת, **וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת** – כדין חולה שיש בו סכנה, **וְקוֹשְׁרִין אֶת הַטַּבּוּר** – של הוולד, שהוא קשור במעי אמו, שאם לא יקשרוהו יצאו בני מעיו, אבל אין חותכים אותו בשבת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף חוֹתְכִין** – את הטבור בשבת, וכן הלכה. **וְכָל צָרְכֵי מִילָה עוֹשִׂין בַּשַּׁבָּת** – כמפורש להלן בפרק הבא, שכן מילה בזמנה דוחה שבת, שנאמר (**ויקרא יב, ג**): "וביום השמיני ימול" – ואפילו ביום שבת.

~ יום רביעי ~

באור משנה א

פרק זה – כפי שהזכרנו כבר בסוף המשנה הקודמת – עוסק בהלכות צרכי מילה בשבת. משנתנו דנה במכשירי מילה, אם דוחים הם את השבת כמצוות המילה עצמה, ונחלקו בזה רבי אליעזר ורבי עקיבא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק תשעה עשר

א רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לֹא הֵבִיא כְּלִי מֵעֶרֶב שַׁבָּת — מְבִיאוֹ בַּשַּׁבָּת מְגֻלֶּה; וּבַסַּכָּנָה — מְכַסֶּהוּ עַל פִּי עֵדִים. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כּוֹרְתִין עֵצִים לַעֲשׂוֹת פֶּחָמִין וְלַעֲשׂוֹת כְּלִי בַרְזֶל. כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת — אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת; וְשֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת — דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

ב עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מִילָה בַּשַּׁבָּת: מוֹהֲלִין, וּפוֹרְעִין, וּמוֹצְצִין, וְנוֹתְנִין עָלֶיהָ אִסְפְּלָנִית וְכַמּוֹן. אִם לֹא שָׁחַק מֵעֶרֶב שַׁבָּת — לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו וְנוֹתֵן. אִם לֹא טָרַף יַיִן וָשֶׁמֶן מֵעֶרֶב שַׁבָּת — יִנָּתֵן זֶה בְּעַצְמוֹ וְזֶה בְּעַצְמוֹ. וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ חָלוּק לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ סְמַרְטוּט. אִם לֹא הִתְקִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת — כּוֹרֵךְ עַל אֶצְבָּעוֹ וּמֵבִיא, וַאֲפִלּוּ מֵחָצֵר אַחֶרֶת.

ג מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן, בֵּין לִפְנֵי הַמִּילָה וּבֵין לְאַחַר הַמִּילָה, וּמְזַלְּפִין עָלָיו בַּיָּד, אֲבָל לֹא בַּכְּלִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן

פירוש ברטנורא

יט א רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי. איזמל למול את התינוק: **מביאו בשבת מגולה.** להודיע שחביבה מצוה זו שמחללים עליה את השבת: **ובסכנה.** שגזרו גזרה על המילה: **מכסהו ע"פ עדים.** שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא, ולא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו: **ולעשות ברזל.** כדי לעשות איזמל למילה: **כל מלאכה שאפשר לעשותה.** כגון מכשירי מילה הואיל ואפשר לעשותן מערב שבת אין דוחין את השבת, ופליג אדרבי אליעזר: **שאי אפשר לעשותה מערב שבת.** כגון מילה עצמה שאי אפשר לה ליעשות, דזמנה בשמיני דוחה שבת. והלכה כרבי עקיבא:

ב מוהלין. חותך את הערלה: **ופורעין.** העור המכסה ראש הגיד: **ומוצצים.** את הדם, ואע"פ שהוא עושה חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא ע"י מציצה: **אספלנית.** תחבושת: **לועס בשיניו.** דכל מה דאפשר לשנות משנה: **אם לא טרף יין ושמן.** רגילים היו שהיו טורפים בקערה יין ושמן ומערבין אותן יחד לרפואה על המילה כדרך שטורפים ביצים בקערה: **חלוק.** חתיכה של בגד נקובה, ומכניסין המילה באותו הנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את הגיד: **לא התקין.** לא הזמין: **כורך על אצבעו.** דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול: **אפילו מחצר אחרת.** לא מיבעיא מבית לבית באותו חצר אע"פ שלא ערבו, אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמהם:

ג מרחיצין את הקטן. האי מרחיצין לאו כדרכו הוא, דתנא סיפא לפרושי רישא כיצד מרחיצין כגון לולף ביד אבל בכלי אפילו לולף אסור וכ"ש לרחוץ

משניות מבוארות – קהתי

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לֹא הֵבִיא כְּלִי מֵעֶרֶב שַׁבָּת – אם זמן המילה חל בשבת, ולא הביא המוהל את סכין המילה מערב שבת, מְבִיאוֹ בַּשַּׁבָּת מְגֻלֶּה – שיהיו הכל רואים, שהוא מביא את סכין המילה. בגמרא מבואר הטעם, כדי להראות לכל שמצוות מילה חביבה ודוחה את השבת. וּבַסַּכָּנָה – ובשעת הסכנה, היינו בזמן שגזרו הגויים על ישראל שלא ימולו את בניהם, מְכַסֶּהוּ עַל פִּי עֵדִים – שיעידו שהביא את הסכין למילה, ולא יחשדוהו שהביא חפץ אחר בשבת. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כּוֹרְתִין עֵצִים לַעֲשׂוֹת פֶּחָמִין – אם אין סכין למול, מותר אפילו לכרות עצים בשבת לעשות מהם פחמין, וְלַעֲשׂוֹת כְּלִי בַרְזֶל – כדי לעשות סכין למילה, שלדעת רבי אליעזר אפילו מכשירי מילה דוחים את השבת כמילה עצמה. כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא – רבי עקיבא חולק על רבי אליעזר וסובר, שאסור להביא בשבת את סכין המילה ברשות הרבים ואסור לעשות סכין למילה, שכן כלל אמר רבי עקיבא: כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת – כגון מכשירי מילה, הואיל ואפשר לעשותם מערב שבת, אינם דוחים את השבת, וְשֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת – כגון המילה עצמה, שזמנה קבוע ביום השמיני, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת – כמו שבארנו לעיל (בסוף המשנה הקודמת). והלכה כרבי עקיבא. כלל זה שנוי גם בענין קרבן פסח (פסחים ו, ב), וגם בענין מנחת כהן גדול (מנחות יא, ג).

באור משנה ב

משנה זו מפרטת את צרכי המילה שעושים בשבת.

עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מִילָה בַּשַּׁבָּת: מוֹהֲלִין – מלים וחותכים את הערלה, וּפוֹרְעִין – את העור הדק שתחת הערלה, שקורעים אותו ומגלים את ראש הגיד, וּמוֹצְצִין – את הדם, וְנוֹתְנִין עָלֶיהָ אִסְפְּלָנִית – תחבושת, וְכַמּוֹן – מין צמח (קומיניו"ם), לשם רפואה. ברם, צריך לשחוק את הכמון מערב שבת. אִם לֹא שָׁחַק מֵעֶרֶב שַׁבָּת – את הכמון, לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו וְנוֹתֵן – על מקום המילה, שכל מה שאפשר לעשות בשינוי עושים. אִם לֹא טָרַף יַיִן וָשֶׁמֶן מֵעֶרֶב שַׁבָּת – רגילים היו לערבב יין ושמן לשם רפואה על מקום המילה, ואף זה צריך להכין מערב שבת, ואם לא ערבבם מערב שבת, יִנָּתֵן זֶה בְּעַצְמוֹ וְזֶה בְּעַצְמוֹ – כלומר שנותן בקערה זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ואינו טורפם (בוחשם), ואם נתערבו נתערבו (**המאירי; תוספות רבי עקיבא איגר**), ואחר כך נותן מהם על מקום המילה. וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ – למילה, חָלוּק לְכַתְּחִלָּה – שהיו עושים כמין חלוק קטן ומכניסים בו את ראש הגיד, שלא יחזור העור ויכסנו; ואסור לעשותו לכתחילה בשבת, שיש בזה משום תיקון כלי, אֲבָל כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ סְמַרְטוּט – אם לא הוכן החלוק מערב שבת. אִם לֹא הִתְקִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת – אם גם לא הכין סמרטוט, ולא נמצא במקום שהוא מוהל שם, כּוֹרֵךְ עַל אֶצְבָּעוֹ וּמֵבִיא – כלומר שהולך להביא סמרטוט מבית אחר וכורכו על אצבעו דרך מלבוש, כדי לשנות מדרך ההוצאה ביום חול, וַאֲפִלּוּ מֵחָצֵר אַחֶרֶת – לא רק מבית שבאותה חצר מותר להביא, אף על פי שהחצר אינה מעורבת, אלא אפילו מחצר אחרת, שלא עשו לה עירוב (שתוף) עם חצר זו, מותר. ומכל מקום דרך רשות הרבים אסור להביא (**"מגן אברהם" שלא, א; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר**). ויש סוברים, שאפילו דרך רשות הרבים מותר להביא (**הר"ן בשם הרמב"ן**), הואיל והוא מביאו דרך מלבוש (**המאירי**).

בגמרא אמרו, שהפיסקה הכוללת המתחילה את משנתנו – "עושין כל צרכי מילה בשבת" – באה לרבות מה ששנו בברייתא: המל, כל זמן שהוא עוסק במילה, חוזר בין על הציצין (נימי העור שנשתיירו מן הערלה) המעכבין את המילה, בין על הציצין שאין מעכבין את המילה (כמבואר להלן משנה ו בפרקנו); פירש (לאחר שסיקל המוהל ידו מן המילה), על ציצין המעכבין את המילה – חוזר, על ציצין שאין מעכבין את המילה – אינו חוזר (שבת קלג, ב).

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן – במים חמים, בֵּין לִפְנֵי הַמִּילָה וּבֵין לְאַחַר הַמִּילָה – ביום המילה. יש מפרשים, שלפני המילה אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, כה): **"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים". סָפֵק וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בָּאַנְדְּרוֹגִינוֹס.**

ד מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת

פירוש ברטנורא

כדרכו: **ראב"ע** כו'. פליג את"ק וסבר מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה, וביום השלישי למילה נמי בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת עצמו דסכנת נפשות היא, והלכה כראב"ע: **ספק.** בן ח' חדשים ספק בן ט'. דאי בן ח' כאבן בעלמא הוא ואין מילתו דוחה שבת: **ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס.** מדכתיב (בראשית ט"ז) המול לכם כל זכר לרבות אנדרוגינוס. ות"ק, ערלתו כתיב, מי שהוא כולו ערל, יצא זה שחציו נקבה. ואין הלכה כר"י:

ד מי שהיו לו שתי תינוקות וכו'. פליגי אמוראי בגמרא בגרסת משנה זו, והגרסא שתפסו רבותי עיקר. כך היא, מי שהיו לו שתי תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב. אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. והכי פירושה, שכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל, שהרי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כשהקדים ומל את של אחר השבת בשבת, ובהא אפילו ר' יהושע מודה: **אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת ושכח ומל את של ערב שבת**

משניות מבוארות – קהתי

מחממים לו מים בשבת, ואין מרחיצים אותו אלא במים שהוחמו מערב שבת, ואילו לאחר המילה, הואיל ויש בו סכנה, מותר אפילו לחמם לו מים בשבת (**המאירי; שנות אליהו**), **וּמְזַלְּפִין עָלָיו בַּיָּד** — בגמרא מבואר, שפיסקה זו באה לפרש את הרישא: כיצד מרחיצין את הקטן? מזלפין עליו ביד — כלומר שאין מרחיצים אותו כדרכו אלא בשינוי, כגון בזליפה, שזורקים עליו המים ביד, **אֲבָל לֹא בַּכְּלִי** — אפילו דרך זילוף (**ברטנורא**). **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** — למילתו, **שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** — רבי אלעזר בן עזריה חולק על תנא קמא בשני דברים: א. שמרחיצין את הקטן כדרכו; ב. שלדעת תנא קמא אין דין זה נוהג אלא ביום המילה. והוא סובר, שאף ביום השלישי שחל להיות בשבת מרחיצים אותו, בין במים חמים שהוחמו מערב שבת בין במים שהוחמו בשבת, לפי שיש בו סכנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** — באנשי שכם שמלו: **"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים"** — הרי שביום השלישי יש לנימול כאבים חזקים, והוא בחזקת סכנת נפשות. ואמנם אין זו ראייה גמורה אלא זכר לדבר (כדלעיל ט, ג). מכל מקום מסקנת הגמרא היא, שהלכה כרבי אלעזר בן עזריה, בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו בערב שבת, בין הרחצת כל גופו, בין הרחצת מילה, מפני שסכנה היא לו (**שבת קלד, ב**). יש מפרשים בדברי רבי אלעזר בן עזריה: מרחיצין את הקטן אף ביום השלישי, וכל שכן בשני הימים הראשונים, שהסכנה בהם מרובה מביום השלישי, ולא נאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים" אלא לומר שעדיין היו כואבים (**המאירי**), או שבאותו יום היו חלושים ביותר, ולא היו יכולים לברוח ולהילחם, ואילו בשני הימים הראשונים, אף על פי שהם מסוכנים ביותר, מכל מקום עדיין לא תשש כוחם (**הר"ן**). אבל מדברי הרמב"ם (**הל' מילה ב, ח**) משמע, שלא בא רבי אלעזר בן עזריה להוסיף על תנא קמא אלא יום המילה למילתו, כלומר שאף לדעתו אין מרחיצין את הקטן אלא ביום המילה או ביום השלישי למילה, אבל ביום השני למילתו אין מרחיצין אותו, שאין בו סכנה. וכן משמע מדברי הרי"ף (בסוגייתנו), שמביא בשם הגאונים: "הלכה כרבי אלעזר בן עזריה ביום שלישי (כמו שהבאנו לעיל מהגמרא), וכל שכן בראשון שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה, בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מערב שבת" (ועיין בר"ן וברא"ש שמפרשים דברי הרי"ף: "בין לפני המילה" — היינו דווקא בחמין שהוחמו מערב שבת, והפיסקה "בין בחמין שהוחמו בשבת" אינה מוסבה אלא על הרחיצה שלאחר המילה). **סָפֵק** — יש מפרשים: וולד שהוא ספק בן שבעה חדשים ספק בן שמונה, כלומר שאין ידוע אם נולד בחודש השביעי לעיבורו והוא בן קיום או שנולד בחודש השמיני ואינו בן קיום, או וולד שהוא ספק בן שמונה חדשים ספק בן תשעה, והלכה היא בבן שמונה, הואיל ואינו בן קיום, שאין מילתו דוחה שבת (**רש"י; רי"ף**); ויש מפרשים: ספק — שספק הוא אם יום מילתו בשבת, כגון שנולד בערב שבת בין השמשות, ואין ידוע אם יום השמיני הוא בערב שבת או בשבת (**המאירי; תוספות רבי עקיבא איגר**), **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, **אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת** — ואין מלים אותם בשבת. **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בָּאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — למולו בשבת, שנאמר (**בראשית יז, י**): "המול לכם כל זכר", ודורש רבי יהודה: "כל זכר" לרבות אנדרוגינוס. ברם, תנא קמא לומד ממה שנאמר (**ויקרא יב, ג**): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", מי שהוא כולו ערל — יום השמיני שלו דוחה שבת, יצא אנדרוגינוס שחציו נקבה, שאין מילתו דוחה שבת. ההלכה כתנא קמא.

בארנו את הרישא של משנתנו כפירושם של רב יהודה ורבה בר אבוה בגמרא. אבל רבא מפרשה בדרך אחרת: מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה — ביום הראשון כדרכו; ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי — היינו ביום השלישי שחל להיות בשבת, שאין מרחיצין אותו כדרכו אלא דרך זליפה בלבד. רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת — כלומר שאף ביום השלישי למילתו מרחיצין את הקטן בשבת כדרכו. ברם, בגמרא מובא, שרבא בעצמו מודה כי משמעות לשון המשנה היא כפירושם של רב יהודה ורבה בר אבוה (עיין שבת קלד, ב). אף על פי כן נוקטים מפרשים אחדים (המאירי; "תפארת ישראל") דווקא את פירושו של רבא, שכן בגמרא מובאת ברייתא כדבריו.

בענין "ספק" השנוי במשנתנו הבאנו שני פירושים. אבל יש מקשים על הפירוש הראשון, שכן בגמרא מתבאר שספק בן שבעה ספק בן שמונה מילתו דוחה שבת. וכן גם פוסק הרמב"ם: "ספק בן שבעה ספק בן שמונה מלין אותו בשבת על כל פנים — אם בן שבעה הוא ושלם הוא, בדין הוא שידחה שבת, ואם בן שמונה הוא, הרי זה שמל כמחתך בשר הוא, לפי שזה נפל אם הוא בן שמונה" (הל' מילה א, יד). מכאן כותב בעל "כסף משנה" ש"ספק" השנוי במשנתנו, שאין מחללים עליו את השבת, הוא לענין מכשירי מילה, ומשנתנו היא כדברי רבי אליעזר הסובר, שאף מכשירי מילה דוחים את השבת, ואילו בוולד שהוא ספק בן שבעה ספק בן שמונה אין מכשירי המילה דוחים את השבת (כמבואר בגמרא שבת קלו, א), או ש"ספק" זה עניינו נולד בין השמשות (כפירוש השני שהבאנו).

באור משנה ד

אין מילה דוחה שבת אלא כשהיא נעשית בזמנה, שנאמר (ויקרא יב, ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ודרשו: אפילו יום השמיני חל בשבת מצוותו דוחה שבת. אבל מילה שלא בזמנה, היינו שלא ביום השמיני, אינה דוחה שבת. משנתנו דנה במי ששגג ומל בשבת מילה שלא בזמנה, אם הוא חייב חטאת.

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוֹקוֹת — כגון מוהל שהיו לפניו שני תינוקות, **אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת** — שיום השמיני שלו חל ביום רביעי, **וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת** — שזמן מילתו היה בשבת, **וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת** — התינוק שצריך היה למולו אחר השבת, הקדים ומל אותו בשבת, **חַיָּב** — קרבן חטאת, שהואיל ומל תינוק לפני יום השמיני, נמצא שטעה בדבר מצווה ולא עשה מצווה, שהרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּשַּׁבָּת – חַיָּב; אֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר.

ה קָטָן נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, לְתִשְׁעָה, וְלַעֲשָׂרָה, וּלְאַחַד עָשָׂר, וְלִשְׁנֵים עָשָׂר – לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. הָא כֵּיצַד? כְּדַרְכּוֹ – לִשְׁמוֹנָה; נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת – נִמּוֹל לְתִשְׁעָה; בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת – נִמּוֹל לַעֲשָׂרָה; יוֹם טוֹב לְאַחַר הַשַּׁבָּת – נִמּוֹל לְאַחַד עָשָׂר; שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – נִמּוֹל לִשְׁנֵים עָשָׂר. קָטָן הַחוֹלֶה – אֵין מוֹהֲלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְרֵיא.

ו אֵלּוּ הֵן צִיצִין הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה: בְּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רֹב הָעֲטָרָה; וְאֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה. וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר

פירוש ברטנורא

בשבת, ר׳ אליעזר מחייב חטאת. דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת. ואע״ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, ס״ל לרבי אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת חייב: **ורבי יהושע פוטר.** דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת פטור, כיון דסבור היה שברשות בית דין הוא עושה. והלכה כר״י:

ה נולד בין השמשות נמול לתשיעי. שהרי יום שמיני של מחר הוא נמול, ושמא בין השמשות יום הוא ונמול לתשיעי. היה היום ערב שבת א״א למולו בשבת הבא דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי: **חל יום טוב להיות אחר השבת.** אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונמול לאחד עשר: **שני ימים טובים של ראש השנה.** דקדושה אחת הן ואין מילה שלא בזמנה דוחה את יום טוב השני של ראש השנה, נימול לי״ב: **עד שיבריא.** ויעברו עליו ז׳ ימים שלמים מעת לעת מיום שהבריא, ואח״כ מלין אותו:

ו ציצין. כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה: **עטרה.** היא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנה משפע ויורד לראשו. ובשר החופה את [רוב] העטרה דקתני מתניתין, לא תימא רוב הקיפה אלא אפילו רוב גבהה במקום אחד: **אינו אוכל בתרומה.** אם כהן הוא, דכהן ערל אסור לאכול בתרומה.

משניות מבוארות – קהתי

עדיין לא הגיע זמן חיובו לימול, הילכך חייב משום חילול שבת. **אֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת** – שיום השמיני שלו חל בערב שבת, **וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת** – שזמן מילתו היה בשבת, **וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת** – והרי זו מילה שלא בזמנה, שאינה דוחה שבת, כמו שבארנו לעיל, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת** – אף על פי שטעה מתוך טירדתו בדבר מצווה, ועשה מצווה, שהרי ראוי תינוק זה לימול, מכל מקום הואיל ומצווה זו אינה דוחה את השבת, לפיכך סובר רבי אליעזר שחייב עליה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר** – מחטאת, שאף על פי שחילל את השבת על ידי מילה שלא בזמנה שאינה דוחה את השבת, מכל מקום הואיל וטעה בדבר מצווה ועשה מצווה, שהרי מיום שמיני ואילך יש חיוב למולו, הרי הוא פטור מחטאת. והלכה כרבי יהושע.

~ יום שישי ~

באור משנה ה

לאחר ששנינו לעיל (משנה ג), שספק אין מחללים עליו את השבת, באה משנתנו ללמד, שמשום ספק יש ומלים תינוק ביום התשיעי להיולדו, ויש שמלים אותו בעשירי, ויש ביום האחד עשר, ויש בשנים עשר, אבל לא יותר מזה.

קָטָן נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה – ביום השמיני להיוולדו, **לְתִשְׁעָה** – ויש שנימול ביום התשיעי, **וְלַעֲשָׂרָה** – ויש לעשרה ימים, **וּלְאַחַד עָשָׂר** – ויש לאחד עשר יום, **וְלִשְׁנֵים עָשָׂר** – ויש לשנים עשר יום, **לֹא פָּחוֹת** – משמונה, **וְלֹא יוֹתֵר** – על שנים עשר יום. **הָא כֵּיצַד? כְּדַרְכּוֹ** – בדרך הרגילה, **לִשְׁמוֹנָה** – נימול התינוק לשמונה ימים; **נוֹלַד לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת** – שהוא ספק יום ספק לילה, כגון נולד ביום ראשון בין השמשות, ספק ביום רביעי נולד, ספק בליל שני, **נִמּוֹל לְתִשְׁעָה** – שמתחילים למנות שמונה ימים מהלילה שלאחריו, כגון במשל שנקטנו מונים שמונה ימים מיום ראשון, ונמצא שנימול בספק תשיעי; **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת** – ספק ביום ששי נולד, ספק בליל שבת, **נִמּוֹל לַעֲשָׂרָה** – לפי שיום השמיני שלו חל בשבת, אבל הואיל והוא ספק שמיני ספק תשיעי, כלומר שספק אם זו מילה בזמנה או שלא בזמנה, לפיכך אין מילתו דוחה את השבת, ומלים אותו לאחר השבת, נמצא שנימול בספק עשירי; **יוֹם טוֹב לְאַחַר הַשַּׁבָּת** – אם חל יום טוב להיות ביום רביעי אחר השבת, **נִמּוֹל לְאַחַד עָשָׂר** – שמילה שלא בזמנה אף יום טוב אינה דוחה, ולכן הוא נימול ביום שלאחר יום טוב שהוא ספק אחד עשר; **שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – אם חלו שני ימי ראש השנה להיות ביום רביעי וביום ראשון אחר השבת, **נִמּוֹל לִשְׁנֵים עָשָׂר** – שמילה שלא בזמנה אינה דוחה אף את היום השני של ראש השנה, ולפיכך הוא נימול ביום שלאחר שני ימי החג שהוא ספק שנים עשר. **קָטָן הַחוֹלֶה, אֵין מוֹהֲלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְרֵיא** – בגמרא מבואר, שמונים לו מעת שיבריא מחליו שבעה ימים שלמים מעת לעת, כדי שיתחזק, ואחר כך מלים אותו. במה דברים אמורים? במחלה שתקפה את כל גופו, אבל אם אחזו כאב באחד מאבריו, כגון בעינו וכיוצא בזה, אין ממתינים לו אלא עד שיבריא בלבד (**רמב״ם הל׳ מילה א, טז**).

בענין ״שני ימים טובים של ראש השנה״ יש מבארים הטעם לפי שהם נחשבים כיום ארוך אחד וקדושה אחת להן, הלכך אין מילה שלא בזמנה דוחה גם את היום השני של ראש השנה, אבל ביום טוב שני של גלויות מותר למול אפילו מילה שלא בזמנה (רמב״ם; ש״ך). ויש מבארים, שמשנתנו נקטה שני ימים טובים של ראש השנה, לפי שבזמנם לא היו עושים שני ימים אלא בראש השנה בלבד, אבל הוא הדין לשני ימים טובים של גלויות, שכן מילה שלא בזמנה אף יום טוב שני של גלויות אינה דוחה (הרא״ש; ״בית יוסף״).

באור משנה ו

אֵלּוּ הֵן צִיצִין – נימי העור שנשארו מן הערלה, **הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה** – שכל זמן שלא הוסרו, אין התינוק נחשב כמהול: **בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רֹב הָעֲטָרָה** – אם נשאר מעור הערלה עור המכסה את רוב גובהה של העטרה, היינו השפה הגבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנה משתפע ויורד לראשו; וכבר הזכרנו שהסרת עור זה דוחה את השבת, כלומר שאף לאחר שכבר סילק המוהל את ידו מן המילה בשבת, הריהו חוזר ומסיר את העור שנשאר, הואיל והוא ציץ המעכב את המילה. ברם, אם לא נשאר מן העור אלא מעט שאינו חופה את רוב גובהה של עטרה, זהו ציץ שאינו מעכב את המילה, ואמנם כל זמן שהמוהל עוסק במילה בשבת, חוזר אף על הציצין שאינם מעכבים, אבל לאחר שסילק ידו מן המילה בשבת, על ציצין שאינם מעכבים אינו חוזר (עיין לעיל משנה ב בפרקנו). **וְאֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה** – אם הנימול הוא כהן, ונשאר עליו עור החופה את רוב העטרה, דינו ככהן ערל, ולמדים בגזרה שווה תרומה מקרבן פסח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— מְתַקְּנוֹ מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. מָל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה — כְּאִלּוּ לֹא מָל.

פ ר ק ע ש ר י ם

א רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת בְּיוֹם טוֹב, וְנוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת, אֲבָל נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בְּיוֹם טוֹב.

ב נוֹתְנִין מַיִם עַל גַּבֵּי הַשְּׁמָרִים בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּצְלוּ, וּמְסַנְּנִין אֶת הַיַּיִן בְּסוּדָרִין וּבִכְפִּיפָה מִצְרִית, וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמַסְנֶנֶת שֶׁל חַרְדָּל

פירוש ברטנורא

נאמר בפסח (שמות י׳) תושב ושכיר לא יאכל בו ונאמר בתרומה (ויקרא כ״ב) תושב כהן ושכיר לא יאכל בו, מה פסח אסור לערל אף תרומה אסורה לערל: **ואם היה בעל בשר.** שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שנטלה הערלה כולה כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד: **מתקנו.** ומשפע באזמל מאותו עובי: **מפני מראית העין.** שלא יהא נראה כערל: **ולא פרע.** לא גילה: **כאילו לא מל.** וישוב ויפרע, ואפילו סלק ידו ממנה. וכל זמן שהוא מתעסק במילה בשבת חותך בין ציצין המעכבין בין ציצין שאין מעכבין. לאחר שסלק ידו, על ציצין המעכבין חוזר, על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר:

כ א רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת. שמסננים בה שמרי יין, ומותח את פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על חלל הכלי. ואע״ג דעביד אהל שרי ביום טוב, דס״ל לר״א מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב. אבל בשבת [תולה] לכתחלה לא, אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסננין, דאין דרך בורר בכך: **אין תולין את המשמרת.** דעביד אהל עראי ומחזי כמעשה חול: **ואין נותנים לתלויה בשבת.** דהוה תולדת בורר או מרקד. והלכה כחכמים:

ב נותנים מים. בשבת על גבי שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום. כדי שיצלו, שיהיו השמרים צלולים ויזוב כל יינם. פירוש אחר על גבי שמרים שנשארו בחבית, וקולטין המים טעם היין ומוציאין אותן בשבת ושותים אותן ואין בזה משום בורר: **את היין.** מפני הקמחים לבנים שמתהוים בו: **בסודרין.** המיוחדין לכך. וליכא למיגזר דלמא סחיט להו, הואיל ועשויין למלאכה זו. והוא שלא יעשה בידו בסודר כמין גומא בפי הכלי כדי שירד היין במדרון, שלא יעשה

משניות מבוארות – קהתי

שכהן ערל אסור לאכול בתרומה, שנאמר בפסח (**שמות יב, מה**): ״תושב ושכיר לא יאכל בו״, וכן בתרומה נאמר (**ויקרא כב, י**): ״תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש״, מה פסח אסור לערל, שנאמר (**שמות יב, מח**): ״וכל ערל לא יאכל בו״, אף תרומה אסורה לכהן ערל. **וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר** — אם התינוק היה שמן, ולאחר שניטלה הערלה כולה נראה עדיין כאילו חופה העור את רוב העטרה, **מְתַקְּנוֹ** — ומסיר את הבשר מן העטרה, **מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן** — שלא יהא נראה כערל, **מָל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה** — לעיל (משנה ב) למדנו, שמוהלין, היינו שחותכים את כל העור המכסה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה, ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור, עד שייראה בשר העטרה; ואם מל ולא פרע את המילה, **כְּאִלּוּ לֹא מָל** — וחייב לחזור ולפרוע. ואף על פי שכבר שנינו ברישא שבשר החופה את רוב העטרה מעכב את המילה, מכל מקום באה הסיפא להשמיענו, שאם מל בשבת ולא פרע, לא קיים מצוות מילה, ונמצא שחילל את השבת, שהרי עשה חבורה שלא במקום מצווה (**המאירי; ועיין תוספות שבת קלז, ב**).

~ שבת קודש ~

באור משנה א

יום-טוב אסור בכל מלאכת עבודה חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה (״צורך אוכל נפש״), שנאמר (שמות יב, טז): ״אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם״. — משנתנו דנה במכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב, אם מותר לעשותם ביום טוב, ונחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים (כשם שנחלקו — בפרק הקודם, משנה א — במכשירי מילה לענין שבת).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת — המסננת שמסננים בה שמרי יין, תולים ומותחים אותה על הכלי, כדי לסנן לתוכו יין זך וצלול, **בְּיוֹם טוֹב** — אף על פי שיש בזה משום עשיית אוהל על הכלי, מותר ביום טוב, שסובר רבי אליעזר: מכשירי אוכל נפש, אף שאפשר לעשותם מערב יום טוב, מותר לעשותם ביום טוב; **וְנוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת** — כלומר שבשבת אסור לתלות לכתחילה את המשמרת על הכלי משום עשיית אוהל, אבל אם היא תלויה מערב שבת מותר לתת השמרים לתוכה בשבת, ואינו כבורר בשבת, משום שאין זו דרך ברירה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין תּוֹלִין אֶת הַמַּשְׁמֶרֶת בְּיוֹם טוֹב** — שמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסור לעשותם ביום טוב, וכיון שדומה לעושה אוהל, אסור הוא ביום טוב; **וְאֵין נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בַּשַּׁבָּת** — אפילו כשהמשמרת תלויה מערב שבת, אסור לתת לתוכה את השמרים לסינון היין, שלדעת חכמים אף מלאכה זו היא תולדת ברירה או הרקדה. **אֲבָל נוֹתְנִין לַתְּלוּיָה בְּיוֹם טוֹב** — אם המשמרת תלויה על הכלי מערב יום טוב, מותר לתת השמרים לתוכה ביום טוב, שהואיל וצורך אוכל נפש הוא מותר לעשותו ביום טוב. והלכה כחכמים.

באור משנה ב

נוֹתְנִין מַיִם — בשבת, **עַל גַּבֵּי הַשְּׁמָרִים** — הנתונים במשמרת מערב שבת, **בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּצְלוּ** — שייעשו השמרים צלולים ויזוב כל יינם דרך המשמרת. פירוש אחר: נותנים מים על גבי השמרים — שנשארו בחבית, בשביל שיצלו — כלומר שהיין שבתוך השמרים יצלול ויתערב במים וישתמשו בהם לשתיה בשבת, ואין בזה משום בורר, שאינו אלא כמוזג מים לתוך יין (**המאירי; ברטנורא; ״תוספות יום טוב״**). **וּמְסַנְּנִין אֶת הַיַּיִן** — בשבת, כדי שיהא צלול ביותר, **בְּסוּדָרִין** — המיוחדים לסינון, ולכן אין חוששים שמא יבואו לידי סחיטה; בגמרא אמרו: ״ובלבד שלא יעשה גומא״ בסודר שבפי הכלי, משום שינוי, שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול, **וּבִכְפִּיפָה מִצְרִית** — בסל העשוי מנצרים (ענפים) של דקל, ואמרו בגמרא: ״ובלבד שלא יגביה (את הכפיפה) מקרקעיתו של כלי טפח״ (כמדת אוהל); טעם ההיתר בזה, שאין זה ברירה, הואיל ואדם יכול לשתות את היין גם מבלי לסננו, והסינון בסודרין או בכפיפה מצרית הרי דרך שינוי הוא (**הר״ן; המאירי**). ויש מבארים, שמדובר כאן בכגון שהסודרים מתוחים ונתונים על הכלי מערב שבת, וכן הכפיפה נתונה בתוך הכלי מערב שבת (**עיין ״תוספות יום טוב״; ״תפארת ישראל״**). **וְנוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמַסְנֶנֶת שֶׁל חַרְדָּל** — מותר לתת בשבת ביצה טרופה לתוך החרדל שבמסננת, אף על פי שהיא קולטת את הפסולת, לפי שאין עושים כך אלא כדי שהחלמון המסתנן עם החרדל יתן לו גוון; ואין כאן ברירה, שאף החלבון הנשאר במסננת אוכל גמור הוא (**גמרא; רש״י**). **וְעוֹשִׂין אֲנוּמְלִין בַּשַּׁבָּת** — ויש גורסים: יינומלין, והיינו תערובת של יין ודבש ופלפלים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּשַּׁבָּת, בַּכּוֹס** — בשבת אין עושים אנומלין אלא בכוס, ויותר לא יעשה משום טרחה; **בְּיוֹם טוֹב, בַּלָּגִין** — בבקבוק, בכד; **וּבַמּוֹעֵד** — בחול המועד, **בֶּחָבִית** — מותר לעשות אפילו בחבית. **רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הָאוֹרְחִין** —

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל חַרְדָּל, וְעוֹשִׂין אֲנוֹמְלִין בַּשַּׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּשַּׁבָּת – בַּכּוֹס, בְּיוֹם טוֹב – בַּלָּגִין, וּבַמּוֹעֵד – בֶּחָבִית. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הָאוֹרְחִין.

פירוש ברטנורא

כדרך שהוא עושה בחול: **ובכפיפה מצרית.** סל העשוי מצורי הדקל. והוא שלא תהיה הכפיפה גבוהה מקרקעית הכלי התחתון טפח, שלא יעשה אהל ערא: **ונותנים ביצה במסננת.** שנתנו בה חרדל להסתנן, שרגילין ליתן ביצה טרופה בדברים העכורין והם מתלבנים ומזדככים על ידה: **ינומולין.** יין ודבש ופלפלין: **לגין.** גדול מכוס וקטן מחבית: **הכל לפי האורחים.** אם יש לו אורחין מרובין עושה הרבה, בין בשבת בין ביום טוב בין במועד. והלכה כת"ק שעושין ינומולין בשבת כפי מה שהן רוצים:

משניות מבוארות – קהתי

מי שיש לו אורחים הרבה, מותר לו לעשות אנומלין הרבה ואפילו בשבת. והלכה כתנא קמא שעושים אנומלין בשבת כמה שרוצים לשתות **(רמב"ם בפירושו למשנתנו).**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הרב הגאון והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר ניסן שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב שאמרו לו שיש נטי' בליובאוויטש שלא להשתמש בברזא של גומי - ראבער -. הנה כן היא הוראת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע. ונדפסה ג"כ בסוף ספרו (ס"ק י"א) וטעם לזה בפירוש לא שמעתי מלבד הכתוב בהוראות הנ"ל. מפני שהוא דבר המקבל טומאה. וכבר הובא בספרו של כת"ר שי' דעת המהרש"ם בשו"ת חלק א' סי' ב'.

ומ"ש כת"ר שהרי לא יחדו למדרס. הנה י"ל בפשיטות, שכיון שסותמת היא חור הנמצא ברצפה, הרי נוסף ע"ז שלפעמים תכופות רק חלק קטן ממנו בולט על הרצפה ובמילא הטובלת או הסותם החור דורס עלי' ברגלו אם באקראי או גם בכיוון כדי לסתום יפה פי החור, הנה גם אם בולטת ביותר, לפעמים מסתייעים בעמידה עלי' כדי לקחת דבר מעל גבי כותלי המקוה וכיו"ב ופשיטא שאם דורסים עלי' אפילו באקראי ה"ז מהווה חלק מהרצפה ויחדוה לשם זה. ולא עוד אלא שאם גם דורסים עלי' כדי לסתום יפה החור הרי סו"ס נעשית ע"י סתימה זו חלק מהרצפה שלמדרס נועדה, וגם זה יחוד למדרס נקרא. ואולי יש עוד להוסיף בזה. כי ישנם כמה ברזאות שנעשים בדוגמת הברזא שעושים בצינק, היינו שתלוים הם בשרשרת הקבועה בטס מתכת שבראש הברזא מלמעלה, ובטס נמצא בית קבול קטן אשר זהו טעם נוסף בהנהגה הנ"ל.

דא"ג שו"ת מהרש"ם הנ"ל אינו תחת ידי ונסתמכתי על מה שמביא כת"ר בספרו טהרת המים דף קפ"ב והובא בקיצור גם בדרכי תשובה סימן ר"א ס"ק רע"ג והאריך שם ג"כ בענין דעת המחמירים וועגטילין דלא כיש מתירים מפני שנעשו לשמש את הקרקע מהבנין.

בכבוד ובברכה.

מוסג"פ קונטרס שהו"ל זה עתה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

קדמו עיני אשמורות. אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: **ור' נתן.** אמר לך האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: **שית דלילא.** חצות לילה הוי שש שעות: **ותרתי דיממא.** ששאר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ג עמוד ב. הגמרא שבה לדון במספר המשמרות שבלילה, ומביאה מחלוקת תנאים בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא (תוספתא פ"א ה"ג), **אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת הָוֵי הַלַּיְלָה** – הלילה מתחלק לארבעה חלקים שוים, שעל כל חלק ממונה קבוצה אחרת של מלאכים לעבוד בו ולומר בו שירה לפני ה', אלו הם **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ** משמרות הן ולא ארבע.

הגמרא מבארת את מקורו של רבי נתן. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן** – מהו טעמו ומקורו של רבי נתן שאמר שיש בלילה שלש משמרות בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן למד זאת מ**דִּכְתִיב** במלחמת גדעון במדין (שופטים ז יט), 'וַיָּבֹא גִדְעוֹן וּמֵאָה אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, רֹאשׁ **הָאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה', כלומר שבא לקצה המחנה בתחילת המשמרה האמצעית, וְתָנָא** – ושנינו בתוספתא (שם), **אֵין** שייך לשון 'תִּיכוֹנָה' **אֶלָּא** כְּשֶׁיֵּשׁ כמותה **לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ,** ובהכרח שהלילה מתחלק לשלשה חלקים שוים שהם שלש המשמרות, וגדעון בא בתחילת המשמרה השניה שהיא האמצעית.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי** שסובר שיש ארבע משמרות בלילה, כיצד יפרש פסוק זה. משיבה הגמרא: לדעת רבי **מַאי** – מה הכוונה 'האשמורת ה**תִּיכוֹנָה',** הכוונה היא למשמרה (**אַחַת מִן הַ**)**תִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת** – אחת משתי המשמרות האמצעיות. כלומר, אין הכרח שיש דווקא משמרה תיכונה אחת, אלא שתי המשמרות האמצעיות נקראות 'תיכונות', משום ששתיהן בין המשמרה הראשונה לאחרונה, וכוונת הכתוב שגדעון בא לקצה המחנה בראש אחת ממשמרות אלו [ולא פירש הכתוב איזו מהן].

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נָתָן** מה יענה על טענה זו שיתכן כי הכוונה לאחת מן התיכונות, ולא שישנה תיכונה אחת בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן יאמר לרבי, **מִי כְּתִיב** – וכי כתוב בפסוק 'ראש האשמורת ה**תִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת'** [שכך היה לפסוק לומר אילו היתה כוונתו שיש שתי משמרות תיכונות], 'האשמורת ה**תִּיכוֹנָה' כְּתִיב,** ומשמע מלשון זה שיש רק משמרת תיכונה אחת, ובהכרח שאין בלילה אלא שלש משמרות.

הגמרא מבארת את מקורו של רבי. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי** – מה טעמו ומקורו של רבי שאמר שיש בלילה ארבע משמרות. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּתוּב** [–פסוק] **אֶחָד אוֹמֵר** (תהלים קיט סב) 'חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ', והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם בחצות הלילה, **וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר** (שם קיט קמח) 'קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת', והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם משנתו בעת שנותרו עוד שתי משמרות מן הלילה, **הָא כֵּיצַד** מתיישבים יחד שני הכתובים, בהכרח ש**אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת הָוֵי הַלַּיְלָה,** ונמצא שכאשר קם בחצות, נשארו מן הלילה עוד שתי משמרות.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נָתָן** הסובר שיש שלש משמרות בלילה, מה ישיב על ראיה זו. משיבה הגמרא: רבי נתן **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** דִּתְנַן במשנה (לקמן ט:), **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** זמן קריאת שמע של שחרית הוא **עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת** – עד השעה השלישית מהיום, **שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ מְלָכִים לַעֲמוֹד** ממיטתם **בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת.** וכיון שדוד היה קם בחצות ואילו שאר מלכים קמו רק אחר שעתיים מתחילת היום, נבוא חשבון בכמה שעות קדם להם דוד בקומו משנתו, **שִׁית דְּלֵילְיָא** – שש שעות הלילה, מחצות עד הבוקר, **וְעוד תַּרְתֵּי דִימְמָא** – שעתיים בתחילת היום, **וַהֲווּ לְהוּ** – אלו יחד הן שמונה שעות שהן כאורכן של **שְׁתֵּי מִשְׁמָרוֹת** [לפי שיטתו של רבי נתן שיש שלש משמרות בלילה וכל משמרה היא ארבע שעות], ולכן אמר דוד 'קדמו עיני אשמורות', שבקומו משנתו קדם למלכים בשתי משמרות. נמצא ששני הכתובים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

'חצות לילה אקום' ו'קדמו עיני אשמורות', אינם סותרים זה את זה, שאמנם קם בחצות, אך הקדים את שאר מלכים בזמן של 'אשמורות'.

תירוץ נוסף: **רַב אַשִׁי אָמַר,** באמת מחצות הלילה, בה קדם דוד לקום משנתו, עד הבוקר, אין אלא משמרה אחת ועוד חצי משמרה [שהרי לדעת רבי נתן יש שלש משמרות בלילה, וכל משמרה היא ארבע שעות, ונמצא שאותן שש שעות שמחצות עד הבוקר, הן משמרה ומחצה], אך מכל מקום **מִשְׁמָרָה וּפַלְגָּא נַמִי מִשְׁמָרוֹת קָרוּ לְהוּ** – גם משמרה ומחצה נקראים בלשון הפסוק 'משמרות', כיון שיש בהן יותר ממשמרה אחת, ולכן אמר הפסוק 'קדמו עיני אשמורות' לשון רבים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר דוד שי'

שלום וברכה!

ג) כבקשתו הנה כשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכיר את... שי' לרפואה קרובה, ובטח ינצל איזה הזדמנות לברר אם נולד הוא בטהרה. והוא ע"ד כשבאים לעו"ד או לרופא הרי צריכים לספר לו המצב כמו שהוא, כי באם לאו הרי זה היזק להשואל וגם היפך השכל. ועד"ז הוא ג"כ בנדון דידן. וכן יש להסביר גם להורי הילד שאין כוונתי ח"ו כלל וכלל בשאלה הנ"ל לעורר דין וכו' אלא שהתרופות צריכות להיות מתאימות להמצב ולהסיבות שהביאו למצב כזה, וכמבואר גם כן בחכמת הרפואה שרופא אמיתי הוא כשמרפא לא את התוצאות אלא את הסיבות, ובריפוי התוצאות לבדם אין זה אלא ענין זמני כיון שהסיבה נשארה כמקדם, והאריכות בזה אך למותר.

ד) נהניתי במאד מאד ממה שכשנפגש עם אחב"י הרי מעוררם על צור מחצבתם ומקורם, ונהניתי עוד יותר מזה שמראים לו במוחש שדבריו עושים פעולה אשר לאו כל אדם זוכה לזה לראות פרי בעמלו על אתר או עכ"פ במשך זמן קצר, ותופעה זו גופא הוכחה, אשר לא רק כוונתו רצוי' אלא גם מעשיו רצויים, ובמילא מסייעין בידו מלמעלה ונותנים לו כחות נוספים להוסיף בפעולות אלו.

ה) ואחרון אחרון חביב במה שרואה הנני שנמלאו לו ששים שנה וחגגו את יובלו זה וגם חבריו במקצוע מכירים את ערכו ואת פעולותיו, ויה"ר מהשי"ת אשר עוד רבות בשנים יקרב לבן של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים ויעשה זה מתוך בריאות הנכונה ומתוך הרחבת הדעת...

בברכת לאריכות ימים ושנים טובות וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, טובות עם כל הפירושים.

המשך בעמוד הבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי – מה היא הראיה מהברייתא שהמחלוקת היא במקום שעשה בה מאמר. מבארת הגמרא, מכך **דְּקָתָנֵי** [־שכתוב] בתשובתו של רבי עקיבא לרבי יהושע, שאין היבם מיפר 'בֵּין שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וּבֵין שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר', ומוכח שטעמו של רבי אליעזר להפרת היבם הוא רק משום שעשה בה מאמר.

הגמרא מפרשת את הראיה מהברייתא באופן נוסף:

אִי נַמִּי, מֵהַרִיׁשָא של הברייתא יש להוכיח שטעמו של רבי אליעזר הוא משום מאמר. **דְּהַרִי קָתָנֵי** [־כתוב] בדבריו, 'ומה אם אשה שאין לו חלק בה עד שלא תבוא לרשותו, **מִשֶּׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ נִגְמְרָה לוֹ**, אשה שיש לו חלק עד שלא תבוא לרשותו, משבאת לרשותו אינו דין שתגמור לו'. **וְאִי דְּלֹא קַדֵּישׁ** – ואם לא קידש אותה במאמר, **מַאי** 'משנכנסה לרשותו נִגְמְרָה לוֹ', הלא בלי מאמר עדיין לא באה לרשותו. ובהכרח **תִּפְשׁוֹט מִינֵּיהּ** – מוכח מזה, שדברי רבי אליעזר אמורים דווקא **כְּשֶׁעָשָׂה בָּהּ** היבם **מַאֲמָר**, וכדברי רבי אמי.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מה הכוונה '**וְכִשְׁאָר דְּבָרִים כֵּן נְדָרִים**' **דְּקָתָנֵי** [־שכתוב] בברייתא בתשובתו של רבי עקיבא לרבי יהושע, בטעם הדין שאף ביבם אחד אינו מיפר. כלומר, מהם הדברים המלמדים על נדרים, שאין היבמה נחשבת כאשתו.

אָמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי – כך הכוונה במה שהשיב רבי עקיבא לרבי יהושע, וכי **אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאֵין** אנשים מעלמא **חַיָּבִין סְקִילָה** אם באו על היבמה כְּדִין הבא על **נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה**, ואפילו עשה בה היבם מאמר. ונלמד מזה שאין היבמה קנויה ליבם בקנין הארוסה לבעלה, ומשום כן אף אינו מיפר את נדריה. והוא שאמר רבי עקיבא, כשם שלשאר דברים כגון חיוב סקילה אין היבמה נחשבת כאשתו, כן לענין הפרת נדרים אינה נחשבת כאשתו, ואינו מיפר את נדריה.

אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא שזו היא תשובתו של רבי עקיבא לרבי יהושע. שכן השיב לו, **אֵין יְבָמָה גְּמוּרָה לְאִישָׁהּ כְּשֵׁם שֶׁאֲרוּסָה גְּמוּרָה לְאִישָׁהּ**. כלומר, אין היבמה קנויה לגמרי ליבם עד שיתחייב הבא עליה בסקילה, בקנין הארוסה לבעלה המחייב את הבא עליה בסקילה.

משנה

המשנה שלפנינו דנה בהקמת והפרת הבעל קודם שנדרה האשה:

הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ לפני שהוא יוצא לדרך, 'כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתְּדוּרִי מִכָּאן עַד שֶׁאָבֹא בחזרה מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי חֲרֵי הֵן קַיָּמִין', **לֹא אָמַר כְּלוּם**, משום שקודם שהאשה נדרה את הנדר אי אפשר להקימו.

וכך הוא בהקמה, אבל בהפרה מחלוקת תנאים היא. שאם אמר לה 'כל נדרים שתדורי מכאן עד שאבא ממקום פלוני חֲרֵי הֵן **מוּפָרִין**', **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר מוּפָר** הנדר. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ מוּפָר**, משום שקודם שהאשה נדרה את הנדר אי אפשר להפר אותו, מהטעם המבואר להלן.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לחכמים, והלא דברים קל וחומר. **אִם** הבעל **הֵפֵר** [־יכול להפר] **נְדָרִים** שֶׁכבר חלו **וּבָאוּ לִכְלַל אִיסּוּר** והם כבר בכל תוקפם, וכי **לֹא יָפֵר נְדָרִים** קודם שנידרו שֶׁעדיין **לֹא בָּאוּ לִכְלַל אִיסּוּר** ואינם קשים כל כך להפרה.

אָמְרוּ לוֹ חכמים, **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר** (במדבר ל יד) 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ'. ונלמד מכאן שהוקשה הפרה להקמה. לפיכך, **אֶת** הנדר **שֶׁבָּא לִכְלַל הָקֵם** – נדר שחל ואפשר לקיימו, הרי הוא **בָּא לִכְלַל הֵפֵר**. אבל נדר **שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל הָקֵם** – נדר שעדיין לא חל ואי אפשר לקיימו, אף **לֹא בָּא לִכְלַל הֵפֵר**. כלומר, כשם שאף לדבריך אי אפשר להקים נדר שעדיין לא נדרו אותו, כמו כן אי אפשר להפר נדר שלא נדרו אותו.

גמרא

ספק בשיטת רבי אליעזר בגדר הפרה קודם שנידר הנדר:

אִיבַּעְיָא לְהוּ, לִדעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שאפשר להפר את הנדרים אף קודם שנדרו אותם, האם במקרה זה אין ההפרה מונעת אותם מלהתחיל לחול, אלא מֵיחַל חָלִין וּבַטְלִין – חלים הנדרים ומיד מתבטלים. **אוֹ** דִּלְמָא, מאחר שהקדים הבעל את ההפרה לנדרים, **לֹא** חָלִין הנדרים כְּלָל.

שואלת הגמרא, **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** מספק זה, הלא בין כך מתבטל הנדר מיד עם חלותו, ואם כן איזה הבדל להלכה יוצא מבין שני צדדים אלו.

המשך מעמוד הקודם

מוסג"פ העתק מאמר ומכתבי כללי שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג הגאולה י"ט כסלו, שתוכנו כל השנה זמנו הוא, שבטח יעניין את כבודו שי' ויגרום לו גם סיוע בעבודתו הנ"ל.

נהניתי מאשר מדפיס לקוטי מאמרי רז"ל ובטח יוסף עליהם ג"כ לקוטים מתאימים בעניני רפואה רוחניים היינו רפואת הנפש, וכמבואר בשמונה פרקים להרמב"ם בהשיווי שבזה לרפואת הגוף, והרי גם הרופאים בדורנו היותר אחרון נותנים חשיבות ההולכת וגדלה למדע הנפש ותכונותי' בכדי שיהי' האדם בריף בגוף.

מקורים וליקוט מרז"ל ברפואה בש"ס: זכורני שראיתי זה לפני כמה שנים ספר ליקוט מיוחד ע"ז כמדומה ששם מחברו היילפערן. כן בטח יעניין אותו הס' התלמוד ומדעי התבל להרב קאמעלהאר. - האחרון ע"ד כל המדעים. - שני המחברים, כנראה יר"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ומאי תניא כוותיה . ממאי משכחינן הכא דתניא כוותיה דר' אמי, דכשעשה בה מאמר פליגי? מדקתני ר"ע אומר: כלום חלקנו בין יבם כו' בין שעשה בה מאמר כו', מכלל דשמעיה ליה לר"א דאמר דכשעשה בה מאמר יפר, ואהכי מהדר ליה ר"ע הכי. **א"נ. מדקאמר ר' אליעזר ברישא:** משנבנסה לרשותו נגמרה לו, אשה שיש לו חלק בה וכו' אינו דין שתגמר לו. **ואי דלא קדיש, דלא עשה בה מאמר - מאי נגמרה לו איכא? אי אתה מודה.** שאפילו עשה בה מאמר, שאין חייבין עליה סקילה בנערה המאורסה? הלכך, לגבי נדרים נמי לא הוי כארוסה, ואהכי אינו יכול להפר לה. **מתניתין נמי דיקא.** כרבי אמי, טעמא דר"ע דאמר בברייתא וכשאר דברים כן נדרים – משום סקילה הוא דקאמר. **דקתני אין היבמה גמורה לאישה.** מדקא קרי לה ליבמה אשה – אלמא כשעשה בה מאמר עסקינן. ומדאמר הכי דאיכא נמי להקיש לארוסה – שמע מינה דמשום סקילה הוא דקאמר ר"ע דאינו מפר כשם שמפר לארוסה. **מתני' הרי הן קיימין לא אמר כלום.** דנדרים שלא באו לעולם אינו יכול לקיים. **שבאו לכלל איסור.** שכבר נדרה וקא חייל עלה, אפילו הכי מפר – כ"ש דמפר אותן שלא באו לכלל איסור כשיבאו, דעדיין לית בהו מששא. אבל לענין קיום – אי אפשר שידון כך, דנדרים שכבר באו לכלל איסור – דין הוא שיקיים, הלכך לא אמר כלום לדברי הכל. **את שלא בא לכלל הקם.** שעדיין לאו באו לעולם ואי אפשר לקיימו, כדקתני דבי אמר "הרי הן קיימין" – לא אמר כלום. **אינו בא לכלל הפר.** דאינו יכול להפר. **גמ' מיחל חייל.** עלה, ובטלי לאלתר משום דהפרה קודם לכן. **או דילמא לא חיילי כלל.** דהפרה דעבד קא מהניא דלא חיילא עלה שום נדר.

תוספות

תניא כוותיה דר' אמי. דאוקמה להא דר' אליעזר כשעשה בה מאמר. **מה** אשה שאין לו חלק בה עד שלא תבא לרשותו. דהיינו ארוסה. **משבאת** לרשותו. היינו משקדשה. והיינו לישנא ד"משבאת", דאילו נשואין – בלשון בניסה מדבר להו תנא, כדתנן (לעיל עג:): עד שתכנס לרשותו. **נגמרה** לו. לענין הפרת נדרים, דמפר בשותפותיה דאב. **אשה** שיש לו חלק בה עד שלא תבא לרשותו. דהיינו יבמה, שהיה לו חלק בה משום זיקה, קודם שעשה בה מאמר. **משבאת** לרשותו. דהיינו כשעשה בה מאמר – אינו דין שתגמר לו ויהא זכאי יבם להפר נדריה בשותפות? **כשאר** דברים כן נדרים. משאר דברים אתה למד שאין היבם מפר נדריה, שהרי לשאר דברים אינה בארוסה, ואפילו עשה בה מאמר, וכדמפרש לקמן. אף להפרת נדרים כן, שאינה כארוסתו ואינו מפר נדריה, אפילו בשותפות. **חבל** עליך בן עזאי. על עצמו היה דואג מפני שלא שימש את ר"ע. **מאי** תניא כוותיה דר' אמי. דאוקמה בשעשה בה מאמר, היכא תניא כוותיה?: דקתני בין שעשה בה מאמר. אלמא שמעיה ר"ע לר"א דבעשה בה מאמר מיירי. **אי** נמי מרישא. דקתני משנבנסה לרשותו נגמרה לו. האי לישנא לאו דוקא, דהוה ליה לאתויי: אשה שיש לו חלק בה עד שלא תבא לרשותו, משבאת לרשותו – אינו דין שתגמר לו. אלא ריש מילתא נקט. **מאי** כשאר כשאר דברים כן נדרים דקתני. מאי נינהו אותן דברים דקא יליף נדרים מינייהו?: שאין חייבין עליה סקילה. שאין חייבין על היבמה סקילה, ואפילו עשה בה מאמר. אלמא, לא עדיף מאמר דיבמה בקדושין דארוסה. **מתניתין** נמי דיקא. דמחיוב סקילה קא מייתי ראיה. **כשם** שארוסה גמורה לאישה. דארוסה בסקילה אם זינתה. ולענין הלכה קי"ל כר"ע, דאינו מפר לא לאחד ולא לשנים. דאע"ג דקי"ל יש זיקה, ולעיל פרישנא טעמא דר"ע משום דסבירא ליה אין זיקה – איכא למימר ה"מ מקמי דאייתי לה הך ברייתא, אבל בתר דאייתי לה חזינן דאפילו סבירא ליה לר"ע דיש זיקה – מצי אמר דלא יפר, לפי שאין היבמה גמורה לאישה, שאין חייבין עליה סקילה בנערה המאורסה. וכיון דקלסיה בן עזאי לר"ע וזכינהו לר"א ור' יהושע בדינא, דלא אהדרו ליה מידי – נקטינן כוותיה, וכן פסק הרמב"ן ז"ל. ומסתפקא לי: כיון דיבם לא מצי מפר, אב במקום יבם מן הארוסין אי מצי מפר או לא? ולא ידענא אברעותא בהא מילתא. מיהו, מסתברא לי דנדרים שנדרה בבית אביה או בעודה ארוסה מצי מפר לה, דהא כל היכא דליכא ארוס, מה הבעל – נתרוקנה רשות לאב. והכא, כיון דלא זכי יבם בנדרי יבמה – כמאן דליתיה דמי. וממה שפרשתי למעלה (קף פא:) בשם רבותי בעלי התוס' ז"ל בההיא דב"ש סברי בנדרים נמי שנראו לארוס נתרוקנה רשות לאב, נ"ל כן. דהא לפי פירושם ז"ל טעמייהו דב"ש משום דכיון דנראו לארוס ראשון לא זכי בהו ארוס אחרון, ואע"ג דאיתיה לארוס אחרון – כמאן דליתיה דמי, כיון דכמאן דליתיה דמי – קם ליה אב כאילו איתיה באפי נפשי', וליכא ארוס. לדידן נמי ביבם, כיון דלא זכי בנדרי ארוס ראשון – אב מצי מפר. מיהו, בנדרים שנדרה ברשות יבם אבתי מספקא לי. זהו מה שנראה לי בזה. ולענין מעשה צריך עיון ובדיקה בדברי הראשונים ז"ל. **מתני'** האומר לאשתו וכו' מכאן ועד שאבא ממקום פלוני, והיינו דקתני "מכאן" ולא קתני "מיום זה", לפי שאין דעתו אלא מיום שיצא מכאן. ומש"ה לא מפר לה מהשתא, דחיישינן דלמא בעודו אצלה תדור נדרים שירצה בקיומן, וכדפרישית לעיל (קף עג.) בההיא דהאומר לאפוטרופוס. **הרי** הן קיימין לא אמר כלום. דדוקא לענין הפרה אמר ר"א מופר משום ק"ו דידיה, כדמפרש ואזיל (ולענין הקמה אדרבה היא הנותנת) אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שהם חזקים ביותר שכבר חלו – לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור, ולא חמירי כולי האי? אבל לענין הקמה, אדרבה, דנהי דאשכחן דנדרים שחלו דחמירי – מצי לקיומי, מאן לימא לן הכי בנדרים שעדיין לא חלו, דלא אלימי?. **את** שבא לכלל הקם. נדרים שחלו. **לא** בא לכלל הפר. דאע"ג דאיכא ק"ו – בעל כרחך הקישן הכתוב. **גמ'** לר"א מיחל חיילין ובטלין. לר"א, דאמר דמצי מפר נדריה קודם שתדור, מי אמרינן דאותן נדרים שנדרה לאחר הפרה חיילי, דהפרה לא מעכבא בהו. ומיהו, בטלי להו מיד. או דלמא לא חיילי כלל, כיון שהפר לה קודם שנדרה. **דאתפיס** אחרינא בהדין נדרא. כגון שנדרה היא בנזיר, ובא אחר ואמר "ואני כמוה". אי אמרת חיילין ובטלין הויא תפיסותא. דנהי דבטילי להו מיד, אפי' הכי, כיון דחיילי – מצי מתפיס בהו, דכי אמר "ואני כמוה" א"הריני נזירה" דקאמרה קאמר. ואי לא חיילי – ליכא חששא, הלכך לא הויא התפסה. ומקשו הכא: ואפי' תימא חיילין ובטלין, היכי מצי מתפיס? מאי שנא ממאי דבעיא לן בריש מכילתין (קף יח:) היכא דמנח בשר שלמים לאחר זריקת דמים קמיה ודתפיס ביה בשר אחר, ואמר "זה כזה", דאיבעיא לן אי בדמעיקרא קמתפיס ואסור, או בדהיתרא דהשתא קמתפיס ושרי, ומסקנא דבהיתרא קמתפיס? איכא למימר: דלא דמי, דשאני התם דאמר "זה כזה" ומש"ה אמר דבמו שהוא זה עכשיו קאמר. אבל הכא, שזו אומרת "הריני נזירה" והאי מתפיס בה ואמר "ואני" – משמע ודאי דבנזירות דקאמרה קמתפיס. והכי מוכחא סוגיין דנזירות שנכתוב בסמוך בס"ד. ומקשו תו הכא: ונהי דחיילא התפסה, מאי הוי? נימא דכיון דאתפיס בה, כי אבטיל נדרא קמא – אבטיל נמי האי. דדינא דמתפיס הכי הוא, כדתנן בפ' "מי שאמר" (מיר כ:): "הריני נזיר" ושמע חבירו ואמר "ואני" "ואני" – כולן נזירין. הותר אחד מהן – הותרו כולן. ולעיל נמי בפ' "ד' נדרים" (קף כו וסו ממגה) אמר דבשתלאן זה בזה, הותר הראשון – הותרו כולן! ולאו קושיא היא כלל, דלא איתמר הותר א' מהן הותרו כולן – אלא בהיתר חכם, שעוקר הנדר מעיקרו. הלכך, כל שהותר א' מהן – אגלי מילתא שלא היה כאן נדר מעולם, ובטלה לה התפסה דבתרא. אבל בעל, שאינו עוקר למפרע אלא מכאן ולהבא, אע"פ שהותר הראשון – אינך באיסוריהו קיימי, שאין התפסה שלהם בטלה בכך. וגמרא היא

בהדיא

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּר' אַמִּי? דְּקָתָנֵי: בֵּין שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וּבֵין שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר. א"נ מֵרֵישָׁא, דְּקָתָנֵי: מִשֶּׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ נִגְמְרָה לוֹ. וְאִי דְּלָא קָדֵיש - מַאי נִגְמְרָה לוֹ? תִּפְשׁוּט מִינֵּיהּ כְּשֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר. מַאי "וְכִשְׁאָר דְּבָרִים כֵּן נְדָרִים" דְּקָתָנֵי? אֲמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי: אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאֵין חַיָּבִין סְקִילָה כְּנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה? אֲמַר רַב אַשִׁי: מַתְנִי' נַמִּי דַּיְקָא: אֵין יְבָמָה גְּמוּרָה לְאִישָׁה כְּשֵׁם שֶׁאֲרוּסָה גְּמוּרָה לְאִישָׁהּ. **מַתְנִי'** הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ "כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתִּדּוֹרִי מִכָּאן עַד שֶׁאָבֹא מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי הֲרֵי הֵן קַיָּמִין" לֹא אָמַר כְּלוּם. "הֲרֵי הֵן מוּפָרִין", ר' אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: מוּפָר, וחכ"א: אֵינוֹ מוּפָר. אָמַר ר"א: אִם הֵפֵר נְדָרִים שֶׁבָּאוּ לְכְלַל אִיסּוּר - לֹא יָפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לְכְלַל אִיסּוּר? אָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ" אֶת שֶׁבָּא לְכְלַל הֶקֵּם - בָּא לְכְלַל הֶפֵּר, לֹא בָּא לְכְלַל הֶקֵּם - לֹא בָּא לְכְלַל הֶפֵּר. **גמ'** אִיבַּעְיָא לְהוּ: לר"א מֵיחַל חָלִין וּבַטְלִין, אוֹ דִּלְמָא לָא חָלִין כְּלָל? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - כגון דאי

הקישויים שפוגשים בעבודה הקדושה דהפצת המעיינות חוצה והפצת היהדות בכלל, אין זה אלא ניסיון

ממכתב כ"ח טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּגוֹן דְּאַתְפִּיס אַחֲרִינָא בְּהָדֵין נִדְרָא. אִי אָמְרַתְּ חָלִין - הָוְיָא תְּפִיסוּתָא, אִי אָמְרַתְּ לָא חָלִין - לָא אִיכָּא מִשָּׁשָׁא. מַאי? ת"ש, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִם הֵפֵר נְדָרִים שֶׁבָּאוּ לִכְלַל אִיסּוּר - לֹא יָפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לִכְלַל אִיסּוּר? שְׁמַע מִינָּהּ: לָא חָלִין. מִי קָתָנֵי "שֶׁאֵינָן בָּאִין"? "שֶׁלֹּא בָּאוּ" קָתָנֵי, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ. ת"ש, אָמַר לָהֶן ר"א: וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מֵיפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ מִשֶּׁנָּדַר - מֵיפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ עַד שֶׁלֹּא יִדּוֹר, מָקוֹם שֶׁמֵּפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ מִשֶּׁתִּדּוֹר אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁלֹּא תִּדּוֹר? מַאי לָאו דְּאִשְׁתּוֹ דּוּמְיָא דִּילֵיהּ, מַה [הוא] דְּלָא חָיְילִין, אַף אִשְׁתּוֹ נַמִּי - דְּלָא חָיְילִין? לָא, הָא כִּדְאִיתָא וְהָא כִּדְאִיתָא. ת"ש, אָמְרוּ לוֹ לַר"א: וּמַה מִּקְוֶה שֶׁמַּעֲלֶה אֶת הַטְּמֵאִין מִטּוּמְאָתָן - אֵין מַצִּיל עַל הַטְּהוֹרִים מִלִּיטַּמֵּא, אָדָם שֶׁאֵין מַעֲלֶה אֶת הַטְּמֵאִין מִטּוּמְאָתָן - אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַטְּהוֹרִין מִלִּיטַּמֵּא? שְׁמַע מִינָּהּ: לָא חָיְילִין.

אימא

תוספות

בהדיא ברישׁ פ׳ "מי שאמר הריני נזיר" (נזיר כא:) דגרס התם: איבעיא להו בעל מיעקר עקר או מיגז גייז, למאי נפקא מינה – לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה "ואני", ושמע בעלה של ראשונה והפר לה. אי אמרת מיעקר עקר – ההיא נמי אשתריא, ואי אמרת מיגז גייז – ההיא אשתריא, וחברתה אסורה. **ת"ש** אמר להם ר׳ אליעזר אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור וכו׳ ש"מ לא חיילין. נראה בעיני דמש"ה משמע ליה דלא חיילין: נהי דלישנא דמתני׳ לא דייק הכי, משום דבשלמא אי אמרת לא חיילין – איתיה לק"ו, דאי הפרה מבטלת נדרים שחלו כבר – כ"ש דמעכבא שלא יחולו. אבל אי אמרת דחיילין ובטלין – מאי ק"ו? כיון דחיילין הרי באו לכלל איסור! ומהדר ליה: אם איתא בדקאמרת, הוה ליה לתנא למיתנא "שאין באין", דהאי לישנא משמע דהפרה מעכבת בהו שלא יבואו. והא לא קתני הכי, ד"שלא באו" קתני, דמשמע דעדיין לא באו אלא שסופן לבא. הלכך, על כרחך תנא דמתני׳ סבר דחיילין ובטלין, ואפילו הכי איכא ק"ו: דאם הפרה מבטלת נדרים שבאו לכלל איסור ולא היתה הפרה עמהם – כל שכן שיפר נדרים שנולדו במומן עמהן, דהיינו הפרת הבעל. **תא** שמע ומה במקום שאין מפר נדרי עצמו משידור. כדכתיב "לא יחל דברו" אבל אחרים מוחלין לו. מפר נדרי עצמו עד שלא ידור, כדאמרינן בפ׳ "ארבעה נדרים" (לעיל כג:) הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בר"ה, ויאמר: כל נדרים שאני עתיד לידור יהיו בטלין. **מאי** לאו דאשתו דומיא דיליה. דבההוא גוונא גופיה דמתיר נדרי עצמו, דהיינו שלא יחולו כלל, דאין ר׳ אליעזר ק"ו לנדרי אשתו: מה הוא דלא חיילין, דאי הוו חיילין הוה צריך היתר חכם – אף אשתו נמי דלא חיילי כלל. **הא** כדאיתא והא כדאיתא. אע"ג דר"א יליף ק"ו מנדרי עצמו לנדרי אשתו – לאו דמדמי להו לגמרי, דדידיה לא חיילי כלל וראשתו חיילי, ואפילו הכי שפיר יליף ק"ו. וקשה בעיני: וליגמר נמי מק"ו דידיה שלא יחולו נדרי אשתו כלל, כשם שאין חלין נדרי עצמו! ונראה לי: דלא מצי למידן הכי, משום דנדרי עצמו היינו טעמא, דהיכא דאתני מעיקרא לא חיילי כלל, משום דכיון דשכח תנאו בשעת נדרו – ה"ל נדר בטעות, ולא חייל כלל. משא"כ בנדרי אשתו, דליכא למימר הכי. אלא מיהו, לענין שיהו מופרין נדרי אשתו לאחר שיחולו – שפיר איכא למידן ק"ו. דכיון דבנדרי עצמו אשכחן דטעותא דקמי נדרו מבטל נדריו קודם שידור, ואפילו הכי דההוא גוונא גופיה לא מבטל להו לאחר שידור. דהא כל נדר שהוא נדר בפתח – נדר טעות הוא, דמה לי אי מצינן מימר דאילו ידע מאי דאתני מעיקרא לא היה נודר, ומה לי אי מצינן למימר אילו הוה ידע האי פתחא דידע השתא לא היה נודר, דא ודא אחת היא. אלא מאי אית לך למימר, דנהי דבהאי גוונא אינו מתיר לעצמו לאחר הנדר, כל שקדם ההוא גוונא גופיה לנדר – הרי הוא מתיר לעצמו. וכ"ש בעל, דבדין הוא דנימא דבההוא גוונא דמפר לאחר שנדרה אשתו, דהיינו שמפר נדריה מהפרה ואילך ולא עקר ליה מעיקרא – מפר נמי עד שלא תדור, שיהו חלין ובטלין. כן נראה לי. **תא** שמע אמרו לו לר׳ אליעזר מקוה יוכיח שמעלה את הטמאין מטומאתן ואין מציל על הטהורים מליטמא. כך הגיר׳סא במקצת הספרים, ובפירוש הרב ר׳ ברוך ז"ל. והכי אמרי ליה לרבי אליעזר: היכי דנת קל וחומר שיותר הוא ראוי להתבטל מה שלא חל

איסורו

דאי אתפיס אחרינא בהדין נדרא. כגון שנדרה בנזיר, ואמרה "הריני נזירה", ושמע איש אחר ואמר "ואני כמו כך". **ואי אמרת חיילי הוי תפיסותא.** וחיילי נמי אאידך דאתפיס נמי בהדי האי נדר. **ואי אמרת לא חיילי.** כמי שלא נדרה דמי, ולא חייל נמי אאידך דאתפיס ביה. [ש"מ]. מדקאמר "שלא באו לכלל איסור" – שמע מינה לא חיילי כלל. **מי קתני שאין באין.** דמשמע אפילו לכשהיא נודרת. **שלא באו** קתני. משמע דעדיין לא נדרה, אבל לכשיבאו כשתדור, אבתי תיבעי לך אי חיילי אי לא. **שאין מפר נדרי עצמו משידור.** שאין אדם מפר נדרים לעצמו אלא א"כ נשאל לחכם, דכתיב "לא יחל דברו" (במדבר ל) – הוא אינו מיחל וכו׳. **מפר נדרי עצמו עד שלא ידור.** כדתנן בפרק "ארבעה נדרים" (לעיל כג:): הרוצה שלא יתקיימו נדריו – יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר וכו׳. **הא כדאיתא והא כדאיתא.** נדרי עצמו לא חיילי כלל כי מבטל להו מראש השנה, אבל נדרי אשתו כשהוא מקדים ומפר אותן – חיילי ובטלי לאלתר, הואיל ועל דעת בעלה היא נודרת. ובברייתא מפרש: אמרו לו לר"א: אם אמרו בנדרי עצמו – לכך הן בטלין כשהן באין לאחר מכאן – שכן בידו להקים, תאמר בנדרי אשתו שאינו יכול לקיים עד שלא תדור וכו׳. **ת"ש אמרו לו לר"א מקוה יוכיח ומה מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן.** שהטובל בו עולה מטומאתו. **אין מציל על הטהורים מליטמא.** שאינו יכול לטבול בו, על מנת שאם יגע בטומאה לאחר כך, שתועיל לו האי טבילה שלא יטמא. אף בעל נמי, אע"פ שמעלה נדר אשתו שנדרה מאיסור להיתר, אינו יכול להציל על הנדרים שעתידה לידור שיהא מקדים להן הפרה. מדקאמרו ליה הכי "על הטהורים שלא יטמא" – שמע מינה דלא חיילי. דהכי שמיע להו מיניה דר"א דלא חיילי, משום הכי קאמרי ליה בהאי לישנא "על הטהורים מליטמא". **אדם שאין מעלה את הטמא מטומאתו אינו דין שלא יציל על הטהורים מליטמא.** הכי פירושו: אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאה, שאם בלע טבעת טמאה והקיאה דרך בית הריעי – לא אמר דתיהוי בכלי גללין, ותעלה מטומאתה. **אינו דין שלא יציל על הטהורים מליטמא.** שאם בלע טבעת טהורה כדי להקיאה דרך בית הריעי, שלא תקבל טומאה לאחר כן, מפני שהיא בגללים שאין מיטמא? וכשם שאין מציל על הטהורים מליטמא כל עיקר – כך לא יהא מועיל לו לארוס כשמפר, לנדרי אשתו שעתידה לידור: ע"א מ"ר. **ומה אדם שאין מעלין את הטמאין מטומאתן.** שאם בלע טבעת טמאה וטבל לאחר כן – אינו מועיל לטבעת טבילתו, דלטומאה בלועה לא מהני טבילה, ואם הקיאה אחרי כן – טמאה. **מציל על הטהורים.** שאם בלע טבעת טהורה ואח"כ נטמא – מציל על הטבעת, כיון דבלועה היא – לא נטמאה. **מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן.** שאם טבלו בו טהורין, אינו דין שיציל על הטהורין מליטמא, דאפילו נגעו הטומאה לא יטמאו! ע"א. **ומה מקוה שמעלה וכו׳.** הכי פירושו שעל שם: ומה חכם שמעלה הקמה שקיים הבעל, שמתיר לה – אין מציל על אדם שאם ידור לא יהא נדר. אדם שאינו מעלה הטמאין כו׳ כדפרישית בטבעת, אף בעל נמי שאינו יכול להפר הקמתו אלא א"כ ישאל לחכם – אינו דין שאינו מפר בנדרי אשתו קודם שנדרה, שאינו מועיל כלום מה שהפר קודם שתידור שלא יהא נדרים?

אימא

כיוון שבני ישראל הם דבר חשוב, ש"הקדוש-ברוך-הוא קרא שמות לכולם", אין בני ישראל יכולים ליבטל או להיות הפקר ח"ו, כיוון שהקדוש-ברוך-הוא אינו שוכח אותם לעולם

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משיבה הגמרא, **כְּגוֹן דְּאִתְּפֵיס אַחֲרִינָא בְּהֵדֵין נִדְרָא** – שהתפיס אדם אחר את נדרו בנדרה זה. שהרי ההלכה היא שנדר או נזירות יכולים לחול על ידי התפסה בנדר או בנזירות אחרת. וכגון שאמרה האשה 'הריני נזירה', ואמר עליה אדם אחר 'ואני כמותך', הרי הוא מתפיס את עצמו בנזירותה, ונעשה נזיר כמוה.

ולפי זה, אם אמר לה בעלה כל נדרים שתדורי מכאן ולהבא מופרים, ואחר כך קיבלה על עצמה נזירות והתפיס אדם אחר את עצמו בנזירותה, לשיטת רבי אליעזר דין האדם השני שהתפיס בנזירותה תלוי בספק האמור. **אִי אָמְרַתְּ** כמו הצד הראשון, שהנדרים **חָלִין** ובטלים, **הַוְיָא תְּפִיסוּתָא** – היה להתפסתו על מה לחול, והרי הוא נזיר אף שנזירות האשה בטלה. אבל **אִי אָמְרַתְּ** כמו הצד השני, שמחמת הפרת הבעל שקדמה לנדרים **לָא חָלִין** הם כלל, הרי לא התחילה נזירותה לחול, **וּלָא אִיכָּא מְשָׁשָׁא** – ומעולם לא היתה בה שום ממשות, ונמצא שלא היה להתפסת השני על מה לחול, ואינו נזיר. **מַאי** – מה דינו של אדם זה.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק האמור מסברתו של רבי אליעזר במשנתינו:

תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִם הֵפֵר נְדָרִים שֶׁכבר חלו **וּבָאוּ לִכְלַל אִיסּוּר,** והם חמורים בכל תוקפם, **וכי לָא יָפֵר** גם **נְדָרִים** קודם שנידרו **לָא בָּאוּ לִכְלַל אִיסּוּר** ואינם חמורים כל כך, ויותר קל להפר אותם. ומוכיחה הגמרא, אם תאמר שאף נדרים שקדמה להם הפרה, בכל אופן חלים נדריה לרגע אחד, מה קל וחומר הוא זה, הלא אף נדרים אלו באים לכלל איסור קודם שהם מופרים, ומנין שיותר קל להפר אותם. אלא **שְׁמַע מִינָּהּ דְּלָא חָלִין** נדרים אלו כל עיקר מקל וחומר. שאם ההפרה מבטלת את הנדר לאחר שחל, כל שכן שהיא מונעת אותו מלחול.

דוחה הגמרא, לעולם נדרים אלו חלים ומתבטלים, ומה שדייקו מהקל וחומר שאין הנדרים חלים כלל, אין זה נכון, דמי **קָתָנֵי** [־האם כתוב] בדברי רבי אליעזר **'שֶׁאֵינָן בָּאִין'**, שמשמע שלעולם אינם באים לכלל איסור, ואף לכשתידור. והרי לא כן שנינו, אלא **'שֶׁלֹּא בָּאוּ** לכלל איסור' **קָתָנֵי**, והכוונה שכל זמן שלא נדרה **עֲדַיִין לֹא בָּאוּ** לכלל איסור, אבל לכשתידור אכן יבואו לכלל איסור ומיד יתבטלו. ומכל מקום קל וחומר הוא, אם נדרים שבאו לעולם בלא מעשה הפרה מועיל להם הפרה, נדרים שבאו לעולם במומם [כלומר, לאחר מעשה ההפרה], כל שכן שתועיל להם הפרה.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק מדברי רבי אליעזר שבברייתא דלהלן:

ההלכה היא, שיכול אדם לבטל את הנדרים שהוא עתיד לידור, על ידי מסירת מודעא קודם שנדר. וכן שנינו לעיל (כג:), הרוצה שלא יתקיימו נדריו, יעמוד בראש השנה ויאמר, 'כל נדרים שאני עתיד לידור יהיו בטלין'. אבל לאחר שכבר נדר אינו יכול לבטל את נדרו בעצמו.

תָּא שְׁמַע, אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לחכמים, **וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין** אדם **מֵיפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ מִשֶּׁנָּדַר** [־לאחר שנדר], מכל מקום הוא **מֵיפֵר** את **נִדְרֵי עַצְמוֹ עַד שֶׁלֹּא יָדוּר** על ידי מסירת מודעא כאמור, **מָקוֹם** שֶׁהוא **מֵפֵר** את הנדר לאחר שחל, כגון בנִדְרֵי **אִשְׁתּוֹ** שהוא מיפר אותם **מִשֶּׁתָּדוּר** [־לאחר שנדרה], **אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּפֵר** את **נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁלֹּא תִּדּוֹר.**

מסיקה הגמרא את ראייתה, **מַאי לָאו דְּלרבי אליעזר הפרת נדרי אִשְׁתּוֹ** קודם שתידור היא **דּוּמְיָא** דהפרת נדרים **דִּילֵיהּ** [־של עצמו] קודם שנדרם, שהרי רבי אליעזר לומד הפרת נדרי אשתו מדין מתיר נדרי עצמו, ומשמע שבאותו אופן שמתיר נדרי עצמו כך מתיר נדרי אשתו, **מַה** נדרי **[הוּא]** עצמו **דְּאִם** הפרם קודם שנדר **לֹא חָיְילִין** כלל, [שהרי אם הם היו חלים, היה צריך היתר חכם, ולא היתה מועילה מודעה] **אַף** נדרי **אִשְׁתּוֹ** שהפר אותם קודם שנדרה **נַמִּי דְּלֹא חָיְילִין** כלל, ולא שהם חלים ובטלים.

דוחה הגמרא, **לֹא** כן הוא. אלא **הָא כִּדְאִיתָא וְהָא כִּדְאִיתָא** – זה כדינו וזה כדינו. נדרי עצמו שביטל אותם קודם שנדר לא מתחילים לחול כלל, אבל נדרי אשתו שהפר אותם קודם שנדרה חלים ובטלים.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק האמור ממקום אחר:

שנינו בתורת כהנים (שמיני פ"ט) לגבי טומאת שרץ, 'וְנוֹגַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא', ואפילו הם בתוך המים. שאפילו אם השרץ בתוך המקוה, והאדם נוגע בו תוך כדי טבילתו, הרי הוא נטמא על ידו, ואין המקוה מצילה עליו שלא יטמא.

ועוד שנינו במקואות (פ"י מ"ח), אדם טהור שבלע טבעת טמאה, וטבל במקוה בעוד הטבעת בתוך גופו, אין הטבעת נטהרת בטבילתו, ואם חזר והקיאה עדיין טומאתה עליה. ואם הטבעת טהורה, מציל עליה האדם מלקבל טומאה. וכגון שהיתה טבעת טהורה בלועה בתוך גופו, ונכנס עמה לאהל המת, לא נטמאה.

תָּא שְׁמַע, אָמְרוּ לוֹ חכמים **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמַה מִּקְוֶה** שֶׁאפילו שהוא **מַעֲלֶה אֶת הַטְּמֵאִין מִטּוּמְאָתָן** ומטהרן אם טבלו בו לאחר שנטמאו, מכל מקום **אֵין** הוא **מַציל עַל הַטְּהוֹרִים** הטובלים בו **מִלִּיטַּמֵּא** כשהם נוגעים בשרץ בעודם במים, **אָדָם, שֶׁאֵין מַעֲלֶה אֶת הַטְּמֵאִין מִטּוּמְאָתָן** על ידי בליעתם לתוך גופו [וכגון שבלע טבעת טמאה], האם **אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁלֹּא יַציל עַל הַטְּהוֹרִין** הבלועים בתוכו **מִלִּיטַּמֵּא** באהל המת. שהרי כשם שמצאנו במקוה שיותר קל לטהר את הטמא מלהציל את הטהור שלא יטמא, כן היה לנו לומר גם באדם, שיותר קל שהוא יטהר את הטמא ממה שהוא יציל את הטהור מלהיטמא, ואם אינו מטהר את הטמא על ידי בליעתו, כל שכן שאין לו להציל בבליעתו את הטהור מלקבל טומאה. ומאחר שאין ההלכה כן, אלא הרי הוא מציל את הטהור מלהיטמא, ולהיפך מדין מקוה, בהכרח שאין לדון קל וחומר מעין זה, ואין לדמות מה שחל כבר למה שעוד לא חל, אלא כל אחד כדינו.

ומכח ראיה זו דוחים חכמים את הקל וחומר שדן רבי אליעזר במשנתינו, 'אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור'. שהרי מוכח מטומאה, שיש חילוק בין קודם חלות הדבר לבין אחר חלות הדבר, ואין לדון בקל וחומר אחד מחבירו.

מסיקה הגמרא את ראייתה, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מתשובת חכמים, שלדברי רבי אליעזר **לֹא חָיְילִין** הנדרים כלל אם קדמה להם הפרת הבעל. שהרי בתשובתם דימו חכמים הצלה מטומאה להפרת קודם הנדר, והרי לגבי הצלה מטומאה אין הטומאה חלה כלל, ומוכח מזה, שהבינו חכמים בשיטת רבי אליעזר, שאף הנדר אינו חל כלל אם קדמה לו הפרה.

הגמרא מוכיחה להיפך מהסיפא של הברייתא:

על-ידי עשיית צדקה וחסד, נעשה בניין מידת החסד. ועל-ידי העבודה בבחינת הגבורות, איזהו גיבור הכובש את יצרו, נעשה בניין הגבורה

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקשה הגמרא, **אִימָּא סֵיפָא, אָמְרוּ לוֹ** חכמים **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, לדבריך שיותר קל לבטל דבר שעדיין לא חל מלבטל דבר שכבר חל, **אִם** כן כשם **שֶׁמְּטַבְּלִין כְּלִי טָמֵא** במקוה כדי **לִיטַּהֵר** [־לטהר אותו], כל שכן **שֶׁיְּטַבְּלוּ כְּלִי** טהור **לְכַשֶּׁיְּטַמֵּא לִיטַּהֵר** – כדי שטבילה זו תטהר אותו מהטומאה שתבוא עליו לאחר שעלה מטבילתו. ומאחר שברור שאין מועילה הטבילה הקודמת לטומאה, הוא הדין שאין מועילה הפרה הקודמת לנדר.

מסיקה הגמרא את קושייתה, **שְׁמַע מִינָּהּ**, שאף לרבי אליעזר חָיְילִין הנדרים אף שקדמה להם הפרה, ורק מיד לאחר מכן הם בטלים. שהרי דימו הפרה לטבילה, והשיבו לרבי אליעזר, שלדבריו אף כלי טהור שהוטבל ואחר כך נגע בטומאה צריך להיות שיטמא ומיד יטהר, והוא הדין להפרה.

מתרצת הגמרא, **אָמְרִי** בני הישיבה, שמברייתא זו אין לפשוט את הספק האמור. שהרי **רַבָּנַן לֵא** קָיְימֵי לְהוֹן **כְּטַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – חכמים לא עמדו על טעמו של רבי אליעזר והסתפקו בו, **וְהָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ** – וכך השיבו חכמים לרבי אליעזר. ממה נפשך, **מַאי סְבִירָא לָךְ, אִי סְבִירָא לָךְ** דְּאם קדמה הפרה לנדרים הרי הם חָיְילִין **וּכְטַלְּלִין, תֶּהֱוֵי** 'כְּלִי' **תְּיוּבְתָּךְ** – יקשה עליך מכלי טהור, מדוע אם נגע בטומאה לאחר שהוטבל אינו נטמא ונטהר מיד. **וְאִי לֵא סְבִירָא לָךְ** דְּחָיְילִין, אלא אתה סובר שאין הנדרים חלים כלל, אם כן **תֶּהֱוֵי** 'מִקְוֶה' **תְּיוּבְתָּךְ** – מדוע אין מציל המקוה את האדם הנמצא בתוכו, שלא יתחיל להטמא כלל על ידי מגע השרץ בעודו בתוך המים.

הגמרא פושטת את הספק האמור ממקום אחר:

נאמר בטומאת שרץ (ויקרא יא לז), 'וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ, טָהוֹר הוּא'. ודרשו מכאן חכמים, שזרע שנטמא ואחר כך נזרע בקרקע נטהר מטומאתו.

תָּא שְׁמַע, אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לחכמים, **וּמַה זְרָעִים טְמֵאִים כֵּיוָן שֶׁזֻּרְעָן בַּקַּרְקַע** נעשים **טְהוֹרִין**, זרעים שהם כבר **זְרוּעִין וְעוֹמְדִים** וכי **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שאינם מקבלים טומאה בעודם מחוברים לקרקע. ואף אתם מודים בדבר זה, ואף על גב שאינו מפורש בתורה. ובהכרח שהוא משום הקל וחומר האמור. נמצא שאף לשיטתכם טומאה שעדיין לא חלה יותר קל למנוע אותה מטומאה שכבר חלה. ואם כן יש לדרוש בעין קל וחומר זה גם בהפרה, שאם היא מועילה לנדר שכבר חל, כל שכן שהיא מועילה לנדר שעדיין לא חל.

ומכך שמדמה רבי אליעזר הפרה לזריעה, **שְׁמַע מִינָּהּ** שנדרים שהופרו קודם שחלו **לֵא חָיְילִין** כלל, כשם שזרעים שנזרעו קודם שנגעה בהם הטומאה אינם נטמאים כלל.

הגמרא חוזרת לעיקר מחלוקת חכמים ורבי אליעזר:

מקשה הגמרא, **וְכִי רַבָּנַן לֵא דָּרְשֵׁי קַל וָחוֹמֶר** בעין זה, שדבר שעדיין לא חל קל להתבטל יותר מדבר שכבר חל. **וְהָא תַּנְיָא** לגבי הדין דקיימא לן שאדם מוכר את בתו הקטנה לאמה, וכשהיא נעשית נערה הרי היא יוצאת לחירות. ודנו חכמים, האם **יָכוֹל** [־אפשר] **שִׁימְכוֹר אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא** כבר **נַעֲרָה**. והשיבו, **אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר**, אם כשהיא **מְכוּרָה כְּבָר** מקטנותה הרי היא **יוֹצֵאָה** לחירות בנערותה, אם כן כשהיא עדיין **אֵינָהּ מְכוּרָה**, ורק עתה לאחר שהגדילה הוא בא למוכרה, וכי **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר** בנערותה. ובריתא זו נאמרה לדברי הכל, ואף חכמים דרבי אליעזר מודים בה. הרי שאף לשיטתם יש לדון קל וחומר מדבר שכבר חל על דבר שעדיין לא חל, ואם כן מדוע אינם מודים לקל וחומר זה לענין הפרה.

אגרות קודש

ב"ה, ג' טבת, תשי"ד

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יוסף שי'

שלום וברכה!

...בנוגע להערתו מ"ש בחוברת האנגלית דחנוכה השם סוריא בה בשעה שבדברי רז"ל הנוסח הוא מלכות יון, - הנה ידוע בזה שכל הקודם קודם אין מחוייב לפרט דבריו משא"כ הבאים אחרי זה שכדי להשמר מטעות צריכים לבאר דבריהם בפרטיות, וכיון שהשם מלכות יון כולל כמה מדינות וכמה ממלכויות שצמחו ממלכות יון דאלכסנדר מוקדון, (ואם בפרט הרי מדינת יון היא בחצי האי דאירופא ולא בסוריא שבעסיא), הרי לשמור הקורא מהטעות בחרו בשם המבורר יותר. ומה שבנוסח התפלה קבעו השם יון, הנה יש לומר בזה כמה כוונות, והיותר פשוטה לכאורה היא זו שהמלחמה התנהלה בשם תרבות יון תורתה ומנהגי' נוסף על הטעם שמזמן תום גלות מדי ופרס ועד התחלת גלות אדום הוא רומי הרי הרדיפות והגליות שבינתים נקראים בשם גלות יון בדברי רז"ל וגם ע"ז י"ל הטעם כנ"ל.

במה שמעיר בשם העירה קרושטא הוא טעות המעתיק וצ"ל קרוטשע (נז' במכ' אבות החסי' הנדפס ב"התמים").

מוסג"פ מה שהו"ל בקשר עם יום הבהיר גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט כסלו העבר, שתוכנו כל השנה זמנו הוא, ותקותי שיענין את כבודו שי'.

בברכה לבר' הנכונה בגו"ר גם יחד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אימא סיפא אם מטבילין כלי טמא ליטהר ימבילו כלי טהור לכשיטמא. שיטהר ע"י טבילה זו. דכוותיה גבי נדרים: אם מפר אדם בנדרי אשתו לאחר שחלו עליה, תאמר שיפר קודם שחלו לכשיחולו שיהיו מופרין? אלמא מיחל חיילי, והשתא קשיא רישא לסיפא. **אמרי רבנן לא קים להו במעמא דר"א וכו'** והכי קאמרי ליה תיהוי כלי תיובתיך. מסיפא דברייתא דמכלי טמא יש תשובה להשיב, דדייקינן מיניה דחיילי ולא בטלי. ואי לא סבירא לך דחיילי, אלא מעיקרא נמי לית בהו מששא – הוי רישא דמקוה תיובתיך, דדייקינן מינה דחיילי. **כיון שזרעו בקרקע טהורים.** שעלו מטומאתן, והזרעים טהורים. **זרועים ועומדים.** במחובר. **לא כ"ש.** שלא יקבלו טומאה, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. אף בנדרים – מופרים ועומדים לא כ"ש דלא חייליי? **ורבנן לא דרשי** ק"ו. בתמיה, כי האי גוונא, דדריש ר"א בנדרים? **יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה.** אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים. **מכורה כבר יוצאה.** עכשיו, כיון שהגיע ימי נערות, כדאמרי' (קדושין ד.): "ויצאה חנם" – אלו ימי נערות. **אינו דין שלא תימכר.** לאחר כשהיא נערה, משום האי טעמא, שאם מכורה כבר יוצאה עכשיו? אף כאן נמי, יהא יכול להפר לה קודם שנדרה, הואיל ויפה כחו שאפי' לאחר שנדרה והגיע לכלל איסור יכול להפר לה ביום שמעו.

אין

תוספות

אֵימָא סֵיפָא: אָמְרוּ לוֹ לְר"א אִם מַטְבִּילִין כְּלֵי טָמֵא לִיטָּהֵר - יַטְבִּילוּ כְּלֵי לְכְשֶׁיִּטְמָא לִיטָּהֵר? שְׁמַע מִינָּהּ חַיְּילִין. אָמְרִי: רַבָּנַן לָא קַיְימֵי לְהוֹן בְּטַעְמֵיהּ דְּר"א, וְהָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: מַאי סְבִירָא לָךְ? אִי סְבִירָא לָךְ דְּחַיְּילִין וּבָטְלִין - תֶּהֱוֵי כְּלֵי תִּיוּבְתָּךְ, אִי לָא סְבִירָא לָךְ דְּחַיְּילִין - תֶּהֱוֵי מִקְוֶה תִּיוּבְתָּךְ. ת"ש, אָמַר לָהֶם ר"א: וּמַה זְרָעִים טְמֵאִים, כֵּיוָן שֶׁזְּרָעָן בַּקַּרְקַע - טְהוֹרִין, זְרוּעִין וְעוֹמְדִים - לֹא כָּל שֶׁכֵּן? ש"מ לָא חַיְּילִין. וְרַבָּנַן לָא דָּרְשֵׁי ק"ו?! וְהָא תַּנְיָא: יָכוֹל יִמְכּוֹר אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה? אָמַרְתָּ ק"ו: מְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה, אֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר?

אין

איסורו עדיין ממה שכבר חל. מקוה יוביח, שמטהר את הטמאים אחר שירדה להם טומאה, ואינו מציל על הטהורים, שאם טבל בעודו טהור לא מהניא ליה טבילה שלא יבא לידי טומאה אם יגע אחר כן בשרץ. דאדרבה, דרשינא בספרי מ"והנוגע בנבלתם יטמא" הלל אומר: אפילו הם בתוך המים. **ש"מ** לא חיילין. דהא אמרו לו: מקוה יוביח שאינו מציל, אלמא לפום ק"ו דר"א היה ראוי למקוה שיציל ולא יבא טובל לכלל טומאה, כי היכי דבעל מעבב נדרי אשתו שלא יחולו. ומקצת נסחי גרסי הכי: ומה מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן – אינו מציל על הטהורים מליטמא, אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן – אינו דין שלא יציל על הטהורים מליטמא? והכי פירושו: ומה מקוה, אע"פ שמעלה את הטמאים מטומאתן – אין מציל על הטהורים מליטמא, כדדרשינן מ"והנוגע בנבלתם יטמא", הלל אומר: אפי' הם בתוך המים. אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן, שאם בלע אדם טהור טבעת טמאה והקיאה – עדיין טומאתה עליה, אינו דין שלא יציל על הטהורים מליטמא. שאם בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת, שלא יציל את הטבעת מלקבל טומאה? ואפי' הכי ,מציל דטהרה בלועה לא מטמאה, כדאיתא בפרק "בהמה המקשה" (חולין עח:). אלמא, ליכא למידן ק"ו כי האי גוונא ממה שחל כבר למה שלא חל עדיין, דהאי כדיניה והאי כדיניה, ולאו בקולא וחומרא תלי. הכא נמי, אע"ג שבעל מפר נדרים שבאו לכלל איסור – לא דיינינן ק"ו שיפר אותן שלא באו לכלל איסור. ואיכא תו הכא גירסא אחרינא, דגרסי הכי: ומה אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן מציל על הטהורים מליטמא, מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא? ופשוטה היא עם מה שכתבתי. דה"ק ליה: אי ק"ו דידך איתיה – נדון נמי קל וחומר במקוה שיציל על הטהורים מליטמא, ואפי' הכי את גופך מודית דלא דיינינן ליה, דודאי מקוה אינו מציל אע"פ שמעלה. בעל נמי לא מעבב חלות נדריה אע"פ שמפר אותן. ונראה לי להך גירסא, דנהי דהוה סגי להו לרבנן למידן כי האי גוונא מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא, דק"ו דדאין ר"א במתני' בכי האי גוונא בלחוד איתיה, ובכי הא בלחוד שפיר מוכחי רבנן לר"א, דמדהא ליתיה – דידיה נמי ליתיה. אפי' הכי, אלומי הוא דמאלמי לפרכייהו ומרבבי ליה להאי ק"ו אתרי רכשי מחומרא וקולא, דמאי דחייל ומאי דלא חייל, דומיא דק"ו דדאין ר"א, ומחומרא וקולא דאדם ומקוה, ומוכח ליה דאע"ג דהאי ק"ו עדיף טפי מדידיה – אפ"ה לא דיינינן ליה, דאלמא ליכא למידן קולא וחומרא ממאי דחייל אמאי דלא חייל, דהאי כדיניה והאי כדיניה. וכל שכן דליכא למידן קל וחומר דר' אליעזר דקליש טפי. אי נמי, האי קל וחומר אתי למיפרך ק"ו דר"א דברייתא, דמה במקום שאין מפר נדרי עצמו משידור, והוי האי ק"ו דומיא דהוהא ממש. **אימא** סיפא אם מטבילין כלי ליטהר יטבילו כלי וכו'. רבנן נמי הוא דפרכי לר"א פירכא אחרינא, דלפום קל וחומר דידיה הוה מצינן למידק דכיון שמטבילין כלי טמא ליטהר – כ"ש שמטבילין אותו שלאחר שיטמא יעלה מטומאתו, ואת גופך מודית דלא דיינינן כי האי גוונא, אלמא ק"ו דידך ליתיה. **שמע** מיניה חיילין. מדאמרו ליה "לכשיטמא ליטהר". דאי לא – הוה להו למימר: יטבילו כלי שיציל עליו מליטמא, כדאמרינן לעיל. **אמרי.** בני הישיבה, דמהא ליכא למשמע מיניה. **ת"ש** אמר להן ר"א ומה זרעים טמאים כיון שזרען בקרקע טהורין. נפקא לן מדכתיב "על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא". **זרועין** ועומדין. ונגעה בהם טומאה אחר מכן – לא כ"ש שיהיו טהורין? ואתון מודיתו לי בהאי ק"ו דחיילא. נהי דאית לכו בזרעים טמאים שנטהרו מטומאתן בזריעה, זרועין ועומדין מנא לכו? אלא ודאי ק"ו כי ה"ג מיניה וביה דייניתו, ואמאי לא מודיתו לי בקל וחומר דמתני'? **ש"מ** לא חיילין. דודאי בזרעים טמאים הכי דיינינן – שלא תחול בהם טומאה, דאי חיילא – במאי פקעה? ור"א זרעים הוא דמדמה לנדרים, אלמא ס"ל לר"א בנדרים דלא חייל. **ורבנן** לא דרשי ק"ו. אמאי פליגי עליה דר"א, וכי לא מודו אינהו נמי דדרשינן ק"ו ממה שחל על מה שלא חל? והתניא, דדיינינן ק"ו כי האי גוונא! ונראה בעיני דמש"ה פריך הש"ס מהך ברייתא טפי מק"ו דזרעים דאמר להם ר"א – משום דלא קים להו להש"ס דעתייהו דרבנן בזרועין ועומדין, ומשום הכי פריך מהך ברייתא, דליכא מאן דפליג עלה. אי נמי, אפשר דסבירא להו לרבנן דלזרועין ועומדין לא צריך קל וחומר, דמקרא ד"על כל זרע זרוע" גופיה נפקי. כך נראה בעיני. **מכורה** כבר יוצאה. בסימנין. **שאינה** מכורה. בעודה קטנה. **אינו** דין שלא תימכר. אחר שהביאה סימנין. והכא נמי אית לן למדרש קל וחומר: אם מפר נדרים שחלו – אינו דין שיפר נדרים שלא חלו?

ומהדרינן:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...במה ששואל בפירוש המלה, הנולד, אם זהו לעתיד או לעבר ומציין למס' יבמות י"א ע"א, ואשר רבינו הזקן מפרש איזהו חכם הרואה את הנולד, דקאי על העבר. הנה בדא"ח מובאים שני הפירושים במאמר רז"ל זה (תניא פמ"ג. לקו"ת שמע"צ צא, ב)...

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ומהדרינן: אין, בעלמא דרשינן ק"ו אלא דשאני הכא דאתא קרא ואפקיה. ומקשו הכא: א"כ, דאי לאו קרא מודו רבנן לר"א בק"ו דידיה, מאי מהדרי ליה מקוה יוכיחז? דהא אינהו גופייהו מודו ליה, אלא דקרא קדרשי! ואיכא למימר, דהכי אמרי ליה: לא תדחוק נפשך למדחי דרשא דילן משום קל וחומר דידך, דמקוה יוכיח, דאיכא למידן קל וחומר ואתא קרא ואפקיה. דמקוה שאינו מציל – מדרשא נפקא לן, מדכתיב "ונוגע בנבלתם יטמא", הלל אומר: אפילו הן בתוך המים. ואדם שמציל על טהרה בלועה – מקרא נמי נפיק, אלמא אתי קרא לאפוקי ק"ו. וכי האי גוונא בהפר" נדרים נמי לא תפלוג אדרשא דילן לקיומי ק"ו (דילן) (דילך), דכי היכי דהתם את גופך מודית דאתא קרא ואפקיה – הכא נמי אתא קרא ואפקיה. ונהי דעד השתא הוה סברינן למימר דרבנן פרכי ליה דליכא למידן בכי האי גוונא קולא וחומרא כלל, במסקנא דסוגיין מסקי" דהכי קאמרי ליה: מקוה יוכיח דאתי קרא ומפיק ק"ו כי האי גוונא. **מתני'** הפרת נדרים כל היום. יום השמיעה. **להקל** ולהחמיר. לאו דוקא להקל ולהחמיר, דהא לא שייכא קולא וחומרא הכא, אלא ה"ק: פעמים שזמנו מרובה פעמים שזמנו מועט. לאפוקי מעת לעת, דלעולם זמנו שוה. **נדרה** בלילי שבת. ה"ה בחול, והאי דנקט שבת – מילתא אגב אורחיה קמ"ל: דמפירין נדרים בשבת ואע"פ שאינן לצורך השבת, וכדדייקינן בגמרא. **נדרה** בלילי שבת. בבניסתו – מפר בלילי שבת וביום השבת עד שתחשך, והיינו להקל. **נדרה** עם חשכה. שנדרה בשבת סמוך לחשכה – מפר עד שלא תחשך, והיינו להחמיר. ובדין הוא דליתני "אינו מפר אלא (לכשתחשך)" כיון דלהחמיר קתני, אלא להכי תנא האי לישנא – משום דשייך ביה טפי מאי דמסיים מלתיה, שאם קודם חשכה לא הפר – אינו יכול להפר.

אין, בְּעָלְמָא דָּרְשֵׁי ק"ו וְשָׁאנֵי הָכָא דְּאָמַר קְרָא "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ" - אֶת שֶׁבָּא לִכְלַל הֶקֵּם בָּא לִכְלַל הֶפֵּר, אֶת שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל הֶקֵּם - לֹא בָּא לִכְלַל הֶפֵּר. **מתני'** הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם. יֵשׁ בַּדָּבָר לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד? נִדְרָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת - יָפֵר בְּלֵילֵי שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. נִדְרָה עִם חֲשֵׁכָה - מֵפֵר עַד שֶׁלֹּא תֶחְשַׁךְ, שֶׁאִם חָשְׁכָה וְלֹא הֵפֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. **גמ'** תַּנְיָא: הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם. רַבִּי יוֹסֵי בַּר' יְהוּדָה וַר"א בַּר' שִׁמְעוֹן אָמְרוּ: מֵעֵת לְעֵת. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא - אָמַר קְרָא "בְּיוֹם שָׁמְעוֹ". וְרַבָּנַן מַאי טַעְמַיְיהוּ - דִּכְתִיב "מִיּוֹם אֶל יוֹם". וּלְת"ק הָא כְּתִיב "מִיּוֹם אֶל יוֹם"! אִיצְטְרִיךְ, דְּאִי "בְּיוֹם שָׁמְעוֹ" הָוָה אָמִינָא בִּימָמָא - אִין, בְּלֵילְיָא - לָא, כְּתִיב "מִיּוֹם אֶל יוֹם". וּלְמ"ד "מִיּוֹם אֶל יוֹם" הָא כְּתִיב "בְּיוֹם שָׁמְעוֹ"! אִיצְטְרִיךְ, דְּאִי כְּתִיב "מִיּוֹם אֶל יוֹם" הָוָה אָמִינָא מֵהַד בְּשַׁבָּא לְהַד בְּשַׁבָּא לֵיפֵר לָהּ, כְּתִיב "בְּיוֹם שָׁמְעוֹ". א"ר שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אריב"ל: אֵין הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוּג. לֵוִי סָבַר לְמֶעְבַד כְּהָנֵי תַּנָּאֵי. א"ל רַב: הָכִי אֲמַר חֲבִיבִי: אֵין הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוּג. חִיָּיא בַּר רַב שָׁדֵי גִּירָא וּבְדִיק, רַבָּה ב"ר הוּנָא יָתֵיב וְקָאֵים.

תנן

אין בעלמא דרשי קל וחומר. כי האי גוונא, כדאשכחן לגבי נערה וזרעים טמאים. **ושאני הכא.** להכי לא דרשי בנדרים קל וחומר – דאמר קרא וכו', הלכך לא מצי מפר אלא לאחר שנדרה, שבא לכלל הקם. **מתני' נדרה בלילי שבת.** יכול להפר לה כל אותו ליל שבת ויום שבת. והוא הדין נמי כי נדרה במ"ש שיפר כל אותו היום בא' בשבת. אלא הא דנקיט לילי שבת – משום דאשמועי' במה שאמרו הפרת נדרים כל היום כלילי שבת ויומו, שהלילה הולך אחר היום, כדכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". אבל לא ליום ולילה, שאם נדרה ביום ולא הפר לה – שוב אינו יכול להפר לה משתחשך. שאין הפרת נדרים אלא אותו יום שנדרה, ומשחשכה כבר נכנס יום אחר. **גמ' מיום אל יום.** משמע: מאותה שעה ביום זה, עד יום המחרת באותה שעה. **ביממא אין.** ד"יום שמעו" משמע יממא ולא לילה, להכי כתיב "מיום אל יום", דמשמע יום שלם. **הא כתיב ביום שמעו.** דמשמע אותו היום בלבד, ולא למחר. **דאי מיום אל יום הוה משמע מחר בשבא לחד בשבא.** דהכי משמע: מיום אל יום שכמוהו, דהיינו שבוע שלם. להכי כתיב "ביום שמעו" – ביום אחד שלם, מעל"ע. **אין הלכה כאותו הזוג.** רבי יוסי ור"א דאמרי מעת לעת. **חייא בר רב הוה שדי גירא ובדיק.** שלא היה מעיין כל כך בנדר, אלא כמו שהיה עוסק במלאכתו שהיה יורה החץ, מתוך כך בדיק ליה לנדר. **יתיב וקאים.** שלא היה יושב במקום אחד, אלא עומד ויושב ובדיק ליה.

תנן

דאשמועינן בהאי לישנא דמפירין נדרים בשבת אפילו שלא לצורך השבת, לפי שזמנה עובר, שאם קודם חשכה לא הפר – שוב אינו יכול להפר. **גמ'** אמר קרא ביום שמעו. דמשמע יום השמיעה בלבד. **דכתיב** מיום אל יום. דמשמע מעת לעת, שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבעה שעות. **הוה** אמינא ביממא אין בלילה לא. דדילמא "יום" הכי משמע. **כתיב** מיום אל יום. דמשמע מסוף יום שלפני שמיעה עד סוף יום של שמיעה, דהיינו: נדרה בתחילת הלילה – שמפר הלילה והיום עד סופו. **מן** חד בשבא לחד בשבא. דהכי משמע קרא: מיום שמיעה עד יום כיוצא בו. **כתיב** ביום שמעו. דאינו מפר אלא יום שמיעה, וכיון שכן על כרחיך כי כתיב "מיום אל יום" אינו אלא ליתן שיעור ארבעה ועשרים שעות. **חביבי.** ר' חייא, שהיה דודו של רב. וקי"ל הכי דהפרת נדרים כל היום ותו לא, וכסתם מתני'. **חייא** בר רב שדי גירא ובדיק. אגב גרדא דרב מייתי הכא הא דחייא בר רב שדי גירא ובדיק, בעוד שהיה מתעסק לירות חצים היה בודק אדם הבא לפניו להתיר נדרו, שואלו אם מתחרט ומתירו. דקסבר פותחין בחרטה, ומשום הכי לא היה צריך עיון למצוא פתח. **יתיב** וקאים. שלא היה מדקדק בדבר, אלא עומד ויושב כמו שהיה מזדמן לו.

תנן

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שמסיים במכתבו, אז פון עם קומט אסאך ומתחנן מהשי"ת לסייעו בזה, כיון שאינו מתאים למה שמגיע ממנו כו', הנה ידוע פסק רז"ל שהמקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, אבל עכ"פ צ"ל הקידוש במעט, ולפתוח כחודה של מחט לכל הפחות, וכחות אלו ניתנו לנו בשופי מנשיאנו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אלא שצריך להחזיק צנור ההתקשרות עמהם פתוח ולהרחיב עד כמה שאפשר, והוא ע"י ההליכה בדרך אשר הורו לנו, שמירת תקנותיהם לימוד תורתם וכו' והעולה על כולנה הוא הענין דאהבת ישראל, אשר בהתאחדות עם עוד ישראל בכלל ואנ"ש בפרט, הנה הרי זה כלי המחזיק ברכה וברכתו של הקב"ה שהיא ברכה עד אין קץ, ובמילא - הן בענינים הגשמים והן בענינים הרוחנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא, **אין**, אכן **בְּעָלְמָא דָּרְשֵׁי** חכמים **קַל וָחוֹמֶר** מדבר שכבר חל על דבר שעדיין לא חל. וְאולם **שַׁאנִי הָכָא** – בהפרה, שאינם דורשים מקל וחומר זה שתועיל הפרה קודם שנידר הנדר, משום **דְּאָמַר קְרָא, 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ'**, והוקשה הפרה להקמה, ודורשים, **אֶת** הנדר **שֶׁבָּא לִכְלַל הָקֵם** [־נדר שאפשר להקימו], אותו נדר **בָּא לִכְלַל הָפֵר** [־אפשר גם להפר אותו], אבל **אֶת** הנדר **שֶׁלֹּא בָּא לִכְלָל הָקֵם** [־נדר שאי אפשר להקימו], אותו נדר **לֹא בָּא לִכְלַל הָפֵר** [־אי אפשר גם להפר אותו]. ומאחר שאי אפשר להקים נדר שעדיין לא נידר, הוא הדין שאי אפשר להפר נדר שעדיין לא נידר.

משנה

ההלכה היא, שהאב מיפר את נדרי בתו והבעל את נדרי אשתו ביום שמעם את הנדר, כמו שנאמר אצל האב (במדבר ל ו) 'וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם'. וכן נאמר אצל הבעל (שם פסוק ט) 'וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ וגו', וַה' יִסְלַח לָהּ'. במשנה יתבאר מהו גדר 'יום שמעו' שאמרה התורה שבו בלבד יכולים האב והבעל להפר את הנדר. ואגב כן משמיענו התנא שמפירין נדרים ביום השמיעה אף בשבת.

הֲפָרַת נְדָרִים שאמרה התורה שמיפר האב לבתו והבעל לאשתו, ביום שמעם את הנדר, נוהגת **כָּל הַיּוֹם** – כל משך היום שבו שמעו הנדר, עד שתחשך. וכיון שזמן ההפרה אינו אלא מזמן השמיעה ועד שתחשך, נמצא שיֵּשׁ **בַּדָּבָר לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר**. כלומר, פעמים שיש זמן מרובה להפר, ופעמים שיש זמן מועט להפר.

מבארת המשנה, **כֵּיצַד** יש בדבר זה להקל ולהחמיר. שאם **נָדְרָה** ושמע אביה או בעלה את נדרה **בְּלֵילֵי שַׁבָּת, יָפֵר בְּלֵילֵי שַׁבָּת** – יכול להפר במשך כל ליל השבת **וּלְמחרת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ**, והיינו להקל, שיש לו זמן מרובה להפר את נדרה. אך אם **נָדְרָה** ושמע אביה או בעלה את נדרה בשבת **עַם חֲשֵׁכָה** – סמוך לחשיכה, הרי הוא **מֵפֵר עַד שֶׁלֹּא תֶחְשַׁךְ** [־קודם שתחשך], והיינו להחמיר, שאין לו אלא זמן מועט להפר, שֶׁהרי **אִם חָשְׁכָה וְלֹא הֵפֵר**, שוב **אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר**, כיון שאין זה 'יום שמעו' אלא יום אחרי שמעו.

גמרא

שנינו במשנה ש'יום שמעו' היינו יום השמיעה עד שתחשך. הגמרא מביאה ברייתא שיש בה שיטות תנאים החולקים על משנתינו וסוברים ש'יום שמעו' היינו מעת לעת:

תַּנְיָא, הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם – כל יום השמיעה עד שתחשך, זו דעת תנא קמא, וכמו ששנינו במשנה. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ**, הפרת נדרים **מֵעֵת לְעֵת** – מעת שמיעת הנדר עד למחרת באותו שעה, דהיינו עשרים וארבע שעות.

הגמרא מבררת את טעמיהם:

מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, הסובר שהפרת נדרים רק עד שתחשך, משום **דְּאָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק 'וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ **בְּיוֹם שָׁמְעוֹ'**, ולאחר שתחשך אין זה 'יום שמעו' אלא כבר נכנס יום אחר. **וְרַבָּנַן** – רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון, הסוברים שזמן ההפרה הוא מעת לעת, **מַאי טַעְמַיְיהוּ**, משום **דִּכְתִיב** 'וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ **מִיּוֹם אֶל יוֹם'**, משמע שזמן ההפרה הוא כשיעור שיש מתחילת יום השמיעה לתחילת יום שאחריו, דהיינו עשרים וארבעה שעות.

הגמרא באה לבאר כיצד יתרץ כל אחד את הפסוק שהביא חבירו: **וּלְתַנָּא קַמָּא** הסובר שמיפר עד שתחשך, קשה **הָא כְּתִיב 'מִיּוֹם אֶל יוֹם'**, שמשמעותו שיכול להפר מעת לעת. מתרצת הגמרא, אף שזמן ההפרה הוא רק עד גמר היום, ונלמד מדכתיב 'ביום שמעו', מכל מקום **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרכה התורה לנקוט גם לשון 'מיום אל יום', משום **דְּאִי** היה כתוב רק **בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, הֲוָה אֲמִינָא** [־היה מקום לומר] שכוונת התורה **כִּימָמָא אֵין בְּלֵילֵיָא לֹא** – שזמן הפרה הוא דווקא 'ביום' ולא בלילה, ואפילו אם שמע את נדרה בלילה, ולכך **כְּתִיב מִיּוֹם אֶל יוֹם**, להשמיענו שזמן הפרת נדרים הוא עשרים וארבע שעות בין בלילה ובין ביום שלאחריו, אמנם רק באופן ששמע את נדרה בתחילת הלילה, שמיפר והולך כל הלילה והיום שאחריו. אבל אם שמע את נדרה ביום, אינו מיפר בלילה שאחריו, כיון דכתיב 'ביום שמעו'.

וּלְמַאן דְּאָמַר שהפרת נדרים זמנה מעת לעת, כמו המשמעות הפשוטה של הפסוק **מִיּוֹם אֶל יוֹם**, קשה **הָא כְּתִיב בְּיוֹם שָׁמְעוֹ**, ומשמע שיכול להפר רק עד גמר יום השמיעה. מתרצת הגמרא, אף שזמן ההפרה הוא מעת לעת, מכל מקום **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרכה התורה לנקוט גם לשון 'ביום שמעו', משום **דְּאִי כְּתִיב** – אם היה כתוב בתורה רק **מִיּוֹם אֶל יוֹם, הֲוָה אֲמִינָא** [־היה מקום לומר] שכוונת התורה **מֵחַד בְּשַׁבָּא לְחַד בְּשַׁבָּא לֵיפֵר לָהּ** – שיכול להפר 'מיום' ראשון בשבוע זה ששמע בו את הנדר, עד 'יום' ראשון בשבוע שלאחריו, שכך הוא משמעות הפסוק מיום זה עד יום אחר כיוצא בו, ולכך **כְּתִיב 'בְּיוֹם שָׁמְעוֹ'**, לומר שאינו מיפר אלא רק ביום השמיעה, וכיון שכן, בהכרח שמה שאמרה התורה 'מיום אל יום' אינו אלא ליתן שיעור עשרים וארבע שעות, דהיינו מעת לעת.

הגמרא מבארת כמו מי ההלכה:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוּג – רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון שסוברים שמיפר מעת לעת, אלא הלכה כתנא קמא שאפשר להפר רק עד שתחשך.

הגמרא מביאה מעשה, שאף רב פסק כן בשם רבי חייא:

לֵוִי סָבַר לְמֵיעֲבַד – להורות הלכה **כְּהַנֵּי תַּנָּאֵי** – כרבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון, שאפשר להפר מעת לעת. **אָמַר לֵיהּ רַב, הָכִי אָמַר חֲבִיבִי** – כך אמר רבי חייא דודי, **אֵין הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוּג.**

הגמרא מביאה את מנהגו של חייא בנו של רב לענין התרת נדרים: **חִיָּיא בַּר רַב** היה **שָׁדֵי גִּירָא** – מתעסק ביריית חיצים, **וּבָדִיק** – ותוך כדי כך, היה בודק את הבא לפניו להשאל על נדרו, אם הוא מתחרט על נדרו, וזאת משום שסבר ש'פותחין בחרטה', כלומר, אין החכם צריך למצוא פתח כדי להתיר את הנדר אלא די אם הנודר מתחרט על נדרו, וכיון שכן היה יכול תוך כדי עיסוקו להבחין אם הבא לפניו אכן מתחרט, ולא היה צריך עיון גדול כדי למצוא פתח. וכמו כן, **רַבָּה בַּר רַב הוּנָא** היה בודק את הבא לפניו אם הוא מתחרט, תוך כדי שהיה **יָתִיב וְקָאֵים** – יושב או עומד כפי שהיה מזדמן לו, ולא היה מקפיד דווקא לשבת ולעיין בדבר, כיון שאף הוא סבר ש'פותחין בחרטה'.

הגמרא עוברת לדון בענייני הפרת והתרת נדרים בשבת, ותדייק ממשנתינו לענין זה:

כללות העבודה ד'קריאת שמע' הוא עניין ה'מסירות נפש', ומזה נמשך ה'מסירות נפש' לכל מצווה ומצווה בפרט

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תְּנַן הָתָם – שנינו במשנה במסכת שבת (קנז.), מְפֵירִין – אב לבתו ובעל לאשתו מותרין להפר נְדָרִים בְּשַׁבָּת, וְנִשְׁאָלִין כל אדם לחכם שיתיר לִנְדָרִים שלו, אבל דווקא נדרים שֶׁהֵן לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת, כגון אם נדר שלא לאכול ושלא לשתות.

הגמרא מסתפקת בביאור הרישא של המשנה 'מפירין נדרים בשבת':

אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, מה ששנינו במשנה מְפֵירִין נְדָרִים בְּשַׁבָּת, האם הכונה דווקא כשההפרה היא לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת, ואם כן מה שאמרה המשנה בסיפא 'לצורך השבת' עולה גם על הרישא, שבין הפרה ובין התרה אין נעשין בשבת אלא לצורך שבת, אוֹ דִּלְמָא, מפירין נדרים בשבת אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לְצוֹרְךְ השבת. משום שיש לחלק בין שאלה להפרה, שדווקא לגבי שאלה שצריך חכם או שלשה הדיוטות, ונראה כדן את הדין בשבת, לכן לא התירו אלא לצורך שבת. ועוד משום שאין השעה עוברת, ויכולים להשאל על הנדר גם למחרת, מה שאין כן הפרה שנעשית על ידי האב או הבעל, ואם לא יפר ביום השמיעה שוב אינו יכול להפר, התירו להפר אפילו שלא לצורך השבת, ומה שאמרה המשנה בסיפא 'לצורך השבת' אינו עולה אלא על דין 'שאלה' הנשנה בסיפא.

הגמרא פושטת מברייתא את הספק האמור:

תָּא שְׁמַע מברייתא דְּתַנֵּי רַב זוּטִי דְּבֵי רַב פַּפִּי – ששנה רב זוטי מבית מדרשו של רב פפי, אֵין מְפֵירִין נְדָרִים בשבת אֶלָּא לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת. הרי שדין הפרה והתרה שוים, שלא הותרו אלא לצורך השבת.

הגמרא מקשה שברייתא זו סותרת את דברי משנתינו:

אָמַר רַב אַשִׁי, הָא לֹא תְּנַן הָכִי – הרי לא שנינו כן במשנתינו, נָדְרָה בשבת עַם חֲשֵׁיכָה – סמוך למוצאי שבת, מֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶּחְשַׁךְ – קודם שתחשך. וְאִי אָמְרַתְּ שהפרת נדרים לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת, אֵין – מיפר, שֶׁלֹּא לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת, לֹא יפר, וכמו ששנינו בברייתא דתני רב זוטי, אם כן מַאי אִירְיָא חֲשֵׁכָה – מפני מה דווקא אחר שחשכה אינו יכול להפר, וכמו ששנינו בהמשך המשנה 'שאם חשכה ולא הפר שוב אין יכול להפר', הרי אֲפִילּוּ בְּתוֹךְ הַיּוֹם ['קודם שחשכה] אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, ומשום דְּשֶׁלֹּא לְצוֹרְךְ שבת הוא. שהרי כיון שמדובר שנדרה סמוך למוצאי שבת, איזה צורך שבת יכול להיות בהפרתה. אלא על כרחך, שהתנא של המשנה סובר שמפירין נדרים בשבת אפילו שלא לצורך השבת, והיינו דלא כמו ששנינו בברייתא דתני רב זוטי.

מתרצת הגמרא, אין להקשות סתירה מהמשנה על הברייתא, כי אכן דין זה אם מפירין נדרים בשבת שלא לצורך השבת תַּנָּאֵי הִיא – תלוי במחלוקת תנאים מהו גדר 'יום שמעו' שבו ניתן להפר את הנדר. וכמו ששנינו בברייתא, הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם עד שתחשך. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ, הפרת נדרים מֵעֵת לְעֵת – עשרים וארבע שעות.

הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים:

לְמַאן דְּאָמַר כָּל הַיּוֹם עד שתחשך אֵין – ניתן להפר, מִפְּנֵי לֹא – אחר שחשכה לא ניתן להפר, אם כן אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת מֵפֵר, כיון שאם לא יפר עכשיו שוב לא יוכל להפר לאחר מכן, ולכן הקילו להפר אפילו שלא לצורך שבת, וכן משנתינו שסוברת שהפרת נדרים היא רק עד שתחשך מדוייק שסוברת שמפירין נדרים בשבת אפילו שלא לצורך השבת. מה שאין כן לְמַאן דְּאָמַר מֵעֵת לְעֵת, ולשיטתו אם שמע את נדרה בשבת יכול להפר אף לאחר השבת, אכן דווקא נדרים שהם לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת אֵין – מיפר בשבת, אבל שֶׁלֹּא לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת, לֹא יפר, ואם כן יש לומר שהתנא של הברייתא סובר שהפרת נדרים מעת לעת, ולכך דעתו שאין מפירין בשבת אלא לצורך השבת.

ממשיכה הגמרא לבאר את הסיפא של המשנה בשבת, וְנִשְׁאָלִין לחכם שיתיר לִנְדָרִים שֶׁהֵן לְצוֹרְךְ הַשַּׁבָּת:

אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, מה ששנינו שנשאלין לנדרים שהן לצורך השבת, היינו דווקא כְּשֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם פְּנַאי להתיר מבעוד יום, וכגון שנדרו סמוך לשבת או שלא מצאו חכם שיתיר להם הנדר, ועל כן התירו להשאל בשבת לצורך השבת מפני כבוד השבת. אוֹ דִּלְמָא, אפילו כְּשֶׁהָיָה לָהֶם פְּנַאי קודם השבת, גם כן התירו להשאל בשבת.

הגמרא פושטת את הספק האמור ממעשה שהיה:

תָּא שְׁמַע ממעשה שהיה, דְּאִיזְדַּקִּיקוּ לֵיהּ [־נטפלו] רַבָּנַן להתיר נדרים לְבַרֵיהּ ['לבנו] דְּרַב זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב זְעִירָא בשבת, אֲפִילּוּ בִּנְדָרִים שֶׁהָיָה לָהֶם פְּנַאי להתירם מִבְּעוֹד יוֹם. הרי שדעתם שמה ששנינו 'נשאלין לנדרים בשבת', היינו אפילו אם היה להם פנאי להתיר מבעוד יום.

הגמרא מבררת פרט נוסף בענין התרת נדרים בשבת:

סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר – רב יוסף היה סבור לומר, שמה ששנינו במשנה, נִשְׁאָלִין לִנְדָרִים בְּשַׁבָּת, בְּיָחִיד מוּמְחֶה אֵין – היינו דווקא על ידי יחיד מומחה, אבל בְּשָׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת לֹא נשאלים בשבת, מִשּׁוּם דְּמִתְחַזֵּי כְּדִינָא – שכאשר נשאלין לנדר בפני שלשה אנשים, הדבר נראה כאילו הם דנים דין, כיון שדין אינו נערך אלא בפני בית דין של שלשה, וסבר רב יוסף שמפני שאסור לדון דין בשבת, יש לאסור כל דבר הנראה כדין. מה שאין כן כשנשאל לנדרו בפני יחיד, אפילו שצריך שיהיה מומחה, מכל מקום אין ניכר הדבר, ואינו נראה כדן את הדין.

אביי נחלק על סברת רב יוסף:

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אין לחוש להשאל בשבת בשלשה הדיוטות משום שנראה כדין, דְּכֵיוָן דְּסָבְרָא לָן שהתרת נדרים נעשית אֲפִילּוּ מְעוּמָּד, וַאֲפִילּוּ בִּקְרוֹבִים וַאֲפִילּוּ בַּלַּיְלָה, ואילו לגבי 'דין' שלשה דברים אלו פוסלים, שדין צריך להיות מיושב, בשאינם קרובים, וביום, אם כן אפילו אם יתירו נדרים בשבת בפני שלשה, בלאו הכי לֹא מִיתְחַזֵּי כְּדִינָא – אין זה נראה כדן את הדין, שהרי אינו נעשה בהלכות 'דין'.

הגמרא מבארת את שיטות האמוראים בדין התרת נדרים מעומד ובקרובים ובלילה:

אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, הֲלָכָה, מְפֵירִין נְדָרִים בַּלַּיְלָה. הגמרא תמהה על הלשון 'מפירין', וְהָא מַתְנִיתִין הִיא – והלא דין זה שנינו מפורש במשנתנו, וכדתנן 'נָדְרָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת יפר בלילי שבת', ומה בא רב להשמיענו בזה. מסיקה הגמרא, אֶלָּא אֵימָא – אלא ודאי צריך לומר שכך אמר רב, הֲלָכָה, נִשְׁאָלִין לנדרים בַּלַּיְלָה, ובזה השמיענו רב, שאף שבשאלה צריך חכם או שלשה הדיוטות בדומה לדין, מכל מקום נשאלין בלילה, ואין זה כדין שאינו כשר אלא ביום.

רבי אבא מברר האם אכן רב אמר כן:

אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב הוּנָא, אכן אָמַר רַב הָכִי – שנשאלין בלילה. אָמַר לֵיהּ רב הונא, אִישְׁתִּיק – לא אמר כן רב בפירוש, אלא בעת ששמע הלכה זו, שתק. לא נתברר לרבי אבא מה השיב לו רב הונא, וחזר ושאלו. אָמַר לֵיהּ רבי אבא לרב הונא, 'אִישְׁתִּיק' קָא אָמְרַתְּ – האם אמרת 'אישתיק' רב, דהיינו שאמר אדם לפני רב שנשאלין לנדרים בלילה, ושמע רב ושתק, ומכך ששתק למדת שהודה לדבריו. אוֹ 'שָׁתֵי' קָאָמְרַתְּ – או שמא אמרת 'שתי' רב, כלומר, שרב שתה בזמן שאמרו הלכה זו לפניו, ואתה יצאת החוצה בעודו שותה, ואינך יודע מה אמר רב לאחר שתייתו, ואם כן הוא, אין ברור לך שאכן דעת רב שנשאלין לנדרים בלילה.

גירסת הר"ן:

אמר ליה רבי אבא לרב הונא, האם אכן אָמַר רַב הָכִי – שנשאלין נדרים בלילה. ורב הונא בירר את כוונת שאלתו של רבי אבא. אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבי אבא, 'אַשְׁקְיֵין' קָאָמְרַתְּ – מה שהינך שואלני האם אכן אמר רב כן, הוא משום שגם היינך סבור לומר שנשאלין לנדרים בלילה, וכיון שחביב עליך הדבר, רצונך להשקות לי כוס יין אם אכן אמר כן רב. אוֹ 'אִשְׁתִּיקֵן' קָאָמְרַתְּ – או שמא תמה אתה איך אמר כן רב, וכוונתך בשאלתך לשתקני שאין נכון לומר כן.

עד כאן גירסת הר"ן.

הגמרא מביאה ראיה שאכן דעת רב שנשאלין בלילה:

אָמַר רַב אִיקָא בַּר אָבִין, מעשה וְאִיזְדַּקִּיק לֵיהּ רַב לְרַבָּה – נטפל רב להתיר את נדריו של רבה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

תנן התם. במסכת שבת, בפרק בתרא. **מפירין נדרים בשבת.** בעל לאשתו ואב לבתו. **ונשאלין.** לחכם. **שהן לצורך השבת.** כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. **נדרה עם חשיכה.** משמע אפי' נדרים שלא לצורך השבת. דמסתברא מילתא, הואיל ונדרה בשבת עם חשיכה – דלאו לצורך השבת נדרה, דאי משום עונג אכילה ושתייה – כבר אכלה מבעוד יום, ואי משום תכשיטי שבת נדרה – ההיא שעתא לאו זמן תכשיט הוא, דהא משחשיכה רגילים להפשיט תכשיטי שבת. אלא ודאי בנדרה שלא לצורך שבת קמיירי, וקתני: מפר לה עד שתחשך. ואי אמרת שלא לצורך השבת אין מפירין בשבת – מאי אירא דקתני דמשהחשיך אין יכול להפר? אפי' כי נדרה בתוך השבת נמי אין יכול להפר, שזה אינו לצורך השבת. אלא דמדקתני דמפר לה עד שתחשך – שמע מינה דמפירין אפי' שלא לצורך השבת. וקשיא לרב דימי דאמר: אין מפירין אלא לצורך השבת! **למ"ד כל היום אין טפי לא.** הלכך אפי' שלא לצורך השבת מפר, שאם אינו מפר עכשיו בשבת – שוב אין יכול להפר. **למ"ד מעת לעת קסבר שלא לצורך השבת אין מפירין.** כשנדרה בשבת, מפני שיכול להפר אחר השבת. **כשלא היה להן פנאי.** לישאל עליהן מבעוד יום, הוא דקאמר, דנשאלין עליהן בשבת. **או דלמא אפשר לישאל עליהן מבעוד יום.** נמי נשאלין עליהן בשבת. **דאיזדקיקו ליה רבנן.** שנטפלו חכמים כולן להתיר לו בשבת, ואפילו בנדרים שהיה לו אפשר לישאל עליהן מבעוד יום. **ביחיד מומחה.** לרבים, הוא דנשאלין לו. **אבל בג' לא.** בין הדיוטות בין מומחין, דכל בי תלתא מיתחזי כי דינא, וקיימא לן דאין דנין בשבת. **אפי' מעומד.** כדאמר לעיל דרבה בר רב הונא הוה יתיב וקאים. ואפילו בקרובין ואפילו בלילה – לא מתחזי כי דינא. **והא מתני' היא.** דקתני בהדיא: מפירין בלילי שבת, ומאי קמ"ל רבי אבא? **אלא אימא נשאלין.** נדרים לחכם בלילה. **אמר רב הכי.** דנשאלים נדרים בלילה. **אמר ליה אישתיק.** רב בשעה ששמע הדבר שתק. **אמר ליה אישתיק קאמרת.** כלומר, מי קאמרת: הוה אינש דאמרה קמיה דרב דנשאלין נדרים בשבת, ושמע רב ושתק, ומדאישתיק רב קאמרת דהכי סבירא ליה. או דלמא הכי קאמרת: דרב הוה שתי בההיא שעתא דאיתמר קמי' שמעתא, ואת נפקת לברא מקמי דליפסוק למישתי, ולא ידעת מאי מהדר.

והתניא

תוספות

תנן התם. בפרק "מי שהחשיך" (שבת קמז:). **מפירין** נדרים. בעל לאשתו. **ונשאלים.** נדרים לחכם. **מפירין** נדרים בשבת לצורך השבת. הא דקתני לצורך השבת – אכולה מתניתין קאי, דאפי' הפרה דוקא לצורך השבת. או דלמא אפי' שלא לצורך השבת, דלא קאי אלא אשאלה, משום דכיון דצריך חכם או שלשה הדיוטות – מיחזי כדינא. א"נ, שאין שעה עוברת לשאלה. **אפי'** בתוך היום נמי לא יפר דשלא לצורך הוא. דכיון דעם חשיכה נדרה מאי צורך שבת יש בהפרתה? אלא ודאי אפי' שלא לצורך מפר, לפי שהזמן עובר וכדקתני: שאם חשכה ולא הפר – שוב אינו יכול להפר, ובדמסקינן בפלוגתא דהנך תנאי תליא. **תנאי** היא. ולא קשו מתניתין ובריייתא דתני רב זוטי אהדדי, דפלוגתא דתנאי; היא למ"ד כל היום כולו – טפי לא מפר אפי' שלא לצורך השבת, דכיון שהזמן עובר – הקילו להפר שלא לצורך. משא"כ בשאלה, דאפשר בחול. למ"ד מעת לעת, לצורך השבת – אין, שלא לצורך השבת – לא, כיון דאפשר בחול. הלכך לענין הלכה, לדידן דקיי"ל דהפרת נדרים כל היום, ותו לא – מפירין נדרים בשבת אפי' שלא לצורך השבת. **אתבעי** להון בשלא היה אפשר להן מבעוד יום. כגון שנדרה ערב שבת עם חשכה. א"נ דלא אזקיק לה חכם מבעוד יום. ואסיקנא דאפי' בנדרים שהיה להן אפשר מבעוד יום – נשאלין לצורך השבת. **ביחיד** מומחה אין בשלשה לא משום דמתחזי כדינא. וקיימא לן דאין דנין בשבת. אבל ביחיד מומחה, אפי' למאן דסבירא לי' דמאי מומחה – סמוך, וכמו שנכתוב לפנינו בס"ד – לא מנכרא מילתא, ולא מחזי כדינא. **כיון** דסבירא לן אפי' מעומד. ואילו לדינא אמר בריש פרק "שבועת העדות" (שבועות ג:) דישיבה בעיא. **ואפי'** בקרובין. שפסולין לדין. **ואפי'** בלילה. שאינה כשרה לדין. **לא** מחזי כדינא. דאיכא הכירא טובא. **והא** מתניתין היא. ומאי קא משמע לן רב? **אלא** אימא הלכה נשאלין נדרים בלילה. ואיצטריך לאשמועינן דאע"ג דבעינן חכם או שלשה הדיוטות, דדמי לדינא – אפילו הכי נשאלין בלילה. **אשקיין** קאמרת. רב הונא שאל את רבי אבא: מה שאתה שואלני "אמר רב הכי" – משום דס"ל הא שמעתא, ולהשקות לי כוס קאמרת. או אשתיקן קאמרת, שאתה תמה היכי אמר רב הכי, ונתכוונת לשתק אותי, ולפי פירוש זה לא גרס "ת"ש", אלא הא דרב איקא מימרא באפי נפשה היא. ואית דגרסי: אמר רב הכי? אמר ליה: אישתיק. א"ל: אשקיין קאמרת אם אשתקך קאמרת? אמר ליה, ת"ש: דאמר רב איקא וכו'. וה"פ: אמר רב הכי. רבי אבא שאל לרב הונא אם שמעה מרב בפירוש, והשיב לו רב הונא דאיהו אמר קמיה דרב, ורב שתק. ושאל לו ר' אבא לרב הונא: הא דשתק לך רב משום דהודה לדבריך, כאדם האומר לחבירו "אשקייך", או דלמא האי דשתק לך משום שרצה לשתקך ולא חש להשיבך? ומייתי "ת"ש" דרב גופיה עבד עובדא להתיר נדרים בלילה.

בקיטונא

תְּנַן הָתָם: מְפִירִין נְדָרִים בְּשַׁבָּת, וְנִשְׁאָלִין לְנָדָרִים שֶׁהֵן לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מְפִירִין נְדָרִים בְּשַׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, אוֹ דִּלְמָא אֲפִי' שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ? ת"ש דְּתָנֵי רַב זוּטִי דְּבֵי רַב פַּפִּי: אֵין מְפִירִין נְדָרִים אֶלָּא לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת. אֲמַר רַב אַשִׁי: הָא לָא תְּנַן הָכִי: נָדְרָה עִם חֲשֵׁיכָה - מֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶחְשַׁךְ. וְאִי אָמְרִתְּ לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת אִין, שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת לָא - מַאי אִירְיָא חָשְׁכָה? אֲפִי' בְּתוֹךְ הַיּוֹם אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר דְּשֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ! תַּנָּאֵי הִיא: הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְר"א בַּר' שִׁמְעוֹן אָמְרוּ: מֵעֵת לְעֵת. לְמ"ד כָּל הַיּוֹם אִין, טְפֵי לָא - אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת מֵפֵר. לְמַאן דְּאָמַר מֵעֵת לְעֵת, לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת - אִין, שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת - לָא. וְנִשְׁאָלִין לְנָדָרִים שֶׁהֵן לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת. אִיבַּעְיָא לְהוּ: כְּשֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם פְּנַאי? ת"ש: דְּאִיזְדְּקִיקוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְבֵרֵיהּ דְּרַב זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב זְעֵירָא אֲפִילּוּ בִּנְדָרִים שֶׁהָיָה לָהֶם פְּנַאי מִבְּעוֹד יוֹם. סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר: נִשְׁאָלִין נְדָרִי' בְּשַׁבָּת, בְּיָחִיד מוּמְחֶה - אִין, בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת - לָא, מִשּׁוּם דְּמִתְחֲזֵי כְּדִינָא. א"ל אַבַּיֵי: כֵּיוָן דִּסְבִירָא לָן אֲפִי' מְעוּמָּד, אֲפִי' בִּקְרוֹבִים, וַאֲפִי' בַּלַּיְלָה לָא מִתְחֲזֵי כְּדִינָא. אָמַר ר' אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הֲלָכָה, מְפִירִין נְדָרִים בַּלַּיְלָה. וְהָא מַתְנִיתִין הִיא: נָדְרָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת! אֶלָּא אֵימָא: הֲלָכָה, נִשְׁאָלִין בַּלַּיְלָה. א"ל ר' אַבָּא לְרַב הוּנָא: אֲמַר רַב הָכִי? א"ל: אִישְׁתִּיק. אֲמַר לֵיהּ: אִישְׁתִּיק קָא אָמְרִתְּ, אוֹ שָׁתֵי קָאָמְרִתְּ? אֲמַר רַב אִיקָא בַּר אָבִין: אִיזְדְּקִיק לֵיהּ רַב לְרַבָּה

בקיטונא

חינוך על טהרת הקודש שמקרב ליבן של ישראל לאבינו שבשמים, מביאה שמחה אצל ה' אלוקינו שלא בערך גדולה יותר משמחת הורים ואהבתם לבנם יחידם שנולד להם לעת זקנותם

ממכתב כ"ד טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

בקיטונא דבי רב. בחדר של בית המדרש. ה"ג: **ר"נ** סבר אין פותחין בחרטה. אלא צריך למצוא פתח מתוך הנדר. ולפי שצריך לעיוני בפתחא ירד מן החמור וישב. **ורב** נחמן סבר פותחין בחרטה. הלכך אפילו מעומד. ולא פירש כן רש"י ז"ל בפרק "הדר" (פרופין פה:). וכתב הרשב"א ז"ל דלדידן דקיימא לן פותחין בחרטה, כיון דמעיקרא דמילתא פותחין בחרטה ולא בענין יושב, אפילו לא נתחרט ואנו צריכין לחזור אחר פתחים להתירו – לא בעיא יושב. דכיון דעיקר דינא מעומד – סוף דינא מעומד. ולפי שלא ירדתי לטעמו איני אומר כן. **חזי** מר ההוא צורבא מרבנן דקאמר. דבמערבא אמרי שהנודר חוטא הוא. **תניא** האומר לאשתו. אחר שנדרה "כל נדרים שתדורי אי אפשי שתדורי" – אין רצוני שתהא נודרת מכאן ואילך. אף על גב דמשמע ממילתיה דמאי דנדרה עד השתא ניחא ליה, ומקיים להו לנדריה שנדרה עד עכשיו, אפילו הכי לא אמר כלום, שאין זו הקמה. ואילו רצה אח"כ להפר ביום שמיעה – רשאי, אבל אם אמר לה "יפה עשית (אין כמותיך) כשנדרת נדרים הללו", אי נמי דאמר לה "אין כמותיך", אי נמי דאמר לה "אם לא נדרת אני מדירך" – דבריו קיימין, דכל הני לישני הקמה משמע. ולפי פי' זה כולה ברייתא בהקמה, אלא דלישנא דרישא לא מהני בה, והני לישני דסיפא מהני בה. ולהאי פירושא לא גרסינן בהך ברייתא: "אין זה נדר" לא אמר כלום, דלישנא ד"אין זה נדר" לא משמע אלא בנדרים שנדרה כבר. ומאן דגריס ליה מפרש לברייתא הכי: האומר לאשתו בנדרים שעברו אי אפשי שתדורי כלומר אי אפשי בהן אי נמי דאמר לה אין זה נדר לא אמר כלום דבהפרה לשון מפורש בעיא וכי קתני כל נדרים שתדורי עתיד במקום עבר הוא, ו"שנדרת" קאמר, ואשכחן טובא דכוותיה. אי נמי, "שתדורי" דוקא, ואליבא דר"א דאמר: בעל מפר נדרים שלא חלו. וסיפא קתני דנהי דבהפרה בעיא לשון מפורש, בהקמה – בחד מהנך לישני דתני בתר הכי סגי. ונראה בעיני דטעמא דמילתא, דכיון דתניא לקמן קיים בלבו קיים – לא גרעי הני לישני מקיים בלבו. אבל בהפרה, כיון דקי"ל הפר בלבו אינו מופר – אף כשהוא מוציא בשפתיו צריך שיהא לשונו ברור. **תניא** לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי בטל ליכי כדרך שאומר לה בחול. הא דאסרינן למימר הכי – לאו משום גזירה דהיתר נדרים דחכם הוא, דהא כיון דאמר לה "טלי אכלי" לצורך השבת הוא, ואפילו בשאלה שרי. אלא טעמא דמילתא, דכיון דאפשר לשנויי – משנינן. **וצריך** שיבטלנו בלבו. דאע"ג דאמר לה "טלי ואכלי" צריך שיאמר בלבו שיהא הנדר בטל. **ובחול** מוציא בשפתיו. אם נדרה בחול צריך להוציא ההפרה בשפתיו. **אחד** זה ואחד זה. אחד שבת ואחד חול מבטל בלבו, ואין צריך להוציא בשפתיו, כיון שאמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי". דהך ברייתא נמי אאידך קיימא. ואית דגרסי: ולערב בחול מוציא בשפתיו. וכולה אנדָרָה בשבת קאי. דנהי דבשבת משתריא בביטול שבלב, לערב בחול צריך שיוציא בשפתיו. ולא נהירא, דאי הכי מאי "אחד זה ואחד זה" דקאמרי ב"ה? אלא ודאי לא גרס לערב. ומקשו הכא: היכי אמרי ב"ה אחד זה ואחד זה מבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו? נהי דאמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי" מי עדיף לישנא מ"אין כאן נדר" ו"אי אפשי שתדורי" דאמרינן לעיל, לפום פירוש ברתא דכתבינן בהדיא, דלא מהני בהפרה?! וב"ת: שאני התם שלא בטלו בלבו – הא תניא לקמן דהפרה בלב לא מהניא! והא לאו קושיא היא, דכי אמר לקמן הפר בלבו אינו מופר – ה"מ היכא דלא אמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי", אבל היכא דאמר לה הכי – בבטול שבלב מהני. דנהי ד"אי אפשי שתדורי" ו"אין זה נדר" לא מהני, טפי עדיף בטול בלב כל היכא דאמר לה "טלי ואכלי טלי ושתי", מהיכא שלא בטל בלבו ומוציא בשפתיו לשון גרוע, דהיינו "אי אפשי שתדורי" ו"אין זה נדר", כך העלו בתוספות. ויש לרמב"ם ז"ל בזה דרך אחרת שאינה מחוורת, וכבר השיגו בה הראב"ד ז"ל. וכי קתני בברייתא דלעיל: לא יאמר אדם לאשתו בשבת "מופר ליכי, בטל ליכי" כדרך שאומר לה בחול – לאו למימרא דבחול צריך למימר הכי, דהא אמרי ב"ה דבין בשבת בין בחול כל שאמר לה "טלי ואכלי" ובטל בלבו סגי, אלא כדרך שהוא רגיל לומר לה בחול קאמר. **אמר** ר' יוחנן חכם שאמר בלשון בעל. דהיינו "מופר ליך", ובעל שאמר בלשון חכם – שאמר "מותר ליך". לשון בעל מפורש הוא בכתוב, דהיינו לשון הפרה. ולשון חכם דהוי "מותר ליך" משמע ליה מדכתיב "לא יחל דברו", כלומר לא יעשה דבריו חולין, ודרשינן: אבל אחרים מוחלין לו, שערשין אותו חולין. ובחולין – מותר שייך למימר בהו.

רש"י

בְּקִיטוֹנָא דְּבֵי רַב עוֹמֵד, יְחִידִי, וּבַלַּיְלָה. אָמַר רַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה, נִשְׁאָלִין נְדָרִים עוֹמֵד, יְחִידִי, וּבַלַּיְלָה, וּבַשַּׁבָּת, וּבִקְרוֹבִים, וַאֲפִי' הָיָה לָהֶן פְּנַאי מִבְּעוֹד יוֹם. עוֹמֵד? וְהָתַנְיָא: יָרַד ר"ג מִן הַחֲמוֹר וְנִתְעַטֵּף וְיָשַׁב וְהִתִּיר לוֹ נְדָרוֹ! רַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה; מִיעֵקַר נדר' בְּעֵינַן, וּבְעֵי עִיּוּנֵי, אַהֲכִי יָשַׁב. וְרַב נַחְמָן סָבַר: אֵין פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה, וַאֲפִילּוּ מְעוּמָּד. א"ל רָבָא לְרַב נַחְמָן: חֲזֵי מָר הַאי מֵרַבָּנַן דְּאַתָא מִמַּעַרְבָא, וַאֲמַר: אִיוְדְּקִיקוּ לֵיהּ רַבָּנַן לִבְרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר אָבִין וּשְׁרוּ לֵיהּ נִדְרֵיהּ, וַאֲמַרוּ לֵיהּ: זִיל וּבְעֵי רַחֲמֵי עַל נַפְשָׁךְ דַּחֲטַאת. דְּתָנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סַפְרָא: כָּל הַנּוֹדֵר, אע"פ שֶׁהוּא מְקַיֵּימוֹ - נִקְרָא חוֹטֵא. אָמַר רַב זְבִיד: מַאי קְרָא - "וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא", הָא לֹא חָדַלְתָּ - אֵיפָא חֵטְא. תַּנְיָא: הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ "כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹרִי אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּדּוֹרִי" "אֵין זֶה נֶדֶר" - לֹא אָמַר כְּלוּם. "יָפָה עָשִׂית" וְ"אֵין כְּמוֹתֵךְ" וְ"אִם לֹא נָדַרְתִּ מַדִּירֵךְ אֲנִי" - דְּבָרָיו קַיָּימִין. לֹא יֹאמַר אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בַּשַּׁבָּת "מוּפָר לֵיכִי" "בָּטֵיל לֵיכִי" "כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמֵר לָהּ בַּחוֹל, אֶלָּא אוֹמֵר לָהּ "טְלִי וְאִכְלִי" "טְלִי וּשְׁתִי" וְהַנֵּדֶר בָּטֵל מֵאֵלָיו. א"ר יוֹחָנָן: וְצָרִיךְ שֶׁיְּבַטֵּל בְּלִבּוֹ. תַּנְיָא, בש"א בַּשַּׁבָּת - מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, בַּחוֹל - מוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו. ובה"א: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו. א"ר יוֹחָנָן: חָכָם שֶׁאָמַר בְּלָשׁוֹן בַּעַל, וּבַעַל שֶׁאָמַר בְּלָשׁוֹן חָכָם - לֹא אָמַר כְּלוּם. דְּתַנְיָ': "זֶה הַדָּבָר" - "הֶחָכָם מַתִּיר וְאֵין בַּעַל מַתִּיר. שֶׁיָּכוֹל, וּמָה חָכָם שֶׁאֵין מֵפֵר - מַתִּיר, בַּעַל שֶׁמֵּפֵר - אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּתִּיר? ת"ל "זה"

1 והתניא. במסכת עירובין (דף סה:) ירד ר"נ וישב כו'. אלמא דבעי ישיבה. ר"נ סבר פותחין בחרטה. דצריך החכם לפתוח לו בתחלת הנדר, ולהעמיד תחילת הנדר בטעות, שיהא מתחרט על כך, כדאמרינן: "אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה", דהשתא עקר ליה לנדריה לגמרי, דכמאן דלא הוי נדר דמי. הלכך, הואיל ולא אפשר בהיתר אי לאו דמיעקר נדרא – בעי עיוני טפי למיעקרי, ואהכי ישב. ורב נחמן סבר אין פותחין בחרטה. ואי לא אמר בפירוי מיהרינטא – [לא] שרינן ליה. ולא בעי לעיוני, ויכול להפר אפילו מעומד. ואמר ליה זיל בעי רחמי אנפשך. כך פתחו לו בחרטה. הא לא חדלת. אלא נדרת – אית בך חטא. אי אפשי שתידור לא אמר כלום. דאין הפרה בלשון הזה: ואם בא לקיימו, ואמר לה: יפה עשית שנדרת, ואין כמותך אשה חשובה לפי שנדרת, ואם לא נדרת אני הייתי מדירך, שכל כך ישר בעיני. דבריו קיימין. דאין לך קיום גדול מזה. טלי ואכלי טלי ושתי. להכי נקט הכי, משום דהוו דברים שיש בהם עינוי נפש, וצרכי שבת נינהו. וצריך שיבטל בלבו. שיאמר בלבו: מופר ליכי. חכם שאמר בלשון בעל. מופר ליך. ובעל שאמר בלשון חכם. מותר ליך.

לדעת כמה ראשונים, כשאדם מרגיש צורך באיזה עניין כמו בריאות הגוף וכו' הרי זה מצוות עשה מן התורה להתפלל לה' בזה

ממכתב ו' טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּקִיטוֹנָא דְּבֵי רַב – בחדר שאצל בית המדרש, עוֹמֵד, ולא הקפיד לישב כמו בדין, יְחִידִי, כדין יחיד מומחה, וּבַלַּיְלָה. הרי לנו שדעתו שנשאלין לנדרים בלילה.

הגמרא מביאה שגם רב נחמן פסק להלכה, ככל ההלכות שהוזכרו:

וכן אָמַר רַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה נִשְׁאָלִין נְדָרִים לחכם או לשלשה הדיוטות, אפילו עוֹמֵד, וכן יכול להתיר יְחִידִי אם הוא מומחה, וּבַלַּיְלָה, וּבְשַׁבָּת, וּבְקְרוֹבִים, וַאֲפִילּוּ הָיָה לָהֶן פְּנַאי מִבְּעוֹד יוֹם ללכת אצל חכם שיתיר הנדר, מכל מקום מותר להתיר בשבת, אם יש בזה צורך שבת.

תמהה הגמרא על דעת רב נחמן, שאפשר להתיר נדרים מעומד. עוֹמֵד – וכי ניתן להתיר נדרים מעומד, וְהָתַנְיָא, מעשה ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור והיה מהלך מעבו לבזיב וכו׳, כיון שהגיע לבזיב בא אחד לישאל על נדרו וכו׳, כיון שהגיע לסולמא דצור יָרַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִן הַחֲמוֹר וְנִתְעַטֵּף כדרך הדיינים, וְיָשַׁב וְהִתִּיר לוֹ נִדְרוֹ. נמצינו למדים שאין מתירין את הנדר מעומד, שהרי לא שמענו תנא החולק וסובר שמתירין מעומד.

מיישבת הגמרא שנידון זה, האם מתירין מעומד, תלוי במחלוקת האם פותחין בחרטה. שרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה – צריך החכם למצוא פתח לשואל, שיהיה לו פתחון פה לומר לדעת כן לא נדרתי, ואילו הייתי יודע שכן הוא, לא הייתי נודר, ומשום דמִיעֲקַר נִדְרָהּ בְּעֵינָן – שצריך למצוא פתח העוקר לנדר מתחילתו, וְדבר זה כְּעֵי עֵיוּנֵי, אַהֲכִי – משום כן יָשַׁב רבן גמליאל. וְרַב נַחְמָן סָבַר אֵין פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה – אין צריך החכם לעיין, ולפתוח לו בחרטה, אלא החכם עוקרו אף שאינו מוצא טעם לכך, ממילא מתיר וַאֲפִילּוּ מְעוּמָד.

גירסת הר״ן:

מיישבת הגמרא שנידון זה, האם מתירין מעומד, תלוי במחלוקת האם פותחין בחרטה, שרַבָּן גַּמְלִיאֵל סָבַר אֵין פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה אלא מִיעֲקַר נִדְרָהּ בְּעֵינָן – צריך למצוא פתח מתוך הנדר, שלא היה נודר אם היה יודע דבר זה, וּבְעֵי עֵיוּנֵי אַהֲכִי – לפי שצריך לעיין בדבר, ירד מן החמור וְיָשַׁב. וְרַב נַחְמָן סָבַר שאין צריך למצוא פתח, אלא פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה ולכן דעתו שמתיר וַאֲפִילּוּ מְעוּמָד.

עד כאן גירסת הר״ן.

הגמרא מביאה שבארץ ישראל הקפידו מאד על נודרי נדרים:

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, חֲזֵי מַר דְּאִי מֵרַבָּנַן דְּאַתָּא מִמַּעֲרָבָא – האם ראה מר את אחד מן החכמים שבא מארץ ישראל, וְאָמַר ששם אומרים שהנודר חוטא הוא, שפעם אחת אִיזְדַּקִּיקוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְבַרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר אָבִין וְשָׁרוּ לֵיהּ נִדְרֵיהּ – נטפלו החכמים להתיר את נדרו של בנו של רב הונא בר אבין, וְאָמְרוּ לֵיהּ זִיל וּבְעֵי רַחֲמֵי עַל נַפְשָׁךְ – לך ותבקש רחמים על עצמך, משום דְּחַטָּאת – שחטאת בכך שנדרת, וכמו דְּתָנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהּ [־אחיו] דְּרַב סַפְרָא, כָּל הַנּוֹדֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַיֵּימוֹ – את הנדר, בכל אופן נִקְרָא חוֹטֵא.

הגמרא מבארת את מקור הדבר שהנודר נקרא חוטא:

אָמַר רַב זְבִיד, מַאי קְרָא – מהיכן דבר זה נלמד, ומבאר שנלמד מדכתיב ׳וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׳, ומשמע, דווקא אם חדלת [־הפסקת] לא יהיה בך חטא, הָא לֹא חָדַלְתְּ אִיכָּא חֵטְא – אבל אם לא הפסקת לנדור יש לך חטא.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בלשונות הראויים להפרה והקמה:

תַּנְיָא בברייתא, הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ – בעל הרוצה להפר נדרי אשתו, ואמר לה בלשון זה ׳כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹרִי אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּדּוֹרִי׳ – כלומר, כל נדרים שנדרת כבר, איני חפץ בהם. או שאמר ׳אֵין זֶה נֶדֶר׳, לֹא אָמַר כְּלוּם – אין זה הפרה כלל, שכיון ששנינו בברייתא להלן (עט.) שהמיפר בלבו אינו מופר, אם כן אף כשמוציא בפיו צריך שיהא לשונו ברור ומפורש שהוא מיפר, ולא שמתוך דבריו ישמע שאינו חפץ בנדר.

מה שאין כן לגבי הקמה, אם אמר ׳פֶּה עֲשִׂית בכך שנדרת׳, וְכן אם אומר ׳אֵין אשה חשובה כְּמוֹתֵךְ לפי שנדרת׳, וְכן אם אמר ׳אִם לֹא נָדַרְתְּ מַדִּירֵךְ אֲנִי׳, שבכל לשונות אלו גילה דעתו שרצונו בנדרים אלו, ואף שלא אמר בפירוש שהוא מקיים את הנדר, מכל מקום דְּבָרָיו קַיָּימִין, וקם הנדר, שמאחר ששנינו בברייתא (שם) ש׳קיים בלבו קיים׳, אם כן כל שכן בפירש רצונו שיועיל להקים.

גירסת הר״ן:

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בלשונות הראויים להקמה:

תַּנְיָא בברייתא, הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ לאחר שנדרה, ׳כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹרִי מכאן ולהבא אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּדּוֹרִי׳ – אין רצוני בהם, לֹא אָמַר כְּלוּם, ויכול להפר את הנדר שנדרה עדיין כל משך יום השמיעה, אף על פי שמתוך דבריו נשמע שנוח לו בנדריה שנדרה מכבר, שהרי פירש שרצונו הוא רק שלא תידור מכאן ואילך, מכל מקום אין נחשב להקמה, כיון שלא גילה דעתו בפירוש שנוח לו במה שנדרה.

מה שאין כן אם אמר לה ׳פֶּה עֲשִׂית בכך שנדרת׳, וְכן אם אמר ׳אֵין אשה חשובה כְּמוֹתֵךְ לפי שנדרת׳, וְכן אם אמר ׳אִם לֹא נָדַרְתְּ מַדִּירֵךְ אֲנִי׳, שבכל לשונות אלו גילה דעתו בפירוש שרצונו בנדרים אלו, ואף שלא אמר בפירוש שהוא מקיים את הנדר, מכל מקום דְּבָרָיו קַיָּימִין, משום שנחשב כלשון הקמה.

עד כאן גירסת הר״ן.

הגמרא חוזרת לדון בדיני הפרת נדרים בשבת:

על אף שנתבאר לעיל (עז.) שמפירין נדרים בשבת, מכל מקום שנינו בברייתא שלֹא יאמַר אָדָם לְאִשְׁתּוֹ, אם רוצה להפר את נדרה בְּשַׁבָּת, ׳מוּפָר לִיבִי׳ או ׳בָּטֵיל לִיבִי׳, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמֵר לָהּ בְּחוֹל – כמו שרגיל אדם להפר בחול, אֶלָּא אוֹמֵר לָהּ בלשון זה, ׳טְלִי וְאִבְלִי׳ או ׳טְלִי וּשְׁתִי׳, וְהַנֶּדֶר בָּטֵל מֵאֵלָיו, ומשום שכל כמה שאפשר לשנות מדרך הרגיל בחול, ראוי לשנות מפני כבוד השבת.

הגמרא מבארת שאין די בלשון זה בלבד:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אף שאמר לה ׳טלי ואכלי׳, מכל מקום וְצָרִיךְ גם שֶׁיְּבַטֵּל בְּלִבּוֹ – שיאמר בלבו שיהא הנדר בטל.

הגמרא מביאה ברייתא בה נחלקו בית שמאי ובית הלל מתי מועילה הפרה בלב:

תַּנְיָא – שנינו בברייתא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, המיפר נדרי אשתו בְּשַׁבָּת, מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, ואומר לה ׳טלי ואכלי טלי ושתי׳ ודיו, מה שאין כן כשמיפר בְּחוֹל, מוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דווקא, ואומר ׳מופר ליבי׳. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין בשבת בין בחול מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו ולומר מופר ליבי, אלא אומר לה טלי ואכלי טלי ושתי, ודיו.

הגמרא מחדשת שלשון הפרת הבעל שונה מלשון התרת החכם, ושהלשונות מעכבין:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חָכָם שֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן בַּעַל – שהתיר הנדר בלשון ׳מופר ליבי׳, וְכן בַּעַל שֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן חָכָם – שהפר הנדר ואמר ׳מותר ליבי׳, לֹא אָמַר כְּלוּם.

הגמרא מביאה מקור לדין זה:

דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל ב) ׳וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳׳ וגא ללמדנו שדברים המבוארים מתוך הפרשה, נאמרו לעיכובא, דהיינו שדווקא הֶחָכָם מַתִּיר, וְאֵין בַּעַל מַתִּיר בלשון התרה אלא בלשון הפרה.

הברייתא מבארת שלולא שמיעטה התורה בפירוש שהלשונות מעכבין, היינו נוקטים שאף הבעל יכול להשתמש בלשון התרה מכח קל וחומר:

שֶׁיָּכוֹל – שלולא דרשה זו, היינו נושאים קל וחומר, וּמָה חָכָם שֶׁאֵין מֵפֵר, מכל מקום מַתִּיר, אם כן בַּעַל שעדיף ממנו, שֶׁאַף מֵפֵר, וכי אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּתִּיר, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך כתבה התורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'זֶה הַדָּבָר', לומר שחָכָם בלבד מַתִּיר, וְאֵין בַּעַל מַתִּיר, שאם אמר לה בלשון חכם, 'מותר לך', לא אמר כלום.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת את הצורך במיעוט ד'זה הדבר':

תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת שנינו [בהפך], נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל ב) 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'', ובא ללמדנו שדברים המבוארים מתוך הפרשה, נאמרו לעיכובא, דהיינו שדווקא בַּעַל מֵפֵר, וְאֵין חָכָם מֵפֵר בלשון הפרה אלא בלשון התרה.

הברייתא מבארת שלולא שמיעטה התורה בפירוש שהלשונות מעכבין, היינו נוקטים שאף החכם יכול להשתמש בלשון הפרה מכח קל וחומר:

שֶׁיָּכוֹל – שלולא דרשה זו, היינו נושאים קל וחומר, וּמַה בַּעַל שֶׁאֵין מַתִּיר מכל מקום מֵפֵר, אם כן חָכָם שעדיף ממנו שֶׁמַּתִּיר, וכי אֵינוֹ דִּין שֶׁמֵּפֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך כתבה התורה 'זֶה הַדָּבָר', לומר שבַּעַל בלבד מֵפֵר, וְאֵין חָכָם מֵפֵר, שאם אמר לה בלשון בעל, 'מופר לך', לא אמר כלום.

הגמרא מביאה ברייתא הלומדת ב'גזירה שוה' התרת נדרים ושחוטי חוץ:

שנינו בברייתא, נֶאֱמַר כָּאן – בפרשת נדרים (במדבר ל ב), 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'', וְכֵן נֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יז ב) 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר' בִּשְׁחוּטֵי חוּץ, ודרשו חכמים בגזירה שוה, מַה בִּשְׁחוּטֵי חוּץ אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל כולן שוין בה, שהרי כך כתוב שם בתחילת הפרשה 'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', הרי שכולן מצווין באיסור שחוטי חוץ, אַף פָּרָשַׁת נְדָרִים אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל שוין בה. וכן יש ללמוד לפרשת שחוטי חוץ, וּמַה כָּאן – בנדרים כתבה התורה 'רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת', אַף לְהַלָּן בשחוטי חוץ רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת שייכים לגבה.

הגמרא מבארת מה הם הדינים הנלמדים בברייתא זו, מפרשה לחברתה:

שואלת הגמרא, מה שלמדנו בברייתא שבְּפָרָשַׁת נְדָרִים שוין בה אהרן ובניו וכל ישראל, לְמַאי הִלְכְתָּא – לגבי מה שוין בה. משיבה הגמרא, אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, לְהַכְשִׁיר בהתרת נדרים שֶׁלֹּשָׁה חֲדָיוֹטוֹת, ולא צריך דווקא מומחין.

מקשה הגמרא, וְהָא 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַّטּוֹת' כְּתִיב בפרשת נדרים, ומשמע שרק על ידיהם ראוי שיתקיים התרת נדרים המבוארת שם בפרשה, כיון שאליהם נתייחדה פרשה זו. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים כן בשם רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיָחִיד מוּמְחֶה – מה שמשמע בתורה שרק מומחה יכול להתיר, על כרחך צריך לומר שהיינו דווקא כשרוצה להתיר ביחיד, מה שאין כן בשלשה די אפילו בהדיוטות, וכמו שלמדנו בגזירה שוה משחוטי חוץ.

הגמרא ממשיכה לבאר, מהו הדין הנלמד לשחוטי חוץ:

שואלת הגמרא, מה שלמדנו בברייתא ששייכים רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת בִּשְׁחוּטֵי חוּץ, לְמַאי הִלְכְתָּא – לגבי מה נתחדש כן. משיבה הגמרא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ – ללמדנו שיכול אדם להשאל על ההקדש. שאם הקדיש בהמה ועבר ושחטה בחוץ, ואחר כך נשאל עליה, פטור מקרבן וכרת, שמאחר ויש שאלה בהקדש, הרי זה נחשב כאילו לא הקדישה מעולם, שהרי החכם עוקר הנדר מעיקרו.

הגמרא מקשה שלדעת בית שמאי, הסוברים אין שאלה בהקדש, אין שייך לבאר כן:

מקשה הגמרא, לְדעת בֵּית שַׁמַּאי דְּאָמַר אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ – מאחר שלדעתם אף הקדש בטעות ממש הוי הקדש (נזיר ל:), ואם כן ודאי שאין שאלה בהקדש, שכל ענין השאלה הוא לעשות את הנדר על ידי הפתח כאילו נעשה בטעות. ואם כן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת דִּכְתִיב בִּשְׁחוּטֵי חוּץ על ידי הגזירה שוה מנדרים, לְמַאי הִלְכְתָּא נתחדש כן, כיון שאינו נלמד לגבי שאלה.

מתרצת הגמרא, אכן בֵּית שַׁמַּאי לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה – ברייתא זו אינה לדעת בית שמאי, שלדעתם לא ניתן 'זה הדבר' להדרש בגזירה שוה.

הגמרא מבארת לצורך מה כתבה התורה 'זה הדבר' בנדרים ובשחוטי חוץ, לדעת בית שמאי, שאין סוברים את הגזירה שוה:

שואלת הגמרא, לשיטת בית שמאי, 'זֶה הַדָּבָר' שנאמר בְּפָרָשַׁת נְדָרִים, לְמַאי כְּתִיב. משיבה הגמרא, לוֹמַר – ללמדנו שדווקא חָכָם מַתִּיר וְאֵין בַּעַל מַתִּיר – שאם אמר לה הבעל בלשון חכם, 'מותר לך', לא אמר כלום. ודווקא בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם מֵפֵר – שאם אמר לה החכם בלשון בעל, 'מופר לך', לא אמר כלום.

ממשיכה הגמרא ושואלת, 'זֶה הַדָּבָר' בִּשְׁחוּטֵי חוּץ, לְמַאי כְּתִיב. משיבה הגמרא, לוֹמַר – ללמדנו, שעַל הַשְׁחִיטָה דווקא הוא חַיָּיב, וְאֵין חַיָּיב עַל הַמְּלִיקָה – שאם שחט עוף קדשים בחוץ, חייב, על אף שאין זה דרך הכשרו בפנים, שהרי הכשרו במליקה. ואם מלקו בחוץ, פטור.

הגמרא מבררת לדעת בית שמאי, מנין שמתירין את הנדר שלא על ידי מומחין דווקא:

שואלת הגמרא, אֶלָּא לְבֵית שַׁמַּאי שאין דורשים גזירה שוה משחוטי חוץ, אם כן לְהַכְשִׁיר שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת בהתרת נדרים, מְנָלָן. משיבה הגמרא, נַפְקָא לְהוּ – למדים הם זאת מִדְּרַב אַסִּי בַּר נָתָן שנתקשה בביאור הברייתא שבסמוך, עד שביארה לו רב ששת, וכדלהלן. דִּכְתִיב בפרשת המועדות (ויקרא כג מד) 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וְהָתַנְיָא – ושנינו בברייתא מענין פסוק זה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מוֹעֲדֵי ה' נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמְרָה שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית עֲמָהֶן – עם פרשת המועדות. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, מוֹעֲדֵי ה' נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמַר פָּרָשַׁת נְדָרִים עֲמָהֶן.

מבררת הגמרא את כוונת דברי הברייתא:

רַב אַסִּי בַּר נָתָן קַשְׁיָא לֵיהּ הָא מַתְנִיתָא – נתקשה בביאור דברי הברייתא, אָתָא לְגַהְרְדְּעָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת – בא לנהרדעא לשאול את רב ששת מה הביאור, וְלֹא אַשְׁכְּחֵיהּ – ולא מצאו שם, אָתָא אַבַּתְרֵיהּ לְמָחוֹזָא – והלך אחריו למחוזא ומצאו שם. אָמַר לֵיהּ רב אסי בר נתן, וכי מוֹעֲדֵי ה' נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמְרָה שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית עֲמָהֶן, וְהָא כְּתִיב שַׁבָּת עֲמָהֶן – הרי בפירוש כתבה התורה שבת בראשית ולאחריה המועדות, בפרשת המועדות (ויקרא כג). וְתוּ – וכן יש לתמוה בדברי בן עזאי, וכי מוֹעֲדֵי ה' נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשַׁת נְדָרִים עֲמָהֶן, וְהָא מִסֵּיפֵיהּ כְּתִיבָא – והרי בקצה הפרשה של המועדות נכתבה פרשת נדרים, שבסוף פרשת פנחס (במדבר כט) כתבה התורה לכל המועדות, ובסמוך בתחילת פרשת מטות (במדבר ל) נכתבה פרשת נדרים.

אָמַר לֵיהּ רב ששת, הָכִי קָתָנֵי – כוונת הברייתא היא שמאחר ונסמכו שבת ונדרים לפרשת המועדות, שנאמר בה 'אלה מועדי ה'' הרי מילת 'אלה' בא למעט כל אחד מהם לפי הראוי למעט בו, 'שבת' שאינה צריכה קידוש בית דין, 'ונדרים' שאין צריכין מומחין בהתרתן.

וכך הוא ביאור דברי הברייתא:

עשר בשביל שתתעשר אינו יוצא מידי פשוטו. וככל שיגדיל חלק הצדקה – יגדל גם כן התתעשר, שהרי על זה נאמר ובחנוני נא בזאת

ממכתב י"ב טבת, תשט"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

זה הדבר אשר צוה ה'. דברים ככתבן, דאין בעל מתיר, דכתיב "אם הפר יפר אותם אישה". **ת"ל זה הדבר.** ואי אפשר לשנות בדבר. וחכם מתיר, כדכתיב "אלה ראשי המטות", וכתיב "לא יחל דברו" – אבל ראשי המטות מוחלין לו. ומסיים הברייתא: נאמר כאן כו' ונאמר בשחוטי חוץ, מה להלן "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל", דכולהו מיתייבי משום שחוטי חוץ. **אף בפרשת נדרים כו'.** ולקמן מפרש למאי הלכתא. **להכשיר ג' הדיוטות.** בהפרת נדרים. דאהרן חד, ובניו חד, וכל ישראל – הרי תלתא. ומדכתיב בהו "כל ישראל" – שמע מינה להכשיר שלשה הדיוטות. **והא ראשי המטות כתיב.** בהפרת נדרים, דמשמע מומחין. [ביחיד מומחה]. להכשיר בהן יחיד מומחה לרבים. **ראשי המטות בשחוטי חוץ למאי הלכתא.** דהא אקשינן להו להפרת נדרים. **לומר שיש שאלה בהקדש.** דפרשת שחוטי חוץ שייכא לגבי הקדש, וקמ"ל "ראשי המטות" – דנשאלין עליו, דהקדש טעות אינו הקדש. **אין שאלה בהקדש.** דהקדש טעות הוי הקדש. ב"ש לית להו ג"ש. ולא הוה כתיב "ראשי המטות" בשחוטי חוץ, דלא גמרינן ג"ש: וקא מקשינן: לב"ש, למאי הלכתא כתיב "זה הדבר" בשחוטי חוץ? **ואינו חייב על המליקה.** שאם מלק עוף בחוץ אינו חייב. **והכתיב שבת עמהן.** בסמוך לאותו פסוק "וידבר משה את מועדי ה'" בפרשת "אמור אל הכהנים", וכתיב לעיל מינה "מלבד שבתות ה'" וגו'. **והא.** פרשת נדרים. **מסיטרא כתיבא.** בצד אותה הפרשה דפנחס כתיב פרשת נדרים.

צריכין

1 וברושלמי משמע דחכם נמי מצי קאמר "אין כאן נדר אין כאן שבועה". דגרס התם: בעל
2 שאמר בלשון חכם, והחכם שאמר בלשון בעל – לא אמר כלום, אלא זה אומר כהלכתו וזה
3 אומר כהלכתו; הבעל אומר "מופר ליך" והזקן אומר "אין כאן נדר אין כאן שבועה". ולפי זה
4 משמע לי דלישנא דמיפר שייך מכאן ואילך ולישנא דמותר – בדבר שהיה מותר מעיקרא.
5 **נאמר** כאן זה הדבר. בפרשת נדרים. **מה**
6 בשחוטי חוץ אהרן ובניו וכל ישראל. דהא כתיב
7 בריש ההיא פרשה "דבר אל אהרן ואל בניו ואל
8 כל בני ישראל" – שכולן שוין בה. אף בפרשת
9 נדרים אהרן ובניו וכל ישראל, דכולן בשרין
10 להתיר את הנדר. **ומה** כאן ראשי המטות.
11 בנדרים דראשי המטות כתיב בהו – אף להלן,
12 בשחוטי חוץ, ראשי המטות. ומפרש לקמן למאי
13 הלכתא. אמר **רב** אחא בר יעקב להכשיר
14 שלשה הדיוטות. האי הדיוטות דאמרי' לא כולהו
15 הדיוטות כשרין, אלא הנהו דכי מסברי להו מיהא
16 סברי, וכדכתיבנא בפרק "ארבעה נדרים" (לעיל כג.
17 ל"ה והתם). והיינו דגרסינן בירושלמי: שלשה שהן
18 יודעין לפתוח מתירין כזקן. ונראה בעיני דנהי
19 דלא שוו נדרים לשחוטי חוץ, דהא בשחוטי חוץ
20 כולהו שוו, ולא מוקמא גזרה שוה – לא קשיא
21 מידי, דממילא משמע האי כדיניה. ותהאי כדיניה
22 דהדיוטות דגריעי כולי האי, דאפילו כי מסברי
23 להו לא סברי – סבי דבהתא נינהו, ופשיטא דלא
24 חזו להתיר נדרים, דכיון דלא סברי כלל – אפי'
25 כשהן מתירין אינן יודעין מה מתירין. והא
26 **ראשי** המטות כתיב. ומשמע: אבל הדיוטות
27 לא. **ביחיד** מומחה. דכיון דגו"ש מרבי
28 הדיוטות, ו"ראשי המטות" ממעט להו – על כרחך
29 אית להו לקיומי תרוייהו, ראשי המטות – ביחיד,
30 והדיוטות בשלשה. וכי תימא: תלתא מנא לך? כיון
31 דמפקת ליה מחד – אוקמיה אתלתא, כעין ב"ד.
32 **לומר** שיש שאלה בהקדש. שאם הקדיש בהמה
33 ושחטה בחוץ, ואח"כ נשאל עליה – פטור. דכיון
34 שיש שאלה בהקדש – כאילו לא הקדישה מעולם
35 דמי, דחכם עוקר הנדר מעיקרו. **לבית** שמאי
36 דאמרי אין שאלה בהקדש. בריש פרק ב"ש" (מיר
37 קף ל) דהקדש טעות – הקדש. וכיון שכן ודאי
38 לב"ש אין שאלה בהקדש, דשאלה לא מהני אלא

1 "זֶה הַדָּבָר" - חָכָם מַתִּיר, וְאֵין בַּעַל מַתִּיר. תַּנְיָא
2 אִידָךְ: "זֶה הַדָּבָר" בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם מֵפֵר. שֶׁיָּכוֹל,
3 וּמַה בַּעַל שֶׁאֵין מַתִּיר - מֵפֵר, חָכָם שֶׁמַּתִּיר - אֵינוֹ
4 דִּין שֶׁמֵּפֵר? ת"ל "זֶה הַדָּבָר" - בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם
5 מֵפֵר. נָאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זֶה הַדָּבָר"
6 בִּשְׁחוּטֵי חוּץ. מַה בִּשְׁחוּטֵי חוּץ - אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל
7 יִשְׂרָאֵל, אַף פָּרָשַׁת נְדָרִים - אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל.
8 וּמַה כָּאן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת - אַף לְהַלָּן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת.
9 בְּפָרָשַׁת נְדָרִים לְמַאי הִלְכְּתָא? אָמַר רַב אַחָא בַּר
10 יַעֲקֹב: לְהַכְשִׁיר שְׁלֹשָׁה הֲדִיוֹטוֹת. וְהָא "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת"
11 כְּתִיב! אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא ר' יוֹחָנָן: בְּיָחִיד
12 מוּמְחֶה. רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת בִּשְׁחוּטֵי חוּץ לְמַאי הִלְכְּתָא?
13 אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ. לב"ש
14 דְּאָמַר אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ, "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" דִּכְתִיב
15 בִּשְׁחוּטֵי חוּץ לְמַאי הִלְכְּתָא? ב"ש לֵית לְהוּ גְּזֵירָה
16 שָׁוָה. "זֶה הַדָּבָר" בְּפָרָשַׁת נְדָרִים לְמַאי כְּתִיב? לוֹמַר:
17 חָכָם מַתִּיר, וְאֵין בַּעַל מַתִּיר, בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם
18 מֵפֵר. "זֶה הַדָּבָר" בִּשְׁחוּטֵי חוּץ לְמַאי כְּתִיב? לוֹמַר:
19 עַל הַשְׁחִיטָה חַיָּיב, וְאֵין חַיָּיב עַל הַמְלִיקָה. אֶלָּא לב"ש לְהַכְשִׁיר ג' הֲדִיוֹטוֹת מְנַלָּן?
20 נָפְקָא לְהוּ מִדְּרַב אַסִי בַּר נָתָן. דִּכְתִיב "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"
21 וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מוֹעֲדֵי נֶאֱמְרוּ וְלֹא נֶאֱמְרָה שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית עִמָּהֶן. בֶּן
22 עַזַּאי אוֹמֵר: מוֹעֲדֵי נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמַר פָּרָשַׁת נְדָרִים עִמָּהֶן. רַב אַסִי בַּר נָתָן קַשְׁיָא לֵיהּ
23 הָא מַתְנִיתָא. אֲתָא לְגַהֲרְדְּעָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, וְלָא אַשְׁכַּחֵיהּ, אֲתָא אַבַּתְרֵיהּ לְמִחוֹזָא.
24 א"ל: מוֹעֲדֵי ה' נֶאֱמְרוּ וְלֹא נֶאֱמְרָה שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית עִמָּהֶן? וְהָא כְּתִיב שַׁבָּת עִמָּהֶן! וְתוּ:
25 מוֹעֲדֵי ה' נֶאֱמְרוּ וְלֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשַׁת נְדָרִים עִמָּהֶן? וְהָא מִסִּיטְרָא כְּתִיבָא! א"ל: הָכִי קָתָנֵי;

מועדי

משום דהוה ליה כנדר טעות. **ראשי** המטות דכתיב בשחוטי חוץ למאי הלכתא. דכיון דילפינן גזירה שוה מנדרים הוו להו שחוטי חוץ כאילו כתיב בהו נמי ראשי המטות. **זה** הדבר. לב"ש דלא מוקמי לה לג"ש. **לומר** חכם מתיר ואין בעל מתיר וכו'. וכי תימא: ולב"ה דמוקמי לה לג"ש, מנא להו האי? איכא למימר דמיניה נמי ילפי לה. דנהי ד"זה הדבר" דנדרים לאו מופנה הוא, כיון ד"זה הדבר" דשחוטי חוץ מופנה – הוה ליה מופנה מצד אחד, ולמדין. **זה** הדבר דשחוטי חוץ למה לי. לב"ש דלית להו גזירה שוה. **לומר** על השחיטה הוא חייב. וב"ה נפקא להו מדכתיב "אשר ישחט" וכדאיתא בתורת כהנים. **להכשיר** ג' הדיוטות מנא להו. דהא לב"ה ילפינן להו מגזירה שוה דשחוטי חוץ. **ולא** נאמרה שבת בראשית עמהן. קס"ד עם פרשת המועדות. **ולא** נאמרה פרשת נדרים. עמהם עם המועדות. **והא** כתיב שבת בראשית עמהן. דבסדר "אמור אל הכהנים" כתיבא שבת ומועדות בתר הכי בחדא פרשתא. **והא** מסיטרא כתיבא. פרשת נדרים כתיבא בקצה פרשת המועדות דבסדר "פנחס" כתיבי כולהו מועדות, ובתר הכי בראשי המטות פרשת נדרים. סטרא תרגום של קצה. **מועדי** ה' צריכין קידוש ב"ד. כדכתיב "אשר תקראו אותם" קרי ביה אתם, שצריכין ב"ד לקדש ראשי חדשים כדי לעשות המועדות בזמנן. **שבת** בראשית אינה צריכה קידוש ב"ד. שאין ב"ד צריכין לקדש אחד בשבת כדי לעשות שביעי לו שבת. והיינו דקתני: מועדי ה' נאמרו לענין קדושת ב"ד, וכדפרישנא, שבת בראשית לא נאמרה עמהן לאותו ענין של קידוש. והיינו דקאמר בן עזאי: מועדי ה' נאמרו לענין שצריך מומחין לקדש את החדש מפני המועדות, אבל פרשת נדרים לא נאמרה עמהן לאותו ענין. דמדכתיב "אשר תקראו אותם" ולמשה ואהרן קאמר – משמע דבעי תרי מומחין כוותייהו, ואין ב"ד שקול ומוסיפין עוד אחד – הרי ג'. וכיון דשבת ונדרים סמיכי למועדות, וכתיב במועדות "אלה" – למעוטא משמע, דממעט להו כל חד וחד למילתיה, שבת לקידוש ב"ד דאיהי קבעה אנפשה, ונדרים לומר דלא בעי בהו מומחין, דאפילו בהדיוטות סגי. **והא** בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב. אלמא הדיוטות אין כשרין להפרת נדרים. **ביחיד** מומחה. להכי כתיב ראשי המטות, לאשמועינן דהיכא דהוי מומחה – ביחיד סגי. וממעוטא ד"אלה" ילפינן, דהיכא דהוו הדיוטות – מתכשרי בשלשה.

ומשמע

כשנמצאים בחנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברכבת-התחתית
ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האוויר
היום יום יא טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ומשמע מהכא דיחיד מומחה דשרי נדרים – דוקא ,סמוך במומחה של מועדי ה', דהיינו משה ואהרן. דאין הפרש בין זה לזה אלא שמועדי ה' צריכין שלשה מומחין, ונדרים סגי ביחיד. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מהל' שבועות (הלכה ה) דכל שהוא רב מובהק – מתיר יחידי. ולפ"ז אמרו דהא דפרכינן הכא והא בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב – לא פריך אמאי דאמר דפרשת נדרים אינה צריכה מומחה. ד"ראשי המטות" לאו סמוכין משמע. דבכל דוכתי דבעי מומחין "אלהים" קרי להו, והכא, כיון דלא כתיב בהו אלא "ראשי המטות" – פשיטא דלאו מומחה סמוך קאמר. אלא למאי דאמרינן דאפילו ג' הדיוטות פריך, דהא "ראשי המטות" דלא משמע מומחין – אפ"ה לאו הדיוטות נינהו. ואמר רב חסדא ביחיד מומחה – כלומר דגמיר וסביר. ולדידי קשיא לי: אי הכי ג' הדיוטות מנלן? ממעוטא ד"אלה" נימא: מומחין הוא דלא בעי במועדי ה', אבל תלתא דגמירי וסבירי – בעינן, וכדכתיב "ראשי המטות"! וכי תימא: אי הכי מעוטא ד"אלה" למה לי, דהא מ"ראשי המטות" נמי משמע דלא בעיא מומחין, וכדכתיבנא – ליתא, דאי מיעוטא ד"אלה" דכתיב במועדי ה' לא מצית מוקמת ליה למילתא אחריתי – שפיר קאמר. אבל כיון דמצית מוקמת ליה למעוטי שבת שאין צריך קידוש ב"ד – תו לא מייתר לך מעוטא ד"אלה", ומעוטא נמי שפיר מקיים לשבת בראשית ולפרשת נדרים דכתיב גבי מועדי ה' שאין אחד מהן שוה למועדות לקידוש ב"ד ולמומחין, ואכתי נבעי בנדרים תלתא דגמירי וסבירי! וניחא לי, דאי הכי סמיכותא דנדרים למועדי ה' למה לי? אלא ודאי כיון דאסמכינהו רחמנא – גלי לן דמעוטא ד"אלה" אנדרים נמי קאי, ולמאי? אי דלא בעי' מומחין – מ"ראשי המטות" נפקא. אלא ודאי דמשום סמיכותא משמע דלמעוט דנדרים נמי

מוֹעֲדֵי ה' צְרִיכִין קִידּוּשׁ ב"ד, שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית אֵין צְרִיכָה קִידּוּשׁ ב"ד. מוֹעֲדֵי ה' צְרִיכִין מוּמְחֶה, וְאֵין פָּרָשַׁת נְדָרִים צְרִיכִין מוּמְחֶה, אֲפִי' בֵּית דִּין הֶדְיוֹטוֹת. וְהָא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" כְּתִיב! אָמַר רַב חִסְדָּא וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן: בְּיָחִיד מוּמְחֶה. א"ר חֲנִינָא: הַשּׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמִיקַּט - מֵפֵר אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד י' יָמִים. מְתִיב רָבָא: אֵימָתַי אָמְרוּ מֵת הַבַּעַל נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לָאָב בִּזְמַן שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבַּעַל, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְהֵפֵר וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל שָׁמַע וְקִיֵּים, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁל אַחֲרָיו - אֵין יָכוֹל לְהָפֵר. מַאי לָאו - בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמִיקַּט? לָא, בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים. אִי הָכִי הַיְינוּ אוֹ שָׁמַע וְקִיֵּים! אֶלָּא בְּשׁוֹתֵק סְתָם. מְתִיב רַב חִסְדָּא: חוֹמֶר בְּהֶקֵּם מִבְּהֶפֵּר, וּבְהֶפֵּר מִבְּהֶקֵּם; חוֹמֶר בְּהֶקֵּם - שהשתיקה

צריכין קידוש. דכתיב (ויקרא כג) "אשר תקראו אותם במועדם". **שבת בראשית אין צריכה קידוש.** דהיילא וקדשה מאליה. **השותק על מנת למיקט.** שאינו שותק כדי לקיים הנדר, אלא שעושה כדי להקניטה ולהוכיחה, כדי שלא תרגיל עוד בנדרים, שהיא סבורה שהוא שותק על מנת לקיימו. אפי' מכאן עד י' ימים יכול להפר. הואיל ולא היה דעתו לקיים. **מאי לאו בשותק על מנת למיקט.** וכגון דאמר לחד דלמיקט עביד, דכי מת ביום שלאחריו – אין יכול להפר, ותיובתא דרבי חנינא. **לא בשותק על מנת לקיים.** ולכך אינו יכול להפר. **היינו או שמע וקיים.** ותרי זימני למה לי? **בשותק סתם.** ולחומרא אזלינן.

קיים

אתא, והכי מדריש: "אלה" דהיינו מועדות, אפי' כשהן ג' צריכין מומחין דידהו, דהיינו סמוכין. אבל נדרים, כל שהן ג' אינן צריכין מומחין דידהו, דהיינו "ראשי המטות" דגמירי וסבירי, אלא בחד מינייהו סגי. כן נ"ל. ומייתו ראיה להך סברא דלא בעיא סמוך מדאודקיק ליה רב לרב חננאל יחידי, והא רב לאו סמוך היה. ואי מהא לא איריא, דבירושלמי משמע שנטל רשות מן הנשיא. דגרסי' התם: מהו למנות הזוקנים לדברים יחידים? נשמעינה מן הדא: רב מתני להתיר נדרים ולראות כתמים. מן דדמך בעו גבי בריה מומי בבורות, אמר: איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא. א"ר יוסי בר בון: כולא יהב ליה; לדון יחידי, ולראות כתמים, ולהתיר נדרים, ולראות מומין שבגלוי. מן דדמך בעו גבי בריה מומין שבסתר, א"ל: איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא. ע"כ. אלמא רב רשותא שקל, ומש"ה איכא למימר דהוה מודקיק יחידי. ומידהו, לא תימא: דאדרבה, האי ירושלמי דאייתי איפכא מוכח, דסמוך בעינן, דאי לא – למה ליה לרב למנקט רשותא? דלא קשי', דמש"ה נקטיה – כי היכי דליהוי שרי נדרי בדוכתא דאיכא חשיבי מיניה, ואי לאו רשותא – לא יאי לתלמידא למשרא נדרא באתרא דרביה. ומידהו, עובדא אחרינא איכא בירושלמי דמשמע מינייהו דלא בעיא סמוך. דגרס התם: אמר קמיה דרבי יוסי רב: הונא שרי נדרין. ר' זירא בעא קמיה דר' יוסי: רב הונא ראשי המטות? בתמיה? מ"ל: ואין לית רב הונא – מאן אינון ראשי המטות? ורב הונא ראש לראשי המטות. אלמא, רב הונא אע"פ שלא היה סמוך הוה שרי נדרין ביחיד. וכי תימא: רשותא נקט מריש גלותא – אי הכי מאי קמתמה ר' זעירא "רב הונא ראשי המטות"? בתמיה. ור' יוסי נמי, למה ליה לאהדוריה "רב הונא ראש לראשי המטות"? תיפוק ליה דנקיט רשותא! אלמא משמע דנהי דלא נקטיה, משום דרב מובהק הוה – הוה שרי ביחיד. ורבינו שמואל ז"ל כתב בפרק "י"ב" בלשון הזה: הכא נמי ביחיד מומחה – בקי בגמ', כלומר רב מובהק. וכבר כתבתי מזה בפ"ק דמכילתין ובפרק "ד' נדרים" בס"ד. וקשה לי: אי לא בעי מומחה אלא גמיר וסביר, היכי הוה סבירא לר' זעירא דרב הונא לא מצי שרא נדרא ביחידי? ונ"ל דכיון ד"ראשי המטות" כתיב – משמע דהפרת נדרים נמסרה ליותר מובהקין שבדור, והוה ס"ל לר' זעירא דרב הונא בדריה לאו בר הכי הוה. ולפיכך אני אומר דלמאן דס"ל דלא בעינן סמוך – כל שהוא רב מובהק בדורו מתיר יחידי. והוצרכתי לכתוב זה, מפני שראיתי מי שכתב דאפילו למאן דס"ל דלא בעי סמוך – בזמן הזה ליכא מומחה דחזי להכי, והביא ראיה מן הירושלמי דהוה מתמה מעיקרא אפי' ברב הונא. ולא נ"ל כן, אלא אי לא בעי סמוך – כל היכא דגמיר וסביר והוי מ"ראשי המטות" לפום דריה – סגי. **א"ר** יוחנן השותק על מנת למיקט. כדי להקניט אשתו, שתהא סבורה שדעתו לקיים נדריה, והוא אינו מתכוין לכך אלא שיפר לה לאחר מיכן. **אימתי** אמרו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. פירשתיה למעלה (קף פת.). **מאי** לאו בשותק על מנת למיקט. דכיון דפסק ותני: שמע ושתק ומת ביום שלאחריו אין יכול להפר – כל שתיקה במשמע, אפילו ע"מ למיקט. אלמא דקר שתיקה נמי מקיימת. **לא** בשותק ע"מ לקיים. שיהא הנדר מקויים בכך, כלומר שקיימו בלבו. והיינו דפרכינן: אי הכי, היינו שמע וקיים. ולא דמי האי שותק ע"מ לקיים דאמר הכא, לשותק ע"מ לקיים דאמרינן לקמן (קף פט.), כדנפרש עלה דהתיא. ודכוותה אשכחן בהתלמוד טובא תרי גווני בחד לישנא. **אלא** בשותק סתם. שלא גמר בלבו שיהא מקויים מעתה, ולא שתק גם כן על מנת למיקט, אלא שתק סתם.

שהשתיקה

המשך מעמוד 47

ילקוט לוי יצחק על התורה

כי יביאך שכתיב בה יציאת[10] מצרים, ובינה היא עלמא דחירו[11], שלכן יצאו לחירות עולם, ואייר שהוא בחי' גבוה[12] מניסן, הפסח שבו י"ל הוא מחכמה שלמעלה מבינה.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תד

להמדות שהם בשר, וזהו ענין וחמושים שהוא רק הארה מבחי' יובלא הכולל חמשים שערי בינה היינו הארה מבחי' חמשים נק' חמושים והוא ג"כ מזויינים כי שם במקום המדות שייך מלחמה כי שבה"כ הי' בשבע מדות ולכן הן מדות הרעות דנה"ב נגד מדות דקדושה והמלחמה הוא ע"י על אויבך בחי' הארת הבינה. עיי"ש. וראה לקמן סי' עו. פא.

9) בא יג, יא

10) שם פסוק יד.

11) כנ"ל הערה 6. וראה גם לקוטי תורה דרושי ראש השנה ס, ג. פ' מסעי צ, א. אור התורה דרושים לשבועות (במדבר כרך א) ע' סז. לקוטי שיחות חלק ז ע' 172. ועוד.

12) ראה גם לקוטי שיחות חלק לג ע' 56 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוֹעֲדֵי ה' בלבד צְרִיכִין קִידּוּשׁ בֵּית דִּין – שיקדשו הבית דין את ראש החודש, ועל פיו יקבע זמן המועדות, וחל עליהם קדושת יום טוב, וכדכתיב (ויקרא כג ב) 'מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי', ומשמעות הלשון 'אשר תקראו אותם' היינו על ידי קביעת ראש חודש, מה שאין כן שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית אֵין צְרִיכָה קִידּוּשׁ בֵּית דִּין – שיקדשו הבית דין את יום 'ראשון' בשביל שיחול על יום השביעי קדושת שבת, אלא יום השביעי מתקדש מאליו, ולזה נתכוין רבי יוסי הגלילי בדבריו 'מועדי ה' נאמרו' לגבי קדושת בית דין, אבל 'שבת בראשית לא נאמרה' לענין זה, אלא מתקדשת מאליה.

וכך יש לבאר אף בדברי בן עזאי, מוֹעֲדֵי ה' בלבד צְרִיכִין מוּמְחֶה – שיקדשו את החודש על ידי בית דין מומחין וסמוכין, שכיון שאמרה תורה 'אשר תקראו אותם', ולמשה ואהרן דברה תורה משמע שצריכין לכך מומחין כמותן, וְאֵין פָּרָשַׁת נְדָרִים צְרִיכִין בית דין מוּמְחֶה, אלא אֲפִילּוּ בֵּית דִּין של הֶדְיוֹטוֹת ראוים להתיר את הנדר, ומכאן למדו בית שמאי שאינם דורשים את הגזירה שוה, שדי בהדיוטות.

מקשה הגמרא, וְהָא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת' כְּתִיב, ומשמע שרק על ידיהם ראוי שיתקיים התרת נדרים המבוארת שם בפרשה.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים כן בשם רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיָחִיד מוּמְחֶה – מה שמשמע בתורה שרק מומחה יכול להתיר, על כרחך צריך לומר דהיינו דווקא כשרוצה להתיר ביחיד, מה שאין כן בשלשה די אפילו בהדיוטות, וכמו שלמדנו מהמיעוט שבפרשת המועדות.

דין שתיקה על מנת למיקט במשך כל יום השמיעה:

ההלכה היא, שאב או בעל ששתקו ולא הפרו כל משך יום שמיעתם, שוב אינם יכולים להפר. אלא שארבעה מיני שתיקה הם. א. שותק על מנת לקיים, והוא מכוין בלבו לקיים את הנדר. באופן זה מתקיים הנדר מיד, שהרי הקמה בלב היא הקמה. ב. שותק על מנת שיתקיים הנדר כשיעבור יום שמעו. ג. שותק על מנת למיקט, כלומר כדי להקניט את אשתו, שתסבור שבדעתו לקיים את הנדר, אבל באמת בדעתו להפר לה לאחר מכן. ד. השותק סתם, ואינו מתכוין לא לקיים ולא למיקט. הסוגיא שלפנינו דנה בדין שתיקה על מנת למיקט, האם הוא יכול להפר לאחר שתיקה זו.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַשּׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמַיְקֵט אין שתיקה זו נחשבת לשתיקת יום שמעו, משום שבדעתו להפר לה לאחר זמן, ועל כן הוא מֵפֵר אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים שלאחר שתיקה זו.

מֵתִיב רָבָא על מימרת רבי חנינא מדברי הברייתא, אֵימָתַי אָמְרוּ בנערה המאורסה שאם מֵת הַבַּעַל נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לָאָב, והרי הוא מיפר גם את חלקו של הבעל, אין זה אלא בִּזְמַן שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבַּעַל את הנדר קודם שמת, אוֹ שֶׁשָּׁמַע אותו הבעל וְשָׁתַק ומת בו ביום, אוֹ שֶׁשָּׁמַע הבעל וְהֵפֵר וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל אם שָׁמַע הבעל וְקִיֵּים, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁל אַחֲרָיו, שוב אֵין האב יָכוֹל לְהָפֵר את הנדר לאחר מיתת הבעל, מחמת שתיקת הבעל כל יום שמעו.

מוכיח רבא, מַאי לָאו, האמור בברייתא 'שמע ושתק ומת ביום של אחריו' מדובר אף בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמַיְקֵט, שהרי 'שמע ושתק' משמע שכל מיני שתיקה בכלל, ועם כל זה אין האב יכול להפר לאחר שתיקה זו של הבעל. הרי לנו, כי אף שתיקה על מנת למיקט נחשבת לשתיקת יום שמעו.

דוחה הגמרא, לֹא בשתיקה כזו מדברת הברייתא, אלא בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים. כלומר, כוונתו היא להקים את הנדר בשתיקתו, והקמה בלב היא הקמה, כמבואר להלן (עט.).

מקשה הגמרא, אִי הָכִי, המקרה של שמע ושתק הַיְינוּ – הוא אותו מקרה ששנתה הברייתא 'אוֹ שָׁמַע וְקִיֵּים'. ואם כן מדוע כפלה הברייתא את דבריה, והזכירה גם 'שמע וקיים' וגם 'שמע ושתק', הלא היינו דך הם.

הגמרא מעמידה את השתיקה האמורה בברייתא באופן אחר:

מתרצת הגמרא, אֶלָּא האמור בסיפא 'או ששמע ושתק ומת ביום של אחריו' מדובר בְּשׁוֹתֵק סְתָם – שלא התכוין בשתיקתו לכלום, לא על מנת לקיים ולא על מנת למיקט. והשמיעה בכך הברייתא, שאפילו שלא גמר בלבו שיתקיים הנדר בשתיקתו, מכל מקום אינו יכול להפר לאחר מכן.

מֵתִיב רַב חִסְדָּא על מימרת רבי חנינא מדברי הברייתא, יש חוֹמֶר [־תוקף] בְּהָקֵם [־בהקמה] יותר מִבְּהָפֵר [מבהפרה], וּבְהָפֵר ישנו חומר יותר מִבְּהָקֵם.

מפרשת הברייתא את דבריה:

חוֹמֶר בְּהָקֵם,

אגרות קודש

ב"ה, ב' טבת, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יהושע שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

...בנוגע לשאלתו בענין הבנין לישיבה אם להסתפק לזמן הראשון בבנין פחות או להשתדל ברכישת בנין גדול ומהודר, הנה ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ששמענו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, די וועלט זאגט אז מען קען ניט ארונטער גייט מען אריבער און איך זאג אז מען דארף לכתחלה גיין אריבער, און אויך האבען מיר געהערט א הרואה שני', אז ווי מען שטעלט זיך אוועק אזוי גייט דאס, ומובטחני שאם רק ישתדלו בזה באופן המתאים בודאי תהי' הצלחה גם בזה.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל שבמילא תומשך הצלחה מרובה בענינים הפרטים שלו וכל ב"ב שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהרי הַשְׁתִּיקָה ביום שמעו מְקַיֶּמֶת את הנדר, ולעומת זאת אין הַשְׁתִּיקָה מְבַטֶּלֶת את הנדר. ובעוד דבר עדיפה הקמה על הפרה, שאם קַיֵּים את הנדר בְּלִבּוֹ, קַיָּים הנדר. ואילו אם הֵפֵר את הנדר בְּלִבּוֹ, אֵינוֹ מוּפָר, שאין הפרה אלא בפה.

אגב מה שהזכירה הברייתא דיני הקמה והפרה, הרי היא מזכירה דין השוה בשתיהן, ובו אין חמורה הקמה מהפרה או הפרה מהקמה: לאחר שקַיֵּים שוב אֵין יָכוֹל לְהָפֵר, משום שנאמר 'אישה יקימנו', כיון שקיימו מקויים. וכן לאחר שהֵפֵר שוב אֵין יָכוֹל לְקַיֵּים, כיון שכבר בטל הנדר.

מסיק רב חסדא את קושייתו, קָתָנֵי, "שֶׁהַשְׁתִּיקָה מְקַיֶּמֶת". מַאי לָאו, בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט הדברים אמורים, ולא כדברי רבי חנינא ששתיקה על מנת למיקט אינה מקיימת את הנדר, והרי הוא יכול להפר אף לאחריה. דוחה הגמרא, לֹא בשתיקה כזו מדברת הברייתא, אלא בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים. כלומר, כוונתו היא להקים מיד את הנדר בשתיקתו, והקמה בלב היא הקמה, כמבואר לעיל. מקשה הגמרא, אם כן, החומרא שהשתיקה מקיימת הֵיינוּ – היא אותה חומרא ששנתה הברייתא 'קַיֵּים בְּלִבּוֹ, קַיָּים', ונמצא שלחינם כפלה הברייתא את דבריה.

הגמרא מעמידה את השתיקה האמורה בברייתא באופן אחר: מתרצת הגמרא, אֶלָּא כוונת הברייתא באומרה 'שהשתיקה מקיימת' היא בְּשׁוֹתֵק סְתָם – שלא התכוין בשתיקתו לכלום, לא על מנת לקיים ולא על מנת למיקט.

מפסיקה הגמרא באמצע הנידון שבשתיקה על מנת למיקט, ומפרשת את האמור ברישא של הברייתא הנ"ל:

שואלת הגמרא, אַשְׁכְּחָן [־מצינו] חוֹמֶר בְּהָקֵם מִבְּהָפֵר, לענין שתיקה ולענין הקמה בלב, כאמור. אך חומר בְּהָפֵר מִבְּהָקֵם, מְנָא לָן – מהו חומר זה. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, החומר של הפרה על הקמה הוא בכך, שנִשְׁאָלִין עַל הֶקֵּם – אם הקימו האב או הבעל את הנדר, יכולים הם להשאל על ההקמה אצל חכם ולעוקרה, ולאחר השאלה הם חוזרים ומפרים לה. ולעומת זאת, אֵין נִשְׁאָלִין עַל הֶפֵר – אם הפרו לה, אינם יכולים להשאל על ההפרה ולהחזיר את הנדר למקומו.

חוזרת הגמרא לדברי רבי חנינא הסובר ששתיקה על מנת למיקט אינה נחשבת לשתיקה, ומקשה עליו:

מַתִּיב רַב כַּהֲנָא על רבי חנינא מדברי הברייתא הבאה, מה שנאמר (במדבר ל טו) 'וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל יוֹם וְהֵקִים אֶת כָּל נְדָרֶיהָ' וְגוֹ', בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמֵיקַט הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מפרשת הברייתא את דבריה ושואלת, אַתָּה אוֹמֵר בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט, אוֹ אֵינוֹ – אולי אין הפסוק מדבר אֶלָּא בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְקַיֵּים – שבדעתו שיתקיים הנדר לאחר שיעבור יום שמעו. משיבה הברייתא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בסופו של הפסוק האמור, 'הֵקִים אֹתָם כִּי הֶחֱרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ', הֲרֵי שבְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים הַכָּתוּב השני כבר מְדַבֵּר. הָא מָה [־אם כן באיזה אופן] אֲנִי מְקַיֵּים את מה שנאמר בתחילתו של הפסוק 'אִם הֶחֱרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ', בהכרח שבְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט הַכָּתוּב הזה מְדַבֵּר. הרי מפורש בדברי הברייתא שלא כרבי חנינא הסובר ששתיקה על מנת למיקט אינה מקיימת את הנדר. מסיקה הגמרא, אכן תִּיוּבְתָּא היא על רבי חנינא מהברייתא האמורה.

הגמרא דנה על ראיית הברייתא מכפילות הפסוקים בענין השתיקה, שאף שתיקה על מנת למיקט מקיימת את הנדר:

מקשה הגמרא, וְלוֹקִים [־הלא יש להעמיד] את שתי השתיקות המוזכרות בפסוק, הָא [־את האחת] בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים, וְהָא [־ואת השניה] בְּשׁוֹתֵק סְתָם, שלא על מנת למיקט, וגם לא על מנת לקיים.

מתרצת הגמרא, קְרָאֵי יְתֵירֵי כְּתִיבֵי – יותר משני פסוקים נכתבו בשתיקה. 'אם החרש יחריש' הרי אלו שתי שתיקות, 'וכי החריש לה' היא השתיקה השלישית. והן כנגד שלש מיני שתיקה המקיימים את הנדר, א. שותק על מנת לקיים. ב. שותק בסתם. ג. שותק על מנת למיקט.

מַתִּיב רָבָא על דברי רבי חנינא, שנינו במשנה לעיל (עו:), נָדְרָה בשבת עִם חֲשֵׁכָה – מבעוד יום בסמוך לחשיכה, מֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא חֲשֵׁכָה – קודם הלילה. ולא אסרו חכמים הפרת נדרים בשבת, משום שאינו יכול להמתין למחר. שֶׁהרי אִם לֹא הֵפֵר וְחֲשֵׁכָה, כבר עבר יום שמעו, ושוב אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר במוצאי שבת.

מסיק רבא את קושייתו, לדברי רבי חנינא, אַמַּאי לא אסרו הפרת נדרים בשבת, הלא אף אם יאסרוה חכמים, עדיין יוכל להפר במוצאי שבת. ואף ששתק ביום שמעו אינו מפסיד את זכות הפרתו, וּלְהֵוֵי [־שתהא] שתיקה זו בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט, ויוכל להפר אחר השבת. שהרי שתיקה זו היא כמו ב'על מנת למיקט', שבדעתו להפר לבסוף את הנדר, ואינו שותק אלא מחמת איסור שבת. מסיקה הגמרא, אכן תִּיוּבְתָּא היא על רבי חנינא מדברי המשנה האמורה, ומוכח ממנה שעל ידי כל שתיקה מתקיים הנדר.

מַתִּיב רַב אַשִׁי על דברי רבי חנינא, שנינו במשנה להלן (פז.), אם אומר הבעל, 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְדָרִים אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין', כלומר, ידעתי ביום שמיעתי את הנדר שיש לו דין נדר גמור, אבל לא ידעתי שיש לבעל זכות הפרה, יָפֵר לה את נדרה באותו יום שיוודע לו מדין הפרה, משום שכל זמן שלא נודע לו שיש מפירין אינו נחשב ליום שמיעתו.

ואם אמר, 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נָדֶר', כלומר, ידעתי ביום שמיעתי את הנדר שיש לבעל זכות הפרה במקצת נדרים, אבל לא ידעתי שנדר זה הוא בר הפרה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הפסיד את יום שמעו, ושוב לֹא יָפֵר למחרת. שמאחר שהוא ידע שיש דין הפרה, נחשב יום זה ליום השמיעה, ואפילו שלא ידע שיש לנדר זה הפרה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כל זמן שאינו יודע שנדר זה הוא בר הפרה אינו נחשב ליום שמעו, ועל כן יָפֵר ביום שיוודע לו שבידו להפר נדר זה.

מסיק רב אשי את קושייתו, ואם כדברי רבי חנינא שאם הוא שותק שלא על דעת שיתקיים הנדר אין זו שתיקת יום שמעו, הוא הדין שיש לו להפר לאחר שנודע לו שיכול להפר, אם בתחילה לא ידע שנדר זה הוא בר הפרה. וְאַמַּאי לרבי מאיר אינו מפירו לאחר יום שמעו, הלא לֵיהֲוֵי [־יש לו להיות] בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט. מסיקה הגמרא, אכן תִּיוּבְתָּא היא על דברי רבי חנינא.

הדרן עלך נערה המאורסה

פרק אחד עשר - ואלו נדרים

בפרק הקודם נתבאר, שהתורה נתנה רשות לבעל להפר את נדרי אשתו. אמנם, דין זה לא נאמר בכל סוגי הנדרים, אלא רק בנדרים הגורמים לה לעינוי נפש, או בנדרים הגורמים לאיבה בינו לבינה. ובפרק זה יתבאר, אלו נדרים ניתן להפר משום שיש בהם עינוי נפש, ואלו משום דברים שבינו לבינה, ושאר פרטי דינים בזה.

משנה

וְאֵלּוּ הן הַנְּדָרִים שֶׁהוּא [־הבעל], מֵפֵר לאשתו. ומפרשת המשנה שיכול להפר רק כאשר נדרה הנאה מן דְּבָרִים, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, כלומר, שיש במניעתם עינוי נפש, כגון כשאוסרת על עצמה כל פירות שבעולם, וכיוצא בזה.

מביאה המשנה מחלוקת אלו הם נדרי עינוי נפש:

דעת חכמים היא, שאשה האומרת 'תאסר עלי הנאת רחיצה לעולם, אִם אֶרְחַץ היום', וְכן אִם נשבעה שלֹא אֶרְחַץ, יש לה עינוי נפש בכך שאינה יכולה לרחוץ, ועל כן רשאי הבעל להפר נדר זה או שבועה זו.

וכן אם אמרה תאסר עלי הנאת קישוט [־היינו נתינת כחול בעינים, או תיקון השיער] לעולם, אִם אֶתְקַשֵּׁט היום, וְכן אִם נשבעה שלֹא אֶתְקַשֵּׁט, גם בזה יש לה עינוי נפש במניעת הקישוט, ורשאי הבעל להפר.

דעת החולק:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י תוספות

שהשתיקה מקיימת. כל ששתק כל יום שמיעה. **קיים** בלבו קיים. שאין צריך להוציא בשפתיו. **הפר** בלבו אינו מופר עד שיוציא בשפתיו. ונראה בעיני דילפינן לה משתיקה דיום שמעו שהיא מקיימת. דטעמא מאי – משום דכיון שעבר יום שמיעה ולא הפר – גלי אדעתיה שהוא רוצה בקיומו של נדר. אלמא, כל שבלבו לקיימו – סגי, אלא דיהיב ליה רחמנא כל דהוא יומא להפרה, משום דעד דערבא שמשא לא מוכח מידי שיהא רוצה לקיים, דדלמא בתר הכי מפר לה, כיון דבתר דעתיה בלחוד אזלינן. ומינה, דכל שקיים בלבו – קיים לאלתר, דדווה ליה באילו עבר יום שמיעה. וכי אמרינן הכא הפר בלבו אין הפר – דווקא דלא אמר לה "טלי אבליי", אבל היכא דאמר לה הכי – סגי, ובדכתיבנא לעיל (קף עלב:). **קיים** אין יכול להפר הפר אין יכול לקיים. להא מילתא לא חמירא הקמה מהפרה ולא הפרה מהקמה. ולאו משום חומר נקטינהו, אלא כיון דאשמעינן דיני הקמה והפרה – מני הא נמי בהדייהו. **מאי** לאו בשותק על מנת למיקט. ואפ"ה קתני שהשתיקה מקיימת, כל שעבר יום שמיעה. **לא** בשותק על מנת לקיים. שיהא הנדר מקויים מעתה. **חומר** בהפר מנלן. לאו דוקא מנלן, דהא לא בעי אלא מאי ניהו אותו חומר של הפרה. **נשאלין** על ההקם. שאם הקים יכול לישאל עליו באותו יום שמיעה, ויכול להפר בו ביום. **ואין** נשאלין על ההפר. שאם הפר שוב אינו יכול לישאל לבטל אותה ההפרה. **כשהוא** אומר. כי החריש לה הרי בשותק ע"מ לקיים ע"מ לקיים לאח"ז. שדעתו שיתקיים כשיעבור יום שמיעה, אבל אין דעתו שיהא מקויים בשתיקה זו. דאי הכי – היכי מצי מפר בכל יום שמיעה? ולא דמי האי שותק ע"מ לקיים דהכא, להנהו שותק על מנת לקיים דלעיל. **קראי** יתירי כתיבי. תלתא קראי כתיבי: "החרש יחריש" תרי, "כי החריש לה" – הא תלתא. **מתיב** רבא נדרה עם חשכה וכו'. אע"ג דאתותב חדא זמנא מותבינן עליה תו. ונ"מ דאי משכחינן פירוקא בההיא דלעיל – אכתי הויא הך תיובתיה. **שאם** לא הפר וחשכה אין יכול להפר. טעמא יהיב למאי דמפירין בשבת אפילו שלא לצורך השבת, לפי שהשעה עוברת, כדפרישית לעיל (קף טו:). **ואמאי** ליהוי כשותק ע"מ למיקט. דאי אמר בשותק ע"מ למיקט מצי מפר, לפי שאותה הקמה לא היתה על דעת שיתקיים הנדר – כ"ש דאי הוו אמרי רבנן דאינו מפר נדרים שאינן לצורך השבת דהוה מצי להפר משחשכה, דהא מאי דשתיק בשבת – לאו משום קיום, אלא מפני שלא היה יכול להפר. אלא ודאי משמע דכל שתיקה מקיימת. **מתיב** רב אשי יודע אני שיש נדרים. שנדרים שנדרה אשתי הוו נדרים. אבל איני יודע שיש מפירין. ביום ששמעתי לא הייתי יודע שהבעל יכול להפר נדרי אשתו כלל. **יפר.** בתוך אותו יום שלמד שהבעל יכול להפר, דההוא יומא ה"ל לדידיה יום שמיעה.

1 קיים בלבו הפר בלבו אינו מופר. והיינו
2 חומר בהקם מבהפר. קיים אינו יכול להפר.
3 אא"כ נשאל לחכם על הקמתו. הפר אינו יכול
4 לקיים. קתני מיהת שהשתיקה מקיימת וכו'.
5 נשאלין על ההקם. שאם קיים לה לנערה
6 המאורסה אביה או בעלה, והלך השני ונשאל
7 לו על נדרה של זו, ואח"כ הלך זה שקיים
8 ונשאל על הקמתו. ואין נשאלין על ההפר. אם
9 הפר לה אחד מהן, והלך חבירו ונשאל לחכם
10 על חלקו – אין זה שאלה, לפי שאין נשאלין על
11 נדר שאינו נדר, כגון זה שמופר במקצת – הוי
12 נדר ואין נדר. כשהוא אומר. למעלה הימנו "כי
13 החריש לה" הוי בשותק וכו'. בשותק ע"מ למיקם.
14 וכתיב בההוא קרא "והקים את כל נדריה" –
15 דשוב אינו יכול להפר. קראי יתירי כתיבי.
16 מדכתיב "החרש יחריש" כמה פעמים, ש"מ
17 בשותק ע"מ למיקט אינו מפר. ע"א: קראי כתיבי
18 "החרש יחריש" ו"כי החריש" – הרי ג'; חד
19 בשותק ע"מ לקיים, וחד ע"מ למיקט, וחד בסתם.
20 יודע אני שיש נדר. הרי ששמע באשתו שנדרה
21 ולא הפר לה, ואמר לאחר מכן: יודע אני שיש
22 נדר, שאשה נודרת אסורה במה שנדרה. אבל
23 איני יודע שיש מפירין. דאפשר בתקנה, לכך לא
24 הפרתי לה. יפר. דכיון דלא הוה ידע שיש
25 מפירין, מאי ה"ל למיעבד? נעשה כמי שלא
26 שמע. אבל איני יודע שזה נדר. חשוב, וצריך
27 לבטלו. ר"מ אומר לא יפר. דכיון דידע דנדרה
28 יש מפירין – כשמיעה בעלמא דמי, ואיבעי ליה
29 למפר מעיקרא. וחכ"א יפר עכשיו. דכיון דלא
30 ידע מתחלה דהאי נדר צריך הפרה, כמי ששמע
31 עכשיו דמי, ולא לבתחלה.

הדרן עלך נערה המאורסה

32 **ואלו** נדרים שהוא מפר דברים שיש בהן ענוי נפש.
33 כדכתיב "לענות נפש אישה יקימנו
34 ואישה יפרנו" (במדב' ל)

אמר

1 שֶׁהַשְּׁתִיקָה מְקַיֶּמֶת, וְאֵין שְׁתִיקָה מְבַטֶּלֶת. קַיֵּים בְּלִבּוֹ
2 - קַיֵּים, הֵפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר. קַיֵּים - אֵין יָכוֹל לְהָפֵר,
3 הֵפֵר - אֵין יָכוֹל לְקַיֵּים. קָתָנֵי: שֶׁהַשְּׁתִיקָה מְקַיֶּמֶת,
4 מַאי לָאו בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט? לָא, בְּשׁוֹתֵק עַל
5 מְנָת לְקַיֵּים. הַיְינוּ: קַיֵּים בְּלִבּוֹ קַיָּים! אֶלָּא בְּשׁוֹתֵק
6 סְתָם. אַשְׁכַּחַן חוֹמֶר בְּהַקֵּם מִבְּהֶפֵּר, בְּהֶפֵּר מִבְּהַקֵּם
7 מְנָא לָן? אר"י: נִשְׁאָלִין עַל הַהַקֵּם וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל
8 הַהֶפֵּר. מְתִיב רַב כָּהֲנָא: "וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ
9 אִישָׁהּ" וגו' - בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט הַכָּתוּב מְדַבֵּר.
10 אַתָּה אוֹמֵר בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא
11 בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי הֶחֱרִשׁ
12 לָהּ" - הֲרֵי בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים הַכָּתוּב מְדַבֵּר,
13 הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "אִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ"
14 - בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְמֵיקַט הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תִּיוּבְתָּא.
15 וְלוֹקִים הָא - בְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת לְקַיֵּים, הָא - בְּשׁוֹתֵק
16 סְתָם! קְרָאֵי יְתֵירֵי כְּתִיבִי. מְתִיב רָבָא: נָדְרָה עִם חֲשֵׁכָה
17 - מֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא חֲשֵׁכָה, שֶׁאִם לֹא הֵפֵר וְחָשְׁכָה
18 - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. אַמַּאי? לֶיהֱוֵי כְּשׁוֹתֵק עַל מְנָת
19 לְמֵיקַט! תִּיוּבְתָּא. מְתִיב רַב אַשִׁי: "יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ
20 נְדָרִים אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין" - יָפֵר, "יוֹדֵעַ אֲנִי
21 שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר", ר"מ אוֹמֵר:
22 לֹא יָפֵר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָפֵר. וְאַמַּאי? לֶיהֱוֵי כְּשׁוֹתֵק
23 עַל מְנָת לְמֵיקַט! תִּיוּבְתָּא.

הדרן עלך נערה המאורסה

24 **וְאֵלּוּ** נְדָרִים שֶׁהוּא מֵפֵר - דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ
25 בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ: "אִם אֶרְחַץ", וְ"אִם
26 לֹא אֶרְחַץ", "אִם אֶתְקַשֵּׁט" וְ"אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט"

אמר

אבל עד השתא לא, דלא מיקרי יום שמיעה אלא כשיודע דיני ההפרה. **אבל** איני יודע שזה נדר. שזה מן הנדרים שהבעל מפר. **ר"מ** אומר לא יפר. אחר יום שמיעה, דכיון שיודע הוא שהבעל מפר נדרי אשתו – מקרי יום שמיעה. **וחכמים** אומרים יפר. דכיון שלא ידע הפרת נדר זה – לא מיקרי יום שמיעה. ואם איתא דשותק ע"מ למיקט מפר, אמאי אומר ר"מ לא יפר? דהא איהו לא שתק אלא משום שלא היה יודע שיהא יכול להפר, וליהוי כשותק ע"מ למיקט! וע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"מ אלא משום דסבירא להו דלא הויא שמיעה, אבל אי הויא שמיעה – מודו ליה דלא יפר. אלא ודאי משמע דשותק ע"מ למיקט לא מצי מפר. הלכך נקטינן דשותק ע"מ למיקט כסתם, ולא מצי מפר אלא ביום שמיעה בלבד, ושותק על מנת לקיים לאלתר – שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום.

הדרן עלך נערה המאורסה

ואלו נדרים שהוא מפר. שהבעל מפר, וכן האב מפר לבתו. **שיש** בהן ענוי נפש. מפרש בגמ' דה"ה דמפר נמי דברים שבינו לבינה, אלא דנקט הני לפי שהוא (סובר) מפר אותן לגמרי בין לעצמו בין לאחרים, מה שאין כן בדברים שבינו לבינה, שאין מפר לאחרים אלא לעצמו. **אם** ארחץ אם לא ארחץ. בגמ' מפרש היכי קאמרה. **אם** אתקשט אם לא אתקשט. קשוט הפנים, כגון כחול ופקוס. דבהא הוא דסבירא להו לרבנן דמפר משום נדרי ענוי נפש. אבל קשוט של מטה – אפי' רבנן מודו לרבי יוסי דאין אלו נדרי ענוי נפש אלא דברים שבינו לבינה. והכי נמי מוכח בגמ' דבקשוט הפנים אמרי', דקאמר דכוותיה דקתני שלא אתקשט בנפש – לכלוך הוא. ואמר נמי: מאן שמעת ליה דכחול ופקוס דברים שבינו לבינה הוי – רבי יוסי. כלומר, דאילו לרבנן נדרי ענוי נפש הוו, והיינו מתני', אבל קשוט שלמטה – מדברים שבינו לבינה הוי, והכי איתא בהדיא בפ' "המדיר" (כתובות עא.) גבי בעניות שלא נתן קצבה.

אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אמר רבי יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש. מפרש בגמ' דלר' יוסי נדרי ענוי נפש הוא דלא הויין, אבל דברים שבינו לבינה – הויין. **ואלו** הן נדרי ענוי נפש. מסקנא דמילתיה דרבי יוסי היא. **יביא** לה ממדינה אחרת. דביון דמוותרת לאכול מפירות מדינה אחרת – אין זה ענוי נפש. **ואם** לא היתה פרנסתו אלא ממנו. שחנווני זה מקיפו, ולא ימצא אחר שיהא מקיפו, ופעמים שאין לו מעות ונמצאת היא מתענה – הלכך יפר. ומסתברא דלר' יוסי נמי בנדרה מפירות מדינה שהיא דרה בה – יפר, דלא גרעה מדינתה מחנווני המקיפו. וכי קתני יביא לה ממדינה אחרת – בשלא נדרה מפירות מדינתה. **דברי** רבי יוסי. בגמרא מפרש למה לי, כיון דבריש מילתיה תנא "אמר ר' יוסי". **גמ'** כי מגרש לה חיילי. ומתסרא בהו, אע"פ שחזר ונשאה. **והתנן** רבי יוחנן בן נורי אומר יפר. מתניתין היא בהאי פרקא, וקתני רישא: "קונם שאני עושה על פיך" – אינו צריך להפר, דהא משעבדא ליה, ואלמוה רבנן לשיעבודיה דבעל שלא יפקיענו קונם. ר' יוחנן בן נורי אומר: יפר, שאם לא יפר יחול הנדר כשיגרשנו, ותהא אסורה לחזור לו שמא יהנה ממנה, ומש"ה יפר. אלמא כי מפר לה מעיקרא, אפי' בתר גירושין לא חייל נדרה, ואע"ג דמעשה ידיה מדברים שבינו לבינה הוא. **בין** לעצמו. מהניא הפרה דיליה, בין שהיא ראויה לעצמו של מפר. **בין** לאחרים. אפילו גרשה ונשאת לאחר. **אבל** אין בהם ענוי נפש אלא דברי' שבינו לבינה לעצמו מפר לאחרי' אינו מפר. דביון שנשאת לאחר בטלה לה הפרה דיליה, וחייל נדרה. והכי קתני: ואלו נדרים שהוא מפר בין לעצמו בין לאחרים, דביון דתני מפר סתמא – הפרה עולמית משמע. **היכי** קאמרה. דלשון קונם לא שייך "אם". **אילימא** דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לה הפרה לא תרחץ ולא ליתסרון פירות עולם עלה. דמדלא תני כגון שנדרה ברחיצה עצמה – אלמא ברחיצה ליכא ענוי, וכיון דליכא ענוי – למה לה הפרה? ומדאמרינן האי לישנא דלמה לה הפרה, ואמרי' נמי לא תרחץ ולא ליתסרון פירות עולם עלה – משמע דכל אימת דלא רחצה – לא מתסרי עלה פירות, ולא חיישינן שמא תרחץ. ואיבא למידק: דהא אמר רב יהודה לעיל פרק "ואלו מותרין" (קף יז.): "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר" – אל יישן היום, חיישינן שמא יישן למחר, דבתנאיה לא מזדהר. וה"נ אית לן למיחש דלמא רחצה, ותתסר מהשתא בפירי? לאו קושיא היא, דאי אמרה בהדיא "קונם פירות עולם עלי מהיום אם ארחץ" – ה"נ, אבל כיון שתלתה נדרה ב"אם" – אין במשמע שתחול נדרה אלא לאחר שתעבור על תנאה. **ועוד** בהא לימא רבי יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש דלמא רחצה ואתסרו פירות עולם עלה. לאו דינא דר' יוסי קא קשיא ליה, דהיכי נקשי לרבי יוסי אמאי לא יפר דלמא רחצה, דהא איפכא אקשינן לתנא קמא: לא תרחץ ולא לתסרון פירות עולם עלה. אלא לישנא קשיא ליה, דקאמר: אין אלו נדרי ענוי נפש, דמשמע דלא פליג אמאי דחייש ת"ק דלמא רחצה, אלא דקאמר דאפי' הכי אין אלו נדרי ענוי נפש. והא ודאי קשיא, דכיון דקמודה דלמא רחצה, אעיקר נדרה הא אית בה עינוי נפש, ואם איתא דלא מודה ליה דלמא רחצה – הוה לן למימר: אין יכול להפר משום נדרי ענוי נפש!

ואלא

רש"י

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עֲנוּי נֶפֶשׁ. וְאֵלּוּ הֵן נִדְרֵי עֲנוּי נֶפֶשׁ: אָמְרָה "קוֹנָם פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי" - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהָפֵר. "פֵּירוֹת מְדִינָה זוֹ עָלַי" - יָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת. "פֵּירוֹת חֶנְוֹנִי זֶה עָלַי" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וְאִם לֹא הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה יָפֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. **גמ'** נִדְרֵי עֲנוּי נֶפֶשׁ הוּא דְּמֵפֵר, שֶׁאֵין בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ אֵינוֹ מֵפֵר? וְהָא תַּנְיָא: "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָה! אָמְרִי: הָלֵין וְהָלֵין מֵפֵר. מִיהוּ, עֲנוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר לְעוֹלָם. אֲבָל אֵין בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ, כִּדְאִיתָהּ תְּחוּתֵיהּ - הָוְיָא הֲפָרָה, מִכִּי מְגָרֵשׁ לָהּ חָיֵיל עָלָהּ נִדְרָהּ, בְּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ שֶׁאֵין בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ. אֲבָל יֵשׁ בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ - לָא חָיֵיל עָלֵיהּ נִדְרָהּ. וּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ, כִּי מְגָרֵשׁ לָהּ חָיֵילָא עָלָהּ? וְהָא תְּנַן, ר' יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: יָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה וּתְהֵא אֲסוּרָה לוֹ. אַלְמָא, כִּי מְגָרֵשׁ לָהּ וּמֵפֵר לָהּ מֵעִיקָּרָא - הָוְיָא הֲפָרָה! אָמְרִי: הָלֵין וְהָלֵין הָוְיָא הֲפָרָה. אֶלָּא, נִדְרֵי עֲנוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לַאֲחֵרִים, אֵין בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ - לְעַצְמוֹ מֵפֵר, לַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר. וְהָכִי קָתָנֵי: אֵלּוּ נְדָרִים שֶׁהוּא מֵפֵר בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לַאֲחֵרִים - נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ. "אִם אֶרְחַץ". הֵיכִי קָאָמַר? אִילֵימָא דְּאָמְרָה "קוֹנָם פֵּירוֹת עוֹלָם עָלַי אִם אֶרְחַץ" - לָמָּה לָהּ הֲפָרָה? לֹא תִּרְחַץ וְלֹא לִיתַּסְרָן פֵּירוֹת עוֹלָם אֵלּוּ עָלָהּ! וְעוֹד: הָבָא לֵימָא ר' יוֹסֵי אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עֲנוּי נֶפֶשׁ? דִּלְמָא רָחְצָה וְאִיתַּסְרוּ פֵּירוֹת עוֹלָם עָלָהּ!

ואלא

אמר רבי יוסי וכו'. ובגמרא מפרש דאין ענוי נפש אלא כגון "קונם שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין", וכדגרסינן במסכת כתובות בפרק "המדיר", לרבי יוסי. ולרבנן דברים שאין בהן ענוי נפש – כגון שנדרה שלא לאכול עמו בקערה, דהיינו דברים שבינו לבינה. בגמרא מפרש היאך מפירן בעל. **פירות מדינה זו עלי.** בקונם. מפורש בברייתא דרבי חייא: אם יש לו חלק בהן – זהו ענוי נפש אין לו חלק בהן – אין אלו ענוי נפש, ויביא לה ממדינה אחרת. **ואם לא היתה פרנסתו.** של בעל אלא הימנו, שהחנווני הזה מעלה לו מזונות – הרי זה יפר, דברי ר' יוסי, דהיינו ענוי נפש. **גמ'** מדקתני: ואלו נדרים שמפר, וקמפרש בהו ענוי נפש – מכלל דשאין ענוי נפש, כגון דברים שבינו לבינה – אינו מיפר. **והתניא.** בספרי: "בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעוריה", מה ת"ל? אם לנדרים שיש בהן ענוי נפש – הרי כבר נאמר "לענות נפש", אלא מלמד שהבעל מפר בנדרים שבינו לבינה. **אמרי.** הני והני: בין נדרי ענוי נפש בין שבינו לבינה – מפר. **מיהו נדרי ענוי נפש מפר לעולם.** אפילו לאחר שתצא מתחתיו, שתתגרש או תתאלמן. וה"ק מתני': אלו נדרים שהוא מפר לעולם. **כי מגרש לה או תתאלמן.** דנפקא מרשותיה. **חייל עלה.** בנדרים שבינו לבינה, אבל יש בהן כו'. התלמוד הוא דקא פשיט למילתא. **ומי מצית אמרת דברים שאין בהן ענוי נפש כי מגרש לה דחיילי עלה והתנן.** במתני': "קונם שאני עושה לפיך" – כל מה שאני עושה להנאת פיך יהא עלי כקרבן. **ר' יוחנן בן נורי אומר יפר דשמא ינרשנה ותהא אסורה לו.** דבמה שנדרה השתא אין בדבריה כלום, דאינה יכול' לאסור עליו מה שתקנו לו חכמים ממנה. אבל אם יגרשנה – מיד חל הנדר, ותהא אסורה לחזור לו, שהיא מודרת הנאה ממנו. והיינו דברים שבינו לבינה, וקא"ר יוחנן בן נורי: יפר. אלמא, דכי מפר והדר מגרש לה – תו לא חייל עלה נדר! **אמרי** הלין והלין. בין יש בהן ענוי נפש ובין אין בהן ענוי נפש – הויא להו הפרה לעולם, אפי' לאחר שתתגרש. אלא דנדרי ענוי נפש מופרין לעולם, בין לעצמו בין לאחרים, בין יגרשנה ויחזירנה בין תנשא לאחרים. **לעצמו מפר.** כשיגרשנה ויחזירנה, אבל ניסת לאחרים – חיילי עלה. וקא מהדר אליבא דרבנן: היכי קתני דאמרה "אם ארחץ". **אילימא דאמרה קונם פירות וכו' למה לי הפרה.** דכיון דלא אמרה "קונם פירות עלי" סתם, אלא תליא נדרה בהנאה, אמאי מצי מפר? והא אפשר דלא הוי ענוי נפש, דלא תרחץ ולא תתסר בפירות! והשתא לא ס"ל דרחיצה עצמה הוי ענוי נפש. **ועוד.** אי דקאמרה כה"ג, בהא לימא ר' יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש כלל? והא ודאי נדרי ענוי נפש הן!

אלא

ה"צמח צדק" ציווה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד לימודים הרגילים, ילמדו עמהם פרוש המלים (פרוש הפשוט) של סדר התפילה. ופעם בחודש היו באים אל ה"צמח צדק" להיבחן בזה

היום יום ח טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אֵין אֵלּוּ נְדָרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ. דעת רבי יוסי היא, שמניעת רחיצה או קישוט, אינה עינוי נפש לאשה, ועל כן אין הבעל יכול להפר מטעם זה.

ומוסיף רבי יוסי ומבאר, באלו נדרים מודה הוא שיכול הבעל להפר משום עינוי נפש:

וְאֵלּוּ הֵן נִדְרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ, אשה שאָמְרָה קוֹנָם פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי – יאסרו כל פירות שבעולם עלי כקרבן, הֲרֵי זֶה יָכוֹל הבעל לְהָפֵר, כיון שמניעת אכילת פירות יש בה עינוי נפש. אולם, אם לא אסרה על עצמה כל פירות שבעולם, אלא אמרה יאסרו פֵּירוֹת מְדִינָה זוֹ עָלַי, אין הבעל רשאי להפר, אלא יָכִיא לָהּ פירות מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, שמכיון שניתן להביא הפירות ממקום אחר, אין זה נדר של עינוי נפש.

וכן אם אמרה האשה יאסרו פֵּירוֹת חֲנָווֹנִי זֶה עָלַי, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, כיון שניתן לקנות אצל חנווני אחר, ואין עינוי נפש במניעת הקניה מחנווני זה. וְאִם לֹא הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ של הבעל, אֶלָּא מִמֶּנּוּ – מחנווני זה, שרק חנווני זה מוכר לו בהקפה ולא ימצא אחר שימכור לו בהקפה, הֲרֵי זֶה יָפֵר, שהרי לעיתים אין מעות בידי הבעל, ואם לא יוכל לקנות אצל חנווני זה, נמצא שיש בנדר זה עינוי נפש. כל אלו הם דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי.

גמרא

שנינו במשנה, שהנדרים שרשאי הבעל להפר לאשתו, הם נדרים שיש בהם עינוי נפש לאשה. ועל כך מקשה הגמרא:

מדברי המשנה משמע שרק נִדְרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ הוּא דְּמֵפֵר הבעל, אך נדרים שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אֵינוֹ מֵפֵר. וכיצד יתכן לומר כן, וְהָא תַּנְיָא – הרי שנינו בברייתא, הדורשת את הפסוק שנאמר לגבי הפרת נדרים (במדבר ל יז), 'אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ', ודרשו חכמים מלשון הפסוק 'בין איש לאשתו', מְלַמֵּד שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים הנוגעים בדברים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, ואף כאשר אין בהם עינוי נפש לאשה. ואם כן, מדוע לא פירשה המשנה שרשאי הבעל להפר אף נדרים שבינו לבינה.

מתרצת הגמרא, אָמְרֵי – ביארו בני הישיבה, הָלֵין וְהָלֵין מֵפֵר – בין נדרי עינוי נפש, ובין נדרים הנוגעים לדברים שבינו לבינה, רשאי הבעל להפר, מִיהוּ – אמנם, יש חילוק בדין בין שני ההפרות הללו. שנדר שמיפר הבעל משום שיש בו עִנּוּי נֶפֶשׁ לאשה, מֵפֵר לְעוֹלָם – חלה הפרתו לעולם, ואף אם יגרש את אשתו אחר כך. אֲבָל נדרים שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ לאשה, שאין הבעל מיפר אותם אלא משום שהם נוגעים לדברים שבינו לבינה, בהם אין ההפרה חלה לעולם, אלא כְּדַאִיתָהּ תְּחוֹתֵיהּ הַוְיָא הֲפָרָה – כאשר היא תחתיו מועילה הפרתו, אבל מִכֵּי מְגָרֵשׁ לָהּ חָיֵיל עֲלָהּ נִדְרָהּ – כאשר מגרש הבעל את אשתו, בטילה הפרתו, וחוזרים נדרים אלו וחלים עליה. (בְּדָבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ לֹא חָיֵיל עֲלֵיהּ נִדְרָהּ). וממילא מבואר מדוע נקטה המשנה רק נדרים שיש בהם עינוי נפש, ולא נקטה גם נדרים שבינו לבינה, כיון שכוונת המשנה למנות רק את הנדרים שיכול הבעל להפר לעולם, והיינו נדרים שיש בהם עינוי נפש.

מקשה הגמרא על תירוץ זה, וּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ אלא הם נוגעים לדברים שבינו לבינה, כִּי מְגָרֵשׁ לָהּ חָיֵילָא עָלָהּ – מיד כאשר מגרשה הבעל חוזרים הנדרים וחלים עליה, כיצד יתכן לומר כן, וְהָא תְּנַן – הרי שנינו במשנה לקמן (פה.) לגבי אשה שאסרה את מעשה ידיה על בעלה בקונם, שדעת תנא קמא שמאחר שהיא משועבדת לו אין הנדר יכול לחול, ואינו צריך להפרה, אך רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, יָפֵר הבעל נדר זה, אף שעתה אין הנדר יכול לחול, שֶׁמָּא יִגְרְשֶׁנָּה לאחר זמן, ואז יחול נדרה, ויאסר עליו ליהנות ממעשה ידיה, וּתְהֵא אֲסוּרָה לוֹ – אם ירצה להחזירה לו לאשה יאסר עליו הדבר, כיון שיש לחשוש שמא יהנה ממעשה ידיה.

ומטעם זה, אנו מייעצים לבעל להפר את נדרה כבר היום, שבאופן זה, אף אם יגרשה לאחר מכן, לא יאסר עליו ליהנות ממעשה ידיה.

אַלְמָא – רואים אנו שאף בנדרים שאין בהם עינוי נפש, כִּי מְגָרֵשׁ לָהּ וּמֵפֵר לָהּ מֵעִיקָּרָא הַוְיָא הֲפָרָה – באופן שהיפר הבעל את נדרה מלכתחילה, מועילה הפרתו אף לאחר שמגרשה, ואין אנו אומרים שחוזר הנדר וחל לאחר הגירושין. שהרי בזה שהיא אוסרת על הבעל את מעשה ידיה אין לה עינוי נפש, ואין זה אלא דברים שבינו לבינה. ואם כן, חוזרת השאלה למקומה, מדוע אין המשנה מונה את הנדרים שבינו לבינה בכלל הנדרים שרשאי הבעל להפר לאשתו.

מחמת קושיא זו, חוזרת בה הגמרא מן התירוץ הקודם, ומבארת באופן אחר את החילוק בין נדרי עינוי נפש, לנדרים הנוגעים לדברים שבינו לבינה:

אָמְרֵי – ביארו בני הישיבה, הָלֵין וְהָלֵין הַוְיָא הֲפָרָה – בין נדרי עינוי נפש ובין דברים שבינו לבינה, רשאי הבעל להפר, אֶלָּא ההבדל ביניהם הוא, שנִדְרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ מֵפֵר הבעל בֵּין לְעַצְמוֹ – כלומר, כל זמן שהפרה זו נוגעת לו עצמו, והיינו או כשהאשה תחתיו, או אף אם גירשה, כל זמן שלא נישאת לאחר ועדיין יכולה היא לחזור אליו, וּבֵין לַאֲחֵרִים – אף אם יגרשה וישאנה אחר, שכבר אינה יכולה לשוב לבעלה הראשון, מכל מקום אין הנדר חוזר וחל. אך נדרים שאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אלא שהם נוגעים לדברים שבינו לבינה, בזה הדין הוא שלְעַצְמוֹ הבעל מֵפֵר – כל זמן שהנדר נוגע לעצמו הפרתו הפרה, דהיינו כל זמן שהיא תחתיו, או כשגירשה ועדיין לא נישאת לאחר, אך לַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר – שאם גירשה ונישאת לאחר, בטלה הפרתו וחוזר הנדר וחל עליה. וְהָכִי קָתָנֵי – זו היא כוונת המשנה, אֵלּוּ נְדָרִים שֶׁהוּא – הבעל, מֵפֵר בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לַאֲחֵרִים – שאין ההפרה בטילה לעולם, רק נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אבל נדרים שבינו לבינה מיפר לעצמו ולא לאחרים, ולכך לא נמנו במשנה.

שנינו במשנה, שלדעת חכמים, כשאמרה האשה 'אִם אֶרְחַץ', זהו נדר שיש בו עינוי נפש:

ומבררת הגמרא, הֵיכִי (קאמר) [קָאָמְרָה] – איזה דבר אסרה אשה זו על עצמה. שהרי לשון 'אם ארחץ' אינו לשון נדר, אלא משמע שאסרה על עצמה דבר מסוים, בתנאי שאם תרחץ יחול עליה איסור זה.

אִילֵימָא דְּאָמְרָה קוֹנָם פֵּירוֹת עוֹלָם עָלַי אִם אֶרְחַץ – אם מדובר באופן שאסרה על עצמה את כל פירות העולם, בתנאי שאם תרחץ יחול עליה איסור זה, לָמָּה לָהּ הֲפָרָה, לֹא תִּרְחַץ וְלֹא לִיתַּסְרָן פֵּירוֹת עוֹלָם (אלו) עָלָהּ – מדוע רשאי הבעל להפר נדר זה, הרי יכולה היא שלא לרחוץ ולא יאסרו פירות העולם עליה, ונמצא שלעת עתה אין כאן עינוי נפש, עד שתעבור על תנאה ותרחץ, ותיאסר בכל פירות שבעולם.

קושיא נוספת מקשה הגמרא, על דברי רבי יוסי שנחלק במשנה על חכמים ואמר 'אין אלו נדרי עינוי נפש', ומשמע מדבריו שאינו חולק על דעת חכמים שיש מקום לחשש שמא תרחץ ויחול עליה הנדר, אלא שדעתו היא, שאף אם יחול הנדר אין בו עינוי נפש. ועל כך מקשה הגמרא:

וְעוֹד קשה, בְּהָא לֵימָא רַבִּי יוֹסֵי אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ – כיצד יתכן שלדעת רבי יוסי אין בנדר זה של מניעת הפירות עינוי נפש, הרי יש מקום לחשוש דִּלְמָא רָחֲצָה וְאִיתְּסְרוּ פֵּירוֹת עוֹלָם עָלָהּ – שמא תרחוץ ויאסרו כל פירות שבעולם עליה, ולא יתכן לומר שאין בזה עינוי נפש.

ומחמת קושיות אלו חוזרת בה הגמרא, ומסיקה שלדעת חכמים מניעת רחיצה יש בה עינוי נפש, וממילא מבארת את דברי המשנה כך:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֶלָּא, יש לבאר את דברי המשנה ׳אם ארחץ׳, **דְּאָמְרָה** האשה **קוֹנָם הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם, אִם אֶרְחַץ** פעם אחת. ונמצא שיכולה היא לרחוץ עתה, אך מכאן ואילך תיאסר ברחיצה לעולם. **וּמַשּׁוּם הָכִי מֵיפַּר לָהּ** בעלה מיד את נדרה, **דְּהֵיכִי תַּעֲבִיד** – כיצד תעשה, אם **תִּרְחַץ**, נתקיים התנאי, וממילא **מִתַּסְרָא הֲנָאַת רְחִיצָה עָלָהּ** לעולם, ואם **לֹא תִּרְחַץ** כדי שלא יתקיים התנאי, ולא יחול הנדר עליה, בכל זאת עדיין **אִית לָהּ נִיוּוּלָא** – יש לה צער ועינוי נפש במניעת הרחיצה. ונמצא, שבין בנדרה ובין בתנאה יש עינוי נפש, ועל כן, יכול הבעל להפר. וזו דעת חכמים.

וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שאין בנדר זה עינוי נפש, אלא **אֶפְשָׁר דְּלֵא רָחֲצָה, וּלְנִיוּוּל לֵא חַיְישִׁינָן.** שלדעתו, אף אם לא תרחץ האשה כל ימיה, אין בכך עינוי נפש.

ולפי אוקימתא זו, נחלקו חכמים ורבי יוסי, האם במניעת רחיצה יש בה עינוי נפש או לא.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** – אם אכן באופן זה נחלקו רבנן ורבי יוסי, מדוע נקט רבי יוסי בדבריו ׳אין אלו נדרי עינוי נפש׳, שמשמע מדבריו, שמכיון שאין בנדר זה עינוי נפש אין הבעל רשאי להפר, אך אם היה בנדר זה עינוי נפש, אף אם בתנאי לא היה עינוי נפש היה הבעל רשאי להפר. והרי אין הדבר כן, אלא אף אם בנדר יש עינוי נפש, אם התנאי אין בו עינוי נפש, אין הבעל רשאי להפר. ואם כן, **לִיתְנֵי הָכִי** – היה על המשנה לומר **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר תְּנַאי זֶה אֵין בּוֹ עִנּוּי נֶפֶשׁ,** שכיון שתלתה את נדרה בתנאי שלא תרחץ פעם אחת, ולדעת רבי יוסי אין במניעת רחיצה עינוי נפש, על כן אין הבעל רשאי להפר, ואף אם היתה נודרת הנאה מכל פירות שבעולם.

ומחמת קושיא זו, מעמידה הגמרא אוקימתא אחרת במחלוקתם של רבנן ורבי יוסי במשנתינו:

אֶלָּא כוונת דברי המשנה ׳אם ארחץ׳, **דְּאָמְרָה** האשה, תאסר **הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם, אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם.** ולדעת חכמים, יש עינוי נפש אף במניעת רחיצה של יום אחד, וממילא, גם באופן זה יש עינוי נפש בין בנדרה ובין בתנאה, ועל כן, רשאי הבעל להפר.

וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, נִיוּוּל דְּחַד יוֹמָא לֵא שְׁמֵיהּ נִיוּוּל – שאין עינוי נפש במניעת רחיצה יום אחד, ונמצא, שאין כאן עינוי נפש לא בתנאי ולא בנדר, ועל כן אין הבעל רשאי להפר.

אגרות קודש

ב״ה, י״ט טבת, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נצטערתי להשמועה מפטירת אביו הוו״ח אי״א נו״נ כו׳ ע״ה, תנצב״ה.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ויה״ר מהשי״ת אשר מכאן ולהבא לא ידע עוד מכל צער ועגמ״נ ח״ו ואך טוב ימצא תכה״י.

באשר אביו ע״ה הי׳ ממקושרי ליובאוויטש והתפלל בנוסח אר״י וכו׳ וידוע אשר קורת רוח היותר גדול לנפטרים ע״ה הוא כשעניניהם יש להם המשך גם אחריהם, ובפרט אשר ברא כרעא דאבוה, הרי מהנכון ביותר הי׳ אשר ימשיך ככל האפשרי בהנ״ל הן בהתפלה בנוסח אר״י ועאכו״כ בפעולות בכיוון הנ״ל שיגרום קורת רוח לנשמת הנפטר, והוא ע״ד מרז״ל מה זרעו בחיים אף הוא בחיים אשר על ידי זה הנה מבטלים אפילו מה שספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברנייא (תענית ה, ע״ב).

בברכה.

נ.ב.

בטח ידוע לו השו״ת דחילוף הנוסח אשר בתנאים ידועים יש להחליף לנוסח אר״י אבל קשה ביותר ״המנהג״ להחליף מנוסח אר״י לנוסח אחר, ומסומן לשו״ת מהרשד״ם או״ח סי׳ ל״ה, דברי חיים חלק ב׳ סי׳ ח׳ (ובו תשובות על מה שכתוב בשו״ת חת״ס חלק או״ח סי׳ ט״ו ט״ז), שו״ת בית היוצר סי׳ ח׳ (המתרץ את דברי הדברי חיים מהשגות מהר״מ שיק או״ח סי׳ מ״ג), שו״ת מנחת אלעזר חלק א׳ סי׳ י״א, שירי המנחה שם ח״ב ג׳, פרי השדה חלק ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אלא דאמרה קונם הנאת רחיצה עלי אם ארחץ. פעם אחת, שיאסרו לה לעולם כל הנאת רחיצה, כגון כיחול ופירכוס וסיכה שהן צרכי רחיצה, ואף רחיצה עצמה. **ואהכי מיפר דהיכי תעביד כו'.** דקסברי רבנן דרחיצה היינו ענוי נפש. **ור"י סבר.** אפשר בלא רחיצה ולניחול דרחיצה לא חיישינן, ואהכי קאמר דאין אלו נדרי ענוי נפש. **אי הכי.** הואיל דאוקמת נדרה ברחיצה לרבי יוסי, דלא חייש לניוול דרחיצה, דליכא ענוי נפש. **ליתני הכי ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו ענוי נפש.** דהא כל הנדר הזה אינו אלא על תנאי. בתנאי שעוברת – עוברת על הנדר, דאי אפשר בשום ענין להיות בו ענוי נפש (הואיל) דניוול הוא לה ולא הוי ענוי נפש לר' יוסי, ואמאי קנסיב לה בלשון ענוי נפש? דקאמר "אין אלו נדרי ענוי נפש" – מכלל דר' יוסי סבר איכא ענוי נפש בהאי נדרא במקצת. **אלא.** לעולם לרבי יוסי רחיצה נמי הויא ענוי נפש, ומתניתין דהכא בהאי עסקינן – כגון דאמרה "אם ארחץ היום", דהיינו טעמא דרבי יוסי דאמר: אין אלו נדרי ענוי נפש, דאפשר דלא אתיא לידי ענוי נפש, דלא רחצה היום ולא מיתסרא הנאת רחיצה עלה, וליכא אלא ניוול דיומיה, דמכאן ואילך רחצה כל אימת דבעיא. והשתא ליכא למיפרך לר' יוסי "ליתני תנאי זה", דקאמר לר' יוסי ניוול רחיצה לזמן מרובה הוי נדרי ענוי נפש, ולהכי קתני בלשון הנדר. והיינו טעמא דלא פריך הכא כדפרבינן לעיל לר' יוסי: דלמא רחצה היום ומיתסרא הנאת רחיצה עלה. דר' יוסי חייש לניוול מרובה, משום דהתם לא אמרה אלא "אם ארחץ" סתם, ואיכא למיחש דדלמא רחצה. אבל הכא, דאמרה "היום" ותו לא – ליכא למיחש לדלמא רחצה באותו היום. והוא הדין דאפשר לאוקמה נמי דאמרה הכי בתירוץ זה "קונם פירות עולם עלי אם ארחץ היום", אלא משום דשבקה לההיא ואיירי בהנאת רחיצה, מוקים זה נמי בהנאת רחיצה.

שנית

תוספות

ואלא דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ. וכיון דקאמרה הכי – רחיצה ראשונה שריא לה, אבל מההיא רחיצה ואילך – מתסרא ברחיצה לעולם. **לא** תרחץ אית לה ניוול. דס"ל השתא דברחיצה איכא ענוי נפש. וכי תימא: אי הכי אמאי נקט תנא דתליא נדרה באם? ליתני "קונם רחיצה עלי"! איכא למימר דרבותא אשמעינן לתנא קמא, דאע"ג דרחיצה קמייתא שריא לה – אפילו הכי יפר מהשתא.

ורבי יוסי סבר אפשר דלא רחצה ולניוול לא חיישינן. דס"ל לרבי יוסי דברחיצה לעולם ליכא ענוי נפש. והקשה הרב ר' יונה: דמשמע ודאי דסוגיין אתיא דלא כרבי נתן, דס"ל דאין הבעל מפר אלא א"כ חל הנדר, אלא כרבנן דפליגי בשילהי פירקין ב"נטולה אני מן היהודים אם משמשתו", דרבי נתן אמר לא יפר וחכ"א יפר. דאי כר' נתן – התם נמי נימא היכי תעביד? תשמש – מתסרא הנאת תשמיש עלה, לא תשמש – הוו להו דברים שבינו לבינה, כדאמרינן הכא. אלא ודאי סוגיין דהכא דלא כר' נתן. וכיון שכן, מאי קמקשה בריש סוגיין: למה לה הפרה, לא תרחוץ ולא ליתסרו פירות עולם עלה? דהא לרבנן מפר אע"פ שלא חל הנדר! וי"ל: דאין הכי נמי, דתנא דמתניתין כרבנן ס"ל. אלא מיהו, כי אמרי רבנן דמפר אע"פ שלא חל הנדר – ה"מ היכא שאי אפשר לה להנצל אפי' כי מזדהרא בתנאה מענוי נפש או מדברים שבינו לבינה, כגון "נטולה אני מן היהודים אם משמשתו", שאינה יכולה לינצל מדברים שבינו לבינה. אי נמי, כגון שתלתה תנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו, כגון "שאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא או ע"פ אביך" דטריחא לה מילתא להזהר שלא לעשות על פיהם. אבל היכא שתלתה נדרה בדבר שאינו לא מענוי נפש ולא מדברים שבינו לבינה, והוא דבר שאפשר לה לעמוד בו, כרחיצה דקס"ד בריש סוגיין דלית בה ענוי – בכי האי גוונא אפי' לרבנן לא יפר. ואי קשיא: דהא תניא לקמן (פע.) אשת איש שאמרה "הריני נזירה לכשאתגרש" ר"ע אומר יפר, משום דס"ל דבעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר, ואמאי? הא התם אכתי לית לה לא צער ענוי נפש, ולית בה נמי משום דברים שבינו לבינה! לאו קושיא היא, דהתם לאו בדידה קאי להנצל מענוי נפש, דדלמא מגרש לה בעלה. אבל היכא דתליא נדרה ברחיצה, לפום מאי דקס"ד בריש סוגיין דרחיצה לית בה ענוי נפש – בדידה קאי. **אי** הכי ליתני הכי ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו משום ענוי נפש. פי' הרב ר' יונה דהשתא דתנא "אין אלו נדרי ענוי נפש" – משמע דמשום שאין הנדר ענוי נפש לא יפר, אבל אי נדרה מידי דאית ביה ענוי נפש – יפר. וליתא, דכיון דבתנאה ליכא ענוי נפש, אפי' נדרה בפירות עולם לא יפר, וכדאמרינן בריש סוגיין: למה לה הפרה? לא תרחוץ ולא ליתסרו פירות עולם עלה. **אלא** דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום. דלתנא קמא ניוול דחד יומא שמיה ניוול, ומש"ה יפר. דהיכי תעביד, וכדכתיבנא לעיל. **ור'** יוסי סבר ניוול דחד יומא לא שמיה ניוול. הילכך לא יפר, דמצי מוקמא נפשה חד יומא ברחיצה, ותו לא מתסרא בה. וליכא לאקשויי הכא כדמקשינן לעיל: אי הכי ליתני ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו ענוי נפש. משום דאי הוה תני הכי – הוה משמע: ענוי נפש הוא דלא הוי, אבל דברים שבינו לבינה הוי, דהאי לישנא הכי משמע כדמוכח לקמן בהדיא. וניוול דחד יומא לר' יוסי אפילו מדברים שבינו לבינה לא הוי. כך פי' הרב ר' יונה ז"ל. וכ"ת, אכתי קשיא: דכיון דר' יוסי לא פליג אלא אניוול דחד יומא, אבל ניוול דלעולם מודי ביה דהוי ענוי נפש – היכי א"ר יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש דהא בעיקר הנדר ענוי נפש? יש בו, וכדמקשינן בריש שמעתין! תירץ הרב ר' אליעזר: דליתא, דר' יוסי ארחיצה דלעולם נמי פליג. והכי קאמרינן: ר' יוסי סבר ניוול דחד יומא לא שמיה ניוול, ולא חש תנא לאשמועי' בהדיא מידי, אלא גדולה מזו קאמר – שאין אלו נדרי ענוי נפש. כלומר, דרחיצה גופה לית בה ענוי נפש כלל. ולפירוש של הרב ר' יונה ז"ל אתי ליה שפיר טפי, דבניוול דחד יומא פליג – דאפילו משום דברים שבינו לבינה לית ביה, וברחיצה דלעולם פליג – דאין אלו נדרי ענוי נפש, מיהו דברים שבינו לבינה הוויין. ומכללא משמע דכיון דאפילו ברחיצה דלעולם ליכא ענוי נפש – ממילא דחד יומא אפילו דברים שבינו לבינה נמי לא הוי. זה נ"ל. וסוגיין לקמן נמי מוכחא דלר' יוסי אפילו ברחיצה דלעולם נמי ליכא ענוי, דמקשינן דר' יוסי אדר' יוסי, מדקאמר דבביסתם קודמת – אלמא דס"ל דרבי יוסי במתניתין אבולה רחיצה פליג, דליכא ענוי, דאי לא – מאי קושיא?

שנית

וְאֶלָּא דְּאָמְרָה "קוֹנָם הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶרְחַץ". מִשּׁוּם הָכִי מֵיפֵר לָהּ, דְּהֵיכִי תַּעֲבִיד? תִּרְחַץ - מִתַּסְּרָא הֲנָאַת רְחִיצָה עֲלָהּ, לֹא תִּרְחַץ - אִית לָהּ נִיוּוּלָא. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: אֶפְשָׁר דְּלָא רָחְצָה, וּלְנִיוּוּל לָא חָיְישִׁינַן. אִי הָכִי, לִיתְנֵי הָכִי: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: תְּנַאי זֶה אֵין בּוֹ עִנּוּי נֶפֶשׁ! אֶלָּא דְּאָמְרָה "הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם". וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: נִיוּוּל דְּחַד יוֹמָא - לָא שְׁמֵיהּ נִיוּוּל.

שנית

אגרות קודש

[א' טבת תשי"ג]

...והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובקל ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

ומהנכון הי' שבלי בליטות ישתדל בפתיחת הארון בימי הקריאה בס"ת, עד לאחר הלידה בשעה טובה ומוצלחת, וזוגתו תחי' תוסיף על מה שמנדבת לצדקה קודם הדלקת נרות - ג"כ ביום ב' וה' בבקר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

שנית אם ארחץ. וכדפרקינן: "הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ" אם לא ארחץ היכי דמי מה תלתה בענין זה?: **אם** לא ארחץ במימי משרה. מים ששורין בהן פשתן, שהן סרוחין ביותר. דהיכי תעביד? תרחץ במי משרה – איכא עניי, לא תרחץ – מתסרא הנאת רחיצה עלה. **דכוותיה** דקתני אם לא אתקשט בנפט לכלוך הוא. שהוא מטונף ומסריח. ולישנא בעלמא קשיא ליה, היכי קרא ליה קישוט? דאדרבה, לכלוך הוא. **אלא** דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ושבועה שלא ארחץ. והשתא לא צריכי לאוקמה באומרת "אם ארחץ היום", אלא באומרת "אם ארחץ" סתמא, דלעולם משמע. דת"ק סבר דיש בה עניי נפש, ורבי יוסי סבר דלית בה עניי נפש. וליכא למיפרך השתא כדפרכינן: ליתני רבי יוסי אומר תנאי זה אין בו עניי נפש. דלא אפשר למיתני הכי, דהא קתני "ושבועה שלא ארחץ" דלית ביה [תנאי], ולא שייך למימר "תנאי זה". ונראה בעיני דלהכי נקטינהו תנא להני תרי גווני, לאשמועינן רבותא דרבנן ודרבי יוסי. דרבנן – דאף על פי שלא חל הנדר לגמרי מפר, ומשום רבותא דרבנן נקט מילתיה בתנאי. ומשום רבות' דרבי יוסי נקט "שבועה שלא ארחץ" בלא תנאי, ואע"ג דחיילא מהשתא – לא מצי מפר, דברחיצה לרבי יוסי ליכא עניי כלל. **אין** ענש כרת אלא על האוכל והשותה. דכתיב "כל הנפש אשר לא תעונה והאבדתי", איזה עניי שיש בו אבוד נפש – הוי אומר זו אכילה ושתיה, ועל העושה בו מלאכה, דכתיב בה כרת. **כי** רחיץ לחייב כרת. דהא לא מעני נפשיה. ובדין הוא דמצי לשנויי ליה דנהי דרחיצה מיקריא עניי – אין חייבין עליה כרת, דהא בעינן עניי נפש שיש בו אבוד נפש, ובעניי רחיצה ליתא. אלא דרבא פרקה אפי' אליבא דהנהו תנאי דלית להו דך דרשא, כדאיתא פ' "יום הכפורים". **מילתא** דידיעה עינויא השתא. דהיינו אכילה, דבאותו יום מינכר עינויא. ורחמנא לא קפיד ביום הכיפורים אלא בעניי דמינכר בההוא יומא. **גבי** נדרים דכתיב כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש מילתא דאתיא ביה לידי עניי. דקרא הכי משמע: דכיון שנדרה מביאתה לענות נפש – מיפר. **ורמי** דרבי יוסי אדר' יוסי. אבל דרבנן אדרבנן לא קשיא, דנהי דמניעת רחיצת הגוף הוי עניי – בבגדים ליכא צערא כולי האי. ועוד: דאפילו תמצא לומר דאיכא צערא בכביסה כברחיצה, אפילו הכי מצו אמרי רבנן דחיי אחרים קודמין. אבל דרבי יוסי אדרבי יוסי קשיא, דאי כביסה לדידיה אית בה צערא כולי האי עד [שכביסתן] קודמין לחיי אחרים – כל שכן דסבירא ליה דברחיצת הגוף איכא עניי נפש. זה נ"ל. **מעיין** של בני העיר. היוצא בעיר, חייהן וחיי אחרים – חייהן קודמין לחיי אחרים. שאם אינו מספיק לשתיית כולן – שתייתן קודמת, דחייהן קודמין – כדדרשינן בריש פרק "איזהו נשך" (כ"מ סכ.) מדכתיב "וחי אחיך עמך". **בהמתן** ובהמת אחרים בהמתן קודמת. אם אינו מספיק לבהמת כולן. **כביסתן** וכביסת אחרים. כביסת בגדיהן. **חיי** אחרים וכביסתן. בני עיר אחרת צריכין אותו לשתייתן, ובני אותה העיר לכביסתן בלבד – חיי אחרים קודמין. בני עיר אחרת קודמין לשתייתן, מפני שיש בהן חיי נפש, מה שאין כן בכביסה. **רבי** יוסי אומר כביסתן של אותה העיר קודמת לשתייתן של בני עיר אחרת. דסבירא ליה לרבי יוסי דכיון דבמניעת כביסה איכא צערא טובא – חיי נפש הוא. **השתא** כביסה אמר ר' יוסי יש בה צער. כי ממנע ליה ולא כיבס.

גוף

רש"י

שנית אם ארחץ. זהו דהוי עניי נפש, לרבי יוסי כדאית ליה ולרבנן כדאית להו. **אם לא ארחץ דקתני היכי דמי (אילימא) דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ במי משרה.** תרחץ – איכא ניוול. ואע"ג דרחצה, מיהו, משום דאין המים יפים ויש להן ריח רע – הויא ניוול. ור' יוסי סבר: תרחץ ואין בכך כלום, דבההיא יומא לא שמיה ניוול. **דכוותיה גבי קישוט.** דקתני סיפא "אם לא אתקשט", דאמרה: תיתסר עלי הנאת קישוט, כגון ביחוט ופירכוס, אם לא אתקשט בנפט. לכלוך הוא – שהנפט מסריח. **לעולם.** כדאמר מעיקרא, דאסרה הנאת רחיצה עלה לעולם. ומתני' חדא קתני, דהכי אמרה: אם ארחץ [ושבועה שלא] ארחץ, דאיתסר עלה רחיצה לגמרי אפי' בזימנא חדא. ואי נמי דאמרה: הנאת קישוט עלי לעולם, כגון קישוט דבגדי צבעונין וקישוט בשמים, אם אתקשט אפילו פעם אחת, ושבועה שלא אתקשט כלל. ורבי יוסי לטעמיה, דלניוול לא חייש כלל, וליכא עניי נפש. וליכא למיפרך נמי כדפרכינן לעיל דליתני "תנאי זה אין בו עניי נפש" – דהכא ליכא תנאי כלל, מדאתיא שבועה אבתריה ועקרה לה. **אע"פ שאסור בכולן.** בכל הני דאית בהו צד עניי; ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. **אינו חייב כרת אלא על האוכל ועל השותה והעושה בו מלאכה.** דלא חייבה תורה אלא בהני דכתיבי בהדיא גבי יום הכיפורים, דכתיב "תענו את נפשותיכם" – משמע שהנפש יודעת הענוי, וזהו עניי אכילה ושתיה, דרגיל בהו, וכיון דלא אכיל ההוא יומא – ידיעה עינויא. **רחיצה לא ידיעה עינויא.** דלאו כל יומא רגיל למירחץ, והשתא נמי כי לא רחיץ – לא הוי ניכר הענוי. **אבל גבי נדר דכתיב לענות נפש.** משמע שעתיד לענות. והיינו נמי רחיצה דאתיא לידי עניי נפש, ואהכי מיפר לה. **מעיין של בני העיר.** שמושך והולך לעיר אחרת, ואין בו אלא כדי סיפוק שתייתן של בני אותה העיר – הרשות בידן לסותמו, שלא ילך לאותה עיר אחרת שלמטה הימנה. לפי שהמים שלהן הם, והמים ברשותן – חייהן קודמין לחיי אחרים. ואם יש בה כדי חייהן של אלו ושל אלו, ואין בה להסתפק ממה שנשאר מאותו מעיין אלא כדי בהמתן של בני אותה העיר. **כביסתן וכביסת אחרים.** אם יש בו כדי חיותן וכדי בהמתן של בני אותה העיר, ואין במה שנשאר במעיין אלא כדי כביסת בגדיהן של בני העיר. **חיי אחרים וכביסתן.** שיש לבני העיר ולבהמתן להשקות ממעין אחד, ואין כביסה להם אלא זה, ואף חיי אחרים תלויין בו, ואין בו אלא כדי שיעור של אחד מהן. **חיי אחרים קודמין לכביסתן.** ויניחום לבני אותה עיר אחרת לחייהן, ואל יכבסו בו בגדיהן. **השתא כביסה.** דבגדים, קאמר ר' יוסי דאית ביה צערא, ולהכי כביסת קודמת. **גוף כולו מיבעיא.** דאית ביה עניי כשאינו רוחץ.

כביסת

שַׁנִּית "אִם אֶרְחַץ". "אִם לֹא אֶרְחַץ" הֵיכִי דָּמֵי? אִלֵּימָא דְּאָמְרָה "תִּיתְּסַר הֲנָאַת רְחִיצָה לְעוֹלָם עָלַי אִם לֹא אֶרְחַץ הַיּוֹם" לָמָּה לָהּ הֲפָרָה? תִּתְסְחִי! אָמַר רַב יְהוּדָה: דְּאָמְרָה "הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם לֹא אֶרְחַץ בְּמֵי מִשְׁרָה". דִּכְוָותֵיהּ דְּקָתָנֵי "אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט" - אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט בְּנֵפֶט, לְכְלוּדְ הוּא! אָמַר [רַב יְהוּדָה] דְּאָמְרָה "הֲנָאַת רְחִיצָה לְעוֹלָם עָלַי אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם. וּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶרְחַץ", "הֲנָאַת קִישּׁוּט עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶתְקַשֵּׁט הַיּוֹם, וּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶתְקַשֵּׁט". א"ל רָבִינָא לְרַב אַשֵׁי: הַאי "אֵלּוּ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי! א"ל: תְּנֵי "אֵלּוּ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת". וְאִיבָּעֵית אֵימָא: שְׁבוּעוֹת נַמִּי הֵיְינוּ נְדָרִים. דִּתְנַן: "בִּנְדָרֵי רְשָׁעִים" - נָדַר בְּנָזִיר וּבְקָרְבָּן וּבִשְׁבוּעָה. וְאָמְרוּ רַבָּנַן: רְחִיצָה אִית בָּהּ עֲנוּי נֶפֶשׁ כִּי לָא רָחְצָה? וּרְמִינְהִי: אע"פ שֶׁאָסוּר בְּכוּלָּן - אֵין עָנוּשׁ כָּרֵת אֶלָּא בְּאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּלִבַּד. וְאִי אָמַרְתְּ כִּי לָא רָחְצָה אִיכָּא עֲנוּי, בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים כִּי רָחֵץ לִיחַיַּיב כָּרֵת! אֲמַר רָבָא: מֵעֲנֵינָא דִּקְרָא; גַּבֵּי יוֹם הַכִּיפּוּרִים דִּכְתִיב "תְּעַנּוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם" - מִילְּתָא דִּידַע עִינּוּיָא הָשְׁתָּא, רְחִיצָה לָא יָדַע עִינּוּיָא הָשְׁתָּא. גַּבֵּי נְדָרִים דִּכְתִיב "כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבוּעַת אִסָּר לְעַנּוֹת נָפֶשׁ" - מִילְּתָא דְּאָתְיָא לֵיהּ לִידֵי עֲנוּי, וְכִי לָא רָחְצָה - אָתְיָא לִידֵי עֲנוּי. וְרָמֵי דְּרַבִּי יוֹסֵי אַדְּרַ' יוֹסִי: מַעְיָין שֶׁל בְּנֵי הָעִיר, חַיֵּיהֶן וְחַיֵּי אֲחֵרִים - חַיֵּיהֶן קוֹדְמִין לְחַיֵּי אֲחֵרִים. בְּהֶמְתָּם [וּבְהֶמַת אֲחֵרִים - בְּהֶמְתָּם] קוֹדֶמֶת לִבְהֶמַת אֲחֵרִים. כְּבִיסָתָן וּכְבִיסַת אֲחֵרִים כְּבִיסָתָן קוֹדֶמֶת לִכְבִיסַת אֲחֵרִים. חַיֵּי אֲחֵרִים וּכְבִיסָתָן - חַיֵּי אֲחֵרִים קוֹדְמִין לִכְבִיסָתָן, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כְּבִיסָתָן קוֹדֶמֶת לְחַיֵּי אֲחֵרִים. הָשְׁתָּא כְּבִיסָה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי יֵשׁ בָּהּ צַעַר,

גוף

כאשר חיים באוויר של תורה ומצוות, החיים בריאים; כאשר חיים באוויר של כפירה – הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות

היום יום יא טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מבררת הגמרא, **שַׁנִּית אִם אֶרְחַץ** – נתבאר עד עתה פירוש דברי המשנה 'אם ארחץ', דהיינו, שתלתה את נדרה לאיסור רחיצה לעולם, בתנאי אם תרחץ היום. אך עדיין לא נתבאר פירוש דברי המשנה **'אם לא אֶרְחַץ'**, דהֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן יש להעמיד נדר זה, **אֵלֵימָא דְּאָמְרָה תִּיתְּסַר הֲנָאַת רְחִיצָה לְעוֹלָם עָלַי אִם לֹא אֶרְחַץ הַיּוֹם**, אם כן לָמָּה לָהּ הֲפָרָה, תִּתְסְחֵי – תרחץ, וממילא לא יחול נדרה, ולא תאסר בהנאת רחיצה לעולם.

מיישבת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה**, שיש להעמיד את המשנה באופן כזה, **דְּאָמְרָה** האשה תאסר **הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם לֹא אֶרְחַץ בְּמֵי מִשְׂרָה** – מים ששורים בהם פשתן, שהם סרוחים ביותר, וממילא באופן זה יכול הבעל להפר משום עינוי נפש. שהרי אם לא תרחץ במי משרה, תאסר ברחיצה לעולם, ויש בכך עינוי נפש, ואם תרחץ במי משרה כדי שלא יתקיים התנאי ויחול הנדר, מכל מקום יש לה עינוי נפש בזה שהיא רוחצת במים סרוחים.

מקשה הגמרא על ביאור זה, **דִּכְוָותֵיהּ** – לפי ביאור זה, יהא הביאור בהמשך דברי המשנה **דְּקָתָנֵי 'אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט'**, שאמרה האשה תאסר הנאת קישוט עלי לעולם **אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט בְּנִפְּט**, ועל כן רשאי הבעל להפר משום עינוי נפש, שהרי אם לא תתקשט בנפט, ייאסר עליה להתקשט לעולם, ואם תתקשט כדי שלא יתקיים התנאי ולא יחול הנדר, מכל מקום יש לה עינוי נפש בזה שהיא מתקשטת בנפט. וקשה, כיצד יתכן לומר לשון קישוט לגבי נפט, הרי **לְכִלּוּדָּ הוּא** ולא קישוט. ומכיון שלא ניתן לבאר את דברי המשנה כן לגבי קישוט, זוהי הוכחה שאין הביאור כן אף לגבי רחיצה.

ועל כן, מבארת הגמרא את דברי המשנה באופן אחר:

אָמַר [רַב יְהוּדָה], פירוש דברי המשנה כך הוא: ביאור המילים 'אם ארחץ' הוא, **דְּאָמְרָה** האשה תאסר **הֲנָאַת רְחִיצָה לְעוֹלָם עָלַי אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם**, וכמו שנתבאר בדברי הגמרא לעיל. וביאור המילים 'אם לא ארחץ' הוא, שאמרה האשה **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶרְחַץ**. דהיינו, שלא תלתה את האיסור בתנאי, אלא נשבעה שלא לרחוץ, ובזה נחלקו רבי יוסי וחכמים אם יש במניעת רחיצה עינוי נפש. וכן הביאור בדברי המשנה לגבי קישוט. שביאור דברי המשנה 'אם אתקשט' הוא, שאמרה האשה תיאסר **הֲנָאַת קִישּׁוּט עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶתְקַשֵּׁט הַיּוֹם**, וביאור המילים 'אם לא אתקשט' הוא, שאמרה האשה **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶתְקַשֵּׁט**. וגם בזה נחלקו רבי יוסי ורבנן, האם יש עינוי נפש במניעת קישוט.

ונמצא, שהמשנה עוסקת בשני מקרים שונים, מקרה אחד שבו אוסרת האשה על עצמה רחיצה או קישוט לעולם, אם תרחץ או תתקשט היום, ומקרה נוסף שבו נשבעת האשה שלא לרחוץ או להתקשט.

הגמרא מקשה על ביאור זה שהמילים 'אם לא ארחץ' אינם עוסקים בנדר אלא בשבועה:

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אם כן, מדוע פתחה המשנה במילים 'ואלו נדרים שהוא מיפר', **הַאי אֵלּוּ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתְנֵי** – היה צריך לומר 'אלו נדרים ושבועות', מאחר שהמשך המשנה עוסק לא רק בנדרים אלא אף בשבועות.

מיישבת הגמרא בשני אופנים:

האחד, **אָמַר לֵיהּ תְּנֵי אֵלּוּ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת** – אכן יש לגרוס בדברי המשנה 'אלו נדרים ושבועות'. והשני, **וְאִיבָּעֵית אֵימָא**, שאין צורך לתקן המשנה, אלא אף הלשון 'אלו נדרים' נכון הוא, כיון **שׁשְׁבוּעוֹת נַמִּי הֲוֵינַן נְדָרִים** – שאף שבועה הרי היא בכלל נדר.

והראיה לזה, **דִּתְנַן** במשנה לעיל (ט.), שאדם האומר 'הרי עלי **כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים', נֵזֶר כְּנָזִיר וּכְקָרְבָּן וּכִשְׁבוּעָה** – חל נדרו לענין נזירות או קרבן או שבועה. ויש להוכיח מדברי המשנה, שאף שבועה כלולה היא בלשון נדר.

הגמרא מקשה על שיטת חכמים, הסוברים שמניעת רחיצה יש בה עינוי נפש:

וְאָמְרוּ רַבָּנַן רְחִיצָה אִית בָּהּ עִנּוּי נֶפֶשׁ כִּי לֹא רָחֲצָה, וּרְמִינְהִי – יש להקשות על כך מדברי הברייתא (יומא עד.), הדנה לגבי איסורי יום הכיפורים, ואומרת: **אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם אָסוּר בְּכִבּוּלָן**, דהיינו, בכל חמשת העינויים, וכן בעשיית מלאכה, אך **אֵין עָנוּשׁ כָּרֵת אֶלָּא בְּאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה כֻּלָּהּ**, מכיון שנאמר בפסוק (ויקרא כג כט) 'כִּי כָּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תֵעָנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ', ודרשו חכמים (שם ע"ב) מהפסוק (שם ל) 'והאבדתי את הנפש', איזהו עינוי שיש בו איבוד נפש, הוי אומר זו אכילה ושתיה. ועל איסור מלאכה ישנו מקרא מפורש (שם) 'וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ'. אך על רחיצה ושאר העינויים אין ענוש כרת כיון שאינם בכלל עינוי שיש בו איבוד נפש. **וְאִי אָמַרְתְּ** שלשיטת חכמים, **כִּי לֹא רָחֲצָה אִיכָּא עִנּוּי**, אם כן **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כִּי רָחֵץ לִיחַיֵּיב כָּרֵת**, שהרי לא נתענה בעינוי רחיצה, והרי הוא בכלל 'כל הנפש אשר לא תעונה וגו' ונכרתה'.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, הכא מענינא דקרא והכא **מֵעִנְיָנָא דְּקְרָא** – יש להתאים כל מקרה לפי הענין שנאמר בפסוק העוסק בו. **גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְתִיב** (ויקרא טז כט) **'תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם'**, כוונת הכתוב היא, **מִילְּתָא דְּיָדַע עִינּוּיָא הַשְׁתָּא** – דבר שעינויו ניכר מיד, והיינו אכילה ושתיה, אבל **רְחִיצָה לֹא יָדַע עִינּוּיָא הַשְׁתָּא** – אין ניכר מיד בו ביום העינוי במניעת הרחיצה, ועל כן הרוחץ ביום הכיפורים אינו בכלל 'הנפש אשר לא תעונה', ואינו ענוש כרת. אמנם **גַּבֵּי נְדָרִים דִּכְתִיב** (במדבר ל יד) **'כָּל נֶדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ'**, כוונת הכתוב היא, **מִילְּתָא דְּאָתְיָא לִידֵי עִנּוּי** – נדר או שבועה שיביא בעתיד לידי עינוי נפש, יפר, **וְכִי לֹא רָחֲצָה אָתְיָא לִידֵי עִנּוּי** בעתיד, ועל כן אף שאין העינוי ניכר מיד, נכללת מניעת הרחיצה בסוג הנדרים שיכול הבעל להפר.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוסי:

וְרָמֵי דְּרַבִּי יוֹסֵי דהכא, הסובר שבמניעת רחיצה אין עינוי נפש, **אַדְּרַבִּי יוֹסֵי** בתוספתא (ב"מ פי"א), שמשמע מדבריו שיש בזה עינוי נפש. שהרי שנינו בתוספתא, **מַעְיָן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר** היוצא מעיר אחת וממשיך לעיר אחרת, ויש לדון בזה, האם רשאים הראשונים לעכב את המים לצורכם, אף אם לא יישאר מים לצורך האחרים. הדין בזה הוא: **חַיָּיהֶן וְחַיֵּי אֲחֵרִים, חַיָּיהֶן קוֹדְמִין לְחַיֵּי אֲחֵרִים**, דהיינו, אם צריכים הראשונים מים לשתיה, ואין המים מספיקים אף לשתיית האחרים, רשאים הם לעכב המים לעצמם, שהרי נאמר בפסוק (ויקרא כה לו) 'וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ', ודרשו חכמים (ב"מ סב.) 'חייך קודמים לחיי חברך'. **בְּהֶמְתָּם [וּבְהֶמַת אֲחֵרִים, בְּהֶמְתָּם] קוֹדֶמֶת לְבְהֶמַת אֲחֵרִים**, דהיינו, אם יש מים לצורך שתיית שתי הערים, ואף נשאר מעט מים המספיק לשתיית בהמות עיר אחת, גם בזה קודמת העיר הראשונה לשניה. וכן באופן שיש כדי שתיית כל הבהמות שבשתי הערים, ונשאר מעט מים כדי צרכי כביסה של עיר אחת, הדין הוא **כְּבִיסָתָן וּכְבִיסַת אֲחֵרִים, כְּבִיסָתָן קוֹדֶמֶת לְכְבִיסַת אֲחֵרִים**. אמנם, **חַיֵּי אֲחֵרִים וּכְבִיסָתָן, חַיֵּי אֲחֵרִים קוֹדְמִין לְכְבִיסָתָן**, דהיינו באופן שיש מים כדי שתיית העיר הראשונה, אך אם ישתמשו במים גם לכביסה, לא ישאר מים לעיר האחרת אף לשתיה, בזה יש להקדים את האחרונים, שהשתיה בשבילם היא צורך חיי נפש, לכביסת הראשונים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּבִיסָתָן קוֹדֶמֶת לְחַיֵּי אֲחֵרִים** – אף בזה יש להקדים את הראשונים לאחרונים, כיון שבמניעת הכביסה יש צער מרובה, והרי זה נידון גם כן כחיי נפש, וכאמור, חייהם קודמים לאחרים.

וממילא מוכיחה הגמרא שבמניעת רחיצה יש עינוי נפש לרבי יוסי. ועל כך מקשה הגמרא:

הַשְׁתָּא מניעת **כְּבִיסָה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי יֵשׁ בָּהּ צַעַר** ועינוי נפש, ועל כן היא קודמת אף לשתייתם של אחרים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גּוּף כּוּלּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן – מניעת רחיצה המצערת את הגוף כולו, על אחת כמה וכמה שיודה רבי יוסי שיש בה עינוי נפש. ואם כן, כיצד יתכן שרבי יוסי חולק במשנה על דברי חכמים, וסובר שאין במניעת רחיצה עינוי נפש.

מתרצת הגמרא, **אָמְרֵי** – תירצו בני הישיבה, **אִין** – אכן כך, **כְּבִיסָה אַלִּימָא לְרַבִּי יוֹסֵי** – בביסה נצרכת היא לאדם יותר מרחיצה לדעת רבי יוסי, ועל כן למרות שלשיטתו אין עינוי נפש במניעת רחיצה, מודה הוא שיש עינוי נפש במניעת כיבוס.

ומביאה הגמרא ראיה לכך שמניעת בביסה מזיקה יותר ממניעת רחיצה:

דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הַאי עַרְבּוּבִיתָא דְּרִישָׁא מַתְיָא לִידֵי עֲוִירָא – ערבוב הראש בעפר וכינים, מחמת שאינו רוחץ ומסרק את שער ראשו, גורם הוא לעיוורון. **עַרְבּוּבִיתָא דְּמַאנֵי מַתְיָא לִידֵי שַׁעֲמוּמִיתָא** – ערבוב הבגדים בלכלוך, מחמת שאינו מכבסם, גורם הוא לשיגעון. **עַרְבּוּבִיתָא דְּנוּפָא מַתְיָא לִידֵי שִׁיחֲנֵי וְכִיבֵי** – ערבוב הגוף בזיעה ולכלוך, מחמת שאינו רוחץ את גופו, גורם הוא לפצעים המכאיבים.

ומוכיחה הגמרא, שכיון שמניעת רחיצה גורמת לפצעים שניתן לרפאותם, ואילו מניעת כיבוס גורמת לשיגעון שלא ניתן לרפאותו, בהכרח שמניעת בביסה מזיקה יותר, ועל כן סובר רבי יוסי, שמניעת רחיצה אין בה עינוי נפש, ואילו מניעת כיבוס יש בה עינוי נפש.

מביאה הגמרא כמה אזהרות ששלחו מארץ ישראל לבבל, ואחת מהם עוסקת ב'ערבוביתא':

שָׁלְחוּ מִתָּם – מארץ ישראל, **הִזָּהֲרוּ בְּעַרְבּוּבִיתָא** – הזהרו לרחוץ ולכבס את בגדיכם, כדי שלא תבואו לידי ערבוב הראש, הגוף, והבגדים. **הִזָּהֲרוּ בַּחֲבוּרָה** – הזהרו ללמוד וללמד תורה בחבורה, שהתלמידים מחדדים זה את זה, ואף את רבם. **הִזָּהֲרוּ בִּבְנֵי עֲנִיִּים** להשתדל ללמדם תורה, **שֶׁמֵּהֶן תֵּצֵא תּוֹרָה**, כיון שאין דעתם נתונה לעסקים אחרים, וכן מכיון שדעתם שפלה עליהם. **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר כד ז) 'יֵזַל מַיִם מִדָּלְיָו', ודרשו חכמים, מִדַּלִּים, שֶׁמֵּהֶן – מן העניים שבעם ישראל, **תֵּצֵא תּוֹרָה** שנמשלה למים.

שואלת הגמרא, **וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְצוּיִין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לָצֵאת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִבְּנֵיהֶן** – מדוע לא מצוי הדבר שבניהם של תלמידי חכמים יהיו אף הם תלמידי חכמים. **אָמַר רַב יוֹסֵף**, טעם הדבר הוא כדי **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ** בניהם של התלמידי חכמים, שהתּוֹרָה יְרוּשָׁה הִיא לָהֶם מאבותיהם, ולא יטרחו לעמול בה. **רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אוֹמֵר**, שטעם הדבר הוא **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּדְּרוּ** – יתגאו, התלמידי חכמים **עַל הַצִּבּוּר**, שמאחר שרואים הם שאין התורה פוסקת מזרעם, יבואו להשתרר על הציבור. **מַר זוּטְרָא אוֹמֵר**, שטעם הדבר הוא **מִפְּנֵי שֶׁהֵן** – התלמידי חכמים, **מִתְגַּנְּבְרִין** – מתגאים, **עַל הַצִּבּוּר**, וכעונש על כך, אינם זוכים לבנים תלמידי חכמים. **רַב אַשִּׁי אוֹמֵר**, שטעם הדבר הוא **מִשּׁוּם דְּקָרוּ לְאִינְשֵׁי חֲמָרֵי** – שקוראים התלמידי חכמים לאנשים שאינם עוסקים בתורה 'חמורים', כלומר שמזלזלים הם באלו שאינם תלמידי חכמים. **רָבִינָא אוֹמֵר**, שטעם הדבר הוא מחמת שֶׁאֵין התלמידי חכמים **מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה**, דהיינו שאינם מברכים בשחרית את ברכות התורה, ודבר זה מלמד על זלזול בתורה, ועל כן אינם זוכים לבנים העוסקים בתורה.

מביאה הגמרא מימרא, שממנה אנו למדים את חומרת העוון של מי שאינו מברך ברכות התורה:

דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב – מהו ביאור הפסוק (ירמיה ט יא) 'מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת, וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי ה' אֵלָיו וְיַגִּדָהּ, עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר'. **דָּבָר זֶה** – שאלה זו, על מה אבדה הארץ, **נִשְׁאֲלָה לַחֲכָמִים** – וזו כוונת הפסוק 'מי האיש החכם', **וְלַנְּבִיאִים** – וזו כוונת הפסוק 'ואשר דבר פי ה' אליו', **וְלֹא פֵּרְשׁוּהוּ** – לא ידעו לומר את סיבת החורבן. **עַד שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב** (שם פסוק יב) 'וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי וְגוֹ', וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא הָלְכוּ בָהּ'. ומקשה הגמרא, **הַיְינוּ לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי הַיְינוּ לֹא הָלְכוּ בָהּ**, ומהו כפל הלשון. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, כוונת הפסוק 'על עזבם את תורתי' היינו **שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה**, שמכיון שלא עסקו בתורה לשמה, לא היתה חשובה בעיניהם לברך עליה. וזו הכוונה 'לא הלכו בה', שלא למדו התורה לשמה.

ומכאן אנו למדים, את חומרת העוון של מי שאינו מברך ברכת התורה, שעוון זה הוא שגרם לחורבן בית המקדש.

הגמרא דנה בטעמו של רבי יוסי הסובר שהצורך במים לכביסה של העיר הראשונה, קודם לצורך במים לשתיה של העיר השניה:

אִיסִי בַּר יְהוּדָה, לֹא אָתָא לְמִתְיְבְתָא דְּרַבִּי יוֹסֵי תְּלָתָא יוֹמֵי – לא בא שלשה ימים לישיבתו של רבי יוסי. **אַשְׁכְּחֵיהּ וְרִדִּימוּס בְּרַבִּי יוֹסֵי** – פגשו בנו של רבי יוסי, **אָמַר לֵיהּ** לאיסי בר יהודה, **מַאי טַעְמָא לֹא אָתֵי מַר לְבֵי מִדְרְשָׁא דְּאַבָּא הָא תְּלָתָא יוֹמִין** – מדוע אינך בא לבית המדרש של אבי שלשה ימים. **אָמַר לֵיהּ** איסי בר יהודה לורדימוס בנו של רבי יוסי, אינני מגיע לישיבתו של אביך **כִּי טַעְמֵיהּ דַּאֲבוּךְ לֹא יָדְעָנָא הֵיכָא אִיתַאי** – אינני יודע מהיכן מקורו של הדין שאמר אביך. **אָמַר לֵיהּ** ורדימוס, **לֵימָא מַר מַאי קָאָמַר לֵיהּ דִּלְמָא יָדְעָנָא טַעְמֵיהּ** – אמור לי באיזה דין מדובר, שמא אוכל לומר לך את מקורו. **אָמַר לֵיהּ** איסי בר יהודה, כוונתי לְהָא **דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כְּבִיסָתָן קוֹדְמִין לְחַיֵּי אֲחֵרִים** שהוא דבר התמוה מסברא, ובהכרח שהוא דורשו מפסוק, ואם כן **קְרָא מְנָלָן** – מהיכן הוא דורש דין זה. **אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב** (במדבר לה ג) 'וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָם וְגוֹ' וּלְכָל חַיָּתָם'. ויש לדון בדברי הפסוק **מַאי 'חַיָּתָם'** – מה היא הכוונה 'לכל חיתם', **אִילֵימָא חַיָּה** – לגדל שם חיות, **וְהָלֹא חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה הִיא**, והרי זה נכלל ב'לבהמתם', **אֶלָּא מַאי חַיָּתָם, חִיּוּתָא מַמָּשׁ** – לכל צרכי חיותם, שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא**, ואין המקרא צריך לפרש דבר זה, **אֶלָּא לָאו כְּבִיסָה** – בהכרח הכוונה במילה 'חייתם' היא על בביסה שנקראת צורך חיי נפש, **דְּהָא אִיכָּא צַעֲרָא דְּעַרְבּוּבִיתָא** – כיון שבמניעת הבביסה ישנו צער הגוף עקב עירבוב הלכלוך בבגדים, העלול לגרום לשיגעון. וכיון שהכתוב מכנה לכביסה בשם 'חייתם', הרי היא נכנסת בכלל 'חייך קודמים', ועל כן נוקט רבי יוסי שכביסתן של העיר הראשונה, קודמת לשתיית העיר האחרת.

שנינו במשנה, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין אֵלּוּ** – מניעת רחיצה וקישוט **נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ:**

אִיבַּעְיָא לְהוּ, לְרַבִּי יוֹסֵי הסובר שאין במניעת רחיצה וקישוט עינוי נפש, ועל כן אין הבעל רשאי להפר נדרים אלו, **מַהוּ שֶׁיָּפֵר** הבעל נדרים אלו **מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ**, שעל כל פנים הבעל אינו חפץ שתמנע אשתו מרחיצה וקישוט, ואם כן שמא יוכל להפר משום דברים שבינו לבינה, אף שאין בהם עינוי נפש לאשה.

מנסה הגמרא לפשוט איבעיא זו מדברי רבי יוסי:

תָּא שְׁמַע. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ, ומשמע מדבריו, שרק משום עינוי נפש אין כאן, **אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ הַוְיָין**, ויוכל הבעל להפר, שאם דעתו היא שאין הבעל יכול להפר כלל, היה לו לומר 'לא יפר'.

דוחה הגמרא, **דִּלְמָא לְדִידְהוּ דרבנן קָאָמַר לְהוּ** – שענה להם רבי יוסי לפי שיטתם. וכוונתו לומר להם, **לְדִידִי אֲפִילּוּ דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ לֹא הַוְיָין** – לשיטתי, אכן אין הבעל רשאי כלל להפר, אף לא משום דברים שבינו לבינה, **לְדִידְכוּ דְּאָמְרִיתוּ הַוְיָין נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ, אוֹדוּ לִי דְּאֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ** – אך לשיטתכם שהבעל יכול להפר נדרים אלו, הודו לי על כל פנים, שאין אלו נדרי עינוי נפש. ומאחר שעדיין לא נפשט הספק, שבה הגמרא ושואלת, **מַאי** – האם לשיטתו של רבי יוסי ניתן להפר נדרים אלו משום דברים שבינו לבינה. ונחלקו בזה אמוראים: **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אוֹמֵר, מֵפֵר** – יכול הבעל להפר אף לשיטתו של רבי יוסי, משום דברים שבינו לבינה, מאחר שהבעל מקפיד בזה שאשתו תוכל לרחוץ ולהתקשט. **רַב הוּנָא אוֹמֵר, אֵין מֵפֵר** – אין הבעל יכול להפר לדעת רבי יוסי, אף לא משום דברים שבינו לבינה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

כביסת בגדים אלימא ליה לר' יוסי. דאית ביה יותר מרחיצה. **דאמר שמואל האי ערבוביתא דרישא.** עפרורית שמתכנס לאדם בראשו, שאינו רוחץ. **מתיא ליה לידי עוירא.** מסמא את עיניו. **ערבוביתא דמאני.** שנושא בגדים שאינו רוחצן עד ששחורין הרבה. **לידי שעמומיתא.** שגענן, וזו שעמומיתא קשה מכולן. **ערבוביתא דגופא.** זוהמא הבאה על בשרו של אדם מחמת זיעה שאינו רוחץ. **הזהרו בערבוביתא.** בהנהו דפרשי'. **ושלא תלמדו תורה אלא בחבורה.** שאין אדם מתפלפל אלא מתוך לימוד חבירו. **והזהרו בבני עניים.** שלא יהו קלים בעיניכם ללמדם תורה. **ומפני מה תלמידי חכמים אין מצויין כו'.** שאין הדבר מצוי. **שלא יהו אומרים.** בני אדם: תורה ירושה היא להם, ואין אנו נזקקין ללמוד תורה. **שלא יתגדרו.** שלא יתגדלו, שלא ינהגו שררה כשיראו שהן ואבותם ובניהם תלמידי חכמים. יתגדרו – כמו "הניחו לו אבותיו להתגדר בו" (חולין דף ז.). **מפני שהן מתגברין.** דודאי כל מי שהוא ת"ח ובנו ת"ח ודאי מתגבר. דקרו לאינשי חמרי. שאין נוהגין להן כבוד ומבזין אותן, מפני תורה שבהם. **נצתה כמדבר מבלי יושב.** ישיבה של ת"ח. **נשאל לחכמים.** דכתיב "מי האיש החכם" לנביאים ומלאכי השרת – דכתיב "ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה". **שאין מברכין.** כשמשבימין לתלמוד תורה. ותלמידי חכמים בני תלמידי חכמים, מתוך שהן זהירין לעסוק בתורה ורגילין בה – אינן זהירין לברך כשפותחין – לא מקיימא ברכתא, [כדאמרינן בברכת התורה]: נהיה אנחנו וצאצאינו מלומדי תורה. **ורדימום בר' יוסי.** היינו ר' מנחם בר' יוסי, דמיתקרי "בנן של קדושים" (פסחים קד.). **טעמא לא ידענא.** דאמר למילתיה שאיני יכול לעמוד על סוף דעתו. **אמר ליה דכתיב.** גבי לוים "ולכל חייתם". **אילימא חיה ממש.** שמתפרנסת משם. **והלא חיה בכלל בהמה.** כדכתיב "זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה" (ויקרא יא), והואיל דכתיב "לבהמתם" – למה לי "חייתם"? [אלא לאו, כביסה הוי] חיותם ממש. דכביסת בגדיהן היינו חיותם, דאי לא מכבסי בגדיהן – איכא צערא דחיותם, היינו נמי ערבוביתא דאמר לעיל. **איבעיא להו לרבי יוסי.** דאמר "שלא ארחץ" "שלא אתקשט" אינם נדרי עינוי נפש, ומשום נדרי עינוי נפש אינו מיפר. **מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה.** שיהו מופרין לעצמו, כדאמרן לעיל: אבל אין בהן עינוי נפש – מפר לעצמם. משום דדברים שבינו לבינה היינו קישוט כל הגוף, בין קישוט תכשיטין בין קישוט דהעברת שער באותו מקום, דקישוט – כל הגוף משמע. **לדידכו דאמריתו.** דרחיצה הוי עינוי נפש כו' אלא דברים שבינו לבינה, דהא לא נדרה אלא מאותו מקום. **מאי.** כלומר, אכתי מיבעי לן אי מפר אי לא.

שלא

תוספות

גוף כולו לית בה צער. רחיצה, דהויא בכוליה גופא, לית בה צער?! אלא לאו, ודאי רחיצה לר' יוסי הויא ניזול. **כביסה** אלימא לר' יוסי. מרחיצה. **ערבוביתא** דרישא. כשאינו מסרק ראשו תמיד ומתוך כך איבא ערבוביתא ברישא. **מתיא** לידי עוירא. מביאו לידי סמוי עינים, שזוהמת הראש מכהה מאור עיניו. **דמאני** מתיא לידי שעמומיתא. בשיש בבגדיו ערבוביתא של זוהמא, שאינו מכבסן תמיד ולובשן כשהן מזוהמין – מביאו לידי שעמום ותמהון לב. **ערבוביתא** דגופא. כשגופו מזוהם, שאינו רוחץ תמיד – מביאו לידי שיחנא וכיבי, אבעבועות המכאיבות. ולאלו יש רפואות, אבל שעמום קשה מהן, אלמא כביסה אלימא מרחיצה. **הזהרו** בערבוביתא. כלומר, הזהרו בתכבוסת וברחיצה. **הזהרו** בחבורה. ללמד תורה בחבורה, שהתלמידים מחודדים זה את זה ואת הרב. **הזהרו** בבני עניים. להשתדל ללמדם תורה, שמהן תצא תורה, שאין להם עסק אחר, ועוד שדעתם שפלה עליהם. **לצאת** מבניהם ת"ח. שעל הרוב אינם בני תורה. **ירושה** היא להם. לא ילמדו תורה מאחר שהם סומכים שירושה היא להם. **כדי** שלא יתגדרו על הצבור. שאם לא היתה תורה פוסקת מהם – יגיס דעתם. **שאין** מברכים בתורה תחלה. תחילת עסקם בכל יום, דהיינו "לעסוק בדברי תורה" "והערב נא" "ואשר בחר". **דבר** זה נשאל לחכמים וכו' ולא פרשוהו. מדכתי' "ויאמר ה' על עזבם את תורתי" – מכלל דליכא דידע להדורי טעמא אלא קודשא בריך הוא בלחוד. ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ, דאם איתא "על עזבם את תורתי" כפשטא משמע, שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו? והלא דבר גלוי היה וקל לפרשו! אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפרשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב, שלא היו מברכין בתורה תחלה – כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה. שלא היו עוסקים בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה. והיינו לא הלבו בה – כלומר בכונתה ולשמה. אלו דברי הרב החסיד ז"ל, והם נאים ראויין למי שאמרם. **טעמא** דאבוך לא ידענא. דאמר כביסתן קודמת לחיי אחרים, והא מסברא ליתא. ולהכי בעי: קרא מנלן?. **אלא** לאו כביסה. וקרי ליה חייתם. ולענין הלכה קי"ל כרבנן, דרחיצה וקישוט נדרי עינוי נפש הם, ומפר בין לעצמם בין לאחרים, דיחיד ורבים הלכה כרבים. ועוד, דמילתא דשמואל משמיה דלוי דלקמן כוותיהו שייבא, כדנפרש עלה בס"ד. ואע"ג דאמר רב הונא בוליה פירקין ר' יוסי היא לא קי"ל כוותיה. אבל הרמב"ם ז"ל פסק מדרב הונא כרבי יוסי דאין מפר אלא משום נדרים שבינו לבינה. **איבעיא** להו לרבי יוסי מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה.

1 גוף כולו לא כל שכן?! אמרי: אין, כביסה אלימא
2 לר' יוסי, דאמר שמואל: האי ערבוביתא דרישא
3 - מתיא לידי עוירא, ערבוביתא דמאני - מתיא
4 לידי שעמומיתא, ערבוביתא דגופא - מתיא לידי
5 שיחני וכיבי. שלחו מתם: הזהרו בערבוביתא, הזהרו
6 בחבורה, הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה,
7 שנאמר "יוצ מים מדליו" - שמהן תצא תורה. ומפני
8 מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן? אמר
9 רב יוסף: שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב
10 ששת בריה דרב אידי אומר: כדי שלא יתגדרו על
11 הצבור. מר זוטרא אומר: מפני שהן מתגברין על
12 הצבור. רב אשי אומר: משום דקרו לאינשי "חמרי".
13 רבינא אומר: שאין מברכין בתורה תחלה. דאמר רב
14 יהודה אמר רב: מאי דכתיב "מי האיש החכם ויבן
15 את זאת"? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא
16 פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב "ויאמר
17 ה' על עזבם את תורתי" וגו'. היינו "לא שמעו
18 בקולי" היינו "לא הלכו בה"! אמר רב יהודה אמר
19 רב: שאין מברכין בתורה תחלה. איסי בר יהודה
20 לא אתא למתיבתא דר' יוסי תלתא יומי. אשכחיה
21 ורדימום בר' יוסי, א"ל: מאי טעמא לא אתי מר לבי
22 מדרשא דאבא הא תלתא יומין? א"ל: כי טעמיה
23 דאבוך לא ידענא, היכא איתאי? א"ל: ליכא מר
24 מאי קא"ל דלמא ידענא טעמיה. א"ל: הא דתנינא, ר'
25 יוסי אומר: כביסתן קודמין לחיי אחרים, קרא מנלן?
26 א"ל: דכתיב "ומגרשיהם יהיו לבהמתם" וגו', מאי
27 "חייתם"? אילימא חיה - והלא חיה בכלל בהמה
28 היא. אלא מאי "חייתם" - חיותא ממש. פשיטא!
29 אלא לאו - כביסה, דהא איכא צערא דערבוביתא.
30 א"ר יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש". איבעיא להו:
31 לר' יוסי, מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה?
32 ת"ש א"ר יוסי: אין אלו נדרי עינוי נפש. אבל דברים
33 שבינו לבינה הוין. דלמא לדידהו קאמר להו: לדידי אפי'
34 דברים שבינו לבינה לא הוין. לדידכו, דאמריתו הוין
35 נדרי עינוי נפש - אודו לי דאין אלו נדרי עינוי נפש. מאי?
36 רב אדא בר אהבה אומר: מפר, רב הונא אומר: אין מפר,

שלא

ברחיצה וקישוט דפליג עליהו דרבנן. מי אמר דדוקא משום עינוי נפש הוא דפליג עליהו דלא מפר, אבל משום דברים שבינו לבינה – מודה ר' יוסי דמפר. ונ"מ, דלרבנן דאמרי עינוי נפש הוי – מפר בין לעצמו בין לאחרים, ולר' יוסי – דוקא לעצמו מפר, לאחרים אינו מפר, דהא הוא דאיכא בין עינוי נפש ודברים שבינו לבינה, כדאמר בריש פרקין. **ת"ש** דא"ר יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש. ואם איתא דלר' יוסי אפי' משום דברים שבינו לבינה אינו מפר – ה"ל למימר "לא יפר". מדקאמר אין אלו נדרי עינוי נפש משמע: אבל דברים שבינו לבינה הויין. **רב** אדא בר אהבה אמר מפר. דאיכא קפידא לבעל בהכי.

שמת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמת בעפר פיר. בעפר חפירתו, שהוא דר בו תמיד. שמתוך שהוא רגיל שם – אינו נתקל בעפר של אותה גומא. כך זה, מתוך שהוא רגיל – אינו חושש שמא תקשר לו נימא אם לא תרחץ. **תניא** כוותיה דרב אדא בר אהבה וכו'. מפר, בין בינו לבינה – כגון דאמרה "קונם פירות בעלה עליה", ובין בינה לבין אחרים – שאסרה פירות אחרים עליה. **קונם** שאני עושה לפי אבא וכו'. מפרש ואזיל דברים שאין בהם עינוי נפש, ובינה לבין אחרים. ומפרש לה מקמי בינו לבינה, משום דבבינו לבינה איכא פלגותא, דזמנין מפר וזמנין אין צריך להפר. **שלא** אתן תבן לפני בהמתך ולפני בקרך אין יכול להפר. משום דלא משעבדא ליה. ואע"ג דבפרק "אע"פ" אסיקנא דכופה ליתן תבן לפני בהמתו – התם מיירי בשלא הכניסה לו ארבע שפחות, דקיימא לן התם דיושבת בקתדרא ואינה חייבת לו בדברים הללו. אפ"ה, נדרה ש"לא אציע לך מטתך" וכו' – אין צריך להפר, משום דקיימא לן התם: אפילו הכניסה לו כמה שפחות מחוייבת בהכי, לפי שהדברים הללו מביאין לידי קירוב הדעת. ר"ג אומר יפר. אע"ג דלא חייל נדרה, אפ"ה צריך להפר מדרבנן, שלא תקל בנדרים ותעבור על "בל יחל". והא אסמכתא בעלמא הוא. **דבר** אחר לא יחל דברו מכאן לחכם שאין מתיר נדרי עצמו. וכדדרשינן: הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו. וקשה בעיני: מאי "ד"א"? דהא ר"ג דאמר יפר משום לתא ד"בל יחל" קאמר, ולא מדרשא דקרא, ומאי "דבר אחר"? ונראה בעיני, דר"ג דאמר יפר – "דברו" קדריש, דאפי' מידי דלא מיקרי נדר, אלא דבר בעלמא – אמר קרא ד"לא יחל". דנהי דלא לקי עליה, אפ"ה כיון דאפשר בהפרה – בלא הפרה לא יחל. והיינו דקאמר "דבר אחר", דההוא "דברו" גופיה דדריש ר"ג להכי, למידי אחרינא מדריש, דחכם אינו מתיר נדרי עצמו, ומ"דברו" הוא דמשמע לן הכי. **מאן** שמעת ליה דאמר שלא אבחול ושלא אפקוס דברים שבינו לבינה הוי ר' יוסי. דאילו לרבנן, משום נדרי ענוי נפש הוא דמפר. **משום** שנאמר לא יחל דברו מני ר"ג היא. דדריש "דברו" לומר דאפי' מידי שאינו נדר גמור, אלא דבור בעלמא – אפ"ה לא יחל, כדי שלא ינהוג קלות ראש בנדרים שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר. בעפר חפירתו, דהואיל שהוא רגיל בה ומתגדל באותה עפר. כך לא מצינו אדם שניזוק במקום שרגיל לדרש בתוכו, שאין השער מזיקו. **דברים שיש בהן עינוי נפש מפר בין בינו לבינה כו'.** כלומר, כשהוא מפר לה – הוו מופרים לעולם, בין כל זמן שהיא תחתיו ובין בינה לבין אחרים, אפי' לאחר שתתגרש ותנשא לאחר. **שאין בהן עינוי נפש בינה לבין אחרים אינו מפר.** כדמפרש בריש פירקין, דלאחר שגרשה חלין עליה. **כיצד.** איזהו נדרי עינוי נפש שיהיו מופרין לעולם – אמרה קונם וכו'. **שאיני עושה לפי אבא.** אינו לא נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה, לכך אינו מפר לה. **שלא אכחול ושלא אפקום.** דברים שבינו לבינה. **שלא אשמש מטתך.** כדמפרש לקמן. **שלא אציע מטתך כו' אין צריך להפר.** משום דרחמנא זכייה ליה בהני מלאכות. **רשב"ג אומר יפר משום שנאמר לא יחל דברו.** דאורייתא דלאו כל כמינה לאפקועי שעבודו דבעל מינה. והיינו כרב אדא בר אהבה, דאמר: דברים שבינו לבינה יפר: דבר אחר לא יחל דברו מכאן אזהרה לחכם שלא יתיר נדריו לעצמו. **דברים המותרים ואחרים שנהגו בו איסור אי אתה רשאי לנהוג בו' מני רשב"ג היא.** דאמר לעיל: יפר לה. הואיל ונהגה בו איסור והיא סבורה שתהא אסורה להציע לו מטתו ולמזוג כוס – אינו רשאי לנהוג בהן היתר, אא"כ מפר לה. **משום שנאמר לא יחל דברו.** דאינו רשאי לבטל דבריה ולנהוג בהן היתר אא"כ מפר לה. **האומרת נטולה אני מן היהודים.** מודרת אני מהם מתשמיש, שלא יהנה שום יהודי ממנה.

יפר

שֶׁלֹּא מְצִינוּ שׁוּעָל שֶׁמֵּת בַּעֲפַר פִּיר. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִינּוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר, בֵּין בֵּינוֹ לְבֵינָהּ בֵּין בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים. שֶׁאֵין בָּהֶן עִינּוּי נֶפֶשׁ; בֵּינוֹ לְבֵינָהּ - מֵפֵר, בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים - אֵינוֹ מֵפֵר. כֵּיצַד? אָמְרָה "קוֹנָם פֵּירוֹת עָלַי" - ה"ז יָפֵר, "קוֹנָם שֶׁאֵינִי עוֹשָׂה לְפִי אַבָּא, לְפִי אָחִיךָ, לְפִי אָבִיךָ, לְפִי אָחִי, וְשֶׁלֹּא אֶתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְהֶמְתְּךָ וּמִיַּם לִפְנֵי בְקָרְךָ" - אֵין יָכוֹל לְהָפֵר. "שֶׁלֹּא אֶכְחוֹל שֶׁלֹּא אֶפְקוֹס וְשֶׁלֹּא אֲשַׁמֵּשׁ מִטָּתִי" - יָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ. "שֶׁלֹּא אַצִּיעַ לְךָ מִטָּתְךָ, וְשֶׁלֹּא אֶמְזוֹג לְךָ אֶת הַכּוֹס, וְשֶׁלֹּא אֶרְחַץ לְךָ פָּנֶיךָ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ" - אֵין צָרִיךְ לְהָפֵר. ר"ג אוֹמֵר: יָפֵר, שֶׁנֶּאֱ' "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". דָּבָר אַחֵר: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" - מִכָּאן לֶחָכָם שֶׁאֵין מַתִּיר נִדְרֵי עַצְמוֹ. מַאן שָׁמְעִינַן דַּאֲמַר "שֶׁלֹּא אֶכְחוֹל וְשֶׁלֹּא אֶפְקוֹס" דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ הָוְיָין - ר' יוֹסֵי, וְקָתָנֵי דְּמֵפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ. אָמַר מָר: "וְשֶׁלֹּא אֲשַׁמֵּשׁ מִטָּתִי" - יָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאָמְרָה: "הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁי עָלֶיךָ" - לָמָּה לִי הֲפָרָה? הָא מְשׁוּעְבֶּדֶת לֵיהּ! אֶלָּא בְּאוֹמֶרֶת "הֲנָאַת תַּשְׁמִישְׁךָ עָלַי", וּכְרַב כָּהֲנָא. דַּאֲמַר רַב כָּהֲנָא: "הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי עָלֶיךָ" - כּוֹפֶה וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ, "הֲנָאַת תַּשְׁמִישְׁךָ עָלַי" - יָפֵר, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הֶאָסוּר לוֹ. מַאן תַּנָּא הָא דְּתַנְיָא: דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְנָהוֹג בָּהֶם הֶיתֵּר כְּדֵי לְבַטְּלָן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". דָּבָר אַחֵר: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" - מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין מֵפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ. מַנִּי? ר"ג הִיא. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, לְרַבָּנַן, עִינּוּי נֶפֶשׁ הוּא אוֹ דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ? אֲמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ: וּ"נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים" - יפר

גמורים. הכא נמי, כיון שנהגו איסור בדברים המותרין – הוה ליה לגבייהו כדברים האסורים, ומכאן היה אומר ה"ר יהודה הכהן ז"ל שאם נהג אדם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בזמן מיוחד, ושוב רוצה לשתות יין או לאכול בשר באותו הזמן – צריך היתר. מתני' בנגעים (פ"ב מ"ה): כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ר' יהודה אומר: אף לא נגעי קרוביו. כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, ר' יהודה אומר: אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים. **וגרסי'** בירושלמי (פ"י ה"י): נדרה אשה ושמע בעלה ולא הפר לה – פשיטא שאינו מפר לה לענין הבעל, מהו שיפר לה לענין הזקן? מה אנן קיימין? אי בנדרים שבינו לבינה – נדרי עצמו הן, אלא בינן קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים. ולאו ר' יהודה היא? תנינן בשם ר"י, ר' חייא תנא לה בשם חכמים. ופסק הרמב"ן ז"ל כר' יהודה, מדתני לה ר' חייא בשם חכמים. וכתבתי מזה בפ"ק בס"ד. **ירושלמי:** "קונם הנייתי על בני עירי" – אינו נשאל לזקן שיש שם, "הנאת בני עירי עלי" – נשאל לזקן שיש שם. **בעא** מיניה רבא מרב נחמן תשמיש המטה לרבנן ענוי נפש הוא. ונפקא מינה דמפר בין לעצמו בין לאחרים. או דברים שבינו לבינה הוא, ולעצמו – מפר, לאחרים – אינו מפר. **נטולה** אני מן היהודים. שאסרה הנאת תשמישם עליה. **אמאי** תהא נטולה מן היהודים. דאם איתא דתשמיש ענוי נפש הוי – מהניא הפרתו בין לעצמו בין לאחרים. **לרבנן** תבעי לך. משום דנטולה אני מן היהודים ר' יוסי קתני לה, ולדידיה ודאי לא הוי ענוי נפש, ובדתניא בברייתא דלעיל. **כוליה** פירקין ר' יוסי היא.

כולהו

לזכות לזיכוך הנפש להיפטר מכף הקלע הוא, על ידי חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תהלים בעל פה

היום יום ז טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁלֹּא מָצִינוּ שׁוּעָל שֶׁמֵּת בְּעָפָר פִּיר – אין השועל נתקל בעפר חפירתו שהוא דר בו תמיד, מחמת שרגיל הוא בה ויודע להשמר שלא יזיקו. ומשל הוא, שאף הבעל אינו מקפיד על מניעת אשתו מרחיצה וקישוט, מכיון שרגיל הוא באשתו, ואינו חושש שיבא לידי תקלה.

ועל כן, לדברי רבי יוסי אין נדר כזה נכלל בדברים שבינו לבינה, וממילא אין הבעל רשאי להפר אותו.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב אדא הסובר שלרבי יוסי רשאי הבעל להפר משום דברים שבינו לבינה:

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. שנינו בתוספתא (פ"ז ה"א), שישנם ארבעה חילוקי דינים בנדרים שנודרת האשה: יש מהם שיכול הבעל להפר בכל ענין, ויש שאינו יכול להפר כלל, יש שאינו יכול להפר אלא כשהם נוגעים בינו לבינה, ויש מהם שאינו צריך להפר, כיון שמשועבדת היא לו, וכפי שיבואר להלן. ותחילה מבארת הברייתא את הכלל בזה, **דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִינּוּי נֶפֶשׁ** לאשה, כגון מניעת אכילת פירות, **מֵפֵר** הבעל את נדרה **בֵּין** אם היה הנדר בדבר **שֶׁבֵּינָהּ לְבֵינָהּ**, וכגון שאסרה על עצמה את פירות בעלה, **וּבֵין** אם היה הנדר בדבר **שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים**, שאסרה על עצמה פירות של אחרים. אבל נדרים **שֶׁאֵין בָּהֶן עִינּוּי נֶפֶשׁ** לאשה, אם הם עוסקים בדברים **שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, מֵפֵר**, אך אם הם עוסקים בדברים **שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים, אֵינוֹ מֵפֵר.**

ועתה מפרטת הברייתא את המקרים השונים:

כֵּיצַד הם אופנים אלו, האופן הראשון שיכול הוא להפר בכל מקרה, **אִם אָמְרָה** האשה **קוֹנָם פֵּירוֹת** העולם **עָלַי, חֵרֵי זֶה יָפֵר**, כיון שיש עינוי נפש במניעת אכילת הפירות, ולכן מפר אף כשלא אסרה את פירות בעלה ואין בזה משום דברים שבינו לבינה.

האופן השני, שאינו יכול להפר כלל, אם אמרה האשה **קוֹנָם שֶׁאֵינִי עוֹשָׂה לְפִי אַבָּא לְפִי אָחִיךָ לְפִי אָבִיךָ לְפִי אָחִי** – דהיינו, איני מהנה את אבי, או את אחיך, או אביך, או אחי, שאין לה עינוי נפש בזה שהיא אוסרת עליהם את הנאתה, ואף אין זה מדברים שבינו לבינה, וכן האשה שאמרה לבעלה, קונם **שֶׁלֹּא אֶתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְהֶמְתְּךָ וּמַיִם לִפְנֵי בְקָרְךָ**, כיון שאינה משועבדת לו לדבר זה, ואין לה בזה עינוי נפש, ואף אינו בכלל דברים שבינו לבינה, **אֵין** הבעל **יָכוֹל לְהָפֵר** נדרים אלו כלל.

האופן השלישי, שיכול הוא להפר רק משום דברים שבינו לבינה, כשאמרה האשה קונם **שֶׁלֹּא אֶכְחוֹל** – תיקון וייפוי העין, **שֶׁלֹּא אֶפְקוֹם** – תיקון וייפוי השיער, **וְשֶׁלֹּא אֲשַׁמֵּשׁ מִטָּתִי, יָפֵר** הבעל את נדרה, אף שאין לה עינוי נפש בנדרים אלו, **מִשּׁוּם** שנדרים אלו נוגעים **לְדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ.**

האופן הרביעי, שאין הבעל צריך כלל להפר, כשאמרה האשה קונם **שֶׁלֹּא אַצִּיעַ לְךָ** את **מִטָּתְךָ, וְשֶׁלֹּא אֶמְזוֹג לְךָ אֶת הַכּוֹס, וְשֶׁלֹּא אֶרְחַץ לְךָ פָּנֶיךָ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ**, שכל אלו שימושים של חיבה וקירוב הדעת הם, וחיישבת האשה לעשותם לבעלה אף כאשר יש בבית עבדים ושפחות, בנדרים אלו **אֵין** הבעל **צָרִיךְ לְהָפֵר**, מאחר שהיא משועבדת לו, ואין הנדר חל.

מביאה הגמרא דעה החולקת על אופן זה, וסוברת שאף כשנדרה האשה למנוע מהבעל דבר שהיא משועבדת לעשות עבורו, עליו להפר את נדרה:

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אף בנדרים אלו **יָפֵר** לה הבעל את נדרה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ל ג) **'לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ'**, ודורש רבן גמליאל, שאף באופן כזה שלא חל הנדר מחמת שהיא משועבדת לבעל, ואינו אלא בגדר 'דבר' גרידא, מכל מקום מוטל על הבעל להפר את נדרה, כדי שלא תקל בנדרים ותבוא לידי איסור 'לא יחל'.

מביאה הגמרא, שיש החולק על רבן גמליאל, ולומד מן המילה 'דברו' דין אחר:

דָּבָר אַחֵר, 'לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ', מִכָּאן לְחָכָם שֶׁאֵין מַתִּיר את **נִדְרֵי עַצְמוֹ,** אלא עליו לילך לחכם אחר שיתיר לו, וכמו שדרשו חכמים (ברכות לב.), 'הוא אינו מיחל, אבל אחרים מוחלין לו'.

עתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להוכיח מדברי הברייתא כדעת רב אדא, הסובר שאף לרבי יוסי יכול הבעל להפר נדר של מניעת קישוט, משום דבר שבינו לבינה:

שנינו בברייתא זו, שכשנדרה האשה ממניעת כיחול ופיקוס, שהם מיני קישוט, אין הבעל יכול להפר משום נדרי עינוי נפש, אלא משום דברים שבינו לבינה. ומדייקת הגמרא, **מַאן שַׁמְעִינָן דְּאָמַר** – מי הוא התנא הסובר שבנדרה האשה **שֶׁלֹּא אֶכְחוֹל וְשֶׁלֹּא אֶפְקוֹם, דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ הֲוֵיָין** ולא נדרי עינוי נפש, **רַבִּי יוֹסֵי**, הסובר במשנה שאין אלו נדרי עינוי נפש, **וְקָתָנֵי** בברייתא, **דְּמֵפֵר** הבעל **מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ**, ואם כן יש להוכיח שאף לדעת רבי יוסי הסובר שאין בנדרים אלו עינוי נפש, יכול הבעל להפר משום דברים שבינו לבינה.

שנינו בדברי הברייתא לעיל, שאשה שנדרה מתשמיש יכול הבעל להפר משום דברים שבינו לבינה, ודנה הגמרא באיזה לשון נדרה האשה:

אָמַר מַר, וְשֶׁלֹּא אֲשַׁמֵּשׁ מִטָּתִי יָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ – אשה שנדרה מתשמיש, חל הנדר, אך יכול הבעל להפר משום דברים שבינו לבינה. ומבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה לשון נדרה האשה, **אִילֵימָא דְּאָמְרָה** לבעלה, קונם **הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁי עָלֶיךָ**, דהיינו שאסרה עליו ליהנות מתשמישה, **לָמָּה לִי הֲפָרָה הָא מְשׁוּעְבֶּדֶת לֵיהּ** – מדוע צריך הבעל להפר, הרי מכיון שהיא משועבדת לשמשו, אין הנדר חל כלל. **אֶלָּא,** בהכרח צריך לומר שכוונת הברייתא היא, **בְּאוֹמֶרֶת** האשה לבעלה תאסר **הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךָ עָלַי**, שבאופן כזה שאסרה את עצמה ולא את בעלה, חל הנדר עליה, וצריך הבעל להפר. **וּכְרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא,** אשה האומרת לבעלה תאסר **הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁי עָלֶיךָ, כּוֹפָהּ וּמְשַׁמֵּשְׁתּוֹ** – יכול הוא לכוף אותה לשמשו, כיון שלא חל הנדר כלל. אמנם אם אמרה תאסר **הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךָ עָלַי, יָפֵר** לה הבעל את נדרה, אף שהיא משועבדת לו, שמאחר ואסרה את עצמה ולא את בעלה, חל הנדר עליה ואסורה היא לשמש, וקיימא לן, **שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ.**

הגמרא שבה לדון בדברי רבן גמליאל, הסובר שצריך הבעל להפר את נדר אשתו, אף בשלא חל הנדר מחמת שהיא משועבדת לו:

מַאן תָּנָא הָא דְּתַנְיָא – מי הוא התנא של הברייתא, האומרת **שֶׁדְּבָרִים הַמּוּתָּרִים** מן הדין, **וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר** – וישנם אנשים שנהגו איסור בדברים אלו, **אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִנְהוֹג בָּהֶם** – בדברים אלו, **הֵיתֵר** בפניהם **כְּדֵי לְבַטְּלָן** ממנהג זה, כדי שלא יבואו להקל אף בדברים האסורים על פי דין. [**מַנִּי, רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִיא, דְּתַנְיָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר יָפֵר**] הבעל לאשתו, אף באופן שלא חל נדרה, **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ** – כדי שלא תזלזל בנדרים, ותבוא לידי איסור 'לא יחל'. וכשם שהוא מחמיר בזה, כך הוא סובר שאין להתיר לאדם דבר שנהג בו איסור, כדי שלא יבוא להתיר דברים האסורים על פי דין.

דָּבָר אַחֵר – שיטה אחרת, החולקת על רבן גמליאל, ודורשת מן הפסוק **'לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ', מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין מֵפֵר** את **נִדְרֵי עַצְמוֹ. (מַנִּי רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִיא).**

הגמרא דנה בשיטת חכמים, הסוברים שמניעת רחיצה וקישוט יש בה עינוי נפש:

כָּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן, אשה האוסרת על עצמה **תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, לְרַבָּנָן,** מאיזו סיבה יכול הבעל להפר נדר זה, האם נדר של **עִינּוּי נֶפֶשׁ הוּא,** ויכול הבעל להפר את נדרה אף כלפי אחרים, **אוֹ** נדר העוסק **בְּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ** הוא, ואינו יכול להפר אלא כלפי עצמו. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, **תְּנִיתוּהָ** – יש לפשוט ספק זה, מדברי המשנה לקמן (צ:), שבה מבואר, שאשה האומרת (ו)**נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים,** כלומר, שאסרה על עצמה את הנאת תשמישם של כל ישראל, ובעלה בכללם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

עז מַכְנִים אָדָם מְלֹא קֻפָּתוֹ [תרמג] עָפָר מִבְּעוֹד יוֹם וּמְעָרֶה אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ לָאָרֶץ [תרמד], וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת [תרמה], כְּגוֹן לִטּוֹל מִמֶּנּוּ לְכַסּוֹת רֹק אוֹ צוֹאָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה [תרמו]. וְהוּא שֶׁיִּחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית, שֶׁאָז נִכָּר הַדָּבָר שֶׁהוּא מוּכָן וְעוֹמֵד לְכָךְ. אֲבָל אִם עֵרָה אוֹתוֹ בְּאֶמְצַע בֵּיתוֹ לְמִדְרַס רַגְלַיִם [תרמז] - הֲרֵי הוּא בָּטֵל לְגַבֵּי עָפָר קַרְקַע הַבַּיִת [תרמח] וּמֻקְצֶה הוּא, וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

לְפִיכָךְ, פֵּרוֹת הַטְּמוּנִים בְּחוֹל - מֻתָּר לִטְּלָם מִשָּׁם בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵין אוֹתוֹ הֶעָפָר מֻקְצֶה, שֶׁהֲרֵי הֻכִּינוֹ לְכָךְ מִתְּחִלָּה וְיִחֵד לוֹ כְּלִי אוֹ קֶרֶן זָוִית. וּבִלְבָד שֶׁיִּהְיֶא הֶעָפָר תִּחוּחַ כָּל כָּךְ בְּעִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם עֲשִׂיַּת גּוּמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן תצ"ח:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף עז

ביאורי הלכה

תרמג] מלא קופתו – בין הרבה בין מעט[587].

תרמד] בביתו לארץ – אפילו מערה אותו לארץ, וכל שכן שהעפר מותר בטלטול אם נשאר בשבת בקופתו.

תרמה] צרכיו בשבת – אף שנתבאר לעיל סעיף ח שהעפר מוקצה מחמת גופו הוא, ואסור בטלטול אלא אם כן ייחדו אותו לעולם להשתמש בו, די בהנחת העפר בכלי או בקרן זווית כדי להתירו בטלטול[588].

תרמו] וכיוצא בזה – עפר שבתוך עציץ שבבית אסור בטלטול כדין עפר הארץ[589].

תרמז] למדרס רגלים – כשצריך להוסיף עפר בקרקע הבית (שאינו מרוצף) מערה עפר באמצע הבית בכוונה שיתפזר בכל הבית על־ידי בני הבית ההולכים ודורסים עליו[590].

תרמח] קרקע הבית – גם בבית מרוצף אין לטלטל את העפר שעירה באמצע הבית אלא אם כן ניכר שהוא מוכן ועומד שיטלטלוהו לאיזה שימוש[591].

ציונים והוספות

587) אף שבמעט עפר היה מקום להחמיר שבטל לקרקע הבית (כדין המכניס מעט עפר לגינתו המבואר בסי' תצח סכ"ז הובא בציונים.

588) העפר שייחדו לשימוש מותר בטלטול אפילו לא ייחדו לשימוש מסוים (ואדרבה, נתבאר בסי' תצח סכ"ח שעפר שייחדו לדבר מסויים נאסר בטלטול לדברים אחרים (ביו"ט עכ"פ, וצ"ע לעניין שבת)), וכן אין צריך לייחדו לעולם אלא די בייחוד לשבת זו כדי להתירו בטלטול (ראה תהל"ד (ס"ק מא) שאין צריך אפילו לייחדו לעולם כי לאחר שכיסו בו פעם אחת שוב אין מכסים בו ולא שייך בו ייחוד לעולם).

589) עפר זה לא הוכן לשום שימוש של טלטול בשבת ודינו כעפר סתם שאסור בטלטול, ואפילו אסור לקנח בו ידיו עבור מי שצריך לנטילת ידים ואין לו מים; אמנם נתבאר בקצות השלחן (סי' קמב ס"ק ה) שהעציץ עצמו מותר בטלטול (כדין כלי שמלאכתו להיתר) כל עוד בטלטולו איסור משום קוצר או זורע (על פי הכללים המבוארים בסי' שלו), וכשמטלטל את העציץ מותר לטלטל עמו את העפר שבתוכו אף שהעפר לבדו אסור בטלטול; ולהעיר שלעניין היתר טלטול העציץ אין חילוק בין עציץ יקר וכבד שקובעים לו מקום או עציץ פשוט (ככל כלי שמלאכתו להיתר שאינו נאסר מחמת חסרון כיס כדלעיל הערה מו).

590) עפר שעירה באמצע הבית נאסר בטלטול ללא חילוק אם פיזרו או לא כיון שסופו שידרסו עליו, אך להעיר שבמשנ"ב ס"ק קמד משמע שאם עירה באמצע הבית בכוונה להשתמש בו ולא פיזרו - מותר בטלטול, ובס' דברות משה (סי' לט הערה יז) תמה עליו ממשמעות לשון השו"ע שהעיקר הוא שייחד לו קרן זווית (וגם בקרן זווית צריך שיהיה צבור) אבל באמצע הבית נאסר בכל עניין, וצ"ע אם כן הוא גם משמעות שוע"ר שהוסיף "למדרס רגלים" שמשמע שתלוי בכוונתו, ולמעשה, כיון שבשוע"ר הוסיף שצריך שיהיה ניכר שהעפר עומד לשימוש, ועל פי המבואר לעיל שעפר שבאמצע הבית סופו להידרס, ממילא כוונתו אינה ניכרת ואסור בטלטול (והוא הדין לעפר שפיזרו בקרן זווית).

591) יש שדייקו שהעפר נאסר בטלטול דווקא על קרקע של עפר שאז בטל אליה אבל בקרקע מרוצפת מותר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ציונים והוספות

בטלטול לעולם, ויש שדייקו להיפך מהנכתב לעיל "למדרס רגליים" שמשמע שגם בקרקע מרוצפת אם כוונתו שיתבטל בקרקע על ידי מדרס רגליים נאסר בטלטול (דיוקים אלו הובאו בס' שו"ע הרב המבואר כנישתא דבי רב תוספת ביאור לסעיף זה), ולמעשה העיקר הוא שיהיה ניכר שמוכן ועומד לשימוש (ועיין לעיל הערה תקצ).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג' סימן תנ דין ישראל ונכרי שיש להם שותפות:

ד וכן הדין בישראל שקנה חוק הכומרים (פירוש שהמלך נותן לכומרים לחם חוקם בכל שבוע ושבוע והן מכרו לישראל בתחילת השנה כל הלחם שינתן להם בכל שבוע ושבוע כל השנה) שלכתחלה צריך ליזהר שיתנה עמהם קודם הפסח שלאחר הפסח לא יתנו לו בעד שבוע של פסח לחם חמץ שנתחמץ בתוך הפסח אלא מעות או שאר דבר שאינו חמץ או חמץ שנתחמץ לאחר הפסח וכשמתנה עמהם כך אף אם לאחר הפסח יתנו לו הכומרים בעד שבוע של פסח לחם חמץ שנתחמץ בתוך הפסח יהיה מותר לו לקבלו ולאכלו ובדיעבד שלא התנה עמהם כלום ולאחר הפסח נתנו לו בעד שבוע של פסח לחם חמץ שנתחמץ בתוך הפסח מותר לו לקבלו ולאכלו ממעם שנתבאר:

ה ישראל שיש לו תנור ואפה בו נכרי חמץ בפסח שלא מדעת הישראל אסור לו לקבל מעות מן הנכרי בעד שכר התנור אפילו לאחר הפסח.

ואם עבר וקבל מעות מן הנכרי אפילו בתוך הפסח מותר לו להנות מהם אע"פ שהנכרי נותן לו מעות אלו בעד אפיית החמץ שאפה בתנורו בפסח בשעה שהחמץ אסור בהנאה ונמצא שהוא נהנה מאיסורי הנאה, מכל־מקום כיון שמעות אלו אינן לא דמי החמץ ולא חליפי החמץ אלא שחמץ גורם למעות שיבאו ליד הישראל לפיכך אין כאן איסור מן התורה אלא מדברי סופרים שאסור להשתכר באיסורי הנאה לכתחלה ולכך אסרו לקבל המעות לכתחלה אבל אם כבר קבלם לא קנסוהו להפסיד מעותיו אלא בשכר יין נסך בלבד כמו שנתבאר ביו"ד סי' קל"ג.

אבל אם הביא הנכרי לאחר הפסח בעד שכר התנור ככרות של חמץ שאפה אותם בפסח בתנורו של ישראל אפילו עבר הישראל וקבלם אסור לו ולכל ישראל להנות מהם דכיון שדרך כל שוכרי תנור ליתן לבעל התנור בשכרו ככר מן הככרות שאופין בתנורו נמצא שבשעה שאפה הנכרי בתנור של ישראל כבר זכה הישראל בככר מן הככרות של נכרי שאפה אותן בתנור והרי זה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה לכל אדם מישראל:

~ יום שני ~

ו לפיכך ישראל ונכרי שיש להם תנור בשותפות לא יאמר להנכרי טול אתה בלבדך שכר התנור ממה שיאפו בו הנכרים חמץ בשבוע של פסח ואני אטול בלבדי כנגד זה שבוע שלאחר הפסח דכיון שיש לישראל חלק בגוף התנור אם כן מתחילת השותפות זכה הישראל במחצית החמץ שיקבל הנכרי בעד שכר התנור בפסח ומה שאומר להנכרי אחר כך שיטול הוא בלבדו בשבוע של פסח והוא יטול כנגדו בשבוע שלאחר הפסח הרי זה כמחליף חמצו שזכה בו בפסח על חמץ אחר.

ואין היתר אלא שבתחלת השותפות יתנה עם הנכרי שיטול הוא בלבדו בשבוע של פסח והוא יטול כנגדו בשבוע שלאחר הפסח דנמצא שלא זכה הישראל מעולם במחצית החמץ של פסח כיון שכבר סילק את עצמו ממנו בתחילת השותפות:

ז ואם לא התנה עמו כך בתחלת השותפות (ועיין בסימן רמ"ה שיש עוד תקנה לזה) יש לו תקנה שקודם הפסח ימכור את מחצית התנור שלו להנכרי על כל ימי הפסח דהיינו שכל ימי הפסח יהיה כל גוף התנור של הנכרי ויקבל דמים מן הנכרי בעד מחצית תנורו קודם הפסח או יקנה להנכרי את מחצית תנורו באחד מדרכי הקנייה שיתבאר בחושן־משפט הלכות מקח וממכר, ויתנה עמו שלאחר הפסח יתן לו בעד מחציתו מעות או שארי דברים שאינן חמץ או חמץ שנתחמץ לאחר הפסח וכשהתנה עמו כך אף אם לאחר הפסח נותן לו הנכרי לחם חמץ שנאפה בפסח בתנורו מותר לו לקבלו ולאכלו שהרי לא זכה הישראל בלחם זה קודם שנתנו הנכרי לידו כיון שהתנה עמו שיתן לו מעות או שארי דברים:

ח אסור להשכיר לנכרי חמור להוליך עליו חמץ בפסח או חדר לשום בתוכו חמץ בפסח מפני שאסור להשתכר באיסורי הנאה אבל מותר להשכיר לו חמור על שבוע של פסח בסתם שאין הנכרי מפרש לו שיוליך עליו חמץ בפסח אע"פ שהוא יודע שהנכרי יוליך עליו חמץ אין בכך כלום דכיון שאף אם לא יוליך עליו כלום יצטרך לפרוע לישראל כל שכרו משלם כיון שהשכירו לו לשבוע בין שיוליך עליו כל ימי השבוע (חוץ משבת ויו"ט כמ"ש בסי' רמ"ו) בין שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יוליך עליו כלל אם כן אין הישראל משתכר כלום במה שהנכרי מוליך עליו חמץ בפסח:

~ יום שלישי ~

ט וכן מותר להשכיר לו חדר שידור בו בפסח אע"פ שידוע שיכנים לתוכו חמץ, מכל־מקום הישראל אינו נוטל ממנו שכר הכנסת החמץ אלא שכר הדירה שאף אם לא יכנים חמץ לתוכו כל ימי הפסח לא ינכה לו כלום משכרו:

י אבל אסור להשכיר לו תנור לאפות בו בפסח אע"פ שאין הנכרי מפרש לו שיאפה בו חמץ, מכל־מקום סתם אפיית הנכרי הוא חמץ והרי זה כמפרש לו שיאפה בו חמץ ונראה כמשתכר באיסורי הנאה לפיכך צריך הישראל להתנות עם הנכרי בשעה שמשכיר לו שלא יאפה בו חמץ בפסח אלא יבשל בו תבשילו ויאפה בו מצה וכשמתנה עמו כך אע"פ שהנכרי אופה בו חמץ בפסח אין צריך למחות בידו ומותר לקבל ממנו שכר התנור אפילו בתוך הפסח ואין זה משתכר באיסורי הנאה כיון שאף אם לא היה הנכרי אופה בו כלום היה צריך לפרוע לישראל כל שכרו משלם שהרי השכירו לו לשבוע בין יאפה בו הרבה בין לא יאפה בו כלום א"כ אין הישראל משתכר כלום במה שהנכרי אופה בו חמץ אלא שלכתחלה צריך להתנות עמו כך כדי שלא יהא נראה כמשתכר באיסורי הנאה כיון שהדבר ידוע שאין הנכרי שוכר התנור אלא כדי לאפות בו חמץ:

יא וכל זה כשמשכיר לו בתוך הפסח או בערב פסח אפילו קודם שעה חמישית אבל קודם ערב פסח מותר להשכיר לנכרי בין חמור בין תנור בין חדר אף על פי שהנכרי מפרש לו שישתמש בהן חמץ בפסח ועל מנת כן הוא שוכרם ממנו דכיון שהנכרי יכול להשתמש יום אחד בהם חמץ בשעת היתר דהיינו משעה שמשכירם לו עד שעה ששית בערב פסח א"כ השכר שנוטל ממנו הישראל אינו ניכר ונראה שהוא בעד שעת איסור דהיינו בעד שבוע של פסח אלא בעד שעת היתר דהיינו בעד מה שהנכרי יכול להשתמש בהן חמץ משעה שמשכירם לו עד שעה ששית בערב פסח:

~ יום רביעי ~

יב במה דברים אמורים בחמור וחדר ותנור וכיוצא בהן שאין שום הנאה מגעת לישראל ממה שהנכרי ישתמש בהן חמץ בפסח אבל אסור להשכיר לנכרי כלי שמבשלין בו על גבי האור כגון קדירה ויורה וכיוצא בהן אפילו כמה ימים קודם הפסח אם ידוע לו שיבשל בו חמץ בפסח אע"פ שאין הנכרי מפרש לו שיבשל בו חמץ ואפילו להשאיל לו בחנם אסור לפי שאם יבשל בו חמץ בפסח יגיע להישראל הנאה מהחמץ שהרי אם הנכרי היה מערה מן הכלי את החמץ שמתבשל בתוכו על גבי האור והיה הכלי נשאר ריקן על גבי האור היה הכלי מתבקע מחמת האור ועכשיו שהחמץ מתבשל בתוכו על גבי האור אין הכלי מתבקע נמצא שמגיע לישראל קצת הנאה מהחמץ בפסח.

אבל אם אין ידוע לנו שהנכרי יבשל בו חמץ מותר להשכיר לו אפילו בתוך הפסח אע"פ שהכלי לא הוכשר לשם פסח והרי הוא בלוע מחמץ הרבה שאסור בהנאה, מכל־מקום גוף הכלי לא נאסר בהנאה ואין הנכרי שוכר ממנו ונותן לו דמים בעד החמץ הבלוע בכלי אלא בעד גוף הכלי המותר בהנאה:

יג ומטעם זה מותר להחם חמין בפסח בכלי הבלוע מחמץ כדי להשתמש בחמין אלו לרחיצה ולכביסה ולחוף בהן את הראש שהרי אינו נהנה אלא מן הכלי ולא מן חמץ הבלוע בתוכו אע"פ שהוא נפלט מן הכלי לתוך חמין הללו ויש בהן טעם החמץ, מכל־מקום כיון שאינו עומד לשתיה אלא לרחיצה וכביסה הרי אינו נהנה כלום מן טעם החמץ שנפלט לתוכן.

במה דברים אמורים בכלי המיוחד לרחיצה ולכביסה שאין דרך להשתמש בו לאכילה ולשתיה אבל כלי שדרך להשתמש בו לפעמים לאכילה ושתיה צריך להצניעו במקום צנוע שאינו רגיל לילך לשם כל ימי הפסח כמו שיתבאר בסי' תנ"א ואין להשתמש בו אפילו לרחיצה וכביסה ואפילו על ידי צונן גזירה שמא ישכח וישתמש בו לאכילה ושתיה.

במה דברים אמורים כשרוצה להשתמש בו בפסח בקביעות אבל להשתמש בו דרך עראי במקרה על ידי צונן מותר אפילו לצורך אכילה ושתיה אם אינו כלי חרס או אפילו על ידי חמין לצורך רחיצה וכביסה אפילו הוא כלי חרס כמו שנתבאר בסי' תנ"א ע"ש כל פרטי דין זה:

~ יום חמישי ~

יד מי שמחזיק יורות ממושל העיר ויש לו חוק קבוע מהמושל על כל בני העיר שכל מי שמבשל ביורות אלו צריך ליתן לו מדה אחת מכל בישול אם הוא בענין שכשמתיישנים היורות או שמתקלקלין צריך ישראל זה הנוטל שכרן לתקנם או לעשות חדשים הרי יורות אלו הן כשלו ממש ואסור לו להניח להנכרים שיבשלו בהן חמץ בפסח מטעם שנתבאר למעלה.

ואם אין לו כח למנוע אותן והן מבשלין חמץ בעל כרחו, על־כל־פנים אסור לו ליטול לאחר הפסח את המדות של בישולי חמץ שהפרישו הנכרים בעד שכר היורות שבישלו בהן חמץ בפסח ואפילו אם עבר או שכח ונטל מדות אלו אסור ליהנות מהן דכיון שדרכן לעולם לתת מדה מן הבישול בעד שכר היורות הרי זכה הישראל במדה זו בשעת הבישול בתוך הפסח ונעשה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואפילו מעות אסור לו לקבל לאחר הפסח בעד שכר היורות שבשלו בהן חמץ בפסח כדי שלא ישתכר באיסורי הנאה אלא שאם עבר וקבלם מותר לו להנות מהם כמו שנתבאר למעלה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכיצד יעשה ישראל זה כשיגיע הפסח ימכור לנכרי על כל ימי הפסח את כל היורות עם כל המדות באחד מדרכי הקנייה שנתבאר בחושן־משפט הלכות מקח וממכר, ויתנה עמו שלאחר הפסח יתן לו בעד זה מעות או שארי דברים וכשמתנה עמו כך אף אם לאחר הפסח נותן לו הנכרי את המדות של חמץ שקיבל בפסח בשכר היורות מותר לו לקבלם ולאכלם כמו שנתבאר למעלה:

טז אבל אם אינו מוטל על הישראל לתקן היורות כשמתקלקלין או כשמתיישנין הרי הן ברשות המושל ואין הישראל מוזהר שלא יבשלו בהן נכרים חמץ בפסח שהרי אין לו שום הנאה מן החמץ המתבשל בתוכן שאף אם ינטל החמץ מתוכן וישארו ריקנין על גבי האור ויתבקעו לא יצטרך הישראל לתקנן.

~ יום שישי ~

ואם הוא יודע ומכיר את הנכרים שיבשלו חמץ בפסח יתנה עמהם קודם הפסח שלאחר הפסח יתנו לו בעד שכר היורות מעות או שארי דברים שאינו חמץ או חמץ שנתחמץ לאחר הפסח כדי שכל ימי הפסח לא יהיה להישראל שום חוב של חמץ וכשהתנה עמהם תנאי זה אף אם לאחר הפסח נותנים לו הנכרים המדות מן הבישולים של חמץ שבישלו בפסח מותר לו לקבלם.

ואין זה משתכר באיסורי הנאה כיון שגוף היורות הן של המושל לגמרי ואין להישראל שום זכייה בהן שלא שכר גוף היורות אלא חוק המגיע בלבד והנכרים המבשלים אינן נותנין מה שנותנין אלא בעד שכר היורות שבישלו בהן את החמץ וכיון שהיורות הן של המושל נמצא שהמושל זכה בשכרן מיד שבישלו בהן והוא המשתכר באיסורי הנאה והישראל חוזר וזוכה מן המושל ואינו משתכר כלל בעד איסורי הנאה אלא בעד המעות שנתן או שיתן להמושל:

טז אבל בדיעבד שעבר או שכח ולא התנה עמהם תנאי זה קודם הפסח ולאחר הפסח נותנין לו הנכרים המדות מן הבישולים של חמץ שבשלו בפסח מותר לו לקבלם וכן אם אינו יודע איזה נכרי יבשל חמץ בפסח שיתנה עמו תנאי זה קודם הפסח הרי זה כדיעבד.

ומכל־מקום אם אפשר טוב למכור לנכרי קודם הפסח כל המדות של פסח שיפרישו המבשלים בפסח על דרך שנתבאר למעלה או יצוה לנכרים המשרתים בבית היורות וממונים להפריש המדות מן הבישולים שלא יפרישו כלום מבישול חמץ שיבשלו בפסח אלא יכתבו שם המבשלים ויגבו מהן המדות לאחר הפסח שכל זמן שלא הפרישו המדות לא זכה בהן הישראל שהרי לא קנה מהמושל אלא המדות שיפרישו מן הבישולים שיבשלו ביורות של המושל:

יז מי שמחזיק רחיים ממושל העיר ויש לו חוק קבוע מהמושל על כל בני העיר שכל מי שיטחון תבואה ברחיים אלו יתן לו מדה אחת קמח מקמח הנטחן דינו בפסח לענין טחינת תבואה מחומצת שקורין (מאל"ץ) כדין מי שמחזיק יורות לענין בישולי חמץ וכמו שנתבאר:

~ שבת קודש ~

יח אסור ליתן בהמתו לנכרי להאכילה בימי הפסח אם ידוע לו שהנכרי יאכילנה פסולת של שעורים שהוא חמץ לפי שאכילת הבהמה היא הנאת האדם שעל ידי כן היא מתעלה ומשבחת ומתוספת בדמים ואע"פ שאם היתה אוכלת דברים אחרים שאינן חמץ היתה גם כן מתעלה ומשבחת, מכל־מקום עכשיו ששבח ועילוי זה בא לה על ידי חמץ בפסח הרי זה אסור אע"פ שהחמץ הוא של נכרי (ועיין בי"ד סי' ס' וסי' קמ"ב שאם עבר הישראל והאכילה בעצמו חמץ בפסח שמותר לשחטה ולאכלה בפסח ואין צריך להשליך דמי הנאת החמץ לאיבוד ע"ש הטעם) ומכל־מקום אם אין ידוע לו בודאי שיאכילנה חמץ מותר ליתנה לו ואין חוששין שמא יאכילנה חמץ:

יט אבל מותר לומר בפסח לעבדו נכרי הילך דינר זה וקנה ואכול אע"פ שהוא יודע שהעבד ילך ויקנה חמץ ויאכל לפי שאכילת העבד אינה חשובה הנאה לרבו כמו אכילת הבהמה מטעם שנתבאר ביו"ד סימן רכ"א:

כ אבל לא יאמר אדם בפסח לנכרי בין שהוא עבדו בין שאינו עבדו הילך דינר זה וקנה לך חמץ מן החנוני ואכול דכיון שהישראל בעצמו אסור לו לקנות חמץ בפסח אסור לו לומר לנכרי לקנותו ואע"פ שהנכרי קונה אותו לעצמו ולא בשביל הישראל מכל־מקום כיון שהישראל נותן דינר להנכרי ואומר לו שיקנה בו חמץ והנכרי קונה אותו בדיבורו של ישראל הרי זה נראה כשלוחו מטעם שנתבאר בסימן ש"ז אבל מותר לומר לו קנה לך חמץ בדינר שלך ואכול:

כא וכן מותר לומר בפסח לנכרי אפילו הוא עבדו שמזונותיו עליו לך וקח עלי חמץ מן החנוני ואכול ואני אפרע לו ומותר לו לפרוע לחנוני אפילו בעוד שהחמץ בעולם שעדיין לא אכלו העבד ואין החמץ נקנה לישראל בפרעון זה כיון שבשעה זו אין החמץ ביד הישראל אלא ביד העבד (ואע"פ שהעבד הניח החמץ בחצרו של הישראל מ"מ אין חצירו של אדם קונה לו דבר שאין נוח לו כגון חמץ בפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ח) וגם בשעה שמשך העבד את החמץ מן החנוני לא נתכוין במשיכתו אלא לזכות בו לעצמו ולא בשביל הישראל וגם החנוני נתכוין להקנות החמץ להעבד במשיכתו ולא להישראל רק שיחזור על הישראל שיפרע לו בעד עבדו נמצא שחמצו של חנוני הוא שאוכל העבד ולא חמצו של הישראל רבו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ 'תורה אור' פרשת שמות - הפרשה החסידית ~

וַיֹּאמֶר גּוֹ' מִי שֵׁם פֶּה לָאָדָם

וַיֹּאמֶר גּוֹ' מִי שֵׁם פֶּה לָאָדָם[1]

"וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לָאָדָם וְגוֹ'" (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ ד, יא):

לְהָבִין זֶה מַה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה (שָׁם, י): "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי [..] כִּי כְבַד פֶּה כוּ'", וּמַה שֶּׁהֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא (שָׁם, יא): "מִי שָׂם פֶּה כו'", שֶׁהוּא כּוּלוֹ מֻקְשֶׁה: וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה זֹאת בַּתְּחִלָּה מִי הַשָּׂם פֶּה לָאָדָם?

הָעִנְיָן יוּבָן עַל פִּי הַקְדָּמָה:

דְּהִנֵּה אִיתָא בְּסֵפֶר הַ"תְּמוּנָה"[2] (בַּהַקְדָּמָה לִתְמוּנָה ג', דַּפִּים: כ"ז, כ"ט, ל"א):

שֶׁזֶּה הָעוֹלָם הוּא שְׁמִיטָּה שְׁנִיָּה, וּלְפָנֶיהָ הָיָה גַּם כֵּן שְׁמִיטָּה אַחַת שֶׁהָיְתָה נִמְשֶׁכֶת מִמִּדַּת הַחֶסֶד, וְהַשְּׁמִיטָּה דְּעַכְשָׁיו (רוֹצֶה לוֹמַר "שִׁית אַלְפֵי שָׁנֵי דְּהָוֵי עָלְמָא וְחַד חֲרוּב") הוּא מִמִּדַּת הַפַּחַד. וְלָכֵן דְּרָכֶיהָ חֲזָקִים וְקָשִׁים וְרָעִים כוּ'. דְּהַיְינוּ שֶׁהָיָה בָּהּ חוּרְבָּן בַּית־רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי כוּ'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁמִיטָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה מִמִּדַּת חֶסֶד, הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן אַחֵר, וְגַם הַתּוֹרָה הָיָה בְּאוֹפֶן אַחֵר, יְעוּנִין שָׁם, וְהָיוּ רַק טוֹב וָחֶסֶד כוּ'.

כָּךְ דַּעַת סֵפֶר הַתְּמוּנָה. וְאַחֲרָיו נִמְשְׁכוּ הַמְקוּבָּלִים הָאַחֲרוֹנִים לָדוּן מִזֶּה, שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת עוֹד חָמֵשׁ שְׁמִיטּוֹת אַחַר שְׁמִיטָּה זוֹ. כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת ז' שְׁמִיטּוֹת כְּנֶגֶד ז' מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת כוּ'. (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם בְּסֵפֶר הַ"תְּמוּנָה"). אֲבָל הָאֲרִיז"ל פָּלִיג עַל זֶה[3], בְּמַה שֶּׁלָּמְדוּ שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת עוֹד ה' שְׁמִיטּוֹת;

וְגַם בְּעִנְיָן מַה שֶּׁעוֹלָם־הַזֶּה הוּא שְׁמִיטָּה שְׁנִיָּה, עִם הֱיוֹת דִּסְבִירָא לֵיהּ גַּם־כֵּן כֵּן, וְלָכֵן פְּתְחָה הַתּוֹרָה בְּבֵי"ת – "בְּרֵאשִׁית" – לוֹמַר שֶׁכְּבָר הָיְתָה שְׁמִיטָּה אַחַת וְעַכְשָׁיו הִיא שְׁמִיטָּה שְׁנִיָּה, אֲבָל פֵּירֵשׁ הָאֲרִיז"ל:

דְּאֵין הַכַּוָּנָה לוֹמַר[4] שֶׁהָיָה עוֹלָם גַּשְׁמִי כְּמוֹ עוֹלָם הַזֶּה דְּעַכְשָׁיו, עִם שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים וְדַצְחַ"מ, כִּי זֶה לֹא הָיָה רַק בִּשְׁמִיטָּה זוֹ דַּיְוָקָא לְבַד. וְעִנְיָן הַשְּׁמִיטָּה שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי זוֹ, הוּא עִנְיָן עוֹלָם הַתֹּהוּ. דְּהַיְינוּ עִנְיָן "ז' מַלְכִין קַדְמָאִין דְּתֹהוּ שֶׁמֵּתוּ", שֶׁהוּא עִנְיָן סְפִירוֹת רוּחָנִיִּים כַּנּוֹדָע.

וְעִנְיָן שְׁמִיטָּה דְּעַכְשָׁיו הוּא עִנְיָן עוֹלָם הַתִּקּוּן שֶׁנַּעֲשָׂה אַחַר כַּךְ[5]. וְכַנּוֹדָע בִּכְתְבֵי הָאֲרִיז"ל. :

וְהִנֵּה, שְׁתֵּי נְשָׁמוֹת[6] מִשְּׁמִיטָּה הָרִאשׁוֹנָה, דְּהַיְינוּ מִבְּחִינַת עוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁלִּפְנֵי עוֹלָם הַתִּיקּוּן, יָרְדוּ וְנִמְשְׁכוּ לְמַטָּה לִשְׁמִטָּה שְׁנִיָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתִּקּוּן, וְהֵם חֲנוּךְ וּמֹשֶׁה.

דְּבַחֲנוּךְ כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ה, כב): "וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹקִים", לוֹמַר שֶׁכְּבָר הִתְהַלֵּךְ אֶת הָאֱלֹקִים בַּשְּׁמִטָּה הָא'[7]. וְכֵן בְּמֹשֶׁה כְּתִיב (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ ב, י): "מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ"[8],

---

1. (תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר ה'" [שְׁמוֹת עַמּוּד מג, א]. אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר ה'" [שְׁמוֹת עַמּוּד עד – רְשִׁימַת הַצֶּמַח צֶדֶק עַל הַפָּסוּק]. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר בַּ"צִּיּוּנִים וְהֶעָרוֹת".

נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת שְׁמוֹת, כ' טֵבֵת תקס"ה בִּסְעוּדַּת שַׁחֲרִית. עַל פִּי הַנָּחַת רַבִּי מֹשֶׁה בֶּן אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן – נִדְפְּסָה בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד קעח. תּוֹכֶן הַמַּאֲמָר בְּקִיצּוּר נִמְצָא בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁלַח נָא" – מַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הַקְּצָרִים עַמּוּד ל. חֲלוּקַת הַמַּאֲמָר לְפְרָקִים וְקִיצּוּרִים מֵהַצֶּמַח צֶדֶק (שֶׁנִּכְתְּבוּ אַחֲרֵי הַדְּפָסַת הַתּוֹרָה אוֹר) – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד עו וּבְאִים כָּאן. עַיֵּן שָׁם וּבְהֶעָרוֹת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר שָׁם.

לִכְלָלוּת הַמַּאֲמָר רָאֵה תּוֹרַת שְׁמוּאֵל תרכ"ז עַמּוּד פד (הַמַּאֲמָר עִם הוֹסָפוֹת). תרכ"ח עַמּוּד קמא. תרל"ג עַמּוּד קיד. תרמ"ח עַמּוּד רי וְאֵילָךְ (קְטַע מֵהַמַּאֲמָר עִם הוֹסָפוֹת). דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה שְׁמוֹת" תש"כ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי שָׂם פֶּה" תשכ"ב. תשכ"ו. תשל"ז. חֵלֶק מֵהַהוֹסָפוֹת בְּאִים לְקַמָּן בִּמְקוֹמָם בַּהֶעָרוֹת.

2. (מִיּוּחָס לְרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה (קָאר"ע תקמ"ד). רְאֵה "תִּיקּוּנֵי זֹהַר" תִּיקּוּן לוֹ וְתִיקּוּן מא, שַׁעֲרֵי גַּן־עֵדֶן בְּתְחִלָּתוֹ – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים", סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרפ"ד עַמּוּד רמח).

3. (שַׁעַר מַאֲמָרֵי הָרַשְׁבִּ"י לְאַדְּרָא רַבָּא (מד, ב). סֵפֶר הַלִּקּוּטִים פָּרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, שָׁם פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים – רְאֵה גַּם כֵּן שִׁעוּר קוֹמָה לְהָרַמַ"ק סִימָן פג. לִבְנַת הַסַּפִּיר. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים" תרפ"ח עַמּוּד רמח וְאֵילָךְ בַּאֲרוּכָּה).

4. (בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ח עַמּוּד מז: אֲבָל בָּזֶה מוֹדֶה דְּהָעוֹלָם הַזֶּה הוּא שְׁמִיטָּה שְׁנִיָּה וְהָיָה עוֹלָם קוֹדֶם לְזֶה הָעוֹלָם, אֲבָל לֹא עוֹלָם גַּשְׁמִי כִּי אִם הוּא עוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹנֶה עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן כוּ', וְנִרְאֶה דְּגַם לְפִי דַּעַת הָאֲרִיז"ל הַשְּׁמִיטָּה הָא' דְּהַיְינוּ שְׁמִיטַּת הַתֹּהוּ הָיָה מִבְּחִינַת הַחֶסֶד וְלָכֵן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה מִשְּׁמִיטָּה הָרִאשׁוֹנָה, כְּתִיב בּוֹ "מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִיהוּ", שֶׁהָיָה מִבְּחִינַת הַחֶסֶד", עַיֵּן שָׁם. וּרְאֵה גַּם מִשִּׂיחוֹת שַׁבָּת פָּרָשַׁת נֹחַ תשמ"ט הֶעָרָה 34).

5. (בִּדְפוּס זִיטָאמִיר נוֹסָף:) (וְעַיֵּן בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" [לְהָאֲרִיז"ל] פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים. וּבְ"עֶמֶק הַמֶּלֶךְ", שַׁעַר עוֹלָם הַתֹּהוּ, פֶּרֶק מ"ו, דַּף כ"ח, עַמּוּד א').

6. (אַף דִּלְקַמָּן חָשִׁיב גַּם לֶמֶךְ, אֲבָל רַק ב' יְרִדוּ בְּדֵי לְתַקֵּן (מִמִּכְתָּב כְּבוֹד קְדוֹשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר) – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר).

7. ("וַיִּתְהַלֵּךְ מִשְׁמַע לְשׁוֹן עֶבֶר (דְּהַיְנוּ לֵיהּ לְמֵימַר וַיֵּלֶךְ), אֶלָּא פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהָלַךְ מִכְּבָר בַּשְּׁמִיטָּה הָא' כוּ'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ח עַמּוּד ו. רְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ב עַמּוּד נח. סג).

8. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב כא, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּהַיְינוּ מִשְּׁמִטָּה רִאשׁוֹנָה[9], שֶׁהִיא הָיְתָה מִבְּחִינַת חֶסֶד[10] הַנִּקְרָא מַיִם, וּמִשָּׁם "מִשִּׁיתִהוּ" לַשְּׁמִיטָּה דְּעַכְשָׁיו כוּ'.

וְעִיקָּר יְרִידָתָם לְזוֹ הַשְּׁמִיטָּה, הוּא כְּדֵי לְתַקֵּן הָעוֹלָמוֹת. כִּי הֵם שָׁרְשָׁם גְּבוֹהִים מְאֹד, יַעַן הֱיוֹתָם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת נְשָׁמוֹת דִּשְׁמִטָּה זוֹ, דְּהַיְינוּ שֶׁשָּׁם נִמְצָא הַבִּיטּוּל הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר נִמְצָא בִּשְׁמִיטָּה זוֹ.

וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּמֹשֶׁה "וְנִחֲנוּ מָּה" (בְּשַׁלַּח טז, ז); "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד כוּ'" (בְּהַעֲלֹתְךָ יב, ג); וְגַם רָאָה שָׁם נְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ חֲנוֹךְ, לֶמֶךְ כוּ'.

וְלָכֵן יָרְדוּ לִשְׁמִטָּה זוֹ לְתַקְּנָהּ גַּם כֵּן. שֶׁחֲנוֹךְ הָיָה קוֹדֶם דּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁהָיָה הָעוֹלָם בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (נֹחַ ו, יג): "קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כוּ'". וְלָכֵן יָרַד חֲנוֹךְ לְזֶה הָעוֹלָם – לְתַקֵּן אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַחְזוֹר לְגַמְרֵי לְתֹהוּ וָבֹהוּ, רַק שֶׁיִּהְיֶה מַבּוּל עַל הָאָרֶץ לְטַהֵר הָאָרֶץ, וְיִשָּׁאֲרוּ נֹחַ וּבָנָיו קַיָּמִים בַּתֵּיבָה. אֲבָל אִם לֹא הָיָה חֲנוֹךְ, הָיָה הָעוֹלָם חָרֵב לְגַמְרֵי, וְלֹא הָיָה נִשְׁאָר אַף נֹחַ וּבָנָיו. וְכֵן מֹשֶׁה יָרַד לִגְאוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְשֶׁיִּהְיֶה מַתַּן־תּוֹרָה עַל יָדוֹ כוּ'[11]. :

[ב] וְהִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תֹּהוּ לְתִקּוּן[12] יָדוּעַ בַּ"עֵץ חַיִּים"[13]: שֶׁהַתֹּהוּ לֹא הָיָה בְּחִינַת פַּרְצוּפִים, רַק הָעֲשָׂר סְפִירוֹת הָיוּ בִּבְחִינַת נְקוּדוֹת. רוֹצֶה לוֹמַר: נְקוּדַּת־הַחֶסֶד, נְקוּדַּת־הַגְּבוּרָה[14] כוּ'. דְּהַיְינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה הַסְּפִירָה לִפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת בְּאוֹרֶךְ וְרוֹחַב, כִּי אִם הָיְתָה נְקוּדָּה אַחַת בְּדֶרֶךְ כְּלָלִי וְקִיצּוּר מוּפְלָג – זוֹ חֶסֶד וְזוֹ גְּבוּרָה[15] כוּ'. וְגַם הָיוּ הָעֲשָׂר סְפִירוֹת "זֶה תַּחַת זֶה", שֶׁהָיוּ מִפּוֹרָדִים זֶה מִזֶּה[16], שֶׁחֶסֶד הָיָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּגְבוּרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא הָיוּ מִתְכַּלְּלִים זֶה מִזֶּה[17] (וְלָכֵן הָיוּ רַק נְקוּדוֹת[18] כוּ', דְּהָא בְּהָא תַלְיָא[19]).

מַה שֶּׁאֵין כֵּן עוֹלָם הַתִּקּוּן הוּא שֶׁנַּעֲשׂוּ הַסְּפִירוֹת בִּבְחִינַת פַּרְצוּפִים: מֵחָכְמָה נִבְנָה פַּרְצוּף־אַבָּא, וּמִו' קְצָווֹת – פַּרְצוּף־זָ"א[20]. שֶׁהוּא, שֶׁנִּתְחַלְּקוּ הַסְּפִירוֹת בְּהִתְפַּשְּׁטוּת לִפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת – ט' פְּעָמִים ט', וּבְכָל אֶחָד: רֹאשׁ, תּוֹךְ, סוֹף. וְה' חֲסָדִים הַמַּגְדִּילִים, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה רְמַ"ח אֵיבָרִים[21] כוּ'; וְגַם נַעֲשָׂה הִתְכַּלְּלוּת הַסְּפִירוֹת זוֹ מִזּוֹ.

וְהַמָּשָׁל לִשְׁנֵי בְּחִינוֹת אֵלּוּ יוּבָן גַּם כֵּן בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף:

---

9. ("דְּהַיְינוּ מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ . . [וּלְהַלָּן] רֵישׁ סָעִיף ה מַשְׁמַע קְצָת דְּהַיְינוּ חָכְמָה דְּתֹהוּ". – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 244. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר גו' שָׁאוּ אֶת רֹאשׁ" תרס"ו עַמּוּד שט).

10. ("וּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר דְּתֹהוּ הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה וְתִיקּוּן – חֶסֶד, הַיְינוּ לְפִי שֶׁהַחֶסֶד דְּתֹהוּ הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה בֶּאֱמֶת, וּבִפְרָט כְּמוֹ שֶׁנָּפַל בַּשְּׁבִירָה כוּ'; וּגְבוּרָה דְּתִיקּוּן זֶהוּ בְּחִינַת חֶסֶד בֶּאֱמֶת, שֶׁהֲרֵי זֶהוּ הַתִּיקּוּן כוּ'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ח עַמּוּד מז עַיֵּן שָׁם. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ח עַמּוּד ו).

11. [קִיצּוּר:] בְּפֶרֶק זוֹ נִתְבָּאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַתְּמוּנָה שֶׁעוֹלָם הַזֶּה הוּא שְׁמִיטָּה הַב' וְנִקְרָא שְׁמִיטַת הַפַּחַד וּלְפָנֶיהָ הָיָה שְׁמִיטָּה א' מְמַדַּת הַחֶסֶד. אָמְנָם הָאָרִיז"ל כָּתַב דְּעִנְיַן שְׁמִיטָּה הָא' הוּא עִנְיַן עוֹלָם הַתֹּהוּ, וְלֹא שֶׁהָיָה עוֹלָם בְּגַשְׁמִיּוּת כוּ'. וּב' נְשָׁמוֹת נִמְשְׁכוּ מִשָּׁם לְתִקּוּן שְׁמִיטָּה זוֹ וְהֵם חֲנוֹךְ וּמֹשֶׁה כוּ'. – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד עו.

12. (קָטַע מִכָּאן מוּבָא עִם הַגָּהוֹת בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ג חֵלֶק א עַמּוּד קיד. תרמ"ח עַמּוּד רט וְאֵילָךְ).

13. (רְאֵה שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק ב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד קעט. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עִנְיָנִים עַמּוּד קסב. וּבַאֲרוּכָה בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אעת"ר עַמּוּד קלב וְאֵילָךְ. וּרְאֵה לְעֵיל כד, ד).

14. (רְאֵה הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק א פֶּרֶק רלו וְאֵילָךְ).

15. (נְקוּדָּה אַחַת בְּדֶרֶךְ כְּלָלִי וְקִיצּוּר מוּפְלָג – זוֹ חֶסֶד וְזוֹ גְּבוּרָה כוּ': "וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר דִּסְפִירוֹת דְּתֹהוּ הָיוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁל כָּל סְפִירָה, וְהַיְינוּ כָּל סְפִירָה בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּתָהּ עֲדַיִין שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת, וְהַיְינוּ שֶׁאֵינָהּ בְּגֶדֶר הִתְחַלְּקוּת כְּלָל. וּכְמוֹ כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁהֵן בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁהֵן כּוֹחוֹת פְּשׁוּטִים עֲדַיִין, וְאַף שֶׁבַּהֲכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהֶם כָּל הַפְּרָטִים כוּ' . . וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָא אוֹר כְּלָלִי, שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הִתְחַלְּקוּת כְּלָל". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ח עַמּוּד רי).

16. ("וּבִיאוּר הַדְּבָרִים יָדוּעַ, דְּהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּדֶרֶךְ עִילָּה וְעָלוּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָלוּל צָרִיךְ לְעִילָּתוֹ, אֲבָל הָעִילָּה אֵין צָרִיךְ לְעָלוּל הֵימֶנּוּ כְּלָל, וְעַל כֵּן נִקְרָא "זֶה תַּחַת זֶה" שֶׁהֲרֵי אֵין הָעֶלְיוֹן כָּלוּל מִן הַתַּחְתּוֹן כְּלָל". – אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק ג תעה, א־ב, עַיֵּן שָׁם).

17. ("דִּלְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהִיפּוּךְ, דְּמִפְּנֵי שֶׁהָיוּ נְקוּדוֹת (הַיְינוּ בְּחִינַת אוֹר כְּלָלִי פַּנַ"ל), לָכֵן לֹא הָיָה בָּהֶם הִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אוֹרוֹת פְּשׁוּטִים כוּ' פַּנַ"ל, וְלָמָּה אָמַר "וְלָכֵן הָיוּ נְקוּדוֹת לְבַד כוּ'" . . יֵשׁ לוֹמַר, דְּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִיעוּט הַכֵּלִי, הַיְינוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא דַּוְקָא, וְעוֹרְרוּ לְמַעְלָה גַּם כֵּן הֶעֱלוּי בְּעַצְמִיּוּת, וְהַהַמְשָׁכָה הָיָה בְּעֵרֶךְ הַכֵּלִי, וְהַיְינוּ אוֹר פָּשׁוּט וּכְלָלִי דַּוְקָא, שֶׁהוּא בְּחִינַת נְקוּדוֹת, וְלֹא הָיָה הַהִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה כוּ' פַּנַ"ל, וְדִי לַמֵּבִין, כֵּן יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר ". – תרמ"ח).

18. (וְלָכֵן הָיוּ רַק נְקוּדוֹת כוּ', דְּהָא בְּהָא תַלְיָא: רְאֵה בַּאֲרוּכָה תּוֹרַת חַיִּים בְּרֵאשִׁית יב, ד).

19. (דְּהָא בְּהָא תַלְיָא: "דְּמֵאַחַר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת, כִּי אִם אוֹרוֹת פְּשׁוּטִים כַּנַ"ל, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְכַּלְּלוּת. וּכְמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְחַבְּרוּ אֵשׁ הַפָּשׁוּט עִם מַיִם פְּשׁוּטִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם הֲפָכִים בְּתַכְלִית, כִּי אִם מַיִם שֶׁבְּאֵשׁ וְאֵשׁ שֶׁבְּמַיִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְחַבֵּר כוּ'. וּכְמוֹ כֵּן יוּבַן בַּסְּפִירוֹת דְּתֹהוּ, אוֹר הַחֶסֶד הַפָּשׁוּט עִם אוֹר הַגְּבוּרָה הַפָּשׁוּט אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְכַּלְּלוּ. וּמִכָּל מָקוֹם קוֹדֶם שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בַּהֲכֵלִים דְּתֹהוּ הָיוּ כּוּלָּם כְּלוּלִים בְּאֵין סוֹף וְהָיוּ בְּטֵלִים בְּתַכְלִית". – תרמ"ח שָׁם עַמּוּד רי עַיֵּן שָׁם).

20. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק ב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וְכֵן מִנְּקוּדָּה שֶׁל חָכְמָה נַעֲשָׂה פַּרְצוּף אֶחָד שָׁלֵם מִיו"ד סְפִירוֹת וְאָז נִקְרָא אַבָּא, וְכֵן מִבִּינָה נַעֲשָׂה פַּרְצוּף אֶחָד שָׁלֵם מִיו"ד סְפִירוֹת וְנִקְרָא אִמָּא, וּמִן הַו' נְקוּדוֹת הַנִּשְׁבָּרִים נַעֲשָׂה מִכּוּלָּם פַּרְצוּף שָׁלֵם מִיו"ד סְפִירוֹת וְנִקְרָא זָ"א, וּמִנְּקוּדָּה עֲשִׂירִית נַעֲשָׂה פַּרְצוּף שָׁלֵם כְּלוּל מִיו"ד סְפִירוֹת וְנִקְרָא בַּת". עַיֵּן שָׁם וּבְהַנִּסְמָן שָׁם).

21. ("וְנִרְאֶה דְּזֶהוּ מַה שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ הָיָה בּוֹ רִיבּוּי הַפְּרָטִים . . וְגַם הָיָה הִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַכֵּלִים". – תרמ"ח שָׁם עַמּוּד ריא, עַיֵּן שָׁם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁרְמַ"ח כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ מִתְתַּלְבְּשִׁים בִּרְמַ"ח אֵיבְרֵי הַגּוּף – כֹּחַ הָרְאִיָּה מִתְלַבֶּשֶׁת בָּעַיִן, וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה בָּאֹזֶן, וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה בַּיָּדַיִם, וְכֹחַ הַהֵילּוּךְ בָּרַגְלַיִם כו' – וּבְחִינָה זוֹ, הוּא עִנְיַן הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּכֵלִים שֶׁהֵן הָאֵיבָרִים[22].

וְעוֹד נִמְצָא בְּחִינָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת אֶת כָּל פְּרָטֵי הַכֹּחוֹת הַמִּתְחַלְּקִים בָּאֵיבָרִים הַנַּ"ל וּמַקֶּפֶת עֲלֵיהֶם מִכָּל צַד מֵרֹאשׁוֹ עַד רַגְלוֹ, וְהַיְינוּ בְּחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁל הָאָדָם[23]. כַּנִּרְאֶה בַּעֲלִיל, שֶׁכַּאֲשֶׁר יִכָּוֶה בְּצִפּוֹרֶן רַגְלוֹ –תַּרְגִּישׁ תֵּיכֶף הַמַּחֲשָׁבָה אֶת הַכְּאֵב. וְכֵן כְּשֶׁיִּרְצֶה לְנַעְנֵעַ רַגְלוֹ – תִּתְנַעְנֵעַ תֵּיכֶף וּמִיָּד שֶׁיַּעֲלֶה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְנַעְנֵעַ רַגְלוֹ. שֶׁמִּזֶּה רְאָיָה שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה יֶשְׁנָהּ בָּרֶגֶל גַּם כֵּן, וְהִיא שָׁם בִּבְחִינַת מַקִּיף[24] כו'.

וְהִנֵּה, עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת הַכֹּחוֹת בָּאֵיבָרִים הוּא מָשָׁל לִבְחִינַת 'פַּרְצוּפִים־דְּיוֹשֶׁר', שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּכֵלִים כְּדוּגְמַת פַּרְצוּף, מוֹחִין וּזְרוֹעוֹת כו'. (וּבְחִינַת הַתּוֹרָה הוּא בְּחִינַת 'עִיגּוּלִים', שֶׁהֵם בְּחִינַת מַקִּיפִים, וְזֶהוּ כְּמָשָׁל הַמַּחֲשָׁבָה כו')

(וְעַיֵּן עַל פָּסוּק "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדוֹת כו'"[25], שֶׁנִּתְבָּאֵר עִנְיָן זֶה בַּאֲרִיכוּת מֵעֵנְיָן עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר)[26].

[ג] וְהִנֵּה, לְפִי שֶׁבְּיוֹשֶׁר דְּתִקּוּן נִתְחַלְּקוּ הַסְּפִירוֹת בִּפְרָטִיּוּת בִּבְחִינַת פַּרְצוּפִים, לְכָךְ נִמְצָא בָּהֶם דָּבָר חָדָשׁ, מַעֲלָה יְתֵירָה אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ בִּהְיוֹתָן בִּבְחִינַת "נְקוּדוֹת זֶה תַּחַת זֶה". וְהַיְינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה[27] "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן"[28], שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בַּסּוֹף מַה שֶּׁאֵין בָּרֹאשׁ, שֶׁזֶּה לֹא נִמְצָא בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ[29] רַק בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּבְחִינַת פַּרְצוּפִים.

וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף:

שֶׁהַשֵּׂכֶל מְלוּבָּשׁ בַּמּוֹחַ שֶׁבָּרֹאשׁ – שֶׁהוּא הַמְּעוּלֶּה וְרֹאשׁ לְכָל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ; וְאַחַר כַּךְ בַּיָּדַיִם מִתְלַבֵּשׁ כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה לִכְתּוֹב וּלְצַיֵּר וְלַעֲשׂוֹת כָּל מְלֶאכֶת אוּמָּן – שֶׁהוּא כֹּחַ פְּחוּת בְּעֶרֶךְ לְגַבֵּי כֹּחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּמוֹחַ[30]; וְאַחַר כַּךְ בָּרַגְלַיִם מִתְלַבֵּשׁ הַכֹּחַ הַיּוֹתֵר נָמוּךְ שֶׁבַּמַּעֲשֶׂה – כֹּחַ הַהֵילּוּךְ לְבַד.

וְכַאֲשֶׁר נַעֲרִיךְ הַכֹּחוֹת בְּעַצְמָן זֶה לָזֶה מִצַּד עֶצֶם מָהוּתָן כְּמוֹ שֶׁהֵם קוֹדֶם הִתְלַבְּשׁוּת בָּאֵיבָרִים, וַדַּאי יִמָּצֵא שֶׁכֹּחַ הַשֵּׂכֶל הוּא מְרוֹמָם וְנַעֲלֶה לְגַמְרֵי בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל מִכֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּיָדַיִם וְרַגְלַיִם כו', כִּי הוּא כֹּחַ מִפְּנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, וְנַעֲלֶה מַעְלָה מִן כֹּחַ הַהֵילּוּךְ שֶׁהוּא רַק מֵחִיצוֹנִית הַנֶּפֶשׁ.

---

22. ("וְהַיְינוּ הַכּוֹחוֹת פְּנִימִים, שֶׁהָאוֹר מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַכְּלִי בִּפְנִימִיּוּתוֹ וְלֹא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם, שֶׁכֹּחַ הָרְאִיָּה מִתְלַבֵּשׁ תָּמִיד בָּעַיִן וְלֹא בָּאוֹזֶן, וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה נִמְשָׁךְ תָּמִיד בָּאוֹזֶן כו', מִפְּנֵי שֶׁחוֹמֶר הָעַיִן מְמוּזָּג וּמוּרְכָּב בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁרְאוּי לְקַבֵּל בְּתוֹכוֹ אוֹר הָרְאִיָּה, וְהָאוֹזֶן מְמוּזָּג בְּאוֹפֶן שֶׁרְאוּי לְקַבֵּל אוֹר הַשְּׁמִיעָה כו', שֶׁהַכֵּלִים מְמוּזָּגִים בְּעֶרֶךְ הָאוֹר כו'". – תרמ"ח).

23. ("שֶׁאֵין לוֹ כְּלִי מְיוּחָדֶת בַּגּוּף". – תרמ"ח).

24. (וְזֶהוּ כְּמָשָׁל הַמַּחֲשָׁבָה כו': "וְצָרִיךְ עַיִן אֵיךְ יְצַדֵּק עַל בְּחִינַת עִיגּוּלִים דְּתוֹהוּ הַמָּשָׁל מַהַמַּחֲשָׁבָה; אִם שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף בַּנ"ל, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הוּא מַקִּיף לְפְנִימִי כו', מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת עִיגּוּלִים דְּתוֹהוּ הוּא שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר פְּנִימִי כְּלָל, וְלָכֵן נִקְרָאִים מַקִּיפִים דְּתוֹהוּ, עַיֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּשְׁלַח" בְּתוֹרָה אוֹר וּבְסֵפֶר תקס"ג, וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי" בְּסֵפֶר תקס"ג [אוּלַי צָרִיךְ לְהִיוֹת: תקס"ה] (שֶׁהוּא הַדְּרוּשׁ "מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם" שֶׁבְּתוֹרָה אוֹר) . .

וְנִרְאֶה, מַה שֶּׁמֵּבִיא מְשָׁל הַמַּחֲשָׁבָה, רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ כֹּחַ הַמַּחֲשָׁבָה בִּבְחִינַת הַמַּקִּיף דְּיוֹשֶׁר, כְּמוֹ כֵּן יוּבַן בִּבְחִינַת הָעִיגּוּלִים, שֶׁבְּוַדַּאי אֵינוֹ מוּשָׂג, דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל כו', וּמִכָּל מָקוֹם פּוֹעֵל בְּהַפְּנִימִי כו'". – תרמ"ח).

25. (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדוֹת" תקס"ה – נִדְפַּס בְּתוֹרַת חַיִּים שְׁמוֹת כג, ג. וּבַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּסְמְנוּ שָׁם בְּהֶעָרָה 1).

26. (בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ג עַמּוּד קמז: "וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְיַלְּדוֹת" מְבוֹאָר עִנְיַן עִיגּוּלִים כְּמָשָׁל הַכֹּחוֹת בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ וְעִיגּוּלִים הוּא בְּחִינַת הַתֹּהוּ, כַּמְּבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר "מִי שָׁם פֶּה". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם בְּתוֹרָה אוֹר שָׁם גַּם כֵּן הַכַּוָּנָה הַמָּשָׁל כְּמוֹ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְיַלְּדוֹת" הַנַּ"ל; בְּתוֹרָה אוֹר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי שָׁם" – צְיוּן: "עַיֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל מְיַלְּדוֹת", מַשְׁמָע שֶׁמָּה מְבֹאָר עִנְיַן עוֹלָם הַתִּיקּוּן וְהַתֹּהוּ – עִיגּוּלִים וְיוֹשֶׁר, הַכַּוָּנָה שֶׁעִנְיַן עִיגּוּלִים וְיוֹשֶׁר הוּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְיַלְּדוֹת" הַנַּ"ל וְהַיְינוּ כַּנַּ"ל.

אַךְ צָרִיךְ עַיִן לוֹמַר שֶׁבַּתּוֹרָה אוֹר כֵּן הַכַּוָּנָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר מָשָׁל מַהַמַּחֲשָׁבָה. וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְצַוּם" רל"ג מְבוֹאָר הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא סְפִירוֹת, הַיְינוּ קַו, וְיֵשׁ עוֹד נְקוּדָה שֶׁלְּמַעְלָה, וְהַמָּשָׁל דְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ זֶהוּ נְקוּדָה לְפִי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּתוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל הַנַּ"ל.

וְאֶפְשָׁר, אִם נְחַבֵּר עִנְיַן עִיגּוּלִים וְיוֹשֶׁר לְתֹהוּ וְתִקּוּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מְיַלְּדוֹת", אֶפְשָׁר יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה שָׁם שֶׁהַשְּׁבִירָה הָיָה בַּעֲקוּדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסִּידּוּר שַׁעַר תַּלְמוּד תּוֹרָה. אַךְ דּוֹחֵק לוֹמַר. וְעוֹד, דְּבָדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי שָׁם" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן . . ". עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכָּה וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ח עַמּוּד ריג).

27. (פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז. וּרְאֵה לְעֵיל א, ב).

28. ("וְצָרִיךְ עַיִן אִם כַּוָּנָתוֹ שֶׁכַּוָּנַת נְעִיצַת הַתְּחִילָּה הוּא בַּסּוֹף דַּוְקָא יוֹתֵר מִבְּרֹאשׁ הַמִּתְפַּשֵּׁט, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָמְדוּ רַגְלָיו", אוֹ עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת לְבַד, שֶׁהָרֹאשׁ מְצֻטְּרָךְ לְהָרֶגֶל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן נָעוּץ תְּחִילָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִילָּתָן כו'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ט חֵלֶק א עַמּוּד ד. וְשָׁם בְּהֶעָרַת הַמּוֹצִיא לָאוֹר: בַּהֲנָחַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשַׁ"ב מְצַיֵּן שֶׁבְּעֵת אֲמִירַת הַמַּאֲמָר הַכִּרְעֵץ כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר מַהַרַ"שׁ שֶׁהָרֹאשׁ צָרִיךְ לְהָרֶגֶל).

29. ("דְּבְעוֹלָם הַתֹּהוּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יֵשׁ רֹאשׁ וְסוֹף כִּי אִם בְּחִינַת אוֹר כֵּלִי וְהַכֵּלִים מוּעָטִים שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת עִיגּוּלִים דְּתוֹהוּ שֶׁלֹּא יֵשׁ בָּהֶן רֹאשׁ וְסוֹף בְּאוֹרוֹת וְכֵלִים כו' כַּנַּ"ל מִמִּילָא לֹא שַׁיָּךְ בְּחִינַת הַהִתְכַּלְּלוּת כַּנַּ"ל כִּי אִם הָעֶלְיוֹן מַחֲבִירוֹ מִשּׁוּפָח מַחֲבִירוֹ". – תרמ"ח עַיֵּן שָׁם בַּאֲרִיכָּה).

30. ("וְהוּא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה שֶׁבְּמוֹחַ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹם אַחֵר, וְכֵן חִכְמֵי הַמֶּחְקָר אוֹמְרִים שֶׁהָאָדָם עִיקַּר הַצְלָחָתוֹ בְּב' דְּבָרִים: שֵׂכֶל הָעִיּוּנִי וְשֶׂכֶל הַמַּעֲשֶׂה כו'". – תרמ"ח).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמְנָם כְּשֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּכֵלִים – כֹּחַ הַשֵּׂכֶל בָּרֹאשׁ וְכֹחַ הַהִילּוּךְ בָּרַגְלַיִם – אֲזַי יִמָּצֵא מַעֲלָה בָּרֶגֶל שֶׁאֵינוֹ בָּרֹאשׁ; שֶׁהֲרֵי הָרַגְלַיִם מַעֲמִידִים אֶת הָרֹאשׁ וּמוֹלִיכִים אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאֵין נִמְצָא כֹּחַ זֶה בָּרֹאשׁ כְּלָל; הֲרֵי "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן", שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּהַסּוֹף שֶׁאֵינוֹ בְּהָרֹאשׁ כו', וְזֶה בָּא דַּוְקָא מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּת הַכֹּחַ בִּכְלִי הָרֶגֶל דַּוְקָא[31]. :

וְהַנִּמְשָׁל יוּבָן – הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עִגּוּלִים־דְּתֹהוּ לְיוֹשֶׁר־דְּתִקּוּן:

דְּשָׁם בַּתֹּהוּ הָיוּ "זֶה תַּחַת זֶה", וְלֹא הָיוּ בִּבְחִינַת פַּרְצוּף, עַל כֵּן לֹא הָיָה נִמְצָא בְּחִינָה זוֹ דְּ"נָעוּץ סוֹפָן כו'"[32]. אֲבָל בַּתִּקּוּן, שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּכֵלִים רַבִּים, בִּבְחִינַת פַּרְצוּף, אֲזַי נַעֲשָׂה בְּחִינָה זוֹ מִצַּד הַכֵּלִים, שֶׁיֵּשׁ בָּרֶגֶל מַה שֶּׁאֵין בָּרֹאשׁ כו'.

וּכְדוּגְמָא זוֹ דְּ"נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן", שֶׁהוּא עִנְיָן "מִבְּלִי[33] אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וָסוֹף"[34], שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בַּסּוֹף מַה שֶּׁאֵינוֹ בָּרֹאשׁ[35], יוּבָן גַּם כֵּן בִּמְצִוֹּת (שֶׁהֵם גַּם כֵּן בְּחִינַת תִּקּוּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (חֶקֶת יט, יד): "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם"[36]), שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת – שֶׁהֵם גְּבוֹהִים בִּבְחִינָה אַחַת יוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה (עִם הֱיוֹת שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְהַמִּצְוֹת הֵם בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת – מַעֲשֶׂה לְבַד), שֶׁהֲרֵי מְבַטְּלִים מִתַּלְמוּד־תּוֹרָה לְצוֹרֶךְ הַלְוָיַת הַמֵּת.

גַּם מָצִינוּ, שֶׁבִּשְׁבִיל הַכְנָסַת־כַּלָּה בִּיטְּלוּ מִקְרִיאַת־שְׁמַע, כַּנִּזְכָּר בִּינוּקָא דְּבָלָק: "בְּרִיחָא דִּלְבוּשַׁיְיכוּ כו'"[37].

(אַף שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע יֵשׁ יִחוּדִים עֶלְיוֹנִים כו'). גַּם אָמְרוּ רַז"ל[38]: עֲשֵׂה דוֹחֶה לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ מִילָה בְּצָרַעַת וְשַׁעַטְנֵז בְּצִיצִית[39]. אֲשֶׁר כָּל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּמַעֲשֶׂה – שֶׁהוּא בְּחִינַת נֶהֱ"י, בְּחִינַת "רַגְלַיִן", מַה שֶּׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָכְמָה־עֵילָאָה.

וְלָכֵן גַּם הֶדְיוֹט שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל הַמְקַיֵּים אֵיזוֹ מִצְוָה מַעֲשִׂיֹּת בְּלִי כַּוָּנוֹת וְסוֹדוֹת, רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, יוּכַל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיֶה זֶה יָקָר בְּעֵינֵי הַשֵּׁם בִּבְחִינָה אַחַת – מִכַּמָּה כַּוָּנוֹנוֹת וְהַשָּׂגוֹת שֶׁצַּדִּיקִים כו'. כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מַעֲלָה[40] יְתֵירָה בִּבְחִינַת "תַּמְכִּין דְּאוֹרַיְיתָא"[41] יוֹתֵר מִ"עֵינֵי הָעֵדָה"[42], כַּנַּ"ל בְּמִשַּׁל הָרֶגֶל לְגַבֵּי הָרֹאשׁ כו'.

(וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אָמְרוּ רַז"ל[43]: "גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר).

וְזֶהוּ דַּוְקָא מִצַּד עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁשָּׁם נַעֲשָׂה בְּחִינָה זוֹ דְּ"נָעוּץ סוֹפָן כו'", וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁבַּתִּקּוּן הוּא רִבּוּי הַכֵּלִים, וּמִצַּד הַכֵּלִים דַּוְקָא נִמְצָא בְּחִינָה זוֹ כַּנַּ"ל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתֹּהוּ הָיוּ הָאוֹרוֹת מְרוּבִּים וְהַכֵּלִים מוּעָטִים – לֹא הָיָה בְּחִינָה זוֹ כו'[44]. :

[ד] וְהִנֵּה כְּבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁנִּשְׁמַת מֹשֶׁה הָיְתָה מִשְּׁמִטָּה א' וְנִמְשְׁכָה לְעוֹלָם הַתִּקּוּן. וְהוּא הָיָה מִבְּחִינַת חָכְמָה, שֶׁהוּא

31. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ו תתרכו, ב. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ג חֵלֶק א עַמּוּד קטז).

32. ("וְהָעֲשָׂר סְפִירוֹת דְּעִיגּוּלִים אֵין לָהֶם קֶשֶׁר וְחִיבּוּר זֶה לָזֶה, שֶׁהֵן זֶה תַּחַת זֶה כו', וְ"כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן" שֶׁאֵין אֶחָד נוֹגֵעַ לַחֲבֵירוֹ כו', אֶלָּא כָּל עִילָּה סוֹבֵב וּמַקִּיף לְעִילָּתוֹ כעיגול הַכֶּתֶר שֶׁסּוֹבֵב וּמַקִּיף לְעִיגּוּל הַחָכְמָה, וּלְעוֹלָם אֵינוֹ נוֹגֵעַ עִיגּוּל הַכֶּתֶר בְּעִיגּוּל הַחָכְמָה, רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף וּבִבְחִינַת רִיחוּק וְהֶבְדֵּלָה כו', וְכֵן עִיגּוּל הַחָכְמָה לְעִיגּוּל הַבִּינָה כו'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אעת"ר עַמּוּד קלו. עַיֵּן שָׁם).

33. (קֹהֶלֶת ג, יא: "מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף").

34. ("דְּעַם הֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת רֹאשׁ וְסוֹף בְּעֶצֶם, הִנֵּה הַהִתְכַּלְּלוּת הוּא בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁהַסּוֹף מַשְׁלִים אֶת הָרֹאשׁ וְהָרֹאשׁ מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כו'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אעת"ר עַמּוּד קמ).

35. ("וְנִמְצָא כִּי בִּבְחִינָה זוֹ הַסּוֹף הוּא הָרֹאשׁ כו'". – תרל"ג. תרמ"ח).

36. ("שֶׁנִּמְשְׁלוּ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִבְחִינַת אָדָם". – תרל"ג. תרמ"ח).

37. (זֹהַר חֵלֶק ג קפו, א: "אָמְרוּ: . . וְיוֹמָא דָא אִשְׁתְּדִלְנָא בַּהֲדֵי חָתָן וְכַלָּה, דְּלָא הֲוָה לוֹן צָרְכֵיהוּ, וַהֲווּ מִתְאַחֲרָן לְאִזְדַּוְוגָא, וְלָא הֲוָה בַּר נָשׁ לְאִשְׁתְּדְלָא עָלֵיהוּ, וַאֲנָן אִשְׁתְּדִלְנָא בְּהוּ, וְלָא קָרִינָן קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתֵיהּ, וּמַאן דְּאִתְעַסַּק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה. אָמְרוּ לֵיהּ: בְּרִי, בְּמָה יָדַעְתָּ? אָמַר לֵיהּ: בְּרִיחָא דִּלְבוּשַׁיְיכוּ יָדַעְנָא, כַּד קָרִיבְנָא לְגַבַּיְיכוּ").

תַּרְגּוּם: "אָמְרוּ: . . וְהַיּוֹם הִשְׁתַּדַּלְנוּ יַחַד עִם חָתָן וְכַלָּה שֶׁלֹּא הָיוּ לָהֶם צָרְכֵיהֶם וְהָיוּ מִתְאַחֲרִים לְהִזְדַּוֵּג, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל עֲלֵיהֶם, וְאָנוּ הִשְׁתַּדַּלְנוּ בָהֶם וְלֹא קָרָאנוּ קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, וּמִי שֶׁעָסַק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה. אָמְרוּ לוֹ: בְּנִי, אֵיךְ יָדַעְתָּ? אָמַר לָהֶם: בְּרִיחַ לְבוּשָׁכֶם יָדַעְתִּי כְּשֶׁקָּרַבְתִּי אֲלֵיכֶם").

38. (רְאֵה שַׁבָּת קלב, ב. יְבָמוֹת ג, ב – ד, א).

39. (בְּתרל"ג וּבתרמ"ח: "מִבַּטְּלִים מִצְוָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּים עַל יְדֵי אֲחֵרִים").

40. (כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מַעֲלָה: צָרִיךְ לִהְיוֹת: וְכֵן יֵשׁ מַעֲלָה – הַגָּהַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר מוֹהַרַשַׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן. נְעְתָּקָה בְּ"הַיּוֹם יוֹם" כ"ג טֵבֵת).

41. (רְאֵה הַקְדָּמַת הַזֹּהַר ח, א).

42. (לְשׁוֹן הַכָּתוּב שְׁלַח טו, כד).

43. (בְּבָא בָּתְרָא ט, ב. רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ג כֶּרֶךְ א עַמּוּד קיח. תרמ"ח עַמּוּד ריז).

44. [קִיצּוּר פְּרָקִים ב"ג:] נִתְבָּאֵר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תֹּהוּ לְתִיקּוּן – שֶׁהֵם עִיגּוּלִים וְיוֹשֶׁר, כִּי עוֹלָם הַתֹּהוּ הָיָה עִיגּוּלִים, וְהוּא שֶׁבַּתֹּהוּ הָיוּ נְקוּדּוֹת זֶה תַּחַת זֶה; [וְתִיקּוּן – פַּרְצוּפִים, כְּמִשַּׁל רְמַ"ח כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁהֵם בְּרִמַ"ח אִבְרֵי הַגּוּף; זֶה [אוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: תֹּהוּ –] מַהֲשֶׁבָּה מַקֶּפֶת; וּמִצַּד הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּכֵלִים נַעֲשָׂה בְּחִינַת "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִילָּתָן" מִבְּלִי שֶׁיִּמָּצֵא רֹאשׁ וְסוֹף כו'; יֵשׁ מַעֲלָה בָּרֶגֶל מַה שֶּׁאֵינוֹ בָּרֹאשׁ, וְכֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כו', וּבְחִינָה זוֹ לֹא הָיָה בַּתֹּהוּ, רַק בַּתִּיקּוּן מִצַּד רִיבּוּי הַכֵּלִים [קִיצּוּר פֶּרֶק ב – עַד תֵּיבַת "מַקֶּפֶת"]. – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד עז [וְהָעֲרוֹת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר שָׁם].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחִינַת רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בְּרָכָה לג, כא): "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ". לְכָךְ, כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה בִּבְחִינַת רְאִיָּה מַמָּשׁ בְּכָל עוֹלָם הַתִּקּוּן דַּאֲצִילוּת, שֶׁיָּרַד וְנִמְשַׁךְ בּוֹ מַה שֶׁ"נָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן", שֶׁזֶּה הָיָה בְּעֵינָיו דָּבָר חָדָשׁ מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְצָא זֶה בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ כו' – נִתְפַּלֵּא מְאֹד עַל זֶה.

וְלָכֵן הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ גֶּגֶד הַנִּשְׁמוֹת דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן וְאָמַר (פְּרָשָׁתֵנוּ ד, יג): "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח כו'", כִּי יֵשׁ בָּהֶם מַעֲלָה יְתֵירָה יוֹתֵר מִמְּנוּ מִצַּד הַכֵּלִים־דְּתִקּוּן שֶׁ"נָּעוּץ סוֹפָן כו'", מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲצִילוֹ שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתֹּהוּ.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "כִּי כְבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי" – רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִתֹּהוּ שֶׁשָּׁם הָיוּ הָאוֹרוֹת גְּדוֹלִים וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים. וְזֶהוּ עִנְיָן "כְּבַד פֶּה" – שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר שֶׁכְּלוֹ לְתוֹךְ כְּלִי הַפֶּה, וְזֶה הָיָה בְּעֵינָיו חִסָּרוֹן גָּדוֹל. וּמַעֲלַת הַתִּקּוּן שֶׁהַכֵּלִים מְרוּבִּים לְהָכִיל הָאוֹרוֹת – נִפְלָאָה וִיקָרָה בְּעֵינָיו, עַל כֵּן אָמַר "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", דְּהַיְינוּ מִי שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן. כִּי בַּתִּקּוּן נִמְצָא מַעֲלָה יְתֵירָה מִצַּד דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ שָׁם דְּ"נָעוּץ סוֹפָן כו'", וְהַיְינוּ דַּוְקָא מִצַּד הַכֵּלִים־דְּתִקּוּן כַּנַּ"ל, וְאֵין זֹאת אֲצִילוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא "כְּבַד פֶּה כו'" – זֶה הָיָה טַעֲנַת מֹשֶׁה־רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ מְאֹד לִהְיוֹתוֹ עָנִיו מִכָּל הָאָדָם[45] כו'.

(וּבֶאֱמֶת הִיא מַעֲלָה אֲצִילֵנוּ מַה שֶּׁהָיָה "כְּבַד פֶּה", שֶׁהֲרֵי סִיבָּה זוֹ הוּא מִצַּד **רִבּוּי הָאוֹרוֹת** – שֶׁלְּכָךְ לֹא יָכְלָה הַכְּלִי לְהָכִיל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתִּקּוּן הוּא **מִיעוּט הָאוֹרוֹת** וְרִבּוּי הַכֵּלִים. וְגַם זֶה אֱמֶת, אֶלָּא שֶׁעִם כָּל זֶה יֵשׁ מַעֲלָה יְתֵירָה בַּתִּקּוּן מִצַּד הַכֵּלִים, כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן "נָעוּץ סוֹפָן כו'"). :

[ה] וְהִנֵּה, הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הֵשִׁיב לוֹ (פְּרָשָׁתֵנוּ ד, יא): "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם [..] הֲלֹא אָנֹכִי הֲוָיָ"ה".

פֵּירוּשׁ: אֱמֶת אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאַתָּה "כְּבַד פֶּה", שֶׁאֵין לְךָ כֵּלִים כָּאֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בַּתִּקּוּן, שֶׁ"נָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן", וּמִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתְךָ אַתָּה "כְּבַד פֶּה", שֶׁאֵין הַשֵּׂכֶל יוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בִּכְלִי הַפֶּה כו',

אַךְ "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם"? – בְּנִיקּוּד קָמַ"ץ – רוֹמֵז עַל הָאָדָם הַיָּדוּעַ[46], הַיְינוּ בְּחִינַת אָדָם – דַּאֲצִילוּת – שֶׁעַל הַכִּסֵּא[47], שֶׁהוּא שֵׁם מַ"ה – בְּגִימַטְרִיָּא אָדָם[48], שֶׁהוּא כְּלָלוּת הַתִּקּוּן כַּנּוֹדָע. וְעִנְיַן כְּלִי הַפֶּה הוּא הַמַּמְשִׁיךְ אוֹר מַקִּיף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּ"פְרִי עֵץ חַיִּים"[49], שֶׁעַל יְדֵי הַבְּרָכָה שֶׁל הַמִּצְוָה נִמְשַׁךְ בְּחִינַת הַמַּקִּיף[50], וְעַל יְדֵי הַמִּצְוָה עַצְמָהּ נִמְשַׁךְ הָאוֹר פְּנִימִי (כִּי הֶבֶל הַפֶּה נַעֲשָׂה בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף. וְעַיֵּן בַּתַּנְיָא פֶּרֶק ה').

וְלָכֵן בִּתְפִילִין שֶׁל־רֹאשׁ נֶחְלְקוּ הַסְּפָרַדִּים וְהָאַשְׁכְּנַזִּים[51] אִם יְבָרְכוּ עָלֶיהָ בְּרָכָה מְיוּחֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּקִּיף דִּתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ גָּבוֹהַּ מְאֹד, עַל כֵּן[52] מִנְהַג סְפָרַד שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ, דִּסְבִירָא לְהוּ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיף הַהוּא כו'; וְהָאַשְׁכְּנַזִּים סְבִירָא לְהוּ דִּיכוֹלִים לְהַמְשִׁיךְ.

עַל כָּל פָּנִים לָמַדְנוּ, דִּכְלִי הַפֶּה הוּא הַמַּמְשִׁיךְ הָאוֹר מַקִּיף כו'. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם"? כְּלוֹמַר, מִי הֶאֱצִיל כְּלִי הַפֶּה שֶׁהוּא כְּלִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר מַקִּיף – מִי הֶאֱצִילוֹ לָאָדָם דְּתִקּוּן?

"הֲלֹא אָנֹכִי הֲוָיָ"ה" – בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, שֹׁרֶשׁ הַקָּו וְחוּט דְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמָּקוֹר לְכָל אוֹרוֹת פְּנִימִיִּים וּמַקִּיפִים כו'. וְאִם כֵּן מִמֶּנּוּ לֹא יִבָּצֵר מְאוּמָה, "וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ" (שָׁם, יב) גַּם כֵּן.

---

45. (בְּהַעֲלוֹתְךָ יב, ג: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה").

46. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תשפג. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ד עַמּוּד צז. תרע"ח עַמּוּד קלג).

47. (יְחֶזְקֵאל א, כו: "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה").

48. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה. פַּרְדֵּס עֵרֶךְ אָדָם. עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַתִּקּוּן (שַׁעַר י) פֶּרֶק ג. שַׁעַר רָחֵל וְלֵאָה (שַׁעַר לח) פֶּרֶק ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל שַׁעַר הַפְּסוּקִים בְּרֵאשִׁית ג, ב. מְאוֹרֵי אוֹר א, קסו. לְעֵיל ל, א. לִקְמָן סה, ד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה אֱמוֹר לו, ג. לח, ג. תֵּצֵא לח, ב. תּוֹרַת חַיִּים בְּרֵאשִׁית טז, א. נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה יוֹם הַכִּפּוּרִים עַמּוּד א'תקס. פֶּלַח הָרִמּוֹן וַיִּקְרָא עַמּוּד ה).

49. (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ח, ד. חֻקַּת נז, א. וָאֶתְחַנַּן יא, א).

50. (בְּאִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר חֵלֶק ב עַמּוּד נח מְצַיֵּן עַל זֶה: "מַקִּיף - אֵין הַפֵּירוּשׁ סוֹבֵב וּמַקִּיף לְמַעְלָה בְּבְחִינַת מָקוֹם חַס וְשָׁלוֹם כִּי לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל בְּחִינַת מָקוֹם בְּרוּחָנִיּוּת אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה לְעִנְיָן בְּחִינַת גִּילוּי הַשִּׁפְעָה . . הַהַשְׁפָּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת גִּילוּי אֶלָּא בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם וְאֵין הָעוֹלְמוֹת מַשִּׂיגִים אוֹתָהּ אֵינָהּ נִקְרֵאת מִתְלַבֶּשֶׁת אֶלָּא מַקֶּפֶת וְסוֹבֶבֶת (תֵּנְיָא פֶּרֶק מח. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "תָּנוּ רַבָּנָן מִצְוֹת נֵר חֲנוּכָּה" סָעִיף ו)" [וְשָׁם: וְהוּא בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִזִּיו וְהַהָאָרָה הַמּוּשֶׁגֶת לְחֵם, לְפִיכָךְ אֵין נִמְשָׁכֶת בִּבְחִינַת גִּילוּי כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ הָרְאִיָּה עַל יְדֵי אַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה, שֶׁאֵין מוּשָׂג הַמָּהוּת שֶׁל הַנִּרְאֶה, רַק עַל דֶּרֶךְ "וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה כו'"]).

51. (טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן כח סָעִיף ה.

הַ"צְּרִיךְ עִיּוּן, עַל פִּי זֶה – אֵיךְ יִתְבָּאֵר הַדִּין דְּאִם שָׂח בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה יְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ, דְּאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר, הֲרֵי גַּם אִם שָׂח אִי אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ". – נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָּה בְּאִגְּרוֹת קֹדֶשׁ שָׁם. וּרְאֵה תּוֹרַת חַיִּים שְׁמוֹת עַמּוּד קלו. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ג עַמּוּד 15).

52. (בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה עַמּוּד קפג נוֹסֵף כָּאן: "אִם יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ אוֹר מַקִּיף דְּשֶׁל רֹאשׁ מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלָה").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֵּירוּשׁ: אַף שֶׁמִּצַּד שָׁרְשְׁךָ מִתּוֹהוּ אֵין לְךָ כֵּלִים כָּאֵלּוּ, אֲבָל "אָנֹכִי הֲוָיָ"ה" שֶׁעָשִׂיתִי אֶת הַכֵּלִים דְּתִקּוּן וְאֶת עוֹלָם הַתּוֹהוּ, אֲנִי יָכוֹל לְהַכִּפְּךָ הַדָּבָר, לְהִתְעָרֵב בְּחִינַת תּוֹהוּ וְתִיקּוּן יַחַד, הַיְינוּ הַמַּעֲלוֹת דִּשְׁנֵיהֶם – שֶׁיִּהְיוּ הָאוֹרוֹת מְרוּבִּים כְּמוֹ בְּתוֹהוּ כו'; וְגַם בְּחִינַת הַמַּעֲלָה דְּתִקּוּן, שֶׁיִּהְיוּ הַכֵּלִים מְרוּבִּים מְאֹד, וְאָז יִהְיֶה "נָעוּץ תְּחִלָּתָן כו'".

וְזֶהוּ "וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ": שֶׁהֲגַם שֶׁשָּׁרְשְׁךָ מִתּוֹהוּ, עִם כָּל זֶה יִהְיוּ לְךָ כֵּלִים דְּתִקּוּן, וּבִפְרָט כְּלִי הַפֶּה שֶׁעַל יָדוֹ נִמְשְׁכוּ הָאוֹרוֹת מַקִּיפִים כו', וְיִהְיֶה אִם כֵּן בְּךָ שְׁנֵי הַמַּעֲלוֹת. וְהַיְינוּ, מִפְּנֵי שֶׁכְּמוֹ שֶׁ"נָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן" כָּךְ "נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן", לְכָךְ יוּכַל לִהְיוֹת נִמְצָא מַעֲלַת הַתִּקּוּן אַף בְּתוֹהוּ כו', לְכָךְ יִתְחַבְּרוּ יַחַד כו'.[53]

(וְעַיֵּן[54] מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים ל, ב) "אֲרוֹמִמְךָ [..] כִּי דִלִּיתָנִי" – אֵיךְ דָּוִד שֶׁהוּא בְּחִינַת דִּבּוּר הָיָה כָּלוּל בָּאָדָם הָרִאשׁוֹן – בְּחִינַת חָכְמָה כו', וְהוּא כְּעֵנְיָן "כְּבַד פֶּה". וְגִילּוּי בְּחִינַת הַדִּבּוּר – בְּחִינַת דָּוִד – זֶהוּ עֵנְיָן "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם הֲלֹא אָנֹכִי", זֶהוּ בְּחִינַת "אֲרוֹמִמְךָ", "עוֹמֶק רוּם" כו', עַיֵּן שָׁם.

וּכְדוּגְמָא[55] זוֹ הִיא מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר מַעֲלַת מִצְוֹת דְּרַבָּנָן:

כִּי הִנֵּה, רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה – רְמַ"ח אֵיבָרִים, הַיְינוּ הַמְשָׁכַת אוֹרוֹת בְּכֵלִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן שַׁס"ה לֹא־תַעֲשֶׂה – שַׁס"ה גִּידִים, הֵם בְּחִינַת אוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּכֵלִים וְאֵיבָרִים. לָכֵן אֵין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה "קוּם וַעֲשֵׂה". וְהַיְינוּ כְּעֵנְיָן אוֹרוֹת דְּתוֹהוּ שֶׁלְּמַעְלָה מֵאוֹרוֹת דְּתִקּוּן, לָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְכֵלִים לַהֲכִילָם.

אֲבָל בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן, שֶׁהֵם גַּם כֵּן מִבְּחִינָה זוֹ דְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וּמִכָּל מָקוֹם מִתְלַבְּשִׁים בְּ"קוּם וַעֲשֵׂה"[56] – בְּכֵלִים, לְפִי שֶׁ"בִּינָה יְתֵירָה כו'"[57], וְכָךְ נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה: "אָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ" – שֶׁגַּם אוֹרוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת תּוֹהוּ יִתְלַבְּשׁוּ בְּכֵלִים דְּתִקּוּן כַּנַּ"ל[58]). :

53. [קִיצּוּר פְּרָקִים ד־ה:] נִתְבָּאֵר, דִּלְכָךְ מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מִתּוֹהוּ, שֶׁאוֹרוֹת מְרוּבִּין וְהַכֵּלִים מוּעָטִים, עַל כֵּן הָיָה "כְּבַד פֶּה", וְלִהְיוֹת שֶׁהַכֵּלִים דְּתִקּוּן יֵשׁ בָּהֶם מַעֲלָה נִפְלָאָה לְכָךְ אָמַר "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח" יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה מִתִּקּוּן כו'. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הֵשִׁיבוֹ "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם" דְּתִקּוּן – "הֲלֹא אָנֹכִי" – עֲצָמוּת אוֹר אֵין סוֹף, וְאִם כֵּן "אָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ" שֶׁיִּהְיֶה בְּךָ מב' הַמַּעֲלוֹת אוֹרוֹת דְּתוֹהוּ וְכֵלִים דְּתִקּוּן. – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד עז.

54. (הַבָּא בְּסוֹגְרַיִם – הַגָּהַת אַדְמוּ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק. רְאֵה דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ מִצְוַת מִינּוּי מֶלֶךְ קטז, א).

55. ("וּלְהָבִין זֶה הֵיטֵב בְּעֵנְיָן הַנַּ"ל שֶׁיֵּשׁ בְּכֵלִים מַעֲלָה יְתֵירָה מִבְּאוֹרוֹת – תִּמְצָא עַל פָּסוּק "לְרוֹקֵעַ הָאָרֶץ כו'" [כַּנִּרְאֶה הוּא דִּשְׁנַת תקס"ב הַנִּדְפָּס בְּסוֹף סֵפֶר מַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לְהַצֶּמַח צֶדֶק], וְנִתְבָּאֵר שָׁם גַּם כֵּן עֵנְיָן הִתְחַבְּרוּת אוֹרוֹת דְּתוֹהוּ בְּכֵלִים דְּתִקּוּן שֶׁזֶּהוּ יְסוֹד תַּכְלִית הָעֲבוֹדָה". – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת שָׁם).

56. ("וּבָזֶה יֵשׁ לְתָרֵץ מַה שֶּׁלֹּא נִמְנוּ כַּמָּה גְּזֵרוֹת וְכו' דְּמִדְּרַבָּנָן אַף שֶׁאֵין לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה". הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַאי מְבָרֵךְ" – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים ה'ת"ש עַמּוּד עד).

57. ("בְּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבְּאִישׁ". – נְדָה מה, ב).

58. וְעַיֵּן לְקַמָּן עַל פָּסוּק "זֶה שְׁמִי".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ותלד עדה את יובל - פרשת בראשית

(ג) **וזהו** שהיה אבי כל תפש כנור ועוגב. כי הנה בחי' התכללות דחו"ג שבא בגילוי או"פ בבחי' חצוניות הכלי' זהו כל שרש המשכות העולמות דאבי"ע כמ"ש בראשית ברא אלקים אבא אמר לאימא שנק' אומנא כו' שזהו שרש בחי' התכללות המדות דחו"ג שבוימ"ב כידוע והוא בחי' שיר כפול ושיר משולש ומרובע שבא בציור גוונין בגילוי וזהו כנור ועוגב בכלל דכנור הוא הכלול מחו"ג בעוגג שבבינה כנ"ל שנק' שיר כפול בכלל ועוגב הוא בחי' שיר משולש דת"ת כנ"ל בפי' הללוהו בנבל וכנור ובמנים ועוגב ובחי' יובל היה אבי כל תפש כנור ועוגב שהן הרכבות הקולות הממוזגות בבחי' רו"ש בבטול דאוי"ר ורחמים כו' כמו קול דתפלה שעולה ברו"ש וכשיר המלאכים ברו"ש וכה"ג בהתכללות דרוחות המנשבות והילוך השמש הגם שנק' משפיע הרי מביא הכל לגילוי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אור בהתכללות דצח"מ וארמ"ע בארץ כנ"ל. (וזהו וזרח השמש שהוא הרוח המקיף סובב סובב הולך הרוח כו' ואח"ז אמר כל הנחלים כו' שם הם שבים ללכת כמו אל מקומו שואף כו') וצלה גם היא ילדה את תובל קין כו' כי כל הנ"ל הוא בנשמה האלקית שנק' נר הוי"ה שמקבלים מאו"מ דתו"מ ויבל ויובל כו' כי למך בא מקין שנולד קודם החטא דעה"ד שאמר' חוה קניתי איש את הוי"ה ממש כפרש"י אני ואישי לבדו ברא. אבל בזה גם אנחנו שותפי' עמו שעלו למטה שנים וירדו ארבעה (סנהדרין לח, ב) אמנם הנה"ב שרשה מבחי' נגה דעשי' ששרשה הראשון בחושך וצמצום הראשון שלפני הקו"ח שנק' מק"פ כו' וזהו וצלה צל המסתיר לעצמות כו' ילדה גם היא שזהו התולד' דפסולת הגבו' העליונות שנעשים למטה גבו' קשות דק"נ וזהו תובל קין שהיה אבי כל חרש נחשת וברזל שהן כלי אומנות לרציחה כמו ועל חרבך תחיה (בראשית כז, מ) ונהפך לקדושה ע"י תשובה ומע"ט שנהפך החשך לאור ורע לטוב שגדול יותר מצ"ג בבירור דיבל ויובל בכתר וחכ' דתו"מ ותשוב' בנה"א כו' שהוא מלך הח' הדר כו' וזהו ואחות תובל קין נעמה בינה דק"נ שכן היתה שם אשתו של נח יסוד אבא שרש התקון (כמשי"ת בפ' נח):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

לג) **והנה** כמ"כ יובן ג"כ למעלה יותר דהיינו התהוות א"ק מהא"ס ב"ה הוא ג"כ מבחי' אותיות שמו ית' בלבד ולכן נק' א"ק בריאה יש מאין, וכמבואר במ"א באריכות ע"פ את שבתותי תשמרו כו' שיש שבת תתאה ושבת עילאה שבת תתאה עליי' בי"ע שהבריאה נכלל באצי' דהיינו עליית הנברא באלקות כו' ושבת עילאה העליות מאצי' ולמעלה עד שגם א"ק שנק' אדם דבריאה עולה ונכלל במאציל העליון דלגבי המאציל ב"ה גם א"ק נק' בריאה יש מאין ובשבת יש לו עלי' למעלה (עד"מ עליי' הבריאה באצי' כו') וזהו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות דלכאורה אינו מובן הלשון ברא לעשות, אלא הענין כי לעשות היינו אדם דאצי' שנק' אדם דעשיי' לפי' שאצי' הוא בחי' כלים מדת החסד מדה"ד כו' שהם בבחי' מדה וגבול (רל"ו אלפים רבבות פרסאו' כו' כמ"ש ריש המאמר דאיהו וחיוהי כו' שבאגה"ק) ויש בהם התחלקות חסד בפ"ע וגבורה בפ"ע והתכללות חו"ג כו' לכן נק' עשיה. ועולם העקודים שאינו בבחי' התחלקות עדיין אלא כל הי"ס עקודים בכלי א' נק' אדם דיצירה וא"ק שהוא למעלה גם מעקודים כי עקודים הם י"ס ממש אלא שעקודים בכלי א' אבל א"ק הוא למעלה מזה אלא אעפ"כ הואיל שהוא מקור לי"ס וסוף כל סוף מתהוה ממנו בחי' אצי' לכן נק' אדם דבריאה, שלגבי המאציל א"ס ב"ה (דלאו מכל אינון מדות איהו כלל) גם הוא נק' בריאה יש מאין, וזהו ברא אלקים לעשות שברא את בחי' א"ק כדי שיהי' מקור להתהוות אדם דאצי' הנק' עשייה לגבי א"ס ב"ה ובשבת הוא השביתה ועליי' גם מבחי' א"ק כנ"ל וזהו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא כו' והוא בחי' שבת עילאה כנ"ל, ועכ"פ יצא לנו מזה שגם א"ק נק' בריאה יש מאין, והתהוותו מבחי' אותיות כנ"ל והענין ע"פ מאמר בורא קדושים ישתבח שמך, פי' קדושים היינו בחי' חכמה הנק' קדש כידוע בזוהר, וקדושים לשון רבים כי יש הרבה בחי' חכמה עד רום המעלות חכמה דאצי' חכמה דעקודים חכמה דא"ק ועוד למעלה כו' וזהו וקדושים בכל יום יהללוך סלה עליות לאין קץ, וכל בחי' קדושים הנ"ל הם בריא' יש מאין לגבי א"ס ב"ה וזהו בורא קדושים והיינו ישתבח שמך שהתהוותם הוא מבחי' אותיות שמו הגדול ב"ה וזהו משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול כו' אבל מהו"ע ית' מרומם ונשגב לבדו. ולהבין זה יש להקדים ענין בחי' שם הנז' בכתוב ובפרקי דר"א עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו לבד, מהו ענין שמו, כי הנה השמות הם המחברים האורות עם הכלים, עד"מ שם האדם שבו ועל ידו הוא מפנה לקוראיו אבל כשהוא בפ"ע אינו צריך לו, אלא שע"י השם ממשיכים אותו שנפנה לקוראו בשמו, כלומר שמתגלה לזולתו על ידו כמ"כ למעלה ענין השמות ע"ב ס"ג מילוי יודין מילוי ההין כו' ענינם שהם המחברים האורות שהם הגילוי מא"ס ב"ה הפשוט בתכלית הפשיטות כי האור מעין המאור כנ"ל ושיומשך להתלבש בהכלי שהכלי היא מהות חכמה או בינה כו' הוא ע"י השם שע"י אותו השם נמשך האור ומתלבש בהכלי (ע"י שם ע"ב נמשך אור החכמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונמצא השם לגבי האור הפשוט כמשל שם האדם לגבי עצמות האדם שאינו בערך עצמותו כלל רק שעל ידו פונה לקוראו כו'), וביאור הענין הוא כי הנה השמות הם בחי' אותיות, והנה עד"מ באדם התהוות גוף אותיות המח' הוא מהשכל ומ"מ אינן מערך מהות השכל כלל רק שהם לבושים להשכל שעל ידם הוא נתפס, דהנה השכל עצמו הוא מהות ההשכלה, וממנו נמשך התפעלות המדות להתאוות ולחמוד מה שהשכיל כי טוב הוא (ונמצא המדות מקבלים ממהות השכל בבחי' עו"ע ובקירוב ויש להן ערך ושייכות להשכל). אבל האותיות אינן ממהות שכל כלל, רק שהן לבושים להשכל שבהם ועל ידם הוא נתפס ומתגלה ונק' לבושים הפנימיים שהרי אפי' האדם בפ"ע כשתופס ההשכלה הוא ע"י האותיות כו' וא"א כלל להשיג ההשכלה בלי אמצעות האותיות (ואפי' המדות אין מקבלים מהשכל רק ע"י האותיות), ומ"מ הן בעצמן אינן בערך מהות השכל ולכן כלבוש יחליפם פושט אלו ולובש אחרים, ויותר מזה ניכר באותיות הכתב עד"מ דיבור תוספת הנה השכלת ר"י בעל התוספת מבוארת באותיות אלו והנה גוף הדיבור שבכתב ובדפוס הן אותיות גשמיים ואין להן ערך כלל למהות השכלת ר"י בעל התוס' ז"ל שמיוחדת עמו בגנזי מרומים, רק שאותיות אלו הן לבושים שעל ידם יכולים להשיג ההשכלה אע"פ שהאותיות עצמן אינן בערך ההשכלה, ועד"ז יובן קצת למעלה ענין שמו הגדול ב"ה, דהנה ידוע ענין הצמצום שהי' באור א"ס שהאור א"ס נסתלק לצדדי' ונעשה מקום פנוי רק רשימו נשאר מהאור, ובע"ח לא נזכר כלום מענין הרשימו, רק בס' עמק המלך מבואר שענין הרשימו הוא בחי' אותיות רל"א שערים פנים ואחור כו'. והענין יובן ע"פ הנ"ל שהאותיות הן ענינן שבהן ועל ידן מתגלה האור ומ"מ הן בעצמן אינן ערוך כלל וכלל למהות האור וזהו בחי' שמו הגדול ית' שע"י אותיות אלו הוא נמשך ומתגלה אורו ית' כנ"ל שע"י השם פונה לקוראו כו', אמנם לא הי' באפשרי שיתהוו העולמות אם הי' הגילוי אור הא"ס ממש לכן הי' צמצום ומקום פנוי דהיינו שהאור נסתלק והיינו שהוא בהעלם. כי הנה האותיות מצד עצמן אינן בערך האור כנ"ל רק שעל ידן מתגלה האור אבל הצמצום הי' שלא יתגלה האור כלל רק האותיות לבד יתגלו וזהו שנק' רשימו כי אינן בערך מהות האור כלל (רק שאח"כ נתגלה קו מהאור ומתלבש בהרשימו כו'). ואותן האותיות הן הנק' שמות (ע"ב ס"ג כו') ומבחי' יוד אחרונה שבש' ס"ג נתהוה עולם התהו וכמ"ש בזהר בקע ולא בקע כו' כמש"ש בעמק המלך, ולכן נק' א"ק בריאה יש מאין שהרי התהוותו מבחי' הרשימו שהם האותיות כנ"ל שאינן ערוך כלל וכלל לגבי האור ומכ"ש לגבי מהו"ע ב"ה. וזהו בורא קדושים ישתבח שמך שכל בחי' הקדושים עד רום המעלות חכמ' דאצי' חכמ' דעקודים חכמ' דא"ק ועוד למעלה כו' הם רק בריאה יש מאין לגבי א"ס ב"ה שאינו מערך חכמה כלל רק שנמשכו מבחי' הרשימו שהם האותיות וזהו ישתבח שמך כו' (ולפ"ז ענין עליי' א"ק בשבת היינו בבחי' האור שלמעלה מעצם האותיות וכמשל גילוי קצת מההשכלה ע"י האותיות ויש בזה עילוי אחר עילוי לאין קץ ותכלית כיון שהאור בחי' א"ס כו' וכנודע):

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ולא זכר שר המשקים וישב מ"ם ד"ג.

ולהבין זה צ"ל שורש ענין מה שיעקב והשבטי' היו רועי צאן, וכמו שאמרו לפרעה רועי צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו (כי גם אברהם ויצחק היו בעלי מקנה אלא שהי' להם רועי' כמ"ש רועי אברם, רועי יצחק), ויוסף לא הי' רועה צאן כ"א מעודו הי' עוסק בעסקי' וטרדות רבות שהרי כתי' ובלעדיך לא ירים איש, וכן ועל פיך ישק כל עמי שזהו טרדא עצומה, וכן בהיותו אצל פוטיפר כתי' ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף, וזה הי' סיבה שאחיו לא הכירוהו כמשי"ת, כי הנה הם בחרו להיות רועי צאן מפני שהיו בבחי' מרכבה, וכמארז"ל האבות הן הן המרכבה, וכן השבטי' היו מרכבה לי"ב בקר דבריאה, וענין בחי' מרכבה היינו שכל ימיהם היו מקשרים דעתם ומחשבותם בבחי' ביטול אמיתי לה', ולא הפסיקו אפי' שעה א' מלקשר דעתם בביטול אמיתי לה' וכמ"ש באברהם ה' אשר התהלכתי לפניו, וכן כל האבות, והשבטים אם כי היו בבחי' יחו"ת כנודע מענין כשם שאין בלבך כו' כך כו' אלא אחד שזהו בחי' ועד שהוא בחילופי אתוון אחד בחי' יחו"ת, מ"מ במדריגתם שהיו, היו מקושרים כל היום וכל הלילה ולא הפסיקו אפי' רגע, לכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בחרו להם עסק קל והוא להיות רועי צאן בכדי שלא יטריד אותם עניני עוה"ז מלקשר דעתם לה' כו'.

אמנם יוסף הי' טרוד גדול בעניני העוה"ז שהרי כתי' ובלעדיך לא ירים איש את ידו וכו' ואתה תהי' על ביתי ועל פיך ישק כל עמי, שהי' המנהיג כל מלוכת ארץ מצרים והוא הי' המשביר לכל עם הארץ והמביא את הכסף ביתה פרעה, שכ"ז הוא טרדא עצומה, וכתי' לב מלכים אין חקר, וגם בעודו אצל פוטיפר הוא הי' המוציא והמביא בכל עניניו של פוטיפר כמ"ש ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף וכתי' ויבא הביתה לעשות מלאכתו ות"א למבדק בכתבי חושבניא, ופוטיפר הי' שר גדול אצל פרעה ומסתמא הי' לו רכוש גדול, וה"ז טרדא לחשוב הוצאותיו והכנסותיו, וכן בהיותו בבית הסוהר נתן ג"כ שר בית הסוהר כל האסורי' ביד יוסף כמ"ש ויתן שר בית הסוהר כו' הוא הי' עושה ות"א במימרא הוה מתעבד, שנמצא שכל ימיו הי' יוסף טרוד גדול. ולכן טעו בו אחיו וחשבוהו לאיש מצרי, כי לא שיערו שיוכל להיות מרכבה לאלקות מאחר שהוא טרוד כ"כ בעניני עוה"ז, והרי גם האבות שאין קורין אבות אלא שלשה, בכדי שיוכלו להיות מרכבה בחרו להם עסק קל שהוא רועי צאן, וכן נהגו השבטי' בעצמם מטעם הנ"ל, ואיך יוכל טרוד כזה להיות מרכבה, אלא ודאי הוא איש פשוט. אמנם באמת טעו בזה, והוא כי יוסף מצד גודל מעלת ומדריגת שורש נשמתו שהיא מבחי' ומדריגה גבוה מאד נעלה כמשי"ת אי"ה לא הי' הטרדא מעניני עוה"ז תופסת מקום אצלו כלל להטרידו ולבלבלו מבחי' הביטול שלו לאלקות, ולכן בעת שהי' עוסק בהנהגת מלוכת מצרים, ובעת היותו משביר בר לכל עם הארץ, הנה בעת מעשה עצמו הי' מרכבה לאלקות בבחי' הביטול עד שלא הי' נפרד אפי' רגע א' וכנ"ל גבי האבות והשבטים כו'.

ויובן זה בהקדם ענין א' והוא כי הבורא ית' הרי השגחתו פקוחה על כל פרטי הנמצאי' שבכל העולמות ויודע מספר כולם מן הספירה הראשונה שהיא חכמה, עד יתוש קטן וביצי כינים שהם סיום נבראים שבעשי' הגשמית, ומשפיע חיות ומזון לכל או"א וכמארז"ל שלישית יושב וזן מקרני ראמים עד ביצי כינים (פי' רש"י מין הוא דמתקרי הכי), וכן בעולמות עליונים דבי"ע שיש מלאכי' רבי' כמ"ש אלף אלפי' ישמשוני' ורבוי רבבין קדמוהי יקומון וכתי' ולגדודיו אין מספר וארז"ל אלף אלפי' מספר גדוד אחד ולגדודיו אין מספר, וגם בנבראי' שבעוה"ז יש ריבוי מינים עד אין שיעור שע"ז אמר דהע"ה מה רבו מעשיך ה', ובשניות יושב ודן לכאו"א, ובפרט בר"ה שכל באי עולם עוברים לפניך כבני מרון כו' וארז"ל אדם נידון בכל יום, ולכאו' יפלא שהרי זהו לכאו' רבות מחשבות, ואין לך דבר שחוץ ממנו ית' ואני ה' לא שניתי כלל מלחשוב מפרטי ענינים של הנבראי' כו'. אלא הענין הוא שבאמת כל ידיעה והשגחה הנ"ל שעל הנבראי' אינו תופס מקום כלל אצלו ית', כמארז"ל בגמ' שכולם נסקרים בסקירה אחת [ממש, וכמארז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם ל' ידוע היינו ידוע בסקירה אחת], והטעם הוא כי ידוע שכל דבר שלמטה במעלה ומדריגה הוא כלא וכאין לגבי הבחי' שלמעלה הימנו כמארז"ל מן הארץ לרקיע ת"ק שנה כו' רגלי החיות כנגד כולן, היינו נגד כל הרקיעים והאווירים שבניהם, שוקי החיות כנגד כולם כו', להיות כי מה שלמטה במדריגה לגבי שלמעלה הימנו הוא אינו תופס מקום אצלו ונכלל בו ריבוי מה שלמטה כו', וכענין מחשבה ודבור שהמח' כוללת הרבה מן הדבור, וכן ברק המבריק ה"ה כלל היותר גדול שכולל הרבה מן הדבור והמח', וה"ז הוא בנבראי' עצמן, מכ"ש לגבי עצמיות המאציל אשר באמת אין ערוך אליך כתי' שגם בחי' ח"ע היא כעשי' נחשבת לפניו כמ"ש כולם בחכ' עשית, שהחכ' כעשי' גשמיות נחשבת לפניו ית' כו', א"כ אין זה חידוש ונפלא כלל מה שכולם נסקרים בסקירה אחת, אע"פ שבסקירה זו עצמה כל באי עולם עוברי' לפניו ית' כבני מרון דהיינו כאו"א בפ"ע וחותך חיים לכל חי בפ"ע כו'. ולקרב זה אל השכל יובן מענין הזמן שהוא בבחי' השתלשלות, וארז"ל יומו של הקב"ה אלף שנה הרי שמזמן מועט שלמעלה נעשה למטה זמן הרבה אלף שנים שהוא שם"ה אלפים ימים שלמטה, וכן בבחי' היותר גבוה כתי' ברגע קטן עזבתיך שכל ימי העזיבה נחשב למעלה רגע קטן, א"כ לפ"ז יובן איך שמספיק סקירה אחת של הבורא ית', על עבירת כל באי עולם כבני מרון ולחתוך חיים לכל חי בפ"ע, וכ"ש שהבורא ית' הוא למעלה מהזמן לגמרי כו'.

והנה דוגמא דדוגמא מעין זה יובן בענין יוסף צדיק עליון שלפי ששורש נשמתו הי' ממקום גבוה ביותר, והיתה אצילת נשמתו מבחי' היותר עליונה וגבוה כו', לכן לא הי' העסק בעניני עוה"ז מבלבלים ביטולו לה' כי אינם תופסים מקום כלל אצלו לפי שהי' נשמתו מבחי' מוחין דגדלות שסובלים ב' הפכיים בנושא א', והי' מרכבה לבחי' מחשבה הקדומה דא"ם ב"ה ששם נסקר הכל בסקירה אחת כנ"ל, וכנודע המעשה מהבעש"ט ז"ל שלא הי' יכול להשיב כהלכה במילי דעלמא בליל ש"ק מחמת גודל ועוצם התקשרותו ודביקותו בה', והתפלל ע"ז שיוגבה ויתעלה להיות לו מוחין דגדלות כ"כ עד שיוכל להשיב כהלכה אף במילי דעלמא בליל ש"ק, כי מחמת גדלות המוחין אינו תופס מקום כלל הענין דעלמא ויוכל גם להשיב כהלכה באותו ענין שישאלוהו אף בעת דביקותו הנפלאה ולא יבלבלנו כלל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ואשים דברי בפיך, יום ב' דחגה"ש בסעודה תער"ג

קלו) **וז"ע** שערי בינה שהן שערים נפתחים להיות הטיית והמשכת ההשגה כו', כי בעצם השכל דהיינו בהשגת עצם הענין לא נודע עדיין מה יולד מחמתה כו', וכאשר נפתח ממנו פתח לפסק דין לזכות כו' שזהו שכל המטה כלפי חסד כו', הנה פתיחה זו מעצם השכל וההשגה נק' שער וכמו השער שעומד בסוף החצר כשרוצה לצאת כו', כך מה שהשכל בעצם כמו שהוא במושג יוצא לדון בכח זה לחסד או לדין ה"ז נק' שער כו', וכמו השגת הנשמה שבג"ע שזהו מבחי' בינה דמל' דאצי' ה"ז ג"כ ע"י השערים דבינה מה שנמשך מבחי' הבינה ההשגה אלקי' לנשמות ויהיו נהנין מזיו השכינה כו', הרי ענין השערים א"ז ענין התפעלות שכלי כ"א מה שבהם וע"י נמשך ההשגה לנשמות כו'. וההמשכה הוא ע"י שערים להיות כחו"ח לפוש"ד, דנשמות שהן מבחי' החסד מקבלים מהשערים שמבחי' חסד דבינה כו', וכמו"כ ענין השערים הנ"ל שבהם המשכת השכל וההשגה עצמה כו', שכ"ז למעלה מבחי' התפעלות שכלי שזהו ג"כ בשכל ונק' ג"כ שערים, והיינו להיות מזה היציאה במדות שבלב להתפעל בלב שזהו יציאה לחוץ יותר דהיינו למדות שבלב (ועצם ההשגה מתעלם בזה כו', וגם כללות ענין ההשגה הוא באופן אחר כו' כנ"ל), וא"ז מה שעצם ההשגה יוצאה בזה רק ההארה השייכה להמדה כו', משא"כ ההשגה האלקי' מצד עצמה טרם שתתפעל באה' גם במוח רק שנק' שכל המטה כלפי חסד א"ז רק מה שיוצא עצם ההשגה האלקי' לאופן פרטי כו', וה"ז יציאה פנימי' שאינו יוצא עדיין חוץ לעצם השכל כו' (וזהו דאי' בזהר שיש תרעין עילאין ותרעין תתאין דעם היות דתרעין תתאין הן במל', הנה באמת בבינה עצמה יש ב' בחי' שערים הנ"ל, וז"ש ב"פ שאו שערים ראשיכם שהן ב' מיני שערים תרעין תתאין בבחי' יציאה לחוץ מן המוחין להיות תולדות המדות (ומוחין אלו הן השייכים למדות כו'), ותרעין עילאין הן פתיחת אור עצם ההשגה להטות לחו"ג, וכמו נשמות בג"ע שנהנין מזיו השכינה זה נהנה כך וזה נהנה כך כו'). וזהו בחי' המדות שבמוחין בכלל, ובפרטיות ענין ישסו"ת הן בחי' נה"י דאו"א, דיש"ס הוא בחי' נה"י שבחכ' והוא בחי' כח הגילוי שבחכ', והיינו מה שיש בחכ' הכח להיות בבחי' התפשטות והתגלות חוץ לעצמו של חכ' כו', ויש בזה ב' מדרי' הא' כח הגילוי לעצמו דחכ' בעצם הוא למע' מהשגה כנודע ויש בה הכח להיות בא לידי השגה כו', והב' כח הגילוי אל הנבדל ממנו, והו"ע כליות יועצות איך להשפיע והוא להמציא ענינים איך להביא את הענין שכלי אל הזולת כו', והן מאזני השכל והחכ' איך שיבוא הדבר חכ' לידי השפעה כו' (גם י"ל שזהו המדידה בנקודת החכ' מה שאפשר לבא ממנה לידי השפעה אל הזולת כו'). ותבונה ידוע שהו"ע קליטת הדבר שקולט את ההשגה בכלי מוחו, והוא ביותר בהכלים שכלי מוחו הן כלים לקבל אור שכל לתפוס ולקלוט אותו והו"ע ההתיישבות בכלים וזהו הנק' תפסן שיש לו חוש לתפוס כל דבר כו', רק שיש תפסן חיצוני והיינו שיש לו חוש רק לתפוס לבד ואינו יודע ומשיג את הענין שתופס רק תופס חיצוני' הענין, וכאן הכוונה שהתפיסא היא בבחי' קליטה והוא שהדבר נתפס ונקלט בכלי שיודע ומשיג את הדבר בטוב מאד, והאור מתעלם בזה שאינו מאיר בגילוי כ"כ אבל הענין בא בבחי' קליטה והתיישבות שיודע את הדבר היטב ומתאחד בכלי מוחו כו', וזהו הכלי לבחי' נה"י דאבא לידע איך להשפיע את הענין לשנותו ולהביאו בכמה ענינים שונים כו', וז"ש מים עמוקים כו' איש תבונות ידלנה שדולה ומשקה לאחרים, והיינו שע"י שנקלט אצלו הענין בטוב ביכולתו להביא את הענין אל הזולת כו' (ובעבודה י"ל ענין התבונה הוא להיות שבכל השגה אלקי' צ"ל איזה מדה כו', ויש ענינים שלכאורה אינו נראה בהם השייכות שלהם לאיזה מדה, וענין התבונה הוא שבכל ענין שכלי ה"ה מוצא את המדה הבאה מזה כו').

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש ואשים דברי בפיך כו' לנטוע שמים כו', דהנה שמים וארץ הן בחי' חו"ב, ומצינו דמשה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ, וישעי' אמר שמעי שמים והאזיני ארץ, ומבו' במ"א שהן בחי' או"א עילאין ואו"א תתאין כו'. דהנה בחי' ישסו"ת הגם שהן בפרצוף המוחין מ"מ ה"ז בבחי' ס' השתל' וכמשי"ת, ואו"א עילאין ה"ז גילוי אור חדש והו"ע השמים החדשים והארץ החדשה כו', והמשכה זו הוא ע"י התו' דכל ענין התו' הוא להמשיך גילוי אור חדש דוקא שזהו מבחי' יחוד פנימי דאו"א כו'. וז"ש שע"י ואשים דברי בפיך עי"ז דוקא לנטוע שמים כו', דהגם שהשמים כבר נבראו ונשתכללו זהו כמו שהוא ע"פ ס' השתל' בלבד דבכללות הוא בחי' הארה לבד כו', אבל ע"י התו' הוא לנטוע שמים בחי' שמים וארץ החדשים בחי' או"א עילאין כו', וז"ש הרד"ק דקאי על קבוץ גליות, דהנה אי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בפע"ח דבחי' פנימיות אבא פנימי' עתיק זה לא נתגלה עכשיו ולעתיד יהי' גילוי זה והו"ע גילוי עצמי' דאו"א וכמשי"ת. וזהו דכנס"י יהי' אז עולם חדש והיינו גילוי נשמות חדשות שהן מפנימי' עתיק והו"ע השמים והארץ החדשים כו', וכמ"ש בלקו"ת בסופו בד"ה כי כאשר השמים החדשים, וכ"ז הוא ע"י עסק התו' דעכשיו כו', וזהו ואשים דברי בפיך שע"י עסק התו' עי"ז לנטוע שמים כו' גילוי בחי' או"א עילאין שז"ע השמים והארץ החדשים כו', ונש"י יהיו אז בבחי' עולם חדש היינו שיתגלו הנשמות החדשות כו'.

קיצור. וז"ע שע"ב הטיית עצם השכל שבא לידי מדה, ולמעלה משע"ב להולדות המדות, והו"ע ב"פ שאו שערים ראשיכם, ובפרטיות יש"ם מדות דחכ' להביא השכל לעצמו או להמציא עניני ההסבר, ותבונה קליטת הענין, תפסן פנימי, וגם לשנות עניני ההסבר בכמה אופנים. ובזה יובן מ"ש ואשים דברי בפיך, דשו"א הן חו"ב, ודישעי' הן או"א תתאין ודמשה או"א עילאין שזהו ע"י התורה, וזה ואשים דברי כו' לנטוע שמים כו', וברד"ק דקאי על קבוץ גליות והו"ע נשמות חדשות.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עלה אלקים בתרועה, חגה"ס תרפ"ט

כב) **ובזה** יובן מ"ש ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון ויפצל בהם כו', שהן לובן ואודם חו"ג כו', להיות שיש עוד מעלה בגבו' שבחסד שזה מעורר האה' והתשוקה בהמקבל וכמ"ש שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, דבכדי שיהי' וימינו תחבקני הקירוב בבחי' ימין מקרבת הוא ע"י בחי' שמאל דוחה דוקא, וכמו דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, דדוקא דברים היוצאים מן הלב ברשפי אש הגבו' ה"ז מעורר את לב השומע, ויובן כמו"כ בכנס"י שזה שמתעורר רוח תשובה בתשוקה שבלב להוי' אחד לפרקים ועתים ידועים זהו כאשר יערה עלינו רוח ממרום ברוח המעורר אה' ותשוקה בלב המקבל וכמא' שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר שאג ישאג כארי', והיינו רוח האה' עליונה המשפיע מבחי' הגבו' שבחסד עליון, ומזה יבא רוח התעוררות בכל נשמה דבי"ע לעלות למעלה ברשפי אש התשוקה והיינו לעלות מבי"ע לאצי' אע"פ שלא הי' בכח ערכם לפשוט מגדר הגבול והצמצום שלהם בהשגה ומדות אהוי"ר שלהם, וכן בר"ה ועשי"ת דכתיב ארי' שאג כו', וידוע דארי' ר"ת אלול ר"ה יוכ"פ כו', דהתעוררות תשובה בכאו"א מישראל באלול ור"ה ועשי"ת הוא ע"י הגילוי מלמעלה בבחי' קירוב המאור אל הניצוץ שזהו מפני תוקף האה' עליונה לנש"י ובא בבחי' גבו' דוקא וכמו חשף הוי' את זרוע קדשו שזהו בחי' גבו' וכמו נשבע הוי' בימינו ובזרוע כו' והיינו בחי' תגבורת האה' ותגבורת הגילוי, וזהו שפיצל את המקלות מחשוף הלבן שכלול מב' גוונים אדום ולבן בחי' החסד שכלול מגבו' כדי לחמם הצאן שהן הנשמות לעורר בהם האה' והתשוקה להעלות ולהתיחד ולהיות בהם ההולדה וההשפעה שז"ע הצאן המקושרות וכמ"ש במ"א בענין והקשורים ליעקב, דכ"ז הוא בחי' גבו' ממותקות, אך לפ"ז דגבו' שבחסד שנק' גבו' ממותקות ה"ה נבדל ונעלה בהיפך גמור מבחי' גבורות דרע דק"נ שנק' גבו' קשות, א"כ איך אפשר שמבחי' גבו' דקדושה דיצחק נמשך לרישא דעשו, וא"כ יוקשה אומרו דרישא דעשו בעטפוי דיצחק, אך הענין הוא דהכל בא מסבה א' והוא מבחי' חום הטבע שברתיחת הדמים איך שכלול מדבר והיפוכו והא בהא תליא דחום הבא באה' וחסד ה"ה תכלית שפע תגבורת החסד בחיות רב וכח עצום שבו כנ"ל והוא עצמו כשבא לידי כעס ברתיחת חום גדול ירצח או יפול בתאוה רעה כמעשה בהמה כו', ובדוגמא לזה הוא היין שגורם חום, שהטוב שבחום שבו יעורר רב חסד וטוב ביותר מכפי המדה, וכמו שאנו רואין במוחש דאז מקרב לכל אפילו לשונאו, ומגלה כל עומק לבבו ויתן כל אשר לו באה' וחבה יתרה בדברי אה' והרע שבו יעורר הרציחה וכמו כעס של ת"ח שנק' חויא דרבנן כו', וכמו נתן עיניו בו ונעשה גל כו', שהוא בחי' גבו' קשות רק שמלובש בקדושה להיות מאד בחרון על העובר רצון הוי' וכוונתו לש"ש שנוגע לו הדבר מאד כהא דרב ששת עם הצדוקי שלגלג על דברי חכמים והנהגתם ונתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, ומ"מ הוא בחי' גבו' ממש עד שפועל בקללתו או בנתינת עיניו בו, אך שרשו מבחי' גבו' שבחסד דוקא וכמו שאנו רואים שכל מי שעבודתו בקדש בתפלה בהתלהבות אה' ברשפי אש יותר הלא אז יכעס יותר על העושה לא טוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמו משלהובא דרחימותא יבא יותר הכעס על המונע, ומכ"ז יובן איך שגבו' קשות באים ומשתל' מבחי' גבו' דקדושה. **קיצור.** יבאר דגבו' שבחסד מעורר התשוקה והקירוב בהמקבל וזהו ענין המקלות דיעקב, ויבאר כי הכל תלוי בהחום הטבעי, ומי שעבודתו באה' דרשפי אש יכעוס יותר על המנגד לאור.

~ ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק ~

מכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע

ב"ה ט"ו טבת, תש"ה

ברוקלין[1]

אלי ידידיי עוז, צמודי לבבי, אהובי נפשי, הרמי"ם בישיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש', 'אחי תמימים ליובאוויטש' וחדרי 'תורה תמימה ליובאוויטש', ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

בהמשך לשיחותי בעניני חינוך והדרכה בימי המועדים, הנה מן המכתבים שהנני מקבל מתלמידי היקרים, הרבנים הנעלים, המורים והמנהלים ישיבות 'אחי תמימים ליובאוויטש', נוכחתי לדעת אשר עוד טרם יודעים המה את האחריות הגדולה העמוסה עליהם לרגלי עבודתם הקדושה בחינוך והדרכה, ולכן חפצתי לבוא אליהם בכתובים, אמנם לרגלי חלישות בריאותי, לא יכולתי למלאות את חפצי זה, ואחרי כך הנה – ל"ע ול"ע – נחליתי והשי"ת ברוב חסדיו הקימני מחליי, וגם עתה הנני חלוש עדיין לבוא בארוכה כראוי לענין חשוב כזה אשר שליחות נשמות ישראל תלוי' בו.

אמנם לגודל חשיבות ענין ההתעסקות בחינוך והדרכה ע"פ תורה בכלל וע"פ אהבת ישראל דתורת החסידות בפרט, הנני מזדרז לכתוב לכה"פ בקיצור, בתקוה טובה להשי"ת לתועלת מרובה.

ועוד תגדל שמחת נפשי לשוחח עם פרי עץ הגן האלוקי, כרם חמד תלמידי ישיבת 'תומכי תמימים ליובאוויטש', אהובי ידידי צמודי לבבי, יברכם השי"ת בכל מכל כל בגשמיות וברוחניות, ובכל יום ויום הנני מתחנן לאלוקי מרום יתברך, כי יאהיל עליהם זכותו הק' של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מייסד ישיבת 'תומכי תמימים' ונשיאה הנצחי, אשר תלמידי 'תומכי תמימים ליובאוויטש' בכל המדינות וכל סניפי' בכל העיירות, מהתלמידים היותר גדולים היושבים בבתי המדרש של הישיבות, עד התלמידים היותר קטנים המתחנכים בישיבות 'אחי תמימים' ו'חדרי תורה', ה' עליהם יחיו, וכל התלמידים הרבנים העוסקים בלימוד חינוך והדרכת התלמידים יחיו בישיבות 'אחי תמימים' ובחדרי 'תורה תמימה', יצליחו בלימודם ובעבודתם הקדושה ויתרבה גבולם בתלמידים בעלי כשרונות ומקבלי עול מלכות שמים, שוקדים בלימוד והנהגה טובה, ופעולות הרמי"ם יהיו ניכרות לא רק בתלמידיהם יחיו כי־אם גם בכללות העיר, בהרמת קרן תורה תמימה ובמדות טובות באהבת ישראל בדרכי החסידות והחסידים, ובגלל זאת יתברכו הרמי"ם בכל טוב גשמי ורוחני, ויסתדרו בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

אביר הגאונים הרב החסיד ר' יצחק אייזיק נ"ע מהומיל, סיפר למורי ורבי החסיד הרשב"ץ נ"ע, אשר בעת שהוד כ"ק אדמו"ר הזקן אמר לו לקבל משרת רבנות, אמר לו ב'יחידות' ההיא:

אתה הולך להיעשות רב בישראל ולקבל עליך כהונת הרבנות, הנה חוץ מזה שעליך לקבל להשגיח ולהורות בכל הדינים וההנהגות בכל מקצועות החיים של אנשי הקהילה בהנוגע להלכות ודינים שבארבעה חלקי השו"ע, הנה עליך עוד לדעת כי זכותי הקהילה וחטאי', במדות טובות ורעות ובהנהגות טובות ורעות, תלויים ברב העיר, כי עליו יביטו בשבע עיניים וממנו יתלמדו אנשי הקהילה להטיב ולהרע, וזכיותיהם וחטאיהם תלויים בו.

החסיד ר' נחמי' זלמן משווינציאן, היה תלמידו וחניכו של החסיד הידוע ר' מיכעלע מאפאצק – אחד מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן נ"ע, והי' בעל כשרון נפלא בהעמקה, וכל ענין, בין בנגלה ובין בדא"ח, הי' מחדש בו עיונים עמוקים, אבל הי' מתבודד בטבעו.

החסיד רנ"ז הי' מסודר נפלא ושומר הזמן לרגעים ממש, ודרכו הי' להתפלל שחרית – בחול ובש"ק ויו"ט – בשעה תשיעית בוקר, אחרי הכנה של התבוננות כשש

1) נדפס בקובץ ליובאוויטש חוברת 15 ע' 39. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ח"ח עמודים תצז־תקו. 'תומכי תמימים' ע' שמו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שעות כשטליתו על כתפו, ומתפלל כשש שעות בקיץ, הי' הולך לביתו לאכול סעודת היום ולנוח כשעתיים, ובחורף הי' מתפלל מנחה ומעריב ג"כ – באריכות כדרכו – ואח"כ הי' הולך לביתו לאכול ולנוח מעט, וככה התנהג שנים הרבה.

החסיד רנ"ז הי' נוסע לליובאוויטש להוד כ"ק אאזמו"ר בעל 'צמח צדק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ועל דרך הרגיל הי' מתעכב בליובאוויטש כחמישה־ששה שבועות וחג השבועות באמצע, והי' מהיושבים ראשונה בשלחן התורה שהיו מזמינים את הרבנים האורחים הבאים על חג השבועות לליובאוויטש לסעודת יו"ט ביום השני דחג השבועות, ביום ההילולא של מורנו הבעל־שם־טוב נ"ע.

בסעודה זו, הנה מלבד המאמר חסידות שהי' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל 'צמח צדק' אומר, ומלבד איזה סיפורים שהי' מספר ממה ששמע מהוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע אודות מורנו הבעש"ט נ"ע ואודות מורנו הרב המגיד ממזריטש נ"ע, הנה מלבד זה הי' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' משתעשע עם הרבנים הגאונים בדברי תורה בנגלה, והי' מפליאם בחידושיו הגאוניים.

בקצה העיר ליובאוויטש ברחוב זארעטשיע, כשלוש מאות צעדים בדרך העולה לאחוזה האנאראווע, בהר משמאל הדרך, הי' יער קטן מאילני סאסנע, באורך כרבע פרסא וברוחב כשמינית פרסא, ושם סוכה קלועה מענפי אילנות, ומתחת ההר עובר נחל קצר כארבע אמות ועומק כחצי קומת איש, ומימיו מפכים במרץ, וביער הזה קנה לו שביתה החסיד רנ"ז בכל משך היום – בימי החול – משעה השני' אחרי חצות הלילה, עד כשעה או שעתיים קודם תפילת ערבית.

הזמן הקבוע לקבלת חסידים ל'יחידות', הי' בקיץ כארבע־חמש שעות קודם תפילת ערבית, ובחורף בערך זה אחר תפילת ערבית, וכידוע אשר עד שנת תרי"ג־יד – שהתחילו המלשינויות הגדולות מצד המשכילים – הי' נוהג המנהג הקדום של יחידות־מחול – דער 'יחידות' טאנץ – אשר כל חסיד וחסיד שזכה להתקבל לראיון ל'יחידות', הנה בצאתו את פני הקודש הי' משתתף בריקוד, וריקוד זה הי' יקר וחביב מאד לכל החסידים, ועבודתם היתה לעמוד בעיגול סביב המרקדים – שהיו רק אלו שנכנסו ל'יחידות' – לנגן ולהכות כף אל כף לפי טעם הניגון, וגם החסיד רנ"ז המתבודד הי' תאב וכוסף להתענג על המחזה הכי נשגב של התגברות הצורה על החומר.

אחר שסידר הרנ"ז 'תיקון חצות', הי' הולך אל היער הנ"ל וטובל בנחל ויושב לו להתבונן בענייני תורת החסידות קודם התפילה ומתפלל לו כדרכו, ואחר התפילה הי' נוטל ידיו ממימי הנחל ואוכל סעודתו פת במלח ומים קרים, ונח כשעה ועוסק בלימוד, אח"כ התפלל מנחה וחזר העירה.

ככה נהג כל ימות החול, מיום הראשון עד יום החמישי.

כארבעים שנה ישב הרנ"ז על שולחן חותנו החסיד ר' גבריאל שלמה, חנוני בעיר גריווא, פרוור עיר דענענבורג, אחד מחסידי הוד כ"ק רבינו הזקן נ"ע, איש אמיד ומושפע בפרנסה, בינוני בידיעת התורה בנגלה ובדא"ח, אבל הי' מבעלי עובדין טבין, בהכנסת אורחים ובצדקה ברוח נדיבה ובעין יפה, ואח"כ הי' הרנ"ז מתפרנס מעסק אשתו, באופן אשר מעולם לא עסק בשום ענין של פרנסה אלא עסק רק בתורה ועבודה ביגיעת בשר ויגיעת נפש, והי' אחד מגדולי הגאונים בנגלה, ומשכיל נפלא בידיעת תורת החסידות, ובעל מדריגה גדולה בעבודה שבלב.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהי' מכיר את הרנ"ז, הי' מפליג מאד בשבחו, ויספר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע כי כמה פעמים הי' הולך בהחבא אל היער אשר הרנ"ז הי' יושב שמה, להסתכל – מבין חרכי הסוכה – בפניו של הרנ"ז בשעה שהי' מתעמק בעניין של חסידות, עיניו היו עצומות ופניו לוהטים, וכולו מרחף בשמי מרום, מופשט מכל ענייני עולם והרגש גופני.

ובזה הנני נותן לפניכם יקיריי, קטע משיחה קדושה שזכיתי לשמוע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחד הטיולים בקיץ תר"ס, בנאות דשא סרברינקא.

וזה דבר השיחה:

באחת ה'יחידות' בשנת תרל"ח של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אצל הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, הואיל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק לבאר אשר כללות ענין ירידת הנשמה בגוף, הוא לא רק מצד העבודה לעצמו בתורה ועבודה במסירות־נפש בפועל, שהוא – העובד – עוסק רק בתורה ועבודה במדריגת צדיק גמור, הנה עדיין אינו ממלא בזה את חובת שליחות נשמתו לעלמא דין, והשליחות היא דרך סכנה ממש, ובפרט ההלבשה בנפש הטבעי' וביותר ההלבשה בנפש הבהמית, ובכל זה הנה אב הרחמן שולח את הנשמה לרדת ולהתלבש בגוף לא רק גשמי אלא גם חומרי, ובהתלבשות דנפש הטבעית ונפש הבהמית בשביל לזכך את חומריות העולם ולעשות את גשמיות העולם כלי לאלקות, והוא על ידי ההתעסקות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעבודת הבירורים בעצמו, וגם לעורר את זולתו להתחזק בעבודה זו.

ב'יחידות' ההיא, הואיל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק לספר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק על אודות החסיד רנ"ז הנ"ל, והפליג בשבחו במאד מאד, ויסיים לאמר:

כל זה היא עבודה פרטית, טוב של יחיד, שעל־ידי עבודתו הגדולה בתורה ומצוות בכל הכוונות ביגיעת נפש ויגיעת בשר, הוא עולה בעילוי אחר עילוי. אבל זוהי רק עבודה של יחיד, שלא רק זאת היא כוונת ירידת הנשמה בגוף. הבעל־שם־טוב נ"ע גילה שהכוונה בירידת הנשמה בגוף היא להאיר את העולם על־ידי עבודת הרבים דוקא, כל אחד צריך לעשות גם בהנוגע לזולתו, ואז זכות הרבים תלוי בו, וביחוד רב, מו"ץ ומלמד, שהם רועי ופרנסי ישראל, צריך שתהיה להם מסירות־נפש לזכות את הרבים, לבד זאת שהם צריכים להיות בעלי עבודה לעצמם – לטובת עצמם – הם צריכים להיות בעלי עבודה ובעלי מדות טובות, שילמדו מהם את ענין העבודה בכלל ומדות טובות בפרט. החסיד רנ"ז וסייעתו ובני גילו, היו חסידים גדולים, למדנים משכילים ועובדים, אך לא רק זאת היא הכוונה העליונה בירידת הנשמה בגוף. הכוונה העליונה בירידת הנשמה בגוף, היא העבודה של החסיד ר' יוסף הלל, ה'מלמד דרדקי' בדרויא, והחסיד ר' שמואל חיים, הרב בלוצין, וסייעתם ובני גילם.

המלמד ר' יוסף הלל מדרויא, הי' מחונך ומודרך מאת זקני החסידים בדרויא, אשר קיבלו את חינוכם והדרכתם מאת חסידי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, אשר תכלית ועיקר הכל הוא להשפיע מרוחו הטובה בעבודה ותיקון המדות ואהבת ישראל – גם לזולתו.

החינוך הזה וההדרכה הזאת, פעלה על המחונך והמודרך יוסף הלל, אשר אף כי הוא בעל כשרון ולמדן גדול, בכל זה בחר להיות רק 'מלמד דרדקי' – אף שהי' מתפרנס בטוב יותר אם הי' לומד עם תלמידים גדולים – בכדי לקבוע בלבותיהם של התינוקות חיבת התורה ויראת שמים, וזה כחמישים שנה שהוא עוסק במלמדות, והעמיד גדודים גדודים תלמידים יראי־אלקים.

מה שיוסף הלל ה'מלמד דרדקי' נטע בלבות הילדים – כל הרוחות שבעולם, לא זו בלבד שלא יעקרו אלא אפילו לא יחלישו, וזוהי הכוונה בירידת הנשמה בגוף, לעשות יהודים – ליהודים כפי רצון השי"ת.

העיירה לוצין, מבלי הבט שהיו בה חסידים גדולים, משכילים ובעלי עבודה, היו רוב בעלי הבתים, ובפרט ההמון, אנשים גסים, בעלי מחלוקת, בעלי רכילות, בעלי קנאה ומידות רעות, האחד הלשין על השני וירד לחייו.

בשנת תרכ"ז ביקשו חסידי לוצין שאני אשלח אליהם רב, ושלחתי את החסיד ר' שמואל חיים, המלמד מטשאריי, שהיתה לו 'סמיכה' מגדולי הוראה.

החסיד רש"ח הוא מופלא במדות טובות, ו"אוהב את הבריות" גדול ביותר, בהיותו בטשאריי עסק בחינוך והדרכת האברכים החסידיים, והצליח מאד.

בבואו ללוצין, היתה לו עגמת־נפש מאד משפלות מצבם של בעלי־הבתים וההמון, בכל זאת הוא לא התייאש והחל בעבודת החינוך וההדרכה, לשרש את הרע ולהכניס אור, ובמשך חמש־שש שנים של עבודה במסירות־נפש בסבלנות הגדולה ביותר, שינה הרש"ח את בעלי־הבתים וההמון של לוצין.

עבודות מסירות־הנפש של הרב מלוצין, ושל המלמד מדרויא ובני גילם, זוהי הכוונה האמיתית בירידת הנשמה בגוף, ועובדות אלו עושות את העולם מואר ועדין.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הואיל להסביר לי בביאור ארוך ומסודר, את תוכן ההבדל בין עבודת היחיד של עבודת החסיד רנ"ז ובני גילו, ובין עבודת הרבים בעבודתם של הרב רש"ח והמלמד רי"ה ובני גילם, דעם היות שעבודת שניהם היא במסירות־נפש, הנה לבד ההבדל הכללי בין עבודת עילוי היחיד לעבודת עילוי הרבים, הנה הם חלוקים גם בענין המסירות־נפש שלהם, שמסירות־נפש של עבודת היחיד היא מסירות־נפש לטובת עצמו ותענוג נפשו, והמסירות־נפש של עבודת הרבים הוא מסירות־נפש לטובת הרבים, והנחת עצמו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דיבר בארוכה במעלותיו של רבי עקיבא ואברהם אבינו, שניהם בעלי השכלה בהשגות אלוקות, אברהם אבינו התחלת "שני אלפים תורה", ורבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום", ושניהם מסרו נפשם על קידוש השם. אמנם הבדל רב יש בין המסירות־נפש של רבי עקיבא למסירות־נפש של אברהם אבינו, מסירות־הנפש של רבי עקיבא הי' לטובת עצמו ותענוג נפשו אשר כל ימיו השתוקק לעילוי זה של מסירות־נפש על קידוש השם, ואברהם אבינו מסר נפשו לטובת עילוי הרבים.

אני משקיע – הואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר – כחות גשמיים וכחות רוחניים, ואשקיע כוחות גדולים יותר כדי לעשות מ'תלמידי התמימים' שיהיו בבחינת יוסף הלל ושמואל חיים, יהודי מסירות־נפש לטובת עילוי הרבים, שזה מה שגילה מורנו הבעל־שם־טוב נ"ע, והרבי – אדמו"ר הזקן – במסירות נפשו על תורת החסידות, מדות חסידות ודרכי החסידים, סלל דרך סלולה במסירות־נפש לטובת עילוי הרבים, ובטוח אני בחסדי השי"ת שהיוסף הלל'ים ושמואל חיים'ים ה'תמימים' יהיו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאורי אור תורה ומצוות, כי "החושך יכסה ארץ" ועליהם ועל־ידם יזרח ה' בכל המדינות.

הרבי – הוד כ"ק אדמו"ר הזקן – בירך את החסידים, שבכל עת ובכל מקום יצליחו בעבודות הרוחניות שלהם בתורה ועבודה, וברכה זו מתחזקת מזמן לזמן ומדור לדור, שכן הרבי וכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, נושאים תמיד רינה ותפילה בעד החסידים, שיצליחו בעבודתם הרוחנית שאני מקווה ש'תלמידי התמימים' יהיו הראשונים שתקויים בהם הברכה להצלחה בעבודה.

אבל הכלי לברכה זו הוא מסירות־נפש, שזו המשמעות האמיתית של חסיד, למסור את האני הרוחני העצמי, בשביל טובת השני בכלל, ולטובת עילוי הרבים בפרט, ובזה צריכים להיות החינוך וההדרכה של 'תומכי תמימים', לעשות את התלמידים ליהודי מסירות־נפש לטובת עילוי הרבים.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ו' כסלו רפ"ב

כבוד ידידי הנכבדים וו"ח אי"א
מוהרש"פ ומוהרנד"נ מוהרי"ל שי'

שלו' וברכה.

פ"ש מפורט, יקבלו ע"י ידידינו התמים . . . שי' ובטח יקיימו בקשתי דבר ההתראות עם הרב מגור שליט"א והרבנים מרדזין ראדזימין אלכסנדר וסאכאטשאוו ע"ד שכתבתי בארוכה במכתבו של דודם הרד"מ שי'.

בדבר ענינים הפרטיים הנוגעים אלינו הנה אמרתי כי אנכי לא אוכל לדבר ולכלכל בזה באיזה אופן יוכלו לשלוח עזרתם בעזה"י לפה, ויכתוב להם חתני הר"ש יחי', ובטח מכירים את ידידינו התמים . . . שי' הנ"ל ועל ידו יוכל היות כי יעשו פער' באופן שלא יהי' היזק בהקורסן, אך בפרטיות האופנים בזה איך ומה לא אדע, והשי"ת יעזור, כי קשה הסבל. אמרתי לב"ב שי' כי יעשו רשימה מדברים המוכרחים בהלבשה, יקנו ויכניסו בחשבון המזומן.

בדבר תו"ת הנה לע"ע ישלחו כל אשר יקבץ לפה כי ההוצאה אצלי מרובה בהנוגע לתו"ת, ובעזה"י בעתיד הקרוב כאשר יבוא ר' אלטער שי' ויסודרו עניני הישיבה, אז ודאי הדבר כי ינתן להם תמיכה מהמרכז הכללי על הוצאת הישיבה, אמנם כהיום עוד כבד הדבר כי ישנם עוד חובות גדולים ודרישות היומי.

בדבר קו"ר יספר להם בטח . . . שי' ובקשתי כי גם הם יקחו חלק בתמיכת דבר זה שהיא צדקה גדולה והשי"ת יהי' בעזרם.

יפרשו נא בשלום הישיבה התלמידים היקרים שי' ויחזקו לבבם, והגישו למו ברכתי כי יצליחו בלימודם, ויעלו מעלה מעלה בעבודת התו"ת ובבריאות הנכונה.

והיו ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש בן מו"ר,

יי"ש

כל עניין ידיעה והשגה, אפילו בעניינים היותר עמוקים, צריך לבוא בעבודה, היינו פעולת דבר בבירור וזיכוך המידות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות עבודה

היום יום ו טבת

ידועה השקפתי, שכדאית השתדלות להסתדר בעניין פרנסה שאין בה דאגה יתירה

ממכתב ט"ו טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש - מתורגם לאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, י"ז טבת תשל"ד
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר זאב גרין

שלום וברכה:

היה טוב לראותך בהתוועדות האחרונה, וכעת קבלתי בברכה את מכתבך מיום ג' טבת.

אם לפתוח באיחולים הטובים שבסיום מכתבך, הרי שהאישור נכתב כבר בתורה, כאשר ה' הבטיח לאברהם "ואברכה מברכיך", וברכות ה' הן כמובן נדיבות הרבה יותר מכפי שיכולות להיות אלו של בני אדם. ברכות ה' אלו יכְּללו לבטח ברכה מיוחדת לאשתך, להשלים את הריונה וללדת ולד בריא בשעה טובה ומוצלחת, ושיחד עם אשתך, תגדלו את כל ילדיכם לחיים של תורה, חופה ומעשים טובים בבריאות טובה ופרנסה בשפע.

כמובן, שמחתי באמת לקרוא על נכונותך "להתנדב", כפי שאתה מבטא זאת. הסיבה למירכאות היא לא חס־ושלום להמעיט בצורה כלשהי בדבר החלטתך המסורה לעשות את המירב, אלא להדגיש שלגבי יהודי, למרות שניתנת לו האפשרות להיות "מתנדב" מבחירתו החופשית כמו שכתוב (דברים ל, יט) "החיים גו' נתתי לפניך הברכה גו' ובחרת בחיים למען תחי' אתה וזרעך", התורה אומרת לנו במקביל, שכל יהודי למעשה מגויס לצבאות ה'. ברור שמי שיש לו את היכולת להשפיע על אחרים אינו יכול לראות את עצמו כחייל רגיל אלא כמפקד בצבאות ה', ואחד שיש לו יכולות רבות יותר להנהיג ולהשפיע על כאלו "מפקדים", צריך לראות את עצמו כגנרל. זוהי, אפוא, היחידה המובחרת אליה "גויסת", והעובדה שבמקביל אתה גם "מתנדב", מבטיחה שתמלא את חובותיך ואת זכויותיך ברמה הגבוהה ביותר של מסירות, שמבטיחה גם את הזכות המירבית לך ולכל השייך לך.

ייתן ה' שתהיינה לך תמיד בשורות טובות, אודותיך ואודות משפחתך, וכן לגבי פעליך הטובים.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

גם בהיותו ילד קטן, צריך ללמדו, שכל דבר שרואה, עליו לידע שזהו אלוקות
משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת שמות

א א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
וִיהוּדָה: ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד
וְאָשֵׁר: ה וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים
נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרָיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו
וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
אֹתָם: **פ** (לוי) ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר
לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ
פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:
יא וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־
רַעַמְסֵס: יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ
וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) יג וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: יד וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם
בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה
בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:
טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר
שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: טז וַיֹּאמֶר
בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־
בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה:
יז וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה (א, א) שְׁמוֹ שֶׁל אָדָם אֵינוֹ קָשׁוּר לְעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁהַזּוּלַת יוּכַל לִיצֹר קֶשֶׁר עִמּוֹ. וְהַיְנוּ שֶׁ'שֵׁם' הוּא בְּחִינַת הֶאָרָה, לֹא בְּחִינַת עֶצֶם. זֶהוּ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת – רַק הֶאָרַת הַנְּשָׁמָה נִמְשֶׁכֶת וְיוֹרֶדֶת בְּמֵצַר הַגּוּף וְהָעוֹלָם, שֶׁכֵּן הַגּוּף אֵינוֹ 'כְּלִי' לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.
(לקוטי שיחות ג עמ' 846)

שני יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן
מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:
יט וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים
הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא
אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ: כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת
וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד: כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ
הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: כב וַיְצַו
פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה
תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן: **פ ב** א וַיֵּלֶךְ אִישׁ
מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי: ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה
וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ
שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־
לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ
אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:
ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ:
ה וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ
הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ
הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ: ו וַתִּפְתַּח
וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו
וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה: ז וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ
אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת
מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד: ח וַתֹּאמֶר־לָהּ
בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם
הַיָּלֶד: ט וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־
הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ: י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד
וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (ב, ב) נוֹלַד מָהוּל בְּשֶׁהוּא מָהוּל . . נִתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ אוֹר (סוטה יב, א). נוֹלַד מָהוּל – רוֹמֵז עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צִדְקוּתוֹ כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ (הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁנִּקְרָא ׳עָרֵל׳ (סוכה נב, א), לֹא הִסְתִּיר עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית). נִתְמַלֵּא הַבַּיִת אוֹר – רוֹמֵז עַל מַעֲלָתוֹ כְּמַשְׁפִּיעַ וְרוֹעֶה לְיִשְׂרָאֵל וְלָעוֹלָם. הַדָּבָר נִרְמָז גַּם בְּדִבְרֵי רַשׁ״י לְהַלָּן פָּסוּק יא: לְקוֹמָה – שְׁלֵמוּת עַצְמִית. לִגְדֻלָּה, שֶׁמִּנְּהוּ פַּרְעֹה עַל בֵּיתוֹ - שְׁלֵמוּת בְּתוֹר מַנְהִיג וְרוֹעֶה.

(לקוטי שיחות טז עמ׳ 26)

שלישי יא וַיְהִי | בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל: יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: טו וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֵּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשֻׁום וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם: יח וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם: יט וַתֹּאמַרְן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן: כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם: כא וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה: כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ כג וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ (ב, יב) מֹשֶׁה רָאָה שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּצִּיל אֶת הַיְּהוּדִי, וְהוּא חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל בָּזֶה.

(תורת מנחם לה עמ׳ 64)

רביעי ג א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה: ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה: ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ה וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֵלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו: ח וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ | מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~

הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל (ג, ב) הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה . . שׁוֹרֶפֶת וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת (מדרש רבה) סְנֶה - הַשָּׂפֵל מִכָּל הָאִילָנוֹת, רוֹמֵז לִיהוּדִי, הַמַּשְׁפִּיל וּמְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ. בֹּעֵר בָּאֵשׁ - יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ אַהֲבָה גְּדוֹלָה לַה׳ וּתְשׁוּקָה עַזָּה לְהִתְקָרֵב אֵלָיו. אֵינֶנּוּ אֻכָּל - אֲבָל אָסוּר שֶׁזֶּה יָבִיא לִ׳כְלוֹת הַנֶּפֶשׁ׳, עָלָיו לְהִשָּׁאֵר נְשָׁמָה בְּגוּף. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל פָּסוּק זֶה, שֶׁ״רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת בִּטּוּל הַיֵּשׁ . . אֵינָהּ אוֹכֶלֶת וּמְכַלָּה אוֹתָם . . אַדְרַבָּה, הַבִּטּוּל הַזֶּה הוּא עִקַּר הַחַיּוּת״.

(לקוטי שיחות לג עמ׳ 225)

חמישי טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה: כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם: כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:

ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כתיב מזה קרי מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה: ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ: ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: ח וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן: ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה: יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח: יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים: יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֵנְתָּהּ וּמִגֶּרֶת בֵּיתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב (ג, כב) אִשָּׁה – הִיא הַנְּשָׁמָה. שְׁכֵנְתָּהּ – דְּבָרִים שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם מִזְּמַן לִזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שֶׁאֵין פּוּגְשִׁים בּוֹ בִּקְבִיעוּת). גֶּרֶת בֵּיתָהּ – דְּבָרִים שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קֶבַע (כְּאָדָם הַמִּתְגּוֹרֵר בַּבַּיִת). כֶּסֶף - אַהֲבַת ה' (מִלְּשׁוֹן "נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי"). זָהָב – יִרְאַת ה' ("זָהָב מִצָּפוֹן יָאָתָה", בְּחִינַת שְׂמֹאל, יִרְאָה). עַל הַנְּשָׁמָה לְהוֹצִיא מִן הַגָּלוּת אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיֶּשְׁנָם בְּ"גֶּרֶת בֵּיתָהּ" וְאַף אֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בְּ"שְׁכֵנְתָּהּ"; עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת מִשְּׁנֵיהֶם כֵּלִים לְאַהֲבַת ה' וּלְיִרְאָתוֹ.

(לקוטי שיחות ג עמ' 826)

ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ: כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם: כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ: כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ: כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי: כו וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת: פ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ: כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר (ד, כ) הַחֲמוֹר שֶׁחָבַשׁ אַבְרָהָם . . שֶׁעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהִגָּלוֹת עָלָיו (רש"י) 'חֲמוֹר' רוֹמֵז לְחֹמֶר הַגּוּף וּלְחָמְרִיּוּת הָעוֹלָם. בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ", רֶמֶז לְהַכְנָעַת הַחֹמֶר. בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ נֶאֱמַר "וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר", רֶמֶז לְהַמְשָׁכַת אוֹר הַקְּדֻשָּׁה לְתוֹךְ הַחֹמֶר. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ - יִתְגַּלֶּה עַל הַחֲמוֹר, רֶמֶז לְזִכּוּךְ הַחֹמֶר עַד שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְגַלֶּה אֶת אוֹר הַקְּדֻשָּׁה.

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 20)

שביעי **ה** א וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר: ב וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ: ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב: ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם: ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם: ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: ז לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן: ח וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ: ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־
בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר: י וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן: יא אַתֶּם לְכוּ קְחוּ
לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע
מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר: יב וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן: יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ
מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן:
יד וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׁי
פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹּן
כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם: טו וַיָּבֹאוּ
שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר
לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ: טז תֶּבֶן אֵין נִתָּן
לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ
מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ: יז וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם
נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לַיהוָה: יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם
וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ: יט וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ: כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים
לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה: כא וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר
הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו
לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ: כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה
זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר
בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־
עַמֶּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם
וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ: ססס

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וּמֵאָז בָּאתִי . . לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ . . וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ (ה, כג) הַ"מּשֶׁה" שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בָּא בְּטַעֲנָה לְהַקָּבָ"ה. בָּאתִי . . לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ — קַיַּמְתִּי אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁכֻּלָּהּ שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָ"ה, וּבְכָל זֹאת לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ — אַף שֶׁיֵּשׁ פְּסַק־דִּין מִפֹּרָשׁ בְּרַמְבַּ"ם (הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה ג, ד) שֶׁקִּיּוּם מִצְוָה אַחַת מְבִיאָה "תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה" לְכָל הָעוֹלָם!

(ספר השיחות תש"נ א עמ' 253)

מפטיר כב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה
הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאָז
בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה
וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה
כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם
מֵאַרְצוֹ: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ (ו, א) יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ רֶמֶז וּלְחִידוּדָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד "יַד הַחֲזָקָה" שֶׁל הָרַמְבַּ"ם נִזְכֶּה לְצֵאת מִן הַגָּלוּת. שֶׁהֲרֵי רַז"ל אָמְרוּ "אֵין הַגְּאֻלִּיּוֹת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת הַמִּשְׁנָיוֹת", שֶׁהֵן הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, וְאַף סֵפֶר הַ"יָּד" הוּא הֲלָכָה פְּסוּקָה.

(ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 242)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ו) **הַבָּאִים**, בְּיָמִים הַבָּאִים, כְּלוֹמַר בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה. **יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב**, יַשְׁרִישׁ יַעֲקֹב אֶת שָׁרָשָׁיו לִהְיוֹת נָטוּעַ הֵיטֵב מִלְּמַטָּה. **יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל**, יָצִיץ וְיוֹצִיא פֶּרַח מִלְּמַעְלָה. **וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה**, וּפֵרוֹתָיו יְמַלְּאוּ פְּנֵי כָּל הֵישּׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם.

ז) **הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ**, וְכִי הִכָּה הִקִּיב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל (עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם) כְּמוֹ שֶׁהִכָּה הִקִּיב"ה אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. **אִם כְּהֲרֵג הֲרָגָיו הֹרָג**, וְכִי הָרַג בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהָרַג בַּהֲרוּגָיו הַגּוֹיִם שֶׁהָרְגוּ בְּיִשְׂרָאֵל. ח) **בְּסַאסְּאָה**, בְּאוֹתָהּ מִדָּה. **בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה**, כְּשֶׁשָּׁלַח הִקִּיב"ה מִדַּת פֻּרְעָנוּת לְהִפָּרַע מֵעַמּוֹ עַל חֶטְאָם, תָּרִיב בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "שִׁלְּחָהּ" הוּא שֵׁם עַל הַגְּנוּת וּשְׁדוֹת הַתְּבוּאָה, כְּמוֹ "בְּרֵכַת הַשֶּׁלַח" (נחמיה ג,טו). "שֶׁלְּחֶיךָ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" (שיר השירים ד,יג), וְאָמַר שֶׁלְּפַרְעוֹן הַחֵטְא הוּא מֵבִיא רַק שִׁדָּפוֹן בַּתְּבוּאָה בְּמִדָּה בִּלְבַד. **הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה**, הֵסִיר אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי רוּחַ קָשָׁה שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בָּאִילָנוֹת. **בְּיוֹם קָדִים**, בְּיוֹם שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ מִזְּרִחִית חֲזָקָה. וְלֹא יִשְׁפֹּךְ חֲמָתוֹ עֲלֵיהֶם בְּלֹא מִדָּה עַד

עטרת מרים

ו דִּמָּה אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַגְּלִיּוֹת וְהַהֶרֶג אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם לְכֶרֶם שֶׁחָרַב כּוּלּוֹ וְלֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ רַק שׁוֹרֶשׁ, אֲבָל הַנָּבִיא אוֹמֵר, בַּיָּמִים **הַבָּאִים** בִּימֵי הַגְּאוּלָּה **יַשְׁרֵשׁ** יִתֵּן ה' שֹׁרֶשׁ שֶׁל **יַעֲקֹב** לִהְיוֹת מִתְפַּשֵּׁט לְמֶרְחוֹק **יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל** הֵם יִמְשְׁלוּ עַד לְמֶרְחוֹק וְיִגְדְּלוּ עַד מְאֹד **וּמָלְאוּ פְּנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה** כְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה: ז רְאֵה נָא הָאֵם **הַכְּמַכַּת** שֶׁהִכָּה ה' אֶת **מַכֵּהוּ** שֶׁל יִשְׂרָאֵל **הִכֶּהוּ** ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? **אִם־כְּהֲרֵג** כְּמוֹ שֶׁהָרַג ה' אֶת **הֲרָגָיו** שֶׁל יִשְׂרָאֵל **הֹרָג** ה' אֶת יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהִכּוּ וְהָרְגוּ בְּיִשְׂרָאֵל הִשְׁמִיד ה' עַד כַּלֶּה: ח וְאֶת יִשְׂרָאֵל **בְּסַאסְּאָה** בְּמִדָּה שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים לְפָנָיו, בְּמִדָּה זוֹ נִפְרַע מֵהֶם, **בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה** הָיָה שׁוֹפֵךְ חֲמָתוֹ עַל הַשָּׂדוֹת וְהַגְּנוּת לְשִׁלּוּחַ בָּהֶן שִׁדָּפוֹן וְאַרְבֶּה וְלֹא פָּגַע בִּנְפָשׁוֹת תְּחִלָּה, **הָגָה** הֵסִיר הַפְּרִי **בְּרוּחוֹ**

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק כז

כז ו **הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה:**
ז **הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג:** ח **בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָגָה בְרוּחוֹ הַקָּשֶׁה בְּיוֹם קָדִים: ט לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ | כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים: י כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ: יא בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֻנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֻּנוּ: יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם: כח א הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ

עטרת מרים

הַקָּשֶׁה בְּיוֹם שֶׁנּוֹשֶׁבֶת רוּחַ קָדִים עַזָּה: **ט לָכֵן** הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו גַּם עַתָּה **בְּזֹאת** שֶׁהֶעֱנִישָׁם בְּדָבָר קַל **יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב** לִזְכּוֹת לִתְגָּאֵל **וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ** גַּם הַשּׂוֹגֵג **בְּשׂוּמוֹ** | **כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ** כְּמַה שֶׁיִּתּוֹץ הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה וְיָשִׂים אֲבָנֵיהֶם **כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת** הֶרֵק הַיֵּטֵב וּבְתָנַאי **לֹא־יָקֻמוּ** מֵעַתָּה **אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים:** **י כִּי** בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת **עִיר בְּצוּרָה בָּדָד** מִיּוֹשְׁבֶיהָ **נָוֶה** נָאוֹת אָדָם, גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים **נֶעֱשָׂה מְשֻׁלָּח** מִיּוֹשְׁבָיו **וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר** עַד כִּי **שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם** גַּם בִּקְבִיעוּת **יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ** עַנְפֵי הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר גִּדְּלוּ שָׁמָּה: **יא בִּיבֵשׁ** קְצִירָהּ כְּשֶׁתִּתְיַבֵּשׁ עֲנָפֶיהָ **תִּשָּׁבַרְנָה** מֵעַצְמָה, רָצָה לוֹמַר כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סָאָתָם יִשְׁבְּרוּ מֵאֵלֵיהֶם **נָשִׁים** הָאֲבִיּוֹנוֹת **בָּאוֹת** וּמְלַקְּטוֹת אוֹתָם **מְאִירוֹת אוֹתָהּ** וְזֶה מָשָׁל עַל הַשִּׁמְמוֹן וְהָאֲבָדוֹן **כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא** אֵין בָּם תְּבוּנָה לָשׁוּב בְּתְשׁוּבָה **עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֻנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֻּנוּ:** **יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא** בִּזְמַן הַיְשׁוּעָה **יַחְבֹּט יְהוָה** כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹבֵט חִטִּים מִן הַקַּשׁ **מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר** הֵם הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר **עַד־נַחַל מִצְרַיִם** הֵם הַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם **וְאַתֶּם** בְּנֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין הַמְפוּזָּרִים בְּכָל פֵּאָה **תְּלֻקְּטוּ** מִן הַגָּלִיּוֹת **לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: **יג וְהָיָה** | **בַּיּוֹם הַהוּא** כּוּלָּם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ כְּאִילּוּ **יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל** לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהִתְקַבֵּץ וְלָבוֹא **וּבָאוּ הָאֹבְדִים** שֶׁנָּפוּצוּ בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה לְפָנִים מִן הַנָּהָר סַמְבַּטְיוֹן **בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר** שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאַרְצָם מֵעֵת שֶׁגָּלוּ **וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ** מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ **בִּירוּשָׁלִָם:**

מְדַבֵּר עַל הַמּוֹן הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וּמַפְלָתוֹ לַסּוֹף, וְהַכְּתוּבִים (מִן הַפָּסוּק א' עַד ה') הַמְדַבְּרִים עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. **א הוֹי** הַנָּבִיא מִתְאוֹנֵן עַל **עֲטֶרֶת גֵּאוּת** עַל גֵּאוּת הַלֵּב שֶׁל **שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם** הַמַּלְכוּת שֶׁלָּהֶם שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה בְּיָדָם כִּי הִיא **וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ** מִטְּרַת הַגַּאֲוָה שֶׁלָּהֶם **אֲשֶׁר** הָיוּ מְפַגְּנִים עַצְמָם **עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים** לְמִשְׁוֹחַ רֹאשָׁם בְּהַרְבֵּה שֶׁמֶן מְבוּשָׂם,

שי למורא

שֶׁיְּכַלֵּם, דָּבָר זֶה לֹא יַעֲשֶׂה הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל. **ט) לָכֵן,** הוֹאִיל וְרַחֲמֵי עָלָיו. **בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב,** אֶעֱשֶׂה לוֹ גַּם זֹאת, לְהִתְכַּפֵּר בְּדָבָר קַל. **וְזֶה כָּל פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ,** וְזֶה יִהְיֶה לִי פְּרִי טוֹב לְהָסִיר וְלִמְחֹל עַל חַטָּאתוֹ. **כָּל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ,** כָּל אַבְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהוּקְמוּ לַעֲבוֹדָה־זָרָה, **כְּאַבְנֵי גִר מְנֻפָּצוֹת,** שֶׁיִּהְיוּ אַבְנֵיהֶם מְנֻפָּצוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּנַפְּצִים אַבְנֵי גִיר הֶרֵק הַיֵּטֵב. **לֹא יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים,** שֶׁלֹּא יָקוּמוּ יוֹתֵר שׁוּם אֲשֵׁרִים וְשׁוּם חַמָּנִים. ("אֲשֵׁרִים", הֵם אִילָנוֹת שֶׁעוֹבְדִים אוֹתָם. וְ"חַמָּנִים", הֵם דְּמוּיוֹת פְּסָלִים עֲשׂוּיוֹת לַעֲבוֹדַת הַחַמָּה). **י) כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד,** כִּי בַּעֲשׂוֹתָם זֹאת לְנַפֵּץ אֶת אַבְנֵי מִזְבְּחוֹת הָאֱלִילִים, אָז הָעִיר הַבְּצוּרָה, הִיא כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל אֱדוֹם, תִּהְיֶה בָּדָד מִיּוֹשְׁבֶיהָ. **נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב,** וְהַנָּוֶה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה מְשֻׁלָּח מִיּוֹשְׁבָיו. **שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל,** בִּמְקוֹם הָעִיר הַבְּצוּרָה יִרְעוּ עֲגָלִים. **וְשָׁם יִרְבָּץ,** וְשָׁם יִשְׁכְּבוּ לָנוּחַ. **וְכִלָּה סְעִיפֶיהָ,** וִיכַלּוּ אֶת עַנְפֵי הָאִילָנוֹת אֲשֶׁר גִּדְּלוּ שָׁמָּה. **יא) בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה,** כְּשֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ עֲנָפֶיהָ יִשְׁתַּבְּרוּ מֵאֵלֵיהֶם. כְּלוֹמַר, כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סָאָתָם יִשְׁבְּרוּ מֵאֵלֵיהֶם. **נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ,** נָשִׁים תְּבוֹאָנָה וַיַּבְעִירוּ בָּהֶם הָאֵשׁ. כְּלוֹמַר, עַם חָלָשׁ כַּנָּשִׁים יַשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ. **כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא,** שֶׁלֹּא הֵבִין שֶׁכָּל מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּאָה לוֹ מֵה' וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ. **עֹשֵׂהוּ,** הקב"ה שֶׁגִּדְּלוֹ וְהִמְשִׁילוֹ. **יב) יַחְבֹּט** ה', כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁחוֹבְטִים אֶת הַשִּׁבֹּלִים בְּמַקֵּל לְהָסִיר אֶת הַתְּבוּאָה מִן הַקַּשׁ, כֵּן יָסִיר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם. **מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר,** מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר פְּרָת. **עַד נַחַל מִצְרָיִם,** הֵם הַנִّדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. **לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** הַמּוֹצֵא אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יְבִיאֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם. **יג) יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל,** כָּל כָּךְ יִתְקַבְּצוּ, כְּאִלּוּ הָיָה נִתְקָע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. **הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר,** עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, לְפִי שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁגָּלוּ לְשָׁם, לָכֵן נִקְרְאוּ אוֹבְדִים. **וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם,** אוֹתָם שֶׁגָּלוּ לְמִצְרַיִם שֶׁאֵינָהּ רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדָּחִים. **בְּהַר הַקֹּדֶשׁ,** בְּהַר הַמּוֹרִיָּה מְקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **א) הוֹי,** קְרִיאָה שֶׁל צַעַר. **עֲטֶרֶת גֵּאוּת,** מִן הַגַּאֲוָה הָיוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לְרֹאשָׁם, כְּלוֹמַר, הָיוּ מִתְפָּאֲרִים בְּעֹשֶׁרָם וּבְתַעֲנוּגָם. **שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם,** אַנְשֵׁי מַלְכוּת אֶפְרַיִם כְּשֶׁעָדַיִן לֹא הָלְכוּ לַגָּלוּת, הָיָה כָּל עִסְקָם בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּבְשִׂכְרוּת. **וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ,** וּבֶאֱמֶת כָּל הַדַּר תִּפְאַרְתָּם הָיָה דּוֹמֶה לְצִיץ נוֹבֵל. **אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

שְׁמָנִים, שֶׁמֵּרֹב הַשֶּׁמֶן הַמְכֻסֶּה שֶׁיּוֹצְקִים עַל רֹאשָׁם כְּאִלּוּ הוּא גֵּיא מָלֵא שְׁמָנִים. **הֲלוּמֵי יָיִן**, מִכֹּי הַיַּיִן. **ב) הִנֵּה חָזָק**, הִנֵּה יֵשׁ רוּחַ חָזָק. **שַׂעַר קָטֶב**, כְּרוּחַ סְעָרָה הַכּוֹרֶת וּמַשְׁחִית. **הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד**, זֶה הָרוּחַ יַנִּיחַ עֲטֶרֶת גַּאֲוָתָם לָאָרֶץ בְּחֻזְקַת הַיָּד וּבְכֹחַ רַב. **ג) בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה**, בְּרַגְלֵי הָאוֹיֵב תִּרְמַסְנָה עֲטֶרוֹת הַגַּאוּת שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם, כְּלוֹמַר, הָאוֹיֵב יַשְׁפִּיל גַּאֲוָתָם. **ד) וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֶל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ... כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ וגו׳**, הֲדַר תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁהִיא כְּצִיץ נוֹבֵל, וַאֲשֶׁר הִיא עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים, תִּהְיֶה כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ, כִּתְאֵנָה שֶׁהִתְבַּכְּרָה בְּטֶרֶם יִהְיֶה הַקַּיִץ. **בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה**, מִיַּד כְּשֶׁהִיא עֲדַיִן תְּלוּיָה עַל הָעֳנָף וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְלֹשׁ. כְּלוֹמַר, שֶׁכָּכָה יְמַהֵר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶת גַּאֲוָתָם. **ה) בַּיּוֹם הַהוּא**, בַּיּוֹם שֶׁיִּגְלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. **לַעֲטֶרֶת צְבִי**, לַעֲטָרָה שֶׁל רָצוֹן וְחֶמְדָּה (וְחֶדְוָה). **וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה**, וּלְכֶתֶר שֶׁל תִּפְאֶרֶת. **לִשְׁאָר עַמּוֹ**, שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְהַמִּצְטָרְפִים עִמָּהֶם לְמַלְכוּת חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. **ו) וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט**, וְיִהְיֶה הקב״ה לְרוּחַ מִשְׁפָּט לְמִי שֶׁיִּהְיֶה יוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט, וְהוּא חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁיֵּשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וְיִתֵּן לוֹ הקב״ה דַּעַת וּבִינָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט אֱמֶת. **וְלִגְבוּרָה**, וְיִהְיֶה הקב״ה לָהֶם לִגְבוּרָה, כְּפִי שֶׁהִכָּה מַלְאַךְ ה׳ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר וְלֹא הֶצְרִכוּ לְהִלָּחֵם בָּהֶם. **מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה**, וְכֵן כְּשֶׁיִּלָּחֲמוּ אוֹיְבֵיהֶם בָּהֶם וְיָשִׁיבוּ מִלְחָמָה נֶגְדָּם, יִתֵּן ה׳ לָהֶם גְּבוּרָה שֶׁיִּהְיוּ מַכִּים בְּאוֹיְבֵיהֶם עַד שַׁעַר עָרֵיהֶם הַבְּצוּרוֹת. **ז) וְגַם אֵלֶּה**, וְגַם שִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. **בַּיַּיִן שָׁגוּ וגו׳**, זֶה הָיָה בִּימֵי אָחָז אָבִיו שֶׁל חִזְקִיָּהוּ. **וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ**, וּמִתּוֹךְ רִבּוּי שְׁתִיַּת יַיִן יָשָׁן תָּעוּ מִן הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה. **וְנָבִיא**, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. **נִבְלְעוּ מִן הַיַּיִן**, נִשְׁחֲתוּ מֵרֹב שְׁתִיַּת הַיַּיִן. **שָׁגוּ בָּרֹאֶה**, לֹא הָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁהוֹרֶם הָרוֹאֶה, הוּא הַנָּבִיא הָאֲמִתִּי. **פָּקוּ פְּלִילִיָּה**, כָּשְׁלוּ בְּמִשְׁפָּט, וְלֹא שָׁפְטוּ דִּין אֱמֶת. "פָּקוּ", כָּשְׁלוּ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן "וּפֹק בְּרַגְלַיִם" (נחום ב׳,יא). "פְּלִילִיָּה", מִשְׁפָּט, כְּמוֹ "וּפְלִלוּ אֱלֹהִים" (שמואל־א ב׳,כה). **ח) כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת**, אֲפִלּוּ שֻׁלְחַן הַכֹּהֲנִים. **מָלְאוּ קִיא צוֹאָה**, קִיא וְצוֹאָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַשִּׁכּוֹר. וְחָסַר יו״ד הַשְּׁמוּשׁ. **בְּלִי מָקוֹם**, עַד שֶׁאֵין מָקוֹם נָקִי. **ט) אֶת מִי יוֹרֶה דֵעָה**, מֵאַחַר שֶׁהֵם מִשְׁתַּכְּרִים כָּכָה, אִם כֵּן לְמִי יוֹרֶה הַמּוֹרֶה דֵּעָה. **שְׁמוּעָה**, מַה שֶּׁשָּׁמַע הַנָּבִיא מֵאֵת ה׳ לְצִוּוּתָם. **גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם**, הֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטַנִּים שֶׁזֶּה עַתָּה נִשְׁלְמָה יְנִיקָתָם וְנֶעֱתְקוּ מִשָּׁדַיִם. **י) כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו**, אִמַּר שֶׁהֵם כְּמוֹ נְעָרִים קְטַנִּים שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָם אָדָם מְעַט מְעַט וִילַמְּדֵם כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּ, כִּי אֵין לָהֶם לֵב לְקַבֵּל אֶלָּא דְּבָרִים מְעַטִּים,

עטרת מרים

הֵם מִכֹּבֶד הֲלוּמֵי יָיִן שְׁבוּרִים בְּגִלַּל הַיַּיִן וְהַשִּׁכָּרוּת: **ב הִנֵּה** יֵשׁ רוּחַ **חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד** הַמְשַׁבֵּר אִילָנוֹת **שַׂעַר קָטֶב** כְּרוּחַ סְעָרָה הַכּוֹרֶת **כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה: ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם: י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם:**

גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְגָּאִים בָּהֶם שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: **ד וְהָיְתָה** הֲדַר תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁל שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם לְ**צִיצַת הַנֹּבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר** הִיא לַעֲטָרָה **עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים** וְהִיא תִּהְיֶה **כְּבִכּוּרָה** כְּתְאֵנָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה רִאשׁוֹנָה **בְּטֶרֶם** יִהְיֶה הַקַּיִץ **אֲשֶׁר** מִיַּד **כְּשֶׁיִּרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ** תְּלוּיָה עַל הָעֳנָף **יִבְלָעֶנָּה** וְאֵינוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְלֹשׁ. וְאָמַר שֶׁכֵּן יְמַהֵר הָאוֹיֵב לְהַשְׁפִּיל אֶפְרַיִם: **ה בַּיּוֹם הַהוּא** בְּיוֹם מַפֶּלֶת מַלְכוּת אֶפְרַיִם **יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי** יִתְלוּ הַכָּבוֹד בְּגָאוֹן ה׳ **וְלִצְפִירַת** לְכֶתֶר **תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ** הֵם יְהוּדָה וּבִנְיָמִין: **ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט** יִהְיֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט** יְחוֹנֵן דֵּעָה לַחֲזָקִים לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט אֱמֶת **וְלִגְבוּרָה** יִהְיֶה לְאוֹתָן שֶׁהֵם **מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה** שֶׁל תּוֹרָה **שָׁעָרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה** יְהוּדָה וּבִנְיָמִין **בַּיַּיִן שָׁגוּ** בְּדַעְתָּם **וּבַשֵּׁכָר** יַיִן יָשָׁן **תָּעוּ** מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר **כֹּהֵן וְנָבִיא** שֶׁהָיָה לָהֶם לְהוֹרוֹת הַתּוֹרָה **שָׁגוּ** בְּדַעְתָּם **בַּשֵּׁכָר** מֵרֹב שְׁתִיַּת הַשֵּׁכָר **נִבְלְעוּ** נִשְׁחַת כֹּחַ נְבוּאָתָם **מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה** הִלְעִיגוּ בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים **פָּקוּ פְּלִילִיָּה** וְהִטּוּ מִשְׁפָּט: **ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת** שֶׁל זִבְחֵי מֵתִים אֲשֶׁר הֵם מְסוּבִּים עֲלֵיהֶם **מָלְאוּ קִיא צֹאָה** הַקָּאָה וְשִׁלְשׁוּל מִלְּמַטָּה **בְּלִי מָקוֹם** פְּנוּי וְנָקִי מֵאֵלֶּה: **ט** הוֹאִיל וְהַגְּדוֹלִים פּוֹנִים אֶל הַשִּׁכָּרוּת, אִם כֵּן **אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה** הַכֹּהֵן **וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה** שֶׁל הַנָּבִיא אֲשֶׁר שָׁמַע מֵאֵת ה׳, וְכִי יְלַמֵּד לְגְמוּלֵי **מֵחָלָב** שֶׁנִּגְמְלוּ מֵהַנָּקַת הֶחָלָב **עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם** מִשְּׁדֵי אִמָּן?: **י כִּי** עַל **צַו** שֶׁל נָבִיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

לָצוֹ׳ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵם אוֹמְרִים יֵשׁ לָנוּ צַו שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה לָצָו הַזֶּה קָו חוּט מִשְׁקוֹלֶת מִשְׁפְּטֵי רֶשַׁע כְּנֶגֶד לָקָו הַצַּדִּק הַזֶּה קָו לָקָו הַנָּבִיא עוֹד אוֹמֵר לָהֶם אוּלַי זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם מְעַט בְּדָבָר זֶה וּמְעַט בְּדָבָר זֶה כֵּן תִּקָּבְלוּ וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָם מְקַבְּלִים: **יא** כִּי דִּבְרֵי הַנָּבִיא בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלּוּ יְדַבְּרוּ אֲלֵיהֶם בְּלַעֲגֵי שָׂפָה בְּגִמְגּוּם שֶׁאֵין מְבִינִים אֶת דְּבָרָיו וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת שֶׁאֵינָם מַכִּירִים יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: **יב** אֲשֶׁר | אָמַר הַנָּבִיא אֲלֵיהֶם בַּזֹּאת תִּמְצְאוּ הַמְּנוּחָה בְּאַרְצְכֶם וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד, אֲבָל בִּתְנַאי הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְתַשׁ כֹּחַ וְאַל תִּגְלוּ אוֹתוֹ וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה לָכֶם אִם אַתֶּם נוֹהֲגִים כָּךְ. עִם כָּל זֶה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: **יג** וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה אַף שֶׁאֵין רוֹצִים לִשְׁמוֹעַ צַו לָצָו׳ צִיּוּוּי אַחַר צִיּוּוּי צַו לָצָו׳ וְאַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה קָו לָקָו׳ פַּעַם אַחַר פַּעַם קָו לָקָו׳ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמֶרֶת הַתּוֹרָה, אַף בְּמָקוֹם שֶׁלְּמִדּוּהָ נֶחְשֶׁבֶת זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם מְעַט וְאַף כִּי אוֹתָם שֶׁלֹּא דָּרְכוּ בְּנָתִיבוֹתֶיהָ לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר בְּאֵבֶן וְנִשְׁבָּרוּ בְּלִי תְּרוּפָה וְנוֹקְשׁוּ בְּפַח קָשׁוּ שֶׁטָּמְנוּ לוֹ אֲחֵרִים בְּכַוָּנָה, וְנִלְכָּדוּ יִפְּלוּ בְּצָרָה וְלֹא יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט: **כב** לָכֵן אַחַר שֶׁיַּחְזְרוּ יִשְׂרָאֵל בִּתְשׁוּבָה כֹּה־אָמַר יְהוָה׳ אֶל־בֵּית יַעֲקֹב ה׳ אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב עוֹד, כִּי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹן הַמָּקוֹם וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא בוֹשׁ מֵהֶם וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ יִתְלַבְּנוּ מִבּוּשָׁה: **כג** לָכֵן לֹא יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב כִּי בְּרֹאוֹתוֹ יְלָדָיו הַצַּדִּיקִים וּכְשֵׁרִים מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב עַל יְדֵי קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂיהֶם וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ יִשַּׁבְּחוּ לוֹמַר שֶׁהַחוֹזֵק בְּיָדוֹ:

שי למורא

וְלָכֵן יְצַוֶּה לָהֶם מִצְוָה קְטַנָּה, וְאַחַר כָּךְ עוֹד מִצְוָה. קַו לָקָו קַו לָקָו, כְּמוֹ הַבַּנָּאִי, שֶׁמּוֹתֵחַ אֶת קַו הַבִּנְיָן לְגַמֵּר טוּר אֶחָד, וְאַחַר־כָּךְ יַעֲתִיק אֶת הַקַּו לְטוּר שֵׁנִי, וְכָכָה מְעַט מְעַט עַד שֶׁיַּשְׁלִים אֶת הַקִּיר. זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם, מְעַט מְעַט, פַּעַם אַחַר פַּעַם. **יא**) כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת, הֵם עוֹשִׂים עַצְמָם כְּאִלּוּ הָיָה הַנָּבִיא מְדַבֵּר בִּשְׂפָה בִּלְתִּי מוּבֶנֶת, אוֹ בִּשְׂפָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי. **יב**) אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם, וְהַנָּבִיא הֲרֵי אָמַר לָהֶם רַק דְּבָרִים טוֹבִים. זֹאת הַמְּנוּחָה, בָּזֶה תִּהְיוּ בְּשַׁלְוָה. הָנִיחוּ לֶעָיֵף, אַל תְּגַלּוּהוּ, וְזֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הַמַּרְגֵּעָה לְשֶׁבֶת בְּמְנוּחָה בְּאַרְצְכֶם. **יג**) וְהָיָה לָהֶם דְּבַר ה׳, כְּמִדָּתָם יִמְדֹּד לָהֶם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצוּ לִשְׁמֹעַ מְעַט מְעַט, יִגְזֹר בִּדְבָרוֹ עֲלֵיהֶם צוּ שֶׁל אֻמּוֹת הַמִּשְׁתַּעְבְּדִים בָּם. צַו לָצָו וגו׳, צַו עַל צַו, פְּקֻדָּה עַל פְּקֻדָּה, עֲבוֹדָה עַל עֲבוֹדָה, קַו שֶׁל פֻּרְעָנוּת כְּנֶגֶד קַו שֶׁל עֲבֵרוֹת. זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם, לְיָמִים מוּעָטִים תָּבוֹא עֲלֵיהֶם, וְהֵם יִתְמַעֲטוּ שָׁם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם. יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ, כְּשֶׁיֵּלְכוּ וְכָשְׁלוּ לִפֹּל אָחוֹר וְיִשָּׁבְרוּ. וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ, וְיִפְּלוּ בְּפַח הַמּוֹקֵשׁ, וְיִלָּכְדוּ בּוֹ. כְּלוֹמַר, יִפְּלוּ בְּצָרָה וְלֹא יוּכְלוּ לְהִמָּלֵט. **כב**) אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, כְּלוֹמַר, ה׳ אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים, אֲמַר אֶל בֵּית יַעֲקֹב. לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב, כִּי כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹן הקב״ה, הוּא כְּאִלּוּ יַעֲקֹב בּוֹשׁ בַּדָּבָר. וּמֵעַתָּה לֹא יֵבוֹשׁ. יֶחֱוָרוּ, יִתְלַבְּנוּ. כִּי הַמִּתְבַּיֵּשׁ מִתְלַבְּנִים פָּנָיו. **כג**) בְּרֹאוֹתוֹ יְלָדָיו, בִּרְאוֹת יַעֲקֹב אֶת צֶאֱצָאָיו בְּלִבָּתָם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה. מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ, כְּלוֹמַר, צַדִּיקִים יֵשׁ בָּהֶם. יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי, שֶׁהֵם מְקַדְּשִׁים שֵׁם ה׳. וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, יֹאמְרוּ בְּהַקְדִּישָׁם שְׁמוֹ ״קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁהוּא אֲבִיהֶם. יַעֲרִיצוּ, יְשַׁבְּחוּ לוֹמַר שֶׁהַחוֹזֵק בְּיָדוֹ.

יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: **יב** אֲשֶׁר | אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: **יג** וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו׳ צַו לָצָו׳ קַו לָקָו׳ קַו לָקָו׳ זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ: **כט** **כב** לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: **כג** כִּי בְּרֹאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ו ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי
יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב
בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: ד וְגַם
הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: ה וְגַם I
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (לוי)
ו לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה
וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ז וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם
וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת
מִצְרָיִם: ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה:
ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ
אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ (ישראל)
י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יא בֹּא דַבֵּר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה
וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ס

השיעור להיפטר מחיבוט הקבר הוא, שחלק שישי מהמעת-לעת יאמר אותיות התורה, תהלים כו'

היום יום ז טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:41	6:40	8:36	8:37	9:12	9:13	10:05	10:07	12:17	12:20	16:54	16:59	17:23	17:27	16:39	17:38
חיפה (ח)	6:43	6:43	8:36	8:37	9:13	9:14	10:06	10:07	12:17	12:19	16:53	16:58	17:19	17:24	16:24	17:35
ירושלים (ח)	6:40	6:40	8:35	8:36	9:11	9:12	10:04	10:05	12:16	12:18	16:57	17:02	17:20	17:25	16:21	17:36
תל אביב (ח)	6:42	6:42	8:37	8:38	9:13	9:14	10:06	10:07	12:17	12:20	16:53	16:58	17:21	17:26	16:35	17:37
אוסטריה, וינה (ח)	7:44	7:41	9:02	9:03	9:51	9:50	10:36	10:36	12:31	12:33	16:18	16:26	16:57	17:04	16:07	17:18
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:07	6:13	8:58	9:03	9:45	9:49	11:00	11:04	14:03	14:05	20:47	20:46	21:18	21:17	20:27	21:30
אוקראינה, אודסה (ח)	7:40	7:38	9:03	9:04	9:50	9:50	10:36	10:37	12:34	12:36	16:28	16:35	17:04	17:11	16:16	17:25
אוקראינה, דוניצק (ח)	7:18	7:15	8:36	8:37	9:25	9:24	10:10	10:10	12:05	12:08	15:53	16:01	16:31	16:39	15:42	16:53
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:30	7:27	8:48	8:48	9:36	9:36	10:21	10:22	12:16	12:19	16:03	16:10	16:41	16:48	15:51	17:03
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:03	8:00	9:15	9:15	10:06	10:05	10:49	10:50	12:42	12:44	16:21	16:29	17:01	17:09	16:09	17:23
אוקראינה, קייב (ח)	7:57	7:53	9:08	9:08	9:59	9:58	10:42	10:43	12:34	12:37	16:12	16:21	16:53	17:01	16:01	17:16
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	7:08	7:08	9:13	9:14	9:47	9:48	10:42	10:44	12:59	13:01	17:50	17:55	18:17	18:21	17:34	18:31
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:00	9:29	9:29	10:14	10:14	11:01	11:02	13:00	13:02	17:00	17:07	17:33	17:40	16:45	17:53
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:19	8:46	8:48	9:17	9:19	10:19	10:22	12:51	12:53	18:25	18:27	18:49	18:51	18:09	19:00
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:50	5:56	8:40	8:45	9:23	9:27	10:37	10:40	13:36	13:38	20:11	20:10	20:41	20:40	19:52	20:52
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:23	6:29	9:14	9:20	10:05	10:10	11:22	11:26	14:29	14:31	21:21	21:19	21:56	21:53	21:01	22:08
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:25	9:07	9:08	9:48	9:48	10:38	10:39	12:43	12:45	17:00	17:06	17:32	17:38	16:47	17:50
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:18	8:58	8:58	9:39	9:39	10:28	10:29	12:32	12:35	16:46	16:52	17:18	17:24	16:33	17:36
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:19	8:58	8:59	9:40	9:40	10:29	10:30	12:33	12:35	16:46	16:52	17:18	17:24	16:33	17:37
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	7:59	9:35	9:36	10:18	10:18	11:06	11:07	13:09	13:11	17:17	17:24	17:50	17:57	17:04	18:09
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:18	7:18	9:16	9:17	9:51	9:52	10:45	10:46	12:58	13:00	17:39	17:44	18:06	18:11	17:24	18:21
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:57	8:49	8:50	9:26	9:27	10:18	10:20	12:29	12:31	17:00	17:05	17:29	17:34	16:46	17:45
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:12	9:14	9:46	9:48	10:41	10:43	12:58	13:00	17:47	17:51	18:13	18:17	17:32	18:27
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:17	7:16	8:54	8:55	9:36	9:36	10:25	10:26	12:28	12:31	16:40	16:46	17:12	17:18	16:27	17:31
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:42	9:22	9:22	10:03	10:03	10:52	10:53	12:57	12:59	17:10	17:17	17:43	17:49	16:58	18:01
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:16	8:53	8:54	9:36	9:36	10:24	10:25	12:27	12:30	16:37	16:43	17:10	17:16	16:24	17:29
בוליביה, לה-פס (ח)	6:08	6:11	8:48	8:51	9:21	9:24	10:29	10:31	13:12	13:14	19:11	19:12	19:36	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:45	8:41	9:53	9:53	10:45	10:44	11:28	11:28	13:19	13:21	16:53	17:02	17:35	17:43	16:42	17:58
בלגיה, בריסל (ח)	8:43	8:40	9:53	9:53	10:44	10:44	11:27	11:28	13:19	13:22	16:55	17:04	17:36	17:44	16:44	17:59
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:28	5:32	8:13	8:16	8:49	8:52	9:58	10:01	12:47	12:49	19:03	19:04	19:25	19:25	18:41	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:18	5:22	8:02	8:06	8:37	8:41	9:47	9:50	12:35	12:37	18:45	18:45	19:12	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:04	8:00	9:11	9:11	10:04	10:03	10:46	10:46	12:37	12:39	16:12	16:21	16:52	17:00	16:02	17:15
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:23	8:18	9:21	9:21	10:17	10:16	10:58	10:58	12:46	12:48	16:09	16:18	16:53	17:02	16:01	17:18
גרמניה, ברלין (ח)	8:15	8:11	9:18	9:18	10:12	10:11	10:54	10:54	12:43	12:45	16:13	16:22	16:55	17:03	16:01	17:18
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:23	8:19	9:35	9:35	10:25	10:25	11:09	11:10	13:02	13:04	16:41	16:50	17:22	17:29	16:30	17:44
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:23	5:27	8:09	8:13	8:46	8:50	9:57	10:00	12:48	12:50	19:12	19:12	19:32	19:32	18:47	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:14	7:15	9:25	9:27	9:57	9:59	10:55	10:57	13:15	13:17	18:16	18:20	18:42	18:45	18:02	18:55
הודו, פונה (ח)	7:09	7:10	9:21	9:23	9:53	9:55	10:50	10:52	13:11	13:13	18:14	18:17	18:39	18:42	17:59	18:52
הונגריה, בודפשט (ח)	7:30	7:28	8:51	8:51	9:38	9:38	10:24	10:24	12:20	12:23	16:10	16:18	16:48	16:55	15:59	17:09

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:24	9:02	9:03	9:44	9:45	10:33	10:34	12:37	12:39	16:49	16:55	17:21	17:27	16:36	17:40
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:40	9:25	9:26	10:05	10:05	10:55	10:56	13:02	13:04	17:22	17:28	17:53	17:59	17:09	18:11
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:47	9:11	9:12	9:58	9:58	10:44	10:45	12:41	12:44	16:33	16:41	17:10	17:17	16:21	17:31
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:12	7:13	9:23	9:25	9:55	9:57	10:52	10:54	13:12	13:15	18:13	18:17	18:39	18:42	17:59	18:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:51	4:58	7:40	7:47	8:41	8:46	10:01	10:05	13:15	13:17	20:20	20:18	21:00	20:56	20:00	21:13
נפאל, קטמנדו (ח)	6:56	6:56	8:56	8:58	9:31	9:32	10:25	10:27	12:40	12:43	17:25	17:29	17:52	17:56	17:11	18:07
סין, בייג'ין (ח)	7:36	7:35	9:15	9:16	9:56	9:57	10:46	10:47	12:51	12:53	17:06	17:12	17:38	17:43	16:51	17:56
סינגפור, סינגפור (ח)	7:09	7:12	9:37	9:40	10:08	10:11	11:11	11:13	13:41	13:44	19:13	19:15	19:36	19:39	18:57	19:48
פולין, ורשא (ח)	7:43	7:39	8:47	8:47	9:41	9:40	10:23	10:23	12:13	12:15	15:42	15:51	16:25	16:33	15:31	16:49
פרו, לימה (ח)	5:51	5:54	8:29	8:32	9:01	9:04	10:07	10:10	12:47	12:49	18:39	18:40	19:03	19:04	18:22	19:14
צרפת, ליאון (ח)	8:21	8:19	9:46	9:47	10:32	10:32	11:19	11:19	13:17	13:20	17:14	17:21	17:50	17:57	17:02	18:10
צרפת, פריז (ח)	8:43	8:40	9:59	9:59	10:48	10:48	11:33	11:33	13:27	13:30	17:14	17:22	17:51	17:58	17:00	18:13
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:07	6:09	8:32	8:35	9:03	9:05	10:04	10:07	12:33	12:35	17:59	18:02	18:23	18:25	17:43	18:35
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:49	9:22	9:22	10:05	10:06	10:53	10:54	12:54	12:57	17:01	17:08	17:32	17:39	16:46	17:52
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:31	9:00	9:00	9:45	9:45	10:32	10:33	12:31	12:33	16:30	16:37	17:04	17:11	16:16	17:24
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:53	8:43	8:44	9:21	9:22	10:13	10:14	12:22	12:24	16:50	16:56	17:20	17:25	16:37	17:37
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:17	9:12	10:10	10:10	11:08	11:07	11:48	11:48	13:33	13:35	16:49	16:58	17:35	17:44	16:39	18:01
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:56	8:51	9:44	9:44	10:44	10:43	11:23	11:23	13:06	13:08	16:21	16:30	17:05	17:14	16:07	17:31
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:07	8:04	9:28	9:29	10:15	10:15	11:01	11:02	12:58	13:00	16:49	16:56	17:26	17:33	16:37	17:47
שוויץ, ציריך (ח)	8:12	8:09	9:33	9:33	10:20	10:20	11:06	11:06	13:02	13:05	16:58	17:05	17:30	17:37	16:41	17:51
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:44	6:45	9:01	9:03	9:32	9:34	10:31	10:33	12:55	12:57	18:06	18:09	18:30	18:33	17:50	18:43

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377